NOVUM
JESU CHRISTI
TESTAMENTUM

VULGATÆ EDITIONIS

SIXTI V. PONT. MAX.

JUSSU RECOGNITUM,

ET CLEMENTIS VIII.

AUCTORITATE EDITUM.

ANNOTATIONIBUS BREVISSIMIS ILLUSTRATUM.

Permissu Superiorum.

LONDINI;

APUD KEATING, BOOKER, DULAU, &c.

Ex Typis R. Juigné, 17, Margaret-street, Cavendish-square.

1812

Ordo Librorum Novi Testamenti.

B. Pauli Apostoli Epistolæ.

EPISTOLÆ CATHOLICÆ.

AD LECTOREM.

QUÆ in hâc Novi Testamenti editione brevissimæ reperiuntur Annotationes, eò tantùm fine fuerunt adoptatæ ut in locis obscuris sensum aliquem aperiant aut reddant textum sacrum intellectu faciliorem. Nullam in his invenire est quæstionem aut discussionem Theologicam. Qui hujusmodi discussiones desiderant, evolvant eruditas commentariorum lucubrationes. Hæ brevissimæ Annotationes adaptantur solummodò ad juvandos juniores Theologiæ Tyrones aut alios quibus non est animus vel opportunitas majora Commentariorum volumina pervolvendi. Faxit Deus, ut saltèm hujus generis lectoribus aliquam afferant utilitatem!

Ad Calcem quædam adjiciuntur Tabulæ quæ, ut spes est, haud inutiles erunt.

Prima est, Series quædam Compendiaria vitæ et actionum Christi è quatuor Evangeliis confecta, quæ est Historiæ Evangelicæ quasi Summa.

Secunda est, rerum Christianorum usquè ad annum ferè 100 à Nativitate Christi, ac præsertìm Sanctorum Petri et Pauli gestorum Synopsis.

Tertia est, Index Geographicus Regionum et Locorum in Novo Testamento Memorabilium.

SANCTUM

JESU-CHRISTI

EVANGELIUM.

SECUNDÙM MATTHÆUM.

CAPUT PRIMUM.

A quibus Majoribus Christus secundùm carnem descenderit: Angelus instruit Joseph de Mariæ sponsæ suæ conceptione, partuque futuro.

LIBER generationis Jesu Christi filii * David † filii Abraham. (Luc. 3. 31.)

2. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Judam, et fratres ejus.

3. Judas autem genuit Phares, et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram.

4. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.

5. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Jesse. Jesse autem genuit David regem.

6. David autem rex genuit Salomonem ex eâ quæ fuit Uriæ. (2. Reg. 12. 24.)

7. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa.

8. Asa autem genuit Josaphat. Josaphat autem genuit Joram. Joram ‡ autem genuit Oziam.

9. Ozias autem genuit Joatham. Joatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.

10. Ezechias autem genuit

---

* (Filius) pro eo qui genus ducit ab aliquo.

† David et Abraham meminit, ad quos de Christo facta fuerat pollicitatio. David primus ponitur, quòd ejus et recentior et celebrior esset memoria.

‡ Tres à Matthæo reges prætermissi sunt. Ochosias filius Joram, Joas et Amazias pater Oziæ: quod factum est vel ut essent tres tessaredecadæ; vel ut impleretur quod Deus ipse dixerat. (3. Reg. 21. 21. deleturum se omnem posteritatem Achabi, quod accipiendum est more in scripturis usitato, usque ad quartam generationem. Joram enim duxerat Athaliam Achabi filiam, ex quâ nati sunt Reges à Matthæo prætermissi.

Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Josiam.

11. Josias autem genuit Jechoniam * et fratres ejus in transmigratione † Babylonis.

12. Et post transmigrationem Babylonis: Jechonias ‡ genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.

13. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor.

14. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud.

15. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob.

16. Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de quâ natus est JESUS, qui vocatur Christus.

17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: et à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; et à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

18 Christi autem generatio sic erat: (Luc. 1. 27.) cùm esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequàm convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

19. Joseph autem vir ejus, cùm esset justus et nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

20. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in eâ natum est §, de Spiritu sancto est.

21. Pariet autem filium: et vocabis nomen ejus JESUM: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. (Luc. 1. 31. Act. 4. 12.)

22. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem:

23. Ecce Virgo in utero habebit, et pariet filium: et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. (Isa. 7. 14.)

24. Exurgens autem Joseph à somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, et accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam donec || peperit filium suum primogenitum ¶: et vocavit nomen ejus JESUM.

---

* Qui et Eliacim et Joachim, ab inferiori Jechoniâ diversus.

† Instante exilio Babylonico.

‡ Qui et Joachim à superiori Jechoniâ diversus, ejusque filius.

§ Conceptum est.

|| (i. e. nusquam:) vocula (donec) negat de tempore ante partum, nil affirma' de tempore post partum. sic de corvo emisso, Gen. 8. (non revertebatur donec siccarentur aquæ.) At corvus nusquam rediit. Ita intelligendum esse credunt S. Chrysost. hom. 5. in Matth. et S. Hieron. in Helvidium, ac denique universa SS. Patrum traditio.

¶ i. e. Ante quem nullus est genitus, non quem frater post genitus bnssequitur.

CAPUT II.

Quomodò Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes sævitiâ, et Christi in Egyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

CUM ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi * ab oriente † venerunt Jerosolymam. (Luc. 2. 7.)

2. Dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est ‡, et omnis Jerosolyma cum illo.

4. Et congregans omnes principes sacerdotum, et Scribas § populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ: Sic enim scriptum est per Prophetam:

6. Et tu Bethlehem terra Judæ, nequaquàm || minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. (Mich. 5. 2. Joan. 7. 42.)

7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis.

8. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite et interrogate diligenter de puero, et cùm inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

9. Qui cùm audissent regem, abierunt, et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos: usque dum veniens staret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valdè.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Mariâ matre ejus, et procidentes adoraverunt eum: et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham.

12. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cùm recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

14. Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte, et secessit in Ægyptum:

---

* Sapientes: Reges dicuntur, forsan quia potentes erant apud suos.

† i. e. Arabia felice.

‡ Nam suspiciosissimus erat, ait Josephus.

§ Legis peritos.

|| In Micheæ prophetiâ legitur (et tu Bethlehem Ephrata parvulus es,) quod pugnare videtur cum Matthæo: sed verbum Ebraicum quod Interpretatur (parvulus) potest etiam significare (magnus), et ita vero simile est Judæos olim legisse.

15. Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ex Ægypto * vocavi filium meum. (Osee 11. 2.)

16. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè, et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, à bimatu et infra secundùm tempus quod exquisierat à Magis.

17. Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem:

18. Vox in Rama † audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel ‡ plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt. (Jer. 31, 15.)

19. Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto:

20. Dicens: surge et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

21. Qui consurgens, accepit puerum, et matrem ejus, et venit in terram Israel.

22. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judeæâ pro Herode patre suo, timuit illò ire: et admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

23. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth §: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas ||: Quoniam Nazaræus vocabitur.

CAPUT III.

Joannes-Baptista (cujus vitæ austeritas describitur) pœnitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat: et populo ad ipsum confluente, reprehendit Pharisæos unà cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus pœnitentiæ: et quantùm suus à Christi Baptismo differat: super Christum autem à Joanne Baptizatum descendit Spiritus Sanctus, et vox Patris cœlitùs audita est.

In diebus autem illis ¶ venit Joannes-Baptista prædicans in deserto Judææ.

2. Et dicens: pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. (Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.

3. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: vox clamantis ** in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. (Isa: 40. 3.)

4. Ipse autem Joannes ha-

---

* Hæc prophetia insselligitur de populo Israelitico qui in eo figura Christi erat.

† In excelso monte: non est hìc urbis locus.

‡ Incolæ agri Bethleemitici, præsertim mulieres, Rachel dictæ, quia in eorum vicinis Rachel sepulta est. (Gen. 35. 19.)

§ Vicus in Galileâ.

|| Per traditionem Prophetarum, nusquam enim hic locus legitur.

¶ Hæc et similia verba non semper pertinent ad tempus rei proximé narratæ sed ad tempus rei quæ narratur.

** (Adde) Audietur.

bebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circà lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ *, et mel silvestre.

5. Tunc exibat ad eum Jerosolyma, et omnis Judæa, et omnis regio circà Jordanem: (Marc. 1. 5.)

6. Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

7. Videns autem multos Pharisæorum, et Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à venturâ irâ? (Luc. 3. 7.)

8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

9. Et ne velitis dicere intrà vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. (Joan. 8. 39.)

10. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aquâ in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni †. (Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Act. 1. 5.)

12. Cujus ventilabrum in manu suâ: et permundabit aream suam: et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

13. Tunc venit Jesus à Galilæâ in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. (Marc. 1. 9. Luc. 3. 21.)

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, et tu venis ad me?

15. Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modò: sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16. Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aquâ, et ecce aperti sunt ei cæli: et vidit § Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se.

17. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. (Luc. 9. 35. 2. Pet. 1, 17.)

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: et capto Joanne secedens in Capharnaum, pœnitentiam prædicat: piscatores Petrum et Andræum, Jacobum et Joannem Zebedæi ad se vocat: anuntians quoque

---

* Animalcula quæ munda declarantur Levit. xi. Apud Orientales et Lybiæ populos locustis vesci moris est. (S. Hieron.)

† Abluet vos à peccatis, dato vobis Spiritu sancto, qui est ignis purgans et inflammans.

§ Christus scilicet vidit ut habet Marcus c. 1. vidit etiam Joannes. Joa. 1. 10.

Galilæis Evanglium, varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

TUNC Jesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. (Marc. 1. 12. Luc. 4. 1.)

2. Et cùm jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, posteà esuriit.

3. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

4. Qui respondens dixit; Scriptum est: non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo*, quod procedit de ore Dei. (Deut. 8. 3.)

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi.

6. Et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsùm. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. (Ps. 90. 11.)

7. Ait illi Jesus: Rursùm scriptum est: non tentabis Dominum Deum tuum. (Deut. 6. 16.)

8. Iterùm assumpsit eum diabolus in montem excelsum valdè: et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum,

9. et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade, satana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Deut. 6. 13.)

11. Tunc reliquit eum diabolus: et ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei.

12. Cùm autem audisset Jesus quòd Joannes traditus esset, secessit in Galilæam: (Marc. 1. 14. Luc. 4. 14. Joan. 4. 45.)

13. et relictâ civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim:

14. ut adimpleretur quòd dictum est per Isaiam prophetam:

15. Terra Zabulon, et terra Nephthalim, via maris † trans Jordanem ‡, Galilæa § gentium, (Isa. 9. 1.)

16. Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, et sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

17. Exindè cœpit Jesus prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. (Marc. 1. 15.)

18. Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ ‖ vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andræam fra-

---

* In omni re aliâ quâ Deus illum alit.

† Juxta viam quæ ducit ad mare mediterraneum.

‡ (Trans.) respectu Assyriæ de quâ hic loquitur Isaias, sed (citra) Jordanem respectu Jerusalem.

§ Galilæa superior quæ gentium dicebatur, quòd Tyriis gentilibus sit vicina.

‖ Lacus Tiberiadis.

trem ejus, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores.) (Marc. 1. 16. Luc. 5. 2.)

19. Et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

20. At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum.

21. Et procedens indè, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: et vocavit eos.

22. Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

23. Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni: et sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo.

24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam *, et obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui dæmonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos:

25. Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæâ, et Decapoli †, et de Jerosolymis, et de Judæâ, et de trans Jordanem. (Marc. 3. 7. Luc. 6. 17.)

CAPUT V.

Octo tradit beatitudines: Apostolos salem terræ et lucem mundi dicit: nec venit ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscendâ muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extrà casum adulterii non dimittendâ: non jurandum, nec malo resistendum, inimicos diligendos, et de malè meritis benè merendum.

VIDENS autem Jesus turbas, ascendit in montem, et cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.

2. et aperiens os suum, docebat eos, dicens:

3. Beati pauperes ‡ spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. (Luc. 6. 20.)

4. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

5. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

6. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

7. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

9. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

10. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. (1 Pet. 2. 20. 3. 14. 4. 14.)

---

* Ad oriens Judææ.

† Juxta partem Jordanis superiorem.

‡ Patientes, qui ita sunt pauperes, ut divitias non appetant, (vel etiam) humiles.

11. Beati estis cùm maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me:

12. Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis: sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

13. Vos estis * sal terræ. Quod si sal evanuerit, in quo salietur †? ad nihilum valet ultrà, nisi ut mittatur foràs, et conculcetur ab hominibus. (Marc. 9. 49. Luc. 14. 34.)

14. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi suprà montem posita.

15. Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. (Marc. 4. 21. Luc. 8. 16. et 11. 3.)

16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. (1 Pet. 2. 12.)

17. Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere‡, sed adimplere §.

18. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. (Luc. 16. 17.)

19. Qui ergò solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. (Jac. 2. 10.)

20. Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. (Luc. 11. 39.)

21. Audistis quia dictum est antiquis. Non occides; qui autem occiderit, reus erit ‖ judicio ¶. (Ex. 20. 13.)

22. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur ** fratri †† suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo ‡‡ raca, reus erit concilio §§. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

---

* Vos estis sapientia, quæ per sal designatur.

† i. e. Quâ re illi restituetur sapor amissus.

‡ i. e. Oppugnare dictis vel factis.

§ Adimplere, efficiendo ut ipse qui sum veritas figuris promissis succedam, nam finis legis Christus.

‖ Trahetur in Judicium.

¶ In quo scillicet 23 erant judices. Tria enim apud Judæos erant judicia; minimum, parvum, magnum. In primo tres tantùm erant Judices, in secundo 23. in tertio 70. hîc non agitur de judicio trium judicum, quia non judicabant de capite; sed agitur de judicio viginti trium, quia homicidium est causa capitalis.

** (Adde) Sine causâ. Ita græcus codex et omnes sancti Patres excepto Hieronymo.

†† (Frater) pro quocunque.

‡‡ i. e. Homo vanissime absque cerebro. Supple (qui sine causâ iratus dixerit raca; qui sine causâ iratus dixerit fatue, reus, &c.) nam Christus Apostolos vocat stultos, et Apostolus Galatas insensatos dicit.

§§ (Concilio) in quo 70. Judices erant.

23. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te:

24. relinque ibi munus tuum ante altare, et vade priùs reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum.

25. Esto consentiens adversario tuo citò dum es in viâ cum eo: ne fortè tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro: et in carcerem mittaris. (Luc. 12. 58.)

26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

27. Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. (Exod. 20. 14.)

28. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.

29. Quòd si oculus * tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te, expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. (Marc. 9. 46. Infra. 18. 9.)

30. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

31. Dictum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. (Deut. 24. 1. Infr. 19. 7.)

32. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causâ †, facit eam mœchari: et qui dimissam duxerit, adulterat. (Marc. 10. 11. Luc. 16. 18. 1 Cor. 7. 10.)

33. Iterùm audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua. (Exod. 20. 7. Levit. 19, 12.)

34. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est:

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis:

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est. (Jac. 5. 12.)

38. Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente (Exod. 21. 24. Lev. 24. 20. Deut. 19. 21.)

39. Ego autem dico vobis, non resistere malo *: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram: (Luc. 6. 29.)

40. Et ei, qui vult tecum

* i. e. Si quod oculo vides, est tibi causa ruinæ, missum illud facias; (vel) si res charismæ sint tibi offendiculo, eas projice abs te.

† Propter fornificationem potest esse separatio quoad thorum, non quoad vinculum matrimonii.

* Malum non malo, sed patientiâ propulses.

judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. (1 Cor. 6. 7.)

41. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo.

42. Qui petit à te, da ei: et volenti mutuari à te, ne avertaris.

43. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum et odio habebis inimicum * tuum. (Levit. 19. 18.)

44. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: et orate pro persequentibus et calumniantibus vos: (Luc. 6. 28. Rom. 12. 20. Act. 7. 59. Luc. 23. 34.)

45. ut sitis filii patris vestri qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos: et pluit super justos et injustos.

46. Si enim diligitis † eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt?

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nonne et Ethnici hoc faciunt?

4. Estote ergo vos perfecti, sicut ‡ et pater vester cælestis perfectus est.

CAPUT VI.

Docet Christus quo modo faciendæ sint eleemisinæ et oratio, traditque discipulis formam orandi, et offensas aliis condonandi: item quo modo sit jejunandum: quod non in terrâ sed in cælo thesaurizandum, oculus mundandus, non serviendum duobus dominis; vetat itaque sollicitudinem de victu, vestitu et de crastino.

Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.

2. Cum ergo facis eleemosynam, noli tubâ canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra § tua quid faciat dextera tua.

4. ut sit eleemosyna tua in abscondito, et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis et in angulis platea-

* Intelligitur de hostibus publicis, in quos Ebræi jubentur habere bellum impacatum. Deut. 25. 19. ex aliis enim locis odii præceptum deduci non potest

† More scilicet publicano; nam merces non denegatur amicos piè diligentibus.

‡ (Sicut) non æqualitatem, sed qualemcumque similitudinem significat.

§ Ipse nescias quod facis si fieri potest, tantum abest ut aliis ostentes: (Chrysost) (vel) cave ne per ambitionem ostentes ei qui ad sinistram assidet, id quod dextrâ tuâ porrigis.

rum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut Ethnici: putant enim quòd in multiloquio suo exaudientur.

8. Nolite ergo assimilari eis: scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur * nomen tuum. (Luc. 11. 2)

10. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terrâ.

11. Panem nostrum supersubstantialem † da nobis hodie‡.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

13. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

14. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet et vobis pater vester cælestis delicta vestra. (Inf. 18. 35. Marc. 11. 25.)

15. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16. Cùm autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17. Tu autem, cùm jejunas, unge § caput tuum, et faciem tuam lava,

18. ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet ribi.

19. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terrâ: ubi ærugo, et tinea demolitur: et ubi fures effodiunt, et furantur.

20. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur. (Luc. 12. 33. 1. Timot. 6. 19.)

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex ¶: totum corpus ** tuum lucidum erit. (Luc. 11. 34.)

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam ††: totum corpus tuum tenebrosum erit.

---

* Sanctè colatur.

† Quo sustentamur.

‡ Hàc voce tollitur superflua cura crastinæ diei, ut et cras rursum opus habeamus rogare Deum, et sic semper ab eo pendeamus.

§ i. e. Lætus appareas; quia Judæi non nisi lætis temporibus ungebant se atque lavabant.

|| i. e. Mens tua.

¶ i. e. Purus.

** i. e. Tota vita.

†† Vitiatus.

Si ergo lumen *, quod in te est, tenebræ sunt; ipsæ tenebræ† quantæ erunt?

24. Nemo potest duobus dominis servire: aut unum odio habebit, et alterum diliget: aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mamonæ. ‡ (Luc. 16. 13.)

25. Ideò dico vobis, ne solliciti sitis animæ § vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima || plus est quàm esca: et corpus plus quàm vestimentum? (Luc. 12. 22. Phil. 4. 6. 1. Timot. 6. 7. 1. Petr. 5. 7.)

26. Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: et pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? **

27. Quis autem vestrûm cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28. Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloriâ suâ coopertus est sicut unum ex istis.

30. Si autem fœnum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quantò magis vos modicæ fidei?

31. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis.

33. Quærite ergo primùm regnum Dei, et justitiam ejus: et hæc omnia adjicientur vobis.

34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

Docet non judicandum; de festucâ in oculo fratris, et trabe in proprio oculo; sanctum non dandum canibus: omnem petentem, quærentem, et pulsantem à Deo exaudiri: faciendum aliis quod nobis fieri volumus: per angustam portam ad vitam intrandum; quo modo dignoscantur falsi prophetæ, et arbor bona à malâ: comparatio de audiente Christi verba, et operante aut non operante juxta illa.

NOLITE judicare††, ut non judicemini. (Luc. 6. 37. Marc. 4. 24. Rom. 2. 1.)

2. In quo enim judicio ju-

* i. e. Pietas.
† i. e. Pronitas ad malum.
‡ Divitiæ, (Chaldœa vox.)
§ i. e. vitæ.
|| i. e. vita.
** Præstantiores.
†† i. e. Reprehendere aliena dicta aut facta.

dicaveritis, judicabimini: et in quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis.

3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides?

4. Aut quomodo* dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo: et ecce trabs est in oculo tuo?

5. Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6. Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne fortè conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.

7. Petite, et dabitur vobis: quærite et invenietis: pulsate, et aperietur vobis. (Infr. 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. Jacob. 1. 6.)

8. Omnis enim qui petit, accipit: et qui quærit, invenit et pulsanti aperietur.

9. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei?

10. Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11. Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quantò magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

12. Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Hæc est enim lex, et Prophetæ. (Luc. 6. 31.)

13. Intrate per angustam portam: quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. (Luc. 13. 24.)

14. Quàm angusta porta et arcta via est, quæ ducit ad vitam: et pauci sunt, qui inveniunt eam!

15. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces.

16. A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

18. Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere:

19. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. (Sup. 3. 10.)

20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

21. Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. (Inf. 25. 11.)

22. Multi dicent mihi in illâ die; Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo

* i. e. Quâ fronte.

dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? (Act. 19. 13.)

23. Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi * vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.

24. Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram: Luc. 6. 48. Rom. 2. 13. Jac. 1. 22.)

25. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit: fnndata enim erat super petram:

26. Et omnis, qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:

27. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est: cùm consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrinâ ejus.

29. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribæ eorum, et Pharisæi. (Marc. 1. 22. Luc. 4. 32.)

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes; sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos malè habentes: verbo spiritus ejicit. Scribam sequi volentem rejicit, alium verò patre insepulto mox sequi jubet; naviculâ fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens: quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat.

Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ:

2. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens, Domine, si vis, potes me mundare. (Marc. 1. 40. Luc. 5. 12.)

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, ostende te sacerdoti, et offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium † illis. (Levit. 14. 2.)

5. Cùm autem introisset Capharnaum, accessit ‡ ad eum Centurio, rogans eum, (Luc. 7. 1.)

6. Et dicens: Domine,

* i. e. Non approbavi. Deus novit quos approbavit. (Sanct. Augustin.)

† i. e. Offer munus quod offerunt à leprâ curati, ut testentur te esse sanum.

‡ Accessit non per se ipse, sed per amicos. Ita Lucas, 7. 3.

puer * meus jacet in domo paralyticus, et malè torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens Centurio ait: Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantùm dic verbo, et sanabitur puer meus. (Luc. 7. 5.)

9. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus †, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit; et alii, Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.

10. Audiens autem Jesus miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

11. Dico autem vobis, quod multi ab oriente, et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum: (Mal. 1. 11.)

12. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, et stridor dentium.

13. Et dixit Jesus Centurioni: Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illâ horâ.

14. Et cùm venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, et febricitantem:

15. et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

16. Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: et ejiciebat spiritus verbo: et omnes malè habentes curavit: (Marc. 1. 32.)

17. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem ‡: Ipse infirmitates nostras accepit: et ægrotationes nostras portavit. (Isa. 53. 4. 1. Pet. 1. 24.)

18. Videns autem Jesus turbas multas circùm se, jussit § ire trans fretum. ||

19. Et accedens unus Scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris.

20. Et dicit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: filius autem hominis ¶ non habet ubi caput reclinet. (Luc. 9. 58.)

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primùm ire, et sepelire patrem meum.

22. Jesus autem ait illi:

---

* Servus. Ita Lucas, 7. 1.

† Argumentum à minori ad majus, sensus est: jubeas tantùm et salus servi subsequetur; ego enim sub potestate positus sum, et tamen cùm dico huic vade, vadit: tu tantus qui naturæ domineris, quid non solo possis imperio?

‡ Quæ Isaias de passione Christi et de sublatis hominum peccatis dixit, hæc ad sanatos ægrotos accommodat Evangelista. Hæc enim sanatio Passionis typum habebat. Ita plerique exponunt, quamquam nihil obstet, quominùs Isaias utroque sensu de corporis nimirùm simul et animæ morbis intelligatur.

§ (Adde) Discipulos suos.

|| Ulteriorem ripam lacûs Genezareth.

¶ Ex titulis quibus Prophetæ Messiam insignierunt, hoc sibi delegit Christus quod est omnium modestissimum, et quo suam exinanitionem magis profiteretur.

Sequere me, et dimitte mortuos * sepelire mortuos suos.

23. Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus: (Marc. 4. 36. Luc. 8. 22.)

24. et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse verò dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum Discipuli ejus, et suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.

26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna.

27. Porrò homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei?

28. Et cùm venisset trans fretum in regionem Gerasenorum †, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. (Marc. 5. 1. Luc. 8. 26.)

29. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, et tibi, Jesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?

30. Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum pascens. (Marc. 5. 11. Luc. 8. 32.)

31. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte ‡ nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: et mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt: et venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, et de eis, qui dæmonia habuerant.

34. Et ecce tota civitas exiit obviàm Jesu: et viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum.

CAPUT IX.

Paralyticum curat. Scribis murmurantibus quòd dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, et respondet Pharisæis murmurantibus quòd cum publicanis ederet, quòdque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem à sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat: visu duobus cæcis restituto, dæmoniacum mutum sanat; et ubique prædicans, omnes sanat infirmitates, dicens multam esse messem, paucos verò operarios.

---

* Figuratè, pro sceleratis et impiis: sic Aristophanes cives malos, mortuos dicit.

† Ex reliquiis erant Chananæorum. Legendum ut in Græco Gergesenorum, vel ut in Marco, Gadarenorum. Gergessa et Gadara villulæ erant duæ ad ripam Orientalem lacûs Genesareth. Hinc populi et Gergeseni et Gadareni promiscuè dici potuerunt.

‡ Permitte nobis ut eamus in gregem porcorum.

Et ascendens in naviculam, transfretavit*, et venit in civitatem suam†.

2. Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua. (Marc. 2. 3. Luc. 5. 18.)

3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intrà se: Hic blasphemat.‡

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge et ambula?

6. Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

9. Et, cùm transiret inde Jesus; vidit hominem sedentem in telonio §, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. (Marc. 2. 14. Luc. 5. 27).

10. Et factum est discumbente eo in domo ||, ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum Publicanis et peccatoribus manducat Magister vester?

12. At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.

13. Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores. (Osee 6. 6.)

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos, et Pharisæi, jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant? (Marc. 2. 18. Luc. 5. 33.)

15. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi ¶ lugere quamdiù cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: et tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus **: tollit enim plenitudinem ejus à ves-

---

* A ripa orientali lacûs Genezareth ad ripam occidentalem.

† i. e Capharnaum, quæ dicitur Christi civitas, quia relictâ Nazareth eam sibi delegerat. Matth. 4. 13.

‡ Sibi vindicat quod soli Deo tribuendum est.

§ Locus in quo sedet publicanus exigens tributum.

|| Matthæi scilicet. Ita Marc. 2. 15.

¶ i e. Sponsi familiares qui nuptiis intersunt.

** i. e. Nemo ad resarciendam rupturam vestis veteris, assumentum panni novi assuit: nam frustum illud adjectum cùm validius sit panno veteri, aliquid auffert ab eo, et tunc fractura major fit quàm anteà fuerat. His similitudinibus docet Christus imperfectos lacte nutriendos donec grandescant.

timento, et pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18. Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps * unus accessit, et adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. (Marc. 5. 22. Luc. 8. 41.)

19. Et surgens Jesus, sequebatur eum, et discipuli ejus.

20. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, et tetigit fimbriam vestimenti ejus. (Marc. 5. 25. Luc 8. 43.)

21 Dicebat enim intrà se: Si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero.

22. At Jesus conversus, et videns eam, dixit: Confide, filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illâ horâ.

23. Et cùm venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines † et turbam tumultuantem, dicebat:

24. Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25. Et cùm ejecta esset turba, intravit et tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26. Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27. Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes et dicentes: Miserere nostri, fili David.

28. Cùm autem venisset domum, accesserunt ad eum cœci. Et dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum, et comminatus est illis Jesus, dicens: Videte ne quis sciat.

31. Illi autem exeuntes, diffamaverunt ‡ eum in totâ terrâ illâ.

32. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. (Luc. 11. 14. Infr. 12. 22.)

33. Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, et miratæ sunt turbæ, dicentes: Nunquàm apparuit sic in Israel.

34. Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones. (Marc. 6. 6.)

35. Et circuibat Jesus omnes civitates, et castella, docens in synagogis eorum et prædicans evangelium regni, et curans omnem languorem, et omnem infirmitatem.

36. Videns autem turbas,

* Synagogæ, Jaïrus dictus. Luc. 8. 41.

† Tempore luctûs tibiis utebantur Judæi.

‡ Divulgaverunt famam ejus.

misertus est eis, quia erant vexati, et jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. (Luc. 10. 2.)

38. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hîc nomina recensentur) ad evangelizandum Judæis, et dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversùs mala hîc imminentia præmonentur et roborantur. Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coràm hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, et ita mercedem recipiet.

Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum * immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem. (Marc. 3. 13. Luc. 6. 13. et 9. 1.)

2. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, et Andræas frater ejus.

3. Jacobus Zebedæi, et Joannes frater ejus, Philippus, et Bartholomæus, Thomas, et Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, et Thaddæus.

4. Simon Chananæus, et Judas Iscariotes, qui et tradidit eum.

5. Hos duodecim misit Jesus; præcipiens † eis, dicens: in viam ‡ gentium ne abieritis, et in civitates § Samaritanorum ne intraveritis:

6. Sed potiùs ite ad oves, quæ perierunt domûs Israël. (Act. 13. 46.)

7. Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum.

8. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date.

9. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: (Marc. 6. 8. Luc. 9. 3. 10. 4.)

10. Non peram in viâ, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam ‖: dignus enim est operarius cibo suo.

11. In quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate, quis in eâ dignus sit: et ibi manete donec exeatis.

---

* i. e. adversùs spiritus immundos.

† Cùm priùs eos instruisset monitis et præceptis.

‡ i. e. Ne ad gentiles Evangelium perferatis.

§ i. e. Ne in unam quidem Samaritanorum urbem.

‖ Virga sumitur et ad defensionem et ad corpus sustinendum: hæc à Marco. 6. 8. Apostolis concessa est; illa à Matth. prohibita: (vel) à Matthæo virga prohibetur, (i. e.) ut in viam se darent, etiamsi ne baculus quidem eis suppeteret.

12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14. Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foràs de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.*

15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quàm illi civitati.

16. Ecce ego mitto vos ficut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. (Luc. 10. 3.)

17. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis †, et in synagogis ‡ suis flagellabunt vos:

18. et ad præsides et ad reges ducemini propter me, in testimonium illis, et gentibus.

19. Cum autem tradent vos, nolite § cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illâ horâ, quid loquamini. (Luc. 12. 11.)

20. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient:

22. et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23. Cùm autem persequentur vos in civitate istâ, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis || civitates Israël, donec veniat Filius hominis.

24. Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. (Luc. 6. 40. Joan. 13. 16 et 15. 20.)

25. Sufficit discipulo, ut sit ficut magister ejus; et servo, sicut dominus ejus. Si patrem familias Beelzebub ¶ vocaverunt: quantò magis domesticos ejus?

26. Ne ergo timueritis eos. Nihil est opertum, quod non revelabitur, et occultum, quod non scietur. (Marc. 4. 22. Luc. 8. 17. et 12. 2.)

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicate super tecta.

28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.

29. Nonne duo passeres

* Ne cum eis commune aliquid habeatis.

† i. e. ordinarii consessus judicum.

‡ i. e. Conventus extraordinarii vestri causâ habebuntur, atque in eis vapulabitis, 2. Cor. 11. 24. et Act. 5. 40.

§ Ne anxiè cogitetis.

|| Addendum, (docere.)

¶ i. e. (Dominum muscarum.) Injuriæ vocabulum. Beelzebub Deus erat Accaronitarum.

asse * veneunt: et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? †

30. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

32. Omnis ergo qui confitebitur me coràm hominibus, confitebor et ego eum coràm Patre meo, qui in cælis est. (Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. et 12. 8. 2. Timot. 2. 12.)

33. Qui autem negaverit me coràm hominibus, negabo et ego eum coràm Patre meo, qui in cælis est.

34. Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. (Luc. 12. 51.)

35. Veni enim separare hominem adversùs patrem suum, et filiam adversùs matrem suam, et nurum adversùs socrum suam:

36. et inimici hominis, domestici ejus.

37. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. (Luc. 14. 26.)

38. Et qui non accipit crucem suam ‡, et sequitur me, non est me dignus. (Inf. 16. 24. Marc. 8. 34. Luc. 14. 27.)

39. Qui invenit animam suam §, perdet illam ||: et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam ¶. (Luc. 9. 24. et 17. 33. Joan. 12. 25.)

40. Qui recipit vos, me recipit, et qui me recipit, recipit eum, qui me misit. (Luc. 10. 16. Joan. 13. 20.)

41. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42. Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam. (Marc. 9. 40.)

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coràm turbis laudat Joannem: Judæos verò pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Jesu ad Patrem; oneratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

Et factum est, cùm consummasset ** Jesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit indè ut doceret et prædi-

---

* Quatuor denariolis.

† i. e. Non sciente aut permittente Deo. (S. Cyprian.

‡ i. e. Qui non fert æquo animo afflictiones propter me.

§ i. e. Seipsum.

|| i. e. Se.

¶ i. e. Custodiet se in vitam æternam.

** Cum finem fecisset discipulis præcepta tradendi.

caret in civitatibus eorum.*

2. Joannes autem cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens † duos de discipulis suis, (Luc. 7. 18.)

3. ait illi: Tu es, qui venturus es ‡, an alium expectamus?

4. Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis.

5. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur, (Isa. 35. 5. Isa. 61. 1.)

6. et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

7. Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9. Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, et plus quàm prophetam.§

10. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te (Mal. 3. 1. Marc. 1. 2.)

11. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptistâ: qui autem minor est in regno cælorum, major est illo.||

12. A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

13. Omnes enim prophetæ et lex, usque ad Joannem, prophetaverunt. ¶

14. et si vultis recipere, ipse est Elias**, qui venturus est. (Mal. 4. 5.)

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus,

17. dicunt: Cecinimus vobis, et non saltastis: lamentavimus, et non planxistis.††

18. Venit enim Joannes neque manducans neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet.

---

* i. e. Judæorum.

† Hâc legatione non suæ, sed discipulorum ignorantiæ Joannes consuluit.

‡ Venturus,) unus è Messiæ caracteribus. Ita Gen. 49. 10. de Messiâ: donec veniat qui (mittendus est.)

§ Prophetæ Messiam prænuntiarunt absentem, Joannes plus quàm propheta Messiam digito præsentem monstravit.

|| Aliis præstat Joannes, quia quem alii absentem prænuntiaverunt, eum ipse præsentem demonstravit. At minimi Apostolorum, respectu prædicationis, Joanni præstant, quia Messiæ denudant mysteria, quem Joannes tantùm digito monstravit.

¶ i. e. Ante Joannem Christus erat prænuntiandus; post Joannem Christus erat demonstrandus, non prænuntiandus.

** Spiritu et virtute. Luc. 1. 17.

†† i. e. Nullis rationibus potuistis commoveri.

19. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus. Et justificata est sapientia à filiis suis. *

20. Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.

21. Væ † tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. (Luc. 10. 13.)

22. Verumtamen dico vobis: Tyro et Sidoni remissius erit in die judicii, quàm vobis.

23. Et tu Capharnaum, numquid ‡ usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes.§ Quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii, quàm tibi.

25. In illo tempore respondens Jesus dixit: Confiteor tibi ||, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. ¶

26. Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo novit filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. (Joan. 6. 46. 7. 28. 8. 19. 10. 15.)

28. Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.

29. Tollite jugum meum super vos, et discite à me, quia mitis sum, et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris.

30. Jugum enim meum suave ** est, et onus meum leve.

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat: Pharisæorum machinationi tacitus cedens, variosque à se curatos silere præcipiens, implet Isaiæ vaticinium: dæmoniaco, cæco et muto curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes

---

* i. e. Sed filii sapientiæ (vel) discipuli mei sapienter judicarunt veram esse sapientiam quam hæc generatio damnat.

† (Væ) Execrantis vox, non imprecantis.

‡ S. Hieron. legit, (quæ usque ad cœlum exaltata es.) Clarior est sensus. Capharnaum exaltata, quia florebat piscatu et mercatu, ut potè maritima.

§ i. e. Destrueris, quod accidit in bello Vespasiani.

|| i. e. Gratias ago.

¶ Humiliter de se sentientibus.

** Si adsit gratia Christi: nam quidquid est difficile in præcepto, leve est amanti. (S. Aug.) Hujus dilectionis effectus vide Actor. 5. 41.

convincit falsum dicere, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, et de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem et Pharisæis signum petentibus, dandum dicit Jonæ signum: et quæ sint mater et fratres ipsius.

IN illo tempore abiit * Jesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas†, et manducare. (Marc. 2. 23. Luc. 6. 1.)

2. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, et qui cum eo erant. (1. Reg. 21. 4.)

4. Quomodo intravit in domum ‡ Dei, et panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere §, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? (Levit. 24. 9.)

5. Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt. (Numb. 28. 9.)

6. Dico autem vobis, quia templo major est hîc. ||

7. Si autem sciretis, quid est: Misericordiam volo ¶, et non sacrificium: nunquàm condemnassetis innocentes. (Osee 6. 6.)

8. Dominus enim est filius hominis ** etiam sabbati.

9. Et cùm indè transisset, venit in synagogam eorum.

10. Et ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. (Marc. 3. 1. Luc. 6. 6.)

11. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit et levabit eam? (Deut. 22. 4.)

12. Quantò magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant adversùs eum, quomodo perderent eum.

15. Jesus autem sciens recessit †† indè: et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes:

16. Et præcepit eis ne manifestum eum facerent.

---

* i. e. Ambulabat.

† Vellere spicas in agro alieno licebat. Deut. 23. 25. at utrùm sabbato quæstio erat

‡ i. e. Tabernaculum.

§ Licebat in angustiis.

|| (Hîc) adverbium loci. Ita. v. 41. et 42.) (sensus est) Hîc est aliquis major templo, Propheta enim plus templo erat, inde Prophetis extra templum sacrificare licuit, ut Eliæ. Jesus autem plus quàm Propheta est. Infrà, 41.

¶ Misericordiam antepono sacrificiis.

** Vide Marc. 2. 27. 28.

†† Secessit ad mare. Ita Marc. 3. 7.

17. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem :

18. Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, et judicium gentibus nuntiabit. (Isa. 42. 1.)

19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus :

20. Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, donec ejiciat * ad victoriam judicium.

21. Et in nomine ejus Gentes sperabunt.

22. Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cœcus, et mutus, et curavit eum ita ut loqueretur, et videret.

23. Et stupebant omnes turbæ, et dicebant: Numquid hic est Filius David ?

24. Pharisæi autem audientes, dixerunt : Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. (Sup. 9. 34. Marc. 3. 22. Luc. 11. 15.)

25. Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum divisum contrà se, desolabitur : et omnis civitas, vel domus divisa contrà se, non stabit. (Luc. 11. 17.)

26. Et si satanas satanam ejicit, adversùs se divisus est : quomodò ergo stabit regnum ejus ?

27. Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii † vestri in quo ejiciunt ? Ideò ipsi Judices‡ vestri erunt.

28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum § Dei.

29. At quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa || ejus diripere, nisi priùs alligaverit fortem ? et tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contrà me est : et qui non congregat mecum, spargit. ¶

31. Ideò dico vobis : Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritûs** autem blasphemia non remittetur. (Marc. 3. 28. Luc. 12. 10.)

32. Et quicumque dixerit verbum contrà filium hominis, remittetur ei †† : qui autem dixerit contra Spiritum sanc-

---

* i. e. Donec deprompserit (seu) docuerit judicium (vel) Evangelium ad vincendum hostes suos, et expugnet eos, (sensus est) mitem se præbebit, furori et insaniæ hominum cedet, quoad promulgaverit Evangelium.

† i. e. Exorcistæ vestri.

‡ i. e. Ipsorum factum vobis convincendis sufficiet : in me enim damnatis quod in illis approbatis.

§ i. e. Messias promissus à Deo, vobis nec opinantibus, advenit.

|| Instrumenta bellica,

¶ Periculo exponit oves.

** i. e. Calumnia in Spiritum S. (sensus est) faciliùs calumnia in quosvis homines remittetur, quàm ea quæ est adversùs Spiritum S.

†† (Sensus est) si grave peccatum est hominem innocentem, vel calumniari vel persequi ; quantò gravius est me calumniari propter opera quæ, ut norunt omnes, fieri non possunt nisi divinâ virtute, et ideò peccatum istud ægrè remittitur in hoc sæculo ; si vero in hoc sæculo non remittatur, in altero non condonabitur.

tum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

33. Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, et fructum ejus malum *: si quidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum, quomodò potestis bona loqui, cùm sitis mali? ex abundantiâ enim cordis os loquitur. (Luc. 6. 45.)

35. Bonus homo de bono thesauro profert bona: et malus homo de malo thesauro profert mala.

36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum †, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

38. Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisæis, dicentes: Magister, volumus à te signum videre.

39. Qui respondens ait illis: Generatio mala et adultera signum quærit: et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ. (Jon. 2. 1. Inf. 16. 4. Luc. 11. 29.)

40. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus.‡

41. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione istâ, et condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quàm Jonas hîc. (Jon. 3. 5.)

42. Regina austri surget in judicio cum generatione istâ, et condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quàm Salomon hîc. (3. Reg. 10. 1.)

43. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non invenit. (Luc. 11. 24.)

44. Tunc dicit: Revertar in domum meam, undè exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem § alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi: et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimæ.

46. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus et fratres ‖ stabant foris, quærentes loqui ei. (Marc. 3. 31. Luc. 8. 19.)

47. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris stant quærentes te.

48. At ipse respondens di-

---

* (Sensus est) aut me cum operibus laudate, aut me, tanquam arborem putrem, unà cum operibus damnate.

† Quod sine utilitate et loquentis dicitur et audientis. (S. Hieron.)

‡ Tribus diebus. (Hebrais.)

§ i. e. Multos (Hebraism.)

‖ i. e. Cognati.

centi sibi, ait: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei.

50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est; ipse meus frater, et soror, et mater est.

CAPUT XIII.

Sedens in naviculâ proponit turbis parabolas seminantis ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farinâ occultato, de thesauro et margaritâ inventis, de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat: docens in patriâ, ait prophetam non esse sine honore nisi in propriâ patriâ.

In illo * die exiens Jesus de domo, sedebat secùs mare.

2. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: et omnis turba stabat in littore: (Marc. 4. 1. Luc. 8. 4.)

3. Et locutus est eis multa in parabolis dicens: Ecce exiit qui seminat seminare.

4. Et dum seminat, quædam † ceciderunt secùs viam, et venerunt volucres cœli, et comederunt ea.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: et continuò exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6. Sole autem orto æstuaverunt: et quia non habebant radicem, aruerunt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas: et creverunt spinæ, et suffocaverunt ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam: et dabant fructum, aliud centesimum aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, ‡ audiat.

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est § nosse mysteria regni cœlorum: illis autem non est datum. ||

12. Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit: qui autem non habet, et quod habet auferetur ab eo.

13. Ideò in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, et intelligetis: et videntes, videbitis, et non videbitis. (Isa. 6. 9. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.)

15. Incrassatum est enim

* Post tempus illud.

† (Adde) semina.

‡ Audiat is cui à Deo donatum est, ut audita intelligat.

§ Quia scilicet quæsistis et me interrogastis. Marc. 4. 10.

|| Quia non quæsierunt.

cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt: ne quandò videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos.

16. Vestri autem beati oculi quia vident *, et aures vestræ quia audiunt.

17. Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ et justi cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt. (Luc. 10. 24.)

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui secùs viam seminatus est.

20. Qui † autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, et continuò cum gaudio accipit illud:

21. Non habet autem in se radicem, sed est temporalis ‡: factâ autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuò scandalisatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, et sollicitudo sæculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. (Marc. 4. 26.)

25. Cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizaniam in medio tritici, et abiit.

26. Cùm autem crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania.

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis, imus et colligimus ea?

29. Et ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

31. Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo

---

* Quia vident me, et aures vestræ quia audiunt sermones meos.

† i. e. semen quod super petrosa seminatum est, significat eum qui, etc. et sic v. 22. 23.

‡ Ad tempus credit, non perseverat.

seminavit in agro suo: (Marc. 4. 31. Luc. 13. 19.)

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus: cùm autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. (Luc. 13. 21.)

34. Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: et sine parabolis non loquebatur eis:

35. Ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. (Ps. 77. 2.)

36. Tunc, dimissis turbis, venit in domum, et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. (Marc. 4. 34.)

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est filius hominis.

38. Ager autem est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Messis verò, consummatio sæculi est. Messores autem, angeli sunt. (Apoc. 14. 15.)

40. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi.

41. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala *, et eos qui faciunt iniquitatem:

42. Et mittent eos in caminum ignis †. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

43. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

44. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum.

45. Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46. Inventâ autem unâ pretiosâ margaritâ, abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam.

47. Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti.

48. Quam cùm impleta esset, educentes, et secùs littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foràs miserunt.

49. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum.

* i. e. Eos per quos veniunt scandala.

† i. e. in fornacem cujus ignis non extinguetur.

50. Et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, et stridor dentium.

51. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei; Etiam.

52. Ait illis: Ideò omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

53. Et factum est, cùm consummasset Jesus parabolas istas, transiit indè.

54. Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Undè huic sapientia hæc, et virtutes? (Marc. 6. 1. Luc. 4. 16.)

55. Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria; et fratres ejus, Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas? (Joan. 6. 42.)

56. Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Undè ergo huic omnia ista?

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis? Non est propheta sine honore, nisi in patriâ suâ, et in domo suâ.

58. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

CAPUT XIV.

Caput Jaannis datur puellæ saltatrici: Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus et duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis: et super mare ambulans discipulos tempestate agitatos confortat, Petrumque à submersione liberat: in terrâ Genesar varii curantur languores tactu vestimenti ipsius.

In illo tempore audivit Herodes * Tetrarcha † famam Jesu: (Marc. 6. 14. Luc. 9. 7.)

2. Et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, et ideò virtutes operantur in eo.

3. Herodes enim tenuit Joannem, et alligavit eum: et posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.‡ (Luc. 3. 19.)

4. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.

5. Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant.

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi.

7. Undè cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eò.

8. At illa præmonita à matre suâ: Da mihi, inquit, hîc in disco caput Joannis Baptistæ.

9. Et contristatus est rex: propter juramentum autem, et eos qui pariter recumbebant, jussit dari.

---

* Herodis magni filius, anteà dictus Antipater Tetrarcha Galilææ.

† Qui regni quartam partem obtinet.

‡ Philippi scilicet.

10. Misitque et decollavit Joannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in disco, et datum est puellæ, et attulit matri suæ.

12. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud : et venientes nuntiaverunt Jesu.

13. Quod cùm audisset Jesus * secessit indè in naviculâ, in locum desertum seorsùm : et cùm audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus. (Marc. 6. 31. Luc. 9. 10. Joan. 6. 3.)

14. Et exiens vidit turbam multam, et misertus est eis, et curavit languidos eorum.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes : Desertus est locus, et hora jam præteriit, dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Jesus autem dixit eis : Non habent necesse ire : date illis vos manducare.

17. Responderunt ei : Non habemus hìc nisi quinque panes, et duos pisces.

18. Qui ait eis : Afferte mihi illos hùc.

19. Et cùm jussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciens in cælum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, et parvulis.

22. Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. (Marc. 6. 45.)

23. Et dimissâ turbâ ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi. (Joan. 6. 15.)

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus : erat enim contrarius ventus.

25. Quartâ † autem vigiliâ noctis, venit ad eos ambulans super mare.

26. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes : Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens : Habete fiduciam : ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit : Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait : Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Jesum.

30. Videns verò ventum validum, timuit : Et cùm cœpisset mergi, clamavit dicens : Domine, salvum me fac.

---

* (Adde, sermones qui de se in curiâ haberentur.

† Die illucescente.

31. Et continuò Jesus extendens manum, apprehendit eum : et ait illi : Modicæ fidei, quare dubitasti ?

32. Et cùm ascendissent in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in naviculâ erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes : Verè Filius Dei es.

34. Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesar.* (Marc. 6. 53.)

35. Et cùm cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes malè habentes :

36. Et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant : et quæ sint coinquinantia hominem : mulier chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiæ curationem : Jesus, curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus paucisque pisciculis satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

TUNC accesserunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ, et Pharisæi, dicentes : (Marc. 7. 1.)

2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum ? † non enim lavant manus suas cùm panem manducant.

3. Ipse autem respondens ait illis : Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? Nam Deus dixit :

4. Honora patrem, et matrem ; et : Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. (Exod. 20. 12. Exod. 21. 17.)

5. Vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri, vel matri ‡, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit ;

6. Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam : et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram :

7. Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias dicens :

8. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. (Isa. 29. 13.)

9. Sine causâ § autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis : Audite et intelligite.

11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem ||, sed

* i. e. Genesareth.

† Crimen enim capitale erat apud Pharisæos. Ita Rab. Aquiba, quisquis manibus non lotis cibum capit, reus est mortis.

‡ Opem postulantibus.

§ Frustra, sine fructu.

|| (Adde) modo nihil vitii accedat ab humanâ voluntate.

quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem.

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13. At ille respondens ait: Omnis plantatio*, quam non plantavit † Pater meus cælestis, eradicabitur.‡ (Joan. 15. 2.)

14. Sinite illos: cœci sunt, et duces cœcorum §: cœcus autem si cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. (Luc. 6. 39.)

15. Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

16. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis?

17. Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum mittitur?

18. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem:

19. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

20. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

21. Et egressus inde Jesus, secessit in partes || Tyri et Sidonis. (Marc. 7. 24.)

22. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei, Domine fili David: filia mea malè à dæmonio vexatur.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum, dicentes: Dimitte ¶ eam: quia clamat post nos.

24. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domûs Israel. (Joan. 10. 3.)

25. At illa venit, et adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me.

26. Qui respondens, ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.**

27. At illa dixit: Etiam Domine: nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensâ dominorum suorum.

28. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illâ horâ.

29. Et cùm transisset inde Jesus, venit secùs Mare Galilææ: et ascendens in montem, sedebat ibi.

---

* i. e. Doctrina.

† i. e. Docuit.

‡ i. e. Rejicietur promulgatione veritatis evangelicæ.

§ Scilicet plebeculæ, (sensus est et connexio,) si illi consuli sibi nolunt, missos illos faciamus, et plebi consulamus quæ tam cœcis doctoribus usa, ipsa quoque in exitium ruet.

|| In eam Judææ partem quæ vicina est Tyro et Sidoni. Christus enim non exiit Palestinæ fines.

¶ i. e. absolve illam, ut impetrato quod petit abeat.

** Hæc Jesus ex publico Judæorum affectu dixit, qui se solos Deo charos judicabant, cæteros omnes canum loco habentes.

30. Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, et alios multos: et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos, (Isa. 35. 5.)

31. Ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: et magnificabant Deum Israel.

32. Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, et non habent quod manducent: et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in viâ. (Marc. 8. 1.)

33. Et dicunt ei discipuli: Undè ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34. Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, et paucos pisciculos.

35. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36. Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo.

37. Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38. Erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos et mulieres.

39. Et dimissâ turbâ, ascendit in naviculam: et venit in fines Magedan.*

CAPUT XVI.

Jesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quòd signa temporum non dijudicarent: jubet discipulos cavere à fermento Pharisæorum ac Sadducæorum: ipsosque interrogat quem ipsum esse dicant, et Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum; suam autem passionem prædicens, à Petro increpatur; propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, et Deum unicuique juxta sua opera redditurum.

Et accesserunt ad eum Pharisæi et Sadducæi tentantes †, et rogaverunt eum ut signum de cœlo ostenderet eis.

2. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum: (Marc. 8. 12. Luc. 12. 54.)

3. Et manè: Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum.

4. Faciem ergo cœli dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? Generatio mala et adultera signum quærit: et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ

---

* Magedan; Marcus 8. 10. habet Dalmanutha, propinqua loca erant à quibus regio nomen accepit.

† Quærentes calumniæ occasionem.

Prophetæ. Et relictis illis, abiit, (Jonæ 2. 2.)

5. Et cùm venissent discipuli ejus trans fretum *, obliti sunt panes accipere.

6. Qui dixit illis : Intuemini, et cavete à fermento Pharisæorum, et Sadducæorum. (Marc. 8. 15. Luc. 12. 1.)

7. At illi cogitabant intrà se dicentes : Quia panes non accepimus.

8. Sciens autem Jesus, dixit: Quid cogitatis intrà vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum † in quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis ? (Sup. 14. 21. Joan. 6. 9.)

10. Neque septem panum in quatuor millia hominum, et quot sportas sumpsistis ?

11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis : Cavete à fermento Pharisæorum et Sadducæorum ?

12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrinâ Pharisæorum, et Sadducæorum.

13. Venit autem Jesus in partes Cæsareæ ‡ Philippi : et interrogabat discipulos suos, dicens : Quem dicunt homines esse Filium hominis ? (Marc. 3. 27. Luc. 9. 19.)

14. At illi dixerunt : Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Jeremiam, aut unum ex Prophetis.

15. Dicit illis Jesus : Vos autem quem me esse dicitis ?

16. Respondens Simon Petrus dixit : Tu es Christus, Filius Dei vivi.

17. Respondens autem Jesus, dixit ei : Beatus es, Simon Bar-Jona § : quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.

18. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversùs eam.

19. Et tibi dabo claves || regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis.

23. Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21. Exindè cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati à senioribus, et Scribis, et principibus Sacerdotum, et occidi, et tertiâ die resurgere.

22. Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum

---

* In Bethsaïdam, Marc. 8. 22.

† (Adde) qui expensi sunt.

‡ Cæsareæ ejus quæ cognominatur Philippi : urbs sita ad fontem Jordanis, priùs dicta Dan vel Paneas, quam in honorem Tiberii Cæsaris extruxit Philippus Herodis Magni filius.

§ Filius Joannis.

|| Januæ funibus claudebantur, quibus ligandis vel solvendis claves adhibebantur, unde solvi et ligari januæ dicuntur.

dicens: Absit à te, Domine: non erit tibi hoc.

23. Qui conversus, dixit Petro: Vade post me, satana, scandalum es mihi; quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. (Marc. 8. 33.)

24. Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum *; et tollat crucem suam, et sequatur me. (Sup. 10. 38. Luc. 9. 23. 14. 27.)

25. Qui enim voluerit animam † suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.‡ (Luc. 17. 33. Joan. 12. 25.)

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro animâ suâ?

27. Filius enim hominis venturus est in gloriâ Patris sui cum angelis suis: et tunc reddet unicuique secundùm opera ejus.

28. Amen dico vobis, sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo. (Marc. 8. 39. Luc. 9. 27.)

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubet discipulos silentio servare, donec à mortuis resurgat: Eliam dicit venturum, imò jam venisse, sed cognitum non fuisse, nempè Joannem Baptistam: puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non potuerant; ostendens quantæ sint virtutis fides similis grano sinapis, jejunium, et oratio: passionem suam prædicit: pro se quoque et Petro didrachma solvit invento in ore piscis statere.

Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus, et ducit illos in montem excelsum seorsùm: (Marc. 9. 1. Luc. 9. 28.)

2. et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes.§

4. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine bonum est nos hîc esse: si vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum.

5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus,

---

* Aversa quæque toleret.
† Vitam suam servare.
‡ Æternam accipiet.
§ De morte quam pro nobis passurus erat Christus. Luc. 9. 31.

in quo mihi benè complacui: ipsum audite. (2 Pet. 1. 17.)

6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valdè.

7. Et accessit Jesus, et tetigit eos: dixitque eis. Surgite, et nolite timere.

8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat.

10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: Quid * ergo Scribæ dicunt quòd Eliam oporteat primùm venire?† (Mal. 4. 5.)

11. At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, et restituet omnia.

12. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis.

13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptistâ dixisset eis.

14. Et cùm venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et malè patitur: nam sæpè cadit in ignem, et crebrò in aquam. (Marc. 9. 16. Luc. 9. 38.)

15. et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum.

16. Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula, et perversa, quousque ero vobiscum? usquequò patiar vos? Afferte hùc illum ad me.

17. Et increpavit illum Jesus, et exiit ab eo dæmonium, et curatus est puer ex illâ horâ.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secretò, et dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19. Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis ‡, dicetis monti huic, transi hinc illùc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. (Luc. 17. 6.)

20. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, et jejunium.

21. Conversantibus autem eis in Galilæâ, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum. (Marc. 9. 30. Luc. 9. 44.)

---

* (Quid. i. e. cur.)

† Scribæ ut Christo fidem derogarent dicebant, hic non est Messias, nam antequam Messias veniat, venturus est Elias: at Elias nondum venit; nec igitur venit Messias.

‡ Sensus est: si talem habueritis fidei virtutem, qualem habet minutissimum aliquod sinapis granum acrimoniæ virtutem; etiamsi despecti et humiles mundo sitis, ingentia tamen et humanum sensum exsuperantia perficietis opera.

22. et occident eum, et tertiâ die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23. Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma * accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei : Magister vester non solvit didrachma ?

24. Ait : Etiam. Et cùm intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens : Quid tibi videtur Simon ? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum ? à filiis suis, an ab alienis ?

25. Et ille dixit : Ab alienis ? Dixit illi Jesus : Ergo † liberi sunt filii.

26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum : et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle : et aperto ore ejus, invenies staterem ‡ : illum sumens, da eis pro me, et te.

CAPUT XVIII.

Proposito parvulo docet quisnam major sit in regno cælorum, et quàm sit à pusillorum scandalo cavendum : quomodo frater in nos peccans debeat corripi, et Ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi atque solvendi discipulis traditâ : docet etiam quàm sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, et quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodatâ ad hoc parabolâ de rege rationem cum servis suis ineunte.

In illâ horâ accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes : Quis, putas, major est in regno cœlorum ?

2. Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum,

3. et dixit : Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. (Marc. 9. 34. Luc. 9. 46. 1 Cor. 14. 20.)

4. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum.

5. Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

6. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.§ (Luc. 17. 2.)

7. Væ mundo à scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala : verumtamen væ ho-

---

* Didrachma valet septem solidos nostros ; illud sacerdotes exegerunt in usum templi ad Vespasiani tempora.

† i. e. ego igitur qui filius magni Regis sum, non teneor ad tributa solvenda.

‡ Stater ; duo didrachma valet.

§ Mola gravior qualis est quæ non manu, sed asinorum ac jumentorum operâ versari solet. Supplicii genus erat Palestinis, Romanis ac Barbaris commune, quod ob enormia crimina exigi solebat.

mini illi, per quem scandalum venit.

8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abscide eum, et projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. (Marc. 9. 42.)

9. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10. Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.

11. Venit enim filius hominis salvare quod perierat. (Luc. 19. 10.)

12. Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, et erraverit una ex eis: nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et vadit quærere eam quæ erravit. (Luc. 15. 4.)

13. et si contigerit ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis, quàm super nonaginta novem, quæ non erraverunt.

14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15. Si autem peccaverit in te * frater tuus, vade, et corripe eum inter te † et ipsum solum: si te audierit lucratus eris fratrem tuum: (Luc. 17. 3.)

16. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos ‡, ut in ore § duorum vel trium testium stet omne verbum. || (Deut. 19. 15. Joan. 8. 17. 2 Cor. 13. 1.

17. Quòd si non audierit eos: dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.

18. Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.

19. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est.

20. Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21. Tunc accedens Petrus ad eum dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? (Luc. 17. 4.)

22. Dicit illi Jesus: Non

---

* Te præsente et vidente et ita te offenderit.

† i. e modestè et amicè. Ipsa etiam docet lex naturæ. Habenda est enim ratio primùm ut monitio acerbitate, deinde objurgatio contumeliâ careat. (Cicero)

‡ Teste sceleris ejus.

§ Ore, i. e. sermone

|| i. e. res omnis rata sit, atque duorum testimonio possit revinci.

dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies.*

23. Ideò assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24. Et cùm cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25. Cùm autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus vænumdari †, et uxorem ejus et filias, et omnia quæ habebat, et reddi.

26. Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.

27. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei.

28. Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: et tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29. Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.

30. Ille autem noluit, sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31. Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valdè: et venerunt, et narraverunt domino suo omnia quæ facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus: et ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me:

33. nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35. Sic et Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex suâ institutione esse indissolubile, nec uxorem extrà causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos qui se castrarunt propter regnum cœlorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum cœlorum, et quid illis præmii sit, qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

Et factum est, cùm consummasset Jesus sermones istos, migravit à Galilæâ, et venit in fines Judææ ‡ trans Jordanem,

2. et secutæ sunt eum tur-

---

* Quoties peccaverit ignosce.

† Liberi homines cum uxoribus et prole ubi solvendo non essent, servi fiebant creditorum, apud Judæos. 4. Reg. 4. 1. et postea vendi poterant à dominis.

‡ i. e. Tribus Judæ.

bæ multæ, et curavit eos ibi.

3. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quâcumque ex causâ? Marc. 10. 2.)

4. Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit: (Gen. 1. 27.)

5. Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. (Gen. 2. 24. 1. Cor. 6. 16.)

6. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: Quid ergò Moyses mandavit* dare libellum repudii, et dimittere? (Deut. 24. 1.)

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

9. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit mœchatur: et qui dimissam duxerit, mœchatur†. (Marc. 10. 11. Luc. 16. 18. 1 Cor. 7. 10.)

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt ‡ propter regnum cœlorum §. Qui potest capere capiat.

13. Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos. (Marc. 10. 13. Luc. 18. 15.)

14. Jesus verò ait eis: Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

15. Et cùm imposuisset eis manus, abiit inde.

16. Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? (Marc, 10. 17. Luc. 18. 18.)

17. Qui dixit ei. Quid me interrogas|| de bono? Unus est bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18. Dicit illi. Quæ? Jesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices:

19. Honora patrem tuum, et matrem tuam; et, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20. Dicit illi adolescens:

---

* Permisit, non jussit.

† Non solvitur matrimonium propter fornicationem, cùm uxori dimissæ non liceat alteri nubere. Vide supra 5. 32.

‡ Qui non plus rei habent cum feminis quam si eunuchi essent.

§ Ut commodiùs Evangelium annuntient, et sanctiùs vivant.

|| Quid me interrogando, vocas bonum; ita explica ut Matthæus concilietur cum Marci cap. 10. 17.

Omnia hæc custodivi à juventute meâ, quid adhuc mihi deest?

21. Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me.

23. Cùm audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23. Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cœlorum.

24. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acûs transire, quam divitem * intrare in regnum cœlorum.

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26. Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergò erit nobis?

28. Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

29. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet †, et vitam æternam possidebit.

30. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi‡. (Marc. 10. 31. Luc. 13. 30.)

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Jesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit; et occasione ambitionis filiorum Zebedæi discipulos docet, quòd non potestate et ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: egrediens verò Jericho duos cæcos illuminat.

SIMILE est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam.

2. Conventione autem factâ cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. et dixit illis: Ite et vos in vineam meam, et quod jus-

---

* Divitiis confidentem.

† In hoc sæculo. Nusquam enim justum videmus derelictum.

‡ Objicientibus forsan Apostolis, quî fieri posset ut ipsi despecti et viles judicarent tribus Israël, reponit Christus, etsi novissimi et despecti sitis, primas sedes habebitis in Regno Cœlorum.

tum fuerit dabo vobis.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam et nonam horam: et fecit similiter.

6. Circa undecimam verò exiit; et invenit alios stantes, et dicit illis: Quid hìc statis totâ die otiosi?

7. Dicunt ei. Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam.

8. Cùm serò autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, et redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos.

9. Cùm venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. Venientes autem et primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem et ipsi singulos denarios.

11. Et accipientes murmurabant adversùs patremfamilias,

12. dicentes: Hi novissimi unâ horâ fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, et æstus.

13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?

14. Tolle quod tuum est, et vade: volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi.

15. Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16. Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi, multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

17. Et ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secretò, et ait illis: (Luc. 18. 31.)

18. Ecce ascendimus Jerosolymam, et filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et Scribis, et condemnabunt eum morte,

19. et tradent eum Gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertiâ die resurget.

20. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo. (Marc. 10. 35.)

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram, in regno tuo.

22. Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis quid petatis.* Potestis bibere calicem,† quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

---

* Quia in Regno seu Ecclesiâ opus est, non dignitas; labor est, non deliciæ.

† Adversa quævis etiam mortem, forti animo tolerare.

24. Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.

25. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: et qui majores sunt, potestatem exercent in eos. (Luc. 22. 25.)

26. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:

27. et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

28. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam, redemptionem pro multis.

29. Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa: (Marc. 10. 46. Luc. 18. 35.)

30. et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Jesus transiret: et clamaverunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

31. Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

32. Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Jesus super asinam Jerusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit: et Pharisæis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulneâ Christi verbo arefactâ mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de suâ potestate retundit quæstione de Joannis Baptismo: et ex parabolis de homine duos filios habente, et de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vineæ hæredem occiderunt, prædicit regnum Dei à Judæis ad Gentes transferendum.

Et cùm appropinquassent Jerosolymis, et venissent Bethphage ad montem Oliveti *: tunc Jesus misit duos discipulos, (Marc. 11. 1. Luc. 19. 29.)

2. dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum eâ: solvite, et adducite mihi:

3. et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: et confestim dimittet eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem:

* Olivarum, mons erat oleis consitus, vicinus mont Sion.

5. Dicite filiæ Sion * : Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis. (Isa. 62. 11. Zach. 9. 9. Joan. 12. 15.)

6. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Jesus.

7. Et adduxerunt asinam, et pullum : et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper † sedere fecerunt.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in viâ : alii autem cædebant ramos de arboribus, et sternebant in viâ:

9. Turbæ autem, quæ præcedebant, et quæ sequebantur, clamabant, dicentes : Hosanna ‡ filio David : Benedictus, qui venit in nomine Domini : Hosanna § in altissimis.

10. Et cùm intrasset Jerosolymam, commota || est universa civitas, dicens : Quis est hic ?¶

11. Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta à Nazareth Galilææ.

12. Et intravit Jesus in templum Dei, et ejiciebat omnes vendentes, et ementes in templo ** : et mensas numulariorum ††, et cathedras vendentium columbas evertit : (Marc. 11. 15. Luc. 19. 45. Joan. 2. 14.)

13. et dicit eis : Scriptum est : Domus mea domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum ‡‡ (Isa. 56. 7.)

14. Et accesserunt ad eum cæci, et claudi in templo : et sanavit eos.

15. Videntes autem principes sacerdotum, et Scribæ mirabilia, quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes : Hosanna filio David : indignati sunt,

16. et dixerunt ei : Audis quid isti dicunt : Jesus autem dixit eis : Utique, nunquam legistis : Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti §§ laudem ? (Ps. 8. 3.)

17. Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam ? ibique mansit.

18. Manè autem revertens in Civitatem, esuriit.

19. Et videns fici arborem

---

* Populo Israël.

† Super pullum.

‡ i. e. salvum fac obsecro filium David. (vel) salus, gloria, felicitas filio David. Jubilationis hymnus erat apud Hebræos, sicut Jo triumphi apud Romanos.

§ i. e. Messiæ salus et gloria à Deo qui est in altissimis.

|| Gaudio scilicet, admiratione, metu, invidiâ prout quisque affectus erat.

¶ Pharisæi per contemptum istud quærebant, quamvis aliunde novissent.

** In atrio templi in quo populus orabat, animalia ad sacrificia vendebantur.

†† Numularii (Gallicè des Banquiers) qui pecuniam ad victimas emendas non habentibus mutuam sub cautione dabant, eoque negotio quæstum faciebant multum.

‡‡ Qui enim fœnerantur ii furantur.

§§ perfectam laudem consecutus es.

unam secus viam, venit ad eam: et nihil invenit in eâ nisi folia tantùm, et ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea. (Marc. 11. 13.)

20. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuò aruit?

21. Respondens autem Jesus, ait: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hæsitaveritis, non solùm de ficulneâ facietis: sed et si monti huic dixeritis, Tolle, et jacta te in mare, fiet.

22. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. (Marc. 11. 24. Joan. 14. 16. 14. 23.)

23. Et cùm venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, et seniores populi, dicentes: In quâ potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem. (Marc. 11. 28. Luc. 20. 2.)

24. Respondens Jesus, dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam in quâ potestate hæc facio.

25. Baptismus Joannis unde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. Si dixerimus, è cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi: Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Joannem sicut prophetam.

27. Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis in quâ potestate hæc facio.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vineâ meâ.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo. Posteà autem, pœnitentiâ motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine, et non ivit.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, et meretrices præcedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ *, et non credidistis ei: publicani autem, et meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

33. Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in eâ torcular, et ædificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregrè profectus est. (Marc. 12. 1. Luc. 20. 9.)

34. Cùm autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut reciperent fructus ejus.

* Ostendens viam justitiæ

35. Et agricolæ, apprehensis servis * ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt.

36. Iterùm misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter.

37. Novissimè autem misit ad eos filium suum †, dicens: Verebuntur filium meum.

38. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus. (Inf. 26. 3. 27. 2. Joan. 11. 53.)

39. Et apprehensum eum, ejecerunt extra vineam, et occiderunt.

40. Cùm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41. Aiunt ‡ illi: Malos malè perdet; et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus: Numquam legistis in Scripturis: Lapidem § quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris? (Ps. 117. 22. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.)

43. Ideò || dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei¶, et dabitur genti facienti fructus ejus.

44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.**

45. Et cùm audissent principes sacerdotum et Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quòd de ipsis diceret.

46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

CAPUT XXII.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio suo. in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores: tentatur Jesus à Pharisæis super censu dando Cæsari, et à Sadducæis super resurrectione, quorum redarguit inscitiam, mortuorum evincens resurrectionem: rursumque à legis doctore tentatur super magno legis mandato: vicissim quoque interrogat Pharisæos, cujus filius sit Christus.

Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:

---

* De prophetis intellige.

† Jesum Christum.

‡ Turba respondit Christo: malos malè perdet: quæ verba confirmat Christus. Sacerdotes intelligentes hæc ad se dirigi, dixerunt: (absit:) scilicet, ut nos necem hæredi paremus, ac proinde malè perdamur. Atque eo modo Matthæus cum Luca c. 20. 16. consonat.

§ Christus angularis lapis. Eph. 2. 20.

|| Quia hunc lapidem rejecistis, plusque rejecturi estis, ista vobis evenient.

¶ Cognitio legis Dei.

** Sensus est. Peribit is cui Christus offensioni erit.

2. Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. (Luc. 14. 16.)

3. Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire.

4. Iterum misit alios servos, dicens: dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias.

5. Illi autem neglexerunt: et abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam:

6. reliqui verò tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem cùm audisset, iratus est: et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite ergo ad exitus viarum, et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos et bonos; et impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11. Intravit autem rex ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12. Et ait illi: Amice, quomodo hùc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. Tunc dixit rex ministris; Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, et stridor dentium.

14. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

15. Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut caperent eum in sermone. (Marc. 12. 13. Luc. 20. 20.)

16. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum:

17. dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

18. Cognitâ autem Jesus nequitiâ eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

19. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc, et superscriptio?

21. Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo.

22. Et audientes mirati sunt, et relicto eo abierunt.

23. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, et interrogaverunt eum,

24. dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, et suscitet semen fratri suo. (Deut. 25. 6. Marc. 12. 19. Luc. 20. 28.)

25. Erant autem apud nos

septem fratres: et primus, uxore ductâ, defunctus est: et non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26. Similiter secundus, et tertius, usque ad septimum.

27. Novissimè autem omnium et mulier defuncta est.

28. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29. Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cœlo.

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis:

32. Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium. (Exod. 3. 6.)

33. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrinâ ejus.

34. Pharisæi autem audientes quòd silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum:

35. et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: (Marc. 12. 28. Luc. 10. 25.)

36. Magister, quod est mandatum magnum in lege?

37. Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in totâ animâ tuâ, et in totâ mente tuâ. (Deut. 6. 5.)

38. Hoc est maximum, et primum mandatum.

39. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

40. In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetæ.

41. Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est: Dicunt ei: David. (Luc. 20. 41.)

43. Ait illis: Quomodò ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

44. Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? (Ps. 109.)

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodò filius ejus est?

46. Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illâ die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis et Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Jesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisim et ambitionem, discipulos verò contrariam docens humilitatem: deindè multiplex væ illis ob hypocrisim ac reliquas suas iniquitates interminatur,

prædicens eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Jerusalem descrendam.

TUNC Jesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos,

2. dicens: Super cathedram * Moysi sederunt Scribæ, et Pharisæi.

3. Omnia † ergo quæcumque dixerint vobis, servate, et facite: secundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt.

4. Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. (Luc. 11. 46.)

5. Omnia verò opera sua faciunt ut videantur ab hominibus, dilatant enim phylacteria ‡ sua, et magnificant fimbrias.

6. Amant autem primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis. (Marc. 12. 39.)

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.

10. Nec vocemini magistri: quia magister vester unus est, Christus.

11. Qui major est vestrûm, erit minister vester.

12. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur. (Marc. 14. 11. 18. 14.)

13. Væ § autem vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

14. Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes; propter hoc amplius accipietis judicium. (Marc. 12. 40. Luc. 20. 47.)

15. Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ; quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum: et cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

16. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.||

---

* i. e. Scribæ recitant vobis legem datam per Moysem. Scribæ Sacerdotes erant legis peritissimi, quibus commissa erat cura enarrandi Libros Sacros.

† (Adde) legi consentanea.)

‡ Membranæ in quibus scripta erant Dei præcepta, quas fronti et brachio ad ostentationem circumponebant Pharisæi.

§ (Væ,) deplorantis vox.

|| (Adde ;) promissum adimplere. Duplex enim secundùm Judæos erat juramentum: magnum, cùm quis per Deum sive per dona Deo sacrata jurabat, atque eo obstrictos se putabant; non verò per parvum, quo quis juraret per alia quæcumque.

17. Stulti, et cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus quæ super illud sunt:

21. et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo qui habitat in ipso:

22. et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum.

23. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ: qui decimatis * mentham, et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, et fidem †: hæc oportuit facere, et illa non omittere. (Luc. 11. 42.)

24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis: intus autem pleni estis rapinâ et immunditiâ.

26. Pharisæe cœce, munda priùs quod intus est calicis et paropsidis, ut ‡ fiat id, quod deforis est, mundum.

27. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitiâ:

28. Sic et vos aforis quidem paretis hominibus justi: intus autem pleni estis hypocrisi, et iniquitate.

29. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta justorum,

30. et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32. Et vos implete mensuram § patrum vestrorum.

33. Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ?

34. Ideò ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem:

35. ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus

---

* Qui decimas solvitis. Eo Christus indicat Pharisæos in minimis diligentes esse, in maximis verò negligentes.

† Veritatem in promissis.

‡ i. e. Deinde fiet.

§ i. e. Imitamini mores et sequimini vestigia eorum.

est super terram, à sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ *, quem occidistis inter templum et altare. (Gen. 4. 8. 2. Par. 24, 22.)

36. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

37. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? (Luc. 13. 34.)

38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:

39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini†.

CAPUT XXIV.

Prædicit templi eversionem, monetque ut caveant à venturis seductoribus, futura prænuntians bella ac persecutiones: surgent Pseudochristi et Pseudoprophetæ: de adventu filii hominis, præcedentibus signis in sole, lunâ et stellis: omnibus ignotum dicit Christus diem judicii; et de fideli ac malo servo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

Et egressus Jesus de templo, ibat ‡. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi. (Marc. 13. 1. Luc. 21. 5.)

2. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hìc lapis super lapidem, qui non destruatur. (Luc. 19. 44.)

3. Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? et quod signum adventûs tui, et consummationis sæculi?

4. Et respondens Jesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat: (Eph. 5. 6. Colos. 2. 18.)

5. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus; et multos seducent.

6. Audituri enim estis prælia, et opiniones § præliorum. Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis ||:

7. Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiæ, et fames ¶, et terræ motus per loca.

8. Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

9. Tunc tradent vos in tribulationem, et occident vos:

---

* Legendum fortè est Joiadæ sicut legebatur in codice Nazareorum, de eo Zachariâ vide 2 Paral. 24. 22. (S. Hieron.)

† Hæc referenda sunt ante cap. 21.

‡ Versùs montem Oliveti.

§ Rumores bellorum. Rumor belli nonnunquam tristior est ipso bello.

|| Jerusalem, vide Luc. 21.

¶ Qualis ab Agabo prædicta est. Act 11, 28.

et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. (Luc. 21. 12. Joan. 15. 20. 16. 2.)

10. Et tunc scandalizabuntur* multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem.

11. Et multi pseudoprophetæ surgent, et seducent multos.

12. Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14. Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet consummatio.

15. Cùm ergo videritis abominationem desolationis †, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit ‡, intelligat: § (Dan. 9. 27. Marc. 13. 14. Luc. 21. 20.)

16. tunc qui in Judæâ sunt, fugiant ad montes:

17. et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo suâ:

18. et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19. Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. ||

20. Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme ¶, vel sabbato.**

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modò, neque fiet.

22. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.

23. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hìc est Christus, aut illic: nolite credere. (Luc. 17. 23.)

24. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetæ: et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. Ecce prædixi vobis.

26. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est ††, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.

27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente et paret usque in Occidentem: ita erit et adventus Filii hominis.

28. Ubicumque fuerit corpus‡‡, illic congregabuntur et aquilæ. §§

29. Statim autem post tribulationem dierum illorum,

---

* A Christo deficient.

† Abominandam desolationem. De bello Judaïco intelligitur quo templum dirutum est, Luc. 21.

‡ Qui legit Danielem.

§ (Adde) signa eversionis.

|| Quia parvi liberi magna fugæ sunt impedimenta.

¶ Hiems ad iter faciendum incommoda.

** Sabbatis nefas erat Judæis iter facere nisi ad mille passus.

†† Christus scilicet.

‡‡ Cadaver.

§§ Sicut aquilæ ad cadaver, ita ad Christum electi congregabuntur.

sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cœlo, et virtutes cœlorum commovebuntur:

30. et tunc parebit signum Filii hominis in cœlo: et tunc plangent omnes tribus terræ: et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cùm virtute multâ, et majestate.

31. Et mittet angelos suos cum tubâ, et voce magnâ: et congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum. (1 Cor. 15. 52. 1Thess. 4. 15.)

32. Ab arbore autem fici discite parabolam: cùm jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis quia propè est æstas:

33. Ita et vos cùm videritis hæc omnia, scitote quia propè est in januis.

34. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

35. Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

36. De die autem illâ et horâ nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater.

37. Sicut autem in diebus Noë, ita erit et adventus Filii hominis. (Luc. 17. 26.)

38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes, et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam.

39. Et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes: ita erit et adventus Filii hominis.

40. Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et unus relinquetur.

41. Duæ molentes in molâ: una assumetur, et una relinquetur.

42. Vigilate ergo, quia nescitis quâ horâ Dominus vester venturus sit.

43. Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias quâ horâ fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. (Marc. 13. 33. Luc. 12. 39.)

44. Ideò et vos estote parati: quia quâ nescitis horâ Filius hominis venturus est.

45. Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit Dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

46. Beatus ille servus quem, cùm venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem.

47. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire.

49. et cœperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis.

50. Veniet dominus servi illius, in die quâ non sperat, et horâ quâ ignorat.

51. Et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis, illic erit fletus, et stridor dentium.

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis; quorum dominus peregrè rediens singulos præmiat aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium ponit ob oculos, et causas præmiationis bonorum, ac punitionis malorum.

TUNC simile erit regnum cœlorum decem virginibus quæ accipientes lampades suas, exierunt obviàm sponso et sponsæ.

2. Quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes:

3. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum:

4. prudentes verò acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt.

6 Mediâ autem nocte * clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviàm ei.

7. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et ornaverunt lampades suas.

8. Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis et vobis, ite potiùs ad vendentes, et emite vobis.

10. Dum autem irent emere, venit sponsus: et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias et clausa est janua.

11. Novissimè verò veniunt et reliquæ virgines; dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.

12. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos.

13. Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.†

14. Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua. (Luc. 19. 12.)

15. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuique secundùm propriam virtutem, et profectus est statìm.

16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque.

17. Similiter et qui duo acceperat, lucratus alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum verò temporis venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis.

20. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit

* Ut nocte duceretur sponsa à novo marito moris fuit antiquissimi, atque ex eo manserunt in nuptiis faces. (Servius ad Eclog. 8.)

† (Gr.) additur: in quâ filius hominis veniet.

alia quinque talenta, dicens:
Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque
superlucratus sum.
21. Ait illi Dominus ejus:
Euge, serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra
in gaudium domini tui.
22. Accessit autem et qui
duo talenta acceperat, et ait:
Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus
sum.
23. Ait illi Dominus ejus:
Euge, serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui.
24. Accedens autem et qui
unum talentum acceperat, ait:
Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti:
25. et timens abii, et abscondi talentum tuum in terrâ:
ecce habes quod tuum est.
26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, et piger, sciebas, quia meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi:
27. oportuit ergò te committere pecuniam meam nummulariis*, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usurâ.
28. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta.
29. Omni enim habenti dabitur, et abundabit: ei autem
qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo.
(Marc. 4. 25. Luc. 8. 18.)
30. Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores; illic erit fletus et stridor dentium.
31. Cùm autem venerit Filius hominis in majestate suâ, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ:
32. et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis:
33. et statuet oves quidèm à dextris suis, hœdos autem à sinistris.
34. Tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.
35. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me:
36. nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me.
37. Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus te: sitientem, et dedimus tibi potum?
38. quando autem te vidimus hospitem, et collegimus te: aut nudum, et cooperuimus te?
39. aut quando te vidimus

* Olim in civitatibus nummularii erant, qui mensas in foro positas habebant: apud mensas pecuniæ emebantur et vendebantur.

infirmum, aut in carcere, et venimus ad te?

40. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiù fecistis uni ex his fratribus meis minimis: mihi fecistis.

41. Tunc dicet et his, qui à sinistris erunt: Discedite à me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus.

42. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum: (Sup. 7. 23. Luc. 13. 27.)

43. hospes eram, et non collegistis me: nudus, et non cooperuistis me: infirmus, et in carcere, et non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei et ipsi, dicentes: Domine, quandò te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?

45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiù non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46. Et ibunt hi in supplicium æternum; justi autem in vitam æternam. (Joan. 5. 29.)

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu, qui unguento pretioso à muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur à Judâ; de cujus proditione discipulis in cœnâ loquitur, in quâ panem in corpus suum, et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: et post trinam orationem capitur à Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caïpha à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, et ter à Petro negatur.

Et factum est: cùm consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis:

2. Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur: (Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.)

3. Tunc congregati sunt principes * sacerdotum, et seniores † populi, in atrium principis ‡ sacerdotum, qui dicebatur Caïphas §:

4. et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, et occiderent.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

6. Cùm autem Jesus esset ‖ in Bethaniâ, in domo Simonis leprosi. (Joan. 11. 2. 12. 3.)

---

* Principes familiarum sacerdotalium.

† i. e. seniores magistratus.

‡ Summi Pontificis.

§ Hic homo perditissimus erat. Joseph. lib. 18. c. 3 et 6.

‖ Hoc accidit sex dies ante Pascha, ut habet Joan. 12.

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis.

8. Videntes autem discipuli *, indignati sunt, dicentes: ut quid perditio hæc?

9. potuit enim istud vænumdari multò, et dari pauperibus.

10. Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11. Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

12. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum † me fecit.

13. Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus.

14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum.

15. Et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. ‡

16. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.

17. Primâ autem die § azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?

18. At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei: Magister dicit: Tempus meum propè est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, et paraverunt Pascha.

20. Vespere autem || facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.

21. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrûm me traditurus est. (Joan. 13. 21.)

22. Et contristati valdè, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine?

23. At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

24. Filius quidèm hominis vadit ¶, sicut scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

25. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

---

* Solus Judas indignatus est. Sed totum pro parte ponitur.

† Ad significandam sepulturam meam, etsi de sepulturâ non cogitaverit.

‡ [adde] siclos, quòd conficiebat triginta circitèr libras gallicas. Ita caput servi æstimatur. Exod. 21. 32.

§ Feriâ scilicet quintâ, quâ die ad vesperam futuram erat cœna paschalis et panum azymorum usus. Judæi diem incipiebant à vesperâ diei præcedentis.

|| Intèr occasum solis, desinente decimâ quartâ, sed incipiente decimâ quintâ.

¶ Ad supplicium rapior ut impleatur scriptura.

26. Cœnantibus autem eis,* accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite: hoc † est corpus meum. (1 Cor. 11. 24.)

27. Et accipiens calicem gratias egit: et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28. Hic est enim sanguis meus novi testimenti,‡ qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29. Dico autem vobis: non bibam amodò de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.

31. Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini § in me, in istâ nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. (Joan. 16. 11.)

32. Postquam antem resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

33. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

34. Ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia in hâc nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.

35. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt.

36. Tunc venit Jesus cum illis in villam ||, quæ dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis: Sedete hìc, donec vadam illùc, et orem.

37. Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari et mœstus esse.¶

38. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hìc, et vigilate mecum.

39. Et progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, et dicens: Pater mi, si ** possibile est transeat à me calix iste: verumtamen non sicut ego volo,†† sed sicut tu.

40. Et venit ad discipulos suos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: Sic non potuistis unâ horâ vigilare mecum?

41. Vigilate et orate ut non intretis in tentationem. Spiritus ‡‡ quidèm promptus est, caro autem infirma.

42. Iterùm secundò abiit, et oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43. Et venit iterùm, et in-

---

* Cùm cœnassent.

† Hoc quod sub speciebus continetur corpus meum est. Effectiva propositio, facit quod significat.

‡ Qui pertinet ad confirmationem novi fœderis.

§ Cùm me hodiè ad supplicium rapi videbitis, timore percussi, me deseretis.

|| [Gr.] in locum.

¶ Gravitèr angi; quià humanitas mortem horrebat.

** i. e. si vis ut transeat, etc.

†† Humanâ voluntate quæ mortem refugit.

‡‡ Tentator animosus est et potens, homo autem imbecillis, ut sine Deo resistere nequeat.

venit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44. Et relictis illis, iterùm abiit, et oravit tertiò eundem sermonem dicens.

45. Tunc venit ad discipulos suos, et dicit illis: Dormite jam, et requiescite: ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46. Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

47. Adhùc eo loquente, ecce Judas, unus de duodecim, venit, et cum eo turba multa, cum gladiis et fustibus, missi à principibus sacerdotum, et senioribus populi. (Joan. 18.3.)

48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49. Et confestìm accedens ad Jesum, dixit: Ave, Rabbi, Et osculatus est eum.

50. Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, et manus injecerunt in Jesum, et tenuerunt eum.

51. Et ecce unus * ex his qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus.

52. Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

53. An putas, quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum?

54. Quomodò ergo implebuntur Scripturæ, quià sic oportet fieri? (Isa. 53. 10.)

55. In illâ horâ dixit Jesus turbis: Tamquàm ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me? quotidiè apud vos sedebam dòcens in templo, et non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est, ut implerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. (Thren. 4. 20.)

57. At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caïpham principem sacerdotum, ubi Scribæ et seniores convenerant.

58. Petrus autem sequebatur eum à longè, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris ut videret finem.

59. Principes autem sacerdotum, et omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent:

60. et non invenerunt, cùm multi falsi testes accessissent. Novissimè autem venerunt duo falsi testes,

61. et dixerunt: Hic dixit: possum destruere templum Dei, et post triduum reædificare illud. (Joan. 2. 19.)

62. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil res-

* Petrus scilicèt.

pondes ad ea, quæ isti adversùm te testificantur?

63. Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti: veruntamen dico vobis, amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli. (Sup. 16. 27. Rom. 14. 10. 1 Thess. 4. 15.)

65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua *, dicens: Blasphemavit: quid adhùc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:

66. quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

67. Tunc expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt,

68. dicentes: Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit?

69. Petrus verò sedebat foris in atrio: et accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras? (Joan. 18. 25.)

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, et ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno.

72. Et iterùm negavit cum juramento: Quià non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt qui stabant, et dixerunt Petro: Verè et tu ex illis es: nam et loquela tua manifestum te facit.

74. Tunc cœpit detestari et jurare quià non novisset hominem. Et continuò gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priùsquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amarè.

CAPUT XXVII.

Judas relatis argenteis, laqueo se suspendit: Jesus coram Pilato accusatus, non respondet; uxor autem Pilati dicit ipsum justum: præelegitur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Jesum flagellatum tradit ad crucifigendum: qui à militibus multiplicitèr illusus, ducitur ad crucifigendum, et felleo vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: et à variis multæ jactantur in ipsum blasphemiæ: suboriuntur tenebræ; et clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore expirat, ac signa varia fiunt: corpus Jesu à Joseph sepultum, custoditur à militibus.

MANE autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversùs Jesum, ut eum morti traderent.

2. Et vinctum adduxerunt

* Hoc faciebant cùm audirent Israëlitam Deum blasphemantem.

eum, et tradiderunt Pontio Pilato præsidi.*

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset; pœnitentiâ ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, et senioribus,

4. dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

5. Et projectis argenteis in templo,† recessit: et abiens laqueo se suspendit.

6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere, in corbonam: ‡ quià pretium sanguinis est.§ (Act. 1. 18.)

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli,|| in sepulturam peregrinorum,¶

8. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usquè in hodiernum diem.

9. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam,** dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis Israël:†† (Zach. 11. 12.)

10. et dederunt eos in ‡‡ agrum figuli, sicùt constituit mihi Dominus.§§

11. Jesus autem stetit ante præsidem, et interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Judæorum? dicit illi Jesus: Tu dicis.

12. Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum, et senioribus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversùm te dicunt testimonia?

14. Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15. Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16. Habebat autem tunc vinctum insignem, |||| qui dicebatur Barabbas.

17. Congregatis ergò illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?

18. Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum.

---

* Judææ scilicèt.

† In atrio templi.

‡ Thesaurus sacer, in quo pecunia sacerdotum vel munera templo oblata servabantur.

§ i. e. pretium quo empta est cædes hominis.

|| Ager cujus uber omne ad figlina opera exhaustum fuerat, ita ut nullus indè fructus sperari posset; hinc exigui pretii erat.

¶ Judæorum scilicèt qui Hierosolymis extra patriam decedebant.

** i. e. ex Prophetiâ Jeremiæ, quæ et traditione habebatur. Hanc traditionem conservarunt tum Zacharias, tum apocrypha scripta Jeremiæ, quæ vidit S. Hieron. (vel) legendum per prophetam omisso Jeremiæ nomine: ita legebatur in codicibus MSS. teste S. August. Legiturque in Syriacâ versione.

†† Ab uno è filiis Israël; Judâ scilicet.

‡‡ In emptionem agri.

§§ i. e. sicut ostendit mihi Dominus implendum suo tempore.

|||| Homicidam, Act. 3. 14.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, et justo illi, multa enim passa sum hodiè per visum propter eum.

20. Principes autem sacerdotum, et seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Jesum verò perderent.

21. Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23. Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magìs clamabant dicentes: Crucifigatur.

24. Videns autem Pilatus quià nihil proficeret, sed magìs tumultus fieret: acceptâ aquâ, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine justi hujus: vos videritis.

25. Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos,* et super filios nostros.

26. Tunc dimisit illis Barabbam: Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

27. Tunc milites præsidis suscipientes Jesum in prætorium, congregaverunt ad eum universam cohortem:

28. et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei;

29. et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, et arundinem in dexterâ ejus. Et genuflexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Judæorum.

30. Et expuentes in eum acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus.

31. Et postquàm illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis ejus, et duxerunt eum ut crucifigerent.

32. Exeuntes autem invenerunt hominem Cyreneum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.

33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ † locus.

34. Et dederunt ei vinum ‡ bibere cum felle mistum. Et cùm gustasset, noluit bibere.

35. Postquàm autèm crucifixerunt eum, diviserunt § vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. (Psal. 21. 19.)

36. Et sedentes servabant || eum.

---

* Mors ejus nobis imputetur, et filiis nostris.

† Non quòd plenus fuerit damnatorum capitibus: sed quia ibi decollari homines solerent.

‡ Antequàm in crucem tolleretur dederunt vinum; posteà verò acetum et fel. Vide Marci 15. 23.

§ Partim diviserunt, partim aleâ addixerunt victori. Joan. 19. 23.

§ Olim milites servabant cruci affixos, ne quis eos eriperet.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam * ipsius scriptam : HIC EST JESUS REX JUDÆORUM.

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones ; unus à dextris, et unus à sinistris.

39. Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua,

40. et dicentes : Vah qui destruis templum Dei, et in triduo illud reædificas : salva temetipsum : si Filius Dei es, descende de cruce.

41. Similiter et principes sacerdotum illudentes, cum Scribis et senioribus, dicebant :

42. Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere : si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei :

43. confidit in Deo : liberet nunc, si vult, eum : dixit enim : Quia Filius Dei sum.

44. Idipsum autem et latrones,† qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45. A sextâ ‡ autem horâ tenebræ factæ sunt super universam terram § usquè ad horam nonam.

46. Et circà horam nonam clamavit Jesus voce magnâ, dicens : Eli, Eli, lamma sabacthani ? hoc est : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ? (Ps. 21. 2.)

47. Quidam || autem illic stantes, et audientes dicebant : Eliam vocat iste.

48. Et continuò currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere.

49. Cæteri verò dicebant : sine videamus an veniat Elias liberans eum.

50. Jesus autem iterum clamans voce magnâ, emisit spiritum.

51. Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsùm, et terra mota est, et petræ scissæ sunt,

52. et monumenta aperta sunt : et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.

54. Centurio autem, et qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terræ motu et his quæ fiebant, timuerunt valdè, dicentes : Verè Filius Dei erat iste.

55. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Jesum à Galilæâ, ministrantes ei.

---

* Brevibus verbis causa supplicii indicari solebat scripto, aut præconis voce.

† Pluralis pro singulari, unus enim improperabat.

‡ Ab horâ meridianâ ad tertiam post meridiem.

§ Non Judææ solùm, sed et alias regiones.

|| Non Romani milites, qui nihil de Eliâ noverant, sed Judæi hellenistæ, qui vernaculam linguam non intelligebant.

56. Inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et mater filiorum Zebedæi.

57. Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæâ, nomine Joseph, qui et ipse discipulus erat Jesu.

58. Hic accessit ad Pilatum, et petiit * corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone mundâ.

60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petrâ. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit.

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62. Alterâ autèm die,† quæ est post parasceven, ‡ convenerunt principes sacerdotum et Pharisæi ad Pilatum,

63. dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhùc vivens: Post § tres dies resurgam.

64. Jube ergò custodiri sepulchrum usquè in diem tertium: ne fortè veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit à mortuis: et erit novissimus error pejor priore.

65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

CAPUT XXVIII.

Facto terræ motu, exterritisque custodibus, Angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem; qui ipsis apparens jubet (sicut et Angelus jusserat) ut discipulis nuntient, quòd Dominum in Galilæâ visuri sint: milites sepulchri custodes, pecuniâ corrupti, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæâ Dominum, jubentur ire ad docendas et baptizandas omnes gentes.

Vespere || autem sabbati, quæ lucescit in primâ sabbati, ¶ venit Maria Magdalene, et altera Maria, ** videre sepulchrum. (Marc. 16. 1. Luc. 24. 1. Joan. 20. 1.)

2. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus ††

---

* Qui capite damnati erant non sepeliebantur, nisi fuisset petitum.

† i. e. vesperà præcedente sabbatum (seu) primâ die azymorum jam jam incipiente.

‡ i. e. quæ sequebatur diem Paschæ, ea dies parasceve erat (vel) præparatio sabbati subsequentis, quia cibi parabantur qui sabbato parari non poterant.

§ i. e. intra.

|| Vespere qui successit sabbato, i. e. die dominicâ jam jam illucescente.

¶ Primâ die hebdomadæ.

** De quâ sup. 27. 56.

†† Unus erat in exteriori sepulchri parte, duo in interiori. Joan. 20. 12.

enim Domini descendit de cœlo; et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum:

3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur: et vestimentum ejus sicut nix.

4. Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes: et facti sunt velut mortui.

5. Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim quòd Jesum, qui crucifixus est, quæritis:

6. non est hîc: surrexit enim, sicut dixit. Venite, et videte locum, ubi positus erat Dominus.

7. Et citò euntes dicite discipulis ejus quià surrexit: et ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis. Ecce prædixi vobis.

8. Et exierunt citò de monumento cum timore et gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9. Et * ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum.

10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere: ite: nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11. Quæ cùm abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem: et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant.

12. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13. dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus.

14. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus.

15. At illi, acceptâ pecuniâ, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem.

16. Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Jesus.

17. Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18. Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terrâ.

19. Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti: (Marc. 16. 15.)

20. docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usquè ad consummationem sæculi.

---

* Et dum ibant ut renunciarent discipulis, ecce, &c.

SANCTUM
JESU-CHRISTI
EVANGELIUM.
SECUNDÙM MARCUM.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in austeritate vitæ prædicat, ac baptizat aquâ: Christus verò Spiritu Sancto: qui à Joanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadraginta dierum à Satanâ tentatur, et Joanne tradito, prædicare incipit in Galilæâ: vocatisque Simone et Andreâ, Jacobo et Joanne Zebedæi, accedit Capharnaum, et reliqua Galilææ loca: ibique prædicans curat socrum Simonis, et leprosum quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos ac malè habentes, cum magnâ omnium admiratione.

INITIUM Evangelii * Jesu Christi, Filii Dei.

2. Sicut scriptum est in Isaiâ prophetâ † (Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.) (Malac. 3. 1.)

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. (Isa. 40. 3. Matt. 3. 3. Luc. 3. 4. Joan. 1. 23.)

4. Fuit Joannes in deserto baptizans, et prædicans baptismum pœnitentiæ in ‡ remissionem peccatorum.

5. Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, et Jerosolymitæ universi, et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua.

6. Et erat Joannes vestitus pilis cameli, et zonâ pelliceâ circa lumbos ejus, et locustas

---

* Non est inscriptio libri, sed significat Evangelium Christi cœpisse à Joannis prædicatione, ut prædixit Isaias: Joannes initium est Evangelii, quia lex usquè ad Joannem.

† Ita legerunt Irenæus et alii Patres. Verbum (Propheta) conjungendum est cum versu 3. at Malachiæ verba per parenthesim addita videntur.

‡ Suo baptismo adhortans ad resipiscentiam, ut remissionem peccatorum consequerentur per Christum.

et mel silvestre edebat. Et prædicabat dicens :

7. Venit fortior me post me : cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.

8. Ego baptizavi vos aquâ, ille verò baptizabit vos Spiritu Sancto.

9. Et factum est : in diebus illis venit Jesus à Nazareth Galilææ : et baptizatus est à Joanne in Jordane.

10. Et statìm ascendens de aquâ, vidit * cœlos apertos, et Spiritum tamquàm columbam descendentem, et manentem in ipso.†

11. Et vox facta est de cœlis : Tu es Filius meus dilectus, in te complacui.

12. Et statim Spiritus expulit eum in desertum. (Matt. 4. 1. Luc. 4. 1.)

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, et quadraginta noctibus : et tentabatur à Satanâ : eratque cum bestiis, et angeli ministrabant illi.

14. Postquàm autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, (Matt. 4. 12. Luc. 4. 14. Joan. 4. 43.)

15. et dicens : Quoniàm impletum est tempus, ‡ et appropinquavit regnum Dei : pœnitemini, et credite Evangelio.

16. Et præteriens secùs mare Galilææ, vidit Simonem, et Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores), (Matt. 4. 18. Luc. 5. 2.)

17. et dixit eis Jesus : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinùs relictis retibus, secuti sunt eum.

19. Et progressus indè pusillùm, vidit Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus, et ipsos componentes retia in navi :

20. et statim vocavit illos, et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21. Et ingrediuntur Capharnaum : et statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos. (Matt. 4. 13. Luc. 4. 31.)

22. Et stupebant super doctrinâ ejus : erat enim docens eos, quasi potestatem habens, et non sicut Scribæ. (Matt. 28. Luc. 4. 32.)

23. Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo : et exclamavit, (Luc. 4. 33.)

24. dicens : Quid nobis, et tibi Jesu Nazarene : venisti perdere nos ? scio qui sis, Sanctus Dei.§

25. Et comminatus est ei Jesus, dicens : Obmutesce, et exi de homine.

26. Et discerpens eum spiritus immundus, et exclamans voce magnâ exiit ab eo.

---

* Christus vidit. Vidit et Joannes.

† Super se.

‡ Tempus uberrimæ gratiæ Dei destinatum, prædictum à prophetis.

§ Messias qui Daniel, 9. 24. dicitur Sanctus sanctorum.

27. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova*? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt ei.

28. Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

29. Et protinùs egredientes de synagogâ, venerunt in domum Simonis et Andreæ, cum Jacobo et Joanne. (Matt. 8. 14. Luc. 4. 38.)

30. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: et statim dicunt ei de illâ.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensâ manu ejus: et continuò dimisit eam febris, et ministrabat eis.

32. Vespere autem facto cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes malè habentes, et dæmonia habentes;

33. et erat omnis civitas congregata ad januam.

34. Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, et dæmonia multa ejiciebat, et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

35. Et diluculo valdè surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36. Et prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant.

37. Et cùm invenissent eum dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.

38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos et civitates, ut et ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39. Et erat prædicans in synagogis eorum, et in omni Galilæâ, et dæmonia ejiciens.

40. Et venit ad eum leprosus deprecans eum: et genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. (Matt. 8. 2. Luc. 5. 12.)

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam: et tangens eum, ait illi: Volo: Mundare.

42. Et cùm dixisset, statim discessit ab eo lepra, et mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque ejecit illum.

44. Et dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum,† et offer pro emundatione tuâ, quæ præcepit Moyses in testimonium illis.

45. At ille egressus cœpit prædicare, et diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifestè introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, et conveniebant ad eum undique.

---

* Potestas ejiciendi dæmones doctrina vocatur, quia utraque, et potestas et doctrina jungebantur in Christo.

† Alicui è sacerdotibus cui morbidorum inspectio à summo pontifice mandata erat.

CAPUT II.

Murmurantibus Scribis quòd paralytico per tectum in grabato demisso, diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum, sanat eum: apud Levin, quem ad se sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis: rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, et cur ipsius discipuli non jejunent; quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

Et iterum intravit Capharnaum post dies, (Matt. 9. 1.)

2. et auditum est quòd in domo esset, et convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam, et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. (Luc. 5. 8.)

4. Et cùm non possent offerre eum illi præ turbâ, nudaverunt tectum ubi erat: et patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cùm autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illìc quidam de Scribis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur? blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

8. Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9. Quid est facilius dicere paralytico: dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula?

10. Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, (ait paralytico)

11. tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille: et, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus.

13. Et egressus est rursùs ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, et docebat eos.

14. Et cùm præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. (Matt. 9. 9. Luc. 5. 27.)

15. Et factum est, cùm accumberet in domo illius, multi publicani et peccatores simul discumbebant cum Jesu et discipulis ejus: erant enim multi, qui et sequebantur eum.

16. Et Scribæ et Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis et peccatoribus, dicebant discipulis ejus; quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?

17. Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani

medico, sed qui malè habent: Non enim veni vocare justos, sed peccatores.

18. Et erant discipuli Joannis et Pharisæi jejunantes, et veniunt et dicunt illi: Quare discipuli Joannis et Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum *, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: et tunc jejunabunt in illis diebus.

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri †: alioquin aufert supplementum novum à veteri, et major scissura fit.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23. Et factum est iterùm cùm Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli ejus cœperunt progredi, et vellere spicas. (Matt. 12. 1. Luc. 6. 1.)

24. Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?

25. Et ait illis: Numquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit et esuriit ipse, et qui cum eo erant? (1. Reg. 21. 6.)

26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, et panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, nisi sacerdotibus, et dedit eis qui cum eo erant? (Lev. 24. 9.)

27. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, et non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisæorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus, quarum infirmos curat, duodecim à se electos (qui hìc recensentur) mittit ad prædicandum, datâ ipsis potestate super infirmitates ac dæmonia: Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, et quæ sint mater et fratres ejus.

Et introivit iterùm in synagogam: et erat ibi homo habens manum aridam. (Matt. 12. 10. Luc. 6. 6.)

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

---

* Vide Matth. 9. 15.

† Vide Matth. 9. 16.

4. Et dicit eis: Licet sabbatis benefacere, an malè? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circonspiciens eos cum irâ, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus illi.

6. Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant adversùs eum, quomodo eum perderent. (Matt. 12. 14.)

7. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: et multa turba à Galilæâ et Judæâ secuta est eum,

8. et ab Jerosolymis, et ab Idumeâ, et trans * Jordanem: et qui circa Tyrum et Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.

9. Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum.

10. Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11. Et spiritus immundi, cùm illum videbant, procidebant ei, et clamabant dicentes:

12. Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

13. Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: et venerunt ad eum. (Matt. 10. 1. Luc. 6. 13.)

14. Et fecit † ut essent duodecim cum illo: et ut mitteret eos prædicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, et ejiciendi dæmonia.

16. Et imposuit Simoni nomen Petrus:

17. et Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui: ‡

18. et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi, et Thaddæum, et Simonem Cananæum,

19. et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum.

20. Et veniunt ad domum et convenit iterùm turba, ità ut non possent neque panem manducare.

21. Et cùm audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim: Quoniàm in furorem versus est.

22. Et Scribæ, qui ab Jerosolymis descenderant, dicebant: Quoniàm Beelzebub habet, et quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia. (Matt. 9. 34.)

23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quo-

---

* A regione quæ erat trans Jordanem.

† i.e. Elegit et assumpsit ad dignitatem apostolatûs.

‡ Eo significatur Jacobum et Joannem eximios fore Christi ministros.

modò potest satanas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26. Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, et non poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa* fortis ingressus in domum diripere, nisi priùs fortem alliget, et tunc domum ejus diripiet.

28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemiæ quibus blasphemaverint: (Matt. 12. 31. Luc. 12. 10.)

29. qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30. Quoniam dicebant spiritum immundum habet.

31. Et veniunt mater ejus et fratres †; et foris stantes miserunt ad eum vocantes eum, (Matt. 12. 46. Luc. 8. 19.)

32. et sedebat circa eum turba: et dicunt ei: Ecce mater tua et fratres tui foris quærunt te.

33. Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, et fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, et fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam; addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, et de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

Et iterum cœpit docere ad mare, et congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat. (Matt. 13. 2. Luc. 8. 5.)

2. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrinâ suâ.‡

3. Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres cœli, et comederunt illud.

5. Aliud verò cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6. et quando exortus est sol, exæstuavit: et eò quòd non habebat radicem, exaruit.

---

* Instrumenta bellica.

† Cognati.

‡ Juxta suum docendi genus.

7. Et aliud cecidit in spinas: et ascenderunt spinæ, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: et dabat fructum ascendentem, et crescentem; et afferebat unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.*

10. Et cùm esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

12. ut videntes videant, et non videant: et audientes audiant, et non intelligant: nequando convertantur,† et dimittantur eis peccata. (Is. 6. 9. Joan. 12. 40. Act. 28. 26.

13. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodò omnes parabolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt,‡ qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cùm audierint, confestìm venit satanas, et aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cùm audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17. et non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde ortâ tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui verbum audiunt,

19. et ærumnæ § sæculi, et deceptio || divitiarum, et circa reliqua ¶ concupiscentiæ introëuntes, suffocant verbum, et sine fructu efficitur.

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt et fructificant, unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

21. Et dicebat illis: Numquid venit ** lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? (Matt. 5. 15. Luc. 8. 16.)

22. Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat. (Matt. 10. 16.)

23. Si quis habet aures audiendi †† audiat.

24. Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In quâ mensurâ

---

* Ad audiendum.

† Quod factum est justo Dei judicio, ob eorum peccata, quia veritatem sine figuris propositam rejecerant.

‡ Semina jacta secus viam eos significant in quibus seminatur, &c.

§ i. e. solicitudines.

|| Deceptrices divitiæ.

¶ Voluptates corporis.

** Accensa profertur.

†† Cui datum fuerit audire, is audiat.

mensi fueritis, remetietur vobis, et adjicietur vobis. (Matt. 7. 2. Luc. 6. 38.)

25. Qui enim habet,* dabitur illi: et qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27. et dormiat, et exurgat nocte et die,† et semen germinet, et increscat, dum nescit ille.

28. Ultrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spicâ.

29. Et cùm produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

31. Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terrâ, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terrâ: (Matt. 13 31. Luc. 13. 29.)

32. et cum seminatum fuerit, ascendit et fit majus omnibus oleribus, et facit ramos magnos, ita ut possint sub umbrâ ejus aves cœli habitare.

33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum,‡ prout poterant § audire:

34. sine parabolâ autem non loquebatur eis. Seorsùm autem discipulis suis disserebat omnia.

35. Et ait illis in illâ die, cùm serò esset factum: Transeamus contrà. ||

36. Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: ¶ et aliæ naves erant cum illo. (Matt. 8. 23. Luc. 8. 22.)

37. Et facta est procella magna venti, et fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis.

38. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: et excitant eum et dicunt illi: Magister, non ad te pertinet quià perimus?

39. Et exurgens comminatus est vento, et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus: et facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis: Quid timidi estis? necdùm habetis fidem?** Et timuerunt timore magno, et dicebant †† ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quià et ventus et mare obediunt ei?

---

* Et eo quod habet benè utitur.

† i.e. securus sit die et nocte et segetem Deo committat. ipse agens alia vitæ munia.

‡ Verbum evangelicum.

§ Prout digni erant audire.

|| i. e. in ulteriorem ripam lacûs Genesareth.

¶ i. e. remansit in eâdem navi è quâ docuerat; et ita à littore in quo turbæ erant, in altum navis deducta est.

** Quî fit ut non habeatis fidem.

†† Nautæ dicebant.

CAPUT V.

In regione Gerasenorum dæmoniacum curat ferocissimum à legione dæmonum, quibus permittit ut in porcos ingrediantur, nec sinit ut ipsum sequatur is qui liberatus erat: curatâ muliere à profluvio sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.

Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.* (Luc. 3. 26.)

2. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo † in spiritu immundo,

3. qui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis jam quisquam poterat eum ligare:

4. quoniam sæpè compedibus et catenis vinctus dirupisset catenas, et compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare:

5. et semper die ac nocte in monumentis et in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus.

6. Videns autem Jesum à longè, cucurrit, et adoravit eum:

7. et clamans voce magnâ dixit: Quid mihi, et tibi, Jesu fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.

8. Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine.

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quià multi sumus.

10. Et deprecabatur eum multùm, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens.

12. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos ut in eos introeamus.

13. Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: et magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, et suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascebant eos, fugerunt, et nuntiaverunt in civitatem, et in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:

15. et veniunt ad Jesum: et vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanæ mentis, et timuerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, et de porcis.

17. Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum.

18. Cùmque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo:

19. et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, et annuntia illis quan-

---

* Vide Matth. 8. 28.

† Duos Matthæus homines nominat, Marcus verò unicum quià insigniorem memorat.

ta tibi Dominus fecerit, et misertus sit tui.

20. Et abiit, et cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: et omnes mirabantur.

21. Et cùm transcendisset Jesus in navi rursùm trans fretum, convenit turba multa ad eum, et erat circa mare.

22. Et venit quidam de archisynagogis * nomine Jairus: et videns eum, procidit ad pedes ejus, (Matt. 9. 18. Luc. 8. 41.)

23. et deprecabatur eum multùm, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, et vivat.

24. Et abiit cum illo, et sequebatur eum turba multa, et comprimebant eum.

25. Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26. et fuerat multa perpessa à compluribus medicis: et erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deteriùs habebat:

27. cùm audisset de Jesu, venit in turbâ retrò, et tetigit vestimentum ejus:

28. dicebat enim: Quià si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29. Et confestim siccatus est fons † sanguinis ejus: et sensit corpore quià sanata esset à plagâ.

30. Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, ‡ conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

31. Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, et dicis: Quis me tetigit?

32. Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33. Mulier verò timens et tremens, sciens quod factum esset in se, venit et procidit ante eum, et dixit ei omnem veritatem.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, § et esto sana à plagâ tuâ. (Luc. 8. 48.)

35. Adhùc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, || dicentes: Quià filia tua mortua est: quid ultrà vexas Magistrum?

36. Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere: tantummodò crede.

37. Et non admisit ¶ quemquam se sequi, nisi Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem Jacobi.

38. Et veniunt in domum archisynagogi, et videt tumultum, et flentes, et ejulantes multùm.

---

* Unus è principibus synagogæ.

† Profluvium.

‡ Vim ex se prodiisse. Eò significatur vis quædam non adventitia qualis fuit potestas prophetarum, sed divina quædam virtus quæ esset in ipso subsistens.

§ Quieto posthàc sis animo.

|| A domo principis synagogæ.

¶ Non permisit.

39. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini,* et ploratis? puella non est mortua, sed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipse verò, ejectis omnibus, assumit patrem et matrem puellæ, et qui secum erant, et ingreditur ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, † quod est interpretatum: Puella, [tibi dico ‡] surge.

42. Et confestim surrexit puella, et ambulabat: erat autem annorum duodecim: et obstupuerunt stupore magno.

43. Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: et dixit § dari illi manducare.

CAPUT VI.

Christi doctrinam in ipsius patriâ admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit quid observare debeant: Herodes auditâ Christi famâ, dicit Joannem Baptistam resurrexisse; cujus caput postulanti Herodiadis filiæ saltatrici propter jusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus et duobus piscibus quinque millia virorum satiat: super mare ambulans, tempestatem sedat: in terrâ Genezareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

Et egressus inde, || abiit in patriam suam: ¶ et sequebantur eum discipuli sui: (Matt. 13. 54. Luc. 4. 16.)

2. et facto sabbato cœpit in synagogâ docere: et multi audientes admirabantur in doctrinâ ejus, dicentes: Undè huic hæc omnia? et quæ est sapientia, quæ data est illi; et virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur?

3. Nonne hic est faber, ** filius Mariæ, frater †† Jacobi, et Joseph, et Judæ, et Simonis? nonne et sorores ejus hîc nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. (Joan. 6. 42.)

4. Et dicebat illis Jesus: Quià non est propheta sine honore nisi in patriâ suâ, et in domo suâ, et in cognatione suâ. (Joan. 4. 44.)

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit:

6. Et mirabatur propter incredulitatem eorum, et circuibat castella in circuitu docens.

7. Et vocavit duodecim: et cœpit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum. (Matt. 10. 1. Luc. 9. 1.)

---

* Quid tumultuamini?
† Chaldæa vox.
‡ (tibi dico) Hæc addita sunt à Marco explicationis causâ.
§ Jussit.
|| Ex Capharnaum.
¶ Nazareth.
** Fabri filius.
†† Frater, i. e. cognatus.

8. Et præcepit eis ne quid tollerent in viâ, nisi virgam tantùm *; non peram, non panem, neque in zonâ æs,

9. sed calceatos sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis.

10. Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde:

11. Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.† (Act. 13. 51. 18. 6.)

12. Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent:

13. et dæmonia multa ejiciebant, et ungebant oleo ‡ multos ægros, et sanabant.

14. Et audivit rex Herodes§ (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat: Quià Joannes Baptista resurrexit à mortuis: et propterеà virtutes operantur in illo. (Matt. 14. 2. Luc. 9. 7.)

15. Alii autem dicebant: Quià Elias est. Alii verò dicebant: Quià propheta est, quasi unus ex prophetis.

16. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic à mortuis resurrexit.

17. Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Joannem, et vinxit eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quià duxerat eam. (Luc. 3. 19.)

18. Dicebat enim Joannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19. Herodias ‖ autem insidiabatur illi: et volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum et sanctum: et custodiebat eum ¶, et audito eo multa faciebat, et libenter eum audiebat.

21. Et cùm dies opportunus ** accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, †† et tribunis, ‡‡ et primis Galilææ.

22. Cùmque introïsset filia ipsius Herodiadis, et saltasset et placuisset Herodi, simulque recumbentibus: rex ait puellæ: Pete à me quod vis, et dabo tibi:

23. et juravit illi: Quià quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptistæ.

25. Cùmque introïeset statim cum festinatione ad re-

---

* Vide Matth. 10.70.

† In testimonium contempti ab ipsis evangelii.

‡ Ex more antiquo Judæorum qui ægrotos oleo ungebant, qui ritus in sacramentum evasit apud Christianos ex Christi institutione.

§ Vide Matth. 14. 1.

‖ Regis Arethæ filia.

¶ i. e. jam diu Herodes Joannem observaverat: multaque fecerat ejus consilio, et libenter eum audire solitus erat.

** Opportunus Herodiadis proposito

†† Aulæ primatibus.

‡‡ Millenorum militum præfectis.

gem, petivit dicens : Volo ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptistæ.

26. Et contristatus est rex propter jusjurandum, et propter simul discumbentes, noluit eam contristare :

27. sed misso spiculatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere,

28. et attulit caput ejus in disco : et dedit illud puellæ, et puella dedit matri suæ.

29. Quo audito discipuli ejus venerunt, et tulerunt corpus ejus : et posuerunt illud in monumento.

30. Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, et docuerant. (Luc. 9. 10.)

31. Et ait illis : Venite seorsùm in desertum locum, et requiescite pusillùm. Erant enim qui veniebant et redibant multi : et nec spatium manducandi habebant. (Matt. 14. 13. Luc. 9. 11. Joan. 6. 4.)

32. Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsùm.

33. Et viderunt eos abeuntes,* et cognoverunt multi : et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illùc, et prævenerunt eos.

34. Et exiens vidit turbam multam Jesus : et misertus est super eos, quià erant sicut oves non habentes pastorem, et cœpit illos docere multa. (Matt. 9. 46. 34. 14.)

35. Et cùm jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes : Desertus est locus hic, et jam hora præteriit:

36. dimitte illos, ut euntes in proximas villas et vicos, emant sibi cibos, quos manducent. (Luc. 9. 12.)

37. Et respondens ait illis : Date illis vos manducare. Et dixerunt ei : Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabimus illis manducare.

38. Et dicit eis : Quot panes habetis? ite, et videte. Et cùm cognovissent, dicunt : Quinque, et duos pisces.

39. Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes secundùm contubernia super viride fœnum. (Joan. 6. 10.)

40. Et discubuerunt in partes, per centenos et quinquagenos.

41. Et acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, intuens in cœlum, benedixit, et fregit panes, et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos; et duos pisces divisit omnibus.

42. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt.

43. Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, et de piscibus.

44 Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45. Et statim coëgit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

---

* Turbæ scilicet.

46. Et cùm dimisisset eos, abiit in montem orare.

47. Et cùm serò esset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra.

48. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: et volebat præterire eos. (Matt. 14. 24.)

49. At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt phantasma esse, et exclamaverunt.

50. Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51. Et ascendit ad illos in navim, et cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant:

52. non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcœcatum.

53. Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt. (Matt. 14. 34.)

54. Cùmque egressi essent de navi, continuò cognoverunt eum:

55. et percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se malè habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse.

56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent: et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

Pharisæos redarguit, Christi arguentes discipulos, quòd non lotis ederent manibus, cùm ipsi Dei mandata, ob suas traditiones transgrederentur; declarans quænam possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophænissæ filiam ad perseverantem illius supplicationem, à dæmonio liberat, et surdum ac mutum sanat.

Et conveniunt ad eum Pharisæi, et quidam de Scribis, venientes ab Jerosolymis.

2. Et cùm vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt. (Matt. 15. 2.)

3. Pharisæi enim, et omnes Judæi, nisi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4. et à foro nisi baptizentur, non comedunt: et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, et urceorum, et æramentorum, et lectorum:*

5. et interrogabant eum Phasæi, et Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum sed communibus manibus manducant panem?

---

* Lectorum in quibus ad cibum sumendum discumbebant.

6. At ille respondens, dixit eis: Benè prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. (Isa. 29. 13.)

7. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas et præcepta hominum.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, et calicum: et alia similia his facitis multa.

9. Et dicebat illis: Benè irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, et matrem tuam. Et: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit:

12. et ultrà non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: et similia hujusmodi multa facitis.

14. Et advocans iterùm turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite.

15. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat.

17. Et cùm introïsset in domum à turbâ, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18. Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis*? Non intelligitis, quià omne extrinsecus introïens in hominem, non potest eum communicare:

19. quià non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas?

20. Dicebat autem, quoniam quæ de homine † exeunt, illa communicant hominem.

21. Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

22. furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.†

23. Omnia hæc mala ab intus procedunt, et communicant hominem.

24. Et inde surgens abiit in fines ‡ Tyri et Sidonis, et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere.

25. Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier Gen-

---

* Intelligentiâ caretis.

† Hominis voluntate.

‡ Rerum bonarum incuria.

§ Regiones finitimas Tyro et Sidoni.

tilis,* Syrophœnissa † genere. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filiâ ejus.

27. Qui dixit illi : Sine priùs saturari filios : non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.

28. At illa respondit, et dixit illi : Utique Domine, nam et catelli comedunt sub mensâ de micis puerorum.‡

29. Et ait illi : Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium à filiâ tuâ.

30. Et cùm abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, et dæmonium exiisse.

31. Et iterùm exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad Mare Galilææ inter § medios fines Decapoleos. ||

32. Et adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum. (Matt. 9. 33. Luc. 11. 14.)

33. Et apprehendens eum de turbâ seorsùm, misit digitos suos in auriculas ejus : et expuens, tetigit linguam ejus:

34. et suspiciens in cœlum, ingemuit, et ait illi : Ephpheta, quod est adaperire.

35. Et statim apertæ sunt aures ejus : et solutum est vinculum linguæ ejus, et loquebatur rectè.

36. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant :

37. et eò ampliùs admirabantur, dicentes : Benè omnia fecit : et surdos fecit audire, et mutos loqui.

CAPUT VIII.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quatuor hominum millia : discipulos à fermento Pharisæorum cavere jubet : cæcum sensim curat : interrogatis Apostolis quem Jesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum : et paulò post satanas ab eo dicitur, quòd increparet illum dum suam prædiceret passionem : de tollendâ cruce, et quòd animâ nihil debet esse charius.

In diebus illis iterùm cùm turba multa esset, nec haberent, quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis : (Matt. 15. 32.)

2. Misereor super turbam : quià ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent :

3. et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in viâ : quidam enim ex eis de longè venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui : Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine ?

5. Et interrogavit eos : Quot

---

* Aliena à verâ religione.

† Matt. 15. 22. habet Chananæam, quos Græci Phœnices appellant, eos Ebræi Chananæos vocant.

‡ Vide Matth. 15. 27.

§ Transiens per fines.

|| Regio trans Jordanem decem civitatibus constans.

panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis ut apponerent, et apposuerunt turbæ.

7. Et habebant pisciculos paucos: et ipsos benedixit, et jussit apponi.

8. Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. Erant autem qui manducaverant, quasi quatuor millia: et dimisit eos.

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.*

11. Et exierunt Pharisæi, et cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, tentantes eum. (Matt. 16. 1. Luc. 11. 54.)

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13. Et dimittens eos, ascendit iterùm navim, et abiit trans fretum.

14. Et obliti sunt panes sumere: et nisi unum panem non habebant secum in navi.

15. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, et cavete à fermento † Pharisæorum, et fermento Herodis.‡

16. Et cogitabant § ad alterutrum, dicentes: Quià panes non habemus.

17. Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, || quià panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18. Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? Nec recordamini,

19. quando quinque panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

20. Quando et septem panes in quatuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem.

21. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis.

22. Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei cæcum, et rogabant eum ut illum tangeret.

23. Et apprehensâ manu cæci, eduxit eum extra vicum: et expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret.

24. Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25. Deinde iterùm imposuit manus super oculos ejus: et cœpit videre. Et restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in

---

* Vide Matth. 15. 39.

† i. e. Doctrinâ quæ malitiæ et corruptionis plena erat.

‡ i. e. Herodianorum qui Herodi favebant, ac eum ut Messiam colebant.

§ i. e. disputabant inter se.

|| Quid dicitis inter vos.

domum tuam : et si in vicum introieris, nemini dixeris.

27. Et egressus est Jesus, et discipuli ejus, in castella Cæsarææ Philippi : et in viâ interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines ? (Matt. 16. 13. Luc. 9. 18.)

28. Qui responderunt illi, dicentes: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.

29. Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis ? Respondens Petrus, ait ei : Tu es Christus.

30. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

31. Et cœpit docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, et reprobari à senioribus, et à summis sacerdotibus, et scribis, et occidi : et post tres dies resurgere.

32. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum.

33. Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retrò me, satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

34. Et convocatâ turbâ cum discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum : et tollat crucem suam, et sequatur me.

35. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me et Evangelium, salvam faciet eam. (Matt. 10. 39. Luc. 17. 33. Joan. 12. 25.)

36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum : et detrimentum animæ suæ faciat ?

37. Aut quid dabit homo commutationis pro animâ suâ?

38. Qui enim me confusus fuerit, et verba mea, in generatione istâ adulterâ et peccatrice : et Filius hominis confundetur eum, cùm venerit in gloriâ Patris sui cum angelis sanctis. (Matt. 10. 33. Luc. 9. 26.)

39. Et dicebat illis : Amen dico vobis, quià sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. (Matt. 16. 28. Luc. 9. 27.)

CAPUT IX.

Transfigurato Jesu junguntur Moyses et Elias: dicit Eliam, dum venerit, omnia restituturum ; imò jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum ac mutum spiritum ejicit : suam passionem prædicit : disputantes discipulos docet quis eorum sit major: de ejiciente dæmonium qui non sequebatur Jesum : de amputando manûs, pedis, vel oculi scandalo.

Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem : et ducit illos in montem excelsum seòrsùm solos, et transfiguratus est coram ipsis. (Matt. 17. 1. Luc. 9. 28.)

2. Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moyse: et erant loquentes cum Jesu.

4. Et respondens Petrus, ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hìc esse: et faciamus tria tabernacula, Tibi unum, et Moysi unum, et Eliæ unum,

5. Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.

6. Et facta est nubes obumbrans eos: et venit vox de nube, dicens: Hic est Filius meus charissimus: audite illum.

7. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantùm secum.

8. Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cùm Filius hominis à mortuis resurrexerit.

9. Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset: Cùm à mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: quid ergo dicunt Pharisæi et Scribæ, quià Eliam opportet venire primùm? (Mal. 4. 5. Matt. 17. 10.)

11. Qui respondens, ait illis; Elias, cum venerit primò, restituet omnia: et quomodò scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur et contemnatur. (Isa. 53. 3.)

12. Sed dico vobis quià et Elias venit (et fecerunt illi quæcumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

13. Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, et Scribas conquirentes * cum illis.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, et expaverunt, et accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. Et respondens unus de turbâ, dixit: Magister, attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum: (Matt. 17. 14. Luc. 9. 38.)

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, et spumat, et stridet dentibus, et arescit: et dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, et non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiù apud vos ero? quamdiù vos patiar? afferte illum ad me.

19. Et attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: et elisus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: ab infantiâ:

21. Et frequenter eum in ignem, et in aquas misit, ut

* i. e. disputantes.

eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Jesus autem ait illi : Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuò exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat : Credo, Domine : adjuva incredulitatem meam.

24. Et cùm videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi : Surde et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo : et ampliùs ne introëas in eum.

25. Et exclamans, et multùm discerpens eum, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent : Quià mortuus est.

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, et surrexit.

27. Et cùm introisset in domum, discipuli ejus secretò interrogabant eum : Quare nos non potuimus ejicere eum ?

28. Et dixit illis : Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, et jejunio.

29. Et inde profecti prætergrediebantur * Galilæam : nec volebat quemquam scire.

30. Docebat autem discipulos suos, et dicebat illis : quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, et occident eum, et occisus tertiâ die resurget. (Matt. 17. 21. Luc. 9. 22. 44.)

31. At illi ignorabant verbum : et timebant interrogare eum.

32. Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi essent, interrogabat eos : Quid in viâ tractabatis.

33. At illi tacebant : siquidem in viâ inter se disputaverant, quis eorum major esset. (Matt. 18. 1. Luc. 9. 46.)

34. Et residens vocavit duodecim, et ait illis : Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, et omnium minister.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum : quem cùm complexus esset, ait illis :

36. Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit : et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

37. Respondit illi Joannes, dicens : Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum.

38. Jesus autem ait : Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, et possit citò malè loqui de me.

39. Qui enim non est adversùm vos, pro vobis est.

40. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quià Christi estis : Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. (Matt. 10. 42.)

41. Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis cre-

* i. e. diverticulis ibant, non viâ regiâ, quià nolebat quemquam scire.

dentibus in me : bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo ejus, et in mare mitteretur. (Matt. 18. 6. Luc. 17. 2)

42. Et si scandalizaverit te manus tua, abscide illam : bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem : (Matt. 5. 30)

43. ubi vermis * eorum non moritur, et ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum : bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis :

45 ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum : bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis :

47. ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.

48. Omnis enim igne salietur,† et omnis victima sale salietur.

49. Bonum est sal : ‡ quod si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, § et pacem habete inter vos. (Matt. 5. 13. Luc. 14. 34.)

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit, aliam ducendo; parvulos complexus, benedicit eis : dives qui præcepta à juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus divendendis : quid referent præmii qui omnia relinquunt : rursùm suam prædicit passionem; occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos quod non ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores; Bartimæum cæcum sanat.

Et inde exurgens venit in fines Judææ || ultra Jordanem : et conveniunt iterùm turbæ ad eum : et sicut consueverat, iterùm docebat illos. (Matt. 19. 1.)

---

* i. e. pœna et cruciatus eorum non cessat.

† Sal duplici valet qualitate, urendi seu mordendi et conservandi; utramque tribuit Christus igni gehennæ, hoc sensu; [omnis enim] qui mittitur in gehennam, (igne salietur) i. e. quasi sale condietur, ut crucietur semper, et incorruptus maneat : [et omnis victima sale salietur] [et] pro [sicut] hoc est impii instar victimæ quæ divinæ justitiæ immolatur, igne condientur, quemadmodum juxta legem, omne sacrificium sale condiri debet.

‡ Occasione superioris sententiæ ubi salis meminit, alteram adjicit Marcus aliàs forsan à Christo prolatam, ac in eâ sale utitur aliâ significatione, scilicet sapientiæ.

§ i. e. Ita sapientes, ita prudentes sitis, ut pacem cum omnibus habeatis.

|| Judæa tribus quæ Jordanis vicina erat.

2. Et accedentes Pharisæi interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere :* tentantes eum.

3. At ille respondens dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses:

4. Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudii scribere, et dimittere. (Deut. 24. 1.)

5. Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum † istud.

6. Ab initio autem creaturæ, masculum et feminam fecit eos Deus. (Gen. 1. 27.)

7. Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit ad uxorem suam: (Gen. 2. 24. Eph. 5. 31.)

8. Et erunt duo in carne uná. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. (1 Cor. 7. 10.)

10. Et in domo iterùm discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum: et alii nupserit, mœchatur.

13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14. Quos cùm videret Jesus, indignè tulit, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei.

15. Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, ‡ non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. Et cùm egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? (Matt. 19. 16. Luc. 18. 18.)

18. Jesus autem dixit ei Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum et matrem. (Exod. 20. 13.)

20. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi à juventute meâ.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest: vade, quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me.

22. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24. Discipuli autem obstupe-

* Vide Matth. 19 3.
† Permissionem istam.
‡ i. e. non susceperit evangelium, modestè et simpliciter.

pescebant in verbis ejus. At Jesus rursùs respondens ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire.

25. Facilius est camelum per foramen acûs transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Jesus ait: Apud homines impossible est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. (Matt. 19. 27. Luc. 18. 28.)

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, et propter evangelium,

30. qui non accipiat centies tantùm, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in sæculo futuro vitam æternam.

31. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

32. Erant autem in viâ ascendentes Jerosolymam: et præcedebat * illos Jesus, et stupebant:† et sequentes timebant.‡ Et assumens iterùm duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei eventura. (Luc. 18. 31.)

33. Quià ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et Scribis, et senioribus, et damnabunt eum morte, et tradent eum gentibus:

34. et illudent ei, et conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient eum: et tertiâ die resurget.

35. Et accedunt ad eum Jacobus et Joannes filii Zebedæi, dicentes:§ Magister: volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

36. At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam, sedeamus in gloriâ tuâ.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem,|| quem ego bibo: aut baptismo, ¶ quo ego baptizor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei: Possumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem quem ego bibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini:

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

---

* More intrepidi ducis.

† Stupebant hanc animi fortitudinem.

‡ Timebant pro se ne in periculum venirent.

§ Dicentes, per matrem scilicet.

|| Vide Matt. 20. 22.

¶ Baptismum vocat sanguinis effusionem.

41. Et audientes decem, cœperunt indignari de Jacobo et Joanne.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis quià hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: et principes eorum potestatem habent ipsorum. (Luc. 22. 25.)

43. Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44. et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis.*

46. Et veniunt Jericho, et proficiscente eo de Jericho, et discipulis ejus, et plurimâ multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus,† sedebat juxta viam mendicans. (Matt. 20. 29. Luc. 18. 35.)

47. Qui cùm audisset quià Jesus Nazarenus est, cœpit clamare, et dicere: Jesu filii David, miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multò magis clamabat: Fili David, miserere mei.

49. Et stans Jesus precepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50. Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni.‡ ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur eum in viâ.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Jerusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit; ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit, dicens fratri remittenda quæ in nos commisit: Scribis non dicit quâ potestate hæc faciat, eò quòd nec illi responderent ad propositam de Joannis baptismo quæstionem.

Et cùm appropinquarent Jerosolymæ § et Bethaniæ ad montem Olivarum, mittit duos ex discipulis suis, (Matt. 21. 1. Luc. 19. 29.)

2. et ait illis: ite in castellum, quod contra vos est, et statim introëuntes illùc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhùc hominum sedit: solvite illum, et adducite.

3. Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quià Do-

---

* i. e. pro omnibus, quià Christi sanguis omnibus redimendis sufficit.

† Duos memorat Matthæus 20. 29. sed præcipuum hìc Marcus meminit.

‡ Chaldæa vox magistrum significat.

§ [Gr.] Bethphage: jam reliquerat Bethaniam, nondum Bethphagen pervenerat.

mino necessarius est: et continuò illum dimittet hùc.

4. Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: et solvunt eum.

5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6. Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Jesus, et dimiserunt eis.

7. Et duxerunt pullum ad Jesum: et imponunt illi vestimenta sua, et sedit super eum. (Joan. 12. 14.)

8. Multi autem vestimenta sua straverunt in viâ: alii autem frondes cædebant de arboribus, et sternebant in viâ.

9. Et qui præibant, et qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna:

10. Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum * patris nostri David: Hosanna in excelsis. †

11. Et introivit Jerosolymam in templum: et circumspectis omnibus, cùm jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

12. Et aliâ die cùm exirent à Bethaniâ, esuriit.

13. Cùmque vidisset à longè ficum habentem folia, venit si quid fortè inveniret in eâ. Et cùm venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. ‡ (Matt. 21. 19.)

14. Et respondens dixit ei: jam non ampliùs in æternum ex te fructum quisquam manducet. § Et audiebant discipuli ejus.

15. Et veniunt Jerosolymam. Et cùm introisset in templum, cœpit ejicere vendentes et ementes in templo: et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit.

16. Et non sinebat ut quisquam transferret vas per templum:

17. et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: Quià domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum. (Is. 56. 7. Jer. 7. 11.)

18. Quo audito, principes sacerdotum et Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrinâ ejus.

19. Et cùm vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20. Et cùm manè transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

---

* i.e. Rex qui patri nostro Davidi fuerat promissus.

† i.e. salus tibi sit et gloria qui in altissimis habitas.

‡ Hiems erat, nec proinde aptum tempus ad ficus reperiendas.

§ Non maledixit ficui propter ipsam, sed propter gentem Judaicam in ficu designatam, quæ cùm virtutum ferax non erat, eò etiam in æternum erat reprobanda.

22. Et respondens Jesus, ait illis: Habete fidem Dei.*

23. Amen dico vobis, quià quicumque dixerit huic monti: Tollere, et mittere in mare; et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quià quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

24. Proptereà dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quià accipietis, et evenient vobis.

25. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversùs aliquem, ut et Pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra, (Matt. 6. 14. 18. 35.)

26. Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.

27. Et veniunt rursùs Jerosolymam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, et Scribæ, et seniores: (Luc. 20. 1.)

28. et dicunt ei: In quâ potestate hæc facis? et quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

29. Jesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos et ego unum verbum, et respondete mihi: et dicam vobis in quâ potestate hæc faciam.

30. Baptismus Joannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

31. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cœlo, dicet: Quare ergo non credidistis ei?

32. Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum, omnes enim habebant Joannem quià verè propheta esset.

33. Et respondentes dicunt Jesu: Nescimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in quâ potestate hæc faciam.

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vineâ agricolis elocatâ, qui servos ac filium patris familias occiderunt: tentatur à Pharisæis de censu Cæsari solvendo, et à Sadducæis de resurrectione: interrogatur à Scribâ de primo mandato: ipse verò rogat quomodo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

Et cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit † homo, et circumdedit sepem, et fodit lacum, et ædificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregrè profectus est. (Matt. 21. 33.)

2. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

3. Qui apprehensum eum ceciderunt, et dimiserunt vacuum.

4. Et iterùm misit ad illos

---

* i. e. in Deum, (vel) fidem magnam, sicut montes magni dicuntur montes Dei.

† i. e. plantavit.

alium servum: et illum in capite vulneraverunt, et contumeliis affecerunt.

5. Et rursùm alium misit, et illum occiderunt: et plures alios quosdam cædentes, alios verò occidentes.

6. Adhùc ergo unum habens filium charissimum: et illum misit ad eos novissimum, dicens: Quià reverebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: Venite, occidamus eum: et nostra erit hereditas.

8. Et apprehendentes eum, occiderunt, et ejecerunt extra vineam.

9. Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet,* et perdet colonos: et dabit vineam aliis.

10. Nec † scripturam hanc legistis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: (Ps. 117. 22. Act. 4. 11.)

11. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

12. Et quærebant eum tenere: et timuerunt turbam. Cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

13. Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, et Herodianis, ut eum caperent in verbo. (Matt. 22. 15. Luc. 20. 20.)

14. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quià verax es, et non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis; Cujus est imago hæc, et inscriptio? Dicunt ei, Cæsaris.

17. Respondens autem Jesus dixit illis: Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. ‡

18. Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: et interrogabant eum dicentes: (Matt. 22. 23. Luc. 20. 27.)

19. Magister, Moyses nobis scripsit, ut si cujus frater mortuus fuerit, et dimiserit uxorem, et filios § non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, et resuscitet semen fratri suo. (Deut. 25. 5.)

20. Septem ergo fratres erant: et primus accepit uxorem, et mortuus est non relicto semine.

21. Et secundus accepit eam, et mortuus est: et nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eam si-

---

* Veniet, &c. hæc turba loquitur, vide Matt. 21.41.

† Nec, etc. hic Christus loquitur.

‡ i. e. de eo quod dixerat.

§ Vide Matth. 22.24.

militer septem; et non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est et mulier.

23. In resurrectione ergo cùm resurrexerint, cujus de his erit uxor, septem enim habuerunt eam uxorem.

24. Et respondens Jesus, ait illis: Nonne ideò erratis, non scientes scripturas, neque virtutem Dei?*

25. Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cœlis.

26. De mortuis autem quòd resurgant,† non legistis in libro Moysi, super rubum quomodò dixerit illi Deus, inquiens: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? (Exod. 3. 6.)

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergò multùm erratis.

28. Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, et videns quoniam benè illis responderit, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum. (Matt. 22. 35.)

29. Jesus autem respondit ei: Quià primum omnium mandatum est: Audi, Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est: (Deut. 6. 4.)

30. et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ mente tuâ, et ex totâ virtute tuâ. Hoc est primum mandatum.

31. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Majus horum aliud mandatum non est. (Lev. 19. 18.)

32. Et ait illi Scriba: Bone Magister, in veritate dixisti, quià unus est Deus, et non est alius præter eum.

33. Et ut diligatur ex toto corde, et ex toto intellectu, et ex totâ animâ, et ex totâ fortitudine: et diligere proximum tanquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, et sacrificiis.

34. Jesus autem videns quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodò dicunt Scribæ Christum filium esse David? (Matt. 22. 15.)

36. Ipse enim David dicit in Spiritu Sancto: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. (Ps. 109. 1.)

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, et undè est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. Et dicebat eis in doctrinâ suâ: Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, et salutari in foro, (Matt. 23. 6.)

39. et in primis cathedris

---

* Vide Matth. 22. 29.

† i. e. vivant; vivunt enim animæ, licet sit corruptum corpus.

sedere in synagogis, et primos discubitus in cœnis:

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium.

41. Et sedens Jesus contra gazophylacium aspiciebat quomodò turba jactaret æs in gazophylacium: et multi divites jactabant multa. (Luc. 21. 1.)

42. Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.*

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuriâ suâ, omnia quæ habuit misit totum victum suum.†

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella ac varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis et pseudoprophetis: post signa in corporibus cœlestibus veniet cum gloriâ Filius hominis, et hujus signum dat à ficu: quià autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

Et cùm egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides,‡ et quales structuræ. (Matt. 23. 1.)

2. Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. (Luc. 21. 6.)

3. Et cùm sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, et Jacobus, et Joannes, et Andreas,

4. Dic nobis, quando ista fient? et quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?

5. Et respondens Jesus cœpit dicere illis: Videte ne quis vos seducat.

6. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quià ego sum:§ et multos seducent.

7. Cùm audieritis autem bella, et opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondùm finis.

8. Exurget enim gens contra gentem, et regnum super regnum, et erunt terræ motus per loca, et fames. Initium dolorum hæc.

9. Videte autem vosmetipsos, Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapula-

---

* Multum aut parùm æstimat Deus non ex mensurâ eorum quæ donantur, sed ex facultatibus ejus qui dat. S. Chrysostom.

† Omne quod ad parandum sibi victum habebat.

‡ Admirantis vox. Templum enim, ait Josephus, ædificatum erat ex lapidibus candidis et firmis, qui in longum habebant ad cubitos inter quinque et octo, in altitudinem octo, in latitudinem duodecim.

§ Ego sum expectatus Messias.

bitis, et ante præsides et reges stabitis propter me, in testimonium illis.

10. Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Evangelium.

11. Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illâ horâ, id loquimini. Non enim vos estis loquentes, sed Spiritus Sanctus. (Matt. 10. 19.)

12. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et consurgent filii in parentes, et morte afficient eos.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

14. Cùm autem videritis abominationem desolationis,* stantem ubi non debet: qui legit, intelligat: tunc qui in Judæâ sunt, fugiant in montes (Dan. 9. 27.)

15. et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat ut tollat quid de domo suâ:

16. et qui in agro erit, non revertatur retrò tollere vestimentum suum.

17. Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus.

18. Orate verò ut hieme non fiant.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

20. Et nisi breviasset Dominus dies,† non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviavit dies.

21. Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hìc est Christus: ecce illìc, ne credideritis.

22. Exurgent enim pseudochristi, et pseudoprophetæ, et dabunt signa et portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23. Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

24. Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum: (Isa. 3. 10.)

25. et stellæ cœli erunt decidentes, et virtutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multâ, et gloriâ.

27. Et tunc mittet angelos suos, et congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ, usque ad summum cœli.

28. A ficu autem discite parabolam. Cùm jam ramus ejus tener fuerit, et nata fuerint folia, cognoscitis quià in proximo sit æstas:

29. sic et vos cùm videritis hæc fieri, scitote quòd in proximo sit in ostiis.

30. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.

31. Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

* Vide Matt. 24. 15.

† (Adde) afflictionis.

32. De die autem illo vel horâ nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius,* nisi Pater.

33. Videte, vigilate, et orate: nescitis enim quando tempus sit.

34. † Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem ‡ cujusque operis, et janitori præcepit ut vigilet.

35. Vigilate ergo [nescitis enim quando dominus domûs veniat: serò, an mediâ nocte, an galli cantu, an manè,]

36. ne, cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu; qui unguento pretioso à muliere perfunditur murmurantibus discipulis: venditur à Judâ; de cujus proditione discipulis loquitur in cœnâ, in quâ panem in corpus suum et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, et trinum Petri negationem; ac post trinam orationem capitur à Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: et discipulis fugientibus, coram Caiphâ à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, et ter à Petro negatur.

ERAT autem Pascha et Azyma § post biduum: et quærebant summi sacerdotes, et Scribæ, quomodò eum dolo tenerent, et occiderent. (Matt. 26. 2. Luc. 22. 1.)

2. Dicebant autem: Non in die festo ne fortè tumultus fieret in populo.

3. Et cùm esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, et recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati || pretiosi, et fracto alabastro effudit super caput ejus. (Joan. 12. 1.)

4. Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, et dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud væunundari plus quàm trecentis denariis, et dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Jesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. Semper enim pauperes habetis vobiscum; et cùm volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habetis.

---

* [nemo scit] i. e. nemo facit scire, ne quidem filius, sed solus pater qui diem illum noluit à filio revelari, cùm filius illum non revelarit, nam ea tantum revelavit quæ pater revelanda esse decrevit. Joan. 12. 49.

† (Adde) Filius hominis similis est homini, qui peregrè, etc.

‡ (Gr.) certam potestatem et unicuique opus suum.

§ i. e. dies azimorum, plurale est.

|| Legendum est; pistici. i. e. eximit, probati.

8. Quod habuit hæc, fecit; prævenit ungere corpus meum in sepulturam.

9. Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo. et quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

10. Et Judas Iscariotes unus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

11. Qui audientes gavisi sunt, et promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat quomodò illum opportunè traderet.

12. Et primo die Azimorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quò vis eamus, et paremus tibi ut manduces Pascha?

13. Et mittit duos ex discipulis suis, et dicit eis: Ite in civitatem: et occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans: sequimini eum:

14. et quocumque introierit, dicite domino domûs, quià magister dicit: Ubi est refectio * mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15. Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum: et illic parate nobis.

16 Et abierunt discipuli ejus, et venerunt in civitatem: et invenerunt sicut dixerat illis, et paraverunt Pascha.

17. Vespere autem facto, venit cum duodecim.

18. Et discumbentibus eis et manducantibus, ait Jesus: Amen dico vobis, quià unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. (Joan. 13. 21.)

19. At illi cœperunt contristari, et dicere ei singulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

21. Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: Væ autem homini illi per quem Filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si non esset natus homo ille. (Ps. 40. 10.)

22. Et manducantibus illis,† accepit Jesus panem: et benedicens fregit, et dedit eis, et ait: Sumite, hoc est corpus meum. (1 Cor. 11. 24.)

23. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: et biberunt ex illo omnes.

24. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

25. Amen dico vobis, quià jam non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cùm illud bibam novum in regno Dei.

26. Et hymno dicto exierunt in montem Olivarum.

27. Et ait eis Jesus: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: Percutiam pastorem, et dispergentur oves. (Zac. 13. 7. Joan. 16. 32.)

28. Sed postquàm resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

---

* i. e. diversorium, locus convivii. † Cùm manducassent.

29. Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.

30. Et ait illi Jesus: Amen dico tibi, quià tu hodie in nocte hâc, priusquàm gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

31. At ille amplius loquebatur: Etsi oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant.

32. Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani.* Et ait discipulis suis: Sedete hîc donec orem.

33. Et assumit Petrum, et Jacobum, et Joannem secum: et cœpit pavere, et tædere.

34. Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hîc, et vigilate.

35. Et cùm processisset paulùm, procidit super terram: et orabat, ut, si fieri posset, transiret ab eo hora †

36. et dixit: Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego volo, sed quod tu:

37. Et venit, et invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti unâ horâ vigilare?

38. Vigilate,‡ et orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro verò infirma.

39. Et iterùm abiens oravit eundem sermonem dicens.

40. Et reversus, denuò invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) et ignorabant quid responderent ei.

41. Et venit tertiò, et ait illis: Dormite jam, et requiescite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, propè est.

43. Et, adhuc eo loquente, venit Judas Iscariotes unus de duodecim, et cum eo turba multa, cum gladiis et lignis à summis sacerdotibus, et Scribis, et senioribus. (Joan. 18. 3.)

44. Dederat autem traditor ejus signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, et ducite cautè.

45. Et cùm venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave, Rabbi:§ et osculatus est eum.

46. At illi manus injecerunt in eum, et tenuerunt eum.

47. Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis: et amputavit illi auriculam.

48. Et respondens Jesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis et lignis comprehendere me?

---

* Locus est ad radices montis Olivarum.

† Hora, i. e. supplicium quod paulò post erat subiturus.

‡ Sensus est. Futurum est ut me capto graviter tentemini à satanâ; orate itaque Deum ne sinat vos tentationi illi succumbere.

§ i. e. magister mi.

49: quotidiè eram apud vos in templo docens, et non me tenuistis, sed * ut impleantur Scripturæ.

50. Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: et tenuerunt eum.

52. At ille rejectâ sindone, nudus profugit ab eis.

53. Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem; et convenerunt omnes sacerdotes, et Scribæ, et seniores.

54. Petrus autem à longè secutus est eum, usque intrò in atrium summi sacerdotis: et sedebat cum ministris ad ignem, et calefaciebat se.

55. Summi verò sacerdotes, et omne concilium, quærebant adversùs Jesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversùs eum: et convenientia testimonia non erant.

57. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversùs eum, dicentes:

58. Quoniam nos audivimus eum, dicentem: Ego dissolvam templum hoc manu factum, et per triduum aliud non manu factum ædificabo. (Joan. 2 19.)

59. Et non erat conveniens testimonium illorum.

60. Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, et nihil respondit. Rursùm summus sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus Filius Dei benedicti?

62. Jesus autem dixit illi, Ego sum: et videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, et venientem cum nubibus cœli.

63. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhùc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65. Et cœperunt quidam conspuere eum, et velare faciem ejus, et colaphis eum cædere, et dicere ei: Prophetiza: et ministri alapis eum cædebant.

66. Et cùm esset Petrus in atrio deorsùm, venit una ex ancillis summi sacerdotis:

67. et cùm vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, et gallus cantavit.

69. Rursùs autem cùm vidisset illum ancilla, cœpit di-

* Sed hæc fiunt ut, &c.

cere circumstantibus: Quià hic ex illis est.

70. At ille iterùm negavit. Et post pusillùm rursùs qui astabant, dicebant Petro: Verè ex illis es: nam et Galileus es.

71. Ille autem cœpit anathematizare et jurare: Quià nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterùm cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus: Priusquàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere. (Joan. 13. 38.)

CAPUT XV.

Jesus coram Pilato accusatus, nihil respondet: præeligitur Barabbas, et Jesus traditur crucifigendus; qui multis modis illusus à militibus, ducitur ad crucifigendum: et divisis ipsius vestimentis, inter latrones crucifixus, audit variorum jactatas in se blasphemias: suboriuntur tenebræ: et clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore valido expirat; cujus corpus à Joseph sepelitur.

Et confestim manè consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, et Scribis, et universo consilio, vincientes Jesum, duxerunt, et tradiderunt Pilato.

2. Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

3. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rursùm interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5. Jesus autem ampliùs nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petissent.

7. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

8. Et cùm ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, et dixit: Vultis dimittam vobis Regem Judæorum?

10. Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

12. Pilatus autem iterùm respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam Regi Judæorum?

13. At illi iterùm clamaverunt: Crucifige eum.

14. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamaverunt: Crucifige eum.

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, et tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16. Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, et convocant totam cohortem,

17. et induunt eum purpurâ, et imponunt ei plectentes spineam coronam.

18. Et cœperunt salutare eum : Ave, Rex Judæorum.

19. Et percutiebant caput ejus arundine : et conspuebant eum, et ponentes genua, adorabant eum.

20. Et postquàm illuserunt ei, exuerunt illum purpurâ, et induerunt eum vestimentis suis : et educunt illum ut crucifigerent eum.

21. Et angariaverunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum, venientem de villâ, patrem Alexandri et Rufi*, ut tolleret crucem ejus.

22. Et perducunt illum in Golgotha locum : quod est interpretatum Calvariæ locus.

23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum †: et non accepit.

24. Et crucifigentes eum ‡, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

25. Erat autem hora tertia §: et crucifixerunt eum.

26. Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.

27. Et cum eo crucifigunt duos latrones, unum à dextris, et alium à sinistris ejus.

28. Et impleta est scriptura, quæ dicit : Et cum iniquis reputatus est. (Isa. 53. 12.)

29. Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes : Vah, qui destruis templum Dei, et in tribus diebus reædificas :

30. salvum fac temetipsum descendens de cruce.

31. Similiter et summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant : Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32. Christus Rex Israël descendat nunc de cruce, ut videamus, et credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

33. Et factâ horâ sextâ, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

34. Et horâ nonâ, exclamavit Jesus voce magnâ, dicens : Eloi, Eloi ||, lamma sabacthani ? quod est interpretatum : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ? (Ps. 21. 1.)

35. Et quidam de circum-

---

* Duo creduntur fuisse Christi discipuli.

† i. e, Vinum myrrhâ sive thure conditum. Qui gravia subituri erant tormenta, vinum myrrhatum præsumebant, quo sibi eriperetur notitia et ad mortem minus cohorrescerent. Illud verò Christus recusavit ne pro nobis ullum cruciatum defugisse videretur.

‡ Cùm crucifixissent eum.

§ i. e. hora tertia ferè elapsa erat, quod convenit cum Joanne, c. 19. v. 14. dicente, horâ quasi sextâ, id est, paulò ante sextam horam.

|| Chaldææ voces, quarum loco Hebræi dicunt Eli, Eli : has Christus non Chaldaicè sed Hebraicè protulit, ut est apud Matth. 27. 46.

stantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat.

36. Currens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

37. Jesus autem emissâ voce magnâ expiravit.

38. Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsùm.

39. Videns autem centurio, qui ex adverso stabat, quià sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

40. Erant autem et mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi minoris, et Joseph mater, et Salome:

41. et cùm esset in Galilæâ, sequebantur eum, et ministrabant ei, et aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam.

42. Et cùm jam serò esset factum [quià erat parasceve, quod est ante sabbatum]

43. venit Joseph ab Arimathæâ nobilis Decurio*, qui et ipse erat expectans regnum Dei, et audacter introivit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu.

44. Pilatus autem mirabatur si jam obiisset. Et accersito Centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45. Et cùm cognovisset à Centurione, donavit corpus Joseph.

46. Joseph autem mercatus sindonem, et deponens eum involvit sindone, et posuit eum in monumento, quod erat excisum de petrâ, et advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, et Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat: qui primùm Mariæ Magdalene apparet deinde duobus discipulis in aliâ effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobratâ incredulitate, mittit eos ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis quæ sequantur credentes, ac ita in cælum ascendit.

Et cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Jesum. (Matt. 28. 1. Luc. 24. 1. Joan. 20. 1.)

2. Et valdè manè † unâ sabbatorum ‡, veniunt ad

* i. e. Senator, non magni Synedrii, sed urbis Jerusalem.

† Summum erat diluculum quando profectæ sunt, at cùm pervenissent ad sepulchrum, jam sol ortus erat.

‡ i. e. primâ hebdomadæ.

monumentum, orto jam sole.

3. Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valdè.

5. Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stolâ candidâ et obstupuerunt. (Joan. 20. 12.)

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hîc, ecce locus ubi posuerunt eum.

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, et Petro, quià præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. (Supr. 14. 28.)

8. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento; invaserat enim eas tremor et pavor: et nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

9. Surgens autem manè, primâ sabbati,* apparuit primò Mariæ Magdalene de quâ ejecerat septem dæmonia.

10. Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus et flentibus.

11. Et illi audientes quià viveret, et visus esset ab eâ, non crediderunt.

12. Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in aliâ effigie, euntibus in villam:

13. et illi euntes nuntiaverunt cæteris: nec illis crediderunt.

14. Novissimè recumbentibus illis undecim apparuit: et exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis: quià iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

15. Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

16. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia ejicient: linguis loquentur novis:† (Act. 16. 18. 2. 4. 10. 46.)

18. serpentes tollent: et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, et benè habebunt. (Act. 28. 5. et. 8.)

19. Et Dominus quidem Jesus postquàm locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet à dextris Dei.

20. Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis.

* i. e. hebdomadæ.

† i. e. sibi non notis.

SANCTUM

JESU-CHRISTI

EVANGELIUM.

SECUNDÙM LUCAM.

CAPUT PRIMUM.

Zachariæ sacerdoti annuntiat Gabriel Joannis conceptum ex Elisabeth sterili: qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Jesu Filii Dei de Spiritu Sancto; ad Mariæ salutationem Joannes exultat in utero, et Elisabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Joannis circumcisione, Zacharias pater, receptâ loquelâ, canticum gratiarum actionis edit.

QUONIAM quidem multi * conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum:

2. sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis:

3. visum est et mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,

4. ut cognoscas † eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

5. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice ‡ Abia; et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. (1. Par. 24. 10.)

6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querelâ.§

7. et non erat illis filius, eo quòd esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis.

8. Factum est autem, cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum,

---

* Tunc temporis quædam extabant pseudo evangelia quæ hîc perstringit Lucas.

† Sensus est,) ut quâ ante baptismum generali quâdam institutione acceperas, nunc sigillatim ac certiùs cognoscas.

‡ i. e. qui fungebatur sacerdotio in ordine familiæ posterorum Abiæ. vide 1 Paral. 24. 10.

§ i. e. irreprehensibiles.

9. secùndùm consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum * Domini:

10. et omnis multitudo populi erat orans foris † horâ incensi.

11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.

12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum.

13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem:

14. et erit gaudium tibi, et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt:

15. erit enim magnus coram Domino: et vinum et siceram non bibet, et Spiritu Sancto replebitur adhùc ex utero matris suæ:

16. et multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum:

17. et ipse præcedet ante illum ‡ in spiritu et virtute Eliæ: § ut convertat corda patrum in filios, || et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. (Mal. 4. 6. Matt. 11. 10. 14.)

18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis.

19. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare.

20. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui, usque in diem quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

21. Et erat plebs expectans Zachariam, et mirabantur quòd tardaret ipse in templo.

22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quòd visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus.

23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam:

24. post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. Quià sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

26. In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27. ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria.

28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave, gratiâ plena:

---

* i. e. in sanctum, è regione Sancti sanctorum.

† In atrio populi.

‡ Illum, i. e. Messiam.

§ Eo præditus spiritu quo erat Elias.

|| Ut patres unà cum filiis convertat.

Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio:

30. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum:

31. ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus JESUM (Isa. 7. 14. Matt. 1. 21.)

32. hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem * David patris ejus: et regnabit in domo Jacob in æternum, (Dan. 7. 14. 27. Mic. 4. 7.)

33. et regni ejus non erit finis.

34. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud,† quoniam virum non cognosco?

35. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet ‡ in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideòque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce Elisabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute suâ: et hic mensis sextus est § illi, quæ vocatur sterilis.

37. quià non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et discessit ab illâ Angelus.

39. Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda:

40. Et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth:

42. et exclamavit voce magnâ, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.

43. Et undè hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?

44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

46. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum:

47. et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48. Quià respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49. Quià fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

---

* Authoritatem.

† Vox admirantis, non dubitantis.

‡ i. e. Spiritus Sanctus dabit sanguini tuo vim coalescendi in corpus Christi.

§ (Adde) ex quo concepit illa quæ priùs habebatur sterilis.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo: * dispersit superbos mente cordis sui.†

52. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

53. Esurientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini ejus in secula. (Is. 41. 8. Gen. 17. 9.)

56. Mansit autem Maria cum illâ quasi mensibus tribus: et reversa est in domum suam.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium.

58. Et audierunt vicini et cognati ejus, quià magnificavit Dominus misericordiam suam cum illâ, et congratulabantur ei.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.

61. Et dixerunt ad illam: Quià nemo est in cognatione tuâ, qui vocetur hoc nomine.

62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi.

64. Apertum est autem illicò os ejus, et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: et super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc:

66. et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto: et prophetavit, dicens:

68. Benedictus Dominus Deus Israël, quià visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ.

69. Et erexit cornu ‡ salutis nobis, in domo David pueri sui.

70. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus: (Jer. 23. 6.)

71. Salutem § ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos:

72. Ad || faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testimenti sui sancti.

---

* (Sensus est) exserto brachio suo ostendit quantùm posset, (vel) fecit opus potentissimum, quale est conceptio virginalis.

† i. e. dissipavit consilia eorum qui in suâ mente essent elati.

‡ i. e. peperit nobis magnam et potentem salutem per Christum qui è familiâ Davidis erat.

§ i. e. se liberaturum nos, &c.

|| i. e. ut pro misericordiâ suâ faciat quod patribus erat pollicitus, et memor sit fœderis sui sancti.

73. * Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: (Gen. 22. 16.)

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi;

75. In sanctitate et justitiâ coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus;

77. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum: (Mal. 4. 5.)

78. Per viscera misericordiæ Dei nostri: in quibus visitavit nos, oriens † ex alto: (Zac. 6. 12.)

79. Illuminare his, qui in tenebris, et in umbrâ mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80. Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu: et erat in desertis usquè in diem ostensionis suæ ad Israël.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Joseph cum Mariâ ascendit in Bethlehem; ubi illa peperit Salvatorem, cujus nativitate ab Angelo auditâ, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Jesus; quem post dies purificationis in Jerusalem delatum ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Jesus duodecim annorum plenus sapientiâ et gratiâ, perditus à parentibus, in medio doctorum invenitur; descenditque Nazareth factus illis subditus.

FACTUM est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur ‡ universus orbis.

2. Hæc descriptio prima § facta est à præside Syriæ Cyrino: ||

3. et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4. Ascendit autem et Joseph à Galilæâ de civitate Nazareth, in Judeam in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd esset de domo et familiâ David, (Mich 5. 2.)

5. ut profiteretur cum Mariâ desponsatâ sibi uxore prægnante.

6. Factum est autem, cùm

* (Add.) ad implendum.

† i. e. Messias.

‡ Hæc descriptio facta est, ut notum esset quid regna quæque et provinciæ hominum copiâ, quid pecuniis valerent; non ut tributa Romanis Judæi penderent.

§ Hic in Judæâ primus à Romanis census actus est.

|| Cyrinus, vel potiùs Quirinius præfectus fuit huic negotio censûs per Syriam agendo, et aliquot post annis Judæâ in provinciæ formam redactâ, missus est qui et Syriæ præesset et simul Judæis Romana tributa indiceret, quod ante id tempus factum non erat.

essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

7. Et peperit filium suum primogenitum,* et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio; † quià non erat eis locus in diversorio.

8 Et pastores erant in regione eâdem, vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno.

10. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11. quià natus est vobis hodiè Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio.

13. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, et dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo, et in terrâ pax, hominibus bonæ voluntatis.

15. Et factum est ut discesserunt ab eis Angeli in cœlum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usquè Bethlehem, et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes: et invenerunt Mariam, et Joseph, et infantem positum in præsepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18. Et omnes qui audierunt, mirati sunt: et de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.

20 Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum, in omnibus quæ audierant et viderant, sicut dictum est ad illos.

21. Et postquàm consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquàm in utero conciperetur. (Matt. I. 21.)

22. Et postquàm impleti sunt dies purgationis ejus secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino. (Lev. 12. 6.)

23. sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. (Exod. 13. 2.)

24. Et ut darent hostiam secundùm quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum ‡

---

* Vide Matth. I. 25.

† Hoc præsepium vel stabulum in specu fuisse tradunt SS. Patres, illudque juxta muros Bethlehemicos, ut habet S. Justinus martyr.

‡ Indicium est paupertatis. Vide Levit. 12. 8.

25. Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus, et timoratus, expectans consolationem Israël, et Spiritus Sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat à Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini.

27. Et venit in Spiritu in templum. Et cùm inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundùm consuetudinem legis pro eo:

28. et ipse accepit eum in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit:

29. Nunc * dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace:

30. Quià viderunt oculi mei salutare tuum,

31. Quod parasti ante faciem omnium populorum;

32. Lumen ad revelationem gentium,† et gloriam plebis tuæ Israël.

33. Et erat pater ejus et mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israël; et in signum, cui contradicetur: (Is. 8. 14.)

35. et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ‡ ut § revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate suâ.

37. Et hæc vidua usquè ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die.

38. Et hæc, ipsâ horâ superveniens, confitebatur || Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israël. ¶

39. Et ut perfecerunt omnia secundùm legem Domini, reversi sunt ** in Galilæam in civitatem suam †† Nazareth.

40. Puer autem crescebat, et confortabatur, plenus sapientiâ, et gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jerusalem, in die solemni Paschæ.

42. Et cùm factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam, se-

---

* Sensus est, nunc in pace, i e. feliciter morietur servus tuus, quòd Salvatorem meum viderim juxta tuam promissionem.

† De Messiâ, Is. 49. 6. dedi te in lucem gentium.

‡ i. e. dolor.

§ Ut, i. e. et ita apparebunt interiores animi motus cùm alii fidem ipsi habebunt, aliis renitentibus.

|| i. e. Christum venisse prædicabat.

¶ i. e. Messiam.

** Ex Ægypto in quam priùs abierant.

†† Habitationis suæ.

cundùm consuetudinem diei festi.

43. consummatisque diebus, cùm redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, et non cognoverunt parentes ejus.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos.

45. Et non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentiâ et responsis ejus.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te.

49. Et ait ad illos: Quid est quòd me quærebatis? Nesciebatis quià in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. Et descendit cum eis, et venit Nazareth: et erat subditus illis.* Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

52. Et Jesus proficiebat sapientiâ, et ætate, et gratiâ apud Deum et homines.

CAPUT III.

Joannes mittitur à Domino impleturus suâ prædicatione Isaiæ vaticinium: et turbis, publicanis, ac militibus dat consilium; dicit quid singulos facere oporteat, testaturque Christi excellentiam et baptismi ipsius, super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur: texiturque ejus genealogia à Joseph usque ad Adam ascendens.

Anno autem quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam,† tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinæ tetrarcha,

2. sub principibus sacerdotum Anna ‡ et Caïpha, factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto.

3. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remis-

---

* Ita divinis rebus Jesus vacavit ut parentibus interim debita officia non subtraheret.

† Quatuor filios Herodes superstites reliquerat Archelaum, Herodem, Philippum et Lysaniam. Archelao Judææ Tetrarchâ Viennam relegato, Judæa in Provinciam redacta est, cui tunc temporis præerat Pilatus.

‡ Annas Pontificatum gesserat, tunc verò gerebat Caiphas. Annas prior nominatur quod esset Caiphæ socer.

sionem peccatorum,* (Matt. 3. 1. Marc. 1. 4.)

4. sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus:† (Isa. 40. 3.)

5. Omnis vallis implebitur: et omnis mons, et collis humiliabitur: et erunt prava in directa, et aspera in vias planas:

6. et videbit omnis caro salutare Dei.‡

7. Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à venturâ irâ?

8. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, et ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quià potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

9. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: et qui habet escas, similiter faciat.

12. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quàm quod constitutum est vobis, faciatis.§

14. Interrogabant autem eum et milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: et contenti estote stipendiis vestris.

15. Existimante autem populo: et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne fortè ipse esset Christus:

16. respondit Joannes, dicens omnibus: Ego quidem aquâ baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, et igni.‖

17. Cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

18. Multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo.

19. Herodes autem tetrarcha, cùm corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis quæ fecit Herodes, (Matt. 14. 4. Marc. 6. 17.)

---

* Quæ condonanda erant per Christi baptisma ad quod præparabat baptisma Joannis.

† His vocibus Christus ut rex pronuntiatur: quoties enim magni Reges iter faciunt, præmittuntur qui hiantia solident, extantia complanent, per devia compendium faciant, ut videtur apud Josephum, Plutarchum, Justinum, et Suetonium.

‡ i. e. Salvatorem à Deo missum.

§ Exigatis.

‖ Mundabit vos in Spititu S. qui ignis est.

20. adjecit et hoc super omnia, et inclusit Joannem in carcere.*

21. Factum est autem cùm baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est cœlum : (Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Joan. 1. 32.)

22. et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum : et vox de cœlo facta est : Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi.

23. Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli,† qui fuit Mathat,

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32. qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38. qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum, ac devictas satanæ tentationes, in synagogâ Nazareth legit factam de se Isaiæ prophetiam; dicitque prophetam non esse acceptum in patriâ propriâ, quapropter volunt eum de monte præcipitare : ejicit

---

* Hoc factum est post Christi baptisma quod mox narratur.

† Joseph, qui fuit Heli propter Mariam conjugem. Heli brevitatis causâ pro Eliachim, Eliachim autem apud Hæbræos idem ac Joachim qui pater Mariæ erat, non Josephi. Matthæus Josephi genealogiam, Lucas verò Mariæ describit.

in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, et plures alios à variis languoribus, ac dæmonia ejicit.

JESUS autem plenus Spiritu Sancto regressus est à Jordane. et agebatur à spiritu in desertum. (Matt. 4. 1. Marc. 1. 12.)

2. diebus quadraginta, et tentabatur à diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis; et consummatis illis esuriit.

3. Dixit autem illi diabolus: si Filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

4. Et respondit ad illum Jesus: Scriptum est: Quià non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.* (Deut. 8. 3.)

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis,

6. et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum: quià mihi tradita sunt; et cui volo, do illa.

7. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.

8. Et respondens Jesus, dixit illi; Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. (Deut. 6. 13.)

9. Et duxit illum in Jerusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum.

10. Scriptum est enim, quòd Angelis suis mandavit de te, ut conservent te:

11. et quià in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

12. Et respondens Jesus, ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

13. Et consummatâ omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. Et regressus est Jesus in virtute Spiritûs † in Galilæam; et fama exiit per universam regionem de illo.

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus.

16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundùm consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere. (Matt. 13. 54. Marc. 6. 1. Joan. 4. 45.)

17. Et traditus est illi Liber Isaiæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat:

18. Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde,‡ (Isa. 61. 1.)

19. prædicare captivis remissionem, § et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, || prædicare annum ¶ Domini acceptum, et diem retributionis.

20. Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, et

---

* Vide Matth. 4. 4.

† Impellente Spiritu S.

‡ Lucas non ad apicem sequitur verba Isaiæ, sed sensum exprimit.

§ Captivis peccato, liberationem.

|| Ut eos liberem.

¶ Annum. i. e. tempus quo Deus homines in gratiam recipit.

sedit. Et omnium in synagogâ oculi erant intendentes in eum.
21. Cœpit autem dicere ad illos: Quià hodiè impleta est hæc scriptura in auribus vestris. *
22. Et omnes testimonium illi dabant:† et mirabantur in verbis gratiæ,‡ quæ procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Joseph?
23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura teipsum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hîc in patriâ tuâ.
24. Ait autem: Amen dico vobis, quià nemo propheta acceptus est in patriâ suâ.
25. In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israël, quando clausum est cœlum annis tribus et mensibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terrâ:
26. et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sareptâ Sidoniæ, ad mulierem viduam.
27. Et multi leprosi erant in Israël sub Elisæo prophetâ: et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.
28. Et repleti sunt omnes in synagogâ irâ, hæc audientes.
29. Et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem: etduxerunt illum usquè ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.
30. Ipse autem transiens per medium illorum ibat.
31. Et descendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis. (Matt. 4. 13. Marc. 1. 21.)
32. Et stupebant in doctrinâ ejus, quià in potestate erat sermo ipsius.§
33. Et in synagogâ erat homo habens dæmonium immundum, et exclamavit voce magnâ, (Marc. 1. 23.)
34. dicens: Sine, quid nobis, et tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei.
35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, et exi ab eo. Et cùm projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.
36. Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum.‖ quià in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt?
37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.
38. Surgens autem Jesus de synagogâ, introivit in domum Simonis. Socrus autemSimonis tenebatur magnis febribus: et rogaverunt illum pro eâ, (Matt. 8. 14. Marc. 1. 30.)
39. Et stans super ¶ illam,

---

* Vobis audientibus, quod ego sum de quo loquitur Isaias.
† Laudabant eum.
‡ Quæ tantam apud omnes gratiam habebant.
§ Magna authoritate loquebatur.
‖ Qidnam est.
¶ Juxta.

imperavit febri: et dimisit illam. Et continuò surgens ministrabat illis.

40. Cùm autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

41. Exibant autem dæmonia à multis, clamantia et dicentia: Quià tu es Filius Dei: et increpans non sinebat ea loqui,* quià sciebant ipsum esse Christum.

42. Factâ autem die egressus ibat in desertum locum, et turbæ requirebant eum, et venerunt usquè ad ipsum: et detinebant illum ne discederet ab eis.

43. Quibus ille ait: Quià et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quià ideò missus sum.

44. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

CAPUT V.

Ubi de naviculâ Petri docuisset, ille laxato ipsius jussu reti conclusit copiosam piscium multitudinem: curatum leprosum mittit ad sacerdotes: paralytico, remissis primùm peccatis, jubet ut lectum suum tollat: discumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, et cur ipsius discipuli non jejunent.

FACTUM est autem, cùm turbæ irruerent in eum † ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secùs stagnum Genesareth.

2. Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, et lavabant retia. (Matt. 4. 18. Marc. 1. 16.)

3. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terrâ reducere pusillùm. Et sedens docebat de naviculâ turbas.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum,‡ et laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

6. Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in aliâ navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut penè mergerentur.

8. Quod cùm videret: Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi à me, quià homo peccator sum, Domine.

---

* i.e. dicere se scire ipsum esse Christum.

† Turba urgeret eum.

‡ Duc navem in profundiorem locum.

9. Stupor enim circumdederat eum, et omnes qui cum illo erant, in capturâ * piscium, quam ceperant:

10. Similiter autem Jacobum et Joannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. Et factum est, cùm esset in unâ civitatum, et ecce vir plenus leprâ, et videns Jesum, et procidens in faciem, rogavit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. (Matt. 8. 2. Marc. 1. 40.)

13. Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

14. Et ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, et offer pro emundatione tuâ, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. (Lev. 14. 4.)

15. Perambulabat autem magis sermo de illo: et conveniebant turbæ multæ ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis.

16. Ipse autem secedebat in desertum, et orabat.

17. Et factum est in unâ dierum, et ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, et Judææ, et Jerusalem: et virtus Domini erat ad sanandum eos.†

18. Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: et quærebant eum inferre, et ponere ante eum. (Matt. 9. 2. Marc. 2. 3.)

19. Et non invenientes quâ parte illum inferrent præ turbâ, ascenderunt supra tectum,‡ et per tegulas summisserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

21. Et cœperunt cogitare Scribæ, et Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata: an dicere: Surge et ambula?

24. Ut autem sciatis quià Filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: et abiit in domum suam, magnificans Deum.

26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore,

---

* Ob capturam.

† i. e. virtutem enim suam exserebat dominus sanando eos.

‡ Plana erant Judæorum tecta.

dicentes : Quià vidimus mirabilia hodiè.

27. Et post hæc exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, et ait illi : Sequere me. (Matt. 9. 9. Marc. 2. 14.)

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo suâ : et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30. Et murmurabant Pharisæi et Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus : Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis ?

31. Et respondens Jesus dixit ad illos : Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent.

32. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.

33. At illi dixerunt ad eum : Quare discipuli Joannis jejunant frequentèr, et obsecrationes faciunt, similiter et Pharisæorum : tui autem edunt et bibunt ?

34. Quibus ipse ait : Numquid potestis filios sponsi,* dum cum illis est sponsus, facere jejunare ?

35. Venient autem dies ; cùm ablatus fuerit ab illis sponsus ; tunc jejunabunt in illis diebus.

36. Dicebat autem et similitudinem ad illos. Quià nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus : alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura à novo.†

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres : alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt.

38. Sed vinum novum in utres noves mittendum est, et utraque conservantur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim : Vetus melius est.‡

CAPUT VI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam : electos duodecim nominat Apostolos, et cum illis ac multitudine copiosâ stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia ac præcepta evangelica : de festucâ in oculo fratris, et arbore bonâ ac malâ ex fructu dignoscendâ ; audiens Christi verba cui comparetur si ea opere compleat, et cui si non compleat.

FACTUM est autem in sabbato secundo primo,§ cùm transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, et manduca-

---

* Vide Matt. 9. 15.

† Vide Matt. 9. 16.

‡ Suavius est. Eo significat Christus homines non subitò ad austeriorem vitam pertrahi posse, sed per gradus quosdam assuefaciendos esse.

§ i. e. secundum sabbatum inter ea quæ à Pascha ad Pentecostem numerabantur.

bant confricantes manibus. (Matt. 12. 1. Marc. 2. 23.)

2. Quidam autem Pharisæorum, dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis?

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David: cùm esurisset ipse, et qui cum illo erant:

4. quomodò intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit his qui cum ipso erant: quos non licet manducare nisi tantùm sacerdotibus? (1. Reg. 21. 6. Lev. 24. 9.)

5. Et dicebat illis: Quià Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.*

6. Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret. Et erat ibi homo, et manus† ejus dextra erat arida. (Matt. 12. 10. Marc. 3. 1.)

7. Observabant autem Scribæ, et Pharisæi, si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum.

8. Ipse verò sciebat cogitationes eorum, et ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, et sta in medium. Et surgens stetit.

9. Ait autem ad illos Jesus: interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an malè; animam salvam facere, an perdere?

10. Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: et restituta est manus ejus.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientiâ,‡ et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu.§

12. Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei.

13. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: et elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos || nominavit.) (Matt. 10. 1. Marc. 3. 13.)

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum, et Joannem, Philippum, et Bartholomæum,

15. Matthæum, et Thomam, Jacobum Alphæi, et Simonem, qui vocatur Zelotes,

16. et Judam Jacobi,¶ et Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. Et descendens cum illis, ** stetit in loco campestri, et turba discipulorum ejus, et multitudo copiosa plebis ab omni Judæâ, et Jerusalem, et

---

* Vide Matt. 12. 8.

† i. e. Homo cujus manus, etc.

‡ Irâ et furore.

§ Ut eum scilicet è medio tollèrent.

|| i. e. Legatos.

¶ Jacobi fratrem.

** Hæc Matthæo 5. 1. non sunt contraria. primùm enim Christus ascendit cum discipulis in montis cacumen, deinde in ejusdem montis locum inferiorem majoris turbæ capacem descendit. Ibi stetit ut morbos curaret, ut eo loci testatur Lucas, sedit postea ut doceret sicut habet Matthæus 5. 1.

maritimâ, et Tyri, et Sidonis,*

18. qui venerant ut audirent eum, et sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur.

19. Et omnis turba quærebat eum tangere : quià virtus de illo exibat, et sanabat omnes.

20. Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes : quià vestrûm est regnum Dei.

21. Beati, qui nunc esuritis : quià saturabimini. Beati, qui nunc fletis : quià ridebitis.

22. Beati eritis cùm vos oderint homines, et cùm seperaverint vos,† et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum, propter Filium hominis.

23. Gaudete in illâ die, et exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo : secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

24. Verumtamen væ vobis divitibus, quià habetis consolationem vestram.

25. Væ vobis, qui saturati estis : quià esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc : quià lugebitis et flèbitis.

26. Væ cùm benedixerint vobis homines: secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis ‡ patres eorum.

27. Sed vobis dico, qui auditis : Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. (Matt. 5. 44.)

28. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.

29. Et qui te percutit in maxillam, præbe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, § etiam tunicam noli prohibere.

30. Omni autem petenti te, tribue : et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.||

31. Et prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. (Matt. 7. 12.)

32. Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia ? nam et peccatores diligentes se diligunt. (Matt. 5. 46.)

33. Et si bene feceritis his qui vobis benefaciunt; quæ vobis est gratia ? siquidem et peccatores hoc faciunt.

34. Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis ? nam et peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. (Matt. 5. 42.)

35 Veruntamen diligite inimicos vestros : benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes : et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quià ipse benignus est super ingratos et malos.

36. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.

---

* i. e Maritimâ regione in quâ sunt Tyrus et Sidon.

† A cæterorum Judæorum cœtu. i. e. excommunicarint.

‡ Diligimus enim placentia nuntiantes, etsi falsa.

§ i. e a Pallium.

|| Si istud fieri non possit sine detrimento mutuæ dilectionis.

37. Nolite judicare, et non judicabimini: nolite condemnare, et non condemnabimini. Dimittite, et dimittemini. (Matt. 7. 1.)

38. Date, et dabitur vobis: mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, quâ, mensi fueritis, remetietur vobis.*

39. Dicebat autem illis et similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?

40. Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. (Matt. 10. 24. Joan. 13. 16.)

41. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? (Matt. 7. 3.)

42. Aut quomodò potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo: et tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui.

43. Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum. (Matt. 7. 18.)

44. Unaqueque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam.

45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui † profert bonum: et malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantiâ enim cordis os loquitur.

46. Quid autem vocatis me, Domine, Domine: et non facitis quæ dico? (Matt. 7. 21.)

47. Omnis qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos: ostendam vobis cui similis sit:

48. similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram: inundatione autem factâ illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere: fundata enim erat super petram.

49. Qui autem audit, et non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento: in quam illisus est fluvius, et continuò cecidit: et facta est ruina domûs illius magna.

CAPUT VII.

Admiratus Centurionis fidem, absens sanat illius servum: juxta portam civitatis Naim filium unicum viduæ resuscitat: coram discipulis Joannis Baptistæ per eos interrogantis an esset qui venturus erat multa edit signa: illisque abeuntibus Joan-

---

* Sensus est. Deum eos qui sunt benigni et clementes, benignè et clementer habiturum.

† i. e. ex his quæ in corde suo habet coacervata veluti thesaurum.

nem plurimùm extollit: Judæis nec Joannis nec Christi vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus assimilat: à peccatrice muliere pedes inunctus, respondet Simoni ob hoc murmuranti, propositâ ad hoc parabolâ duorum debitorum, et remissis mulieri peccatis.

Cùm autem implesset omnia verba sua in aures plebis,* intravit Capharnaum.

2. Centurionis autem cujusdam servus malè habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus.

3. Et cùm audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum ejus.

4. At illi cùm venissent ad Jesum, rogabant eum sollicitè, dicentes ei: Quià dignus est ut hoc illi præstes.

5. Diligit enim gentem nostram: et synagogam ipse ædificavit nobis.

6. Jesus autem ibat cum illis. Et cùm jam non longè esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari: Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. (Matt. 8. 8.)

7. Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic verbo, et sanabitur puer meus.

8. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: et dico huic vade, et vadit; et alii, veni, et venit; et servo meo, fac hoc, et facit.†

9. Quo audito Jesus miratus est: et conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israël tantam fidem inveni.

10. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11. Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. Cùm autem appropinquaret portæ civitatis,‡ ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ: et hæc vidua erat et turba civitatis multa cum illâ.

13. Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam, dixit illi: Noli flere.

14. Et accessit, et tetigit loculum, (Hi autem, qui portabant, steterunt.) Et ait: Adolescens, tibi dico, surge:

15. Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.

16. Accepit autem omnes timor: et magnificabant Deum, dicentes: Quià propheta § magnus surrexit in nobis: et quià Deus visitavit plebem suam. (Joan. 4. 19.)

---

* Cùm hæc dixisset audiente populo.

† Vide Matt. 8. 9.

‡ Sepulcra, Judæis aliisque gentibus extra urbem erant.

§ Omnes divinitùs missi prophetæ vocabantur.

17. Et exiit hic sermo in universam Judæam de eo, et in omnem circà regionem.

18. Et nuntiaverunt Joanni disciputi ejus de omnibus his.

19. Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es qui venturus es,* an alium expectamus? (Matt. 11. 2.)

20. Cùm autem venissent ad eum viri, dixerunt: Joannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

21. (In ipsâ autem horâ multos curavit à languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum.)

22. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis? quià cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: (Isa. 35. 5.)

23. et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cùm discessissent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

25. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosâ sunt et deliciis, in domibus regum sunt.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plusquàm prophetam:†

27. hic est, de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. (Mal. 3. 1.)

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptistâ nemo est. Qui autem minor est in regno Dei, major est illo.

29. Et omnis populus audiens et publicani justificaverunt ‡ Deum, baptizati baptismo Joannis.

30. Pharisæi autem, et legis periti consilium Dei spreverunt § in semetipsos, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: Cui ergò similes dicam homines generationis hujus, et cui similes sunt?

32. Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis: lamentavimus, et non plorastis.

33. Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Dæmonium habet.

34. Venit Filius hominis manducans, et bibens, et dicitis: Ecce homo devorator, et bibens vinum, amicus publicanorum, et peccatorum.

---

* Hâc voculâ Messias designatur. Sic Gen 49. 10 de Messiâ dicitur, Donec veniat qui mittendus est.

† Vide Matt. 11. 9.

‡ Laudarunt Deum.

§ i. e. intra se contempserunt concilium quo Deus ipsos per Joannem præparabat ad Christi gratiam.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis:

36. Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

37. Et ecce mulier, quæ erat in civitate, peccatrix, ut cognovit quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti: (Matt. 26. 7. Marc. 14. 3)

38. et stans retrò secùs pedes ejus, lachrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat.

39. Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se, dicens: Hic, si esset propheta, sciret utique, quæ, et qualis est mulier, quæ tangit eum: quià peccatrix est.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41. Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta.

42. Non habentibus illis undè redderent, donavit utrisque. Quis ergò eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: æstimo quià is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Rectè judicasti.

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: * hæc autem lachrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti: † hæc autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti: ‡ hæc autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniàm dilexit multùm. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

49. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit; vade in pace.

CAPUT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur: nihil occultum quod non manifestetur: quos dicat suam esse matrem suosque fratres: in mari à somno excitatus, ventum increpat: dæmoniacum ferocissimum à dæmonum legione libe-

---

* Hoc fieri solebat in convivas et hospites.

† Osculari, officium adhùc erat quo excipiebantur hospites.

‡ Tandem oleum præbebat convivator, quod fundebatur super caput convivarum.

rat, permittens dæmonibus ut in porcos introeant, tacta fimbria vestimenti ejus mulier à fluxu sanguinis curatur, et filia Jairi archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates et castella, prædicans et evangelizans regnum Dei: et duodecim cum illo,

2. et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, et infirmitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de quâ septem * dæmonia exierant: (Marc. 16. 9.)

3. et Joanna uxor † Chusæ procuratoris ‡ Herodis, et Susanna, et aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.§ (Matt. 13. 3.)

4. Cùm autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem:

5. Exiit qui seminat, seminare semen suum: et dum seminat, aliud cecidit secùs viam, et conculcatum est, et volucres cœli comederunt illud.

6. Et aliud cecidit supra petram: et natum aruit, quià non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, et simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: et ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat? Qui habet aures audiendi, audiat.

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola?

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium || regni Dei, cæteris autem in parabolis: ut videntes non videant, et audientes non intelligant. (Is. 6. 9.)

11. Est autem hæc parabola: ¶ Semen est verbum Dei.**

12. Qui autem secùs viam, hi sunt qui audiunt; deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram: qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: et hi radices non habent: qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

14. Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, et à sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitæ, euntes †† suffocantur, et non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde

---

* i. e. multi dæmones.

† Uxor, i. e. vidua.

‡ i. e. præfectus domui.

§ More Judaico ut notat Hieron. mulieres, at viduæ præsertim, solebant magistris necessaria suppeditare.

|| i. e. arcana quæ ad Regnum Evangelicum pertinent.

¶ i. e. parabolæ explicatio.

** Hinc verbum Dei dicitur insitum vel seminatum. (Jac. 1. 21.)

†† i. e. progressu temporis.

bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientiâ.

16. Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtùs lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. (Matt. 5. 15. Marc. 4. 21.)

17. Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat.

18. Videte ergò quomodo* audiatis. Qui enim habet †, dabitur illi: et quicumque non habet, etiam quod putat se habere,‡ auferetur ab illo.

19. Venerunt autem ad illum mater et fratres § ejus, et non poterant adire eum præ turbâ.

20. Et nuntiatum est illi: Mater tua et fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt.

22. Factum est autem in unâ || dierum: et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt.¶

23. Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur,** et periclitabantur.

24. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, et tempestatem aquæ, et cessavit: et facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quià et ventis et mari imperat, et obediunt ei?

26. Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

27. Et cùm egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum: et exclamans voce magnâ, dixit: Quid mihi, et tibi est, Jesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.

29. Præcipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus: et ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserta.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit:

---

* i. e. ad doctrinam meam animum advertite.

† i. e. qui constanter retinet doctrinam auditam, copiosiùs dabitur illi.

‡ i. e. quod initio accepit.

§ i. e. cognati.

|| Quodam die.

¶ i. e. recesserunt in altum.

** i. e. obruebantur aquis.

Legio: quià introierant dæmonia multa in eum.

31. Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum * irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos: et impetu abiit grex per præceps in stagnum,† et suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, et nuntiaverunt in civitatem et in villas.

35. Exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Jesum: et invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac saná mente, ad pedes ejus, et timuerunt.

36. Nuntiaverunt autem illis et qui viderant, quomodò sanus factus esset à legione: ‡

37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis: quià magno timore tenebantur. § Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. Et rogabat illum vir, à quo demonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

39. Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus.

40. Factum est autem cùm rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.

41. Et ecce venit vir, cui nomen Jaïrus, et ipse princeps synagogæ erat: et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum ut intraret in domum ejus,

42. quià unica filia erat ei ferè annorum duodecim, et hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur.

43. Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari:

44. accessit retrò, et tetigit fimbriam vestimenti ejus: et confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, et affligunt, et dicis: Quis me tetigit?

46. Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis. Nam ego novi virtutem de me exiisse.

47. Videns autem mulier, quià non latuit, tremens venit, et procidit ante pedes ejus: et ob quam causam te-

* i. e. infernum.
† i. e. in lacum Genesareth.
‡ i. e, is qui à multitudine dæmonum agitatus fuerat.
§ Tale aliquid timebant.

tigerit eum, indicavit coram omni populo: et quemadmodùm confestim sanata sit.

48. At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49. Adhùc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quià mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantùm, et salva erit.

51. Et cùm venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, et Jacobum, et Joannem, et patrem et matrem puellæ.

52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53. Et deridebant eum, scientes quod mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge.

55. Et reversus est spiritus ejus, et surrexit continuò. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

CAPUT IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes auditâ Christi famâ cupit eum videre: ex quinque panibus et duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei: suam prædicit passionem, et de propriâ cruce tollendâ: transfigurato junguntur Moyses et Elias in majestate: ad preces patris dæmonium à filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne cælesti consumi Samaritanos nolentes Jesum suscipere: volentem sequi non suscipit, alterum autem vocat, nec permittit ut primùm sepeliat patrem.

Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia, et ut languores curarent. (Matt. 10. 1. Marc. 3. 15.)

2. Et misit illos prædicare regnum Dei,* et sanare infirmos.

3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in viâ, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.† (Matt. 10. 9. Marc. 6. 8.)

4. Et in quamcunque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis.

5. Et quicumque non receperint vos: exeuntes de civitate illâ, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testi-

* i. e. doctrinam Evangelicum.

† Hîc paupertas præcipitur, cujus indicium est unica vestis.

monium supra illos. (Act. 13. 51.)

6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique.

7. Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, et hæsitabat * eò quod diceretur. (Matt. 14. 1. Marc. 6. 14.)

8. à quibusdam: Quià Joannes surrexit à mortuis: à quibusdam verò: Quià Elias apparuit. Ab aliis autem: Quià propheta unus de antiquis surrexit.

9. Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. †

10. Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt: et assumptis illis secessit seorsùm in locum desertum, qui est Bethsaidæ.‡

11. Quod cùm cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos, qui curâ indigebant, sanabat.

12. Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant, et inveniant escas: quià hîc in loco deserto sumus. (Matt. 14. 15. Marc. 6. 35.)

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quàm quinque panes, et duo pisces: nisi fortè § nos eamus, et emamus in omnem hanc turbam escas. (Joan. 6. 9.)

14. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia || quinquagenos. ¶

15. Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque panibus, et duobus piscibus, respexit in cœlum, et benedixit illis: et fregit, et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

18. Et factum est, cùm solus esset orans, erant cum illo et discipuli: et interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ? (Matt. 16. 13. Marc. 8. 27.)

19. At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò quià unus propheta de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans ** illos præcepit ne cui dicerent hoc,

* i.e. timebat et perplexo animo erat.

† Ut inde agnosceret num ipse reverà Joannes esset.

‡ (Gr.) in desertum locum civitatis, quæ dicitur Bethsaida.

§ i.e. non possumus quod jubes, nisi fortè eamus, &c

|| i.e. per distinctos ordines.

¶ Vide Marc. 6. 40.

** i.e. interminatus est illis, præcepitque.

22. dicens: Quià * oportet Filium hominis multa pati, et reprobari à senioribus, et principibus Sacerdotum, et Scribis, et occidi, et tertiâ die resurgere. (Matt. 17. 21. Marc. 8. 31.)

23. Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidiè,† et sequatur me. (Matt. 10. 38. Marc. 8. 34.)

24. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam, nam qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam. (Joan. 12. 25.)

25. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?

26. Nam qui me eribuerit, et meos sermones: hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate suâ, et Patris, et sanctorum Angelorum. (Matt. 10. 33.)

27. Dico autem vobis verè: sunt aliqui hîc stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei.

28. Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Johannem, et ascendit in montem ut oraret. (Matt. 17. 1. Marc. 9. 1.)

29. Et facta est, dum oraret, species vultûs ejus altera: et vestitus ejus albus et refulgens.

30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias,

31. visi in majestate: et dicebant excessum ‡ ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32. Petrus verò, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, et duos viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est cùm discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est nos hîc esse: et faciamus tria tabernacula, unum Tibi, et unum Moysi, et unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34. Hæc autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos: et timuerunt, intrantibus illis in nubem.

35. Et vox facta est de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus; ipsum audite.

36. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant.

37. Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

38. Et ecce vir de turbâ exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quià unicus est mihi:

---

* i. e. antequam Filius hominis prædicetur ut Messias oportet, etc.

† Quâcumque datâ occasione.

‡ i. e. mortem. Eo sensu excessus habetur apud Cicer. de legib.

(Matt. 17. 14. Marc. 9. 16.)

39. et ecce spiritus apprehendit eum, et subitò clamat, et elidit, et dissipat * eum cum spumâ, et vix discedit dilanians eum † :

40. et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, et non potuerunt.

41. Respondens autem Jesus, dixit: O generatio infidelis et perversa, usquequò ero apud vos, et patiar vos? Adduc hùc filium tuum.

42. Et cùm accederet, elisit illum dæmonium, et dissipavit.

43. Et increpavit Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri ejus.

44. Stupebant autem omnes in ‡ magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos: Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.

45. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos § ut non sentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo.

46. Intravìt autem cogitatio in eos, quis eorum major esset ||.

47. At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum secùs se,

48. et ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: et quicumque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.

49. Respondens autem Joannes dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, et prohibuimus eum: quià non sequitur nobiscum.

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversùm vos, pro vobis est.

51. Factum est autem dum complerentur ¶ dies assumptionis ejus**, et ipse faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuntios ante conspectum suum: et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ††, ut pararent illi ‡‡.

---

* i. e. lacerat.

† i. e. nec ab eo discedit nisi conterens eum.

‡ i. e. propter divinam potentiam.

§ i. e. ab eis, ita ut non intelligerent.

|| Ut inter se consentiant Lucas, Matt. 18. 1. et Marc. 9. 33. hic ordo statuendus est. In eorum corda intravit ambitiosa cogitatio, hinc de primatu inter eundum disputarunt, domum pervenerunt. At Jesus quæsiit ab iis quid in viâ tractarent: siluerunt Apoltoli: sedit Dominus et vocavit eos: qui accedentes quæstionem posuerunt non de se, sed universim, quis major esset in regno cœlorum.

¶ i. e. non longè abessent.

** Vel mortis, vel ascensionis in cœlum.

†† Mos erat Galilæis ob dies festos Jerosolymam petentibus iter facere per Samariam, ita Joseph, Origen, l. 20. c. 5.

‡‡ Hospitium scilicet.

53. Et non receperunt eum, quià facies ejus erat euntis in Jerusalem*.

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cœlo, et consumat illos †?

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cujus spiritûs estis ‡.

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum. (Joan. 3. 17. et 12. 47.)

57. Factum est autem: ambulantibus illis in viâ, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris.

58. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire, et sepelire patrem meum.

60. Dixitque ei Jesus: Sine ut mortui § sepeliant mortuos suos: tu autem vade, et annuntia regnum Dei.

61. Et ait alter: Sequar te, Domine, sed permitte mihi primùm renuntiare || his quæ domi sunt.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta quæ in prædicando observent; et gaudentibus de subjectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc potissimùm gaudendum: comminatur civitatibus obstinatis in quibus factæ erant plurimæ virtutes, et exultans in spiritu confitetur Patri: tentanti legisperito, post recitatum præceptum de dilectione Dei et proximi, ostendit quis sit proximus per parabolam hominis à Jerusalem descendentis: Marthæ ministranti, et de sorore Mariâ conquerenti, dicit Mariam elegisse optimam partem.

Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta duos: et misit illos binos ante faciem suam¶, in omnem civitatem et locum, quò erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarii autem

---

* Samaritani Judæos qui Jerosolymam ibant sacrorum causâ immundos habebant, quià in solo Samariæ monte Deum adorandum esse affirmabant Joan 4.9.et 20.undè non mirum est si hospitium Christo denegarunt, qui, ut eo loci habet Lucas, Jerosolymam ibat ut videbatur.

† Gr.) addit, quemadmodùm Elias fecit.

‡ i. e. nescitis quis vos spiritus habeat. Sensus est: putatis vos agi spiritu tali quali olim Elias: sed erratis, nam Filius hominis, etc.

§ Vide Matt. 8. 22.

|| i. e. valedicere.

¶ Ante quàm ipse iret.

pauci. Rogate ergò Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. (Matt. 9. 37.)

3. Ite: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.

4. Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, et neminem per viam salutaveritis.* (Matt. 10. 10.)

5. In quamcumque domum intraveritis, primùm dicite: Pax huic domui:

6. et si ibi fuerit filius pacis,† requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eâdem autem domo manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede suâ. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcunque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis:

9. et curate infirmos, qui in illâ sunt, et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum ‡ Dei.

10. In quamcunque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestrâ, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quià appropinquavit regnum Dei. (Act. 13. 51.)

12. Dico vobis, quià Sodomis in die illâ § remissiùs erit, quàm illi civitati. (Matt. 11. 21.)

13. Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida: quià si in Tyro et Sydone factæ fuissent virtutes, || quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes pœniterent.

14. Verumtamen Tyro et Sidoni remissiùs erit in judicio, quàm vobis.

15. Et tu, Capharnaum, usquè ad cœlum exaltata, ¶ usquè ad infernum demergeris.

16. Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. (Matt. 10. 40.)

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. Et ait illis; Videbam satanam ** sicut fulgor de cœlo cadentem.

* Non prohibentur humanitatis officia, sed festinationis causâ vetantur salutationes, quæ apud Orientales non fiebant sine multis percunctationibus.

† i.e. pace dignus, sic filius mortis qui morte dignus est. 2. Reg. 12. 5.

‡ i.e. Rex à Deo missus, seu Messias.

§ i e. in judicio.

|| i.e. miracula.

¶ Vide Matt 11. 23.

** Sensus est, Nolite mirari Satanam vobis cedere; nam mihi certò constat ipsum dæmoniorum principem tam subitò quam fulgor solet è cœlo micare, de regno quod in genus humanum obtinet casurum, Joan. 12. 31. hæc ad incredibilem celeritatem Evangelii propagati referenda sunt, quando opera diaboli, hoc est, falsæ religiones eversæ sunt.

19. Ecce dedi * vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, † et super omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebit.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere quià spiritus vobis subjiciuntur: gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis.

21. In ipsâ horâ exultavit Spiritu Sancto, et dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Etiam, Pater: quoniàm sic placuit ante te. (Matt. 11. 25.)

22. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis ‡ sit Filius, nisi Pater; et quis § sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. (Matt. 13. 16.)

23. Et conversus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

24. Dico enim vobis, quòd multi prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt.

25. Et ecce quidam Legisperitus ‖ surrexit tentans illum, ¶ et dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? (Matt. 22. 35. Marc. 12. 28.)

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tuâ: et proximum tuum sicut teipsum. (Deut. 6. 5.)

28. Dixitque illi: Rectè respondisti: hoc fac et vives.

29. Ille autem volens justificare ** seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens †† autem Jesus, dixit: homo quidam descendebat ab Jerusalem ‡‡ in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: et plagis impositis abierunt semivivo §§ relicto.

31. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eâdem viâ; et viso illo præterivit.

32. Similiter et Levita, cùm esset secùs locum, et videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secùs eum: et videns eum, misericordiâ motus est.

34. Et appropians alligavit

---

* i.e. dedi prius, et do in posterum.

† Sic Act. 28. 3. et 5. Paulus à viperâ læsus non est.

‡ i. e. quorsùm et quâ potestate missus.

§ i. e. quæ ejus bonitas, justitia, sapientia.

‖ i. e. exercitatus in legis quæstionibus.

¶ An quid legi contrarium doceret.

** i. e. se justum ostendere.

†† i. e. Respondens.

‡‡ Hæc via latrociniis erat infamis, ut notat S. Hieron.

§§ (vel) semimortuo.

vulnera ejus, infundens oleum, et vinum:* et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum,† et curam ejus egit.

35. Et alterâ die protulit duos denarios, et dedit stabulario,‡ et ait: Curam illius habe: et quodcumque supererogaverit, ego cùm rediero reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus § fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit: qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade et tu fac similiter.

38. Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum: || et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam:

39. et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secùs pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, et ait: Domine, non est tibi curæ, quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergò illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima.

42. Porrò unum est necessarium. ¶ Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eâ. **

CAPUT XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari: ejecto dæmonio muto, confutat dicentes quòd in Beelzebub ejiceret dæmonia: mulier quædam dicit beata ubera quæ Jesus suxerat: de signo Jonæ, de Reginâ Austri, et Ninivitis, oculoque simplici et nequam: Pharisæum qui ipsum invitaverat reprehendit, murmurantem quòd illotis pranderet manibus: taxat hypocrisim Pharisæorum et Scribarum, dicens quòd ab hâc generatione exquiretur sanguis omnium Prophetarum.

Et factum est: cùm esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit et Joannes discipulos suos.

2. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum.†† Adveniat regnum tuum.

---

* Vinum olim sanandis vulneribus adhiberi docent Sedulius, ad Rom. 16. et Atheneus.

† i.e. diversorium.

‡ i. e. hospiti.

§ i. e. proximi functus officio.

|| Bethaniam undè Martha et Maria erant. Joan. 21. 1.

¶ Occasione hujus multiplicis curæ. Christus unam rem esse, quæ nobis omninò sit necessaria pronuntiat, curam scilicet pietatis.

** i. e. Maria ex multis curis eam elegit, cujus fructus in æternum mansurus est.

†† Vide Matth. 6. 9.

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5. Et ait ad illos : Quis vestrûm habebit amicum, et ibit ad illum mediâ nocte, et dicet illi : Amice, commoda mihi tres panes,

6. quoniam amicus meus venit de viâ ad me, et non habeo quod ponam ante illum.

7. Et ille deintus respondens dicat ; Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, et dare tibi.

8. Et si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens eò quòd amicus ejus sit, propter improbitatem * tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios.†

9. Et ego dico vobis : Petite et dabitur vobis : quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis. (Matt. 7. 7. Marc. 11. 24. Joan. 14. 13. Jac. 1. 5.)

10. Omnis enim qui petit accipit : et qui quærit, invenit : et pulsanti aperietur.

11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi ? Aut piscem : nnmquid pro pisce serpentem dabit illi ?

12. Aut si petierit ovum : numquid porriget illi scorpionem ?

13. Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris : quantò magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se ?

14. Et erat ejicens dæmonium, et illud erat mutum.‡ Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus, et admiratæ sunt turbæ. (Matt. 9. 32.)

15. Quidam autem ex eis dixerunt : in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. (Marc. 3. 22.)

16. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo.

17. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. §

18. Si autem et Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus ? quià dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt ? Ideò ipsi judices vestri erunt.||

20. Porrò si in digito ¶ Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei.

21. Cum fortis armatus cus-

---

* i. e. pertinacem perseverantiam. Sic labor improbus apud Virgilium, (pro) assiduo labore.

† (Adde) quantò magis Deus dabit omnia necessaria assiduè precanti.

‡ i. e. hominem mutum reddebat,

§ i. e. domus et familia adversus seipsam divisa corruet.

|| Vide Math. 12. 27.

¶ i. e. Spiritu Sancto vel divinâ virtute.

todit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.

22. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet.

23. Qui non est mecum, contra me est: et qui non colligit mecum, dispergit.

24. Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: et non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.

25. Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam, et ornatam.

26. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

27. Factum est autem, cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turbâ, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit; et ubera, quæ suxisti.

28. At ille dixit: Quin immò * beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.

29. Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. (Matt. 12. 39)

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis: ita erit et Filius hominis generationi isti. (Jon. 2. 1.)

31. Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos: quià venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: et ecce plus quàm Salomon hic. (3 Reg. 10. 1.)

32. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hâc, et condemnabunt illam: quià pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ, et ecce plus quàm Jonas hic (Jon. 3. 5.)

33. Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. (Matt. 5. 15. Marc. 4. 21.)

34. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. (Matt. 6. 22.)

35. Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, † et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. Et cùm loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus

---

* Mulierem consolatur. Sensus est; ne desperes quod nomen beatæ consequi possis, si enim credideris beata quoque eris.

† i. e. nihil erit quod te offendet: nam qui manet in lumine, scandalum seu offendiculum in eo non est. 2. Joan. 1. 10.

ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit:

38. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus * esset ante prandium.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis et catini, mundatis: quod autem intus est vestrûm, plenum est rapinâ, et iniquitate. (Matt. 23. 25.)

40. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. Verumtamen quod superest, † date eleemosynam: et ecce omnia munda sunt vobis. ‡

42. Sed væ vobis Pharisæis, quià decimatis § mentham, et rutam, et omne olus, || et præteritis judicium ¶ et charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, et illa non omittere.

43. Væ vobis Pharisæis, quià diligitis primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. (Matt. 23. 6. Marc. 12. 39.)

44. Væ vobis, quià estis ut monumenta quæ non apparent, et homines ambulantes suprà, nesciunt.**

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis væ: quià oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.

47. Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: †† patres autem vestri occiderunt illos.

48. Profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

49. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur.

50. Ut inquiratur sanguis ‡‡ omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione istâ,

51. à sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ, §§ qui periit inter altare et ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hâc generatione.

52. Væ vobis Legisperitis, quià tulistis clavem scientiæ, ||||

---

* i. e. lotus.

† i. e. quantùm potestis, (vel) quantùm ferre facultates vestræ possunt.

‡ Si mundo fiat animo, nâm omnia munda mundis. Tit. 1. 15.

§ i. e. decimas datis.

|| Ex omni olerum genere.

¶ Judicium, i. e. justitiam.

** Quid intus lateat.

†† i. e. simulatis vos honorem habere mortuis quos occidissetis, sicut patres vestri; nam eadam facietis apostolis meis et mihi ipsi. Ita Matt. intelligendus est. c. 23. 29.

‡‡ i. e. pœna sânguinis effusi.

§§ Vide Matt. 23. 35.

|||| Clave datâ apud Hebræos doc-

ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. Cùm autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi et Legisperiti graviter insistere,* et os ejus opprimere de multis,

54. insidiantes ei, et quærentes aliquid capere† de ore ejus, ut accusarent eum.

CAPUT XII.

Cavendum docet à fermento Pharisæorum, et quòd omne occultum detegetur : quis etiam timendus sit : de blasphemiâ in Spiritum Sanctum : roborat Apostolos adversùs persecutiones : non vult se immiscere in dividenda fratrum hereditate : per parabolam divitis revocat ab avaritiâ, vetans sollicitum esse de victu et vestitu ; hortaturque ut lumbi præcingantur : et quis sit fidelis aut infidelis dispensator : venit ut mittat ignem in terram et separationem : reprehendit quòd tempus gratiæ non dijudicent : monet ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

MULTIS autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos : Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. (Matt. 16. 6. Marc. 8. 15.)

2. Nihil autem opertum est, quod non reveletur : neque absconditum, quod non sciatur. (Matt. 10. 26.)

3. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur : et quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis : ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent ampliùs quid faciant.

5. Ostendam autem vobis quem timeatis : timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis hunc timete.

6. Nonne quinque passeres væneunt dipondio,‡ et unus ex illis non est in oblivione coram Deo ?

7. Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere : multis passeribus pluris estis vos.

8. Dico autem vobis, Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. (Marc. 8. 38.)

9. qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

10. Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, re-

---

tor constituebatur, ut significaretur per ipsum scripturas et cœlum esse aperienda.

* i. e. acriter eum urgere, jubendo ex tempore respondere de multis.

† Aliquid minus cautè dictum.

‡ i. e. duobus assibus. As autem quatuor denariorlos habet.

mittetur illi: ei autem, qui in Spiritum Sanctum blasphemaverit, non remittetur.*

11. Cùm autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12. Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsâ horâ, quid oporteat vos dicere.

13. Ait autem ei quidam de turbâ: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem.

14. At ille dixit illi: Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte et cavete ab omni avaritiâ: quià non in abundantiâ cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet.†

16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit:

17. et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quià non habeo quò congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, et majora faciam: et illùc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, et bona mea,

19. et dicam animæ meæ,‡ Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare.

20. Dixit autem illi Deus: Stulte, hâc nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.§

22. Dixitque ad discipulos suos: Ideò dico vobis: Nolite solliciti esse animæ || vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. (Matt. 6. 25.)

23. Anima plus est quàm esca, et corpus plus quàm vestimentum.

24. Considerate corvos, quià non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum; et Deus pascit illos. Quantò magis vos pluris estis illis?

25. Quis autem vestrûm cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26. Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis?

27. Considerate lilia quomodò crescunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloriâ suâ vestiebatur sicut unum ex istis.

28. Si autem fœnum, quod hodiè est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quantò magis vos pusillæ fidæi?

29. Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bi-

---

* Vide Matt. 12. 31. et 32.

† i. e. vita non nutritur superfluis vel abundantia rerum quas quis possidet, sed tantum necessariis.

‡ i. e. mihimetipsi.

§ i. e. nec in divitiis suis Dei rationem habet.

|| i. e. Vitæ.

batis: et nolite in sublime tolli:*

30. hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis.

31. Verumtamen quærite primùm regnum Dei, et justitiam ejus; et hæc omnia adjicientur vobis.

32. Nolite timere, pusillus grex, quià complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33. Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. (Matt. 19. 21. 6. 20.)

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.

35. Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris,

36. et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur à nuptiis: ut, cùm venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi, quos cùm venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis. †

38. Et si venerit in secundâ vigiliâ, et si in tertiâ vigiliâ venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi.

39. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater-familias, quâ horâ fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. (Matt. 24. 43.)

40. Et vos estote parati: quià quâ horâ non putatis, Filius hominis veniet.

41. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes?

42. Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens quem constituit Dominus suprà familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?

43. Beatus ille servus, quem cùm venerit dominus, invenerit ita facientem.

44. Verè dico vobis, quoniam suprà omnia quæ possidet, constituet illum.

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: et cœperit percutere servos et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari:

46. veniet dominus servi illius, in die quâ non sperat, et horâ quâ nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet. ‡

47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundùm voluntatem ejus, vapulabit multis:

48. qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem

---

* i. e. ne suspenso et anxio sitis animo, (vel) ne de providentia divinâ hæsitetis.

† Eo loci vigilantibus mercedem amplissimam esse paratam significatur.

‡ i. e. eximet eum numero servorum fidelium, et puniet ut servum infidum.

cui multum datum est, multum quæretur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?

50. Baptismo * autem habeo baptizari: et quomodò coarctor usquedùm perficiatur?

51. Putatis quià pacem veni dàre in terram: Non, dico vobis, sed separationem: (Matt. 10. 34.)

52. erunt enim ex hoc quinque in domo unâ divisi, tres in duos, et duo in tres

53. dividentur: pater in filium, et filius in patrem suum, mater in filiam, et filia in matrem, socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.

54. Dicebat autem et ad turbas: Cùm videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: et ita fit. (Matt. 16. 2.)

55. Et cùm austrum flantem, dicitis: Quià æstus erit: et fit.

56. Hypocritæ, faciem cœli et terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodò non probatis?

57. Quid autem et à vobis ipsis non judicatis quod justum est? †

58. Cùm autem vadis cum adversario tuo ‡ ad principem, § in viâ da operam liberari ab illo, || ne fortè trahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. (Matt. 5. 25.)

59. Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, et eorum qui in Siloë corruerant, hortatur ad pænitentiam, alioqui exterminandos instar ficûs infructuosæ: archisynagogum redarguit, indignantem quòd sabbato curasset mulierem à spiritu infirmitatis: comparat regnum cœlorum grano sinapis ac fermento: de angustâ portâ, et quòd quidam clauso ostio frustrà pulsabunt: Herodem dicit vulpem, et Jerusalem ob crudelitatem suam deserendam.

ADERANT autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.¶

2. Et respondens dixit illis:

---

* Passionem baptismum vocat, quasi immersionem in immensum dolorum pelagus: quò referendum est illud. Thren. 2. 13. (magna est velut mare contritio tua.)

† i. e. cur ex vobis ipsis et citra judicis operam non dirimitis controversias inter vos ortas. (Hoc ex Vatabl.)

‡ i. e. creditore tuo, qui tibi bonâ fide credidit pecuniam.

§ i. e. Magistratum.

|| i. e. persolve eam pecuniam, ne fortè. etc.

¶ i. e. quos Pilatus occiderat inter sacrificandum. Hoc actum est in Hierosolymis quò Galilæi veniebant sacrificandi causâ.

Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quià talia passi sunt?

3. Non, dico vobis : sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, suprà quos cecidit turris in Siloë,* et occidit eos : putatis quià et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem.

5. Non, dico vobis, sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem et hanc similitudinem : Arborem fici habebat quidam plantatam in vineâ suâ, et venit quærens fructum in illâ, et non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineæ : Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulneâ hâc, et non invenio : succide ergo illam : ut quid etiam terram occupat ?

8. At ille respondens, dicit illi : Domine, dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercora:

9. et siquidem fecerit fructum :† sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagogâ eorum sabbatis.

11. Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo : et erat inclinata, nec omninò poterat sursùm respicere.

12. Quam cùm videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi : Mulier, dimissa es ab infirmitate tuâ.

13. Et imposuit illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum.

14. Respondens autem archisynagogus,‡ indignans quià sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ : Sex dies sunt, in quibus oportet operari : in his ergo venite, et curamini, et non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus dixit : Hypocritæ, unusquisque vestrûm sabbato non solvit bovem suum aut asinum à præsepio, et ducit adaquare ?

16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam aligavit satanas, ecce decem et octo annis, non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati ?

17. Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes adversarii ejus : et omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriosè fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo : Cui simile est regnum Dei, et cui simile æstimabo illud ?

19. Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam : et volucres cœli requieverunt in ramis ejus. (Matt. 13. 31. Marc. 4. 31.)

20. Et iterùm dixit : Cui simile æstimabo regnum Dei ?

21. Simile est fermento, quod acceptum mulier abs-

---

* Siloë fons ad radices montis Sion ; ad hunc fontem turris erat posita.

† Supple ; relinques eam.

‡ Unus ex iis qui synagogæ præerant.

condit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22. Et ibat per civitates et castella, docens, et iter faciens in Jerusalem.

23. Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam portam: quià multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt. (Matt. 7. 13.)

25. Cùm autem intraverit pater-familias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis? (Matt. 25. 10.)

26. Tunc incipietis dicere, Manducavimus coram te, et bibimus,* et in plateis nostris docuisti.†

27. Et dicet vobis: Nescio vos unde sitis: discedite à me omnes operarii iniquitatis.

28. Ibi erit fletus, et stridor dentium: cùm videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei.

30. Et ecce sunt novissimi qui erunt primi: et sunt primi qui erunt novissimi. (Matt. 19. 30. Marc. 10. 31.)

31. In ipsâ die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc:‡ quià Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi:§ Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodiè et cras, et tertiâ die consummor.||

33. Verumtamen oportet me hodiè et cras et sequenti die ambulare: ¶ quià non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodùm avis nidum suum ** sub pennis, et noluisti? (Matt. 23. 37.)

35. Ecce relinquetur vobis domus †† vestra deserta. Dico autem vobis, quià non videbitis me, donec veniat cùm dicetis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisæorum hydropicum sabbato curat, ostendens Legisperitis ac Pharisæis hoc licere: et horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recum-

---

* i. e. tecum familiariter viximus.

† Non auditores, sed factores legis justificabuntur. (Rom. 2. 13.)

‡ i. e. Galilææ aut Peraæ: nam extra eas regiones jus nullum erat Herodi.

§ i. e. Herodi, qui propter versutiam vulpes appellatur.

|| Sensus est; ego paucos adhùc dies sum victurus et miracula paraturus, postea interficiar.

¶ i. e. non est consentaneum.

** i. e. pullos suos. (Matt. 23. 37.)

†† i. e. Civitas.

bere : parabola de invitatis ad cænam qui se excusarunt : sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublatâ cruce suâ, usquè ad odium animæ propriæ : volens turrim edificare computat primùm sumptus : commendatio salis.

Et factum est cùm intraret Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum * sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum.†

2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos et Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare?

4. At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit : Cujus vestrûm asinus aut bos in puteum cadet, et non continuò extrahet illum die sabbati ?

6. Et non poterant ad hæc respondere illi.

7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodò primos accubitus eligerent, dicens ad illos :

8. Cùm invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit invitatus ab illo ;

9. et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi : Da huic locum : et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10. Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco : ut, cùm venerit qui te invitavit, dicat tibi : Amice, ascende superiùs. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus :

11. quià ‡ omnis qui se exaltat, humiliabitur : et qui se humiliat, exaltabitur. (Matt. 23. 12.)

12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites : ne fortè te et ipsi reinvitent, et fiat tibi retributio.

13. Sed cùm facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos :

14. et beatus eris, quià non habent retribuere tibi : retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Hæc cùm audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi : Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

16. At ipse dixit ei : Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos. (Matt. 22. 2.)

17. Et misit servum suum horâ cœnæ dicere invitatis ut venirent, quià jam parata sunt omnia.

18. Et cœperunt simul § omnes excusare. Primus dixit ei : Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam : ro-

* i. e. unus è principiqus seu magistratibus synedrii qui Pharisæus erat.

† Num faceret aliquid undè ipsum accusandi arriperent occasionem.

‡ Quià verum est quod vulgò dici solet, omnis, etc.

§ i. e. unanimiter.

go te, habe me excusatum.

19. Et alter dixit : juga boum emi quinque, et eo probare illa : rogo te habe me excusatum.

20. Et alius dixit : Uxorem duxi ; et ideò non possum venire.

21. Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus pater-familias, dixit servo suo : Exi citò in plateas et vicos civitatis : et pauperes, ac debiles, et cæcos, et claudos introduc huc.

22. Et ait servus : Domine, factum est ut imperasti, et adhùc locus est.

23. Et ait dominus servo : Exi in vias, et sepes :* et compelle intrare, ut impleatur domus mea.

24. Dico autem vobis, quòd nemo virorum illorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam.

25. Ibant autem turbæ multæ cum eo : et conversus dixit ad illos :

26. Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, † adhùc autem et animam ‡ suam, non potest meus esse discipulus. (Matt. 10. 37.)

27. Et qui non bajulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus. (Marc. 8. 34.)

28. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum :

29. ne, postea quam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes : Quià hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare ?

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversùs alium regem, non sedens priùs cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se ?

12. alioquin adhùc illo longè agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

34. Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur ? (Matt. 5. 13.)

35. Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Scribis et Pharisæis murmurantibus quòd peccatores reciperet, parabolas proponit de ove et drachmâ perditis ac inventis, et de filio prodigo ad patrem reverso, benignèque ab ipso sus-

---

* i. e. in loca sepibus cincta, seu pagos et domos rusticas.

† Quatenus nos hæc omnia à Deo avocant.

‡ Animam i. e. vitam.

cepto, seniore filio indignè hoc ferente: et quantum sit in cælo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

ERANT autem appropinquantes ei publicani, et peccatores, ut audirent illum.

2. Et murmurabant Pharisæi, et Scribæ, dicentes: quià hic peccatores recipit, et manducat cum illis.

3. Et ait ad illos parabolam istam dicens:

4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam? (Matt. 18. 12.)

5. Et cùm invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens:

6. et veniens domum convocat amicos et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quià inveni ovem meam, quæ perierat?

7. Dico vobis, quòd ita gaudium * erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentiâ.

8. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, et evertit domum, et quærit diligenter, donec inveniat?

9. Et cùm invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quià inveni drachmam, quam perdideram?

10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

11. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios:

12. et dixit adolescentior ex illis patri; Pater, Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam,

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregrè profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriosè.

14. Et postquàm omnia consummasset, facta est fames valida in regione illâ, et ipse cœpit egere.

15. Et abiit, et adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis † quas porci manducabant: et nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo!

18. Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, ‡ et coram te:

19. jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

---

* Gaudium majus.

† Siliquæ leguminum integumenta.

‡ i. e. in Deum et in te.

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cùm autem adhùc longè esset, vidit illum pater ipsius, et misericordiâ motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

21. Dixitque filius: Pater, peccavi in cœlum, et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Citò proferte stolam primam, * et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus:

23. et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur:†

24. Quià hic filius meus mortuus erat,‡ et revixit; perierat, et inventus est. Et cœperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro: et cùm veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum:

26. et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quià salvum illum recepit.

28. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, et numquam mandatum tuum præterivi, et numquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis epularer:

30. sed postquàm filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt:

32. epulari autem et gaudere oportebat, quià frater tuus hic, mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

CAPUT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis aut infidelis mammonæ dispensator, quòdque nemo servire potest Deo et mammonæ: Legem ac Prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, et nihil de Lege periturum: nec dimittendam ullo modo uxorem ut alia ducatur: de divite epulone, et Lazaro mendico.

DICEBAT autem ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum:§ et hic diffamatus est || apud illum quasi dissipasset bona ipsius.

---

* i. e. vestem eximiam. Stola vestimenti genus est usque ad imos pedes demissi.

† i. e. lætemur.

‡ i. e. perditus erat, nunc rediit ad saniorem mentem. Impii mortui vocantur.

§ i. e. dispensatorem œconomum.

|| Accusatus est.

2. Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis * tuæ: jam enim non poteris villicare†.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quià dominus meus aufert à me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio quid faciam, ut, cùm amotus fuero à villicatione, recipiant‡ me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantùm debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados § olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam ||: et sede citò, scribe quinquaginta¶.

7. Deinde alii dixit: Tu verò quantùm debes? Qui ait: centum coros** tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta.

8. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quià prudenter fecisset: quià filii hujus sæculi †† prudentiores filiis lucis ‡‡ in generatione §§ suâ sunt.

9. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammonâ iniquitatis||||: ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10. Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est: et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est.

11. Si ergo in iniquo mammonâ fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis¶¶?

12. Et si in alieno*** fideles non fuistis: quod vestrum est †††, quis dabit vobis?

13. Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, et alterum diliget: aut uni adhærebit, et alterum contemnet: non potestis Deo servire et mammonæ. (Matt. 6. 24.)

14. Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: et deridebant illum‡‡‡.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis §§§ vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quià quod ho-

---

* Administrationis.

† Administrare.

‡ Debitores scilicet.

§ Cadus, vel, batus mensura liquidorum quæ utràvis parte quadrata erat, pedemque Romanum utrinque habebat.

|| i. e. scriptum quo hero meo es obligatus.

¶ i. e. scribe aliam quæ quinquaginta tantùm contineat.

** Corus mensura aridorum utrinque decem pedes habens.

†‡ i. e. huic sæculo dediti.

‡‡ i. e. divinâ luce illustrati.

§§ i. e. in rebus suis agendis.

|||| i. e. ex divitiis iniquis. Divitiæ enim inutiles, injustæ sunt.

¶¶ Sensus est si fideles non fuistis in dispensandis falsis et injustis divitiis, quomodò veræ divitiæ, i. e. spiritualia dona vobis credentur.

*** i. e. in iis quæ Deus vobis commisit.

††† i. e. mercedem vestram.

‡‡‡ Tanquam docentem aliena à lege, quæ magnas divitias pollicebatur.

§§§ i. e. qui vos pro justis venditatis.

minibus altum est*, abominatio est ante Deum.

16. Lex et Prophetæ, usque ad Joannem†: ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit‡. (Matt. 11. 12.)

17. Facilius est autem cœlum et terram præterire, quam de lege unum apicem cadere. (Matt. 5. 18.)

18. Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mæchatur: et qui dimissam à viro ducit, mœchatur. (Matt. 5. 32. Marc. 10. 11. 1 Cor. 7. 10. 11.)

19. Homo quidam erat dives §, qui induebatur purpurâ et bysso: et epulabatur quotidie splendidè.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensâ divitis, et nemo illi dabat: sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ ||. Mortuus est autem et dives, èt sepultus est in inferno.

23. Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, et Lazarum in sinu ejus:

24. Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quià crucior in hâc flammâ.

25. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quià recepisti bona in vitâ tuâ, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris:

26. et in his omnibus, inter nos et vos chaos ¶ magnum firmatum est **: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde hùc transmeare.

27. Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei:

28. habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen, et Prophetas: audiant illos.

30. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

---

* i. e. quod hominibus eximium videtur.

† i. e. usquè ad Joannem perfectio non desiderabatur: sed à Joanne incepit ætas melior, ætas evangelici regni quæ proinde mores etiam meliores postulat.

‡ i. e. Evangelium magna res est, magno etiam nisu opus est ut evangelicam perfectionem consequamini.

§ Hîc nec historiam solam, nec meram parabolam Christus enarrat: sed narratio quædam vera est, quibusdam adjunctis verisimilibus intertexta.

|| In locum quietis.

¶ i. e. intervallum.

** i. e. divinâ voluntate stabilitum est.

31. Ait autem illi: Si moysen et Prophetas non audiunt; neque, si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPUT XVII.

Væ scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam; quodque dum omnia ipsis præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat ad agendas gratias revertente: dicit adventum Filii Dei non occultum fore, sed illustrem, et inexpectatò superventurum, sicut diluvium mundo et Sodomis subversio supervenit.

Et ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt. (Matt. 18. 7. Marc. 9. 41.)

2. Utilius est illi, si lapis molaris * imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis.

3. Attendite vobis: Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: et si pœnitentiam egerit, dimitte illi.

5. Et si septies in die † peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.

6. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis‡, dicetis huic arbori moro§; Eradicare, et transplantare in mare: et obediet vobis.

7. Quis autem vestrûm habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe:

8. et non dicat ei: Para quod cœnem, et præcinge te, et ministra mihi donec manducem et bibam, et post hæc tu manducabis et bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quià fecit quæ ei imperaverat?

10. Non puto. Sic et vos, cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.

11. Et factum est dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilæam‖.

12. Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè¶,

13. et levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri.

14. Quos ut vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus.

---

* Mola inferior retinens frumentum. Vide. Matt. 18. 6.
† i. e. sæpissimè.
‡ Vide Matt. 17. 19.
§ (Gr.) Sycamino, vel Sycomoro.
‖ Vide suprà c. 9. 52. nota 1.
¶ Quià ab aliis erant remoti. Lev. 13. 46.

Et factum est, dum irent, mundati sunt.

15. Unus autem ex illis, ut vidit quià mundatus est, regressus est, cum magnâ voce magnificans Deum,

16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens: et hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?

18. Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic aliengena*.

19. Et ait illi: Surge, vade: quià fides tua te salvum fecit.

20. Interrogatus autem à Pharisæis: Quando venit regnum Dei† ? Respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione‡:

21. neque dicent: Ecce hîc, aut ecce illìc. Ecce enim regnum Dei intra vos est§.

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis ||, et non videbitis.

23. Et dicent vobis: Ecce hîc, et ecce illìc¶. Nolite ire, neque sectemini.

24. Nam, sicut fulgur coruscans de sub cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt**, fulget: ita erit Filius hominis in die suâ††.

25. Primùm autem oportet illum multa pati, et reprobari à generatione hâc‡‡.

26. Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit et in diebus Filii hominis. (Gen. 7. 7.)

27. Edebant, et bibebant; uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem, quâ intravit Noë in arcam: et venit diluvium, et perdidit omnes.

28. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, et bibebant: emebant, et vendebant: plantabant, et ædificabant: (Gen. 19. 25.)

29. quâ die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem et sulphur de cœlo, et omnes perdidit:

30. Secundùm hæc erit §§ quâ die Filius hominis revelabitur||||.

31. In illâ horâ, qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retrò.

32. Memores estote uxoris Lot.

33. Quicumque quæsierit

---

* Samaritani alienigenæ dicuntur quià magna pars eorum ex Chutæis et Assyriis erant, perpaucis admodùm Judæis admixtis.

† i. e. tempora Messiæ regnantis.

‡ i. e. ita ut observetur ex majestate et regio splendore.

§ Vide Matt. 12. 28.

|| i. e. quando desiderabitis frui meâ presentiâ.

¶ i. e. post illa tempora multi pseudo-Christi surgent. Matt. 24. 24.

** i. e. ex unâ regione in omnes regiones.

†† i. e. in evangelii prædicatione.

‡‡ i. e. à Judæis.

§§ De obsidione Hierosolymitanâ hæc intelligenda sunt.

|||| Nimirum ad puniendos Judæos contemptores Evangelii, (vel) quando revelabitur in evangelicâ prædicatione.

animam suam * salvam facere, perdet illam,† et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam. (Matt. 10. 39. Marc. 8. 35. Joan. 12. 25.)

34. Dico vobis : in illâ nocte ‡ erunt duo in lecto uno ; unus assumetur, § et alter relinquetur : (Matt. 24. 40.)

35. duæ erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur; duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur.

36. Respondentes dicunt illi : Ubi ‖ Domine ?

37. Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus,¶ illùc congregabuntur et aquilæ.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis et viduâ importunâ docet semper orandum ; per parabolam verò de Pharisæo et Publicano, quomodò sit orandum : pueros à se repelli vetat : dives qui à juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis abiit tristis : et quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus : prædicit suam passionem, et propè Jericho cæcum illuminat.

DICEBAT autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere,

2. dicens : Judex quidam erat in quâdam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quædam erat in civitate illâ, et veniebat ad eum, dicens : Vindica me de adversario meo.

4. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se : Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor :

5. tamen quià molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo ** veniens suggillet me.††

6. Ait autem Dominus: Audite quid judex iniquitatis dicit :

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ‡‡ ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis ?§§

8. Dico vobis, quià citò faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terrâ ?

9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi,‖‖ et aspernabantur cæteros, parabolam istam :

10. Duo homines ascenderunt in templum ut orarent :

---

* i. e. seipsos vivos servare, de Christo detrectando ut fecerunt multi in persecutionibus.

† (Adde) in æternum.

‡ In hoc tempore calamitatis.

§ Ad regnum scilicet.

‖ i. e. ubi fiet ista hominum discretio.

¶ i. e. hæc discretio fiet ubicumque Ecclesia constituta fuerit. Vide Matt. 24. 28.

** i. e. perpetuò.

†† i. e. molesta sit mihi.

‡‡ Pro sui liberatione.

§§ i. e. num in justorum causâ lentus erit.

‖‖ Quasi justi essent.

unus Pharisæus, et alter Publicanus.

11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi quià non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus.

12. Jejuno bis in sabbato*: decimas do omnium quæ possideo.†

13. Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cœlum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

14. Dico vobis: descendit hic justificatus in domum suam ab illo:‡ quià omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat exaltabitur.

15. Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cùm viderent discipuli, increpabant illos. (Matt. 19. 13. Marc. 10. 13.)

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos, talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer,§ non intrabit in illud.

18. Et interrogavit eum quidam princeps,‖ dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?

19. Dixit autem ei Jesus? Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.¶

20. Mandata nosti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum et matrem. (Exod. 20. 13.)

21. Qui ait: Hæc omnia custodivi à jeventute meâ.

22. Quo audito Jesus ait ei: Adhùc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me.

23. His ille auditis, contristatus est: quià dives erat valdè.

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.

25. Facilius est enim camelum ** per foramen acûs transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27. Ait illi: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. Qui dixit eis: Amen di-

---

* In hebdomadâ.

† Hæc Christus non reprehendit, sed in iis summam pietatis ponere vetat.

‡ i. e. potius quam ille.

§ i. e. effectus puero similis.

‖ Vir primarius.

¶ Vir ille primarius non credebat Christum esse Deum, attamen illi nomen tribuit quod soli Deo convenit, hâc igitur de causâ Christus illum corripit.

** Vide Matt. 19. 24.

co vobis: nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei,*

30. et non recipiat multò plura in hoc tempore, et in sæculo venturo vitam æternam.

31. Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. (Matt. 20. 17.)

32. Tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur:

33. et postquam flagellaverint, occident eum, et tertiâ die resurget.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebantur. †

35. Factum est autem, cùm appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secùs viam mendicans. (Matt. 20. 29.)

36. Et cùm audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quòd Jesus Nazarenus transiret.

38. Et clamavit, dicens: Jesu Fili David miserere mei.

39. Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse verò multò magis clamabat: Fili David miserere mei.

40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cùm appropinquasset, interrogavit illum,

41. dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, ut videam.

42. Et Jesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit.

43. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Ad Zacchæum plurimis murmurantibus divertit: parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant; super pullum asinæ intrans cum honore Jerosolymam, flet super illam, prædicitque evertendam, et ingressus ejicit ementes ac vendentes de templo.

Et ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce vir nomine Zacchæus: et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives:

3. et quærebat videre Jesum, quis esset: et non poterat præ turbâ, quià staturâ pusillus erat.

4. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ‡ ut videret eum: quià inde erat transiturus.

5. Et cùm venisset ad lo-

* Vide Matt. 19. 29.

† Non intelligebant enim quâ ratione hæc Christi verba congruerent cum vaticiniis de Messiæ gloriâ, proditis, receptisque eâ de re opinionibus.

‡ Ficum Sylvestrem.

cum, suspiciens Jesus vidit illum, et dixit ad eum : *Zacchæe*, festinans descende : quià hodiè in domo tuâ oportet me manere.

6. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens.

7. Et cùm viderent omnes, murmurabant, dicentes quòd ad hominem peccatorem divertisset.

8. Stans autem Zacchæus, dixit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus : et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum : Quià hodiè salus domui huic facta est : eò quòd et ipse filius sit Abrahæ.

10. Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat. (Matt. 18. 12.)

11. Hæc illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, eò quòd esset propè Jerusalem : et quià existimarent * quòd confestim regnum † Dei manifestaretur.

12. Dixit ergo : Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. (Matt. 25. 14.)

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas,‡ et ait ad illos : Negotiamini dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum : § et miserunt legationem post illum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos.

15. Et factum est ut rediret accepto regno : et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus dicens : Domine, mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi : Euge, bone serve, quià in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

18. Et alter venit, dicens : Domine, mna tua fecit, quinque mnas.

19. Et huic ait : Et tu esto super quinque civitates.

20. Et alter venit, dicens : Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario :

21. timui enim te, quià homo austerus es : tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti.

22. Dicit ei : De ore tuo te judico, serve nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi :

23. et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam ?

24. Et astantibus ‖ dixit : Auferte ab illo mnam, et date

* Discipuli.

† Quo Christum regnaturum putabant.

‡ Mna (vel) mina continet fortè 120 libras Parisienses.

§ Christus enim in propria venit et sui eum non receperunt. Joan. 1. 11.

‖ Ministris suis.

illi qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas.

26. Dico autem vobis, quià omni habenti * dabitur, et abundabit: ab eo autem qui non habet,† et quod habet auferetur ab eo. (Matt. 13.12.)

27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite hùc, et interficite ante me.

28. Et his dictis: præcedebat ascendens Jerosolymam.

29. Et factum est cùm appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam,‡ ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, (Matt. 21. 1. Marc. 11. 1.)

30. dicens: Ite in castellum, quod contra est: in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit: solvite illum, et adducite.

31. Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quià Dominus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem qui missi erant: et invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum:

33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?

34. At illi dixerunt: Quià Dominus eum necessarium habet.

35. Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum (Joan. 12. 14.)

36. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in viâ.

37. Et cùm appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magnâ super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38. dicentes: Benedictus,§ qui venit rex || in nomine Domini, pax in cœlo, et gloria ¶ in excelsis.

39. Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait: Dico vobis, quià si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41. Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens:

42. Quià si cognovisses et tu, et quidem in hâc die tuâ, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt oculis tuis.

43. Quià venient dies in te: et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te: et coangustabunt te undique: **

44. et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te

---

* i. e. bene utenti.

† Qui malè utitur.

‡ i. e. cum relictâ Bethaniâ, essent propè Bethphagen.

§ i. e. Felix, beatus.

|| Rex Messias.

¶ Pax sit nobis cum Deo et patri gratiæ agantur.

** Duce Tito hæc facta sunt.

sunt; et non relinquent in te lapidem super lapidem: eò quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ. (Matt. 24. 2.)

45. Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, et ementes,

46. dicens illis: Scriptum est: Quià domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. (Is. 56. 7.)

47. Et erat docens quotidiè in templo. Principes autem sacerdotum, et Scribæ, et Principes plebis quærebant illum perdere:

48. et non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

CAPUT XX.

Non dicit Sacerdotibus ac Scribis quâ potestate hæc faciat, quià nec illi respondebant ad propositum de Joannis baptismo quæstionem; parabolam refert de vinitoribus, qui cæsis domini servis etiam filium ejus occiderunt: tentatur Jesus de tributo Cæsari dando, et à Sadducæis de resurrectione: quomodò dicunt Christum filium esse David: cavendum à Scribis ambitiosis.

ET factum est in unâ dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum, et Scribæ cum senioribus. (Matt. 21. 23. Marc. 11. 27.)

2. et aiunt dicentes ad illum: Dic nobis, in quâ potestate hæc facis? aut, Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3. Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum. Respondete mihi:

4. Baptismus Joannis de cœlo erat, an ex hominibus?

5. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quià si dixerimus, De cœlo, dicet, Quare ergò non credidistis illi?

6. Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Joannem prophetam esse.

7. Et responderunt se nescire undè esset.

8. Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in quâ potestate hæc facio.

9. Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo plantavit vineam, et locavit eam colonis: et ipse peregrè fuit multis temporibus.

10. Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. (Matt. 21. 33. Marc. 12. 1.)

11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, et afficientes contumeliâ, dimiserunt inanem.

12. Et addidit tertium mittere: qui et illum vulnerantes ejecerunt.

13. Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam

filium meum dilectum: forsitan, cùm hunc viderint, verebuntur.

14. Quem cùm vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas.

15. Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergò faciet illis dominus vineæ?

16. veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit. *

17. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergò hoc,† quod scriptum est: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? (Ps. 117. 22.)

18. Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. ‡

19. Et quærebant principes sacerdotum, et Scribæ, mittere in illum manus illâ horâ: et timuerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20. Et observantes § miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, || ut traderent illum principatui et potestati præsidis.

21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quià rectè dicis et doces: et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces:

22. Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem, et inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

25. Et ait illis: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo.

26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: et mirati in responso ejus, tacuerunt.

27. Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, et interrogaverunt eum:

28. dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, et hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, et suscitet semen fratri suo. (Deut. 25. 5.)

29. Septem ergò fratres erant: et primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis.

30. Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem: et non relinquerunt semen, et mortui sunt.

32. Novissimè omnium mortua est et mulier.

33. In resurrectione ergò, cujus eorum erit uxor? siqui-

* Vide Matt. 21. 41.

† i. e. si nihil tale metuistis, quid igitur vult illud vaticinium?

‡ Vide Matt. 21. 44.

§ i. e. observatâ occasione.

|| Vide Matt. 22. 15.

dem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Jesus: Filii hujus sæculi * nubunt, et traduntur ad nuptias:

35. Illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, et resurrectione † ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores:

36. neque enim ultrà mori poterunt: æquales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, cùm sint filii resurrectionis. ‡

37. Quià verò resurgant mortui, et Moyses ostendit secùs rubum, § sicut dicit Dominum, Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob. (Exod. 3. 6.)

38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, benè dixisti.

40. Et ampliùs non audebant eum quidquam interrogare.

41. Dixit autem ad illos: Quomodò dicunt Christum, filium esse David?

42. et ipse David dicit in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, (Matt. 22. 44.)

43. donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? (Ps. 109. 1.)

44. David ergò Dominum illum vocat: et quomodò filius ejus est?

45. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis:

46. Attendite à Scribis, qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis:

47. qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

CAPUT XXI.

Viduam duo minuta offerentem præfert divitibus multa offerentibus: subversionem templi prædicit, variaque prælia, afflictiones et persecutiones; adversùs quæ roborat Apostolos; prædicit quoque subversionem Jerusalem, et Judæorum captivitatem ac dispersionem: de signis præcessuris judicium; cavendum à crapulâ, ebrietate curisque hujus vitæ, et vigilandum ac orandum.

Respiciens autem, vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. (Marc. 12. 41.)

2. Vidit autem et quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.

3. Et dixit: Verè dico vobis, quià vidua hæc pauper, plusquàm omnes misit.

---

* Qui vitam hanc mortalem agunt.

† i. e. qui ita vivunt ut vitam æternam mereantur.

‡ i. e. immortales.

§ i. e. ubi illam de rubo narrat historiam.

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei :* hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit, misit.

5. Et quibusdam dicentibus de templo,† quòd bonis lapidibus et donis ‡ ornatum esset, dixit:

6. Hæc quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. (Matt. 24.2. Marc. 13. 2.)

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, et quod signum cùm fieri incipient?

8. Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes quià ego sum: § et tempus appropinquavit: nolite ergò ire post eos.

9. Cùm autem audieritis prœlia, et seditiones, nolite terreri; || oportet primùm hæc fieri, sed nondùm statim finis.¶

10. Tunc dicebat illis: Surget gens contrà gentem, et regnum adversùs regnum.

11. Et terræ motus magni erunt per loca, et pestilentiæ, et fames, terroresque de cœlo, et signa magna erunt.**

12. Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et præsides, propter nomen meum:

13. continget autem vobis in testimonium.††

14. Ponite ergò in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodùm respondeatis.

15. Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri.‡‡

16. Trademini autem à parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficient ex vobis:

17. et eritis odio omnibus propter nomen meum:

18. et capillus de capite vestro non peribit.

19. In patientiâ vestrâ possidebitis animas vestras.§§

20. Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quià appropinquavit desolatio ejus:

21. tunc qui in Judæâ sunt, fugiant ad montes: et qui in medio ejus, discedant: et qui in regionibus, non intrent in eam.

22. Quià dies ultionis hi

* i. e. in locum in quo recipiuntur dona Deo dicata.

† Templum enim miraculum spectantibus erat cùm ob magnitudinem, tum ob artificium. Josephus.

‡ Circa templum undique fixa erant spolia barbarorum. Hæc spolia anathemata dicebantur, quod verbum hîc dona vertit interpres.

§ Scilicet Messias.

|| Hæc intellige de primo Judæorum bello sub Nerone, an. Christi 66.

¶ i. e. in hoc primo bello non evertetur Jerusalem.

** Multa narrantur à Josepho prodigia, quæ facta sunt ante omninò eversam Jerusalem.

†† Patientiæ vestræ et veritatis meæ.

‡‡ Vide Act. 6. 10.

§§ i. e. per tolerantiam et perseverantiam salvos facietis vosmetipsos.

sunt, ut impleantur omnia quæ scripta sunt.

23. Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura * magna super terram, et ira † populo huic.

24. Et cadent in ore gladii :‡ et captivi ducentur in omnes Gentes, et Jerusalem calcabitur à Gentibus: donec impleantur tempora nationum. §

25. Et erunt signa in sole, et lunâ, et stellis, et in terris pressura Gentium præ confusione sonitûs maris, et fluctuum:

26. arescentibus hominibus præ timore, et expectatione, quæ supervenient universo orbi. Nam virtutes cœlorum movebuntur:

27. et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube, cum potestate magnâ, et majestate.

28. His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra.

29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, et omnes arbores:

30. cùm producunt jam ex se fructum, scitis quoniam propè est æstas.

31. Ita et vos cùm videritis hæc fieri, scitote quoniam propè est regnum Dei.||

32. Amen dico vobis, quià non præteribit generatio hæc,¶ donec omnia fiant.

33. Cœlum et terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapulâ, et ebrietate, et curis hujus vitæ: et superveniat in vos repentina dies illa:

35. Tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis.

37. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38. Et omnis populus manicabat ** ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas: jubet parari pascha: panem in corpus suum et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio discipulorum quis eorum sit major: prædi-

---

* i. e. angustia,

† ira, i. e. miseria.

‡ Periere in hâc obsidione Judæorum Myriades centum decem. Josephus.

§ i. e. usque ad consummationem omnium sæculorum, judicium scilicet universale, nam Judæi nusquam in patriam redibunt.

|| i. e. redemptio vestra quâ in regnum Dei suscipiemini.

¶ i. e. finis hujus ætatis non erit.

** Manè veniebat.

cit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam et emi gladium: post prolixam in agoniâ orationem, et sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur à Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur quòd ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter à Petro negatur, et à Judæis cæditur ac illuditur, et manè in concilio interrogatus fatetur se Dei Filium.

APPROPINQUABAT autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha: (Matt. 26. 2. Marc. 14. 1.)

2. et quærebant principes sacerdotum, et Scribæ, quomodò Jesum interficerent: timebant verò plebem.

3. Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.

4. Et abiit, et locutus est cum principibus sacerdotum, et magistratibus, quemadmodùm illum traderet eis.

5. Et gavisi sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spopondit. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

7. Venit autem dies Azymorum, in quâ necesse erat occidi pascha.

8. Et misit Petrum et Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt: Ubi vis paremus?

10. Et dixit ad eos: Ecce introëuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam * amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. et dicetis patri-familias domûs: dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?

12. Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, et ibi parate.

13. Euntes, autem invenerunt sicut dixit illis, et paraverunt pascha.

14. Et cùm facta esset hora, discubuit, et duodecim apostoli cum eo.

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequàm patiar.

16. Dico enim vobis, quià ex hoc non manducabo illud, donec impleatur † in regno Dei.

17. Et accepto calice, gratias egit, et dixit: Accipite, et dividite inter vos.

18. Dico enim vobis quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. ‡

19. Et accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

---

* Vide Matt. 26. 18.

† i. e. donec agnoscatis impletum esse quod figurat hæc immolatio et esus agni; quod fiet, cùm post resurrectionem, accepero regnum à Patre meo.

‡ Vide Matt. 26. 29.

20. Similiter et calicem, postquàm cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in * sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

21. Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensâ. (Joan. 13. 18.)

22. Et quidem Filius hominis, secundùm quod definitum est,† vadit: ‡ verumtamen væ homini illi, per quem tradetur.

23. Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. Facta est § autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

25. Dixit autem eis: Reges Gentium dominantur eorum: et qui potestatem habent super eos, benefici || vocantur. (Matt. 20. 25. Marc. 10. 42.)

26. Vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor: et qui præcessor est, sicut ministrator.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrûm sum, sicut qui ministrat.

28. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis:

29. Et ego dispono vobis ¶ sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30. ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo: et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israël.**

31. Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum:

32. Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

33. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire.

34. At ille dixit: Dico tibi, Petre, non cantabit hodiè gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis:

35. Quando misi vos sine sacculo, et perâ, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?

36. At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: sed nunc qui habet sacculum, tollat: similiter et peram: et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium.

37. Dico enim vobis, quoniam adhùc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me,†† finem habent. (Is. 53. 12.)

38. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hìc. At ille dixit eis: Satis est.

---

* i. e. per sanguinem meum confirmatum.

† (Adde) à Patre æterno.

‡ Vadit ad mortem.

§ Facta fuerat.

|| i. e. benefactores dici volunt, etiamsi suos durè tractent: reges enim non suæ sed subditorum utilitati electi sunt à Deo.

¶ i. e. promitto vobis partem in regno meo.

** Sensus est; atque in eo regno consortes eritis meæ familiaritatis et potestatis.

†† De me scripta sunt.

39. Et egressus ibat secundùm consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum et discipuli.

40. Et cùm pervenisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.

41. Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis: et positis genibus orabat,

42. dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

43. Apparuit autem illi Angelus de cœlo, confortans eum. Et factus in agoniâ, prolixiùs orabat.

44. Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.*

45. Et cùm surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitiâ.

46. Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem.

47. Adhùc eo loquente, ecce turba: et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos: et appropinquavit Jesu ut oscularetur eum. (Joan. 18. 3.)

48. Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis?

49. Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

50. Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.

51. Respondens autem Jesus, ait: Sinite usquè hùc. Et cùm tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52. Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum, et magistratus templi, et seniores. Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus?

53. Cùm quotidiè vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra,‡ et potestas tenebrarum.‡

54. Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum:§ Petrus verò sequebatur à longè.

55. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56. Quem cùm vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen,|| et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

57. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

58. Et post pusillùm alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum.

59. Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affir-

---

* Hos dolores Christus passus est quià voluit, non quià à divinitate derelictus erat. Voluit autem quià se sponsorem dederat pro nobis æterno supplicio puniendis.

† i. e. tempus concessum vobis ut in me adimpleatis vaticinia.

‡ Principis tenebrarum.

§ Caiphæ.

|| Ad ignem.

mabat, dicens: Verè et hic cum illo erat: nam et Galilæus est.

60. Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuò adhùc illo loquente cantavit gallus.

61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: quià priusquàm gallus cantet, ter me negabis:

62. Et egressus foras Petrus flevit amarè.

63. Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes.

64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus: et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66. Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, et principes sacerdotum, et Scribæ, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis.

67. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi:

68. Si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

70. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis,* quià ego sum.

71. At illi dixerunt: Quid adhùc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

CAPUT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabbâ homicidâ, et promissâ castigatione: Judæis tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium, vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur à principibus et à militibus acetum offerentibus positâ superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri verò promittit sui in paradiso consortium: post tenebras aliaque signa clamans expirat: quem Centurio justum prædicat, et corpus ejus sepelit.

ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari, et dicentem se Christum regem esse. (Matt. 22. 21. Marc. 12. 17.)

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judæorum? † At ille respondens ait: Tu dicis.

---

* Rem dicitis.

† i. e. rex tamdiù à Judæis expectatus.

4. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, et turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

5. At illi invalescebant,* dicentes: Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens à Galilææâ usque hùc.

6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem viso Jesu, gavisus est valdè, erat enim cupiens ex multo tempore, videre eum, eò quòd audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum et Scribæ constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: et illusit indutum veste albâ, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsâ die: nam anteà inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus et plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum,† et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam ‡ invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. (Joan. 18. 38. et 19. 4.)

15. Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei.

16. Emendatum § ergo illum dimittam.

17. Necesse || autem habebat dimittere eis per diem festum,¶ unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam.

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium missus in carcerem.

20. Iterùm autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22. Ille autem tertiò dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ** ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: et invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in car-

* i. e. urgebant.
† Et à lege et à Cæsare.
‡ Causam mortis.
§ Flagris castigatum.
|| Consuetudo erat.
¶ Occasione festi Paschæ.
** Castigabo flagris.

cerem, quem petebant: Jesum verò tradidit voluntati eorum.

26. Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villâ: et imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum, quæ plangebant, et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros.

29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt.

30. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos, et collibus: Operite nos.*

31. Quià si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? †

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquàm venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum; et latrones, unum à dextris, et alterum à sinistris.

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. ‡ Dividentes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei,

37. et dicentes: Si tu es rex Judæorum, salvum te fac.

38. Erat autem et superscriptio scripta § super eum litteris Græcis, et Latinis, et Hebraicis: Hic est Rex Judæorum.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos.

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: neque tu times Deum, quòd in eâdem damnatione es?

41. Et nos quidem justè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodiè mecum eris in paradiso.||

44. Erat autem ferè hora sexta, et tenebræ factæ sunt

---

* Sensus est: optabunt potiùs mori, quàm tanta pati.

† Sensus est: si ego justus tanta patior quid ergo sontes.

‡ Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. (1 Cor. 2. 8.) Hæc ignorantia minuebat equidem peccatum, non tollebat.

§ Vide Matt. 27, 37.

|| i. e. æternæ vitæ solatia mecum hodiè degustabis: ubi Christus, ibi beatitudo ac paradisus.

in universam terram usquè in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol: et velum templi scissum est medium.

46. Et clamans voce magnâ Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit.

47. Videns autem Centurio * quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Verè hic homo justus erat.

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus à longè, et mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæâ, hæc videntes.

50. Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio,† vir bonus et justus:

51. hic non consenserat consilio et actibus eorum, ab Arimatheâ civitate Judææ, qui expectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu:

53. et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumento exciso, in quo nondùm quisquam positus fuerat.‡

54. Et dies erat parasceves,§ et sabbatum illucescebat. ||

55. Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæâ, viderunt monumentum, et quemadmodùm positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta: et sabbato quidem siluerunt ¶ secundùm mandatum. **

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis quòd ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nuntiant, et illæ Apostolis, qui id tanquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens et ipse admiratur, quòd corpus non invenerit: duobus in Emmaus euntibus, Jesus Scripturas interpretatur, et in fractione panis ab eis agnoscitur, congregatis discipulis palpandum se præbet, et cum eis edens aperit sensum ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu Sancto in cælum ascendit.

Unâ †† autem sabbati ‡‡ valdè diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata: (Matt. 28. 1. Marc. 16. 2. Joan. 20. 1)

2. et invenerunt lapidem revolutum à monumento.

3. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. Et factum est, dum men-

* Supplicio præfectus.

† Vir Senatorius.

‡ Ne resurgente Domino diceretur alium à Christo resurrexisse.

§ Dies quo præparabantur omnia quæ sabbato erant necessaria.

|| Incipiebat.

¶ Quieverunt.

** Quo in sabbato operari Lege vetabatur.

†† i.e. primâ die.

‡‡ i. e. hebdomadæ.

te consternatæ essent de isto, ecce duo viri * steterunt secùs illas in veste fulgenti.

5. Cùm timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?

6. non est hîc, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cùm adhùc in Galilæâ esset:

7. dicens: Quià oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertiâ resurgere. (Matt. 16. 21. Marc. 9. 31.)

8. Et recordatæ sunt verborum ejus.

9. Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, et cæteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista: et non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: et procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans quod factum fuerat.

13. Et ecce duo ex illis ibant ipsâ die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus. (Marc. 16.12.)

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quærerent: et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis:

16. oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?

18. Et respondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illâ his diebus? †

19. Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone, coram Deo et omni populo:

20. Et quomodò eum tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus quià ipse esset redempturus Israël: ‡ et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodiè quòd hæc facta sunt.

22. Sed et mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23. et non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex

* Re ipsâ angeli, viri specie erant.

† (Sensus est) tunè solus omnium hîc ut peregrinus vivis, ut ea quæ nota sunt omnibus, ignores?

‡ A tyrannide Romanorum. Expectabant enim Regnum terrenum.

nostris ad monumentum, et, ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non invenerunt.

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum, in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ!

26. Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?

27. Et incipiens à Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.

28. Et appropinquaverunt castello quò ibant: et ipse se finxit * longiùs ire.

29. Et coëgerunt illum, dicentes: mane nobiscum, quoniàm advesperascit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis.

31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum: et ipse evanuit ex oculis eorum.

32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in viâ, et aperiret nobis scripturas?

33. Et surgentes eâdem horâ regressi sunt in Jerusalem: et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum illis erant,

34. dicentes: Quòd surrexit Dominus verè, et apparuit Simoni.

35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in viâ: et quomodò cognoverunt eum in fractione panis.

36. Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. (Marc. 16. 14. Joan. 20. 19.)

37. Conturbati verò, et conterriti, existimabant se spiritum videre.

38. Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. Videte manus meas, et pedes, quià ego ipse sum: palpate, et videte: quià spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, et pedes.

41. Adhùc autem illis non credentibus,† et mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hìc aliquid, quod manducetur?

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis.

43. Et cùm manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis.

44. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cùm adhùc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me.

---

* Speciem habebat longiùs ituri.

† Non credentibus præ gaudio. Quæ enim vehementer optamus, vix ea fieri posse credimus.

45. Tunc aperuit illis sensum * ut intelligerent Scripturas.

46. Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere à mortuis tertiâ die: (Ps. 18. 6.)

47. et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolymâ. †

48. Vos autem testes estis horum. (Act. 1. 8.)

49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusquè induamini virtute ex alto. (Joan. 14. 26.)

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam: et elevatis manibus suis benedixit eis.

51. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum. (Marc. 16. 19. Act. 1. 9.)

52. Et ipsi adorantes, regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno:

53. et erant semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

---

* i. e. mentem.

† Nam de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Is. 2. 3.

SANCTUM
JESU-CHRISTI
EVANGELIUM.

SECUNDÙM JOANNEM.

CAPUT PRIMUM.

Verbum est Deus, vita, et lux omnem hominem illuminans, per quod omnia facta sunt, et quod homo factum est, cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, et indignum qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse Agnum Dei qui tollit peccatum mundi: Andreas alter duorum Joannis discipulorum qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque à Jesu vocatus, adducit ad eum Nathanaël.

IN principio erat * verbum, et verbum erat apud Deum, † et Deus erat verbum. ‡

2. Hoc erat in principio apud Deum.

3. Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil, quod factum est, §

4. in ipso vita || erat, et vita erat lux hominum: ¶

5. et lux in tenebris lucet,** et tenebræ †† eam non comprehenderunt. ‡‡

6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes. (Matt. 3. 1. Marc. 1. 2.)

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

---

* i. e. cùm res omnes è nihilo educerentur jam tum erat verbum. i. e. ab æterno erat.

† Apud Deum patrem.

‡ [Gr.] et verbum illud erat Deus.

§ i. e. sine ipso nihil factum est ex iis quæ facta sunt. Græci legunt, sine ipso factum est nihil.

|| i. e. divina Lex, vita æterna in verbo erat tanquam in fonte.

¶ i. e. Lex illa hominibus data, lux erat ad quam homines gressus suos tutò dirigere possint et debeant.

** i. e. sicut lux apponitur ut in tenebris illuscescat, ita verbum quod omnium esset Lux sive salus missum est ut tenebras, i. e. peccatores illuminaret.

†† Peccatores. Ephes. 5. 8.

‡‡ i. e. lucis beneficio uti noluerunt.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.

9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. (Hebr. 11. 3.)

11. In propria venit, et sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus:

13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

14. Et † verbum caro factum est, et habitavit in nobis:‡ et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre,§ plenum gratiæ et veritatis. (Matt. 1. 16. Luc. 2. 7.)

15. Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: ‖ quià prior me erat. ¶

16. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, ** et gratiam pro gratiâ.†† (1 Tim. 6. 17.)

17. Quià lex per Moysen data est, gratia et veritas ‡‡ per Jesum Christum facta est.

18. Deum nemo vidit unquam: §§ unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. ‖‖ (1 Tim. 6. 16. 1 Joan. 4. 12.)

19. Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ¶¶ ab Jerosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? ***

20. Et confessus est, et non negavit: et confessus est: Quià non sum ego Christus.

21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his,

---

* Quià lex Christi non uni populo ut lex Moysis, sed omnibus gentibus profutura erat.

† Et, i. e. nam. Sensus est, et ideò ut nos homines adoptionis filios efficeret, verbum factum est homo.

‡ i. e. inter nos.

§ Sensus est Etsi ejus status humilis fuerit, in eo tamen certa divinitatis erant indicia, ut in ejus miraculis, transfiguratione, resurrectione, etc. quibus poterat agnosci ut Patris Filius unigenitus, i. e. dilectissimus.

‖ [Gr.] qui post me veniens ante me fuit.

¶ Dignitate et authoritate.

** i. e. gratiæ ac veritatis, quarum plenus erat, participes facti sumus.

†† i. e. omnem gratiam gratis accepimus.

‡‡ i. e. reconciliatio et promissionum exhibitio.

§§ i. e. nemo cum Deo ita vixit familiariter, ut ejus consilia pervideret.

‖‖ i. e. ipse consilia tot sæculis abscondita manifestavit.

¶¶ i. e. Synedrium magnum, cujus erat dijudicare verum aut falsum Prophetam.

*** i. e. tunè es Messias.

qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

23. Ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite * viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. (Is. 40. 3. Matt. 3. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4.)

24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, † si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

26. Respondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aquâ: medius autem vestrûm stetit, quem vos nescitis.

27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

28. Hæc in Bethaniâ ‡ facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

29. Alterâ die vidit Joannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quià prior me erat.

31. Et ego nesciebam § eum, sed ut manifestetur || in Israël, propterea veni ego in aquâ baptizans.

32. Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: Quià vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, et mansit super eum.

33. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aquâ, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto.

34. Et ego vidi: et testimonium perhibui, quià hic est Filius Dei.

35. Alterâ die iterùm stabat Joannes, et ex discipulis ejus duo.

36. Et respiciens Jesum ambulantem, dicit: Ecce Agnus Dei.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum.

38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39. Dicit eis: Venite et videte. Venerunt, et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. ¶

40. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Joanne, et secuti fuerant eum.

41. Invenit hic primùm fratrem suum Simonem, et dicit ei: invenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus.)

---

* Rectam facite.

† Baptismum universalem circa Messiæ tempora expectabant Judæi ex Zachar. 13. 1.

‡ Lege, Bethabara, locus ultra Jordanem.

§ Non videram eum.

|| i. e. innotesceret.

¶ i. e. pernoctarunt apud Jesum, quià jam serum erat.

42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, (quod interpretatur Petrus.)

43. In crastinum voluit exire in Galilæam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44. Erat autem Philippus à Bethsaidâ, civitate Andreæ et Petri.

45. Invenit Philippus Nathanael,* et dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, et Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph à Nazareth. (Gen. 49. 10. Isa. 40. 10.)

46. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? † Dicit ei Philippus: Veni et vide.

47. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.

48. Dicit ei Nathanael: Undè me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquàm te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te.

49. Respondit ei Nathanael, et ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israël. ‡

50. Respondit Jesus, et dixit ei: Quià dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, et angelos Dei ascendentes, et descendentes § supra Filium hominis.

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus, aquam in vinum convertit; et à Capharnaum veniens Jerosolymam, ejicit de templo negotiatores; ac signo à Judæis petito, dicit: Solvite templum hoc, etc. *multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.*

Et die tertiâ || nuptiæ factæ sunt in Canâ Galilææ: ¶ et erat mater Jesu ibi.

2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus, ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater ejus ad eum: Vinum non habent.

4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi, et tibi est mulier? nondùm venit hora mea. **

5. Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ †† sex positæ secundùm ‡‡ purificationem Ju-

---

* Hic in lege eruditus erat.

† Non Messias solùm, sed ne propheta quidem. Vide infr. 7. 52.

‡ Duo Messiæ tituli.

§ Hoc factum est in resurrectione et ascensione.

|| Postquàm ad Christum Simon accesserat.

¶ In tribu Zabulon, alia est Cana in tribu Aser.

** i.e. ne sis anxia, quæ facienda sint, ea definito tempore faciam.

†† Hydria, urna aqualis.

‡‡ Secundùm, i.e. ad.

dæorum, capientes singulæ
metretas * binas vel ternas.

7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aquâ. Et impleverunt eas usquè ad summum.

8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, et ferte architriclino.† Et tulerunt.

9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, (et non sciebat undè esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam) vocat sponsum architriclinus,

10. et dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit: et cùm inebriati fuerint,‡ tunc id, quod deterius § est: Tu autem servasti bonum vinum usquè adhùc.

11. Hoc fecit initium || signorum Jesus in Canâ Galilææ: et manifestavit gloriam suam,¶ et crediderunt in eum discipuli ejus.

12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres ** ejus, et discipuli ejus: et ibi manserunt non multis diebus.

13. Et propè erat Pascha Judæorum, et ascendit Jesus Jerosolymam:

14. et invenit in templo vendentes †† boves, et oves, et columbas, et numularios sedentes.

15. Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et numulariorum effudit æs,‡‡ et mensas subvertit.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.

17. Recordati sunt verò discipuli ejus quià scriptum est: Zelus domûs tuæ comedit me. (Ps. 68. 10.)

18. Responderunt ergo Judæi, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quià hæc facis?

19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. (Matt. 26. 61. et 27. 40. Marc. 14. 58. et 15. 29.)

20. Dixerunt ergo Judæi Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, §§ et tu in tribus diebus excitabis illud?

---

* Metreta aquæ plena ponderabat 80 libras.

† Curatori convivii.

‡ Egregiè biberint.

§ i.e. minus nobile vinum.

|| Hoc fuit primum miraculorum quod edidit.

¶ Potentiam.

** i. e. cognati.

†† Bis Christus istud fecit, initio ac fine suæ prædicationis. Vide Matt. 21. 12.

‡‡ i. e. pecuniam.

§§ Sensus est, Jam ab annis quadraginta sex cœpta est ab Herode hujus templi structura, necdùm est absoluta, et tu, etc. Hic sermo est de templo ab Herode ædificato anno 17. ante æram vulgarem; à quo tempore ad ann. 30. ejusdem æræ quo Christus loquitur intercedunt 46. anni; Herodis verò templum non est absolutum nisi ab Agrippâ 60 annis postquàm ab Herode cœptum est. Joseph. lib. 20. c. 8.

21. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22. Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quià hoc dicebat, et crediderunt scripturæ, et sermoni quem dixit Jesus.

23. Cùm autem esset Jerosolymis in paschâ in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.

24. Ipse autem Jesus non credebat * semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes,

25. et quià opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAPUT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aquâ et Spiritu ac de sui instar æreí serpentis exaltatione, quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum: factâ quæstione de purificatione, Joannes suis discipulis de Christo murmurantibus, laudat ipsum dicens illum crescere oportere, se autem minui, et quòd Pater omnia dederit in manu ejus; ut qui in eum credit, habeat vitam æternam; qui verò non credit, maneat ira Dei super eum.

ERAT autem † homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum. ‡

2. Hic venit ad Jesum nocte, et dixit ei: Rabbi, scimus quià à Deo venisti magister: § nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3. Respondit Jesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodò potest homo nasci, cùm sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire, et renasci?

5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aquâ et Spiritu Sancto, || non potest introire in regnum Dei.

6. Quod natum est ex carne, caro ¶ est: et quod natum est ex Spiritu, spiritus ** est.

7. Non mireris †† quià dixi tibi: oportet vos nasci denuò.

8. Spiritus ubi vult spirat: et vocem ejus audis, sed nescis undè veniat, aut quò vadat: sic est omnis, qui natus est ex Spiritu.

9. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodò possunt hæc fieri?

---

* i. e. non committebat se fidei eorum.

† Jerosolymis.

‡ i. e. Synedrio magno.

§ i. e. missus es cum potestate docendi.

|| Ut aqua vi suâ corpus abluit, sic habet à Spiritu Sancto ex Christi institutione ut cor emundet.

¶ i. e. carnale est.

** i. e. spirituale.

†† i. e. etsi non visibile sit hominem nasci denuò, id tamen verum est.

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Tu es magister in Israël, et hæc ignoras?*

11. Amen, amen dico tibi, quià quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis.

12. Si terrena † dixi vobis, et non creditis; quomodò, si dixero vobis cælestia, ‡ credetis?

13. Et nemo ascendit in cœlum, § nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.

14. Et sicut || Moyses exaltavit serpentem in deserto ita exaltari oportet Filium hominis: ¶ (Num. 21. 9.)

15. ut omnis, qui credit ** in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.

16. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. (1 Joan. 4. 9.)

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18. Qui credit in eum, non judicatur: †† qui autem non credit, jam judicatus est: ‡‡ quià non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19. Hoc est autem judicium §§: quià lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim eorum mala opera.

20. Omnis enim qui malè agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21. qui autem facit veritatem, |||| venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quià in Deo sunt facta.

22. Post hæc venit Jesus, et discipuli ejus, in terram Judæam: ¶¶ et illic demorabatur cum eis, et baptizabat. ***

23. Erat autem et Joannes baptizans in Ænnon, ††† juxta Salim: ‡‡‡ quià aquæ multæ erant illic, et veniebant, et baptizabantur.

24. Nondùm enim missus fuerat Joannes in carcerem.

25. Facta est autem quæstio §§§ ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione. ||||||

26. Et venerunt ad Joan-

---

* i. e. non legisti quæ Prophetæ dicunt de corde novo et de aquâ mundâ? (Ezech. 11. 19. et 36. 25.)

† Cælestia exemplis humanis explicata.

‡ Sine ullis figuris.

§ i. e. nemo vel novit vel manifestat res cœlestes præter me qui descendi de cœlo, etc.

|| Ostendit quâ ratione vitam spiritualem ipse collaturus sit.

¶ Sic Christus venit in similitudinem carnis peccati, peccatum tamen non habuit.

** Qui credit ut oportet.

†† Eripitur communi exitio.

‡‡ Suâ incredulitate sese condemnat.

§§ Damnationis causa.

|||| i. e. opera justa.

¶¶ In agrum tribûs Judæ.

*** Per discipulos. Joan. 4. 1.

††† In dimidiâ tribu Manasse cis Jordanem.

‡‡‡ Prope Jordanem.

§§§ i. e. controversia.

|||||| De utroque Christi ac Joannis Baptismo.

nem, et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. (Sup. 1. 19.)

27. Respondit Joannes, et dixit: Non potest homo * accipere † quidquam nisi fuerit ei datum de cœlo. ‡

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quià missus sum ante illum.

29. Qui habet sponsam, sponsus est: § amicus || autem sponsi, qui stat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursùm venit, super omnes ¶ est. Qui est de terrâ, de terrâ est,** et de terrâ loquitur.†† Qui de cœlo venit, super omnes est.

32. Et quòd vidit, et audivit,‡‡ hoc testatur: et testimonium ejus nemo accipit.§§

33. Qui accepit ejus testimonium, signavit |||| quià Deus verax est. ¶¶

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ***ad mensuram dat Deus Spiritum.

35. Pater diligit Filium: et omnia dedit in manu ejus.†††

36. Qui credit in Filium habet ‡‡‡ vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit §§§ vitam, sed ira Dei manet super eum. (1 Joan. 5. 10.)

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritanâ loquitur de aquâ vivâ, et adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum et discipulis dicit se cibum habere quem illi nesciunt, nempè Patris obedientiam: de messe et metente ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filiam reguli sanitati restituit.

Ut ergo cognovit Jesus, quià audierunt Pharisæi quòd Jesus plures discipulos facit, et baptizat, quàm Joannes,

2. [quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus]

3. reliquit Judæam, et abiit iterùm in Galilæam.

4. Oportebat autem eum transire per Samariam.

---

* Non possum ego.

† i. e. mihi arrogare.

‡ Nisi quòd mihi à Deo datum est.

§ Christum intelligit.

|| De se Joannes loquitur.

¶ Etiam Prophetas.

** i. e. Humana sapit.

†† i. e. Humane loquitur.

‡‡ i. e. mysteria quæ audivit à Patre.

§§ i. e. pauci accipiunt.

|||| Publicè profitetur.

¶¶ In iis scilicet quæ per filium revelat.

*** (Adde) Christo: nam in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ. Colos. 2. 3.

††† Permisit omnia ejus potestati.

‡‡‡ Jus habet ad vitam.

§§§ Non erit particeps.

5. Venit ergo in civitatem * Samariæ, quæ dicitur Sichar;† juxta prædium, quod dedit Jacob Joseph filio suo. (Gen. 33. 19.)

6. Erat autem ibi fons ‡ Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7. Venit mulier de Samariâ haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.

8. [Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.]

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodò tu Judæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coütuntur Judæi Samaritanis.

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Si scires donum Dei,§ et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam. ||

11. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est, undè ergo habes aquam vivam?

12. Numquid tu major es¶ patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus?

13. Respondit Jesus, et dixit ei: Omnis qui bibit ex aquâ hâc, sitiet iterùm: qui autem biberit ex aquâ,** quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:††

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis ‡‡ in vitam æternam.

15. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam hùc haurire.

16. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, et veni hùc,

17. Respondit mulier, et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Benè dixisti, quià non habeo virum:

18. quinque enim viros habuisti; et nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti,

19. Dicit enim mulier: Domine, video quià Propheta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quià Jerosolymis est locus, ubi adorare §§ oportet. (Deut. 12. 5.)

21. Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi, quià venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22. Vos adoratis quod nescitis: |||| nos adoramus quod

* i. e. territorium.

† Sichem prope Samariam.

‡ i. e. puteus.

§ i. e. quantum in te Deus contulerit beneficium ut hoc meo utaris colloquio.

|| i. e. gratiam.

¶ i. e. sapientior ad inveniendas aquas.

** De gratiâ loquitur.

†† Qui habet gratiam necesse non est ut eam hauriat, sed tantùm ut servet.

‡‡ i. e. salire facientis.

§§ Ritu publico et oblatis victimis.

|||| Quià divina voluntas ipsis non esset manifestata à Prophetis, quos rejiciebant.

scimus,* quià salus ex Judæis est.

23. Sed venit hora, et nunc est,† quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.‡ Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum.

24. Spiritus est Deus: et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. (1 Cor. 3. 17.)

25. Dicit ei mulier: Scio quià Messias venit [qui dicitur Christus:] cùm ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuò venerunt discipuli ejus: et mirabantur quià cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum eâ?

28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis § hominibus:

29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum.

31. Intereà rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.

32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit ei Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quod adhùc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos || vestros, et videte regiones, quià albæ sunt jam ad messem.¶ (Matt. 9. 37. Luc. 10. 2.)

36. Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam: ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum:** quià alius est qui seminat, et alius est qui metit.††

38. Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii ‡‡ laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.

39. Ex civitate autem illâ multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quià dixit mihi omnia quæcumque feci.

40. Cùm venissent ergo ad

---

* Quià voluntatem Dei à Prophetis acceperant.

† Jam jam erit.

‡ i. e. purâ mente et corde sincero. Tum sublatis ritibus Judaïcis et locorum discrimine. Ita versu seq.

§ Illis, i. e. loci illius.

|| Oculos mentis.

¶ Ad Messem spiritualem, quià Samariæ multi suscepturi erant Evangelium. Vide Act. 8. 6. et seq.

** i. e. dictum illud vetus hìc locum habet.

†† Proverbium est.

‡‡ Prophetæ scilicet.

illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41. Et multò plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieri dicebant: Quià jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, et scimus, quià hic est verè Salvator mundi.

43. Post duos autem dies exiit indè: et abiit in Galilæam.

44. Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quià Propheta in suâ patriâ honorem non habet. (Matt. 13. 57. Marc. 6. 4. Luc. 4. 24.)

45. Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die festo: et ipsi enim venerant ad diem festum. (Matt. 4 12. Marc. 1. 14. Luc. 4. 14.)

46. Venit ergo iterùm in Canâ Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus,* cujus filius infirmabatur Capharnaum.

47. Hic cùm audisset quià Jesus adveniret à Judæâ in Galilæam, abiit ad eum, et rogabat eum ut descenderet, et sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquàm moriatur filius meus.

50. Dicit ei Jesus; Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, et ibat.

51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, et nuntiaverunt dicentes, quià filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in quâ meliùs habuerit. Et dixerunt ei: Quià heri horâ septimâ reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo Pater, quià illâ horâ erat, in quâ dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: et credidit ipse, et domus ejus tota.

54. Hoc iterùm secundum signum fecit Jesus, cùm venisset à Judæâ in Galilæam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato ægroto qui 38 annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum: et Judæis id calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui et Joannes et propria opera ac Pater, imò et Moyses ipse, testimonium perhibent.

Post hæc erat dies festus † Judæorum, et ascendit Jesus Jerosolymam.

2. Est autem Jerosolymis

---

* Minister Regis, i. e. Herodis tetrarchæ.

† i. e. Pascha.

Probatica * piscina, quæ cognominatur hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in piscinam: et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quâcumque detenebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, triginta et octo annos habens in infirmitate suâ.

6. Hunc cùm vidisset Jesus jacentem, et cognovisset quià jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7. Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula.

9. Et statim sanus factus est homo ille: et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. (Exod. 20. 10.)

11. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, et ambula.

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, et ambula?

13. Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit à turbâ constitutâ in loco.

14. Posteà invenit eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deteriùs tibi aliquid contingat.

15. Abiit ille homo, et nuntiavit Judæis, quià Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16. Propterea persequebantur Judæi Jesum, quià hæc faciebat in sabbato.

17. Jesus autem respondit eis: Pater meus usquè modo operatur, et ego operor.†

18. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere: quià non solùm solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis:

19. Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit.

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ‡

---

* i. e juxta portam quâ victimæ in urbem ducebantur, piscina sive lavacrum erat.

† i. e. nulla dies est quâ Deus aliquid non agat, ita ego quâvis die etiam sabbato facio divinæ potentiæ opera.

‡ i. e. communicat.

ei, quæ ipse facit: et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitat mortuos, et vivificat: sic et Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit Filio,

23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis, quià qui verbum meum audit, et credit * ei qui misit me, habet vitam æternam, et in judicium non venit,† sed transit à morte in vitam.‡

25. Amen, amen, dico vobis, quià venit hora, et nunc est, quando mortui § audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso.

27. Et potestatem dedit ei judicium facere,|| quià Filius hominis est. ¶

28. Nolite mirari hoc,** quià venit hora, in quâ omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei:

29. et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.†† (Matt. 25. 46.)

30. Non possum ego à meipso facere quidquam. Sicut audio, judico: et judicium meum justum est: quià non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31. Si ‡‡ ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.

32. Alius §§ est qui testimonium perhibet de me: et scio quià verum est testimonium, quod perhibet de me.

33. Vos misistis ad Joannem: et testimonium perhibuit veritati. (Matt. 3. 17.)

34. Ego autem non ab homine testimonium accipio: |||| sed hæc dico ut vos salvi sitis.

35. Ille erat lucerna ardens, et lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare ¶¶ in luce ejus.

36. Ego autem habeo testimonium majus Joanne. O-

---

* i. e. qui me sic audit ut credat, etc.

† i. e. non subjacet damnationi.

‡ i. e. transibit à morte temporariâ ad vitam æternam.

§ i. e. peccatores.

|| Condemnare ad mortem.

¶ i. e. ille Filius hominis qui habet potestatem et Regnum. Daniel 7. 13. 14.

** i. e. nolite mirari hoc quod dixi, admirabiliora dicam, etc.

†† Sensus est: Alii excitabuntur ut vivant, alii ut sententiâ Domini damnati pereant.

‡‡ Sensus est: Aliquis dicere posset testimonium meum verum non esse, quià testimonium perhibeo de me ipso.

§§ Propterea alius est, etc. loquitur de Joanne ut patet ex versu seq.

|||| i. e. hominis testimonio non indigeo, id tamen vestri causa factum est.

¶¶ Ut pueri qui delectantur visu lucis, sed usum ejus non habent.

pera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quià Pater misit me:

37. et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquàm audistis, neque speciem ejus vidistis:

38. et * verbum † ejus non habetis in vobis manens:‡ quià quem misit ille, huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas, quià vos putatis in ipsis vitam æternam habere, et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me:

40. et non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio.

42. Sed cognovi vos, quià dilectionem Dei non habetis in vobis.

43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44. Quomodò vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis: et gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis? (1 Cor. 4. 3.)

45. Nolite putare quià ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. (Deut. 18. 15.)

47. Si autem illius litteris non creditis: quomodò verbis meis credetis? §

CAPUT VI.

Quinque panibus et duobus piscibus satiat quinque virorum millia: fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cælesti docet, quodque ipse sit panis vitæ, et caro ejus cibus quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus quem oporteat bibere: quidam discipuli offensi ejus sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

POST hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis: (Matt. 14. 13. Marc. 6. 32. Luc. 9. 10.)

2. et sequebatur eum multitudo magna, quià videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur.

3. Subiit ergo in montem || Jesus: et ibi sedebat cum discipulis suis.

4. Erat autem proximùm Pascha, dies festus Judæorum.

5. Cùm sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset quià multitudo maxima venit ad

* i. e. attamen.

† i e. Dei voluntas à me manifestata.

‡ i. e. non suscipitur.

§ Non quòd major non sit Christi authoritas, sed quòd minùs cognita.

|| In deserto Bethsaïdæ. Luc. 9. 10.

eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11. Accepit ergo Jesus panes: et cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter et ex piscibus quantùm volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant.

14. Illi ergo homines cùm vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant: Quià hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum.

15. Jesus ergo cùm cognovisset quià venturi essent ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterùm in montem ipse solus.

16. Ut autem serò factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17. Et cùm ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: et tenebræ jam factæ erant et non venerat ad eos Jesus.

18. Mare autem, vento magno flante, exsurgebat.

19. Cùm remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim: et statim * navis fuit † ad terram in quam ibant.

22. Alterá ‡ die, turba quæ stabat trans mare, vidit quià navicula alia non erat ibi nisi una, § et quià non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiisent:

23. aliæ verò supervenerunt naves à Tiberiade, juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino.

24. Cùm ergo vidisset turba quià Jesus non esset ibi,

---

* Ut eum acceperunt.
† Appulit.
‡ Posterâ die.

§ (Gr. additur) illa in quam ingressi fuerant discipuli.

neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, et venerunt Capharnaum quærentes Jesum.

25. Et cùm invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando hùc venisti?

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quià vidistis signa, sed quià manducastis ex panibus, et saturati estis.

27. Operamini * non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit † Deus. (Matt. 3. 17. et 17. 5. Supr. 1. 32.)

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?

29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. (1 Joan. 3. 23.)

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus et credamus tibi? Quid operaris? ‡

31. Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare. (Exod. 16. 14.)

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, Amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.

33. Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: et qui credit in me, non sitiet umquàm.

36. Sed dixi vobis, quià et vidistis me, § et non creditis.

37. Omne, quod dat mihi Pater, || ad me veniet: et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:

38. quià descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem ¶ illud in novissimo die.

40. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.

41. Murmurabant ergo Judæi de illo, quià dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi,

42. et dicebant: Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, et matrem? Quomodò ergo dicit hic: Quià de cœlo descendi? (Matt. 13. 55. Marc. 6. 3.)

---

* i. e. quærite.

† i. e. publicè declaravit et confirmavit miraculis.

‡ Signum permanens petunt.

§ Me facientem miracula.

|| Æternâ vocatione.

¶ Ad vitam æternam.

43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis : Nolite murmurare in invicem :

44. nemo potest venire ad me,* nisi Pater, qui misit me, traxerit eum :† et ego resuscitabo eum in novissimo die.

45. Est scriptum in Prophetis : Et erunt omnes ‡ dociles Dei.§ Omnis, qui audivit à Patre,|| et didicit, venit¶ ad me. (Is. 54. 13.)

46. Non quià Patrem vidit, quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem.

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet ** vitam æternam.

48. Ego sum panis vitæ.

49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt.

50. Hic est panis de cœlo descendens : ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.††

51. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum : et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ.

53. Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum : ‡‡

54. Dixit ergo eis Jesus. Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.§§

56. Caro enim mea, verè est cibus : et sanguis meus, verè est potus. (1 Cor. 11. 27.)

57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo.

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter |||| Patrem : et qui manducat me, et ipse vivet propter me.¶¶

59. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

60. Hæc dixit in synagogâ docens, in Capharnaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo et quis potest eum audire ?

62. Sciens autem Jesus apud semetipsum, quià murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat ?

* i. e. credere in me.
† In mei cognitionem.
‡ Omnes fideles.
§ i. e. edocti à Deo.
|| In scholâ Patris quæ mea est.
¶ i. e. credit in me.
** Jus habet ad vitam, etc.
†† i. e. quando vitam ipsam, non jus tantùm adeptus erit.
‡‡ Carnalem manducandi modum intelligebant, quasi Christus vellet se manducari modo corporeo et frustatim.
§§ Promissio Eucharistiæ.
|||| i. e. per Patrem.
¶¶ Per me.

63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat priùs ?*

64. Spiritus est, qui vivificat : caro non prodest quidquam.† Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.‡

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio § Jesus qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum.

66. Et dicebat : Propterea dixi vobis, quià nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò : et jam non cum illo ambulabant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim : Numquid et vos vultis abire ?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine, ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.

70. Et nos credidimus, et cognovimus, quià tu es Christus Filius Dei. (Matt. 16. 16. Marc. 8. 29. Luc. 9. 20.)

71. Respondit eis Jesus : Nonne ego vos duodecim elegi : et ex vobis unus diabolus est ?

72. Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem : hic enim erat traditurus eum, cùm esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Ad Scenopegiæ festum quasi in occulto ascendens convincit de ipsius doctrinâ Judæos, quòd ipsum injustè calumniarentur de curato homine sabbato : sitientes ad se vocat, et de ipso turba variè loquitur, ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, auditâ ejus prædicatione collaudant ipsum, sed et Nicodemus ipsum defendens, malè audit à Pontificibus et Pharisæis

Post hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quià quærebant eum Judæi interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Judæorum, Scenopegia. ||

3. Dixerunt autem ad eum fratres ¶ ejus : Transi hinc, et

---

* Sensus est : num tunc percipietis mea verba non esse carnali modo intelligenda, cùm in cœlum corpus meum amotum fuerit : nam tunc nulla spes erit ejus manducandi secundùm sensum illum crassiorem.

† Sensus est : caro mea frustatim lacerata, et sejuncta tum ab animâ tum à divinitate nihil prodest ; sed tantùm cùm est conjuncta spiritui, i. e. divinitati quæ beatitudinem sola conferre potest

‡ i. e. verba mea intelligenda sunt non de solâ carne, sed de carne conjunctâ cum divinitate quæ vitam dare potest.

§ Ab initio prædicationis.

|| i. e. tabernaculorum.

¶ i. e. cognati Mariæ.

vade in Judæam, ut et discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4. Nemo quippe in occulto quid facit, et quærit ipse in palam esse * : si hæc facis†, manifesta teipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Jesus : Tempus meum nondùm advenit : tempus autem vestrum semper est paratum.

7. Non potest mundus odisse vos : me autem odit : quià ego testimonium perhibeo de illo, quòd opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ‡ ad diem festum istum : quià meum tempus nondùm impletum est.

9. Hæc cùm dixisset, ipse mansit in Galilæâ.§

10. Ut autem ascenderunt|| fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum non manifestè, sed quasi in occulto.

11. Judæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille ?

12. Et murmur multum erat in turbâ de eo. Quidam enim dicebant : Quià bonus est. Alii autem dicebant : Non, sed seducit turbas.

13. Nemo ¶ tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Judæorum.

14. Jam autem die festo mediante, ** ascendit Jesus in templum, et docebat.

15. Et mirabantur Judæi, dicentes : Quomodò hic litteras †† scit, cùm non didicerit ?

16. Respondit eis Jesus, et dixit : Mea doctrina non est mea, ‡‡ sed ejus, qui misit me.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere : cognoscet de doctrinâ, utrùm ex Deo sit, an ego à meipso loquar.

18. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, verax est, et injustitia in illo non est.

19. Nonne Moyses dedit vobis legem : et nemo ex vobis facit legem ? (Exod. 24. 3.)

20. Quid me quæritis interficere ? Respondit turba, et dixit : Dæmonium habes :§§ quis te quærit interficere ?

21. Respondit Jesus, et dixit eis : Unum opus feci,|||| et omnes miramini. ¶¶

22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem : (non quià ex Moyse est, sed ex patribus) et in sabbato circumciditis hominem. (Lev. 12. 3. Gen. 17. 10.)

---

* Sensus est : nemo enim clam agit qui celeber esse cupiat.

† Potes semper facere.

‡ i. e. nunc non ascendo.

§ Paucis diebus.

|| Cum ascendissent.

¶ Nemo ex iis qui de ipso rectè entiebant.

** i. e. cùm medium effluxisset.

†† i. e. Sacras litteras.

‡‡ Mea, i. e. à me.

§§ i. e. insanis. Non turba sed primores volebant Jesum interficere.

|||| Feci in sabbato.

¶¶ Indignamini.

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi * indignamini quià totum hominem sanum feci in sabbato?

24. Nolite judicare secundùm faciem,† sed justum judicium judicate.‡

25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quærunt interficere?

26. Et ecce palàm loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid verè cognoverunt principes quià hic est Christus?

27. Sed hunc scimus undè sit: Christus autem cùm venerit, nemo scit undè sit.§

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis, et unde sim scitis; et à me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio eum: ‖ quià ab ipso sum, et ipse me misit.

30. Quærebant ergo eum apprehendere: et nemo misit in illum manus, quià nondùm venerat hora ejus.

31. De turbâ autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cùm venerit, numquid plura signa faciet quàm quæ hic facit?

32. Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc: et miserunt Principes et Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhùc modicum tempus vobiscum sum: et vado ad eum qui me misit.

34. Quæretis me, et non invenietis: et ubi ego sum, vos non potestis venire.

35. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quià non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, et docturus Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, et non invenietis: et ubi sum ego, vos non potestis venire?

37. In novissimo autem die magno festivitatis, stabat Jesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.¶

38. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura? flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. ** (Is. 58. 11.)

---

* i. e. cur mihi, etc.

† Secundùm acceptionem personarum.

‡ i. e. ne in me damnate quod vobis permittitis.

§ Quià ex virgine nasci debebat. Is. 7. 14.

‖ i. e. ejus voluntatem, consilia arcana novi.

¶ Ultimo die festi tabernaculorum populus magnâ pompâ hauriebat aquam ex fonte Siloë, canticum Isaiæ usurpans: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Hinc Christus cepit occasionem docendi eos esse se fontem perennem, de quo Zach. 13. 1. i. e. Si quis salutem æternam desiderat, credat in me et operetur secundùm doctrinam meam.

** Flumina, etc. Omnium gratiarum abundantia ex intimis præcordiis.

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondùm enim erat Spiritus datus, quià Jesus nondùm erat glorificatus.* (Joel. 2. 28.)

40. Ex illâ ergo turbâ cùm audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est verè Propheta.

41. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæâ venit Christus?

42. Nonnè Scriptura dicit: Quià ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? (Mich. 5. 2. Matt. 2. 6.)

43. Dissensio itaque facta est in turbâ propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices, et Pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quarè non adduxistis illum?

46. Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo.

47. Responderunt ergo eis Pharisæi? Numquid et vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis?

49. sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt.

50. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis:

51. Numquid lex nostra judicat hominem, nisi priùs audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? (Deut. 17. 8.)

52. Responderunt, et dixerunt ei: Numquid et tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, et vide quià à Galilæâ propheta non surgit.

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in terrâ absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mundi, et Pharisæos in peccato suo morituros: qui etiam verè sint ejus discipuli, quive servi aut liberi. dicit illos neque ex Deo, neque ex Abraham, sed ex patre diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent: blasphemantibus dicit se dæmonium non habere, sed Patrem honorificare, et antequam Abraham fieret, se esse; volentibusque eum lapidare, auferens sui prospectum exit de templo.

Jesus autem perrexit in montem Oliveti:

2. et diluculo iterùm venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos.

3. Adducunt autem Scribæ et Pharisæi, mulierem in adulterio deprehensam: et statuerunt eam in medio,

---

* Nam si Christus non abiisset, Paracletus non venisset. Joan. 16. 7.

4. Et dixerunt ei : Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio.

5. In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? (Lev. 20. 10.)

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsùm, digito scribebat in terrâ.

7. Cùm ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se et dixit eis : Qui sine peccato est vestrûm, primus in illum lapidem mittat.

8. Et iterùm se inclinans, scribebat in terrâ.

9. Audientes autem unus post unum exibant, incipientes à senioribus : et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans.

10. Erigens autem se Jesus, dixit ei : Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?

11. Quæ dixit : Nemo, Domine. Dixit autem Jesus : Nec ego te condemnabo. Vade et jam ampliùs noli peccare.

12. Iterùm ergo locutus est eis Jesus, dicens : Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

13. Dixerunt ergo ei Pharisæi : Tu de teipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum. (1 Joan, 1. 5.)

14. Respondit Jesus, et dixit eis : Et si ego testimonium perhibeo de meipso : verum est testimonium meum, quià scio undè veni, et quò vado :* vos autem nescitis undè venio, aut quò vado.

15. Vos secundùm carnem† judicatis ; ego non judico ‡ quemquam :

16. et si judico ego, judicium meum verum est, quià solus non sum : sed ego, et qui misit me, Pater.

17. Et in lege vestrâ scriptum est, quià duorum hominum testimonium verum est.§ (Deut. 17. 6. Matt. 18. 16. 2 Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.)

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso : et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei : Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus : Neque me scitis, neque Patrem meum : si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis.

20. Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, ‖ docens in templo :¶ et nemo apprehendit eum, quià necdùm venerat hora ejus.

21. Dixit ergo iterùm eis Jesus : Ego vado, et quæretis

---

* i. e. ego scio à quo et quæ mihi data sunt mandata : vos id nisi per me scire non potestis.

† i. e. ex affectibus.

‡ i. e. nihil dico quod alicui noxium esse possit.

§ i. e. fidem invenit.

‖ i. e. juxta arcam pecuniariam.

¶ in atrio templi.

me, et in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire.

22. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quià dixit: Quò ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis: Vos de deorsùm * estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24. Dixi ergo vobis, quià moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quià ego sum, moriemini in peccato vestro.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium,† qui et loquor vobis.

26. Multa habeo de vobis loqui,‡ et judicare.§ Sed qui me misit, verax est:‖ et ego¶ quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27. Et non cognoverunt quià Patrem ejus dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quià ego sum, et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor:

29. et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum: quià ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

30. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis ** in sermone †† meo, verè discipuli mei eritis:

32. et cognoscetis veritatem er veritas liberabit ‡‡ vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus umquàm: quomodò tu dicis: Liberi eritis?

34. Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: quià omnis qui facit peccatum, servus est peccati. (Rom. 6. 16. 2 Pet. 2. 19.)

35. Servus autem non manet §§ in domo in æternum:‖‖ Filius autem manet in æternum.

36. Si ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.

37. Scio quià filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quià sermo meus non capit in vobis. ¶¶

38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: et vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.***

---

* i. e. de terrâ.

† i. e. sum id quod à principio me esse dixi vobis, scilicet lux mundi et salus.

‡ Multa possem dicere.

§ Ad vos convincendos.

‖ Sed nunc istud dixisse sufficiat quod, Pater meus fide est dignissimus.

¶ Et ego nisi ea quæ, etc.

** Perseveraveritis.

†† i. e. in doctrinâ meâ.

‡‡ Ex servis liberos faciet.

§§ Jus manendi non habet.

‖‖ Toto vitæ suæ tempore.

¶¶ Sensus est. Ideò mihi mortem intentatis quià præcepta mea sanctiora sunt, quàm ut in animum vestrum vitiis obsitum penetrent.

*** i. e. justa audivi, justa loquor; at vos mala vidistis, mala patratis.

39. Responderunt, et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40. Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset: diligeretis utiquè me. Ego enim ex Deo processi, et veni: neque enim à me ipso veni, sed ille me misit.

43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quià non potestis audire sermonem meum.

44. Vos ex patre diabolo estis: et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit: quià non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quià mendax est, et pater ejus.

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi?

46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quià ex Deo non estis.

48. Responderunt ergo Judæi, et dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos, quià Samaritanus es tu, et dæmonium habes?

49. Respondit Jesus; ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, et judicet.*

51. Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit † in æternum.

52. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quià dæmonium habes. Abraham mortuus est, et Prophetæ: et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est? ‡ est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quià Deus vester est,

55. et non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quià non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, et sermonem ejus servo.

56. Abraham pater vester

---

* Et qui vindicaturus est has contumelias quibus me afficitis.

† i. e. vitam consequetur quæ morte careat.

‡ i. e. si, quod meum non est, mihi arrogo, nullius pretii est ista venditatio.

exultavit * ut videret diem meum: † vidit,‡ et gavisus est.

57. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondùm habes, et Abraham vidisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequàm Abraham fieret, ego sum.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

CAPUT IX.

Cæcum à nativitate sabbato illuminat; cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere; et quià is qui cæcus fuerat Christum tuetur, extra synagogam ejicitur; sed à Christo edoctus credit, et adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate:

2. et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4. Me oportet operari § opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

5. Quamdiù sum in mundo, lux sum mundi.

6. Hæc cùm dixisset, expuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus,

7. et dixit ei: Vade, lava in natatoria ‖ Siloë (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

8. Itaque vicini, et qui viderant eum priùs quià mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, et mendicabat? Alii dicebant: Quià hic est.

9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat: Quià ego sum.

10. Dicebant ergo ei: Quomodò aperti sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit: et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, et lava. Et abii, et lavi, et video.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat.

14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.

15. Iterùm ergo interrogabant eum Pharisæi quomodò vidisset. Ille autem dixit eis:

---

* Cupiit.

† i. e. tempora mea.

‡ Fide prævidit.

§ Docere et benefacere.

‖ i. e. in lavacro in quod excipiebatur aqua fontis Siloë natationis aut ablutionis causâ.

Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video.

16. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodò potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo cæco iterùm: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quià Propheta est.

18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quià cæcus fuisset, et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat.

19. et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quià cæcus natus est? Quomodò ergo nunc videt?

20. Responderunt eis parentes ejus, et dixerunt: Scimus quià hic est filius noster, et quià cæcus natus est:

21. quomodò autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur.

22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. Proptereà parentes ejus dixerunt: quià ætatem habet, ipsum interrogate.

24. Vocaverunt ergo rursùm hominem, qui fuerat cæcus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo, nos scimus quià hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quià cæcus cùm essem, modò video.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodò aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis: quid iterùm vultis audire? numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.

29. Nos scimus quià Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus undè sit.

30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quià vos * nescitis undè sit, et aperuit meos oculos:

31. scimus autem quià peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32. A sæculo non est auditum, quià quis aperuit oculos cæci nati.

33. Nisi esset hic à Deo non poterat facere quidquam.

34. Responderunt, et dixerunt ei: In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35. Audivit Jesus quià eje-

---

* Vos qui judicatis inter prophetas falsos ac veros.

cerunt eum foras: et cùm invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo, Domine. Et procidens adoravit eum.

39. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni: * ut qui non vident videant, et qui vident † cæci ‡ fiant.

40. Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos cæci sumus?

41. Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum.§ Nunc verò dicitis: Quià videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem et mercenarium; dicit se ostium ovium et bonum pastorem; qui et alias habeat oves ad idem ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterùm sumat eam: Judæi lapidare ipsum volunt, quià se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, et Filium Dei; quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliundè, ille fur est, et latro.

2. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas.

4. Et cùm proprias oves emiserit, ante eas vadit: et oves illum sequuntur, quià sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quià non noverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo eis iterùm Jesus: Amen, amen dico vobis, quià ego sum ostium ovium.

8. Omnes || quotquot venerunt, fures sunt.¶ et latrones, et non audierunt eos oves.

9. Ego sum ostium. Per me, si quis introierit, salvabitur: et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet.**

10. Fur non venit nisi ut

---

* i. e. ex quo palam apparui, judicia Dei hâc occasione elucescunt, ut, etc.

† i. e. qui sapientes dici volunt.

‡ i. e. ignari rerum divinarum.

§ i. e. essetis aliquo modo excusabiles,

|| Qui sibi arrogârunt nomen magni pastoris, i. e. Messiæ.

¶ i. e. fuerunt, ut Theodas, et Judas Galilæus, qui se pro Messiâ venditârunt. Act. 5. 36. 37.

** i. e. ubicumquè fuerit, pabulo non carebit.

furetur, et mactet, et perdat. Ego veni ut vitam habeant, et abundantiùs habeant.

11. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

12. Mercenarius autem, et qui * non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit: et lupus rapit, et dispergit oves:

13. mercenarius autem fugit, quià mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus: et cognosco meas, et cognoscunt me meæ.

15. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem: et animam meam pono pro ovibus meis. (Matt. 11. 27. Luc. 10. 22.)

16. Et alias oves † habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.

17. Propterea me diligit Pater: quià ego pono animam meam, ut iterùm sumam eam.

18. Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, et potestatem habeo ponendi eam: et potestatem habeo iterùm sumendi eam: Hoc mandatum ‡ accepi à Patre meo.

19. Dissensio iterùm facta est inter Judæos propter sermones hos.

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, et insanit: Quid eum auditis?

21. Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire.

22. Facta sunt autem Encænia § in Jerosolymis: et hiems || erat.

23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu ¶ Salomonis.

24. Circumdederunt ergo eum Judæi, et dicebant ei: Quousquè animam nostram tollis? ** si tu es Christus, dic nobis palàm.

25. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, †† et non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me:

26. sed vos non creditis, quià non estis ex ovibus meis.

27. Oves meæ vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me:

28. et ego vitam æternam do eis: et non peribunt in æternum, et non rapiet eas

---

* Qui affectu pastor non est.

† De gentibus loquitur.

‡ Hoc negotium Pater commendavit.

§ Festum erat instaurationis altaris quod ab Antiocho illustri fuerat contaminatum.

|| Mense Decembri.

¶ Vel porticus regia in atrio templi, ideò dicta porticus Salomonis quod ædificata fuerat eo in loco ubi olim porticus Salomonis ædificata fuerat, ad austrum scilicet Templi.

** i. e. quousquè nos suspensos tenes.

†† [Gr.] dixi vobis.

quisquam de manu meâ.

29. Pater meus, quod* dedit mihi, majus † omnibus est: et ‡ nemo potest rapere de manu Patris mei. §

30. Ego et Pater unum sumus.

31. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33. Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemiâ: et quià tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestrâ: quià Ego dixi, dii estis? (Ps. 81. 6.)

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi || Scriptura:

36. quem Pater sanctificavit,¶ et misit in mundum, vos dicitis: Quià blasphemas: Quià dixi, Filius Dei sum?

37. Si non facio opera Patris ** mei, nolite credere mihi.

38. Si autem facio: et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis quià Pater in me est, et ego in Patre.

39. Quærebant ergo eum apprehendere: et exivit de manibus eorum.

40. Et abiit iterùm trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primùm, et mansit illic.

41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quià Joannes quidem signum fecit nullum.

42. Omnia autem quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis et cum Marthâ: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices et Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere, Caiphâ pontifice prophetante oportere Jesum mori, ne totus populus periret: Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethaniâ, de castello Mariæ, et Marthæ sororis ejus.

2. (Maria autem erat, quæ†† unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus in-

---

* Quod. [Gr.] qui.
† Majus. [Gr.] major.
‡ Et. i. e. sicut.
§ [Adde] ita nec de meâ.
|| Falsitatis argui.
¶ Sanctum genuit.
** i. e. digna Patre meo.
†† i. e. quæ posteà.

firmabatur.) (Matt. 16. 7. Luc. 7. 37. infr. 12. 3.)

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloriâ Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum.

6. Ut ergo audivit quià infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam * iterùm.

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, et iterùm vadis illùc?

9. Respondit Jesus: Nonnè duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quià lucem hujus mundi videt:

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit; quià lux non est in eo.

11. Hæc ait, et post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: † sed vado ut à somno excitem eum.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt quià de dormitione somni diceret.

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est:

15. et gaudeo propter vos, ut credatis, ‡ quoniam non eram ibi: § sed eamus ad eum.

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Dydimus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut moriamur cum eo.

17. Venit itaque Jesus: et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim. ||)

19. Multi autem ex Judæis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur ¶ eas de fratre suo.

20. Martha ergo ut audivit quià Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus:

22. Sed et nunc scio, quià quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

24. Dixit ei Martha: Scio quià resurget in resurrectione in novissimo die. (Luc. 14. 14. Supr. 5. 29.)

25. Dixit ei Jesus: Ego

---

* In Judææ partem quæ respectu nostri est citra Jordanem.

† Quia Christo æquè facile erat mortuum suscitare ac aliis dormientem excitare.

‡ Me esse Messiam.

§ Quià honestè debuissem efficere ut non moreretur.

|| i. e. ferè mille passus.

¶ Hoc fiebat per septem dies.

sum resurrectio, * et vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet:

26. et omnis, qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27. Ait illi: Utique, Domine, ego credidi, quià tu es Christus Filius Dei vivi: qui in hunc mundum venisti.

28. Et cùm hæc dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te.

29. Illa ut audivit, surgit citò, et venit ad eum:

30. nondùm enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhùc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31. Judæi ergo, qui erant cum eâ in domo, et consolabantur eam, cùm vidissent Mariam quià citò surrexit et exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quià vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32. Maria ergo, cùm venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine, si fuisses hìc, non esset mortuus frater meus.

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judæos qui venerant cum eâ, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit seipsum,

34. et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, et vide.

35. Et lachrymatus est Jesus.

36. Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodò amabat eum.

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur?

38. Jesus ergo rursùm fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca: et lapis superpositus erat ei.

39. Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam † Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem elevatis sursùm oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam quià semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quià tu me misisti.

43. Hæc cùm dixisset, voce magnâ clamavit: Lazare, veni foràs.

44. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abire.

45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.‡

---

* Author resurrectionis et vitæ.

† i. e. miraculum per quod Deus glorificetur.

‡ Ut in Messiam.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus.

47. Collegerunt ergo Pontifices et Pharisæi consilium, et dicebant: Quid facimus, quià hic homo multa signa facit?

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni * illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50. nec cogitatis quià expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat pro gente,

52. et non tantùm pro gente, sed ut filios † Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

54. Jesus ergo jam non in palàm ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem; ‡ et ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Judæorum: et ascenderunt multi Jerosolymam de regione § ante Pascha, ut sanctificarent || seipsos.

56. Quærebant ergo Jesum: et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quià non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices et Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham et Lazarum receptus, unguento à Mariâ ungitur, murmurante Judâ fure: cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Jesus asello vectus cum honore Jerusalem ingreditur; et Gentilibus eum videre cupientibus, dicit horam suæ clarificationis instare, sed granum frumenti priùs mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foràs ejiciendus: de excæcatione Judæorum prophetatâ ab Isaiâ: in Christo honoratur aut spernitur Pater.

JESUS ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus.

2. Fecerunt autem ei cœnam ¶ ibi: et Martha minis-

---

* Non quòd annui essent, sed quòd subindè mutarentur summi Pontifices.

† i. e. quos adoptandos Deus decreverat in filios.

‡ Oppidum in tribu Ephraim.

§ In quam se Christus receperat.

|| Sacrificiis purificarent.

¶ Apud Simonem. Ita Matt. 26. 6. Marc. 14. 3.

trabat, Lazarus verò unus erat ex discumbentibus cum eo.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici * pretiosi, et unxit pedes Jesu: et extersit pedes ejus capillis suis: et domus impleta est ex odore unguenti.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, et datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quià de egenis pertinebat ad eum, sed quià fur erat, et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud.†

8. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis.

9. Cognovit ergo turba multa ex Judæis quià illic est: et venerunt, non propter Jesum tantùm, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit à mortuis.

10. Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut et Lazarum interficerent:

11. quià multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum.

12. In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem festum, cùm audissent quià venit Jesus Jerosolymam:

13. acceperunt ramos palmarum,‡ et processerunt obviàm ei, et clamabant, Hosanna,§ benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israël.

14. Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est: (Zach. 9.9.)

15. Noli timere, filia Sion: ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ.

16. Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm, sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quià hæc erant scripta de eo, et hæc fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum à mortuis.

18. Propterea et obviàm venit ei turba: quià audierunt eum fecisse hoc signum.

19. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quià nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20. Erant autem quidam Gentiles,|| ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaidà Galilææ, et rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Jesum videre.

22. Venit Philippus, et dicit Andreæ, Andreas rursùm et Philippus dixerunt Jesu.

---

* Nardi eximii.

† i. e. ad indicandum sepulturæ meæ tempus instare.

‡ Signum est lætitiæ.

§ Vide Matt. 21. 7. Marc. 11. 7. Luc. 19. 3. etc.

|| Qui nec Judæi natione erant, nec Proselyti: quos tamen Judæi edocuerant, sic Cornelius Centurio.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur * Filius hominis.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit:

25. ipsum solum manet, † si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. ‡ Qui amat animam suam, perdet eam: et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. (Matt. 10. 39. Marc. 8. 35. Luc. 9. 24.)

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur: et ubi sum ego, illìc et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificavit eum Pater meus.

27. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica § me ex hâc horâ. Sed propterea veni in horam hanc.

28. Pater, clarifica nomen || tuum. Venit ergo vox de cœlo: Et clarificavi, et iterùm clarificabo.

29. Turba ergo, quæ stabat, et audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

31. Nunc judicium ¶ est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

32. Et ego si exaltatus ** fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum.

33. (hoc autem dicebat, significans quâ morte esset moriturus.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege, quià Christus manet in æternum: et quomodò tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? (Ps. 109. 4. Dan. 7. 14.)

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhùc modicùm lumen in vobis est. Ambulate dùm lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: et qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Hæc locutus est Jesus et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum:

38. ut †† sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium ‡‡ Domini cui revelatum est? (Isa. 53.1. Rom. 10. 16.)

39. Propterea non poterant credere, quià iterùm dixit Isaias:

40. Excæcavit §§ oculos eo-

---

* i. e. agnoscatur non à Judæis solùm, sed etiam ab extraneis.

† Fructum non affert.

‡ Ita oportuit Christum pati.

§ Libera [vel] fac ut citò veniat tempus illud definitum, ut posteà fructum afferam.

|| Potentiam tuam per mortem meam ac resurrectionem.

¶ i. e. liberatio.

** In crucem.

†† Ut, i e. ita ut.

‡‡ Potestas quæ in Christo erat.

§§ Excæcati sunt.

rum, et induravit* cor eorum: ut † non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem ‡ eos. (Is. 6. 9. Matt. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Rom. 11. 8. Act. 28. 26.)

41. Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è synagogâ non ejicerentur.

43. Dilexerunt enim gloriam hominis magis, quam gloriam Dei.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45. Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46. Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis audierit verba mea, et non custodierit: ego non judico eum. § Non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea: habet qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49. Quià ego ex me ipso non sum locutus; sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar.

50. Et scio quià mandatum ejus vita æterna est. || Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus à cœnâ linteo præcinctus, lavat pedes discipulorum, renuente primùm Petro, exhortans ut idem invicem faciant: proditorem suum Joanni indicat, quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

Ante diem ¶ festum Paschæ, sciens Jesus quià venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. (Matt. 26. 2. Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.)

2. Et cœnâ factâ,** cùm diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ;

3. sciens quià omnia dedit ei Pater in manus, et quià à Deo exivit, et ad Deum vadit;

4. surgit †† à cœnâ, ‡‡ et ponit vestimenta sua: et cùm acce-

---

* Induratum.

† Et non videbunt.

‡ Nec sanabuntur obstantibus peccatis.

§ Quià judicium in aliud tempus dilatum est.

|| Ducit ad vitam æternam.

¶ i. e. vespera in quâ edebatur agnus paschalis.

** i. e. parata, nam lotio pedum de quâ loquitur vers. 5. fiebat ante cœnam.

†† Quià jam ordine discubuerant.

‡‡ À cœnâ, i. e. à toris qui ad cœnam parati erant.

pisset linteum, præcinxit se.

5. Deindè mittit aquam in pelvim, et cœpit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat præcinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem posteà.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantùm pedes meos, sed et manus, et caput.

10. Dicit ei Jesus: qui lotus * est, non indiget nisi ut pedes † lavet, sed est mundus totus. ‡ Et vos mundi estis § sed non omnes. ||

11. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: proptereà dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquàm ergo lavit pedes eorum, et accepit vestimenta sua: cùm recubuisset ¶ iterùm, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me, Magister, et Domine: et benè dicitis: sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, et Magister: et vos debetis alter alterius lavare pedes.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodùm ego feci vobis, ita et vos faciatis.

16. Amen, amen dico vobis: Non est servus major Domino suo: neque apostolus ** major est eo, qui misit illum. (Matt. 10. 24. Luc. 6. 40. Infr. 15. 20.)

17. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. (Ps. 40. 10.)

19. Amodò dico vobis, priusquàm fiat: ut cùm factum fuerit, credatis quià ego sum.

20. Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. (Matt. 10. 40. Luc. 10. 16.)

21. Cùm hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu: et protestatus est, et dixit: Amen, amen dico vobis: Quià unus ex vobis tradet me. (Matt. 26. 21.)

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.

24. Innuit †† ergo huic Si-

---

* Corpore lotus.
† Itineris causa.
‡ Totus, i. e. pedibus exceptis.
§ Mundi mente.
|| Omnes excepto Judâ.
¶ Ut cœnaret.
** i. e. legatus.
†† (Adde) ut sciscitaretur.

mon Petrus: et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cùm recubuisset * ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ.

27. Et post buccellam, introïvit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citiùs.

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quià loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret.

30. Cùm ergo accepisset ille buccellam, exivit continuò. Erat autem nox.

31. Cùm ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis: et Deus clarificatus est in eo.†

32. Si ‡ Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semetipso: et continuò clarificabit eum.

33. Filioli, adhùc modicùm vobiscum sum. Quæretis me: et sicut dixi Judæis: Quò ego vado, vos non potestis venire: et vobis dico modò.

34. Mandatum novum § do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. (Matt. 22. 39.)

35. In hoc cognoscent omnes quià discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit Jesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi: sequeris autem posteà.

37. Dicit ei Petrus: Quarè non possum te sequi modò? animam meam pro te ponam. (Matt. 26. 35. Marc. 14. 29.)

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

CAPUT XIV.

Consolando discipulos ait multas in domo Patris esse mansiones, seque rursùm illos assumpturum: Thomæ dicit, se esse viam, veritatem, et vitam, Philippo autem Patrem in se videri; illosque accepturos quidquid suo nomine petierint, et se alium Paraclitum à Patre eis missurum: docet quis ipsum diligere dicendus sit, et qualem pacem relinquat discipulis, qui de ipsius discessu meritò gaudere deberent.

---

* Propiùs se ad aurem admovens.

† Per ejus tum documenta tum miracula.

‡ Si, i. e. quandoquidem.

§ Novum præceptum erat ita diligere ut mortem propter amicos oppetamus, sicut fecit Christus.

NON turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quò minùs dixissem vobis: Quià vado parare vobis locum.

3. Et si * abiero, et præparavero vobis locum: iterùm venio,† et accipiam vos ad meipsum,‡ ut ubi sum ego, et vos sitis.§

4. Et quò ego vado, scitis, et viam scitis.

5. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quò vadis: et quomodò possumus viam scire?

6. Dicit ei Jesus: Ego sum via,‖ et veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utiquè cognovissetis: ¶ et amodò cognoscetis eum, et vidistis eum. **

8. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum: et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodò tu dicis: Ostende nobis Patrem?

10. Non creditis quià ego in Patre, et Pater in me est? †† Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis quià ego in Patre, et Pater in me est?

12. Alioquin ‡‡ propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum §§ faciet: quià ego ad Patrem vado. ‖‖

13. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. (Matt. 7. 7. et 21. 22. Marc. 11. 24. Infr. 16. 23.)

14. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

15. Si diligitis me, mandata mea servate.

16. Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum ¶¶ dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum,

17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere,

---

* Si, i. e. postquàm.

† Vide Act. 1. 11.

‡ Quià Christus est veritas ad quam imus. infra v. 6.

§ Sitis hæredes Dei, et cohæredes mei. Rom. 8. 17.

‖ Via qua itur, veritas ad quam itur, et quæ promissa adimpleat; vita quâ vivimus, ne deficiamus in viâ.

¶ Quià sumus æquales.

** Quià ego in Patre et Pater in me est. Tum quià Filius est imago substantiæ Dei. Heb. 1. 3.

†† Quià ego et Pater unum sumus.

‡‡ i. e. saltèm.

§§ Majora his faciet. Vide Act. 5. 15.

‖‖ A quo impetrabo vobis omnem potestatem.

¶¶ Spiritum consolatorem.

quià non videt * eum, nec scit † eum. Vos autem cognoscetis eum; quià apud vos manebit, et in vobis erit.

18. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.

19. Adhùc modicùm: et mundus me jam non videt. Vos autem videtis me: quià ego vivo, et vos vivetis.

20. In illo die vos cognoscetis, quià ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis.

21. Qui habet mandata mea, et servat ea: ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.

22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quià manifestaturus es nobis teipsum, et non mundo?

23. Respondit Jesus, et dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus:

24. Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus: sed ejus, qui misit me, Patris.

25. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens.

26. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia,‡ et suggeret § vobis omnia, quæcumque dixero vobis.

27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.||

28. Audistis quià ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utiquè, quià vado ad Patrem: quià Pater major ¶ me est.

29. Et nunc dixi vobis priusquàm fiat: ut cùm factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum.** Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam.††

31. Sed ut cognoscat mundus quià diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. ‡‡ Surgite, eamus hinc.

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli verò palmites; præceptum Christi de mutuâ dilectione frequentèr iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, et elegit eos ut fructum perpetuum afferrent; quos roborat adversùs mundi odium ac persecutiones, dicens Judæos excusationem non habere de peccato suo.

---

* Non curat videre.

† Nec desiderat.

‡ Quæ vobis sunt obscura.

§ In memoriam revocabit quæ oblita sunt.

|| Ob imminens periculum.

¶ Quià est fons et principium divinitatis Filii.

** i.e. tempus instat.

†† i.e. potestatem.

‡‡ i.e. spontè morior.

Ego sum vitis vera: et Pater meus agricola est.

2. Omnem palmitem in me* non ferentem fructum, tollet eum: et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

3. Jam vos mundi estis † propter sermonem ‡, quem locutus sum vobis. (Supr. 13. 14.)

4. Manete in me: et § ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum: quià sine me nihil potestis facere.

6. Si quis in me non manserit: mittetur foràs || sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.

7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint ¶: quodcumque volueritis petetis, et fiet vobis.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis: et efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione meâ.

10. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione meâ, sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione.

11. Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur.

12. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. (Supr. 13. 34. Eph. 5. 2. 1 Thess. 4. 9.)

13. Majorem hâc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos: quià servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quià omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

16. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis: et fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. (Matt. 28. 19.)

17. Hæc mando vobis, ut diligatis invicem. (1 Joan. 3. 11. et 4. 7.)

18. Si mundus vos odit, scitote quià me priorem vobis odio habuit.

19. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quià verò de mundo

---

* i. e. mihi fide solâ, non etiam charitate adhærentem.

† Animi proposito.

‡ Doctrinam fide et obedientiâ acceptatam.

§ Ut maneam in vobis.

|| Exscindetur sicut palmes inutilis.

¶ Præcepta mea servaveritis.

non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. (Supr. 13. 16. Matt. 10. 24.)

21. Sed hæc omnia facient * vobis propter nomen meum: quià nesciunt eum, qui misit me.

22. Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23. Qui me odit: et Patrem meum odit.

24. Si opera mea non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent †: nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quià odio habuerunt me gratis. (Ps. 24. 19.)

26. Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me:

27 et vos testimonium perhibebitis, quià ab initio mecum estis.

CAPUT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, et quòd eis expediat ut ipse vadat, quò veniat Paraclitus qui mundum arguat, ipsosque doceat, et Christum clarificet: declarat quod dixerat, Modicum et jam non videbitis me, etc. addens similitudinem de muliere pariente hortatur ut à Patre petant ipsius nomine: prædicitque ipsorum fugam.

Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini ‡.

2. Absque synagogis facient § vos: sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3. Et hoc facient vobis, quià non noverunt Patrem, neque me.

4. Sed hæc locutus sum vobis: ut cùm venerit hora eorum, reminiscamini quià ego dixi vobis.

5. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quià vobiscum eram ||: Et nunc vado ad eum, qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me, Quò vadis?

6. Sed quià hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego

---

* i. e. vos odio habebunt, vexabunt, non audient.

† Nam ubi lex non est, ibi nec legis transgressio est.

‡ Ne offensi deficiatis à me.

§ Ejicient è synagogis.

|| (Adde) ac proindè tuti.

vadam : si enim non abiero,
Paraclitus non veniet ad vos :
si autem abiero, mittam eum
ad vos.
8. Et cùm venerit ille, ar-
guet * mundum de peccato †,
et de justitiâ, et de judicio.
9. De peccato ‡ quidem,
quià non crediderunt in me :
10. de justitiâ § verò, quià
ad Patrem vado, et jam non
videbitis me :
11. de judicio || autem, quià
princeps hujus mundi jam ju-
dicatus est.
12. Adhùc multa habeo vo-
bis dicere : sed non potestis
portare modò.
13. Cùm autem venerit ille
Spiritus veritatis, docebit vos
omnem veritatem. Non enim
loquetur à semetipso, sed quæ-
cumque audiet loquetur, et
quæ ventura sunt annuntiabit
vobis.
14. Ille me clarificabit :
quià de meo accipiet, et an-
nuntiabit vobis.
15. Omnia quæcumque ha-
bet Pater, mea sunt. Prop-
tereà dixi : quià de meo acci-
piet et annuntiabit vobis.
16. Modicùm, et jam non
videbitis me ¶ : et iterùm mo-
dicùm **, et videbitis me :
quià †† vado ad Patrem.
17. Dixerunt ergo ex disci-
pulis ejus ad invicem ‡‡ : Quid
est hoc, quod dicit nobis :
Modicùm, et non videbitis
me : et iterùm modicùm, et
videbitis me, et quià vado ad
Patrem ?
18. Dicebant ergo : Quid
est hoc, quod dicit, Modi-
cùm ? nescimus quid loquitur.
19. Cognovit autem Jesus,
quià volebant eum interrogare,
et dixit eis : De hoc quæritis
inter vos, quià dixi, Modicùm,
et non videbitis me : et iterùm
modicùm, et videbitis me ?
20. Amen, amen dico vo-
bis : quià plorabitis, et flebitis
vos §§, mundus autem gau-
debit : vos autem contristabi-
mini, sed tristitia vestra ver-
tetur in gaudium.
21. Mulier cùm parit, tris-
titiam habet, quià venit hora
ejus : cùm autem pepererit
puerum, jam non meminit
pressuræ propter gaudium,
quià natus est homo in mun-
dum.
22. Et vos igitur nunc ||||
quidem tristitiam habetis, ite-
rùm autem videbo vos, et gau-

---

* Convincet.

† De peccato incredulitatis, de justitiâ ipsius Christi et de condemnatione quæ super eos irruet.

‡ (Adde) incredulitatis.

§ De justitiâ Christi, i. e. ostendet me esse justum, cùm ad Patrem ascenderim et susceptus fuerim in cœlos in quos nil intrat coinquinatum. Apoc. 21. 27.

|| i. e. de damnatione quæ modo irruet super eos, cùm jam princeps mundi, quem doctorem habuerunt damnatus sit, i. e. spoliatus suâ authoritate. Hæc omnia operatus est Spiritus Sanctus per miracula, evangelii propagationem, Judæorum dispersionem, et urbis eversionem.

¶ Quià moriar.

** Quià resurgam.

†† Quià, i. e. et posteà.

‡‡ i. e. mussitando.

§§ Me capto ac mortuo.

|||| i. e. me mortuo.

debit * cor vestrum : et gaudium vestrum nemo tollet à vobis †.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam ‡. Amen, amen dico vobis : si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

24. Usquè modò non petistis quidquam in nomine meo : Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25. Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora §, cùm jam non in proverbiis loquar vobis, sed palàm || de Patre annuntiabo vobis.

26. In illo die in nomine meo petetis : et non dico ¶ vobis quià ego rogabo Patrem de vobis.

27. Ipse enim Pater amat vos, quià vos me amastis, et credidistis quià ego à Deo exivi.

28. Exivi à Patre, et veni in mundum : iterùm relinquo mundum, et vado ad Patrem.

29. Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc palàm loqueris, et proverbium nullum dicis.

30. Nunc scimus quià scis omnia, et non opus est tibi ut quis te interroget : in hoc credimus quià à Deo existi.

31. Respondit eis Jesus : Modò creditis ?

32. Ecce venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria **, et me solum relinquatis : et non sum solus, quià Pater mecum est. (Matt. 26. 31. Marc. 14. 27.)

33. Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. ††. In mundo pressuram habebitis : sed confidite, ego vici ‡‡ mundum.

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis et iis qui per illos in ipsum essent credituri, ut serventur à malo, et omnes sint unum, mundusque cognoscat ipsum fuisse à Patre missum.

Hæc locutus est Jesus : et sublevatis oculis in cœlum, dixit : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te.

2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis §§, ut omne ||||, quod dedisti ei, det eis

---

* Vide infra 20. 20.

† Quià non moriar ampliùs. Rom. 6. 9. 1 Pet. 1. 8.

‡ Sicut prius fecistis anxii et fide dubii, ut Matt. 8. 25.

§ Post Pentecosten.

|| Clarè per Spiritum Sanctum.

¶ Etsi non promitterem vobis Patrem rogare pro vobis, rogabo tamen.

** In locum in quo vos fore tutos existimabitis.

†† i. e. nam si Pater me etiam in passione adjuvet, vos etiam adjuvabit ; ne igitur sitis anxii.

‡‡ Vici et vos vincetis. 1 Cor. 15. 57. 1 Joan. 4. 4. 5. 4. 5.

§§ In omnes homines.

|||| Ita efficias ut det vitam æternam omnibus quos dedisti ei. Vide suprà 6. 39.

vitam æternam. (Matt. 28.18.)

3. Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.

4. Ego te clarificavi super terram: opus consummavi *, quod dedisti mihi ut faciam:

5. et nunc clarifica me tu, Pater, apud temetipsum, claritate, quam habui priusquàm mundus esset apud te.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant, et mihi eos dedisti: et sermonem tuum servaverunt.

7. Nunc cognoverunt, quià omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt:

8. quià verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: et ipsi acceperunt, et cognoverunt verè quià à te exivi, et crediderunt quià tu me misisti:

9. Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quià tui sunt:

10. et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt: et clarificatus sum in eis.

11. Et jam † non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater Sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut et nos.

12. Cùm essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi: et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis. ut ‡ Scriptura impleatur. (Ps. 108. 8.)

13. Nunc autem ad te venio: et hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quià non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo.

15. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.

16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo.

17. Sanctifica eos in veritate §. Sermo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum.

19. Et pro eis ego sanctifico || meipsum: ut sint et ipsi sanctificati in veritate.

20. Non pro eis autem rogo tantùm, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me:

21. ut omnes unum sint ¶ sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quià tu me misisti.

22. Et ego claritatem **, quam dedisti mei, dedi eis: ut sint unum, sicut et nos unum sumus.

23. Ego in eis, et tu in me:

---

* Judæos docui, nunc morior. Nam in morte Christi omnia consummata sunt.

† Mox non ero.

‡ Et impleta est, etc.

§ Verâ, non fictâ pietate.

|| Offero in hostiam sanctam, quæ ipsos verè sanctos efficiat.

¶ Unâ fide et charitate.

** Potestatem.

ut sint consummati in unum: et cognoscat mundus quià tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum: ut videant claritatem meam quam dedisti mihi: quià dilexisti me ante constitutionem mundi.

25. Pater juste, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi: et hi cognoverunt, quià tu me misisti.

26. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam: ut dilectio, quâ dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus à Judæis capitur, illis primùm ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam et Caipham ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapâ cæditur: ter à Petro negatur: ductus in prætorium, dicit Pilato suum regnum non esse de hoc mundo: Judæi Jesum mori cupiunt, soluto Barabbâ.

Hæc cùm dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli ejus. (Matt. 26. 36. Marc. 14. 32. Luc. 22. 39.)

2. Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum: quià frequentèr Jesus convenerat illùc cum discipulis suis.

3. Judas ergo cùm accepisset cohortem, et à Pontificibus et Pharisæis ministros, venit illùc cum laternis, et facibus, et armis. (Matt. 26. 47. Marc. 14. 43. Luc. 22. 47.)

4. Jesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quæritis * ?

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum; abierunt retrorsùm, et ceciderunt in terram.

7. Iterùm ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quià ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.

9. Ut impleretur sermo, quem dixit: Quià quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. (Supr. 17. 12.)

10. Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: et percussit pontificis servum: et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12. Cohors ergo et tribunus †, et ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum:

---

* Ultrò se offert. Is. 53. 7.

† Cohortis præfectus.

13. Et adduxerunt eum ad Annam primùm *, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius.

14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judæis: Quià expedit, unum hominem mori pro populo. (Sup. 11. 49.)

15. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit † cum Jesu in atrium pontificis.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ, et introduxit Petrum. (Matt. 26. 58. Marc. 14. 54. Luc. 22. 55.)

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid ‡ et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum:

18. Stabant autem servi et ministri ad prunas, quià frigus erat, et calefaciebant se: erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrinâ ejus.

20. Respondit ei Jesus: Ego palàm locutus sum mundo; ego semper docui in synagogâ, et in templo, quò omnes Judæi conveniunt: et in oculto locutus sum nihil.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

22. Hæc autem cùm dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens: Sic respondes Pontifici?

23. Respondit ei Jesus: Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem benè, quid me cædis?

24. Et misit § eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

25. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit: Non sum.

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterùm ergo negavit Petrus: et statìm gallus cantavit.

28. Adducunt ergo Jesum à Caiphâ in prætorium ||. Erat autem manè: et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha¶. (Matt. 27. 2. Marc. 15. 1.

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foràs, et dixit: Quam accusationem affertis adversùs hominem hunc?

---

* Deinde ad Caipham, ex v. 24.

† Quæ sequuntur facta sunt apud Caipham.

‡ Certò. Vide Matt. 26. 69.

§ Miserat. Hæc referenda sunt supra v. 15.

|| Magnum tribunal quod propè demum Pilati erat.

¶ Victimas Paschales, quæ per septem dies mactabantur. Ita sumitur vox Pascha, Deut. 16. 2. 2. Paral. 35. 7.

30. Responderunt et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum.* Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam.†

32. Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans quà morte esset moriturus.‡

33. Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei: Tu es rex Judæorum? (Matt. 27. 11. Marc. 15. 2. Luc. 23. 3.)

34. Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua, et pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36. Respondit Jesus: regnum meum non est de hoc mundo:§ si ex hoc mundo esset regnum meum ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis ‖ quià rex sum ego. Ego in hoc natus sum,¶ et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati;** omnis qui est ex veritate, †† audit vocem meam.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, et dicit eis: ego nullam invenio in eo causam.‡‡

39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Paschâ: vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum. (Matt. 27. 15. Marc. 15. 6. Luc. 23. 17.)

40. Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.§§

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, et spinis coronatus, ad mortem deposcitur: rursùmque à Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantùm habere in ipsum potestatem. Pilatus metu cohibitus, Jesum, quem regem dicit Ju-

---

* Flagellata.

† Innuunt non flagellatione sed morte Jesum esse puniendum; si sceptrum vel authoritatem, de quâ Gen. 49. 10. Romani Judæis eripuerant. Flagellare poterant. Matt. 10. 17. non necare.

‡ Tradendus enim erat gentibus. Matt. 20. 19.

§ Quià regnum Christi non corrumpetur. Dan. 7. 14. at regna mundi semper cadunt.

‖ Rectè dicis, Rex sum.

¶ Vide Luc. 1. 32.

** i. e. regnum meum, regnum est veritatis cujus subditi sunt omnes veritatis amantes; veni igitur in mundum ut Regnum meum perficiatur per veritatis, i. e. Evangelii prædicationem.

†† i. e. qui veritatem amat, meo paret imperio, me regem esse fatetur.

‡‡ Causam mortis.

§§ Homicida. Act. 3. 14.

dæorum, morti adjudicat: Jesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur: posito à Pilato super crucem titulo, divisisque à militibus vestimentis, et sorte de tunicâ missâ: Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat: et sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum: fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis et aqua profluit; ejusque corpus myrrhâ et aloë conditum sepelitur.

TUNC ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. (Matt. 27. 27. Marc. 15. 16.)

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus; et veste purpureâ circumdederunt eum.

3. Et veniebant ad eum, et dicebant: Ave, Rex Judæorum: et dabant ei alapas.

4. Exivit ergo iterùm Pilatus foràs, et dicit eis: Ecce adduco vobis eum foràs, ut cognoscatis quià nullam invenio in eo causam.

5. [Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, et purpureum vestimentum.] Et dicit eis: Ecce homo.

6. Cùm ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite: ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus et secundùm legem debet mori,* quià Filium Dei se fecit.

8. Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit:

9. Et ingressus est prætorium iterùm: et dixit ad Jesum: Undè es tu: Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: mihi non loqueris? nescis quià potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversùm me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propptereà qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.†

12. Et exindè quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13. Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adduxit foràs Jesum: et sedit pro tri-

---

* Respiciunt ad Deut. 18 20 ubi pseudo-propheta necandus dicitur.

† Sensus hujus versùs is est. Habes potestatem, sed facilè evaderem, nisi me mori decretum esset à Deo patre. Etiamsi me esse Messiam non valeas agnoscere, cùm gentilis sis, magnum tamen habes peccatum, qui me, quem insontem fateris, flagris verberas: sed Judas, sacerdotes et populus qui me tibi ut reum tradiderunt, magis peccant, cùm ex prophetis me esse Messiam agnoscere potuerint.

bunali, in loco qui dicitur Lithostrotos,* Hebraicè † autem Gabbatha. ‡

14. Erat autem Parasceve Paschæ, § horâ quasi sextâ, || et dicit Judæis : Ecce rex vester.

15. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam ? Responderunt Pontifices : Non habemus Regem, nisi Cæsarem.¶

16. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt.

17. Et bajulans sibi crucem, exivit ** in eum, qui dicitur Calvariæ,†† locum, Hebraicè autem Golgotha : (Marc. 15. 22. Luc. 23. 33.)

18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum.

19. Scripsit autem et titulum Pilatus : et posuit super crucem. Erat autem scriptum : Jesus Nazarenus, Rex Judæorum.

20. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt : quià prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraicè, Grecè, et Latinè.

21. Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum : Noli scribere, Rex Judæorum : sed quià ipse dixit : Rex sum Judæorum.

22. Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi.‡‡

23. Milites ergo cùm crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, (et fecerunt quatuor partes : unicuique militi partem) et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis,§§ desuper contexta per totum. (Matt. 27. 35. Marc. 15. 24. Luc. 23. 34.)

24. Dixerunt ergo ad invicem : Non scindamus eam, sed sortiamur de illâ cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens : Partiti sunt vestimenta mea sibi : et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. (Ps. 21. 19.)

25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophæ, et Maria Magdalene.

26. Cùm vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ : Mulier, ecce filius tuus.

27. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et ex illâ

---

* Lapidibus stratus.

† i. e. Chaldæo-Syriacè.

‡ i. e. Locus editus.

§ i. e. præparatio victimatum paschalium quæ immolari debebant sabbato quod sequebatur.

|| Circa meridiem. Hæc enim omnia intra spatium quinque horarum gesta sunt à tertiâ ad nonam.

¶ Nam sceptrum Judæ de quo Gen. 49, 10. ablatum fuerat à Romanis, qui illud contulerant in Herodem.

** Extra urbem. Hebr. 13. 11. 12.

†† Vide Matt. 27. 33.

‡‡ Quod scripsi, scribi jussi et scriptum manere volo.

§§ Continuo textu, qualis erat tunica Pontificis.

horâ accepit eam discipulus in suâ.

28. Posteà sciens Jesus quià omnia consummata* sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. (Ps. 68. 23.)

29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo † circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30. Cùm ergo accepisset Jesus acetum, dixit: consummatum est.‡ Et inclinato capite tradidit spiritum.

31. Judæi ergo, [quoniàm parasceve § erat ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus ‖ dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, et tollerentur.

32. Venerunt ergo milites: et primi quidem fregerunt crura, et alterius qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Jesum autem cùm venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura:

34. Sed unus militum lanceâ latus ejus aperuit, et continuò exivit sanguis et aqua.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit:¶ et verum est testimonium ejus. Et ille scit quià vera dicit: ut et vos credatis.

36. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo.** (Exod. 12. 46. Ps. 33. 21.)

37. Et iterùm alia Scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt.††(Zach. 12. 10.)

38. Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæâ, (eò quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. (Matt. 27. 57. Marc. 15. 43. Luc. 23. 50.)

39. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ et aloës, quasi libras centum. (Supr. 3. 2.)

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: et in horto monumentum novum, in quo nondùm quisquam positus erat,‡‡

42. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum§§, quià juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

---

* i. e. impleta sunt oracula, quæ ad ipsius statum humilem pertinebant.

† i. e. hyssopi calamo.

‡ Opus redemptionis.

§ Præparatio sabbati.

‖ Quià incidebat in festa paschalia.

¶ Illud ego vidi et scripsi. De se Joannes loquitur.

** Hoc dictum est de agno paschali: sed Christus Pascha nostrum est. 1. Cor. 5. 7.

†† Oculos conjicient in eum cujus latus lanceâ perforarunt.

‡‡ Vide Luc. 23. 53.

§§ Quià propè erat vespera sabbati, quo non licebat operari.

CAPUT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deindè Petrus et Joannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Jesum agnoscit: qui apparens Apostolis, pacem illis optat; et ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum Sanctum, ut peccata remittant ac retineant: rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens qui in ipso non viso crediderunt: multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

UNA * autem sabbati, Maria Magdalene venit manè, cùm adhùc tenebræ essent, ad monumentum: et vidit lapidem sublatum à monumento. (Matt. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 1.)

2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum.

3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum.

4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus præcucurrit citiùs Petro, et venit primus ad monumentum.

5. Et cùm se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum; et vidit linteamina posita,

7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatìm involutum in unum locum.

8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit et credidit.

9. Nondùm enim sciebant scripturam, quià oportebat eum à mortuis resurgere. (Ps. 15. 10.)

10. Abierunt ergo iterùm discipuli ad semetipsos.†

11. Maria autem stabat ‡ ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, et prospexit in monumentum: (Marc. 16. 5. Luc. 24. 4.)

12. et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis. Quià tulerunt Dominum meum; et nescio ubi posuerunt eum.

14. Hæc cùm dixisset, conversa est retrorsùm, et vidit Jesum stantem: et non sciebat quià Jesus est.

15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quià hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum: dicito

---

* Vide Luc. 24. 1.

† i. e. in domos suas.

‡ Ab urbe reverterat sola.

mihi ubi posuisti eum; et ego eum tollam.

16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa,* dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, † nondùm enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ‡ ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum.

18. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quià vidi Dominum, et hæc dixit mihi.

19. Cùm ergo serò esset die illo, una sabbatorum, § et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum; venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. (Marc. 16. 14. Luc. 24. 36. 1 Cor. 16. 5.)

20. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, et latus. Gavisi sunt || ergo discipuli viso Domino.

21. Dixit ergo eis iterùm: Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.

22. Hæc cùm dixisset, insufflavit: et dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum:

23. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt. (Matt. 18. 18.)

24. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26. Et post dies octo ¶ iterùm erant discipuli ejus intùs; et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis.

27. Deindè dicit Thomæ: Infer digitum tuum hùc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum: et noli esse incredulus, sed fidelis.

28. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus et Deus meus.

29. Dixit ei Jesus: Quià vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt.

30. Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. (Inf. 21. 25.)

32. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quià Jesus est Christus Filius Dei: et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.**

---

* (Adde) et vocem agnoscens.

† Ne sis occupata in me tangendo, me videre poteris, nondùm, etc.

‡ Cùm eos aliquan diu videro ascendam, etc.

§ Primâ die hebdomadæ.

|| Vide 16. 22.

¶ Octavo die qui posteà sacer Christianis fuit, estque dies dominica.

** Perfecta fides salutem operatur. 1 Pet. 1. 9.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Jesus copiosam piscium multitudinem; quo signo Petrus per Joannem Dominum agnoscens, mittit se in mare: et facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves; et de futurâ passione suâ admonetur, frustrà de Joannis morte curiosè scrutatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

POSTEA manifestavit se iterùm Jesus discipulis ad mare Tiberiadis*. Manifestavit autem sic.

2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanaël, qui erat à Caná Galilææ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo:

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim: et illâ nocte nihil prendiderunt.

4. Mane autem facto stetit Jesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quià Jesus est.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete: et invenietis. Miserunt ergo: et jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cùm audisset quià Dominus est, tunicâ succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt, [non enim longè erant à terrâ, sed quasi cubitis ducentis] trahentes rete piscium.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem.

10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite prandere. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quià Dominus est.

13. Et venit Jesus, et accipit panem, et dat eis, et piscem similitèr.

14. Hoc jam tertiò manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset à mortuis.

15. Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Do-

* In Galilæâ. Vid. Matt. 28. 7.

mine, tu scis quià amo te*. Dicit ei : Pasce agnos meos.
16. Dicit ei iterùm : Simon Joannis, diligis me ? Ait illi : Etiam, Domine, tu scis quià amo te. Dicit ei : Pasce agnos meos.
17. Dicit ei tertiò : Simon Joannis, amas me ? Contristatus est Petrus, quià dixit ei tertiò,† Amas me ? et dixit ei : Domine, tu omnia nosti : tu scis quià amo te. Dixit ei : Pasce oves meas.
18. Amen, amen dico tibi : cùm esses junior cingebas te, et ambulabas ubi volebas : cùm autem senueris, extendes‡ manus tuas, et alius te cinget,§ et ducet quò tu non vis. ||
19. Hoc autem dixit, significans quâ morte clarificaturus esset Deum. Et cùm hoc dixisset, dicit ei : Sequere me.
20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in cœnâ super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradet te ?
21. Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit Jesu : Domine, hic autem quid ?
22. Dicit ei Jesus: Sic ¶eum volo manere donec veniam, quid ad te ? tu me sequere.**
23. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quià discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus : Non moritur ; sed : Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te ?
24. Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc : et scimus quià verum est testimonium ejus.
25. Sunt autem et alia multa, quæ fecit Jesus : quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos,††qui scribendi sunt, libros.

---

* Non prætulit se aliis. Sufficit ei testimonium perhibere cordi suo; noluit judex esse cordis alieni. [S. August.]

† Quià ter negando meruisset ter interrogari.

‡ Extendes in cruce.

§ Cruci adstringet. (Tertull.)

|| Mortem natura fugit.

¶ Sic, i. e. si sic.

** i. e. Me imitaberis etiam in morte violentâ.

†† Quià innumera propè miracula Christus patravit.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAPUT PRIMUM.

Jesus promittit Apostolis Spiritum Sanctum : nomina Apostolorum : oratio Petri de uno in locum Judæ proditoris sufficiendo : eligitur sorte Matthias.

PRIMÙM quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cæpit Jesus facere, et docere,

2. usquè in diem, quâ, præcipiens Apostolis per Spiritum Sanctum,* quos elegit, assumptus est :

3. quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.

4. Et convescens †, præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum ‡ :

5. quià Joannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizamini § Spiritu Sancto non post multos hos dies.

6. Igitur qui convenerant interrogabant eum, dicentes : Domine, si in tempore hoc restitues || regnum Israël ?

7. Dixit autem eis : Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in suâ potestate :

8. sed accipietis virtutem supervenientis Spiritûs Sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæâ, et Samariâ, et usquè ad ultimum terræ. (Luc. 24. 48.)

9. Et cùm hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est : et nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10. Cùmque intuerentur ¶ in cœlum euntem illum, ecce

* i. e. mandavit quæ agere deberent postquam Spiritum Sanctum accepissent.

† Rectius : et congregans eos in unum locum.

‡ Vide Luc. 24. 49. Joan. 14. 26.

§ Largiter sine mensurâ perfundemini. (Joan. 3. 34.)

|| Instaurabis. Nondùm intellexerant quale esset Regnum Dei. Respiciunt sanè ad Daniel. 7. 27.

¶ Defixis oculis.

duo viri * astiterunt juxtà illos in vestibus albis,

11. qui et dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodùm vidistis eum euntem in cœlum.

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam, à monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter †.

13. Et cùm introissent ‡ in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Mariâ matre Jesu, et fratribus ejus.

15. In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, ferè centum viginti.)

16. Viri fratres, oportet § impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per os David de Judâ, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum: (Ps. 40. 10. Joan. 13. 18.)

17. qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem || ministerii hujus.

18. Et hic quidem possedit agrum ¶ de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius: et diffusa sunt omnia viscera ejus. (Matt. 27. 7.)

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, linguâ eorum **, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in eâ: et episcopatum ejus accipiat alter. (Ps. 68. 26. et 108. 8.)

21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit †† inter nos Dominus Jesus,

22. incipiens à baptismate Joannis usquè in diem quâ assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum.

25. accipere locum ministerii hujus, et apostolatûs, de quo prevaricatus est Judas ut abiret in locum suum.

---

* i. e. Angeli humanâ specie.

† Iter mille passuum.

‡ Cùm introissent urbem, ascenderunt in cœnaculum, i. e. partem domûs superiorem.

§ i. e. oportebat.

|| Cui contigit partem habere ministerii hujus.

¶ Reliquit agrum sui sceleris monumentum.

** Syro-Chaldaicâ.

†† Coram nobis vixit.

26. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Effuso super discipulos Spiritu Sancto die Pentecostes, omnium loquuntur linguis: dicentes autem musto plenos esse confutat Petrus, compunctique Judæi audito Petro, convertuntur ad Christum tria circiter millia; perseverant in doctrinâ Apostolorum, habentes omnia communia.

Et cum complerentur dies Pentecostes *, erant omnes pariter in eodem loco:

2. et factus est repentè de cœlo sonus, tamquam advenientis spiritûs vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes.

3. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque suprà singulos eorum:

4. Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis †, Prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. (Matt. 3. 11. Joan. 7. 39. Sup. 1. 8.

5. Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est.

6. Factâ autem hâc voce ‡, convenit multitudo, et mente confusa est §, quoniàm audiebat unusquisque linguâ suâ illos loquentes.

7. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt,

8. et quomodò nos audivimus unusquisque linguam nostram, in quâ nati sumus?

9. Parthi, et Medi, et Ælamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Judæam, et Cappadociam, Pontum, et Asiam,

10. Phrygiam, et Pamphyliam, Ægyptum, et partes Libiæ, quæ est circa Cyrenen, et advenæ Romani,

11. Judæi quoque, et Proselyti, Cretes, et Arabes? ‖ audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei ¶.

12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem dicentes: quidnam vult hoc esse?

13. Alii autem irridentes dicebant: Quià musto pleni sunt isti.

14. Stans autem Petrus ** cum undecim, levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Judæi, et qui habitatis Jeru-

---

* i. e. quinquaginta dies qui à Paschâ computantur. Quinquagesimus dies sacer erat ob legem eo die Israëlitis datam.

† Sibi priùs ignotis.

‡ Hâc famâ vulgâta per urbem.

§ Anxii erant et stupebant.

‖ Festi causâ ii omnes convenerant Jerusalem.

¶ Dei potentiam, quæ Jesu suscitato apparuit Id enim est fundamentum prædicationis Apostolorum ac fidei nostræ. 1 Cor. 15. 14.

** Ut gregis Apostolici pastor ac princeps.

salem universi, hoc vobis no-
tum sit, et auribus percipite
verba mea.
15. Non enim sicut vos æs-
timatis, hi ebrii sunt, cùm sit
hora diei tertia * :
16. sed hoc est, quod dic-
tum est per prophetam Joël.
17. Et erit in novissimis die-
bus [dicit Dominus] effundam
de Spiritu meo super omnem
carnem : et prophetabunt filii
vestri, et filiæ vestræ † : et ju-
venes vestri visiones videbunt,
et seniores vestri somnia som-
niabunt.‡ (Joël. 2. 28.)
18. Et quidem super servos
meos, et super ancillas meas,
in diebus illis effundam de
Spiritu meo, et prophetabunt:
19. et dabo prodigia in cœlo
sursùm, et signa in terrâ deor-
sùm, sanguinem, et ignem, et
vaporem fumi.
20. Sol convertetur in tene-
bras, et luna in sanguinem,
antequam veniat dies Domini
magnus et manifestus §.
21. Et erit : omnis quicum-
que invocaverit nomen Domi-
ni, salvus erit. (Rom. 10. 13.)
22. Viri Israëlitæ, audite
verba hæc : Jesum Nazare-
num, virum approbatum à
Deo in vobis, virtutibus, et
prodigiis, et signis, quæ fecit
Deus per illum in medio ves-
trí, sicut et vos scitis :
23. hunc definito consilio et
præscientiâ Dei traditum, per
manus iniquorum affigentes
interemistis :
24. quem Deus suscitavit
solutis doloribus inferni ||, jux-
ta quod ¶ impossibile erat te-
neri illum ab eo **.
25. David enim dicit in eum :
Providebam Dominum in con-
spectu meo semper : quoniàm
à dextris est †† mihi ne com-
movear ‡‡ : (Ps. 15. 8.)
26. Propter hoc lætatum est
cor meum, et exultavit lingua
mea, insuper et caro mea re-
quiescet in spe :
27. Quoniàm non derelin-
ques animam meam in infer-
no §§, nec dabis Sanctum tuum
videre corruptionem.
28. Notas mihi fecisti vias
vitæ |||| et replebis me jucundi-
tate cum facie tuâ.
29. Viri fratres, liceat au-
denter dicere ad vos de Pa-
triarchâ David, quoniàm de-
functus est, et sepultus : et
sepulchrum ejus est apud nos
usquè in hodiernum diem.
30. Propheta igitur cùm es-
set, et sciret quià jurejuran-

---

* Offerendis victimis destinata, non commessationibus : nam diebus festis usquè ad sextam jejunabant Judæi. (Joseph.)

† Vide Act 9. 10 : 10. 10: 11. 28. 21. 9. et 10.

‡ Senioribus vestris per somnia voluntatem meam aperiam. Act. 16. 9.

§ Hæc omnia facta sunt in morte Christi, in excidio Jerusalem et fient antè ultimum diem judicii.

|| Inferni, [Gr.] mortis.

¶ Quandoquidem.

** Ab eo, i. e. à morte.

†† Mihi opitulatur.

‡‡ i. e. ne dejiciar de regno promisso.

§§ In morte.

|||| In vitam me revocasti.

do jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus : (Ps. 131. 11.)

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quià neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. (Ps. 15. 10.)

32. Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33. Dexterâ igitur Dei exaltatus, et promissione * Spiritûs Sancti acceptâ à Patre, effudit hunc †, quem vos videtis, et auditis.

34. Non enim David ascendit in cœlum : dixit autem ipse : Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, (Ps. 109. 1.)

35. donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36. Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, quià et Dominum eum, et Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reliquos Apostolos : Quid faciemus, viri fratres ?

38. Petrus verò ad illos : Pœnitentiam (inquit) agite, et baptizetur unus-quisque vestrûm in nomine Jesu Christi ‡, in remissionem peccatorum vestrorum : et accipietis donum Spiritûs Sancti. §

39. Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus qui longè sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens : Salvamini à generatione istâ pravâ ||.

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt : et appositæ sunt ¶ in die illa animæ circiter tria millia.

42. Erant autem perseverantes in doctrinâ Apostolorum, et communicatione fractionis panis ** et orationibus.

43. Fiebat autem omni animæ timor : multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam qui credebant, erant pariter ††, et habebant omnia communia.

45. Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidiè quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, et simplicitate cordis,

47. collaudentes Deum, et

---

* i. e. jure mittendi.

† Hoc donum in nos contulit, i. e. subitum linguarum usum.

‡ i. e. baptismate quod virtutem habet à Christo. Sic nomen Jesu accipitur. Matt. 7. 21. Act. 4. 7.

§ Per impositionem manuum. Inf. 19.

|| Eripite vos ex isto hominum genere.

¶ (Adde) aliis discipulis.

** Panis Eucharistici.

†† Pariter. [Gr.] conjuncti.

habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidiè in idipsum *.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum à matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem nominis Christi; quem ostendit esse Messiam olìm promissum.

Petrus autem et Joannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidiè ad portam templi, quæ dicitur Speciosa †, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3. Is cùm vidisset Petrum et Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.

5. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et ambula.

7. Et apprehensâ manu ejus dexterâ, allevavit eum, et protinùs consolidatæ sunt bases ejus et plantæ.

8. Et exiliens ‡ stetit, et ambulabat: et intravit cum illis in templum, ambulans, et exiliens, et laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, et laudantem Deum.

10. Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad speciosam portam templi: et impleti sunt stupore et extasi, in eo quod contigerat illi.

11. Cùm teneret autem Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum § quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12. Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israëlitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostrâ virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14. Vos autem sanctum et justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis: (Matt. 27. 20. Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joan. 18. 40.)

15. Authorem verò vitæ interfecistis, quem Deus susci-

* In idipsum, i. e. Ecclesiæ.

† Quià ex ere Corinthio facta erat. Joseph.

‡ Istud prædixerat Is. 35. 6. tunc saliet claudus.

§ Vide Joan. 10. 23.

‖ Esse absolvendum.

tavit à mortuis, cujus nos testes sumus.

16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, et nostis, confirmavit nomen ejus: et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrûm.

17. Et nunc, fratres, scio quià per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri.

18. Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19. Pœnitemini igitur, et convertimini, ut deleantur peccata vestra:

20. ut cùm venerint * tempora refrigerii † à conspectu Domini, et miserit eum, qui prædicatus est vobis, Jesum Christum,

21. quem oportet quidem cœlum suscipere usquè in tempora restitutionis omnium ‡ quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo prophetarum.

22. Moyses quidem dixit: Quoniàm Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. (Deut. 18. 15.)

23. Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24. Et omnes prophetæ à Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25. Vos estis filii prophetarum §, et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. (Gen. 12. 3.)

26. Vobis primùm || Deus suscitans ¶ Filium suum, misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque à nequitiâ suâ.

CAPUT IV.

Apostoli ostendunt in solo Christo esse salutem, non cessant à doctrinâ nominis Christi: accipiunt signa dati Spiritûs Sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, Barnabas divendit agrum suum.

LOQUENTIBUS autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducæi,

2. dolentes quòd docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis.

3. et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in cus-

* Ut veniant.

† Salutis à Domino.

‡ Diem judicii, quo creaturæ quæ nunc sceleribus impiorum contaminantur, in pristinum honoris statum restituentur. Sap. 2. 8.

§ Ad vos missi sunt prophetæ, ad vos pertinet testamentum.

|| Vide Matt. 15. 24.

¶ i e. mittens. Respicit Petrus ad verba Moysis quæ supr. 22. retulit, Suscitabit, &c.

todiam in crastinum: erat enim jam vespera.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: et factus est numerus virorum quinque millia.

5. Factum est autem in crastinum ut congregarentur principes * eorum, et seniores †, et Scribæ in Jerusalem:

6. et Annas princeps sacerdotum ‡, et Caïphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali.

7. Et statuentes eos in medio, interrogabant: in quâ virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8. Tunc repletus Spiritu Sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et seniores, audite:

9. Si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi: in quo iste salvus factus est,

10. notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israël: quià in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

11. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: (Ps. 117. 22. Matt. 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Rom. 9. 32. 1 Pet. 2. 7.)

12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13. Videntes autem Petri constantiam et Joannis, comperto quòd homines essent sine litteris, et idiotæ, admirabantur, et cognoscebant eos quoniàm cum Jesu fuerant:

14. hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15. Jusserunt autem eos foràs extra concilium secedere: et conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniàm quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, et non possumus negare.

17. Sed ne ampliùs divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultrà loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omninò loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus verò et Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, judicate:

20. non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui.

21. At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodò punirent eos, propter populum, quià omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22. Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo, in

---

* (Adde) magni Synedrii.

† Seniores, i. e. Senatores urbis.

‡ Vide Luc. 3. 2.

quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos: et annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum et seniores dixissent.

24. Qui cùm audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cœlum, et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt:

25. qui Spiritu Sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quarè fremuerunt Gentes, et populi meditati sunt inania? (Ps. 2. 1.)

26. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversùs Dominum, et adversùs Christum ejus?

27. convenerunt enim verè in civitate istâ adversùs sanctum Puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum Gentibus, et populis Israël,

28. facere quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri.

29. Et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiduciâ loqui verbum tuum,

30. in eo quòd manum tuam extendas ad sanitates et signa et prodigia fieri per nomen sancti Filii tui Jesu.

31. Et cùm orassent, motus est locus, in quo erant congregati: et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiduciâ.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33. Et virtute magnâ reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: et gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant,

35. et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

36. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis [quod est interpretatum Filius consolationis *] Levites, Cyprius genere,

37. cùm haberet agrum †, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostulorum.

CAPUT V.

Ananias et uxor sua Sapphira subitâ morte percutiuntur: Apostoli in custodiâ reclusi ab Angelo educuntur, et rursùm apprehensi non consentiunt ut à prædicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio cæsi dimittuntur, gaudentes quòd pro Christi nomine cædi meruissent.

---

* Ad consolandum aptissimus.

† Quem ab uxore habuerat: vel pascua quæ Levitæ poterant habere. Num. 35. 3.

VIR autem quidam nomine Ananias, cum Sapphirâ uxore suâ, vendidit agrum,

2. et fraudavit de pretio agri, consciâ uxore suâ: et afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit.

3. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit * satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto †, et fraudare de pretio agri?

4. Nonne manens tibi manebat, et venumdatum in tuâ erat potestate? Quarè posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit et expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt.

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efferent te.

10. Confestìm cecidit ante pedes ejus, et expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam; et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in universâ ecclesiâ, et in omnes qui audierunt hæc.

12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus.

14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,

15. ita ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis.

16. Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, et vexatos à spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

17. Exurgens autem princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant [quæ est hæresis Sadducæorum] repleti sunt zelo:

18. et injecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodiâ publicâ.

19. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas

---

* Cur permisisti à Satanâ induci te in mendacium.

† Sperare falli posse Spiritu Sancto instructos.

carceris, et educens eos, dixit:

20. Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21. Qui cùm audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes seniores filiorum Israel: et miserunt ad carcerem ut adducerentur.

22. Cùm autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt,

23. dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentiâ, et custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intùs invenimus.

24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, et principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret.

25. Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quià ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum.

26. Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur.

27. Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio; Et interrogavit eos princeps sacerdotum,

28. dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: et ecce replestis Jerusalem doctrinâ vestrâ: et vultis inducere super nos sanguinem * hominis istius.

29. Respondens autem Petrus, et Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno.

31. Hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dexterâ suâ, ad dandam pœnitentiam Israëli, et remissionem peccatorum.

32. Et nos sumus testes horum verborum, et Spiritus Sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33. Hæc cùm audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universæ plebi, jussit foràs ad breve homines fieri.

35. Dixitque ad illos: Viri Israëlitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis.

36. Ante hos enim dies extitit Theodas †, dicens se esse aliquem ‡, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, et redacti ad nihilum.

---

* Nos reos facere mortis.
† Joseph (l. 20. c. 3.)
‡ Aliquem magnum.

37 Post hunc extitit Judas Galilæus * in diebus professionis †, et avertit populum post se; et ipse periit, et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos: quoniàm si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur:

39. si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne fortè et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omninò loquerentur in nomine Jesu, et dimiserunt eos.

41. Et illi quidem ibant gaudentes ‡ à conspectu concilii, quoniàm digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

42. Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum: Stephani virtus ac prodigia: Judæi eum falsis testibus nituntur opprimere.

In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum § adversùs Hebræos, eò quòd despicerentur || in ministerio quotidiano viduæ eorum.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis ¶.

3. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, et sapientiâ, quos constituamus super hoc opus.

4. Nos verò orationi, et ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam ** Antiochenum.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: et orantes imposuerunt eis manus.

7. Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valdè: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

8. Stephanus autem plenus gratiâ et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.

---

* Joseph. l. 18. c. 2.

† Tempore descriptionis posterioris factæ relegato Archelao: de priore loquitur Lucas 2. 2.

‡ Gaudebant juxta Christi mandatum, Matt. 5. 11, 12.

§ Judæorum qui extra Palestinam nati, fidem susceperant.

|| Negligerentur in eleemosynarum erogatione.

¶ Ut omnibus conferamus quæ sunt victui necessaria.

** Proselytum, ex Gentili factus Judæus.

9. Surrexerunt autem quidam de synagogâ, quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant à Ciliciâ, et Asiâ, disputantes cum Stephano :

10. et non poterant resistere sapientiæ *, et spiritui, qui loquebatur †.

11. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, et in Deum.

12. Commoverunt itaque plebem, et seniores, et Scribas : et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium,

13. et statuerunt falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba adversùs locum sanctum, et legem.

14. Audivimus enim eum dicentem : quoniàm Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, Judæos reprehendit quòd ipsi et patres eorum Spiritui Sancto semper restiterint : lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus : oratque pro lapidantibus.

Dixit autem princeps sacerdotum : Si hæc ita se habent ?

2. Qui ait : Viri, fratres, et patres, audite : Deus gloriæ apparuit ‡ patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamiâ §, priusquàm moraretur in Charan,

3. et dixit ad illum : Exi de terrâ tuâ, et de cognatione tuâ, et veni in terram, quam monstravero tibi. (Gen. 12. 1.)

4. Tunc exiit de terrâ Chaldæorum, et habitavit in Charan. Et indè, postquàm mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in quâ nunc vos habitatis.

5. Et non dedit illi hæreditatem in eâ, nec passum pedis : sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cùm non haberet filium.

6. Locutus est autem ei Deus : Quià erit semen ejus accola in terrâ alienâ, et servituti eos subjicient, et malè tractabunt eos annis quadringentis ‖ : (Gen. 15. 13.)

7. et gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus : et post hæc exibunt, et servient mihi in loco isto.

8. Et dedit illi testamentum circumcisionis ¶ : et sic ** ge-

---

* Quià scripturas apprimè noverat.

† Sicut promissum est Matt. 10. 20.

‡ Hanc apparitionem non à Scripturâ, sed à traditione habebant Judæi.

§ In urbe, Ur dictâ.

‖ Ab Isaaci nativitate numerandis.

¶ Circumcisionem in signum pacti fœderis

** Et circumcisus.

nuit Isaac, et circumcidit eum die octavo : et Isaac, Jacob : et Jacob, duodecim Patriarchas.

9. Et Patriarchæ æmulantes*, Joseph vendiderunt in † Ægyptum, et erat Deus cum eo :

10. Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus : et dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, et constituit eum præpositum super Ægyptum, et super omnem domum suam.

11. Venit autem fames in universam Ægyptum et Chanaan, et tribulatio magna. et non inveniebant cibos patres nostri.

12. Cùm audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto, misit patres nostros primùm :

13. et in secundo ‡ cognitus est Joseph à fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus.

14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque §. (Gen. 46. 27.)

15. Et descendit Jacob in Ægyptum, et defunctus est ipse, et patres nostri.

16. Et translati ‖ sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham ¶ pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem.

17. Cùm autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat ** Deus Abrahæ, crevit populus, et multiplicatus est in Ægypto, (Exod. 1. 7.)

18. quoadusquè surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur.

20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. (Exod. 2. 2.)

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutrivit eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni sapientiâ Ægyptiorum, et erat potens in verbis ††, et in operibus suis :

23. Cùm autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israël ‡‡.

24. Et cùm vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum : et fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. (Ex. 2. 12.)

---

* Invidiâ moti.

† Ut abduceretur in, etc.

‡ Cùm alterâ vice eos misisset.

§ Hunc numerum desumpsit Stephanus ex 70 interpret. in Hebræo textu, quem vulgata sequitur reperiuntur solùm septuaginta.

‖ Translatus est, scilicet Joseph.

¶ i. e. filius Abrahæ, nempè Jacob. Hebraism. vide Gen. 33. 19.

** Certò promiserat.

†† Erat eloquens et dictis facta æquabat.

‡‡ Quæ his versibus continentur habebant Judæi à traditione, non enim scripta sunt.

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniàm Deus per manum ipsius daret salutem illis : at illi non intellexerunt.

26. Sequenti verò die apparuit illis litigantibus : et reconciliabat eos in pace, dicens : Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum ?

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem et judicem super nos ?

28. Numquid interficere me tu vis, quemadmodùm interfecisti heri Ægyptium ?

29. Fugit aùtem Moyses in verbo isto : et factus est advena in terrâ Madian, ubi generavit filios duos.

30. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.

31. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens :

32. Ego sum Deus Patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus : Solve calceamentum pedum tuorum. locus enim in quo stas, terra sancta est.

34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare * eos. Et nunc veni, et mittam te in Ægyptum.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes : Quis te constituit principem et judicem ? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli †, qui apparuit illi in rubo.

36. Hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terrâ Ægypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël : Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis.

38. Hic est, qui fuit in Ecclesiâ ‡ in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Siná, et cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ § dare nobis.

39. Cui noluerunt obedire patres nostri : sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis || in Ægyptum,

40. dicentes ad Aaron : fac nobis deos, qui præcedant nos : Moyses enim hic, qui eduxit nos de terrâ Ægypti, nescimus quid factum sit ei.

41. Et vitulum ¶ fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulachro, et lætabantur in operibus manuum suarum.

42. Convertit ** autem Deus, et tradidit eos servire

* Volo liberare.

† Ductu Angeli.

‡ Qui præfuit populo Israëli etiam in solitudine.

§ Quæ vitam felicem dabant. Deut. 32. 47.

|| Ad Ægyptiacos mores reversi sunt.

¶ Apis Ægyptiorum Deus, vituli speciem habebat.

** Aversus est ab eis.

militiæ cœli * sicut scriptum est in libro Prophetarum: Numquid † victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? (Amos 5. 25.)

43. Et ‡ suscepistis tabernaculum Moloch §, et sidus Dei vestri Rempham ||, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem ¶.

44. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret illud secundùm formam quam viderat.

45. Quod et induxerunt ** suscipientes patres nostri cum Jesu †† in possessionem Gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, usquè ‡‡ in diebus David,

46. qui invenit gratiam ante Deum, et petiit ut inveniret tabernaculum §§ Deo Jacob.

47. Salomon autem ædificavit illi Domum.

48. Sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: (Is. 66. 1.)

49. Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est?

50. Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51. Durâ cervice, et incircumcisis cordibus |||| et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, ita et vos.

52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis:

53. qui accepistis legem in dispositione ¶¶ Angelorum, et non custodistis.

54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

55. Cùm autem esset plenus Spiritu Sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, et Filium hominis stantem à dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magnâ continuerunt aures

---

* Permisit eos astra colere.

† Non obtulisti mihi victimas, etc. domus Israël; et idcircò aversus sum à vobis.

‡ Nunc verò pejus quid fecistis; nam deos novos coluistis, suscepistis enim, etc.

§ Deus Ammonitarum.

|| Saturnus Deus Ammonitarum quem in forma stellæ colebant.

¶ i. e. in Assyriam. Amos habet trans Damascum; sed idem est, nam Assyria est trans Damascum et Babylonem.

** Quod intulerunt in terram quam gentes possidebant.

†† Cum Josuë.

‡‡ Sensus est, ibique etsi non immotum et fixum, mansit tabernaculum usquè ad David qui templum ædificare voluerat.

§§ Sedem permanentem tabernaculo Dei.

|||| Cor habentes plenum vitiosis affectibus.

¶¶ Ministerio.

suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum.

57. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: et testes * deposuerunt vestimenta sua, secùs pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58. Et lapidabant Stephanum invocantem, et dicentem; Domine Jesu, suscipe spiritum meum.

59. Positis autem genibus, clamavit voce magnâ, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

CAPUT VIII.

Saulus devastat Ecclesiam: Philippus Simonem Magum baptizat; Petrus et Joannes, oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum Sanctum: Simon durè à Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum.

FACTA est autem in illâ die persecutio magna in Ecclesiâ, quæ erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ, præter Apostolos.

2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.

3. Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, et trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam.

4. Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei.

5. Philippus † autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.

6. Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa quæ faciebat.

7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magnâ exibant.

8. Multi autem paralytici et claudi curati sunt.

9. Factum est ergo gaudium magnum in illâ civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate Magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:

10. cui auscultabant omnes à minimo usquè ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.

11. Attendebant autem eum, propter quòd multo tempore magiis suis dementasset eos.

12. Cùm verò credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres.

13. Tunc Simon et ipse credidit: et cùm baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14. Cùm autem audissent

---

* Qui Stephanum accusaverant. Testes primos in reum jaciebant lapides. Deut. 17. 7.

† Diaconus.

Apostoli, qui erant Jerosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem.

15. Qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum :

16. Nondùm enim in quemquam illorum vénerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.

18. Cùm vidisset autem Simon, quià per impositionem manûs Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem : quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possideri.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto * : cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Pœnitentiam itaque age ab hâc nequitiâ tuâ : et roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

23. In felle enim amaritudinis †, et obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit : Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis;

25. Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens : Surge, et vade contra meridianum, ad viam quæ descendit ab Jerusalem in Gazam : hæc est deserta.

27. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem ‡.

28. Et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo : Accede, et adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, et dixit : Putasne intelligis quæ legis ?

31. Qui ait : Et quomodò possum, si non aliquis ostenderit mihi ? Rogavitque Philippum ut ascenderet, et sederet secum.

32. Locus autem Scripturæ quam legebat, erat hic : Tanquam ovis ad occisionem ductus est : et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. (Is. 53. 7.)

33. in humilitate judicium ejus sublatum est. Genera-

* Ministerio evangelico.

† Te video multis obsitum vitiis.

‡ Nam proselytus erat.

tionem ejus quis enarrabit, quoniàm tolletur de terrâ vita ejus * ?

34. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?

35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens à Scripturâ istâ, evangelizavit illi Jesum.

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam; et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?

37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.

38. Et jussit stare currum: et descenderunt uterque in aquam, Philippus, et Eunuchus, et baptizavit eum.

39. Cùm autem ascendissent de aquâ, Spiritus Domini rapuit Philippum, et ampliùs non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. Philippus autem inventus est in Azoto †, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaræam.

CAPUT IX.

Sauli conversio: baptizatur: cœpit Damasci tueri Jesum esse Christum: discipuli ipsum dimittunt per murum: quem Barnabas Jerosolymis ducit ad Apostolos, undè dimittitur Tarsum; Petrus sanat Æneam paralyticum, et Tabitham resuscitat.

SAULUS autem adhùc spirans minarum, et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, (Ad Galat. 1. 13.)

2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

3. Et cùm iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: et subitò circumfulsit eum lux de cœlo. (Infr. 22. 6. 1 Cor. 15. 8. 2 Cor. 12. 2.)

4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?

5. Qui dixit: Quis es, Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris: durum ‡ est tibi contra stimulum calcitrare.

6. Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?

7. Et Dominus ad eum: Surge, et ingredere civitatem §, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum

---

* Sensus est. Ita contemptus fuit, ut contra jus omne sit condemnatus: et quamvis generatio ejus divina sit, occidetur tamen.

† Non longè à tribu Dan, juxtà mare magnum.

‡ Damnosum erit tibi, fortiori te obsistere.

§ Damascum scilicet.

eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. Surrexit autem Saulus de terrâ, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: et dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine.

11. Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus: et quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat.

12. [Et vidit * virum Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus ut visum recipiat.]

23. Respondit autem Ananias: Domine, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem:

14. et hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israël.

16. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17. Et abiit Ananias, et introivit in domum: et imponens ei manus, dixit: Saule, frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in viâ quâ veniebas, ut videas, et implearis Spiritu Sancto.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ, et visum recepit: et surgens baptizatus est.

19. Et cùm accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuò in synagogis prædicabat Jesum, quoniàm hic est Filius Dei.

21. Stupebant autem omnes qui audiebant: et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud: et hùc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum?

22. Saulus autem multò magis convalescebat, et confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniàm hic est Christus.

23. Cùm autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi ut eum interficerent.

24. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sportâ. (2 Cor. 11. 32,)

26. Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jun-

* (Adde) in visione.

gere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes quòd esset discipulus.

27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: et narravit illis quomodò in viâ vidisset Dominum, et quià locutus est ei, et quomodò in Damasco fiducialiter egerit * in nomine Jesu.

28. Et erat cum illis intrans et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque Gentibus, et disputabat cum Græcis †: illi autem quærebant occidere eum.

30. Quod cùm cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam, habebat pacem, et ædificabatur, ambulans in timore Domini, et consolatione Sancti Spiritûs replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus dùm pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ ‡.

33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus: surge; et sterne tibi §. Et continuò surrexit.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ et Saronæ ||: qui conversi sunt ad Dominum.

36. In Joppe ¶ autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas **. Hæc erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cùm lavissent †† posuerunt eam in cœnaculo.

38. Cùm autem propè esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes quià Petrus esset in eâ, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usquè ad nos.

39. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: et circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua oravit: et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: et viso Petro, resedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocasset sanctos ‡‡, et viduas, assignavit eam vivam.

---

* Libenter Jesum prædicasset.

† Judæis qui græcè noverant, vel natione Græcis.

‡ Vicus tribûs Ephraim, versus mare magnum.

§ Sterne tibi lectum.

|| Regionis nomen à Cæsarea ad Joppen.

¶ Secùs mare magnum, non longè à Lydda.

** i. e. caprea.

†† Olim cadavera lavabantur.

‡‡ i. e. Christianos.

42. Notum autem factum est per universam Joppen: et crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Cornelius Centurio Petrum accersit: super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus Sanctus descendit.

VIR autem quidam erat in Cæsareâ, nomine Cornelius *, Centurio cohortis quæ dicitur Italica,

2. religiosus, ac timens Deum cum omni domo suâ, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper:

3. is vidit in visu manifestè, quasi horâ diei nonâ, Angelum Dei introëuntem ad se, et dicentem sibi, Corneli.

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus:

6. hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere.

7. Et cùm discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum, ex his qui illi parebant.

8. Quibus cùm narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Posterâ autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati: ascendit Petrus in superiora † ut oraret circa horam sextam.

10. Et cùm esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus ‡,

11. et vidit cœlum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum quatuor initiis § submitti de cœlo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, et serpentia terræ, et volatilia cœli.

13. Et facta est vox ad eum: Surge, Petre, occide, et manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit, Domine, quià nunquàm manducavi omne commune et immundum.

15. Et vox iterùm secundò ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ‖ ne dixeris.

16. Hoc autem factum est per ter: et statìm receptum est vas in cœlum.

17. Et dùm intra se hæsita-

---

* Religionem à Judæis habuerat, etsi incircumcisus.

† In superiorem domûs partem.

‡ Contigit illi ut extra se raperetur.

§ Quatuor angulis ligatum.

‖ Pollutum.

ret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18. Et cùm vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illìc haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.

20. Surge itaque, descende, et vade cum eis nihil dubitans: quià ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, et timens Deum, et testimonium habens ab universâ gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam et audire verba abs te.

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: et quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. Alterâ autem die introivit Cæsaream. Cornelius verò expectabat illos, convocatis cognatis suis, et necessariis amicis.

25. Et factum est cùm introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit *.

26. Petrus verò elevavit eum, dicens: Surge, et ego ipse homo sum.

27. Et loquens cum illo intravit, et invenit multos qui convenerant:

28. dixitque ad illos: Vos scitis quomodò abominatum sit † viro Judæo, conjungi ‡ aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29. Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergò, quam ob causam accersistis me?

30. Et Cornelius ait: A nudiusquartâ die § usquè ad hanc horam, orans eram horâ nonâ in domo meâ, et ecce vir stetit ante me in veste candidâ, et ait:

31. Corneli, exaudita est oratio tua, et eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33. Confestìm ergo misi ad te: et tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, quià non est personarum acceptor Deus. (Rom. 2. 11. Galat. 2. 6. Eph. 6. 9. 1 Pet. 1. 17.)

---

* Judæi advolvebant se ad genua eorum qui in aliquâ dignitate constituti erant.

† Nefas sit.

‡ Familiariter convivere.

§ Quarto ab hinc die.

35. sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi.

36. Verbum * misit Deus filiis Israël, annuntians pacem per Jesum Christum : (hic est omnium Dominus.)

37. Vos scitis, quod factum est verbum per universam Judæam : incipiens enim à Galilæâ, post baptismum quod prædicavit Joannes, (Luc. 4. 14.)

38. Jesum à Nazareth : quomodò unxit eum Deus Spiritu Sancto, et virtute, qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos à diabolo, quoniàm Deus erat cum illo.

39. Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, et Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertiâ die, et dedit eum manifestum fieri,

41. non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus et bibimus cum illo, postquàm resurrexit à mortuis.

42. Et præcepit nobis prædicare populo, et testificari, quià ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum et mortuorum.

43. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. (Jer. 31. 34.)

44. Adhùc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles qui venerant cum Petro : quià et in nationes gratia Spiritûs Sancti effusa est.

46. Audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos ?

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus quòd ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: Antiochiam mittitur Barnabas, qui adducit eò Saulum : fames ab Agabo prædicitur.

Audierunt autem Apostoli, et fratres, qui erant in Judæâ: quoniàm et Gentes receperunt verbum Dei.

2. Cùm autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversùs illum, qui erant ex circumcisione,

3. dicentes: Quarè introisti ad viros præputium habentes†, et manducasti cum illis ?

4. Incipiens autem Petrus

* Prædicationem.

† Incircumcisos.

exponebat illis ordinem, dicens:

5. Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis * summitti de cœlo, et venit usquè ad me.

6. In quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terræ, et bestias, et reptilia, et volatilia cœli.

7. Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge, Petre, occide, et manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam, Domine, quià commune aut immundum nunquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundò de cœlo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter: et recepta sunt omnia rursùm in cœlum.

11. Et ecce viri tres confestìm astiterunt in domo, in quâ eram, missi à Cæsaræâ ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomodò vidisset Angelum in domo suâ, stantem et dicentem sibi: Mitte in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua.

15. Cùm autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut et in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. (Sup. 1. 5. Matt. 3. 11. Marc. 1. 8.)

17. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18. His auditis, tacuerunt: et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et Gentibus Pœnitentiam † dedit Deus ad vitam.

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano ‡, perambulaverunt usquè Phœnicem, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenæi, qui cùm introissent Antiochiam, loquebantur et ad Græcos § annuntiantes Dominum Jesum.

21. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat

* Angulis.

† Peccata condonavit, et vocavit ad vitam. i. e. evangelium.

‡ Propter Stephanum.

§ Gentiles.

Jerosolymis, super istis: et miserunt Barnabam usquè ad Antiochiam.

23. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est: et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino;

24. quià erat vir bonus, et plenus Spiritu Sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.*

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cùm invenisset, perduxit Antiochiam.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesiâ: et docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli †, Christiani.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam:

28. et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per Spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium ‡ mittere habitantibus in Judæâ fratribus:

30. quod et fecerunt, mittentes ad seniores § per manus Barnabæ et Sauli.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum retrudit in carcerem, sed Angelico educitur auxilio: Herodes proficiscitur Cæsaream: percutitur ab Angelo, et consumptus à vermibus expirat.

Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesiâ.

2. Occidit autem Jacobum || fratrem Joannis gladio.

3. Videns autem quià placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4. Quem cùm apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus ¶ militum custodiendum, volens post pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesià ad Deum pro eo.

6. Cùm autem producturus eum esset Herodes, in ipsâ nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: et custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7. Et ecce Angelus Domini astitit: et lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et cecide-

* Multi crediderunt Christo.

† Priùs (vel) fratres (vel) discipuli nominabantur.

‡ Subsidium.

§ Presbyteros.

|| Zebedæi filium.

¶ Quater quaternis, i. e. sexdecim erant milites, et quaterni per vices eum servabant.

runt catenæ de manibus ejus.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me.

9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat quià verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre.

10. Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultrò aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum, et continuò discessit Angelus ab eo.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio verè, quià misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum.

12. Considerausque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, et orantes.

13. Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intrò currens nuntiavit stare Petrum ante januam.

15. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cùm autem aperuissent, viderunt eum, et obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodò Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo et fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

18. Factâ autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cùm requisisset eum, et non invenisset, inquisitione factâ de custodibus, jussit eos duci: descendensque à Judæâ in Cæsaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyriis, et Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso * Blasto, qui erat super cubiculum † regis, postulabant pacem, eò quòd ‡ alerentur regiones eorum ab illo §.

21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regià, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis.

23. Confestìm autem percussit || eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem

* Impetrato ad hanc rem favore Blasti.

† Cubicularius, gallicè, (Chambellan du Roi.)

‡ Quià in suâ ditione non habebant undè alerentur, sed ex Herodis ditionibus annonæ asportandæ erant ad Tyrios et Sydonios.

§ Ab agro regio.

|| Percussit gravi dolore circa cor et ventrem. Joseph.

Deo * ; et consumptus à vermibus, expiravit.

24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.

25. Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Jerosolymis expleto ministerio †, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus.

CAPUT XIII.

Saulus et Barnabas segregantur : et Bar-jesu sive Elymâ Mago, ad Pauli verbum excæcato, credit Sergius Paulus : in Antiochiâ Pisidiæ Paulus de Christo disserit : sed Judæis blasphemantibus, convertitur ad Gentes.

Erant autem in Ecclesiâ, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, et doctores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, et Saulus.

2. Ministrantibus ‡ autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos.

3. Tunc jejunantes, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4. Et ipsi quidem missi à Spiritu Sancto abierunt Seleuciam ; et indè navigaverunt Cyprum.

5. Et cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum. Habebant autem et Joannem in ministerio §.

6. Et cùm perambulassent universam insulam usquè Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Bar-jesu ||,

7. qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnabâ et Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8. Resistebat autem illis Elymas Magus, (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem à fide.

9. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu Sancto, intuens in eum,

10. dixit: O plene omni dolo, et omni fallaciâ, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.

11. Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus, non videns solem usquè ad tempus. Et confestìm eccidit in eum caligo, et tenebræ, et circuiens quærebat qui ei manum daret.

12. Tunc Proconsul cùm vidisset factum, credidit admirans super doctrinâ Domini.

---

* Dei nomen sibi à plebe datum non respuerat, ut fecit Paulus. Infr. 14. 14.

† Cum pauperibus subvenissent.

‡ Sacra facientibus, ac orantibus.

§ Joannem Marcum, qui diaconi erga pauperes officio fungebatur.

|| Elymas filius Josuæ.

13. Et cùm à Papho navigassent Paulus et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ. Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.

14. Illi verò pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ: et ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

15. Post lectionem autem legis, et Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israëlitæ, et qui timetis Deum, audite:

17. Deus plebis Israël elegit patres nostros, et plebem exaltavit cùm essent incolæ in terrâ Ægypti, et in brachio excelso eduxit eos ex eâ,

18. et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit * in deserto. (Exod. 16. 3.)

19. Et destruens gentes septem † in terrâ Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum,

20. quasi post quadringentos et quinquaginta annos ‡: et post hæc dedit judices usquè ad Samuël Prophetam.

21. Et exindè postulaverunt regem: et dedit illis Deus Saül filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta §.

22. Et amoto illo, suscitavit illis David regem cui testimonium perhibens, dixit: inveni David filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

23. Hujus Deus ex semine secundùm promissionem eduxit Israël salvatorem Jesum, (Is. 11. 1.)

24. prædicante Joanne ante faciem adventûs ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israël. (Matt. 3. 1. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.)

25. Cùm impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. (Joan. 1. 27.)

26. Viri fratres, filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27. Qui enim habitabant Jerusalem, et principes ejus, hunc ignorantes, et voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur judicantes impleverunt:

28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt à Pilato, ut interficerent eum. (Matt. 27. 20. Marc. 15. 13. Luc. 23. 21. Joan. 19. 15.)

29. Cùmque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant: deponentes eum de

---

* Ingratos toleravit.

† Vide Exod. 3. 8. cum 2. Esd. 9. 8.

‡ A nativitate Isaaci ad divisionem terræ à Josue circiter 450 anni intercedunt.

§ Incluso scilicet tempore quo Samuel regnavit. i. e. ab initio Samuelis judicantis Israël ad Saulis mortem 40. sunt anni.

ligno, posuerunt eum in monumento.

30. Deus verò suscitavit eum à mortuis tertiâ die: qui visus est per dies multos his, (Matt. 28. Marc. 16. Luc. 24. Joan. 20.)

31. qui simul ascenderant cum eo de Galilæâ in Jerusalem: qui usquè nunc sunt testes ejus ad plebem.

32. Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est:

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris*, resuscitans Jesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodiè genui te †. (Ps. 2. 7.)

34. Quòd autem suscitavit ‡ eum à mortuis, ampliùs jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: Quià dabo vobis sancta David fidelia §. (Isa. 55. 3.)

35. Ideòque et aliàs dicit: Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. (Ps. 15. 10.)

36. David enim in suâ generatione cùm administrasset, voluntati Deo dormivit, et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem.

37. Quem verò Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis, viri, fratres, quià per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari ||,

39. In hoc omnis, qui credit, justificatur.

40. Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis:

41. Videte ¶ contemptores, et admiramini, et disperdimini: quià opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis.

42. Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43. Cùmque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, et colentium advenarum **, Paulum et Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratiâ †† Dei.

44. Sequenti verò sabbato pænè universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. Videntes autem turbas ‡‡ Judæi, repleti sunt zelo §§, et

---

* Nobis eorum filiis.

† Te filium meum demonstravi ex tuâ resurrectione: eo fortè sensu tunc temporis. Ps. 2. explicabant Judæi de Messiæ resurrectione.

‡ Suscitaturus esset.

§ Promissiones Davidi factas de Christo firmas reddam, i.e. adimplebo.

|| Vide ad Hebr. 10. 4.

¶ Vos qui tot monita contemnitis, videbitis quæ sim facturus et mirabimini: non credetis et ideò peribitis.

** Proselytorum qui Deum colebant.

†† Evangelicâ doctrinâ.

‡‡ Gentium quas sibi æquari putabant Judæi.

§§ Invidiâ.

contradicebant eis, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes.

46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm * loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.

47. Sic enim præcepit nobis Dominus †: Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usquè ad extremum terræ. (Is. 49. 6.)

48. Audientes autem Gentes gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini: et crediderunt quotquot erant preordinari ad vitam æternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam: et ejecerunt eos de finibus suis.

51. At illi excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium: (Matt. 10. 14. Marc. 6. 11. Luc. 9. 5.)

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu Sancto.

CAPUT XIV.

Multi Iconii fidem suscipiunt: Apostoli Lystram fugiunt, ubi populum ac sacerdotes ipsis tanquam diis sacrificare volentes compescunt: Paulus lapidatur, ipse et Barnabas revertuntur Antiochiam.

FACTUM est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum et loquerentur, ita ut crederet Judæorum et Græcorum copiosa multitudo.

2. Qui verò increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversùs fratres ‡.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo § gratiæ suæ ‖, dante signa et prodigia fieri per manus eorum.

4. Divisa est autem multitudo civitatis: et quidam quidem erant cum Judæis, quidam verò cum Apostolis.

5. Cùm autem factus esset impetus Gentilium et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos,

6. intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lystram, et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant.

7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat.

---

* Vide Matt. 10. 6.
† Act. 1. 8.
‡ Paulum et Barnabam.
§ Authoritatem Deo dante sermoni.
‖ Gratiæ, i. e. Evangelii.

8. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns quià fidem haberet ut salvus fieret,

9. dixit magnâ voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, et ambulabat.

10. Turbæ autem cùm vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonicè dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum verò Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi *.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes,

14. et dicentes: Viri, quid hæc facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt:

15. qui in præteritis † generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas ‡.

16. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lætitiâ corda nostra.

17. Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochiâ et Iconio Judæi: et persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et posterâ die profectus est cum Barnabâ in Derben.

20. Cùmque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: et § quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam,

24. et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam;

25. et indè navigaverunt Antiochiam ||, undè erant tra-

---

* Soleret concionari.
† Ante datum Evangelium.
‡ Suo arbitrio vivere.
§ Et, i.e. docentes.
|| Syriæ.

diti gratiæ Dei, in opus quod compleverunt.

26. Cùm autem venissent et congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis *, et quià aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAPUT XV.

Apostoli communi decreto statuunt, Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus separatur à Barnabâ.

Et quidam descendentes de Judæâ, docebant fratres: Quià nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non potestis salvari.

2. Factâ ergo seditione † non minimâ Paulo et Barnabæ adversùs illos, statuerunt ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis ‡, ad Apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hâc questione.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesiâ, pertransibant Phœnicem et Samariam, narrantes conversionem Gentium: et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cùm autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesiâ, et ab Apostolis, et senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

5. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quià oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

6. Conveneruntque Apostoli et seniores videre § de verbo hoc.

7. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri, fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus ‖ Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. (Supr. 10. 20.)

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum, sicut et nobis, (Supr. 10. 45.)

9 et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum ¶.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum **, imponere jugum super cervices discipulorum quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11. Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodùm et illi ††.

* Per illos.

† Disceptatione.

‡ Qui propugnabant circumcisionis necessitatem.

§ Ut hanc quæstionem inquirerent.

‖ Ante annos aliquot.

¶ Cur illos vultis habere ut immundos, quibus datus est Spiritus Sanctus?

** Cur Deum offenditis imponendo, etc.

†† Quemadmodùm patres nostri salvati sunt per circumcisionem.

12. Tacuit autem omnis multitudo : et audiebant Barnabam et Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per eos.

13. Et postquàm tacuerunt, respondit Jacobus dicens : Viri fratres, audite me.

14. Simon narravit quemadmodùm primùm Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est :

16. Post hæc revertar, et reædificabo tabernaculum David *, quo decidit : et diruta ejus reædificabo, et erigam illud : (Amos 9. 11.)

17. ut requirant cæteri hominum Dominum; et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18. Notum à sæculo est Domino opus suum †.

19. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum.

20. sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus simulàcrorum ‡, et fornicatione ,§ et suffocatis, et sanguine ||.

21. Moyses ¶ enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. Tunc placuit Apostolis, et senioribus, cum omni Ecclesiâ, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnabâ, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam, viros primos in fratribus,

23. scribentes per manus eorum. APOSTOLI et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, et Syriæ, et Ciliciæ, fratribus ex Gentibus, salutem.

24. Quoniam audivimus quià quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus :

25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros, et mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnabâ et Paulo,

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem.

28. Visum est enim Spiritui Sancto, et nobis **, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria :

---

* Stabiliam Regnum Messiæ qui à Davide oriundus est.

† Undè illud prædixit per prophetam.

‡ A rebus quæ idolis immolatæ sunt.

§ Quià non esse peccatum Gentiles putabant.

|| Quo magis à fundendo sanguine abhorrerent.

¶ Sensus est, hæc igitur gentibus prohibenda sunt : quod spectat ad Judæos hæc prohibitio renovanda non est cùm ea facta sit à Moyse, cujus prohibitionem norunt omnes, cùm à temporibus, etc.

** Visum est nobis à Spiritu Sancto

29. ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione: à quibus custodientes vos, benè agetis. Valete.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: et congregatâ multitudine tradiderunt epistolam.

31. Quam cùm legissent, gavisi sunt super consolatione *.

32. Judas autem et Silas, et ipsi cùm essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace † à fratribus, ad eos qui miserant illos.

34. Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem.

35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodò se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere et Joannem, qui cognominabatur Marcus.

38. Paulus autem rogabat ‡ eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphyliâ et non isset cum eis in opus) non debere recipi.

39. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40. Paulus verò electo Silâ profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam, et Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, et seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus Timotheum circumcidit: vocatur per visionem Paulus in Macedoniam: Philippis ejecto per Paulum spiritu Pythone, mittuntur in carcerem: ubi facto terræ-motu, solutisque eorum vinculis, custos carceris convertitur.

PERVENIT autem Derben, et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris § Judææ fidelis, patre Gentili.

2. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant et Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci ||: et assumens

---

edoctis, Dei nomine definientibus; (seu) visum est Spiritui Sancto per nos loquenti.

* Hâc epistolâ consolatoriâ, quâ à circumcisionis jugo liberos eos declaraverant Apostoli.

† Cum fratres iis omnia fausta precati essent.

‡ Censebat.

§ Eunice dicta. 2 Tim. 1. 5.

|| In Macedoniam.

circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater ejus erat Gentilis.

4. Cùm autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis et senioribus, qui erant Jerosolymis. (Supr. 15. 23.)

5. Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidiè.

6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asiâ *.

7. Cùm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: et non permisit eos Spiritus Jesu.

8. Cùm autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem:

9. et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10. Ut autem visum vidit, statìm quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quòd vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim:

12. et indè Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia †. Eramus autem in hâc urbe diebus aliquot, conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foràs portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: et sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant.

14. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thiatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo.

15. Cùm autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete. Et coëgit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pithonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17. Hæc subsecuta Paulum, et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens ‡ autem Paulus, et conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu § Christi, exire ab eâ. Et exiit eâdem horâ.

19. Videntes autem domini ejus quià exivit spes quæstûs

---

* In Asiâ Minore, quià volebat Deus eos in Macedoniam ire.

† Cœtus hominum qui aliundè adducti, Philippis habitabant.

‡ Nolebat enim sibi testem spiritum mendacem.

§ Utitur potestate datâ. Marc. 16. 17.

eorum, apprehendentes Paulum et Silam perduxerunt in forum ad principes * :

20. et offerentes eos magistratibus, dixerunt : Hi homines conturbant civitatem nostram, cùm sint Judæi :

21. et annuntiant morem †, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cùm simus Romani ‡.

22. Et cucurrit plebs adversùs eos : et magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi §. (2 Cor. 11. 25. 1 Thess. 2. 2.)

23. Et cùm multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cùm tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

25. Mediâ autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant Deum : et audiebant eos, qui in custodiâ erant.

26. Subitò verò terræ-motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statìm aperta sunt omnia ostia : et universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere ||, æstimans fugisse vinctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magnâ, dicens : Nihil tibi mali feceris : universi enim hìc sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est : et tremefactus procidit Paulo et Silæ ad pedes :

30. et producens eos foràs ¶, ait : Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam ?

31. At illi dixerunt : Crede in Dominum Jesum : et salvus eris tu, et domus tua.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus.

33. Et tollens eos in illâ horâ noctis, lavit plagas eorum : et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuò.

34. Cùmque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et lætatus est cum omni domo suâ credens Deo.

35. Et cùm dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes : Dimitte homines illos.

36. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo : Quià miserunt magistratus ut dimittamini ? nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37. Paulus autem dixit eis : Cæsos nos publicè, indemna-

---

* Magistratus.

† Religionem ipsis novam.

‡ Nam vetus decretum fuit apud Romanos ne quis Deus consecraretur, nisi à Senatu probatus. (Tertull.)

§ Romanorum more.

|| Metu gravioris supplicii. Nam si vincti effugissent, eorum loco pœnas dedisset.

¶ In carceris locum commodiorem.

tos homines Romanos * miserunt in carcerem, et nunc occultè nos ejiciunt? Non ita: sed veniant,

38. et ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quòd Romani essent † :

39. et venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant ut egrederentur de urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: et visis fratribus consolati ‡ sunt eos, et profecti sunt.

CAPUT XVII.

Thessalonicæ à Judæis concitatur adversùs Paulum seditio, similiter et Berϙæ: Paulus Athenis disserit, ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit.

Cùm autem perambulassent Amphipolim, et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum.

2. Secundùm consuetudinem autem Paulus introivit ad eos §, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis,

3. adaperiens et insinuans quià Christum || oportuit pati, et resurgere à mortuis: et quià hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4. Et quidam ex eis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silæ, et de colentibus Gentilibusque multitudo magna, et mulieres nobiles non paucæ.

5. Zelantes ¶ autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turbâ factâ, concitaverunt civitatem: et assistentes domui Jasonis quærebant eos producere in populum.

6. Et cùm non invenissent eos, trahebant Jasonem, et quosdam fratres ** ad principes †† civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem ‡‡ concitant, et hùc venerunt,

7. quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta §§ Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Jesum.

8. Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis audientes hæc.

9. Et acceptâ satisfactione à Jasone, et à cæteris, dimiserunt eos.

10. Fratres verò confestìm

---

* Vide infr. 22. 25.

† Quià cive Romano læso, ipsa populi Romani majestas læsa crederetur.

‡ Hortati sunt ut in fide perseverarent.

§ Mos erat Paulo primùm adire Judæos et ipsis afferre Evangelii sermonem. (Supr.) 13. 46.

|| Duo Paulus ostendebat, 1. Messiam mori debere. 2. Jesum esse Messiam.

¶ Invidiâ tabescentes.

** Christianos.

†† Urbis præfectos.

‡‡ [Gr.] orbem, i.e. orbem rebus novis concitant.

§§ Decreverant Romani ne quis in Regionibus à se devictis Rex diceretur nisi Senatus-consulto.

per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Berœam. Qui cùm venissent in synagogam Judæorum introierunt.

11. Hi * autem erant nobiliores † eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui ‡ susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidiè scrutantes § Scripturas, si hæc ita se haberent.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum Gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. Cùm autem cognovissent in Thessalonicâ Judæi, quià et Berœæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt et illùc commoventes et turbantes multitudinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usquè ad mare: Silas autem et Timotheus remanserunt ibi.

15. Qui autem deducebant Paulum perduxerunt eum usquè Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quàm celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. Paulus autem cùm Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagogâ cum || Judæis, et colentibus ¶, et in foro, per omnes dies, ad eos qui aderant.

18. Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii verò: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quià Jesum, et resurrectionem annuntiabat eis.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum ** duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina?

20. Nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse.

21. (Athenienses autem omnes, et advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores †† vos video.

23. Præteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in quâ scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24. Deus, qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, hic cœli et terræ cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat,

---

* Judæi Berœenses.

† Æquiores Judæis qui, etc.

‡ Qui, i.e. Judæi Berœenses.

§ Non quod dubitarent, sed ut fidem confirmarent Prophetiis. (2 Pet. 1. 19. Joan. 5. 39.)

|| Religione et origine.

¶ Religiosis, i. e. Judæis religione, non origine.

** Areopagus Atheniensium curia, quò sapientes conveniebant.

†† Religiosiores nimios in cultu Deorum. Nam omnes aliarum gentium Deos suscipiebant.

25. nec manibus humanis colitur indigens * aliquo, cùm ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia:

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum,

27. quærere † Deum si fortè attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longè sit ab unoquoque nostrûm.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus ‡: sicut et quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. §

29. Genus || ergo cùm simus Dei, non debemus æstimare, auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiæ ¶ despiciens ** Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant.

31. Eò quòd statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

32. Cùm audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterùm.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

CAPUT XVIII,

Paulus audit in visione multos Corinthi ad fidem convertendos: accusatur à Judæis apud Gallionem proconsulem, venit Ephesum, Apollo Judæis ostendit Jesum esse Christum, quamquam tantùm nosset baptisma Joannis.

POST hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum:

2. et inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italiâ, et Priscillam uxorem ejus, (eò quòd præcepisset Claudius discedere omnes Judæos †† à Româ) accessit ad eos.

3. Et quià ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur ‡‡: (erant autem scenofactoriæ artis §§.)

* Quòd eo cultu opus habeat, sed quià id nostri est officii.

† Ut quærerent.

‡ Nonne quod incedimus, quod spiramus et vivimus, ab eo ad nos venit? (Arnobius)

§ Arati poëtæ verba.

|| A Deo facti, geniti.

¶ Idololatriæ.

** Cùm dissimulasset.

†† Primi Christiani Judæi dicebantur quià olim Judæi fuerant.

‡‡ Ut sibi victum quæreret, ac ne aliquem gravaret. (1 Cor. 4. 12. 1 Thess. 2. 9.)

§§ Tentoriorum opifices in usum militarem. Mos erat Judæis opificium aliquod discere quià et Græcis etiam dedecus non est operari: ait Hesiodus.

4. Et disputabat in synagogâ per omne sabbatum interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, et Græcis.

5. Cùm venissent autem de Macedoniâ Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.

6. Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum *; mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam.

7. Et migrans indè, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

8. Chrispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo suâ: et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas:

10. propter quod ego sum tecum: et nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hâc civitate.

11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. Gallione autem Proconsule Achaiæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. dicentes: Quià contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ô viri Judæi, rectè vos sustinerem.

15. Si verò questiones sunt de verbo, et nominibus, et lege vestrâ, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse.

16. Et minavit † eos à tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes ‡ Sosthenem principem synagogæ §, percutiebant eum ante tribunal ||: et nihil eorum Gallioni curæ erat.

18. Paulus verò cùm adhùc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (et cum eo Priscilla, et Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris ¶ caput: habebat enim votum **.

19. Devenitque Ephesum et illos ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam disputabat cum Judæis.

---

* Si quid mali vobis evenit, vestrâ culpâ eveniet.

† Abegit.

‡ Ministri Gallionis.

§ Alterius synagogæ.

|| Ideò flagris verberarunt ut citiùs abiret.

¶ Portus Corinthiorum in quo Ecclesia erat.

** Paulus expleverat votum Nazaræatûs, de quo (Num. 6.) id propter Judæos fecit, ne Moysem contemnere videretur, si nihil legis observaret. (Infr. 21, 24.)

20. Rogantibus autem eis * ut ampliori tempore maneret, non consensit,

21. sed valefaciens, et dicens †: Iterùm revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso.

22. Et descendens Cæsaream ‡ ascendit §, et salutavit Ecclesiam, et descendit Antiochiam : ||

23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, et Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in Scripturis.

25. Hic erat edoctus viam ¶ Domini : et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea quæ sunt Jesu, sciens tantùm baptisma ** Joannis.

26. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagogâ. Quem cùm audissent Priscilla et Aquila, assumpserunt eum, et diligentiùs exposuerunt ei viam Domini.

27. Cùm autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cùm venisset, contulit multùm his qui crediderant.

28. Vehementer enim Judæos revincebat publicè, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum ††.

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam Joannis tantùm baptismate baptizatos jubet in Jesu nomine baptizari: Judæi conantur nomine Jesu adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius adversùs Paulum seditionem excitat.

FACTUM est autem cùm Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos:

2. dixitque ad eos: Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus.

3. Ille verò ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4. Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. (Matt. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Supr. 1. 5. et 11. 16.)

5. His auditis, baptizati

---

* Aquilâ et Priscillâ.

† Gr. (additur oportet omninò me festum (i. e. Pascha) quod instat, agere Hierosolymis. Sed iterùm, etc.

‡ Palestinæ.

§ Ascendit Jerosolymas.

|| Antiochiam Syriæ.

¶ Fidei elementa.

** Baptisatus tantùm Joannis baptismo.

†† Jesum Messiam esse.

sunt in nomine Domini Jesu.

6. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7. Erant autem omnes viri ferè duodecim.

8. Introgressus autem synagogam, cum fiduciâ loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.

9. Cùm autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidiè disputans in scholâ Tyranni * cujusdam.

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asiâ, audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles.

11. Virtutesque non quaslibet † faciebat Deus per manum Pauli :

12. ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, et semicinctia ‡, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur.

13. Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus § Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes : Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum || septem filii, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis : Jesum novi, et Paulum scio : vos autem qui estis ?

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illâ.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis atque Gentilibus qui habitabant Ephesi : et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. Multique credentium veniebant, confitentes et annuntiantes actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa ¶ sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus : et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium **.

20. Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transitâ Macedoniâ et Achaiâ, ire Jerosolymam, dicens : Quoniam postquàm fuero ibi, oportet me et Romam videre.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministranti-

* Sophistæ cui nomen Tyrannus.
† Miracula non vulgaria.
‡ Zonæ.
§ Qui hùc illùc currebant.
|| Sacerdotalis familiæ.
¶ Artes magicas.
** Undè viginti librarum millia.

bus sibi, Timotheum et Erastum, ipse remansit ad tempus in Asiâ.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de viâ Domini.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:

25. quos convocans, et eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quià de hoc artificio est nobis acquisitio:

26. et videtis, et auditis, quià non solùm Ephesi, sed pænè totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniàm non sunt dii, qui manibus fiunt.

27. Non solùm autem hæc periclitabitur nobis pars * in redargutionem † venire; sed et magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, et orbis colit.

28. His auditis, repleti sunt irâ, et exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum ‡, rapto Gaio et Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem et de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum:

32. alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia § confusa: et plures nesciebant quâ ex causâ convenissent.

33. De turbâ autem detraxerunt Alexandrum ||, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium. Magna Diana Ephesiorum.

35. Et cùm sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ Jovisque prolis?

36. Cùm ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et nihil temerè agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quòd si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversùs aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt, accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitimâ Ecclesiâ ¶ poterit absolvi.

40. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernæ: cùm

---

* Ars nostra.
† In contemptum.
‡ In plateam, ubi Theatrum jurisdiendo destinatum.
§ Cœtus.
|| Qui Paulum accusaret.
¶ Cœtu.

nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursûs istius. Et cùm hæc dixisset dimisit Ecclesiam *.

CAPUT XX.

Paulus concionatur Troade in mediam noctem : Eutychum resuscitat : advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur ut vigilantes sint in regendâ Ecclesiâ, prædicens quòd non essent ampliùs eum visuri.

POSTQUAM autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est, ut iret in Macedoniam.

2. Cùm autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam†:

3. ubi cùm fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Judæis navigaturo in Syriam : habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam.

4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi ‡ Berœensis, Thessalonicensium verò Aristarchus, et Secundus, et Gaïus Derbeus §, et Timothæus : Asiani verò Tychicus et Trophimus.

5. Hi cùm præcessissent sustinuerunt nos Troade :

6. nos vero navigavimus post dies azymorum à Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7. Unâ || autem Sabbati cùm convenissemus ad frangendum panem ¶, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usquè in mediam noctem.

8. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedens autem quidam adolescens, nomine Eutychus, super fenestram, cùm mergeretur somno gravi, disputante diù Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsùm, et sublatus est mortuus.

10. Ad quem cùm descendisset Paulus, incubuit super eum : et complexus dixit : Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus usquè in lucem, sic profectus est.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minimè.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, indè suscepturi Paulum : sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. Cùm autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15. Et indè navigantes, se-

* Cætum.
† In Achaiam.
‡ Pyrrhi filius.
§ Patria Derbeus.
|| Primâ die hebdomadis, scilicet die dominica.
¶ Eucharistiam.

quenti die venimus contra Chium, et aliâ applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asiâ. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores * natu Ecclesiæ.

18. Qui cùm venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis, à primâ die quâ ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum:

20. quomodò nihil subtraxerim utilium, quò minùs annuntiarem vobis, et docerem vos publicè, et per domos,

21. testificans † Judæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. Et nunc ecce alligatus ego Spiritu ‡, vado in Jerusalem: quæ in eâ ventura sint mihi, ignorans;

23. nisi quòd Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, et tribulationes Jerosolymis me manent.

24. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meum, et ministerium verbi quod accepi à Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei.

25. Et nunc ecce ego scio, quià amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodiernâ die, quià mundus sum à sanguine omnium.

27. Non enim subterfugi, quò minùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.

28. Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

29. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

31. Propter quod vigilate, memoriâ retinentes, quoniàm per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrùm.

32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, et dare hereditatem in sanctificatis omnibus.

33. Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

---

* Presbyteros.
† Prædicans.
‡ Spiritu vincula præsentiens quibus alligatus ero.

34. ipsi scitis : quoniàm ad ea, quæ mihi opus erant et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. (1 Cor. 4. 12. 1 Thess. 2. 9. 2 Thess. 3. 8.)

35. Omnia ostendi vobis, quoniàm sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniàm ipse dixit : Beatius est magis dare, quam accipere.

36. Et cùm hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fletus factus est omnium : et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38. dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniàm ampliùs faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Vaticinatur Agabus afflictiones quas Paulus passurus erat Jerosolymis : cùmque Jerusalem pervenisset, cum quinque viris votum habentibus se sanctificat.

Cùm autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum, et indè Pataram.

2. Et cùm invenissemus navem transfretantem in Phœnicem *, ascendentes navigavimus.

3. Cùm apparuissemus † autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum : ibi enim navis expositura erat onus ‡.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem : qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Jerosolymam §.

5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus et filiis usque foràs civitatem : et positis genibus in littore, oravimus.

6. Et cùm valefecissemus invicem, ascendimus navem : illi autem redierunt in sua.

7. Nos verò navigatione expletâ à Tyro descendimus Ptolemaidam : et salutatis fratribus, mansimus die unâ apud illos.

8. Aliâ autem die profecti, venimus Cæsaream ‖. Et intrantes domum Philippi Evangelistæ ¶, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. (Sup. 6. 5. et 8. 5.)

9. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10. Et cùm moraremur per dies aliquot, supervenit quidam à Judæâ propheta, nomine Agabus.

---

* Tyrum scilicet.

† Detexissemus Cyprum.

‡ Quod Ephesi receperat.

§ Quià prævidebant illum ibi multa passurum.

‖ Palestinæ.

¶ Tunc presbyteri et prædicatoris evangelici, qui priùs fuerat unus è septem diaconis.

11. Is cùm venisset ad nos, tulit zonam Pauli : et alligans sibi pedes et manus, dixit : Hæc dicit Spiritus Sanctus : Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium.

12. Quod cùm audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, et dixit : Quid facitis flentes, et affligentes * cor meum ? Ego enim non solùm alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu.

14. Et cùm ei suadere non possemus, quievimus, dicentes; Domini voluntas fiat.

15. Post dies autem istos præparati ascendebamus in Jerusalem.

16. Venerunt autem et ex discipulis à Cæsareâ nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur Mnasonem quemdam Cyprium †, antiquum discipulum.

17. Et cùm venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19. Quos cùm salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20. At illi cùm audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, et omnes æmulatores sunt legis.

21. Audierunt autem de te, quià discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum : dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundùm consuetudinem ingredi.

22. Quìd ergo est ‡ ? utique oportet convenire multitudinem : audient enim te supervenisse.

23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus : sunt nobis viri quatuor, votum § habentes super se.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis : et impende || in illis ut radant capita : et sciens omnes quià quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem.

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. (Sup. 15. 20. 5. 29.)

26. Tunc Paulus, assumptis viris, posterà die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis ¶, donec

* Emollientes.

† Cypro oriundum, sed Jerosolymis habitantem.

‡ Faciendum est.

§ Votum Nazareatûs.

|| Illis da pecunias undè habeant, quæ offerant.

¶ Voti.

offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27. Dum autem septem dies* consummarentur, hi qui de Asiâ erant Judæi, cùm vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversùs populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum.

29. Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniàm in templum introduxisset Paulus.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: et statìm clausæ sunt januæ.

31. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: quià tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statìm assumptis militibus, et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cùm vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis duabus: et interrogabat quis esset, et quid fecisset.

34. Alii autem aliud clamabant in turbâ. Et cùm non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra †.

35. Et cùm venisset ad gradus: contigit ut portaretur à militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

37. Et cùm cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græcè nosti?

38. Nonne tu es Ægyptius‡, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum:

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cùm ille permisisset, Paulus stans in gradibus §, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est linguâ Hebræâ ||, dicens:

CAPUT XXII.

Paulus narrat suæ conversionis ordinem, vociferantur Judæi eò quòd diceret se à Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus: à tribuno jussus torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

---

* A suscepto voto.

† Arx Antonia templo adjacens in quâ festis diebus milites apponebantur.

‡ Vide Joseph. l. 20. c. 6.

§ Templi scilicet.

|| Syro-Chaldaicâ.

VIRI fratres, et patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cùm audissent autem quià Hebræâ linguâ loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

3. Et dicit: Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in istâ civitate, secùs pedes Gamaliel* eruditus juxta veritatem† paternæ legis, æmulator‡ legis, sicut et vos omnes estis hodiè:

4. qui hanc viam § persecutus sum usquè ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres, (Sup. 8. 3.)

5. sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, à quibus et epistolas accipiens, ad fratres || Damascum pergebam, ut adducerem indè vinctos ¶ in Jerusalem ut punirentur. (Sup. 9. 2.)

6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco mediâ die, subitò de cœlo circumfulsit me lux copiosa:

7. Et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ** ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: et ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.

11. Et cùm non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damascum.

12. Ananias autem quidam, vir †† secundùm legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis,

13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eâdem horâ respexi in eum.

14. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te ‡‡, ut cognosceres voluntatem ejus, et videres justum §§, et audires vocem ex ore ejus:

15. quià eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti et audisti.

16. Et nunc quid moraris? Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis ||||,

18. et videre illum dicen-

---

* De quo Act. 5. 34.
† Perfectionem.
‡ Zelator.
§ Christi Religionem.
|| Judæos.
¶ Christianos.
** Non intellexerunt, nam sonum audierunt. Sup. 9. 7.
†† [Gr.] vir pius.
‡‡ Decreto suo constituit.
§§ Jesum. 1 Joan. 2. 1.
|||| Una ex visionibus de quibus 2 Cor. 12. 1.

tem mihi : Festina, et exi velociter ex Jerusalem : quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi : Domine, ipsi sciunt quià ego eram concludens in carcerem, et cædens per synagogas eos qui credebant in te :

20. et cùm funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum. (Sup. 7. 51.)

21. Et dixit ad me : Vade, quoniam ego in nationes longè mittam te.

22. Audiebant autem eum usquè ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam dicentes : Tolle de terrâ hujusmodi: non enim fas est eum vivere *.

23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua †, et pulverem jactantibus in aërem,

24. jussit tribunus induci eum in castra ‡, et flagellis cædi, et torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

25. Et cùm astrinxissent eum loris : dicit astanti sibi Centurioni Paulus : Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare ?

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nuntiavit ei, dicens : Quid acturus es ? hic enim homo, civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi : Dic mihi si tu Romanus es ? At ille dixit : Etiam.

28. Et respondit tribunus ; Ego multâ summâ civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait : Ego autem et natus sum.

29. Protinùs ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quià civis Romanus esset, et quià alligasset eum §.

30. Posterâ autem die volens scire diligentiùs, quâ ex causâ accusaretur à Judæis, solvit eum, et jussit sacerdotes convenire, et omne concilium ||, et producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus principem sacerdotum dicit parietem dealbatum, se Pharisæum, et de resurrectione mortuorum judicari : Dominus Paulo prædicit quòd etiam Romæ esset de ipso testificaturus : detectâ de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream ad Felicem præsidem.

INTENDENS autem in concilium Paulus ait : Viri fratres, ego omni conscientiâ bonâ conversatus sum ante Deum ¶

* Quià gentes salutis vult esse participes.

† Ut expeditiores forent ad vim faciendam.

‡ Sup. 21. 34.

§ Quià crimen erat Romanum vincire.

|| Synedrium.

¶ Ità me gessi in iis quæ Dei erant, ut nihil mihi conscius sim.

usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3. Tunc Paulus dixit ad eum, Percutiet te Deus, paries dealbate *. Et tu sedens judicas me secundùm legem, et contra legem jubes me percuti † ?

4. Et qui astabant dixerunt: Summum Sacerdotem Dei maledicis ?

5. Dixit autem Paulus, Nesciebam ‡ fratres quià princeps est sacerdotum. Scriptum est enim : Principem populi tui non maledices.

6. Sciens autem Paulus, quià una pars esset Sadducæorum, et altera Pharisæorum, exclamavit in concilio : Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judicor.

7. Et cùm hæc dixisset, facta est dissentio inter Pharisæos et Sadducæos, et soluta est multitudo.

8. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum : Pharisæi autem utraque confitentur. (Matt. 22. 23.)

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant §, dicentes : Nihil mali invenimus in homine isto : quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. Et cùm magna dissentio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra ||.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait : Constans esto : sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romæ testificari.

12. Factâ autem die collegerunt se quidam ex Judæis, et devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13. Erant autem plusquàm quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. Qui accesserunt ad principes sacerdotum, et seniores, et dixerunt : Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certiùs cognituri de eo. Nos verò priusquàm appropiet, parati sumus interficere illum.

16. Quod cùm audisset fi-

---

* Loquitur ut propheta per quem Spiritus loquitur, hominesque quales sint manifestat.

† Quià jus gentium prohibet indemnatum aliquâ pœnâ plecti.

‡ Non agnoscebam ut principem sacerdotum : quià non hereditario jure. sed pecuniâ hanc dignitatem comparaverat : at juxtà Hebræos, Judex qui honoris consequendi gratiâ pecunias dedit reverà Judex non est.

§ Contendebant.

|| In arcem Antoniam.

lius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunum, et ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsùm, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastinâ die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certiùs inquisituri sint de illo:

21. tu verò ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri ampliùs quàm quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: et nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usquè Cæsaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos, à tertiâ horâ noctis:

24. et jumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem *.

25. [Timuit enim ne fortè raperent eum Judæi, et occiderent, et ipse posteà calumniam sustineret, tanquam accepturus pecuniam.]

26. Scribens epistolam continentem hæc: Claudius Lysias optimo † præsidi, Felici salutem.

27. Virum hunc comprehensum à Judæis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quià Romanus est:

28. Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil verò dignum morte aut vinculis habentem criminis.

30. Et cùm mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundùm præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et posterâ die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cùm venissent Cæsaream, et tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum et Paulum.

34. Cùm legisset autem, et interrogasset de quâ provinciâ esset: et cognoscens quià de Ciliciâ,

* Procuratorem Judææ, præsidis loco.

† i. e. præstantissimo dignitatis titulus.

35. Audiam te, inquit, cùm accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice, confitetur se Christianum: Felix et ipsius uxor Judæa audiunt Paulum de fide Christi: cùm autem non acciperet à Paulo pecuniam, reliquit eum vinctum.

POST quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem * adversùs Paulum.

2. Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cùm in multâ pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam †:

3. semper et ubique suscepimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutiùs autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tuâ clementiâ.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, et authorem seditionis sectæ Nazarenorum ‡:

6. qui etiam templum violare conatus est §, quem et apprehensum voluimus secundùm legem nostram judicare.

7. Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magnâ eripuit eum de manibus nostris,

8. jubens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9. Adjecerunt autem et Judæi dicentes hæc ita se habere.

10. Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere, quià non plus sunt mihi dies, quàm duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem:

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis,

13. neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quòd secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri et Deo || meo, credens omnibus quæ in Lege et Prophetis scripta sunt:

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justo-

* Qui significarunt præsidi, se aliquid habere adversùs Paulum.

† Adulatur Felici qui cuncta malè gessit in Judæâ, ut ait Tacitus.

‡ Ita vocabantur fideles qui extra Judæam Christiani dicebantur.

§ Introductis alienigenis.

|| Patrio Deo, quem nostri patres coluere.

rum, et iniquorum.

16. In hoc * et ipse studeo sine offendiculo † conscientiam habere ad Deum, et ad homines semper.

17. Post annos ‡ autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam veni, et oblationes, et vota.

18. In quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turbâ, neque cum tumultu. (Sup. 21. 26.)

19. Quidam autem ex Asiâ Judæi §, quos oportebat apud te præsto esse, et accusare si quid haberent adversùm me:

20. aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cùm stem in concilio,

21. nisi de unâ hâc solummodò voce, quâ clamavi inter eos stans: quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodiè à vobis. (Sup. 23. 6.)

22. Distulit autem illlos Felix, certissimè sciens de viâ hâc ||, dicens ¶: Cùm tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusillâ uxore suâ, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitiâ, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quòd nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te.

26. Simul et sperans, quòd pecunia ei daretur à Paulo: propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio ** autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPUT XXV.

Festus Cæsareæ audit Pauli accusatores et ejus responsionem: Paulus appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat.

Festus ergo cùm venisset in provinciam ††, post triduum ascendit Jerosolymam à Cæsareâ.

2. Adieruntque ‡‡ eum principes sacerdotum, et primi Judæorum, adversùs Paulum: et rogabant eum,

* Propter hanc spem.

† Sine offensâ.

‡ Post annorum aliquot absentiam.

§ [Adde] ii sunt qui me purificatum invenerunt in templo, ac tumultuati, sunt non ego. Hos oportebat, etc.

|| De hoc instituto.

¶ Dicens, cùm diligentiùs inquisiero de hâc sectâ, et cum, etc.

** A capto Paulo.

†† Judæam scilicet.

‡‡ Adierunt ut accusationem iterarent in Paulum.

3. postulantes gratiam adversùs eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in viâ.

4. Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsareâ. se autem maturiùs profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt *, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non ampliùs quàm octo, aut decem, descendit Cæsaream, et alterâ die sedit pro tribunali, et jussit Paulum adduci.

7. Qui cùm perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolymâ descenderant Judæi, multas et graves causas objicientes, quas non poterant probare,

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me?

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu meliùs nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si verò nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12. Tunc Festus cùm concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

13. Et cùm dies aliquot transacti essent, Agrippa rex † et Berenice ‡ descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

14. Et cùm dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vinctus,

15. de quo cùm essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum et seniores Judæorum, postulantes adversùs illum damnationem §.

16. Ad quos respondi: Quià non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priùsquàm is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17. Cùm ergo hùc convenissent sine ullâ dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. De quo, cùm stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum:

19. Quæstiones verò quasdam de suâ superstitione || habebant adversùs eum, et de

---

* Quibus commodum etc, descendant.

† Herodis magni abnepos, nepos Aristobuli, Agrippæ magni filius.

‡ Agrippæ soror.

§ Ad mortem postulabant.

|| Judaicam religionem Romani superstitionem vocabant.

quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. Alterâ autem die, cùm venisset Agrippa, et Berenice, cum multâ ambitione *, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex, et omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes et acclamantes non oportere eum vivere ampliùs.

25. Ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maximè ad te, rex Agrippa, ut interrogatione factâ habeam quid scribam.

27. Sine ratione † enim mihi videtur mittere vinctum, et causas ejus non significare.

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippâ suam causam defendit: Festo ipsum insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos: Agrippa dicit eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

Agrippa verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extentâ manu cœpit rationem reddere.

2. De omnibus, quibus accusor à Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cùm sim defensurus me hodiè,

3. maximè te sciente omnia, et quæ apud Judæos sunt consuetudines, et quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente meâ in Jerosylymis, noverunt omnes Judæi:

5. præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundùm certissimam ‡ sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.

6. Et nunc in spe §, quæ ad Patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto judicio subjectus:

7. in quam duodecim tribus

* Multo apparatu.
† Absurdum est.
‡ Exquisitissimam.
§ Ob spem resurrectionis.

nostræ, nocte ac die deser-
vientes, sperant devenire. De
quâ spe accusor à Judæis, rex.
8. Quid incredibile judica-
tur apud vos, si Deus mortuos
suscitat?
9. Et ego quidem existima-
veram, me adversùs nomen
Jesu Nazareni debere multa
contraria agere.
10. Quod et feci Jerosoly-
mis, et multos sanctorum ego
in carceribus inclusi, à princi-
pibus sacerdotum potestate
acceptâ: et cùm occiderentur,
detuli sententiam: (Supr. 8. 4.)
11. Et per omnes synagogas
frequenter puniens eos, com-
pellebam blasphemare: et am-
pliùs insaniens in eos, perse-
quebar usquè in exteras civita-
tes.
12. In quibus dùm irem
Damascum, cum potestate et
permissu principum sacerdo-
tum, (Supr. 9. 2.)
13. die mediâ in viâ, vidi,
rex, de cœlo supra splendorem
solis circumfulsisse me lumen,
et eos qui mecum simul erant.
14. Omnesque nos cùm de-
cidissemus in terram, audivi
vocem loquentem mihi He-
braicâ * linguâ: Saule, Saule,
quid me persequeris? durum
est tibi contra stimulum calci-
trare.
15. Ego autem dixi: Quis
es, Domine? Dominus autem
dixit: Ego sum Jesus, quem
tu persequeris.
16. Sed exurge, et sta su-
per pedes tuos: ad hoc enim
apparui tibi, ut constituam te
ministrum, et testem eorum
quæ vidisti, et eorum quibus
apparebo tibi †.
17. Eripiens te de populo ‡,
et gentibus, in quas nunc ego
mitto te,
18. aperire oculos eorum,
ut convertantur à tenebris ad
lucem, et de potestate satanæ
ad Deum, ut accipiant remis-
sionem peccatorum, et sortem
inter sanctos, per fidem quæ
est in me.
19. Undè, rex Agrippa, non
fui incredulus cœlesti visioni:
20. sed his, qui sunt Damas-
ci primùm, et Jerosolymis, et
in omnem regionem Judææ,
et Gentibus annuntiabam, ut
pœnitentiam agerent, et con-
verterentur ad Deum, digna
pœnitentiæ opera facientes.
(Supr. 9. 20.)
21. Hâc ex causâ me Ju-
dæi, cùm essem in templo,
comprehensum tentabant in-
terficere. (Supr. 21. 31.)
22. Auxilio autem adjutus
Dei, usquè in hodiernum diem
sto, testificans minori atque
majori, nihil extra dicens
quàm ea quæ Prophetæ locuti
sunt futura esse, et Moyses,
23. si passibilis Christus §,
si primus ex resurrectione
mortuorum, lumen annuntia-
turus est populo, et Gentibus.
24. Hæc loquente eo, et ra-

* Syro-Chaldæâ.

† Apparens te docebo. Paulus enim non ab homine, sed à Christo didicit Evangelium. Galat. 1. 12.

‡ i. e. de Judæis.

§ Quòd Messias passurus sit. Dan. 9. 26.

tionem reddente, Festus magnâ voce dixit: Insanis *, Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

25. Et Paulus: Non insanio (inquit), optime Feste, sed veritatis et sobrietatis † verba loquor.

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27. Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio quià credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico ‡ suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno §, non tantùm te, sed etiam omnes qui audiunt, hodiè fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exurrexit rex, et præses, et Berenice, et qui assidebant eis.

31. Et cùm secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quià nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus navigans adversante vento; vix pervenit ad quemdam in Cretâ locum: Paulus et cum ipso navigantes patiuntur ingentem tempestatem: post factam Paulo de omnium salute revelationem, omnes evadunt incolumes.

Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni, nomine Julio, cohortis Augustæ,

2. ascendentes navem Adrumetinam ||, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. (2 Cor. 11. 25.)

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humanè autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere.

4. Et indè cùm sustulissemus, subnavigavimus ¶ Cyprum, propterea quòd essent venti contrarii.

5. Et pelagus Ciliciæ et Pamphiliæ navigantes, venimus Lystram **, quæ est Lyciæ:

6. et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigan-

---

* Prædicatio Christi crucifixi facta est gentibus stultitia. 1 Cor. 1. 23.

† Sanæ mentis.

‡ Parùm abest quin mihi suadeas ut fiam Christianus.

§ Opto ut non solùm parùm, sed etiam nihil absit; [vel] opto ut non solùm propemodùm, sed planè, etc.

|| Fortè Adrumentum urbs Africæ maritima.

¶ Navigavimus juxta.

** Fortè Limyram in Lyciâ.

tem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cùm multis diebus tardè navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum *, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem †:

8. Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, et cùm jam non esset tuta navigatio, eò quòd et jejunium ‡ jam præteriisset, consolabatur eos Paulus,

10. dicens eis: Viri, video quoniam cum injuriâ et multo damno, non solùm oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur.

12. Et cùm aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare indè, si quomodò possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africam §, et ad Corum.

13. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cùm sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14. Non post multùm autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15. Cùmque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, datâ nave flatibus, ferebamur.

16. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere || scapham.

17. Quâ sublatâ, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim ¶ inciderent, summisso vase ** sic ferebantur.

18. Validâ autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt ††:

19. et tertiâ die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exiguâ imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21. Et cùm multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Cretâ, lucrique facere injuriam hanc et jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio

---

* Insula contra Asiam.

† Cretæ vicum, à quo nomen habuit promontorium Salmonium.

‡ Jejunium Judæorum, mense scilicet Octobri, quo difficilis est navigatio.

§ Respicientem ad occasum hiemalem et æstivalem.

|| Ex mari in navem attollere.

¶ Arenosa loca.

** Demisso malo.

†† Res omnes in mare projecerunt.

enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.

23. Astitit enim mihi hâc nocte Angelus Dei, cujus sum ego, et cui deservio,

24. dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere: et ecce donavit * tibi Deus omnes qui navigant tecum.

25. Propter quod bono animo estote, viri: credo enim Deo, quià sic erit, quemadmodùm dictum est mihi.

26. In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquàm quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adriâ † circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui et summittentes bolidem ‡, invenerunt passus viginti: et pusillùm indè separati §, invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem ne in aspera || loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30. Nautis verò quærentibus fugere de navi, cùm misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prorâ anchoras extendere ¶,

31. dixit Paulus Centurioni, et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, et passi sunt eam excidere.

33. Et cùm lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartâdecimâ die hodiè expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.

34. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestrâ: quià nullius vestrûm capillus de capite peribit.

35. Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: et cùm fregisset, cœpit manducare.

36. Animæquiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum.

37. Eramus verò universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cùm autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum verò quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem:

40. Et cùm anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: et levato artemone ** secundùm auræ flatum tendebant ad littus.

41. Et cùm incidissemus in

---

* Tui causâ omnes servat.

† Adriatico mari.

‡ Pondus funiculo alligatum, quo in mare demisso, nautæ ejusdem profunditatem explorant.

§ Digressi.

|| Saxosa.

¶ Ut anchoras longiùs à prorâ figerent fune eò usquè prolato.

** Parvo velo.

locum dithalassum *, impegerunt navem : et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò solvebatur à vi maris.

42. Militum autem consilium fuit ut custodias † occiderent : ne quis, cùm enatasset, effugeret.

43. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri : jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, et evadere, et ad terram exire :

44. et cæteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

In insulâ Melitâ, percussus à viperâ Paulus nihil mali patitur; patrem Publii principis insulæ sanitati restituit: Romam pervenit, ubi convocatis primis Judæorum causam exponit cur Cæsarem appellaverit: per biennium de fide in Christum prædicat.

Et cùm evasissemus, tunc cognovimus quià Melita insula vocabatur. Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensâ enim pyrâ ‡, reficiebant § nos omnes, propter imbrem, qui imminebat ||, et frigus.

3. Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera à calore cùm processisset, invasit manum ejus.

4. Ut verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cùm evaserit de mari, ultio ¶ non sinit eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subitò casurum, et mori. Diù autem illis expectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se **, dicebant eum esse Deum.

7. In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduò benignè exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus et dysenteriâ vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: et cùm orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum.

9. Quo facto, omnes, qui in insulâ habebant infirmitates, accedebant, et curabantur :

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

11. Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexan-

---

* Bimalem, Isthmum.
† Vinctos.
‡ Lignorum struc.
§ Hospitio excepêre.
|| Qui supervenerat.
¶ Divina ultio.
** Mutatâ sententiâ.

drinâ, quæ in insulâ hiemaverat, cui erat insigne Castorum *.

12. Et cùm venissemus Syracusam, mansimus ibi triduò.

13. Indè circumlegentes devenimus Rhegium: et post unum diem stante Austro, secundâ die venimus Puteolos;

14. ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: et sic venimus Romam.

15. Et indè cùm audissent fratres, occurrerunt nobis usquè ad Appii forum, ac tres tabernas. Quos cùm vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cùm autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet † cum custodiente se milite.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cùmque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversùs plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum:

18. qui cùm interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eò quòd nulla esset causa mortis in me.

19. Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, et alloqui. Propter spem ‡ enim Israël cateuâ hâc circumdatus sum.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Judæâ, neque adveniens aliquis fratrum, nuntiavit, aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de sectâ hâc § notum est nobis quià ubique ei contradicitur.

23. Cùm constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum || Dei, suadensque eis de Jesu ¶ ex Lege Moysi et Prophetis, à manè usquè ad vesperam.

24. Et quidam credebant his quæ dicebantur: quidam verò non credebant.

25. Cùmque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo, unum verbum: Quià benè Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,

26. dicens: Vade ad populum istum, et dic ad eos: Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non perspicietis. (Is. 6. 9. Matt. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40, Rom. 11. 8.)

27. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt: ne fortè videant oculis, et auribus au-

* Castoris et Pollucis.
† Ubicumque vellet.
‡ Propter fidem de resurrectione.
§ i. e. Christianorum.
|| Insinuans Evangelium Dei.
¶ Ostendensque ea quæ Jesum spectarent prædicta esse à Moyse et Prophetis.

diant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos.

28. Notum ergo sit vobis, quoniàm Gentibus missum est hoc salutare Dei *, et ipsi audient.

29. Et cùm hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto †: et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31. prædicans regnum Dei, et docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiduciâ sine prohibitione.

---

* Salvator à Deo missus est. † In conductâ domo.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD ROMANOS.

Romani dicuntur hîc tam gentes quàm Judæi Christiani omnes Romæ commorantes, quos inter æmulatio erat non parva. Hi legem legisque privilegia jactitabant; atque in immensis omnipotentis Dei beneficiis gloriabantur. Illi verò sub ignorantiæ excusatione sese tegentes, adversariorum suorum ingratitudinem et perpetuam cordis duritiem ipsis exprobrabant. Hanc disceptationem dirimit Apostolus in hâc Epistolâ. Utrique concordiam suadens, utrosque denuntians gravissimos fuisse peccatores, nullisque operibus vel meritis suis, sed ex solâ Dei gratiâ, tum ad fidem vocatos, tum ad salutem electos esse. Scripta fuit hæc Epistola à Corintho, missaque per Phœbum Diaconissam seu ministram Ecclesiæ Cenchrensis.

CAPUT PRIMUM.

Paulus commendato suo munere Evangelico, ob magnum prædicandi Evangelii zelum, optabat Romanos invisere, ostendens Ethnicos qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum à se abjecerant, colendo creaturarum imagines, meritò à Deo desertos, et in pœnam illius in abominanda, quæ hìc recensentur, incidisse scelera.

PAULUS, servus Jesu Christi, * vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,

2. † quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

3. ‡ de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem,

---

* Vocatione particulari et omninò cœlesti in Apostolatum electus, sc. ut sit legatus Jesu Christi ad prædicandum Evangelium.

† Quod Evangelium per Messiam prædicandum in veteri lege promiserat Deus.

‡ Qui quidem Messias est ipsemet Filius Dei naturalis ex Davidis sobole incarnatus.

4. * qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri :

5. † per quem accepimus gratiam, et Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

6. ‡ in quibus estis et vos vocati Jesu Christi :

7. omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, § vocatis sanctis. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

8. Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis : quià fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in || spiritu meo in ¶ Evangelio Filii ejus, quòd sine intermissione memoriam vestri facio

10. semper in orationibus meis obsecrans, si ** quomodò tandem aliquandò prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritalis ad confirmandos vos :

12. id est, †† simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare, fratres : quià sæpè proposui venire ad vos, (et prohibitus sum usquè adhùc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in cæteris gentibus.

14. Græcis ac ‡‡ Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum :

15. Ita (§§ quod in me) promptum est et vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco Evangelium. |||| Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primùm, et Græco.

---

* Quod et fieri ordinatum erat ab æterno, ut ex virtute Spiritûs Sancti nasceretur ut homo, Deo Patri in omnibus æqualis. Quod et manifestè comprobavit sese à mortuis resuscitans Jesus Christus Dominus noster.

† A quo dignitatem et munus Apostolatûs, imò et gratiam internam ad illud exequendum, ipse divinitùs accepi, ut nomen et Evangelium ejus operâ et prædicatione meâ profiteantur nationes omnes.

‡ Inter quas quidem nationes et vos, ô Romani ! ad hanc fidem in Jesum Christum vocati et acciti estis.

§ Accersiti ut ex doctrinæ Christianæ professione, et moribus eidem consentaneis sancti sitis.

|| In mentis et animi fervore.

¶ Evangelium Filii ejus ubique prædicando.

** Ut velit Deus mihi occasionem præbere veniendi ad vos.

†† Ut per mutuam in rebus fidei et pietatis communicationem utrimque consolemur.

‡‡ Omnes non Græci vel Romani, sic dicti, eò quòd eis sermone incultiores.

§§ Quantùm ad voluntatem meam, promptissimam certè habeo et vobis, etc.

|||| Admirabili potentiâ Dei prædicatum Evangelium omni credenti justificationem et salutem operatur. Judæis quidem primùm promissum et apud eos inceptum ; deindè verò Græcis seu Gentilibus omnibus.

17. * Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.

18. † Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitiâ detinent:

19. quià quod ‡ notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.

20. § Invisibilia enim ipsius, à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles.

21. || Quià cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed ¶ evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum:

22. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23. ** Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

24. Propter quod tradidit illos Deus in †† desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25. qui commutaverunt ‡‡ veritatem Dei in mendacium: et coluerunt, et servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in §§ passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in deside-

---

* Ea *justitia*, seu fides sc. in Messiam, quæ in veteri lege erat obscura, in Evangelio palàm proponitur. Fides de obscurâ in claram evadens, quasi per incrementum nos justificat. Undè Habac. 2. 4. Heb. 10. 38. Gal. 3. 11. vel, *Justitia*, quâ Deus nos justificat per Evangelii prædicationem comparatur per fidem, et ex fide vivâ augetur.

† Evangelium clarè predicat iram Dei hominibus impiis, et nolentibus credere Evangelio, cujus lumen supprimunt, notum in intellectu occludunt, et injustâ voluntate claudunt, ne suâ luce in eorum mentes sese insinuet.

‡ Dei cognitio eos, sc. Gentiles, latere nec debuit nec potuit, ex ipsis etenim creaturis Deus sese abundè manifestat omnibus hominibus.

§ Ea siquidem quæ in Deo ipsa à creaturâ videri non possunt, per mundi fabricam et creaturarum effectionem satis indicantur, maximè Divinitas ejus et sempiterna potestas.

|| Eph. 4. 17.

¶ Vanis ratiocinationibus seseilluserunt, mentesque suas erroribus obcæcarunt.

** Honorem soli Deo vivo debitum transtulerunt ad creaturas.

†† In prava desideria, ita ut sua ipsorum corpora spurcissimis et ignominiosis immunditiis afficerent.

‡‡ Veram Dei notitiam, quam habere debuerant, in ficta et falsa numina, per idololatriam et creaturarum cultum.

§§ Permisit illos turpissimis cupiditatibus, etiam contra naturam, ratione sexûs, subditos esse.

riis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et * mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non † probaverunt Deum habere in notitiâ: tradidit illos Deus in ‡ reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt,

29. § repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, nequitiâ, plenos invidiâ, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30. detractores, || Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31. ¶ insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordiâ.

32. Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judæos redarguit qui ex datâ sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi patrantes, cùm Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera adeò ut etiam Gentes, ea quæ legis sunt naturali lumine præstantes pro circumcisis habendæ sint, eosque judicaturæ, qui ex solâ legis cognitione et carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

** Propter quod inexcusabilis es, ô homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.

2. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundùm veritatem in eos qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quià tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? †† ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

5. Secundùm autem duritiam tuam, et impœnitens cor,

---

* Merces erroris et peccati est pœna, ac ita puniti sunt suis propriis ignomiis veluti pœnis.

† Neglexerunt Deum laudare, et factis probare eam quam habebant de Deo cognitionem.

‡ In mentem reprobam, ad rectè judicandum ineptam, reproba eligentem, ac ideò reprobatione dignam.

§ *Fornicatione*, sumitur passim ro omni genere scortationis et illiciti concubitûs.

|| Osores Dei. *Inventores malorum*, qui novos luxus et vanitatis modos excogitant.

¶ *Incompositos*, non tam ab urbanitate quam ab humanitate alienos. *Sine affectione*, sine dilectionis affectu. *Absque fœdere*, fœdifragos.

** Judæos alloquitur Gentiles judicantes, et non loquitur de judiciis publicis sed privatis. (Matt 7.2.)

†† Nonne scis quod per hanc suam benignitatem te ad pœnitentiam adducere conatur.

* thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei,

6. † qui reddet unicuique secundùm opera ejus:

7. iis quidem, qui ‡ secundùm patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8. iis autem, qui sunt ex § contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9. || Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primùm, et Græci:

10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primùm, et Græco:

11. ¶ non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. Quicumque enim ** sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque †† in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

13. ‡‡ Non enim auditores §§ legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14. Cùm enim |||| Gentes, quæ legem non habent, ¶¶ naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:

15. qui ostendunt *** opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. ††† in die, cùm judicabit Deus occulta hominum, secundùm Evangelium meum, per Jesum Christum.

17. ‡‡‡ Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo,

---

* Iram Dei provocas, et cumulas tibi ipsi pœnas in diem judicii, quo Christus judex, hominum opera revelabit et justè judicabit.

† Matt. 16. 27.

‡ Per patientiam in adversis, veram et immortalem gloriam, etc. his dabit vitam æternam.

§ Contentiosis verò et Evangelio obluctantibus indignatio æterna.

|| Pressuram et angustiam effundet Deus in operantes malum eodem judicii tempore, præcipuè in Judæos, quibus primùm prædicata fuit Evangelica salus.

¶ Deut. 10. 17. 2. Paral. 19. 7. Job. 34. 19. Act. 10 34.

** Sine legis scriptæ cognitione. His non legis scriptæ sed legis naturæ transgressio imputabitur.

†† Sub lege scriptâ viventes, et qui in eam offenderunt, per eam damnabuntur.

‡‡ Matt. 7. 21. Jac. 1. 22.

§§ Moralis et naturalis. Sive Judæi, sive Gentiles fuerint.

|||| Æthnici legem scriptam non habentes.

¶¶ Naturalis rationis lumine ducti, aliqua quæ legis moralis sunt, faciunt.

*** Id quod lex moralis præcipit inditum esse animis suis, hoc manifestant honestis suis operibus, intùs idem sibi contestata ipsorum conscientia, hocque per ratiocinationes sibi invicem contendentes, quæ vel ipsos accusant, vel defendunt.

††† Horum opera in die extremo, cùm nihil erit occultum, librabuntur à Jesu Christo secundùm regulas Evangelii quod prædico.

‡‡‡ *Si autem*, Gr. ecce.

18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. * confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt,

20. eruditorem insipientium, magistrum † infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, teipsum non ‡ doces: qui prædicas non furandum, furaris:

22. qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23. qui in lege gloriaris, per prevaricationem legis Deum inhonoras.

24. § Nomen enim Dei per vos || blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

25. ¶ Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, ** circumcisio tua præputium facta est.

26. Si igitur †† præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? —

27. et ‡‡ judicabit id quod ex naturâ est præputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es?

28. Non enim qui in §§ manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29. sed qui in |||| abscondito, Judæus est: et circumcisio cordis in spiritu, non litterâ: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

Quodam modo præcellunt Judæi propter factas illis à Deo promissiones; quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem et Judæi et Gentiles peccato sunt obnoxii: à quo non liberat lex: sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

---

* His elatus tibi arrogas scientiam quâ facis teipsum, etc.

† Imperitòrum. Et habentem alios formandi rationem secundùm verum legis sensum.

‡ Non vivis ut doces.

§ Isa. 52. 5. Ezech. 36. 20.

|| *Per vos*, id est, propter vos, vestrâ culpâ.

¶ Loquitur de statu Judæorum antequàm fuerint Christiani.

** Carnalis circumcisio tua non ampliùs habet meriti quàm ipsummet præputium.

†† Si Gentilis legem moralem observet, nonne idem meritum habet ac si esset circumcisus?

‡‡ Nonne Gentilis legem moralem adimplens condemnabit te (Judæum) qui et legem scriptam et circumcisionem profiteris, si sis transgressor legis?

§§ In publicâ professione, neque in visibili corporis circumcisione est vera circumcisio coram Deo.

|||| In corde et spiritu *Judæus est.* i. e. justitias morales ex Spiritûs Sancti gratiâ observat, *non littera*, quamvis non profiteatur legem, hujus *laus*, etc.

Quid ergo * ampliùs Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis?

2. Multùm per omnem modum. Primùm quidem quià † credita sunt illis eloquia Dei.

3. ‡ quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum § fidem Dei evacuabit? Absit.

4. || Est autem Deus verax: ¶ omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: ** Ut justificeris in sermonibus tuis: et vincas cùm judicaris.

5. Si autem †† iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (secundùm hominem dico.) Absit, ‡‡ alioquin quomodò judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim §§ veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhùc et ego tamquàm peccator judicor?

8. |||| et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: ¶¶ quorum damnatio justa est.

9. Quid ergo? præcellimus *** eos? Nequaquam. Causati enim sumus, Judæos et Græcos omnes sub peccato esse, (Gal. 3. 22.)

10. sicut scriptum est: ††† Quià non est justus quisquam:

11. non est intelligens, non est requirens Deum.

12. Omnes ‡‡‡ declinaverunt, simul §§§ inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usquè ad unum.

13. |||||| Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant:

---

* Si hoc ita sit quod prædictum est, quid plus boni Judæo præ Gentili?

† Sacræ scripturæ Judæis creditæ.

‡ Quid tum *si*, etc.

§ Veracitatem aut fidelitatem Dei tollet? ita ut in scripturis promissa non præstabit? 2 Tim. 2. 13.

|| Joan. 3. 33.

¶ Psal. 115. 11.

** Psal. 50. 6. *justificeris*, etc. id est, ut justus et verax appareas in, etc. et vincas, id est, vinces eorum judicia qui censent te non facturum quod promisisti.

†† Si *justitiam*, id est, fidelitatem Dei erga nos illustriorem reddat mendacitas et iniquitas nostra, nihil habemus quod dicamus. Etenim haud injustus est Deus (ut humano more loquar) si pœnas infligat flagitiis nostris.

‡‡ Quomodò totius mundi supremus esset judex, nisi pro diversitate meritorum variè se gereret erga varios?

§§ Si ex mendacio et peccato meo accessit gloria veritati Dei, cur debeo ego condemnari? Cùm improbitas mea divinam gloriam exaltat.

|||| Imò cur non faciamus, etc.

¶¶ *Quorum*, i. e. maledicentium.

*** Gentiles antecellimus? *Nequaquam*, sc. quoad veram justitiam.

††† Psal. 13. 2. et alibi sæpè.

‡‡‡ A recto.

§§§ Ad vitam æternam consequendam.

|||||| Psal. 5. 11, fætens turpiloquio, et dolo.

* Venenum aspidum sub labiis eorum :

14. † Quorum os maledictione, et amaritudine plenum est :

15. ‡ Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem :

16. § Contritio, et infelicitas in viis eorum :

17. et || viam pacis non cognoverunt :

18. ¶ Non est timor Dei ante oculos eorum.

19. ** Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in †† lege sunt, loquitur : ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo :

20. quià ex ‡‡ operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

21. §§ Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est : testificata à lege et Prophetis.

22. Justitia autem Dei per |||| fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt in eum : non enim est distinctio :

23. Omnes enim peccaverunt, et egent ¶¶ gloriâ Dei.

24. Justificati *** gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu,

25. ††† quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

26. ‡‡‡ in sustentatione

---

* Psal. 139. 4. sermo nocivus, venenum insanabile.

† Psal. 9. 7. *maledictione*, detràhendo et imprecando aliis mala, aliisque amaritudinem ingerendo.

‡ Isa. 59. 7. Prov. 1. 16.

§ Operibus suis alios opprimunt, conterunt, ad calamitatem deducunt.

|| Bella, jurgia, contentiones movent.

¶ Psal. 35. 2.

** Gal. 2. 16.

†† Judæis qui sub lege sunt. *Omne os*, tam Judæi quàm Gentilis præsumentis de propriâ justitiâ. *Subditus*, obstrictus ad pœnam.

‡‡ Legis observatio non valet ad absolutè et verè justificandum hominem coram Deo. *Per legem*, habetur cognitio peccati, sed non peccati remissio.

§§ *Sine lege*, justitia Dei, quæ prædicta erat à Prophetis, quæque verè justificat homines, palàm revelata est eis, qui sunt sine lege, id est, Gentilibus.

|||| Et hoc fit per fidem in Jesum Christum, idque in omnes omninò homines rectè et ritè credentes.

¶¶ Carent gloriâ coram Deo, tam Judæi quàm Gentiles.

*** Ex puro et gratuito Dei beneficio, interveniente hominum redemptione peractâ per Jesum Christum.

††† Hunc Jesum Christum exhibuit Deus propitiatorem pro nobis, idque per fidem morti ejus innitentem. *Ad ostensionem*, ut ostenderet justitiam suam placatam esse per sanguinem Christi, solventis pretium redemptionis nostræ, et præterita delicta justè simul et gratis remittentis.

‡‡‡ Qua delicta præterita patienter sustinuit usquè ad tempus Christi, quo ostenderet, etc. ut ver. sup. quod fecit Deus ut ipse agnoscatur justus in se, et justificans credentes in Christum.

Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio tua? * Exclusa est. Per quam legem? † Factorum? Non: sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus ‡ legis.

29. An Judæorum Deus tantùm? nonne et Gentium? Immò et Gentium.

30. Quoniam quidem § unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? || Absit: sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio, sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam posteà accepit; futurus, non lege, sed justitiâ fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deo se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cùm tam ipse quàm uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

Quid ergo dicemus ** invenisse Abraham patrem nostrum secundùm carnem?

2. Si enim Abraham †† ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? ‡‡ Credidit Abraham Deo: et reputatum est illi ad justitiam.

4. Ei autem qui §§ operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.

5. Ei verò qui |||| non operatur, credenti autem in eum,

---

* Supple, ô Judæe! *exclusa est*, illa sc. legis, de quâ gloriabaris.

† Num per legem, *factorum*, id est, operum, sive legis scriptæ sive naturalis? nequaquam sed per fidem in Christum.

‡ *Legis*, ceremonialis, imò cujusvis legis, nisi adsit fides in Christum, quæ radix est omnis justificationis et peccatorum remissionis.

§ Idem est Deus, qui *justificat* et Judæos et gentiles per fidem in Christum.

|| *Absit*, sed legem infirmam et promittentem, perfectam et impletam declaramus ac statuimus.

** Quid profuit Abrahæ, gentis nostræ parenti, circumcisio si non ad justitiam?

†† Si per opera legis sine fide justificatus est, gloriari utcumque poterat apud homines, sed non apud Deum, quià sine fide nemo justificatur.

‡‡ *Credidit*, Gen. 15. 6. Gal. 3. 6. Jac. 2. 23. ergo ex fide et non ex operibus sine fide imputata est justitia Abrahæ.

§§ Qui vi operis quâ sui meretur, merces ei non gratuitò sed de jure debetur.

|||| *Non operatur*, id est, qui non ita operatur, ut expectet justificationem à solis operum meritis, sed operando credit in Christum, talis hominis fides ascribitur ei ad justitiam, *secundùm propositum*, etc. id est quià ita placuit divinæ bonitati ipsum gratis justificare.

qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei.

6. Sicut et David dicit * beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus :

7. Beati †, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. Beatus vir, cui non ‡ imputavit Dominus peccatum.

9. Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantùm § manet, an etiam in præputio ||? Dicimus enim quià reputata est Abrahæ fides ad justitiam.

10. ¶ Quomodò ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? non in circumcisione, sed in præputio.

11. Et ** signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio : ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam :

12. et sit †† pater circumcisionis, non iis tantùm qui sunt ex circumcisione, sed et iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

13. ‡‡ Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres esset mundi : sed per justitiam fidei.

14. Si enim qui §§ ex lege, heredes sunt : exinanita est fides, abolita est promissio.

15. |||| Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

---

* Ille beatificatur à Deo quem Deus justum reputat absque meritis operum ejus, quem actu justificat gratis.

† Psal. 31. 1. *Tecta,* ne eorum turpitudo in ipsos peccatores redundet, verè remissa et deleta sunt peccata.

‡ Qui non ampliùs reputatur à Deo pro peccatore postquam deleverit ejus peccata.

§ An igitur in circumcisionem tantùm, id est, Judæos, an non etiam in præputium, id est, Gentiles, cadet hæc beatitudo seu justificatio ?

|| Repetimus quod jam diximus fidem Abrahæ acceptam fuisse pro justitiâ ac ideò gratis per fidem justificatum fuisse.

¶ *Quomodò,* id est, in quo statu, an circumcisus, an præputiatus, quando sc. fides imputata fuit illi ad justitiam? certè in statu præputii. Gen 15.

** Circumcisio Abrahamo fuit quasi signaculum ejus justitiæ quam priùs acceperat ex fide cum præputiatus fuit, *signum pacti inter me et vos,* Gen. 17. 10.

†† Sit autem hoc modo Abraham pater spiritualis non solum circumcisorum, sed et eorum omnium qui fidei ejus, quam in statu præputii habuerat, vestigiis insisterent, id est, tam Judæorum quàm Gentilium, cujus fides utrisque communis esse possit.

‡‡ Quippe promissio Abrahæ et posteritati ejus facta, quâ se totius mundi hæreditas ad illos pertineret, non ob professionem legis adimplenda erat, sed ob unam fidei justitiam omnibus totius orbis nationibus communem.

§§ Si præcisè quià legi subditus sit quis eo ipso Abrahæ hereditatis particeps, ad quid credendum ? vel quis fructus promissionis ?

|||| Lex enim punit, ad vindictam provocat, nam ubi non est lex, ibi nec transgressio, quæ ad pœnam imputari possit.

16. * Ideo ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solùm, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm

17. (sicut scriptum est † : Quià patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt.

18. Qui contra ‡ spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundùm quod dictum est ei : Sic erit semen tuum.

19. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum cùm jam ferè centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ.

20. § In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentiâ, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo :

21. plenissimè sciens, quià quæcumque promisit potens est et facere.

22. Ideò et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantùm propter ipsum, quià reputatum est illi ad justitiam :

24. sed et || propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis ;

25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, justificati non solùm spe gloriamur, verùm etiam in adversitatibus : nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multò magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius : et sicut per unam Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus : ita per unius Christi obedientiam, ex multis delictis justificamur ad vitam.

JUSTIFICATI ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum :

2. ¶ per quem et habemus accessum per fidem in gratiam

---

* Quapropter ex fide implenda est promissio et hæreditas consequenda, ut sciamus promissionem pendere à gratiâ gratis datâ, non respectu Judæorum tantùm, sed et gentilium fidelium.

† Patrem spiritualem. Gen. 17. 5. *ante Deum*, coram Deo, cui credidit Abraham. Deo, inquam, qui vivificat per fidem multos in peccato.

‡ Præter spem juxta leges rationis naturalis, credidit se fore patrem, et secundùm carnem et secundùm promissionem, Gen. 15. 5.

§ Nullam habuit diffidentiam in promissione Dei.

|| Sed et nobis etiam sc. imputabitur ad justitiam credentibus in eum, etc.

¶ *Per quem*, mediante fide in eum, habemus aditum ad istam justificationis gratiam, cujus virtute stamus, et in spe gloriæ Filiorum Dei consequendæ gloriamur, Ephes. 2. 18.

istam, in quâ stamus, et gloriamur in spe gloriæ Filiorum Dei.

3. Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus: scientes quòd tribulatio patientiam operatur:

4. patientia autem * probationem, probatio verò spem,

5. spes autem non † confundit: ‡ quià charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.

6. § Ut quid enim Christus, cùm adhùc infirmi essemus, secundùm tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur: nam pro || bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhùc peccatores essemus, secundùm tempus,

9. Christus pro nobis mortuus est: ¶ multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab irâ per ipsum.

10. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus ** in vitâ ipsius.

11. †† Non solùm autem: sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12. Propterea ‡‡ sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non §§ imputabatur, cùm lex non esset.

---

* Experimentum animi patientis facit; quod quidem experimentum spem auget et roborat. Jac. 1. 3.

† Non pudefacit, imò pudorem, quem in adversis habere solemus, expellit.

‡ Ad firmandam spem nostram dilectionem suam effudit Deus in corda nostra per Spiritûs Sancti dona, Heb. 9. 14.

§ Ob hanc causam, cùm nos peccatis impotentes essemus, tempore ab æterno destinato, et à prophetis prædicto, pro nobis impiis mori dignatus est Christus, 1 Pet. 3. 18.

|| *Bono*, id est, à quo beneficium vel acceperimus vel speramus haud adeò difficile erit mortem subire.

¶ Multò magis nunc cùm justificati sumus, etc. sperare possumus nos salvos fore ab irâ in die extremo.

** Cùm jam vivit, non ampliùs moriturus.

†† *Non solùm*, ob prædictas gloriationis causas, sed et in ipso Deo gloriari possumus per mediationem Domini nostri Jesu Christi.

‡‡ Nam quemadmodùm (*altera pars comparationis habetur, v.* 18.) per Adamum, in totum genus humanum, intravit originale peccatum, et indè necessitas moriendi, quæ est pœna peccati. *In quo*, tanquam in radice. Pœna communis quià ratio pœnæ communis.

§§ Imputatione humanâ ad pœnam, quià non est nisi legis punire. Nulla pœna particulari tunc addicebantur homines, licet gravissimis peccatis implicati.

14. Sed * regnavit mors ab Adam usquè ad Moysem, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ †, qui est forma futuri.

15. ‡ Sed non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei, et donum in gratiâ unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et § non sicut per unum peccatum, ita et donum: nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. || Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multò magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes, in vitâ regnabunt per unum Jesum Christum.

18. ¶ Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, justi constituentur multi.

20. ** Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia:

21. ut sicut regnavit peccatum †† in mortem: ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus; ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus: sicut Christus semel mortuus ac se-

---

* Adeò regnavit, ut ne infantes quidem, nullo peccato actuali irretiti, sicut fuit Adam, mortem evaserint.

† Adam fuit typus Christi, ille pater peccati et mortis, hic justitiæ et vitæ.

‡ Non se habet delictum sicut donum; illud limitatam et determinatam pœnam (mortem) effecit; hoc in immensam beneficiorum copiam in multos redundavit. Non attendit Apostolus numerum hominum, sed excellentiam et abundantiam donorum.

§ Dissimilitudo est in modo. Non sicut ex unâ transgressione mors introducta est, ita gratia Christi ab uno tantùm peccato liberat. Reatus enim efficit condemnationem ex uno peccato, gratia verò efficit justificationem ex multis peccatis.

|| Si delictum unius hominis adeò regnavit ut nos omnes morti subjecerit, quanto magis regnabunt illi qui exuberantiam gratiæ, donationis, justitiæ, percipiunt à Jesu Christo?

¶ Altera pars comparationis principalis incepit suprà v. 12. sicut delictum Adæ ex naturâ suâ redundavit in omnes ad damnationem, ita et Christi gratia suâpte naturâ in omnes ad justificationem.

** Lex Mosaica accessit seu potiùs præter advenit, undè occasionaliter abundavit delictum, id est, peccarunt homines contra legem datam, quamvis ad hoc non daretur à legislatore. *Ubi*, non ubicunque sed quasi ex magnitudine delicti dabatur gratia super omnem modum.

†† Mortem ubique effecit delictum, gratia verò longè latèque regnans adducit ad justitiam, et perducit ad vitam æternam.

pultus, ad novam vitam, non ampliùs moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis, sed soluti à lege, liberatique per Christi gratiam à peccato, et servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ priùs tradideramus immunditiæ ad mortem.

QUID ergo dicemus? permanebimus* in peccato ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhùc vivemus in illo?

3. An ignoratis quià quicumque † baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4. ‡ Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus.

5. Si enim § complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus.

6. Hoc scientes, quià ‖ vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, et ultra non serviamus peccato.

7. ¶ Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

8. Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quià simul etiam vivemus cum Christo:

9. scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur.

10. Quòd enim ** mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem vivit, vivit Deo.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali cor-

---

* Multiplicabimus-ne peccata nostra, quià gratia peccata superat, ut indè fiat copiosior?

† Qui in nomine Christi baptisati sumus, in virtute mortis ipsius baptisati et justificati sumus.

‡ Adeò consepulti sumus cum Christo per immersionem in baptismo, Gal. 3. 27. Col. 2. 12. ut peccato penitùs mortui, quemadmodùm Christus ad gloriosam vitam suam (infirmâ relictâ) patris virtute et potestate surrexit à mortuis, ita et nos ad vitam gratiæ reviviscere debeamus. Eph. 4. 23. Heb. 12. 1. 1 Pet. 2. 1. et 4. 2.

§ Si velut arbori insiti simus morti Christi per baptismum, atque meritorum mortis ejus effecti participes, (quæ arbori insita sunt communi succo cum eâ vivunt) sic erimus et participes gloriæ resurrectionis ejus.

‖ Inclinatio ad malum è veteri Adamo contracta cum Christo fixa est Cruci, non mortua sed impedita ab operibus malis sibi propriis virtute crucifixi Jesu. Et hoc *ut destruatur corpus peccati,* id est, corpus nostrum quâ proclive ad peccatum: vel ut tota peccatorum colluvies, veluti corpus quoddam, enervetur, ne deinceps quisquam sese peccati servituti subjiciat.

¶ Qui mortuus est peccato, id est, qui peccati virtutem vitamque in se extinctam habet, is peccati vinculis liber est.

** Sufficit Christum, qui mortuus est ad tollendum peccatum, semel mortuum esse. Qui jam redivivus vivit in æternum apud Deum.

pore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra * arma iniquitatis peccato: sed † exhibere vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: et membra vestra arma justitiæ Deo.

14. ‡ Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratiâ.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniàm non sumus sub lege, sed sub gratiâ? Absit.

16. § Nescitis quoniàm cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati, || obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18. Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: ¶ sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

20. Cùm enim servi essetis peccati, ** liberi fuistis justitiæ.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis †† fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. ‡‡ Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris cujus vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus à lege, quâ peccatorum effectus red-

---

* Instrumenta dominantis peccati.

† Sistite vos Deo quasi redivivi à morte per peccatum inflictâ, ut sint Deo membra vestra veluti sanctitatis administri.

‡ Hâc ratione peccatum, etc. quippe non jam amplius estis sub jugo et servitute legis Mosaïcæ, quæ peccato vires quodammodo subministrabat, sed sub præsidio gratiæ ex fide in Christum.

§ Cujus imperio obeditis, ejus servi estis, sive *peccati*, etc. quod ad mortem trahit æternam, *sive obeditionis*, id est, Evangelii et fidei et per obedientiam Deo debitam quæ veram justitiam efficit. Joan. 8. 34. 2 Pet. 2. 9.

|| Obedistis tamen vocanti Deo, et doctrinam Christianam complexi estis.

¶ *Sicut enim*, etc. idem sensus ac v. 13. nisi quod hìc specialiter loquitur de peccatis venereis.

** Status servitutis peccati, vos à justitiâ quasi exemit, miserè liberi à frænis justitiæ nullum imperium justitiæ sustinuistis.

†† Operum vestrorum fructus est vestra sanctificatio, eorumque effectus vita æterna.

‡‡ At gratia Dei operans, quæ datur per Jesum Christum, perducit ad vitam æternam.

debantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritûs : occasione autem legis peccatum judicantis, magis se exeruit et crevit peccatum, quamquam lex sancta esset ac spiritualis : imò et nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea quæ secundùm rationem detestamur, legique sunt contraria.

An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quià lex in homine dominatur, quanto tempore vivit ?

2. * Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi : si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro : si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri : ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4. Itaque fratres mei, et vos † mortificati estis legi per corpus Christi : ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5. Cùm enim essemus in ‡ carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. § Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in quâ detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritûs, et non in vetustate litteræ.

7. Quid ergo dicemus ? || lex peccatum est ? Absit. Sed

---

* Mulier, quæ ex naturâ suâ viro subesse debeat, *vivente*, etc. *legi*, id est, legi conjugii. *Soluta*, id est, libera à conjugii lege, quod spectat ad illum virum. 1 Cor. 7. 39.

† At jam per baptismum exempti estis à lege Moysis seu peccati, cui anteà quasi conjugati fuistis, hoc que per mortem quam sustinuit corpus Christi, *ut sitis alterius*, viri, *qui ex mortuis*, etc. per novam conjunctionem seu conjugium quod iniistis cum Christi corpore mystico, ut quasi fœcundati gratiâ fructificemus, id est, bona opera Deo producamus.

‡ Statum sub lege vocat statum carnis, ut distinctum à statu sub lege gratiæ, *passiones peccatorum*, id est, immoderati affectus ad peccata, *quæ per legem*, etc. quæ per nudam legem sine fide et gratiâ facile promanabant vel à lege excitabantur, quià per eam vetabantur, nitimur enim in vetitum, quæque efficiebantur in exterioribus membris nostris, ita ut fructus mortiferos edebamus.

§ Nunc autem in statu gratiæ soluti sumus à lege quæ ad mortem ducebat, cui quasi connubio astringebamur. *In novitate spiritûs*, in novitate vitæ secundùm spiritum. *In vetustate*, quià nullam novam conferebat gratiam, *littera*, quià lex erat scripta.

|| Præcipit, impellit, inducit-ne ad peccatum ? *Non cognovi*, haud communiter notum fuisset peccatum, nec quoad culpam nec quoad reatum pœnæ, nisi per legem Moysis. Vel, peccatum abditum, quodammodo videbatur ex hominum pravitate ac per legem quasi detegebatur. *Concupiscentiam*, internam in corde nescivissem esse peccatum, nisi, etc. loquitur concupiscentiâ in genere, prout est deordinatio totius apetitus. Exod. 10. 7. Deut. 5. 21.

peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.

8. * Occasione autem acceptâ, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem † vivebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem ‡ mortuus sum: et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam § peccatum occasione acceptâ per mandatum, seduxit me, et per illud occidit.

12. Itaque || lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. Quod ergo ¶ bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat suprà modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim quià lex ** spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato.

15. Quod enim operor, non intelligo: non enim quod volo ††, bonum, hoc ago: sed quod odi, malum, illud facio.

16. Si autem quod ‡‡ nolo,

---

* Ex occasione legis, non datâ sed *acceptâ, peccatum*. id est, fomes peccati per prohibitionem comprimebatur, ac ideò vehementiùs incitabatur ad malum. *Sine lege*, etc. quasi consopitum erat, tum quià non perfectè cognoscebatur, tum etiam quià per prohibitionem legis vehementer excitabatur.

† In statu naturæ ante legem videbantur homines justè vivere, at per notitiam legis seu mandati revixit peccatum, ut in *v. præced.*

‡ Morti æternæ obnoxius fui per notæ legis transgressionem, et lex ipsa, quæ mihi debebat esse ad vitam æternam, mihi cessit ad mortem æternam.

§ Fomes peccati, occasione acceptâ ex mandato seu lege, decepit me, errare me fecit, et spiritualiter occidit.

|| *Lex*, ex se et per se, imò et quodlibet mandatum ejus, *sancta*, etc. Est igitur carnalis hominis vitio quod ex lege deterior evadat. 1 Tim. 1. 8.

¶ Num quod per se bonum est mihi causa fuit mortis æternæ? Minimè sed fomes peccati seu concupiscentia, ex occasione boni (mandati) operata est meum interitum, ut vel indè appareat quanta sit concupiscentiæ malitia. Adeò ut peccator, seu peccatum in me latens, peccans ex occasione mandati, ut suprà, fieret peccator per excessum.

** Lex facit illum, qui eam observaverit, spiritalem, id est, justum *ego autem*, etc. tametsi sub statu gratiæ sim, quodammodo carnalis sum, carne contra mentem assiduè concupiscente, sed absolutè spiritualis. *Venundatus*, vel à primo parente, vel servituti peccati addictus.

†† Sensus est, non facio quod mente volo, sc. *bonum*; sed carne operor quod mente odi, sc. *malum*.

‡‡ *Nolo*, id est, si quod nolo, ne mente quidem concupiscere, illud ago, consentio legi dicenti, non concupisces. Quià non volo concupiscere, ac ideò voluntas mea est consentanea legi.

illud facio: consentio legi, quoniàm bona est.

17. Nunc autem jam non * ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18. Scio enim quià non habitat in me, hoc est in † carne meâ, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19 ‡ Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

20. § Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

21. Invenio igitur || legem, volenti mihi facere bonum, quoniàm mihi malum adjacet:

22. condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem:

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24. ¶ Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei Filios ac futura gloria cum Christo coheredes efficit; ad cujus gloriæ revelationem non solùm universa aspirat creatura, vanitati interim subjecta; sed et hi qui spiritûs acceperunt primitias, illam certâ spe expectant, spiritu eos roborante, et quid orandum sit instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse eos à charitate Dei separare quæ est in Christo Jesu.

NIHIL ** ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant.

---

* *Non ego,* id est, non est anima mea quod illud operatur, sed concupiscentia carnalis altè nimis insita mihi. Hujus igitur motus non tam operor, quàm patior.

† In homine, quâ vetus seu carnalis est. *Velle,* etc. jam adest mihi in statu gratiæ velle mente, ne carne quidem concupiscere, sed bonum hoc assequi et actu efficere, hoc impedit me habitans in me peccatum, nisi mihi superaddatur gratia specialis et efficax.

‡ Vid. ver. 15.

§ Vid. ver. 17.

|| Concupiscentia sæpè dicitur *lex membrorum,* lex peccati. *Legem,* igitur, id est, inclinationem experior in me, bonum facere volente, quâ ad malum provocor.

¶ Morti et peccandi effectibus obnoxio? gratuita Dei misericordia liberabit me, etc.

** Nihil damnatione dignum in eis est qui insiti sunt Christo per baptismum, *carnem,* carnalem concupiscentiam.

2. * Lex enim spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati et mortis.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo † infirmabatur per carnem: Deus Filium suum mittens in ‡ similitudinem carnis peccati, et de § peccato damnavit peccatum in carne,

4. || ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm Spiritum.

5. Qui enim ¶ secundùm carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt. Qui verò secundùm spiritum sunt: quæ sunt spiritûs, sentiunt.

6. Nam ** prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita et pax.

7. Quoniàm sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta †† nec enim potest.

8. Qui autem ‡‡ in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen Spiritus Dei habitat §§ in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10. Si autem Christus |||| in vobis est: corpus quidem ¶¶ mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

11. Quod si *** Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12. Ergo fratres ††† debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus.

13. Si enim secundùm car-

---

* Lex Christiana per gratiam Christi. id est, per Spiritum Sanctum, qui est verè Spiritus vitæ et vivificans liberavit me à lege concupiscentiæ, ita ut licet eam sentiam, ei tamen non consentiam.

† i. e. quod lex propter carnem ipsi reluctantem præstare non poterat, id fecit Deus Filium suum mittens, etc.

‡ Habentem speciem carnis peccato obnoxiæ, mortalis, passibilis, etc.

§ Per hostiam pro peccato oblatam, quæ Christus ipse est, damnavit et abstulit peccatum in hominibus.

|| Ut justificatio quam lex promittebat, sed conferre non poterat.

¶ Homines carnales toti sunt in carnalibus concupiscentiis, spirituales verò intenti sunt spiritualibus.

** Affectus carnis mortem generant.

†† Imò repugnat, ac ideò non potest subjici.

‡‡ Qui carnalibus concupiscentis subjiciuntur.

§§ *Habitat*, per fidem charitate formatam. *Spiritum Christi*, id est, qui Spiritum Sanctum non habet, non est vivum Christi membrum.

|||| *In vobis*, per Spiritum Sanctum suum.

¶¶ Morti subditum, ratione peccati originalis. *Spiritus*, Spiritus Sanctus qui est Spiritus Christi vos vivere facit secundùm justitiam.

*** Si Spiritus Dei, qui, etc. habitet in vobis per justitiam, immortalia faciet.

††† Insiti Christo per baptismum illi servitutem debemus, non carni, ut concupiscentiis obsequamur.

nem vixeritis, * moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque enim Spiritu Dei † aguntur, ii sunt filii Dei.

15. Non enim accepistis ‡ spiritum servitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater.)

16. Ipse enim Spiritus § testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et || heredes : heredes quidem Dei, coheredes autem Christi : si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

18. Existimo enim, quòd non sunt ¶ condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19. Nam ** expectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat.

20. †† Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe :

21. quià et ipsa creatura liberabitur à ‡‡ servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22. Scimus enim quòd §§ omnis creatura ingemiscit, et parturit usquè adhùc.

23. Non solùm autem |||| illa, sed et nos ipsi ¶¶ primitias spiritus habentes : et ipsi intra nos gemimus, *** adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24. ††† Spe enim salvi facti

---

* Morte æternâ. Si verò per Spiritus Sancti gratiam, desideriis carnis resistatis, vivetis in æternum. Vid. Gal. 5. 19.

† Aguntur simul et agunt, ii sunt Filii Dei per adoptionem.

‡ Spiritum incutientem timorem servilem, ut in veteri lege, 2 Tim. 1. 7. qui servos fecit non filios.

§ Obscurè tamen et non omninò certè, majori suavitate quàm certitudine.

|| Jus habentes ad hæreditatem bonorum æternorum.

¶ Tametsi opera bona non sint digna futuræ gloriæ, quæ erga nos manifestanda est suo tempore, merentur tamen eam ex vi promissionis Divinæ.

** Tota creatura quasi in unâ personâ vehementer expectat tempus quo manifestabitur in filiis Dei cœlestis illa gloria.

†† Instabilitati, seu mutabilitati in deterius subjectus est omnis homo, non lubens, sed ex Dei ordinatione, in spe tamen liberationis et statûs immutabilis.

‡‡ A statu subjecto corruptioni ad statum incorruptibilem et ad glorium æternam.

§§ Totus mundus congemiscit nobiscum, seu condolet, præ expectationis vehementiâ, quâ desiderat liberari ab instabilitate prædictâ, *usque nunc*, id est, donec hoc fiat.

|||| Illa creatura tota per modum unius.

¶¶ Qui dona Spiritus Sancti præstantiora recepimus, nos Apostoli, et primi fideles, regenerati per baptismum.

*** Possessionem ejus in quod habent jus per adoptionem, id est, liberationem ab omni corruptione, tam materiali quàm morali.

††† Nondùm enim re sed spe tantùm salvi, etc. *Spes autem*, spes non est rei possessæ in præsenti, sed rei futuræ : quod etenim quis habet actu, non ampliùs jam illud ipsum sperat.

sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus: * per patientiam expectamus.

26.† Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam ‡ quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit quid § desideret Spiritus: quià secundùm Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem quoniàm diligentibus Deum omnia || cooperantur in bonum, iis, qui secundùm propositum vocati sunt sancti.

29. Nam quos ¶ præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit: quos autem justificavit, illos et glorificavit.

31. Quid ergo dicemus** ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò non etiam cum illo omnia nobis †† donavit?

33. Quis ‡‡ accusabit adversùs electos Dei? Deus qui justificat,

34. quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immò qui et resurrexit, qui est ad dexterum Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35. Quis ergo nos separabit à §§ charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36. (sicut scriptum est: |||| Quià propter te mortificamur totâ die: æstimati sumus sicut oves occisionis.)

37. Sed in his omnibus ¶¶ superamus, propter eum qui

---

* Cum patientiâ.

† Coadjuvat nos cum patientiâ expectare, ut *sup.*

‡ *Postulat*, efficaci operatione suâ orare nos facit. *Inenarabilibus*, vel ab ineffabili principio.

§ Deus scit sensum seu affectum Spiritûs Sancti in nobis, eò quòd postulare facit eos quos inhabitat (sanctos) ea quæ placita sunt Deo.

|| Omnia, tam adversa quam prospera, accidunt in bonum, etiam ipsorum peccata, quibus vel humiliores vel cautiores redduntur.

¶ Ab æterno prædilexit, et prædestinavit, seu prædefinivit, ut sic agnoscatur Christus primogenitus, etc.

** Nihil adversùs hæc dicendum.

†† *Donavit*, Gr. donabit. Si Filium proprium, certè cætera omnia necessaria.

‡‡ Nemo audebit accusare electos, cùm sit Deus qui eos justificat. Nec condemnare, eùm sit Christus Jesus, etc. *Interpellat*, qui humanitatem suam, et quæ in eâ operatus est, Patri suo repræsentat.

§§ A charitate sive quâ nos dilexit Christus, seu quâ nos Christum diligere debemus.

|||| *Mortificamur*, electos debere multa pati causâ Dei. Psal. 43. 22.

¶¶ Patiendo et moriendo vincimus persecutores nostros.

dilexit nos.

38. * Certus sum enim, quià neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque † instantia, neque futura, neque fortitudo,

39. ‡ neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ § est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Propter Judæorum ruinam, de quâ vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit, Israëlitis factas à Deo Abrahæ filiis: nimirùm cùm illæ non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantùm ad eos qui ex Judæis et Gentilibus gratuitâ Dei electione filii Abrahæ per fidem constituuntur: Deus autem cujus vult miseretur, et quem vult indurat: Judæi verò quià non ex fide Christi quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in suâ iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

VERITATEM dico in || Christo, non mentior, ¶ testimonium mihi perhibente conscientiâ meâ in Spiritu Sancto:

2. ** Quoniàm tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. (Act. 9. 2. 1 Cor. 15. 9.)

3. Optabam enim ego ipse †† anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem,

4. qui sunt Israëlitæ, quorum ‡‡ adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa:

5 §§ quorum patres, et ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6. |||| Non autem quòd exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitæ:

---

* *Certus*, confido.

† *Instantia*, præsentia.

‡ Neque sublimia, neque abjecta. Vel neque præcepitii altitudo, neque dimensionis profunditas.

§ Quam habemus per mediationem Christi Jesu Domini nostri.

|| Teste Christo.

¶ Gr. contestificante conscientiâ meâ, cujus testis est Spiritus Sanctus.

** *Quoniam*, quod, dolor propter cæcitatem fratrum suorum, id est, Judæorum.

†† Separari à Christo, quasi diceret, optarem, si licitum esset, me separari à Christo, id est, ab adoptione et consortio Christi, pro fratribus meis Judæis.

‡‡ Quos (Israëlitas) adoptavit et fovit ut filios, *et gloria*, et celebres reddidit, quibuscum fœdera iniit, legem dedit, divinum cultum instituit, et promissiones fecit.

§§ progenitores habuêre S. Patriarchas, Abraham, etc. *ex quibus*, Israëlitis.

|||| Non dico excidisse verbum Dei, id est, irritas factas fuisse promissiones Dei propter eorum reprobationem, quippe non ad omnes ortos ex Israël factæ sunt promissiones spectantes ad novum testamentum.

7. * neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii : sed in Isaac vocabitur tibi semen : (Gen. 21. 12.)

8. id est, non † qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. (Gal. 4. 28.)

9. Promissionis enim verbum hoc est : Secundùm hoc tempus veniam; et erit Saræ filius. (Gen. 18. 10.)

10. Non solùm autem illa : sed et Rebecca ‡ ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. (Gen. 25. 24.)

11. Cùm enim nondùm nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundùm electionem propositum Dei maneret)

12. non ex operibus, sed ex § vocante dictum est ei:

13. ‖ Quià major serviet minori, sicut scriptum est : ¶ Jacob dilexi, Esaü autem odio habui.

14. Quid ergo dicemus ? numquid ** iniquitas apud Deum ? Absit.

15. Moysi enim dicit : †† Miserebor cujus misereor : et misericórdiam præstabo cujus miserebor.

16. Igitur non ‡‡ volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni : §§ Quià in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te vitutem meam : et ut annuntietur nomen meum in universâ terrâ.

18. Ergo cujus vult miseretur, et quem vult ‖‖ indurat.

19. Dices itaque mihi : quid

---

* Neque omnes orti ex Abraham sunt filii, id est, promissionum participes, sed *in Isaac*, hoc est, ex solo genere Isaac erit semen in quo promissiones complebo.

† Non ideò quià carnaliter filii Abrahæ, sunt filii Dei, sed quià ex posteritate Isaac, cui factæ sunt promissiones : per filios promissionis intelligit regeneratos spiritualiter per gratiam fidei.

‡ Non solùm dictum est Abrahæ, in Isaac, (filio promissionis) ex Sarâ, *vocabitur tibi semen*, etc. sed etiam eidem Isaac de Rebeccâ duos simul conceptos filios in utero gestante, idem divinum significabatur responsum.

§ Ex solo beneplacito Dei vocantis et eligentis Jacob præ Esaü, dictum est, etc.

‖ Gen. 25. 23. quod *major*, Esaü, serviet *minori*, Jacob quod et completum fuit reipsâ in populis ab illis ortis, 2 Reg. 8. De electis et reprobis allegoria est.

¶ Mal. 1. 2. Jacob volui benedicere in suâ posteritate, quod Esaü nolui præstare.

** Injustitia, eò quòd sine prævisis meritis vel demeritis hoc decrevit ? hoc enim videtur injustum.

†† Exod. 23. 19 in gratuitis et indebitis non potest esse injustitia, nec personarum acceptio. *Miserebor cui voluero, clemens ero in quem mihi placuerit*, Hieron.

‡‡ Quantùm ad electionem Dei ad salutem, quià hoc ex solo beneplacito miserentis Dei, nullis prævisis operibus per modum motivi, vel causæ ipsius electionis ; nec est hìc quæstio de causâ boni operis, sed de merito electionis.

§§ Exod. 9. 16. constitui, posui, mediis convenientissimis adhoc destinavi te ad ostendendam omnipotentiam meam, stupenda faciendo ad celebrandum nomen meum.

‖‖ Per totalem derelictionem post peccati permissionem.

adhùc * quæritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? (Sup. 15. 7. Is. 45. 9. Jer. 18. 6.)

21. An non habet potestatem figulus luti, ex eâdem massâ facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

22. Quòd si Deus volens † ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multâ patientiâ, vasa iræ, apta in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

24. ‡ Quos et vocavit nos non solùm ex Judæis, sed etiam ex Gentibus,

25. sicut in Osée dicit: § Vocabo non plebem meam, plebem meam: et non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

26. || Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.

27. Isaïas autem clamat pro Israël: ¶ Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.

28. ** Verbum enim consummans, et abbrevians in æquitate: quià verbum breviatum faciet Dominus super terram:

29. et sicut prædixit Isaïas: †† Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissemus.

30. Quid ego dicemus? Quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, ‡‡ apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est.

---

* Ad quid conqueritur Deus apud Prophetas de hominibus, cùm facit pro libito, absolutæ enim voluntati ejus nequit aliquis resistere. Dico, *absoluta*, id est, *beneplaciti*, quià voluntati ejus mandantis seu prohibentis, id est, *signi*, resistit omnis peccator.

† Ostendere se esse vindicem scelerum, toleravit reprobos, qui sibi per peccata sua præparant interitum æternum.

‡ Vocavit ad fidem et gratiam Evangelii, nos Christianos tam Judæos quam Gentiles.

§ Osée 2. 24. 1 Pet. 2. 10. *non plebem meam*, populum illum (gentiles) qui non erat meus, faciam illum meum verâ Religione et cultu.

|| *Et erit*, et futurum erit, ut in iisdem prorsus regionibus ubi à vero cultu alieni fuerint, ibi, etc. Osée 1. 22.

¶ Dolentis Prophetæ clamor. Ex populo Judaïco multi reprobi, pauci electi, Isa. 10. 12.

** De prædicto Prophetæ sermone loquitur Apostolus, hoc est, Deus in justitiâ suâ erit verbum consummans et abbrevians, id est, faciet quod dixit, rediget populum Israëliticum, quem vult salvare, ad numerum brevem et exiguum.

†† Isa. 1. 9. *sicut*, juxta prophetiam, *nobis semen*, in populo Judaïco exiguum numerum, in quo benedictiones promissæ impleri possunt, perditi penitùs fuissemus.

‡‡ Pervenerunt ad justitiam, etiam ad justitiam quæ datur per fidem in Evangelium.

31. * Israël verò sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32. † Quarè? Quià non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,

33. sicut Scriptum est: Ecce pono in ‡ Sion lapidem offensionis, et petram scandali: et omnis, qui credit in eum, non confundetur.

CAPUT X.

Orat Apostolus pro Judæis, quos zelum Dei et legis habere asserit non secundùm scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab eâ quæ ex fide est, quæ tam Judæo quàm Græco in Christum credenti communis est: ubique autem terrarum prædicata est Christi fides: quam repellentibus Judæis, susceperunt Gentes.

FRATRES, § voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. || Testimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam.

3. Ignorantes enim ¶ justitiam Dei, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4. ** Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5. †† Moyses enim scripsit, quoniàm justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in eâ,

6. ‡‡ Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit; Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere:

7. Aut quis descendet in

---

* E contra verò Judæi, qui implendæ legi à Deo datæ studebant, non sunt assecuti eam justitiam quam lex docebat.

† Et quarè hoc? quià non per fidem in Christum, sed per opera sua, implendæ legi studebat, *in lapidem offensionis*, in Christum quem non receperunt, sed malè tractarunt.

‡ In Judæâ petram (Christum) in quem impingere eos et cadere, imò et sese lædere prædixit Propheta. Isa. 8. 14. 28. 16. 1 Pet. 2. 7.

§ Propensa est voluntas mea ad orandum Deum pro Israëlitarum salute.

|| Quòd zelus, quem habent pro Deo et lege, non est secundùm rectam rationem.

¶ Quà verè coram Deo justi sumus, *suam*, propriam, ex propriis viribus et ex solâ legis cognitione habitam, *subjecti*, non sunt participes per humilitatem et subjectionem ad fidem.

** Impletio legis est per Christum, et non nisi per fidem in eum acquiritur vera justitia.

†† Levit. 18. 5. Ezech. 20. 11. Moyses scribit de justitiâ quæ ex lege est, quòd homo qui fecerit ea, sc. mandata legis, vivet in eis, seu per ea, sed hoc non fit nisi per fidem in Christum.

‡‡ De eâ verò justitiâ quæ ex fide est, sic loquitur, Deut. 30. 12. vult Apostolus tribuere Christo, quod dixit Moyses de mandatis legis, *quis ascendit*, nempè ad deducendum

abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare.

8. Sed quid dicit Scriptura: * Propè est verbum in ore tuo, et in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.

9. Quià si confitearis in ore tuo † Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.

10. Corde enim creditur ad ‡ justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

11. Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

12. Non enim est distinctio Judæi et § Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.

13. || Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

14. ¶ Quomodò ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audierunt? Quomodò autem audient sine prædicante?

15. Quomodò verò prædicabunt nisi ** mittantur? sicut scriptum est: †† Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

16. Sed non ‡‡ omnes obediunt Evangelio. Isaïas enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro?

17. Ergo fides ex auditu, §§ auditus autem per verbum Christi.

18. |||| Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

19. ¶¶ sed dico: Numquid Israël non cognovit? Primus

---

indè Christum, id est, hoc dicere, est affirmare, quod adeò impossibile est reputare Christum descendisse de cœlo et incarnatum fuisse, ac dicere, quòd ascendit aliquis naturaliter in cœlum ac indè aliquod hùc deduxerit. Idemque de descensu in abyssum.

* Adeò diligenter expositum est et inculcatum Evangelium, ut et in ore et in corde facile haberi possit. Deut. 30. 14.

† Esse Messiam et Salvatorem. *Credideris*, fide vivâ, et charitate formatâ.

‡ Ut quis sit justus. *Ad salutem*, externa fidei professio necessaria est ad salutem.

§ Græci, id est, Gentilis. *Dives*, affluens divitiis bonitatis et misericordiæ, easque effundens in omnes sine acceptione personarum.

|| Joel. 12. 22. Act. 2. 21. *Invocaverit*, qui cum fide et charitate oraverit.

¶ Orare non possunt ut *sup.* sine fide nec credere sine prædicante.

** Legitima missio, vel ordinaria, vel extraordinaria, necessaria est ad prædicandum Evangelium.

†† Isa. 52. 7. Nah. 1. 15. *speciosi*, etc. missi ad Evangelizandum narrabunt tam læta et jucunda, sc. pacem et reconciliationem cum Deo, bona æterna.

‡‡ Imò pauci ex Judæis. *Domine*, etc. Isa. 53. 1. Joan. 12. 38.

§§ Audiri non potest verbum Christi nisi per aliquem prædicetur.

|||| *Sed dico*, sed (inquam) numquid non audierunt Judæi? *Et quidem*, Psal. 18. 51.

¶¶ Imò et cognoverunt, primus enim, id est, prior Moyses ante

Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.

20. Isaïas autem * audet, et dicit: Inventus sum à non quærentibus me: palàm apparui iis, qui me non interrogabant.

21. † Ad Israël autem dicit: Totâ die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

CAPUT XI.

Deus quosdam ex populo Judaïco gratuitâ suâ electione sibi servavit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in suâ cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, ac Gentibus in locum ipsorum ex gratuitâ Dei bonitate assumptis: quas monet Apostolus ne adversùs Judæos glorientur: quodque Judæi ad tempus deserti tandem ad Christum convertentur, exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

Dico ergo: Numquid Deus ‡ repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:

2. Non repulit Deus plebem suam, quam § præscivit. An nescitis in Eliâ quid dicit Scriptura: quemadmodùm interpellat Deum adversùm Israël?

3. Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? || Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

5. Sic ergo et in hoc tempore, ¶ reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6. Si autem gratiâ, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7. ** Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri verò excæcati sunt:

8. sicut scriptum est: De-

Isaïam. *Ad æmulationem*, æmulari vos faciam per *non gentem*, id est, per gentem contemptibilem et indignam hoc nomine. *In gentem insipientem.* Irritabo vos per gentem insipientem, quorum felicitas ad invidiam vos provocet. Deut. 32. 21.

* Isaïas audet dicere, Isa. 65. 1. *Palam*, manifestavi memetipsum iis qui nec in mente habuerunt de me interrogare.

† *Ad*, de, seu adversùs. Isai. 65, 2.

‡ Non omnes omninò Judæos reprobavit Deus.

§ Ad salutem ab æterno prædestinavit. *Elia*, in gestis Eliæ 3. Reg. 19. 10. *quemadmodùm*, sicut nempè adversùs Israël (id est, decem tribus) à Deo postulat eorum correptionem.

|| Reg. 19. 10. *septem millia*, multa millia.

¶ Aliqui ex Judæis per electionem Dei Christum recipientes servati sunt.

** Dicemus? *quærebat*, eò quòd

dit illis Deus * spiritum compunctionis: oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usquè in hodiernum diem.

9. Et David dicit: Fiat † mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis.

10. Obscurentur ‡ oculi eorum ne videant: et dorsum eorum semper incurva.

11. Dico ergo: § Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur.

12. Quòd si delictum illorum || divitiæ sunt mundi, et diminutio eorum divitiæ Gentium: quantò magis plenitudo eorum?

13. Vobis enim dico Gentibus: ¶ Quamdiù quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo,

14. ** si quomodò ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.

15. †† Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

16. ‡‡ Quòd si delibatio sancta est, et massa: et si radix sancta, et rami.

17. Quòd si aliqui ex ramis §§ fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es,

18. |||| noli gloriari adversùs ramos. Quòd si gloriaris:

---

quærebat justitiam ex operibus, non quærebat sicut oportebat, nempè, ex fide: ii verò quos Deus elegit, per fidem consecuti sunt justitiam, cæteri indurati.

* Spiritum pertinaciæ, obstinatum. *Oculos*, etc. præ stupore quodam, Isa. 6. 9. Matt. 13, 14. Joan. 12. 40. Act. 28. 26.

† Psal. 68. 23. *mensa*, sacra scriptura, seu prædicatio Evangelii vertetur illis. *in laqueum*, etc. id est, in ruinam et vindictam.

‡ *Oculi* mentes, *dorsum*, ut terrena spectent ac desiderent, cœlestè nihil sapiant.

§ Offenderunt quidem omnes Judæi, sed non ita ut casus eorum fuerit irreparabilis. *Delicto*. Lapsu Judæorum usus est Deus ad Gentium conversionem, ut indè ipsimet Judæi provocarentur ad æmulandum meliora.

|| Si ex occasione lapsûs Judæorum redundarunt divitiæ spirituales per universum mundum. *Diminutio*, quià pauci ex illis fidem susceperint, *Quantò magis*, erunt Gentium divitiæ, quantò magis generalis conversio circa finem mundi.

¶ In quantum, seu quatenùs.

** Ut et hoc modo saltem provocem Judæos quâdam zelotypiâ ad amplectandam fidem.

†† Si Judæorum rejectio per occasionem cessit in gentium et mundi reconciliationem, multò magis valebit assumptio eorum ad justificationem in fine mundi, quæ est vita quædam ex mortuis.

‡‡ *Delibatio*, Gr. primitiæ sanctæ, sancta et conspersio. Si Patriarchæ sancti fuerunt, et etiam populus ipse.

§§ Ab arbore defracti. *Oleaster*, id est, populus gentilis et profanus, insitus *in illis*, id est, inter Judæos, nempè per fidem et charitatem. *Socius*, comparticeps omnium gratiarum Judæis propriarum, cohæres factus es.

|||| Rami insititii non debent sese anteferre ramis naturalibus. *Radicem*, radix sunt Patriarchæ et Prophetæ, ex quâ salus tua.

non tu radicem portas, sed radix te.

19. Dices ergo: * Fracti sunt rami ut ego inserar.

20. † Benè: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21. ‡ Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit; ne fortè nec tibi parcat.

22. § Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris.

23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, || inserentur: potens est enim Deus iterùm inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et ¶ contra naturam insertus es in bonam olivam: quantò magis ii, qui secundùm naturam, inserentur suæ olivæ?

25. Nolo enim vos ignorare ** fratres mysterium hoc, (ut non sitis vobisipsis sapientes) quià cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret.

26. et sic omnis Israël salvus †† fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem à Jacob.

27. ‡‡ Et hoc illis à me testamentum: cùm abstulero peccata eorum.

28. §§ Secundùm Evangelium quidem, inimici propter vos: secundùm electionem autem, charissimi propter patres.

29. |||| Sine pœnitentiâ enim sunt dona et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam conse-

---

* Dices forsan Gentilis, permisit Deus Judæos à fide excidere, ut ego in fidem intrarem.

† Benè est. Sit ita. *Fide stas*, adhùc consistis in illâ fide à quâ ipsi defecerunt, ne animo efferaris, sed cave ne ex fide excidas.

‡ Si Judæos excidere permisit quantò magis te.

§ *In bonitate*, si in fide et charitate perseveraveris.

|| Rursùs inserentur si fidem susceperint.

¶ Si tu, Gentilis, præter communem naturæ cursum. *Quantò magis*, à fortiori, Judæi, qui sunt rami naturales, propriæ suæ olivæ insiti coalescent.

** Gentiles, *mysterium*, de Judæorum in fine mundi conversione. (*Vobis ipsis*, apud vosmetipsos) *cæcitas*, Gr. obduratio, non toti populo, licet maximæ parti, et ad tempus, sc. donec multitudo gentium in Ecclesiam intraverit.

†† Gr. salvabitur, id est, tunc totus Israël fidem suscipiet et salvus fiet, juxta, Isa. 59. 20. *veniet* ex stirpe David.

‡‡ Fœdus hoc, seu promissio, de abolendis eorum peccatis, quod cum eis feriam, implebitur. Jer. 31. 31.

§§ Judæi in quantùm Evangelio aversantur, exosi sunt Deo. *Propter vos*, occasione, sc. Evangelii vobis (gentibus) prædicati. *Secundùm electionem*, quâ Judæi, vel modò ex parte, vel in posterum omnes, electi sunt à Deo, eique dilectissimi ratione sanctorum Patriarcharum quibus promissio facta fuit.

|||| Dona Dei talia sunt, ut non possit Deum pœnitere ea promisisse et dedisse.

cuti estis * propter incredulitatem illorum :

31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram † misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus ‡ omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

33. § O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!

34. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? (Supr. 9. 13. Is. 40. 13. 1 Cor. 2. 16.)

35. Aut quis || prior dedit illi, et retribuetur ei?

36. Quoniam ¶ ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.

CAPUT XII.

Instruit Romanos ut à sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes; sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ** ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

2. Et nolite conformari huic †† sæculo, sed reformamini in novitate sensûs vestri; ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.

3. Dico enim per ‡‡ gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

4. Sicut enim in uno §§ cor-

---

* Per incredulitatem, seu impersuasibilitatem.

† Misericordiam (Evangelii prædicationem) Dei erga vos (Gentiles) noluerunt (Judæi) credere, undè et ipsi etiam aliquandò eandem et majorem misericordiam consequantur.

‡ Gr. omnes, sc. permisit in incredulitatem incidere, ut excellentiùs omnium misereretur.

§ Neque electionis neque reprobationis Divinæ rationem et causam nec comprehendere possumus, nec debemus scrutari.

|| *Prior*, seu ante *dedit*.

¶ Veluti à primâ causâ. *Per ipsum*, veluti gubernatorem, *in ipso*, seu *in ipsum*, veluti in finem ultimum ordinat.

** Phil. 4. 18. *hostiam*, ad Dei honorem utimini corporibus vestris. *Obsequium*, Gr. cultus divinus tam internus et spiritualis, quàm externa exercitia vestra pietatis sint rationi consona.

†† Iis qui in mundo cupiditatibus suis serviunt. *Reformamini*, affectus terrenos et carnales mortificate. *Probetis*, ut exquiratis quæ sit voluntas Dei præceptiva. Eph. 5. 17. 1 Thess. 4. 13.

‡‡ Per munus Apostolicum moneo, præcipio vobis omnibus, non plusquàm par est sibi tribuere. Fides enim est reliquorum donorum Dei directrix. 1 Cor. 12. 11. Eph. 4. 7.

§§ Corpore naturali et physico.

pore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent:

5. ita multi unum * corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Habentes autem donationes secundùm gratiam quæ data est nobis, differentes; sive † prophetiam secundùm rationem fidei,

7. sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrinâ,

8. qui exhortatur in ‡ exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhærentes bono: (Amos 5. 15. 1 Pet. 2. 17.)

10. Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes: (Eph. 4. 3. 1 Pet. 2. 17.)

11. Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:

12. Spe gaudentes: In tribulatione patientes: orationi instantes:

13. Necessitatibus § sanctorum communicantes: hospitalitatem sectantes.

14. Benedicite persequentibus vos: benedicite, et nolite maledicere.

15. || Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16. ¶ Idipsum invicem sentientes: Non ** alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

17. †† Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. ‡‡ Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

19. Non vosmetipsos §§ defendentes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens,

---

* *Corpus,* mysticum sub Christo capite.

† *Prophetiam,* vel futurorum prædictio, vel scripturarum expositio.

‡ Sedulò huic muneri incumbat, *in simplicitate,* in eleemosynis distribuendis nullum sit motivum humanum, *in hilaritate,* in operibus misericordiæ hilaritas.

§ Christianorum fratrum inopiam sublevantes. Heb. 13. 1. et 1 Pet. 4. 9.

|| Sc. debetis gaudere, etc.

¶ Sitis in eodem animi affectu ad invicem.

** Non cæteris vos præferentes, sed pauperibus condescendentes, *apud vosmetipsos,* in vestrâ opinione.

†† *Providentes,* procurantes, ut bona quæ agitis, et Deo et hominibus grata sint, 2 Cor. 8. 21.

‡‡ Quantùm in vobis est, Heb. 12. 14.

§§ Ulciscentes, Eccli. 28. 1. Matt. 5. 39. *date locum iræ,* expectate dum ulciscatur vos Deus, *mihi,* vel mihi, vel ministris meis. Deut. 32, 35. Heb. 10. 30.

* carbones ignis congeres super caput ejus.

21. † Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Hortatur ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquàm civilem tantùm gerant magistratum, omnibusque debita reddant: de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur: et de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis amplectantur Christi virtutes.

Omnis ‡ anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt.

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3. nam principes non sunt § timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; et habebis laudem ex illâ:

4. Dei enim ‖ minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causâ gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideò ¶ necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideò enim et tributa ** præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. †† Reddite ego omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. Nemini quidquam ‡‡ debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit §§ proxi-

---

* Gravioribus pœnis reddes eum obnoxium coram Deo, nisi resipiscat, vel fac hoc. *in correctionem et pœnitudinem, ut superatus beneficiis excoctus fervore charitatis, inimicus esse desistat*, Hieron.

† Noli in alium peccare quià ille in te peccavit; sic enim à malitiâ vincereris, *vince*, præsta majus beneficium inimico eò quòd tibi injuriam fecit.

‡ Sap. 6. 4. I Pet. 2. 13.

§ Gr. *Timor*. Hoc est, principes non sunt timendi benè agentibus.

‖ Minister in tuum bonum, ut pacificè vivas. *Sine causâ*, haud frustrà, sed rectè in malefactores suum stringit gladium.

¶ Quià hoc necesse est. *Propter iram*, non ad pœnam evadendum, sed quià verè tenemur in conscientiâ principibus obedire.

** Solvitis, in signum subjectionis. *In hoc ipsum;* ut publicam conservent pacem.

†† Matt. 22. 21. *tributum*, pro prædiis. *Vectigal*, pro mercibus. *Timorem*, reverentiam superioribus. *Honorem*, maximè in potestate constitutis.

‡‡ Persolvite quod debetis, sed charitatis debitum, quod perpetuum est, nunquam persolvere potestis.

§§ Omnis enim alter proximus est quantùm ad charitatis debitum. *Diligit*, sicut seipsum, quod fieri nequit nisi Deus supremè diligatur, ac ideò legem implevit.

mum, legem implevit.

9. Nam: * Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10. † Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc ‡ scientes tempus: quià hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.

12. § Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.

13. Sicut in || die honestè ambulemus; non in comessationibus, et ebrietatibus, non in cubilibus, et impudicitiis, non in contentione, et æmulatione:

14. ¶ sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos qui adhùc infirmi sunt fovere et non contemnere, et nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes quòd omnes eumdem habeamus Dominum, cui et vivimus et morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: et quamquàm nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet, aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

** INFIRMUM autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit †† se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is qui ‡‡ manducat, non manducantem non spernat: et qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.

---

* Non mœchaberis. Deut. 5. 18. *concupisces*, neque uxorem, neque bona proximi. *Diliges*. Levit. 19. 18. Matt. 22. 39. Marc. 12. 31. Gal. 5. 14.

† Non patitur ut proximo malum fiat. *Plenitudo*, dilectio implet legem in genere.

‡ Ideò hoc facere debemus, quià jam tempus esse scimus nos à peccati somno evigilare; vicinior est salus nostra æterna quam cùm primò baptisati fuimus

§ *Nox*, errorum, et *dies*, æternæ gloriæ. *Opera tenebrarum*, peccata, *arma lucis*, bona opera.

|| Veluti in luce omnia honestè agamus. Luc. 21. 34.

¶ Cooperite vos virtutibus Christianis, et corporis curam ne agatis ad indulgendum concupiscentiis vestris. Gal. 5. 16. 1 Pet. 2. 11.

** Parùm firmos, sc. respectu ciborum lege vetitorum. *Assumite*, ut fratrem. *Disceptationibus*, non sunt provocandi altercationibus sed tolerandi.

†† Sibi licere quibuslibet cibis vesci. *Infirmus*, sc. in fide. *Olus*, sc. ex herbis confectum, quià herbarum nulla prohibitio.

‡‡ Firmus in fide non contemnet imbecillem, multò minùs provocet eum ad comedendum. *Judicet*, non

4. Tu quis es, * qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

5. Nam alius judicat † diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.

6. ‡ Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat: gratias agit enim Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrûm § sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim ‖ vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et ¶ resurrexit: ut et mortuorum et vivorum dominetur.

10. ** Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quarè spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. (2 Cor. 5. 10.)

11. scriptum est enim: Vivo †† ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: et omnis lingua confitebitur Deo.

12. Itaque unusquisque nostrûm ‡‡ pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo ampliùs §§ invicem judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. ‖‖ Scio, et confido in Domino Jesu, quià nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.

---

condemnet veluti transgressorem legis. *Assumpsit*, sc. in servum.

* Jac. 4. 13. *in his quæ possunt et bono animo fieri et malo, judicium Deo dimittamus.* Aug. *Domino*, solius domini judicio relinquendus est servus benè an malè agat.

† Infirmus in fide discernit inter diem festum secundùm legem Judæorum, et diem non festum; firmus autem in fide æquè æstimat omnem diem, sciens Mosaïcum dierum discrimen ablatum esse per Christum. Unusquisque agat secundùm dictamen conscientiæ.

‡ Qui discernit diem à die, ut suprà, se Deo placere credit, et è contra qui *manducat*, idem facit *gratias*, sc. manducaturus pro cibis quibus vescitur.

§ Sic de quovis verè Christiano judicandum est.

‖ Ut servi, Domino, ad Dei gloriam et vivere et mori debemus. *Domini sumus*, titulis innumeris.

¶ Revixit, jure redemptionis omnium Dominus est Christus.

** *Tu*, infirmus in fide, cur condemnas, etc. *Aut tu*, fortior in fide, cur infirmo præbes scandalum.

†† Per memetipsum juro. Isa. 45. 24. Philip. 2. 10. In omnes penitùs Christi dominium est.

‡‡ Gr. de seipso, non de alienis operibus, quorum curam ex officio non habeat.

§§ Alius alium, saltem in rebus non omninò manifestis. *Judicare*, hoc potiùs statuite apud vos, firmos in fide, infirmo fratri non præbere scandalum.

‖‖ Certò persuasus sum à Christo edoctus nihil esse immundum ex se ipso seu per seipsum, sed ei tantùm qui immundum aliquid existimat.

15. Si enim * propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundùm charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.

16. Non ergo blasphemetur † bonum nostrum.

17. Non est enim ‡ regnum Dei, esca et potus: sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto:

18. qui enim in hoc servit Christo, § placet Deo, et probatus est hominibus.

19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur: et quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere || opus Dei. Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

21. ¶ Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu ** fidem habes? penès temetipsum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo quod probat.

23. Qui autem †† discernit, si manducaverit, damnatus est, quià non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre et sublevare imperfectiones, non suæ, sed proximorum utilitati ac mutuæ paci studentes: Christus juxta factas Patribus promissiones prædicavit Judæis; Gentibus verò ex misericordiâ, Apostoli, non præviis promissionibus. Excusat se Paulus quod liberiùs Romanis scripserit, tamquam Gentium Apostolus, ostendens quomodò

---

* A cibis etiam licitis abstinendum est, cùm sit periculum scandalizandi fratrem infirmum. Hoc est enim illum perdere, quantùm in te est, pro quo, etc. 1 Cor. 8. 12.

† Libertatis Christianæ beneficium, non fiat obnoxium maledictis fratris infirmi.

‡ Non cœleste tantùm sed et quo regnat in piorum animis, hoc non consistit in potûs et cibi usu ac libertate; sed in vitâ justâ, pacificâ et lætitiâ spirituali.

§ Acceptus est Deo et hominibus.

|| Fidem et charitatem in fratre infirmo. Tit. I. 15. *malum*, seipsum reddit immundum per datum scandalum, licet mundum sit quod manducat.

¶ Et à vetitis et à licitis abstinendum est potiùs quàm detur scandalum infirmo, quo adhùc infirmior fiat in fide. 1 Cor. 8. 13.

** Credis omnia esse munda? sis contentus, coram Deo, noli fidem prodere cum fratris offendiculo, *beatus*, benè est illi infirmo, qui in eo quod agit non condemnat seipsum; id est, in suâ propriâ conscientiâ.

†† Qui dijudicat vel dubitat alium cibum esse mundum, alium immundum, si immundum manducaverit, peccat, et pœnæ obnoxius est, quià haud firmiter satis credit hoc sibi licere, *omne autem*, omne quod agimus dubitante conscientiâ peccatum est.

sit hoc munus executus; dicens quòd ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam à Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit Jerosolymitanæ Ecclesiæ, petens ut pro se interim orent.

DEBEMUS autem nos * firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere.

2. Unusquisque vestrûm proximo suo † placeat in bonum, ad ædificationem.

3. Etenim Christus ‡ non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.

4. Quæcumque enim § scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus.

5. Deus autem patientiæ et solatii, det vobis || idipsum sapere in alterutrum secundùm Jesum Christum:

6. ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod ¶ suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ** ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum:

9. †† Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo.

10. Et iterùm dicit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.

11. Et iterùm: Laudate omnes Gentes Dominum: et magnificate eum omnes populi. (Psal. 116. 1.)

---

* *Firmiores*, in fide, *sustinere*, tolerare, nec imprudenter contradicere, vel nobis, in quocunque bono quod habemus præ aliis, placere, ita ut alios indè despiciamus aut negligamus.

† Proximi bonum spirituale procuret.

‡ Sibi soli, sed et aliis bonum procuravit, *improperia*, Christus patrem alloquitur, ad te placandum humiliavi me usquè ad mortem pro iis qui te dictis et factis exprobrarunt, Psal. 68. 10.

§ Sc in veteri et novo testamento, *ut per patientiam*, ut æternæ salutis spes nostra per patientiam et consolationem, quas ex Sacrâ Scripturâ colligimus, confirmetur.

|| Sine contentione et dissidio conversari secundùm Jesu Christi doctrinam. 1 Cor. 1. 10.

¶ Supportate, fovete, sine personarum vel conditionum acceptione; sicut Christus vos sibi adjunxit, et salutem vestram procuravit, ut inde honorificetur Deus.

** Ministrasse Evangelium Judæis, ad præstandam fidelitatem promissionum quas fecerat illis Deus.

†† Supple debent, quià ex purâ misericordiâ, nullâ factâ illis promissione, ad glorificandum Deum vocati sunt. *Proptereà,* Christus patrem alloquitur, faciam ut gentes tibi confiteantur et ut nomen tuum celebrent, Psal. 17. 50. 2 Reg. 20. 50.

12. Et rursùs Isaïas ait: * Erit radix Jesse, et qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

13. Deus autem † spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo: ut abundetis in spe, et virtute Spiritûs Sancti.

14. Certus sum autem fratres mei et ego ipse de vobis, quoniàm et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientiâ, ita ut possitis alterutrum monere.

15. Audaciùs autem scripsi vobis fratres ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi à Deo,

16. ‡ ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu Sancto.

17. Habeo igitur § gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. || Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo et factis:

19. ¶ in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritûs Sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usquè ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20. Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est:

21. ** Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: et qui non audierunt, intelligent.

22. †† Propter quod et impediebar plurimùm venire ad vos, et prohibitus sum usquè adhùc.

23. Nunc verò ulteriùs ‡‡ locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis:

24. cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriens videam vos, et à vobis deducar illùc, si vobis primùm §§ ex parte fruitus fuero.

---

* *Isa.* 11. 10. *radix*, Christus ex stirpe Jesse exurget, et erit gentium princeps, et in eum sperabunt.

† Author spei, *in credendo*, quæ virtutes per fidem vivam acquiruntur. *Abundetis* ut augeatur spes in vobis per auxilium efficax Spiritûs Sancti.

‡ Missus à Christo præcipuè ut gentilibus prædicem. *Sanctificans*, administrans. *Oblatio*, ut gentes veluti hostiam offerrem, ut sanctificaretur per Spiritum Sanctum.

§ Gloriationis causam in iis quæ ad Deum sunt, et hoc per Christum Jesum.

|| Nolo aliquod commemorare tanquam à me factum, quod verè non effecerit per me Christus, sed ea tantùm quò per me gentes obediunt Evangelio.

¶ Per potentiam quam demonstrarunt miracula, facta per Spiritum Sanctum.

** Isa. 25. 15. gentes, quibus nihil annuntiatum est de Christo, eum per fidem videbunt, et assensum præbebunt ejus doctrinæ.

†† In prædicando gentibus Evangelio adeò, occupatus, *ut impedirer*, etc.

‡‡ Cum nullus restat locus ubi Evangelii fundamenta jaciam.

§§ *Ex parte*, postquam aliquantulum conversatione vestrâ fruitus fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem * ministrare sanctis.

26. Probaverunt enim Macedonia et Achaïa, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

27. † Placuit enim eis: et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent et in carnalibus ministrare illis.

28. Hoc igitur cùm consummavero et assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem quoniam veniens ad vos ‡, in abundantiâ benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Sancti Spiritûs, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31. ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæâ, et § obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum præeminentias nominatìm salutandos: quosdam verò vitandos hortatur, et de aliis dicit quòd salutant Romanos.

Commendo autem vobis Phœben || sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris:

2. ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis: et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

3. ¶ Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu;

4. (qui pro animâ meâ suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed

---

* Pauperibus collectam pecuniam erogare.

† Ex charitate et ex justitiâ debitores sunt, ideòque placuit eis. *Nam si spiritualium*, id est, doctrinæ Evangelicæ participes, etc. debent corporalia subministrare illis. 1 Cor. 9. 11.

‡ Copiosum Evangelii fructum vobis allaturus, seu in vobis inventurus.

§ *Et obsequii*, Gr. clariùs, ut ministerium meum quod exerceo in eleemosynas elargiendas gratum sit illis pauperibus quibus illud defero.

|| In Christo. Tunc temporis omnes Christiani fratres et sorores, se invicem vocavêre, *in ministerio*, Diaconissæ tunc fuêre, quæ in variis Ecclesiæ ministeriis, non sacris, serviebant.

¶ Act. 18. 18.

et cunctæ Ecclesiæ Gentium)

5. et * domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.

6. Salutate Mariam, quæ multùm laboravit in vobis.

7. Salutate Andronicum et Juniam cognatos et concaptivos meos: qui sunt nobiles in † Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn dilectum meum.

10. Salutate Apellen probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphænam et Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multùm laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum ‡ electum in Domino, et matrem ejus, et meam.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, et qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; et declinate ab illis.

18. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones, et § benedictiones, seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

21. || Salutat vos Timotheus adjutor meus, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei.

22. Saluto vos ego Tertius, scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Caius hospes meus, et universa Ecclesia, Salutat vos Erastus arcarius civitatis, et Quartus, frater.

---

* Familiam Christianam, supple, salutate. *Primitivus*, primus illius regionis qui in Christum credidit.

† *In Apostolis*, insignes inter prædicatores Evangelii.

‡ In pietate insignem. *Meam*, honoris gratiâ, venerabilis sanè et de re Christianâ benè merita.

§ *Benedictiones*, assentationes seducunt simplices.

|| Act. 16. *Lucius*, Lucas. *Sosipater*, Sopater.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui * potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et prædicationem Jesu Christi, secundùm revelationem mysterii temporibus æternis taciti,

26. (quod nunc patefactum est † per Scripturas Prophetarum secundùm præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27. ‡ soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

---

* A potentiâ Dei hoc sperandum est, id est, confirmatio in fide Evangelii quod prædico, quo manifestatur mysterium sæcularibus et omnibus retrò temporibus incognitum.

† Expositas in hunc finem. *Secundùm præceptum*, ex mandato Dei; delegati enim fuêre Apostoli ab æterno Deo. *Cogniti*, gentibus cognitum et patefactum (sc. mysterium ut in ver. præced.) per Apostolorum prædicationem.

‡ Ei, sc. qui potens est, ut v. 25. *per Jesum Christum*, supple, gratias agamus.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS PRIMA.

Corinthios, seu Achaïcos, qui, postquam illis prædicaverat Evangelium Apostolus, in varios errores seducti fuêre, ad veram fidem sanamque doctrinam revocat. Scripta fuit hæc prior ad Corinthios Epistola, à Philippis, ut volunt aliqui, sed crederem potiùs scriptam ab Epheso. Missa fuit per Stephanum, Fortunatum, Achaïcum, addunt alii, sed minùs rectè, Timotheum.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis : ceterùm dolet quòd de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quòd missus ad prædicandum Evangelium paucos baptizaverit, ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, et electos simplices : sicut et sita est salus in Christi morte, cujus prædicatio judicatur mundo stultitia, credentibus verò virtus ac sapientia : ideò enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

PAULUS vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Sosthenes frater,

2. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro.

3. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christi.

4. Gratias ago Deo semper pro vobis in gratiâ Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu :

5. quòd * in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientiâ :

6. † sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis :

7. ita ut nihil vobis desit in

---

* In omni re ad salutem spectante. *In omni verbo*, in elocutione et cognitione rerum divinarum, quod dicitur, *sermo scientiæ.*

† Quibus donis veluti testimonio Christi manifestum est vos spiritum ejus accepisse.

* ullâ gratiâ, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8. qui et confirmabit vos usquè in finem sine crimine, in die adventûs Domini nostri Jesu Christi.

9. † Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri.

10. Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut ‡ idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eâdem sententiâ.

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt § Chloës, quià contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quòd unusquisque vestrûm dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego verò Cephæ: ego autem Christi.

13. || Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum et Caium:

15. ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem et Stephanæ domum: ceterùm nescio si quem alium baptizaverim.

17. Non enim ¶ misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientiâ verbi, ut non evacuetur crux Christi.

18. ** Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

19. Scriptum est enim: †† Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo,

20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi ‡‡ conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

21. Nam quià in §§ Dei sa-

---

* Ita ut non destituamini ullo dono. *Expectantibus*, sperantibus adventum Christi.

† 1 Thes. 5 2. *fidelis*, verax in exequendis promissis. *Vocati*, adde, et electi *Societatem*, facti sc. membra mystici corporis ejus.

‡ Idem sentiatis. *Schismata*, non intelligit contra fidem, sed diversos jactantes patronos. *Perfecti*, compacti in unitate et integritate membrorum, in eâdem mente, et in eâdem voluntate.

§ Qui sunt apud Chloem f i-nam.

|| Corpus Christi indivisum est.

¶ *In sapientiâ*, non in sermonis elegantiâ. Ne videatur gentium conversionem eloquentiæ humanæ et non potentiæ Divinæ Crucifixi meritò ascribendam. 2 Pet. 1. 16. Infr. 2. 1. et 4 13.

** Prædicatio Crucifixi reprobis stultitia videtur; electis verò medium est quo Deus potenter operatur in nobis nostram salutem. Rom. 1. 16.

†† Isa. 29. 14. *perdam*, rejiciam, eâ uti nolo in Evangelii promulgatione

‡‡ Disputator, hos repudiandos esse docet per interrogationem. Isa. 33. 18 *stultam*, inanem reddidit, eorum nullum vocavit ad prædicandum Evangelium.

§§ In admirabili mundi opificio

pientiâ non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt:

23. nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

24. ipsis autem * vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam:

25. quià † quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. ‡ Videte enim vocationem vestram, fratres, quià non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27. sed quæ § stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28. et ‖ ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret:

29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30. ¶ Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio:

31. ut quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur. (Jer. 9. 22. 2 Cor. 10. 17.)

CAPUT II.

Ostendit Paulus se Christum et hunc crucifixum magnâ modestiâ verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis: quamquàm perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam: quæ solo Dei Spiritu cognosci potest: animalis enim non percipit quæ Dei sunt.

Et ego, cùm venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi.

2. ** Non enim judicavi me

---

haud agnoverunt homines Deum et ejus sapientiam; ideòque voluit per humilem et in se quasi stultam crucis prædicationem salvos, etc.

* Ad fidem. *Virtutem*, per Christum ostendit Deus et potentiam et sapientiam suam.

† Quòd in operibus Dei stultum videtur, sc. homines per crucifixum Deum salvare, sapientius est omni consilio humano. *Infirmum*, idem.

‡ Considerate qui et quales sunt qui vocati sunt ad fidem.

§ Humanâ sapientiâ destitutos elegit Apostolos. *Sapientes*, secundùm carnem. *Non qui essent, sed qui esse viderentur*, August. *Infirma*, idem.

‖ Obscuros, despectos homines. *Non sunt*, nihili habiti. *Quæ sunt*, magni pretii apud homines, hos contemptibiles fecerit.

¶ Ex Deo habetis quod sitis illi per Christum grati. *Factus est*, cujus merito et verè sapientes, et justificati, et sancti, et redempti sumus. Jer. 23. 5.

** Ita me gerere apud vos judicavi, ac si nihil aliud scivissem quam.

scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. Et ego in * infirmitate, et timore, et tremore multo fui apud vos :

4. et sermo meus, et prædicatio mea, non in † persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs et virtutis :

5. ut fides vestra non sit in ‡ sapientiâ hominum, sed in virtute Dei.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos : sapientiam verò non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur :

7. sed loquimur § Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,

8. || quam nemo principum hujus sæculi cognovit : si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9. Sed sicut scriptum est : ¶ Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum :

10. nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum : Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit ** quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est ? ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis :

13. quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, ‡‡ sed in doctrinâ Spiritûs, spiritualibus spiritualia comparantes.

14. Animalis autem homo, non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei : stultitia enim est illi, et non potest intelligere : quià spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem judicat omnia, et ipse à nemine judicatur.

---

* In humilitate sermonis et conversationis, in solicitudine mixtâ cum offendendi metu. *Act* 18. 1.

† Sententiarum elegantiis humanæ sapientiæ doctrinâ nostrâ admixtis ; sed in virtute Spiritûs Sancti operantis miracula. 2 Pet. 1. 16.

‡ Non sit fundata in sapientiâ humanâ.

§ Consilia mystica divinæ sapientiæ, sæculis ante Christum ferè penitùs abscondita, quæ ab æterno in bonum nostrum decrevit.

|| Quæ quidem consilia nullus dæmonum ante hoc tempus cognovit, *crucifixissent,* per ministros suos Judæos ; non id fecissent quià generi humano salutem procurare non voluissent. Ignorarunt igitur arcanum Dei consilium hâc in re.

¶ Isa. 64. 4. *ascendit,* loquitur sc. id quod nunquam venit in mentem. sine revelatione ; nempè gratia adoptionis et fælicitatis æternæ.

** Secreta mentis à solo spiritu hominis, et arcana Dei à solo Spiritu Dei cognoscuntur.

‡‡ Sed prout suggerit nobis spiritus. *Comparantes* adaptantes, tradentes.

16. * Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

CAPUT III.

Corinthiis adhùc carnalibus non potuit Paulus prædicare recondita fidei mysteria : contendebant enim de his qui tantùm ministri erant, cùm solus Deus possit gratiæ ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum : super quod quis benè aut malè superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

ET ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo,

2. † lac vobis potum dedi, non escam : nondùm enim poteratis : sed nec nunc quidem potestis : adhùc enim carnales estis.

3. Cùm enim sit inter vos ‡ zelus, et contentio : nónne carnales estis, et secundùm hominem ambulatis?

4. Cùm enim quis dicat : Ego quidem sum Pauli ; alius autem : Ego Apollo : nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?

5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.

6. § Ego plantavi, Apollo rigavit : sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque nequè qui plantat est aliquid, nequè qui rigat : sed, qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, || unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem. (Gal. 6. 5.)

9. Dei enim sumus adjutores : Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10. Secundùm ¶ gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui : alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodò superædificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.

12. Si quis autem super-

* Isa. 40. 13. Sap. 9. 1. Rom. 11. 34. Soli spirituales cognoscunt sensum Domini. Alius verò (sc. animalis) impar est ut instruat eum, ut hujusmodi doceat. *Habemus*, ex revelatione.

† Doctrina minùs spiritualis ; perfectorum est solidus cibus. Heb. 5. *poteratis*, supple ferre.

‡ Æmulatio de bonis alterius. *Secundùm hominem*, secundùm affectus carnales et humanos vivitis.

§ Primò Evangelium prædicavi. *Rigavit*, instructionibus suis superaddidit, sed Deus fructificare fecit.

|| Ad idem spectant, non sunt nisi ministri.

¶ *Quomodo*, ne quid dissentaneum doctrinæ Evangelicæ admisceat.

ædificat super fundamentum hoc, * aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13. uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini † declarabit, quià in igne revelabitur: uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14. Si cujus opus ‡ manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

15. § Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis quià templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem templum Dei ||violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. (Inf. 6. 19. 2 Cor. 6. 16.)

18. Nemo se seducat: si quis videtur ¶ inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutiâ eorum. (Job. 5. 13.)

20. Et iterùm: Dominus novit cogitationes ** sapientium, quoniam vanæ sunt.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim †† vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt:

23. ‡‡ vos autem Christi: Christus autem Dei.

CAPUT IV.

Non temerè judicandum est de Dei ministris: reprehenduntur Corinthii qui de ministris et acceptis donis gloriabantur, ac si illa à se haberent, et se extollentes contemnebant etiam

---

* Prædicatores debent superstruere piam, sanam, religiosam, non humanam, curiosam, sermonis ornatu oblectantem.

† *Dies Domini,* dies judicii extremi. *In igne,* vel tribulationis vel purgatorii.

‡ Cujus superstructum opus, si ab igne illæsum, id est, irreprehensibile permanserit, superstructor mercedem recipiet.

§ Sin autem combustum, id est, reprehensibile inveniatur, operis damnum patietur, ipse tamen non peribit, ob radicem seu fundamentum Christianæ doctrinæ quam in se retinuit, ita tamen ut purgandus sit per ignem conflagrationis.

|| Gr. corrumpit. per falsam doctrinam contra prædictum fundamentum; ille in æternum peribit.

¶ *Videtur* sc. sibi, vel inter vos reputatur ob scientiam sæcularem; captivet intellectum in obsequium fidei, quæ sæcularibus et incredulis stultitia est.

** Eorum qui sibi et sæculo sapientes videntur, Psal. 93. 11.

†† Electos alloquitur, omnia propter electos, etiam ipsi Apostoli, ipse ego Paulus, etc. *Vita,* et nostra et omnium viventium, *præsentia,* et prospera et adversa.

‡‡ et *vos,* ô fœlices electi, estis Christi multis titulis, tam ut homo quàm ut Deus. Et Christus est Dei, ut homo.

Apostolos, quamquàm Paulus illos in Christo genuerat : dicit se brevi venturum Corinthum, quò Pseudoapostolos redarguat.

Sic nos * existimet homo ut ministros Christi, dispensatores mysteriorum Dei.

2. Hîc jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3. Mihi autem pro † minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die : sed nequè meipsum judico.

4. Nihil enim mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat me, Dominus est.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusquè veniat Dominus : qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium : et tunc laus erit unicuique à Deo.

6. Hæc autem, fratres, ‡ transfiguravi in me et Apollo, propter vos : ut in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, unus adversùs alterum infletur pro alio.

7. § Quis enim te discernit ? Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?

8. || Jam saturati estis, jam divites facti estis : sine nobis regnatis : et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.

9. Puto enim quòd Deus nos Apostolos ¶ novissimos ostendit, tamquam morti destinatos : quià spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus.

10. ** Nos stulti propter Christum, vos autem pruden-

---

* 2 Cor. 6. 4. *Ministros* æquales in eodem ministerio verbi, nemo inter eos dijudicet, unum extollendo, alterum contemnendo.

† Nihili facio à vobis cum aliis comparativè dijudicari, *humano die,* ab alio quovis privato homine, *meipsum,* nec de meipso audeo certum ferre judicium.

‡ Transtuli prædicta in meipsum et Apollo ; alios, in quibus factiosa gloriamini, nolui nominare, *propter vos,* hocque vestræ instructionis causâ, *ut in vobis,* ut vos magistri in me et Apollo discatis haud sapere suprà quod scripsi, sc. vos æqualiter servos et ministros esse, nec unus (discipulus) adversùs alterum (alterius magistri discipulum) superbè jactitet.

§ Tu magister, qui te præ aliis præfers, quis te discernit ab iis.

|| Ironicè. Jam putatis vos omnis sapientiæ et donorum cœlestium satietatem habere, et vestrâ opinione *divites* estis, imò *regnatis,* veluti ludi magister inter discipulos, at utinam *regnetis,* verè in salutem discipulorum vestrorum ; *et nos,* uniformiter in populo regendo.

¶ Vilissimos in mundanorum opinione exhibuit Deus, *spectaculum,* velut in Theatro spectandi proponimur toti mundo, cujus pars sunt ipsi angeli.

** In mundanorum et vestro judicio, quià Christum imprudenter prædicare videmur, *vos autem,* in vestro et sæcularium judicio prudentes estis, quià Christum cum omni humanâ cautelâ prædicatis, *nos infirmi* quià mala patimur nec nosmetipsos defendimus, *vos fortes,* quià humanâ industriâ hæc evitatis, *nobiles,* magni pretii ob eloquentiam vestram, *ignobiles,* contempti.

tes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. Usquè in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus,

12. et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustinemus: (Act. 20. 34. 1 Thess. 2. 9. 2 Thess. 3. 8.)

13. blasphemamur, et obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usquè adhùc*.

14. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia † pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

17. ‡ Ideò misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesiâ doceo.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: et § cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim || in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? in virgâ veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis?

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quòd in incestu publicè viventem tolerarent; quem absens tradit satanæ, monens ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent; nec vult eos commisceri Christianis palàm criminosis.

OMNINO auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis: et non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens cor-

---

* *Peripsema*, sordes abstersa, contemptus.

† Quamplures licet gloriosulos magistros, at unus Pater, egomet qui primus vobis Evangelium prædicavi.

‡ Gr. ad hoc, sc. ut vitæ meæ institutum cognoscatis et imitemini, *commonefaciet*, commemorabit cursum vitæ meæ.

§ Videbo, non quàm eleganter, sermocinentur, sed quem fructum in vobis habuerint eorum prædicationes.

|| Non consistit Evangelium (quod est regnum Dei in nobis) in sermonis ornatu, sed in operibus charitatis.

pore, * præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est,

4. † in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

5. ‡ tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

6. Non est bona § gloriatio vestra. Nescitis quià modicum fermentum totam massam corrumpit?

7. || Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur; non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ: sed in azymis sinceritatis, et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistolâ: Ne commisceamini fornicariis.

10. non utique ¶ fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri; si is qui frater ** nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonnè de iis qui intùs sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobisipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos quòd judicio contenderent coram judice ethnico; enumerans quædam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quædam licere dicit quæ non expediant; et varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

AUDET aliquis vestrûm habens negotium adversùs alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos?

---

* Præsens affectu. Col. 2. 5. *ut præsens*, decrevi ac si corpore præsens essem. *Operatus*, perseverat in illo facinore.

† In authoritate mihi traditâ, *congregatis*, coram totâ congregatione, meque vobiscum, cum potestate Domini nostri Jesu Christi.

‡ Per excommunicationem, hunc diaboli potestati tradendum, ut destruatur in illo carnalis cupiditas, *ut spiritus*, excommunicationis effectus naturalis est emendatio et salus excommunicati.

§ Et pædagogorum gloriatio in eloquentiâ suâ, et factiosorum discipulorum in magistris suis, *corrumpit*, Gal. 5. 9. unus publicè pravus totam facilè inficit multitudinem.

|| Separate à vobis hominem illum scandalosum, qui secundùm veterem hominem, id est, carnis concupiscentiam, vivit, ut rejecto fermentato novam conspersionem faciatis. Allego. ad leg. Mosay. *Azymi.* per baptismum, *Pascha*. Agnus Paschalis.

¶ Non intelligit de infidelibus, sed de iis qui nomen Christianum reddunt probrosum.

** Oportet ut fratris crimen sit publicum, et forsan sententiâ judicatoriâ damnatum, ut evitare teneamur ejus consortium.

2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?

3. Nescitis quoniam * angelos judicabimus? quantò magis sæcularia?

4. Sæcularia igitur judicia si habueritis: † contemptibiles qui sunt in Ecclesiâ, illos constituite ad judicandum.

5. ‡ Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit: et hoc apud infideles?

7. Jam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quarè non magis injuriam accipitis? quarè non magis fraudem patimini? (Matt. 5. 39. Luc. 6. 29. Rom. 12. 17. 1 Thess. 4. 6.)

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis: et hoc fratribus.

9. An nescitis quià § iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. neque || molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

11. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. ¶ Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. Esca ventri, et venter escis: Deus autem et hunc, et has destruet: ** corpus autem non fornicationi, sed Domino: et Dominus corpori.

14. Deus verò et Dominum suscitavit: et nos suscitabit per virtutem suam.

15. Nescitis quoniam corpora vestra †† membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16. An nescitis quoniam qui

---

* Malos.

† Gr. nihili habitos Eos puto qui ad majora in Ecclesiâ munera exercenda inepti fuêre.

‡ Ut pudor vos amoveat ab hoc faciendo, quasi non haberetis inter vos peritos satis qui de his judicare possent.

§ Injusti, ob injuriam proximo illatam.

|| Turpitudinem operantes seu patientes.

¶ Multa, ut pro suo agere coram judice. Quæcunque in genere licita sunt, non statim expedit ea in particulari exercere. *Sub nullius*, nolo tamen me sub alienam potestatem redigere, et ob res temporales abstrahi à munere meo et Dei servitio.

** Non destinatur fornicationi sicut cibus ventri, sed omnis usus corporis debet esse purus, et sanctus Domino, tanquam capiti, et Dominus corpori, tanquam caput membris.

†† Corporis mystici cujus Christus est caput mysticum.

adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne unâ. (Gen. 2. 24. Matt. 19. 5. Marc. 10. 8. Eph. 5. 31.)

17. Qui autem adhæret Domino, * unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis quoniam membra vestra, † templum sunt Spiritûs Sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, et non estis vestri?

20. Empti enim estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro. (Infr. 7. 23. 1 Pet. 1. 18.)

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu et indissolubili vinculo, innuptis commendans cœlibatum: et quomodò fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quòdque unusquisque in quo vitæ statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velit in Domino nubat.

De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite ‡ fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterùm revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.

7. § Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

8. Dico autem non nuptis, et viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego.

9. Quòd si non || se continent, nubant. Meliùs est enim nubere, quàm uri.

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio

---

* Per fidem charitate formatam.

† Quià inhabitat Spiritus Sanctus etiam in membris nostris, si in gratiâ Dei sumus. Sup. 3. 17. 2 Cor. 6. 16. *vestri*, non vestri juris sed Dei et Domini N. J. Ch. maximè titulo redemptionis.

‡ Denegare debitum.

§ Vellem, optarem, vos esse liberos à conjugio, quod non de omnibus simul, sed de unoquoque.

|| Quibus difficillimum erit se continere. *Uri*, ab igne carnali in consensum libidinosum trahi.

non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: (Matt. 5. 32. et 19. 9. Marc. 10. 9. Luc. 16. 18.)

11. quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam * cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illâ, non dimittat virum:

14. † sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quòd si infidelis ‡ discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16. Undè enim scis mulier, si virum salvum facies? aut undè scis vir, si mulierem salvam facies?

17. § nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. Circumcisus aliquis vocatus est || ? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19. Circumcisio ¶ nihil ést, et præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

20. Unusquisque in quâ vocatione vocatus est, in eâ permaneat. (Eph. 4. 1.)

21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, ** libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. †† Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum:

24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. ‡‡ De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à

* *Ego dico*, instructus tamen à Spiritu Sancto do consilium, quamvis non sit mihi præceptum à Domino hoc dicere. *Consentit*, amoto Religionis periculo.

† Est quædam dispositio ad veram sanctitatem, medium ad conversionem, et est sanctificatio ab immunditiis contra naturam inter Gentiles frequentissimis. *Immundi*, haud benè instructi, imò spurii essent. *Sancti*, à prædictis immunditiis liberi.

‡ Religionis causâ.

§ Nisi, i. e. sed.

|| Ad fidem, non desideret esse præputiatus, nec pœniteat eum esse circumcisum.

¶ Nihil conferunt hæc ad salutem in se considerata.

** Æquales sunt in Christo servus et liber.

†† Pretio sanguinis Christi uterque emptus est. Sup. 6. 20. 1 Pet. 1. 18.

‡‡ Præceptum nullum est, velut

Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ergo * hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres. Tempus breve est: reliquum est. ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint:

30. et † qui flent, tamquam non flentes: et qui gaudent, tamquam non gaudentes: et qui emunt, tamquam non possidentes:

31. et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem vos sine ‡ sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat uxori, et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro.

35. Porrò hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. § Si quis autem turpem se videri existimat super virgine suâ, quòd sit superadulta, et ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, benè facit.

38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit: et qui non jungit, meliùs facit.

39. || Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quòd si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.

40. Beatior autem erit si sic maneant vel ut non maneant virgines sine conjugio. Verùm sententiam meam dico, et veluti ad Apostolatûs dignitatem vocatus per misericordiam Dei fideliter dico.

---

* Virginitatem servare propter molestias vitæ conjugalis.

† Qui tristitiæ causam habent, non turbentur.

‡ Rerum temporalium

§ Pater, sc. putet sibi probrosum esse se filiam suam virginem dudùm nubilem viro non dedisse, putetque se hoc debuisse facere ob periculum incontinentiæ.

|| Rom. 7. 2. *legi*, matrimonii, *in Domino*, secundùm legem Domini.

permanserit, secundùm meum consilium: puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam.

CAPUT VIII.

Quamquàm idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cùm idolum nullius sit efficaciæ aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante consciêntiâ, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

De iis autem, quæ idolis sacrificantur, * scimus quià omnes scientiam habemus. Scientia inflat †, charitas verò ædificat ‡.

2. Si quis autem se existimat § scire aliquid, nondùm cognovit quemadmodùm oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo:

4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quià nihil est idolum in mundo, et quòd nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terrâ (siquidem sunt dii multi, || et domini multi :)

6. nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est ¶ scientia. Quidam autem cum ** consciêntiâ usquè nunc idoli, quasi idolothytum manducant: et conscientia ipsorum cùm sit infirma, polluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem ne fortè hæc †† licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim ‡‡ quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur §§ ad manducandum idolothyta?

11. |||| Et peribit infirmus in tuâ scientiâ frater, propter quem Christus mortuus est?

12. Sic autem peccantes in fratres, et ¶¶ percutientes con-

---

* Scimus, nos doctores et spirituàles, (hos enim alloquitur) escas idolis immolatas ab aliis cibis non differre.

† Non ex se, sed ex vitio subjecti.

‡ Et suo et proximi bono studet.

§ Et id ad proximi ædificationem non referat.

|| *Dii multi*, falsâ hominum opinione.

¶ Vera cognitio, hujus, sc. *idolum nihil esse.*

** Cum opinione, sc. quod idolum sit alicujus virtutis, ac proindè idolothytum manducantes coinquinantur, id est, peccant illud edendo contra suam opinionem licet erroneam.

†† Cavete ne cùm scandalo utamini jure vestro quodlibet comedendi.

‡‡ *Quis*, infirmus.

§§ Ex ipsius exemplo inducetur.

|||| Rom. 14. 15. peccabit contra conscientiam suam ex scientiæ tuæ occasione.

¶¶ Vulnerantes: qui in membrum

scientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. (Rom. 14. 21.)

CAPUT IX.

Non accipiebat Paulus victum à Corinthiis quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit, quò plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

NON sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatûs mei * vos estis in Domino:

3. mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

4. Numquid non habemus † potestatem manducandi, et bibendi?

5. Numquid non habemus potestatem ‡ mulierem sororem circumducendi, sicut et cæteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6. Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc § operandi?

7. Quis militat suis || stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit: Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?

8 Numquid secundùm ¶ hominem hæc dico? An et lex hæc non dicit?

9 Scriptum est enim in lege Moysi: ** Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare: et qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11 Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? (Rom. 15. 27.)

12. Si alii †† potestatis vestræ participes sunt, quarè non potiùs nos? sed non usi sumus

---

peccat, is et in caput peccat.

* Certissimum argumentum Apostolatûs mei.

† Ex Evangelio vivere.

‡ Non uxorem sed sanctam sororem in Christo, quales erant piæ mulieres quæ Christum sequebantur ac opibus adjuvabant.

§ Faciendi.

|| Ergo licet prædicatoribus verè Evangelicis ex Evangelio vivere.

¶ Ex carnali et humano affectu.

** Deut. 25. 4. 1 Tim. 5. 18. Non propter boves dedit Deus hoc præceptum, sed propter homines.

†† Pseudapostoli, hâc potestate usi sunt.

hac potestate : sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt : et qui altari deserviunt, cum altari participant?

14. Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem * nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me : bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria : necessitas enim mihi incumbit : væ enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo : si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine † sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate meâ in Evangelio.

19. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20. Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer.

21. Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem : iis qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem : sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium : ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis quòd ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in ‡ agone contendit, ab omnibus se abstinet : et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant ; nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum : sic pugno, non quasi aërem verberans :

27. § sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo : ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

* Jure meo, sed victum quæsivi labore manuum mearum.

† Evangelium eis prædico à quibus sumptum non accipio, et sic in commodum meum potestate non abutor.

‡ In certamine publico.

§ Adversarius noster est corpus nostrum, caro concupiscit adversùs spiritum.

CAPUT X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata à Deo punitorum, hos à similibus absterret: de tentatione humanâ, et Dei in tentationibus auxilio: non solùm idololatria fugienda est, sed et mensa eorum qui idolothytis vescuntur; tum quòd per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quòd scandalo sint infirmioribus.

NOLO enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt; (Exod. 13. 22. Num. 9. 21. Exod. 14. 22.)

2. et omnes in * Moyse baptizati sunt, in nube, et in mari:

3. et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, (Exod. 16. 15.)

4. et omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petrâ: petra autem erat Christus) (Exod. 17. 6. Num. 20. 10.)

5. sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. (Num. 26. 65.)

6. Hæc autem in figurâ facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt. (Psal. 105. 14.)

7. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodùm scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. (Exod. 32. 6.)

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt unâ die viginti tria millia:

9. Neque tentemus Christum: sicut quidam eorum tentaverunt, et à serpentibus perierunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. (Num. 11. 1. et 14. 1.)

11. Hæc autem omnia in figurâ contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt †.

12. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

13. Tentatio vos non ‡ apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere.

14. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum culturâ:

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

---

* Ductore Moyse. *Baptizati*, aspersi quodammodò sunt in nube et in mari, veluti in figurâ sacri baptismatis.

† Qui in ultima mundi tempora incidimus.

‡ Gr. apprehendit, hùc usquè modicæ tantùm vos occuparunt tentationes, graviores supervenient; sed, &c.

17. Quoniam * unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.

18. Videte Israël secundùm carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum, sit aliquid?

20. Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum:

21. non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.

22. † An æmulamur Dominum: Numquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia ‡ ædificant.

24. Nemo § quod suum est quærat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26. || Domini est terra, et plenitudo ejus.

27. Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter ¶ illum qui indicavit, et propter conscientiam:

29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. ** Ut quid enim libertas mea judicatur ab alienâ conscientiâ?

30. Si ego †† cum gratiâ participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias ago?

31. ‡‡ Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

32. §§ Sine offensione estote Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei:

33. sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPUT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit quòd ad celebrandam cænam Dominicam invicem non expectarent, sed inter se dissiderent; referens interim

---

* Quià unum eundemque panem mysticum sumit, unum idemque corpus mysticum constituit tota Ecclesia. *De uno pane,* de uno eodemque corpore Christi.

† Num ad iram provocemus Christum? *Omnia mihi,* respondet tacitæ objectioni. Omnia non specialiter prohibita nobis licent; licent quidem (inquit) sed non expediunt in omnibus circumstantiis.

‡ Bonum promovent spirituale.

§ Privatum commodum temporale publico bono spirituali præferat.

|| Omnia creata ex se et in se bona et munda sunt. Eccl. 17. 31. Psal. 23. 1.

¶ Ne des illi scandalum, sive fidelis sive infidelis fuerit.

** Quorsùm occasionem darem infirmo fratri damnare libertatem meam?

†† Si cum gratiarum actione comedo, facere non debeo quod quis mihi maledicat, seu malè de me loquatur, ob illum cibum pro quo gratias ago.

‡‡ Col. 3. 17.

§§ Cavete ne detis scandalum cuique.

Sacramenti Eucharistiæ à Christo institutionem, et scelus ac pœnam indignè ad illud accedentium.

IMITATORES mei estote, sicut et ego Christi.

2. Laudo autem vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus. (Eph. 5. 23.)

4. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

5. Omnis autem mulier orans aut * prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum: quoniàm imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. (Gen. 2. 23.)

10. Ideò debet mulier † potestatem habere supra caput propter Angelos.

11. Verumtamen neque ‡ vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:

15. mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur § contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17. Hoc autem || præcipio: non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primùm quidem convenientibus vobis in ¶ Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo.

19. Nam oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. Convenientibus ergo vobis in ** unum, jam non est Dominicam cœnam manducare

---

* Mulieres quædam prophetabant in primitivâ Ecclesiâ ex speciali instinctu Spiritûs Sancti.

† Signum potestatis quam super eam habet vir.

‡ Mutuis officiis indigent et sibi invicem præstare debent, maximè in Domino, id est, in Christo.

§ Victoriam potiùs quàm veritatem amans.

|| Circa illud quod sequitur (quod certè valdè improbo) præcipio.

¶ Locum congregationis. *Scissuras*, non propriè Schismata sed dissidia circa rerum divinarum circumstantias temporales.

** In eundem locum. *Non est*, non convenitis ad dominicam cœnam

21. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent: Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23. Ego enim accepi à Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in quâ nocte tradebatur, accepit panem,

24. et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. (Matt. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 17.)

25. Similiter et calicem, postquàm cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit Corporis et Sanguinis Domini. (Joan. 6. 56.)

28. * Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat.

29. Qui enim manducat et bibit indignè, † judicium sibi manducat et bibit: non dijudicans corpus Domini.

30. ‡ Ideò inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32. Dum § judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34. Si quis || esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cetera autem, cùm venero, disponam.

---

manducandam, sed longè aliud. Per dominicam cœnam, intelligit convivium quoddam spirituale commune, seu omnium fidelium simul, quòd antè Eucharistiæ sumptionem fiebat in memoriam cœnæ Domini quæ præcessit institutionem Eucharistiæ, dicebantur hæc convivia *Agapa.*

* 2 Cor. 13. 5. per criminum suorum sacramentalem confessionem, juxta *Concil. Trident.* sess. 13. c. 7.

† Damnationis æternæ reatum incurrit: non discernens Corpus Domini ab aliis cibis, non aliter se præparans ad hanc mensam.

‡ Eò quòd indignè acceditis.

§ Punimur, *corripimur*, castigamur temporaliter veluti à patre amantissimo, ut non damnemur in æternum cum mundanis.

|| Si quis præ infirmitate non poterit tamdiù (sc. usquè ad vesperam) expectare cæteros ad convivium commune, prægustet domi, ne in damnationem æternam cedat conventus vester.

CAPUT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritûs Sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque suo fungatur officio, et mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuo se foveant: et ita Christus suæ providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

De * spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.

2. Scitis quoniam cùm Gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

3. Ideò notum vobis facio, quòd nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere †, Dominus Jesus; nisi in Spiritu Sancto. (Marc. 9. 38.)

4. ‡ Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus:

5. § Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus:

6. || Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritûs ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur ¶ sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundùm eumdem Spiritum:

9. ** alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu:

10. alii †† operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

11. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. (Rom. 12. 6. Eph. 4.6.)

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus ‡‡.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum §§ corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive

---

* De donis seu charismatibus.

† Mar. 9. 18. agnoscere Jesum esse omnium Dominum jure redemptionis, nisi ex motu Spiritûs Sancti.

‡ Diversa sunt charismata ejusdem Spiritûs Sancti.

§ Diversa item ministeria, idem tamen Jesus Christus.

|| Diversæ facultates potenter operandi, idem tamen Deus trinus et unus.

¶ Quo sublimiora deteguntur mysteria ad religionem et pietatem Christianam spectantia, *sermo scientiæ*, ad Religionem Christianam clariùs explicandam per humanam eruditionem et Philosophiam naturalem.

** Ad operandum miracula.

†† Efficax celeberrimorum miraculorum operatio, *discretio spirituum*, donum discernendi à quo Spiritu proficiscuntur prophetica omnia.

‡‡ Ita unum corpus mysticum est Christus et Ecclesia.

§§ Per baptismum membra Christi facti sumus in unum corpus, cujus caput est Christus.

liberi: et omnes in uno Spiritu potati * sumus.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideò non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideò non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

19. Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Operâ tuâ non indigeo: aut iterùm caput pedibus: Non estis mihi necessarii.

22. Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt †:

23. et quæ putamus ignobiliora membrà esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deeret, abundantiorem tribuendo honorem,

25. ut non sit ‡ schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27. Vos autem estis § corpus Christi, et membra de membro.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesiâ primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. (Eph. 4. 11.)

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. || Æmulamini autem charismata meliora. Et adhùc excellentiorem viam vobis demonstro.

---

* *potati*, seu nutriti per Sacramentum Eucharistæ.

† Varietas membrorum requiritur ad corporis organici perfectionem, ita et corporis mystici et politici quod libet membrum alterius eget ope tam in corpore organico quàm in mystico et politico. Itaque omnia sunt æqualia.

‡ Dissidium inter membra.

§ Mysticum *de membro*, id est, ordinamini sicut unum membrum ad aliud.

|| Consequi studete ea charismata, quæ vobis et Ecclesiæ utiliora sunt.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem et spem, reliquaque Dei dona.

Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam: et si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur.

5. non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:

7. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam * excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.

9. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus.

10. Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

11. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12. † Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas ‡.

CAPUT XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono prophetiæ; imò inutile, si desit qui interpretetur: tradidit ergo eis normam quâ his donis ordinatè utantur: et mulieres in Ecclesiis silere jubet.

---

* Cessat, quoad temporis conditionem, in æternum manebit, *evacuabuntur*, cessabunt charismata in futuro sæculo.

† Deum et res omnes divinas cognoscimus in hoc sæculo valdè imperfectè.

‡ Cæterarum omnium virtutum perfectio et vita, in æternum mansura.

SECTAMINI charitatem, * æmulamini spiritualia: magis autem ut prophetetis.

2. Qui enim loquitur † linguâ, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur linguâ, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.

5. ‡ Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.

6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar § aut in revelatione, aut in scientiâ, aut in prophetiâ, aut in doctrinâ?

7. Tamen quæ sine animâ sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint; quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba; quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis; quomodò scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: et nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: et qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic et vos, quoniam æmulatores estis || spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

13. Et ideò qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.

14. Nam si orem linguâ, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente.

16. Ceterùm si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodò dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit,

17. nam tu quidem benè gratias agis; sed alter non ædificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm linguâ loquor.

19. Sed in Ecclesiâ volo quinque verba sensu meo lo-

---

* Ad charismata aspirate.

† Peregrinâ.

‡ Vellem.

§ Aut mysteria revelans, aut explicans aliquid quod scire juvat, aut res divinas exponens. Tamen i. e. nam quæ, etc.

|| *Sic et vos*, supple, eritis barbari, non intellecti à vobis invicem, ideoque quærite ea charismata seu dona Spiritûs Sancti quæ sunt ad ædificationem spiritualem Ecclesiæ.

qui, ut et alios instruam; quàm decem millia verborum in linguâ.

20. Fratres, nolite * pueri effici sensibus, sed malitiâ parvuli estote: † sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic: et nec sic exaudient me, dicit Dominus. (Isa. 28. 11.)

22. Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ ‡ aut infideles: nonne dicent quòd insanitis?

24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, § convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25. occulta cordis manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cùm convenitis, unusquisque vestrûm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant.

27. Sive lingua quis loquitur, secundùm || duos, aut ut multùm tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesiâ, sibi autem loquatur, et Deo.

29. Prophetæ autem duo, aut tres dicant, et ceteri dijudicent.

30. Quòd si alii ¶ revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, et omnes exhortentur:

32. et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit. (Gen. 3.16.)

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesiâ.

36. An à ** vobis verbum

---

* Puerili judicio minora majoribus bona anteponere.

† *Sensibus*, judiciis, id est, in rebus ad salutem spectantibus dijudicandis.

‡ Qui solùm linguam maternam norint.

§ *Convincitur*, ex dictis prophetantium erroris et peccati in quo est.

|| Loquantur duo, vel ad summum tres, hique non simul, sed per vices, ita ut sit semper aliquis qui interpretetur.

¶ Quòd si sedentium quispiam ex tempore motus fuerit ad prophetandum, loquatur ille.

** An vos primi fidem habuistis? nonne Judæi? et ab illis ad vos devenit? Cum igitur nec primi nec soli credidistis, ad aliorum ritus vos debetis attemparare.

Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quià Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur *.

39. Itaque, fratres, æmulamini prophetare: et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honestè, et secundùm ordinem fiant.

CAPUT XV.

Christum docet à mortuis resurrexisse, multisque ac demum Paulo qui se minimum dicit Apostolorum apparuisse: ac nostram hic astruit resurrectionem, et ordinem ac modum ejus, unà cum diversâ resuscitatorum gloriâ, non in animâ solùm: sed etiam in corpore: mors autem in resurrectione absorbebitur.

NOTUM autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, (Gal. 1. 11.)

2. per quod et salvamini: quâ ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustrà credidistis.

3. Tradidi enim vobis in primis, quod et accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundùm Scripturas: (Is. 53. 5.)

4. et quià sepultus est, et quià resurrexit tertiâ die secundùm Scripturas:

5. et quià visus est † Cephæ, et post hoc undecim:

6. Deindè visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usquè adhùc, quidam autem dormierunt:

7. Deindè visus est Jacobo, deindè Apostolis omnibus:

8. Novissimè autem omnium tamquam ‡ abortivo, visus est et mihi.

9. Ego enim sum § minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

10. Gratiâ autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus || laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:

11. Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, et sic credidistis.

12. Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodò quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est; neque Christus resurrexit ¶.

---

* Qui non agnoscit quod dixi esse mandatum Domini, ignorabitur à Deo pro suo, dicetur ei, *nescio vos.*

† Petro. Joan. 20. 19.

‡ Omnium Apostolorum minimo, imperfectissimo, Act. 9. 5.

§ Ratione vitæ meæ præteritæ, Eph. 3. 8.

|| Quàm singuli Apostolorum.

¶ Cùm Christus nunmerandus sit inter eos qui mortui fuerunt.

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra:

15. invenimur autem et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversùs Deum, quòd suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17, Quòd si Christus non resurrexit, * vana est fides vestra, adhùc enim estis in peccatis vestris.

18. Ergo et qui † dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hâc vitâ tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis ‡ primitiæ dormientium:

21. quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. (Colos. 1. 18. Apoc. 1. 5.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deindè ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. (1 Thess. 4. 15.)

24. Deindè § finis; cùm tradiderit regnum Deo et Patri, cùm evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem.

25. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. (Psal. 109. 1. Heb. 1. 13. et 10. 13.)

26. Novissima autem inimica destruetur mors: Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cùm autem dicat: (Psal. 8. 8. Heb. 2. 8.)

27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cùm autem subjecta fuerint illi omnia: tunc et ipse Filius || subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis ¶, si omninò mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?

30. ut quid et nos periclitamur omni horâ?

31. ** Quotidiè morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?

---

* Quià per fidem resurrectionis justificamur, Rom. 4. 25.

† In spe resurrectionis mortui sunt, damnati sunt.

‡ Primus qui ita resurrexit ut ampliùs non moriatur.

§ Rerum omnium consummatio, cùm Ecclesiam electorum, etc.

|| Ut homo, et ut caput corporis sui mystici.

¶ Imminente morte. Vel, ut quid vivi sese pro mortuis pœnitentiis affligunt.

** Vitæ periculum quotidiè subeo; quod juro per gloriam quam de vobis habeo in, etc.

* manducemus, et bibamus, cras enim moriemur.

33. Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate justi, et nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam † vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodò resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum.

38. Deus autem dat illi corpus sicut vult: et unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, ‡ eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora cœlestia, et corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim à stellâ differt in claritate:

42. § Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ: Seminatur in infirmitate, surget in virtute:

44. Seminatur corpus || animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est:

45. Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. Gen. 2. 7.

46. Sed non priùs quod spiritale est, sed quod animale: deindè quod spiritale.

47. Primus homo de terrâ, ¶ terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis.

48. Qualis terrenus, tales et ** terreni: et qualis cœlestis, tales et cœlestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus †† et imaginem cœlestis.

50. Hoc autem dico, fratres: quià caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

---

* Hoc est, si non sit resurrectio. Sap. 2. 6. Isa. 22. 13.

† Ad verecundiam vestram dico.

‡ Ejusdem qualitatis, conditionis, ita et electorum corpora post resurrectionem.

§ Ita erit diversitas gloriæ post resurrectionem inter corpora beatorum, *seminatur*, moritur.

|| Indigens alimenti subsidio ut conservetur, *spirituale*, cui spiritus solus absque omni alimento sufficiat.

¶ Animalis, mortalis, *secundus*, Christus.

** Posteri Adæ omnes terreni et in terram reversuri, *cœlestes*, etiam secundùm corpus post resurrectionem.

†† Portabimus.

51. Ecce * mysterium vobis dico: omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissimâ tubâ: canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti: † et nos immutabimur.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: et mortale hoc induere immortalitatem.

54. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: ‡ Absorpta est mors in victoriâ.

55. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?

56. § Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligendâ pro Christianis qui Jerosolymis agebant eleemosynâ hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanæ familiam; deindè salutationes subjungit.

De || collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite.

2. Per ¶ unam sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit: ut non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

3. Cùm autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. Quòd si dignum ** fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo.

6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me deducatis quocumque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere

---

* Religionis arcanum dicturus, *omnes*, tam mali quàm boni, *non omnes*, etc. in beatam immortalitatem immutabimur.

† *Et nos*, loquitur in personâ justorum, *immutabimur*, in statum incorruptionis et felicitatis.

‡ Osée 13. 14. Heb. 2. 14. per victoriam.

§ Vim non habet mors nisi per peccatum, quo sublato destruitur et debellatur, *virtus*, etc. occasionaliter, ex eo quòd lex irritat concupiscentiam, *ut in Epist. ad Roman.*

|| De collectionibus eleemosynarum pro pauperibus Christianis.

¶ Primâ die hebdomadæ, id est, die dominicâ ab Apostolis institutâ.

** Si tanti sit.

apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. * Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens: et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut et ego.

11. Ne quis ergo illum † spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus.

12. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniàm multùm rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: et utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cùm ei vacuum fuerit.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini.

14. Omnia vestra in charitate fiant.

15. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaïci: quoniàm sunt ‡ primitiæ Achaïæ, et in ministerium sanctorum ordinaverunt § seipsos:

16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in ‖ præsentiâ Stephanæ, et Fortunati, et Achaïci: quoniàm id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt:

18. refecerunt enim et ¶ meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

19. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multùm, Aquila et Priscilla, cum domesticâ suâ Ecclesiâ: apud quos et hospitor.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21. Salutatio, meâ manu, Pauli.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, ** sit anathema, Maran Atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

24. †† Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

---

* Magna et præclara occasio promulgandi Evangelii, forsan opportunitas loci, celeberrimæ nimirùm civitatis Ephesinæ.

† Quià juvenis erat.

‡ Qui primi in Achaïâ fidem receperunt.

§ Addixerunt se ad ministrandum sanctis (Christianis) de facultatibus suis.

‖ In adventu, etc. qui me visendi gratiâ à Corintho Ephesum venerunt, et suppleverunt vestrûm omnium præsentiam.

¶ Recreaverunt me, quod et vestra etiam refocillatio debet esse, quià vos mei estis in Christo.

** Vid. Rom. 9. 3. *Maran Atha*, in die quo Dominus ad judicium venerit.

†† Vos omnes diligo. Gratiam vobis omnibus exopto.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS SECUNDA.

Corinthios in hâc secundâ Epistolâ, quorum aliquos per priorem ad pœnitentiam induxerat, consolatur Apostolus. An scripta fuerit à Philippis vel à Nicopoli, incertum mihi videtur. Missa fuit per Titum et alios.

CAPUT PRIMUM.

Ostendit Apostolus ex quantis in Asiâ ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut et ipse alios consolaretur : deindè manifestans cordis sui ac doctrinæ sinceritatem, ostendit quòd licet juxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, nullâ ipsius id actum est levitate, asserens firmam esse suæ prædicationis veritatem.

PAULUS, Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universâ Achaïâ.

2. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. * Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis,

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ : ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressurâ sunt, per exhortationem †, quâ exhortamur et ipsi à Deo.

5. Quoniàm sicut abundant ‡ passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundat consolatio nostra.

6. Sive autem tribulamur pro vestrâ exhortatione et salute, sive consolamur pro vestrâ consolatione, sive exhorta-

---

* Eph. 1. 3. 1. 1 Pet. 1. 2. laudetur.

† Per consolationem quâ consolamur. Vox Græca significat utrumque.

‡ Afflictiones pro Christo.

mur pro vestrâ exhortatione et salute, * quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur :

7. ut spes nostra firma sit pro vobis : scientes quòd sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostrâ, † quæ facta est in Asiâ, quoniàm supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

9. Sed ipsi in nobismetipsis ‡ responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos :

10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit : in quem speramus quoniàm et adhùc eripiet,

11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis : ut ex multorum § personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

12. Nam ‖ gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientiâ carnali, sed in gratiâ Dei, conversati sumus in hoc mundo : abundantiùs autem ad vos.

13. Non enim alia scribimus vobis, quàm quæ legistis, et cognovistis. Spero autem quòd usquè in finem cognoscetis,

14. sicut et cognovistis nos ex parte, quòd gloria vestra sumus ¶, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15. Et hâc confidentiâ volui priùs venire ad vos, ut secundam gratiam ** haberetis :

16. et per vos transire in Macedoniam, et iterùm à Macedoniâ venire ad vos, et à vobis deduci in Judæam.

17. Cùm ergo hoc voluissem, †† numquid levitate usus sum ? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, ut sit apud me Est et Non ?

18. ‡‡ Fidelis autem Deus, quià sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non.

19. Dei enim Filius Jesus Christus, qui in vobis per nos

---

* *Quæ operatur*, quæ quidem salus efficitur et obtinenda est à vobis per tolerantiam similium tribulationum quales nos patimur.

† Tumultus, sc. quem Demetrius concitavit adversùs Paulum Ephesi, Act. 19. 29.

‡ Moriturum me certissimè judicavi.

§ *Ut ex multorum*, etc. ut pro dono (liberationis beneficio) per multorum preces nobis collato, multi etiam Deo gratias agant nobiscum.

‖ Id est, confidentiæ meæ in Deo hæc ratio est, quòd benè mihi conscius sum.

¶ *Gloria vestra*, quòd ex me habetis materiam gloriandi, nempè talem habuisse Apostolum.

** Ut secundum beneficium spirituale per secundum adventum meum haberetis.

†† Numquid non faciens quod statuissem, leviter illud volui ?

‡‡ Deus verax est, ac ideò sermo ejus quem vobis prædicavimus nihil

prædicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum, non fuit EST et NON *, sed EST in illo.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, † in illo EST: ideò et per ipsum ‡ Amen Deo ad gloriam nostram.

21. Qui autem confirmat § nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus:

22. || qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritûs in cordibus nostris.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quòd parcens vobis, non veni ultrà Corinthum ¶: non quià dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPUT II.

Ostendit quòd ad ipsos non venerit ne majoris esset causa tristitiæ, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans quòd magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licet prædicationis suæ fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

STATUI autem hoc ipsum apud me, ne iterùm in tristitiâ venirem ad vos.

2. Si enim ego contristo vos: et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et ** hoc ipsum scripsi vobis, ut non cùm venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quià meum gaudium, omnium vestrûm est.

4. Nam ex multâ tribulatione et angustiâ cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantiùs in vobis.

5. †† Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6. Sufficit illi, ‡‡ qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus:

---

mutabile in se habuit.

* *Est et non*, non fuit incertus et fallibilis, sed constans et semper eadem est ejus affirmatio.

† Omnes promissiones Dei, quas prædicavimus vobis, per Christum sunt ratæ et completæ.

‡ Ideò per Christum, illas firmas et veraces esse agnovimus et diximus Amen Deo, ad ipsius gloriam per ministerium nostrum.

§ Deus autem est qui nos confirmat, sicut et vos, in Christo, et unxit nos Spiritu Sancto.

|| Obsignavit nos quasi sigillo nobis impresso, donis Spiritûs Sancti, et dedit Spiritum Sanctum tanquam promissionum suarum pignus.

¶ Occasionem evitans vos puniendi: non quòd dominemur vobis, sicut pseudapostoli vestri, nomine fidei quam à nobis accepistis.

** In priori Epistolâ, ut nempè corrigeretis mores vestros antequàm reverterer ad vos.

†† Author illius tristitiæ (fornicarius) non me solum, sed multos vestrûm, quod dico ne vos onerem ut participes illius criminis.

‡‡ *Illi*, fornicario. *Objurgatio*, excommunicatio publica cum increpatione totius Ecclesiæ.

7. ita ut è contrariò * magis donetis, et consolemini, ne fortè abundantiori tristitiâ absorbeatur qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut † confirmetis in illum charitatem.

9. Ideò enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, et ego: nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in personâ Christi ‡;

11. ut non § circumveniamur à satanâ: non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cùm venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino,

13. non habui requiem spiritui meo, eó quòd non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam.

14. Deo autem gratias, qui semper || triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:

15. quià Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt:

16. Aliis quidem ¶ odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc ** quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPUT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cùm fructus suæ prædicationis eum commendet: multò enim majori in honore esse debent ministri novi testimenti ac Spiritûs, quàm veteris testamenti ac litteræ: et quòd Judæi velamen adhùc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur.

INCIPIMUS iterùm nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2. †† Epistola nostra vos es-

---

* Potiùs condonetis; ne immodico dolore desperet, aut aliud malum incurrat.

† Publico itaque consensu firmam facite charitatem vestram erga illum.

‡ Id feci pro bono vestro, vice et nomine Christi.

§ Ne decipiat nos Diabolus sub specie boni, ad nimiam severitatem nos pelliciens: vel ne incestuosum injiciat in desperationem.

|| Qui nos triumphare et inimicos vincere nos facit per Christum.

¶ Reprobis odor lethalis, quià in mortem æternam illis non eredentibus cedit nostra prædicatio.

** Ad hoc ministerium ritè implendum quotusquisque idoneus? id est, perpauci.

†† Nostri commendatitia, opus meum estis in Domino, quod commendat opificem.

tis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus:

3.* manifestati quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis, et scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum:

5. non quòd sufficientes simus cogitare aliquid † à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est:

6. qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti; non litterâ; ‡ sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7. Quòd si § ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloriâ; ita ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultûs ejus, quæ evacuatur:

8. quomodò non magis || ministratio Spiritûs erit in gloriâ?

9. Nam si ministratio damnationis gloria est: multò magis abundat ministerium ¶ justitiæ in gloriâ.

10. Nam nec glorificatum est, quod ** claruit in hâc parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multò magis quod manet, in gloriâ est.

12. Habentes igitur talem spem, multâ †† fiduciâ utimur:

13. et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur, (Exod. 34. 33.)

14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usquè in hodiernum enim diem ‡‡ idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniàm in Christo evacuatur)

15. sed usquè in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cùm autem conversus §§ fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

---

* Vos, sc. palàm facitis quod estis opus Christi, quâ fideles; scriptum à Christo per ministerium nostrum virtute Spiritûs Sancti.

† Boni meritorii.

‡ *Non litterâ*, nos quidem ministros fecit, non scriptœ veteris legis, sed novæ, quâ datur Spiritus Sanctus ad illam implendam.

§ Ministerium legis scriptæ in lapidibus, quæ lex mortem minitabatur, fuerit Moysi gloriosum; ità ut, etc.

|| Quantò magis ministerium novæ legis.

¶ Ministerium novæ legis quæ justitiam operatur.

** In hâc comparatione. Ministerium Mosaïcum quod glorificatum fuit, cum Evangelio comparatum, ingloriosum prorsùs haberi debet.

†† Gr. libertate, audaciâ, in prædicando Evangelium.

‡‡ *Idipsum*, eadem obduratio adhùc remanet, quoties veteris testamenti libros legunt, quià non nisi per fidem in Christum tolli potest.

§§ Populus Israël.

17. Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini, ibi * libertas.

18. Nos verò omnes, † revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quòd sincerâ Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquàm iis quorum mentes excæcatæ sunt: quòd multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbant: momentanea autem tribulatio parit magnam æternamque gloriam.

Ideò habentes ‡ administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus,

2. sed § abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutiâ, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3. Quòd si etiam || opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum:

4. in quibus ¶ Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5. Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum:

6. Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ** ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas †† sit virtutis Dei, et non ex nobis.

8. In omnibus tribulationem patimur, sed non ‡‡ angustia-

---

* *Libertas*, id est, ablato velamine, cordis obduratione. Joan. 4. 24.

† Apertè et palàm gloriam Dei tanquam in speculo et in nos recipimus et in alios remittimus; et in ejusdem gloriæ imaginem vel similitudinem, velut in speculo, transformamur.

‡ Ministerium misericorditer et gratuitò accepimus, in quo non segnescimus.

§ Rejicimus, imò longè sumus ab omni turpitudine occultâ, quæ dedecus secum affert.

|| Quòd si quibusdam velatum sit Evangelium quod prædicamus, hoc reprobis ex eorum culpâ accidit.

¶ Iis, inquam, infidelibus, quorum deus hujus sæculi, diabolus, excæcavit mentes, ut, etc.

** *Ad illuminationem*, ad illuminandum alios lumine nostro, quo cognoscimus gloriam Dei, illis refuso; quæ quidem gloria refulget in facie Christi, id est, in Christo, Dei imagine vivâ.

†† Ut, si quid sublime faciamus, id non à nobis, sed à divinâ potentiâ factum esse constet.

‡‡ Servamur tamen in mediis pressuris.

mur: aporiamur *, sed non destituimur:

9. persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10. † semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut et vita Jesu manifestetur in carne nostrâ mortali ‡.

12. Ergo mors in nobis § operatur, vita autem in vobis.

13. Habentes autem eumdem || spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum, et nos credimus, propter quod et loquimur.

14. scientes quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum.

15. ¶ Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intùs est, renovatur de die in diem.

17. Id enim, quod in præsenti est ** momentaneum et leve tribulationis nostræ, supramodum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,

18. non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Ex certâ spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi à corpore, cùm aliter eâ frui non possint: semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere, dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis: et legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem prædicant, et cujus morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundùm carnem noverunt.

---

* In angustiâ sumus, at nunquam Dei ope destituti.

† Mortem et passionem Domini Jesu per nostra pericula et tribulationes repræsentativè portamus.

‡ Ut in corporibus nostris appareat Jesum vivere, in eo quod toties pericula mortis subimus, nec tamen morimur.

§ In vobis vita spiritualis gignitur per nostram mortem quotidianam.

|| Cum David, qui scripsit, etc.

¶ Universum ministerium nostrum propter salutem vestram, ut in multos gratia diffusa pariat multorum gratiarum actionem quâ glorificetur Deus.

** Præsens hæc levis et momentanea corporis nostri tribulatio, mirè, infinitè excellentius quid efficit, id est, inæstimabilem et æternam gloriam.

SCIMUS enim, quoniàm si terrestris * domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.

2. Nam et in hoc † ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes:

3. si tamen ‡ vestiti, non nudi inveniamur.

4. Nam et qui sumus in hoc § tabernaculo, ingemiscimus gravati: eò quòd nolumus exspoliari ||, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, à vitâ.

5. Qui autem efficit nos in ¶ hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritûs.

6. ** Audentes igitur semper, scientes quoniàm dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino:

7. †† (per fidem enim ambulamus, et non per speciem)

8. ‡‡ audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, et præsentes esse ad Dominum.

9. Et ideò §§ contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi.

10. Omnes enim nos |||| manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

11. Scientes ergo ¶¶ timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterùm commendamus nos vobis, sed occasionem damus *** vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, et non in corde.

---

* Credimus quòd posteaquam corpus nostrum mortale, in quo ad tempus habitamus velut in tabernaculo, dissolutum fuerit, ædificium æternum erit nobis corpus nostrum immortale.

† Propter hoc vehementer desideramus superindui corpore immortali.

‡ Bonis operibus et charitate induti.

§ Dum sumus in hoc corpore mortali.

|| Nolumus mortem expiriri, sed vitâ superindui, ità ut ex mortali reddatur corpus nostrum immortale.

¶ Deus est qui nos format ad superinduendam prædictam immortalitatem, et dedit Spiritum Sanctum quasi immortalitatis futuræ arrham.

** Confidentes.

†† In obscuritate fidei, non in claritate visionis.

‡‡ Gr. confidimus.

§§ Ob hoc præmium laboramus, tam in hâc vitâ quàm post mortem placere Deo.

|||| Non solùm astare, sed et omnes actiones nostras manifestari tam judici quàm omnibus judicandis. Rom. 14. 10.

¶¶ Judicium Domini verè timendum esse, hominibus persuadere contendimus innocentiam nostram; quantùm ad Deum ipse corda nostra intimè novit; imò et vos, ut spero, satis benè nostis quales sumus.

*** Sed hæc scribimus ut materiam vobis præbeamus gloriandi de nobis, et hoc etiam adversùs eos qui exteriùs gloriam captant, dum testimonium conscientiæ non habent.

13. Sive enim * mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniàm si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:

15. et pro omnibus mortuus est Christus: ut, et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundùm carnem. Et si cognovimus secundùm carnem Christum: sed nunc jam non novimus.

17. † Si qua ergo in Christo nova creatura: vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: et dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniàm quidem ‡ Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum § fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur ne acceptam negligant gratiam, ostendens quantùm laboraverit ut probatum se Dei ministrum exhiberet, et admonens ut à convictu et consortio infidelium separentur.

|| ADJUVANTES autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

2. Ait enim; Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. (Isa. 49. 8.)

3. nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: (1 Cor. 10. 32.)

4, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multâ patientiâ, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (1Cor. 4. 1.)

5. in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,

6. in castitate, in scientiâ, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto, in charitate non fictâ,

---

* Sive quasi insanimus gloriando, hoc tamen ad gloriam Dei: sive modestè de nobis loquimur, id vestri causâ facimus.

† Gr. si quis ergo in Christo est, nova creatura est.

‡ Deus in humanâ Christi naturâ generis humani salutem operatus est.

§ *Fecit*, seu potiùs permisit eum reputari peccatorem; vel tractavit eum quasi fuisset ipsummet peccatum, in quo posuerit omnem iniquitatem nostram, ut nos efficeremur justi per Christum.

|| Gr. cooperatores cum Deo.

7. * in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, et à sinistris;

8. per gloriam, et ignobilitatem; per infamiam, et bonam famam: ut seductores, et veraces; sicut qui ignoti, et cogniti:

9, quasi morientes, et ecce vivimus: ut castigati †, et non mortificati:

10. quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.

11. ‡ Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum § est.

12. Non || angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris:

13. eamdem autem habentes ¶ remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini et vos.

14. Nolite ** jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?

15. Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?

16. Qui autem †† consensus templo Dei cum idolis? ‡‡ Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniàm inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. (Lev. 26. 12.)

17. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, §§ dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis:

18. et ego recipiam vos: et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens. (Jer. 31. 9.)

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus quanto amore Corinthios prosequebatur, et quantùm de correctâ ipsorum vitâ in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumve bonum pepererit tristitia, quam ex suâ acceperant epistolâ.

HAS ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritûs, perficientes

---

* In Evangelio quod non adulteramus sicut pseudapostoli vestri, *in virtute Dei*, in miraculis, *per arma*, in rectitudine justitiæ omni ex parte versamur.

† Quasi malefactores à magistratibus flagris cædimur, at non occidimur.

‡ Ad liberè vobis loquendum et vos instruendum.

§ Per charitatis affectum.

|| Vos multùm diligo: sed non me diligitis.

¶ Amoris æqualitatem habete, et erga me dilatentur charitate corda vestra.

** Intimam inire necessitudinem, ob cultûs disparitatem et indè periculum.

†† Idola haud conveniunt templo Dei.

‡‡ 1 Cor. 3, 16. Per gratiam.

§§ Isa. 52. *separamini*, non habitatione seu conversatione (nisi adsit periculum) sed animo: et ab omni eorum inquinamento carnis et spiritûs mundos vos servate.

sanctificationem in timore Dei.

2 * Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico, prædiximus enim quòd in cordibus nostris estis, ad commoriendum, et ad convivendum.

4. Multa mihi † fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ.

5. Nam et cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intùs timores.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu ‡ Titi.

7. Non solùm autem in adventu ejus, sed etiam in § consolatione, quâ consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8. Quoniam etsi contristavi vos in epistolâ, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quòd epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9. nunc gaudeo: non quià contristati estis, sed quià contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. (1 Pet. 2. 19.)

11. Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: || sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed ¶ vindictam; in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis,

13. coram Deo: ideò consolati sumus. In consolatione autem nostrâ, abundantiùs magis gavisi sumus super gaudio Titi, quià refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis:

14. et si quid apud illum de

---

* Nos corde vestro amplectamini.

† Confidens vos admonitiones meas benè recepturos esse.

‡ A vobis reversi et de vestro bono statu et correctione me certiorem facientis.

§ Propter consolationem quam in vobis accepit, *vestrum desiderium*, videndi me, *æmulationem*, zelum in mei defensionem, ita ut majus sit gaudium meum, quàm dolor quòd vos contristassem.

|| Imò et insuper effecit ut excusassetis vos apud Titum super negotio fornicarii, et ad indignationem provocavit vos adversùs fornicarium illum, et ad *timorem*, ne quid simile in posterum vobis contingat.

¶ Et ad *vindictam*, id est, ad castigationem illi infligendam.

vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est,

15. et viscera ejus abundantiùs in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrûm obedientiam, quomodò cum timore et tremore excepistis illum.

16. Gaudeo quòd in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus qui Jeresolymis agebant prompto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo admonens, ut quod jam dudùm facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent: et ministros collaudat quos ad eam mittit colligendam.

NOTAM autem facimus vobis, fratres, * gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ:

2. quòd in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit: et altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorum †:

3. quià ‡ secundùm virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt,

4. cum multâ § exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut || speravimus, sed semetipsos dederunt primùm Domino, deindè nobis per voluntatem Dei;

6. ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodùm cœpit, ita et perficiat in vobis etiam ¶ gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientiâ, et omni sollicitudine, insuper et charitate vestrâ in nos, ut et in hâc gratiâ ** abundetis.

8. Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9. Scitis enim †† gratiam Domini nostri Jesu Christi,

---

* Tum in profectu eorum spirituali, tum maximè in patientiâ, et beneficentiis et eleemosynis quas ibi collegimus.

† Abundanter tamen contulerunt in usum egenorum in Judæâ; idque in simplicitate et sinceritate cordis.

‡ Non tantùm secundùm facultates suas, sed supra vires prompti fuerunt ad retribuendum.

§ Obtestatione, ut eleemosynas pauperibus communicandas de manibus eorum susciperemus.

|| Superarunt spem et expectationem nostram, non sua modo sed et semetipsos tradiderunt primùm Domino, etc.

¶ Collectionem apud vos eleemosynæ in Jerusalem mittendæ.

** In elargitione eleemosynarum quas apud vos Titus colligere conabitur.

†† Beneficentiam Christi erga nos.

quoniàm propter vos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopiâ vos divites essetis.

10. Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solùm facere, sed et velle cœpistis ab anno priore:

11. nunc verò et facto perficite: ut quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod habetis *.

12. Si enim voluntas prompta est; secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet.

13. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut et illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est:

15. † Qui multum, non abundavit: et qui modicum, non minoravit.

16. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi,

17. quoniàm exhortationem quidem suscepit: sed cùm sollicitior esset, suâ voluntate profectus est ad vos.

18. Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:

19. non solùm autem, sed et ordinatus est ‡ ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram:

20. devitantes hoc, ne quis nos § vituperet in hâc plenitudine, quæ ministratur à nobis.

21. Providemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus. (Rom. 12. 17.)

22. Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpè sollicitum esse: nunc autem multò sollicitiorem, || confidentia multa in vos,

23. sive pro Tito, qui est socius meus, et in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24. ¶ Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, et nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

---

* Pro viribus.

† Exod. 16. 18. *Multum*, supple collegit. *Minoravit*, non minùs habuit manna.

‡ *In hanc gratiam*, simul cum Paulo designatus ad hoc ministerium, sc. eleemosynarum procurandarum et erogandarum.

§ Suspicetur malè haud fideliter à nobis tractari tam largas eleemosynarum summas.

|| *Confidentiâ*, confidentes vos dignè suscepturos, fratres hos quos ad vos mittimus.

¶ Declarate charitatem vestram in illos, imò et indè etiam manifestate quòd gloriatio nostra in vobis non sit inanis, et hoc in conspectu Ecclesiarum, seu erga illas Ecclesias à quibus missi sunt.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam promptè et abundanter tribuendam; admonens ne ex hoc inopiam metuant, sed divinæ fidant providentiæ: variosque recenset illius eleemosynæ fructus.

Nam de * ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis.

2. Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniàm et Achaïa parata est ab anno præterito, et vestra æmulatio provocavit plurimos.

3. Misi autem fratres: ut ne quòd gloriamur de vobis, † evacuetur in hâc parte, ut (quemadmodùm dixi) parati sitis:

4. ne cùm venerint Macedones mecum, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hâc ‡ substantiâ.

5. Necessarium ergo existimavi rogare, fratres, ut præveniant ad vos, et præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam §.

6. Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitiâ, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.

8. Potens est autem Deus omnem || gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.

9. sicut scriptum est: ¶ Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.

10. Qui autem administrat ** semen seminanti: et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo††.

12. Quoniàm ministerium hujus officii, non solùm sup-

---

* De ministrandis eleemosynis quid decrevimus, superfluum esset vobis scribere.

† Appareat falsa in hoc eleemosynarum ministerio.

‡ In hoc negotio.

§ *Sic quasi,* ut benedictionis nomen mereatur, et non ex avarâ et parcâ manu.

|| Ne timueritis inopiam, ob beneficentiam vestram, redundabit in vobis affluentia.

¶ Psal. 111. 9. Non perduntur dispersæ opes in pauperes, sed justificant coram Deo.

** Seminis comparatione eleemosynæ bonum et fructum describit: eleemosynarii raró necessariis destituuntnr.

†† Quæ facit ut nos gratias agamus Deo.

plet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per * probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientiâ confessionis vestræ, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes,

14. et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Incipit suam aperire potestatem, et exantlatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes et abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediebant.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, † absens autem confido in vobis.

2. ‡ Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam quâ existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundùm carnem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus.

4. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5. et omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

6. et in promptu § habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7. Quæ secundùm faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterùm apud se : quià sicut ipse Christi est, ita et nos.

8. Nam, et si || ampliùs aliquid gloriatus fuero de potestate nostrâ, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, et non in destructionem vestram : non erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas:

10. quoniàm quidem epis-

---

* Probatâ vestrâ liberalitate per hoc ministerium, glorificant Deum, in confessione fidei vestræ quâ Evangelium suscepistis.

† In conspectu vestro submissè me gero, absens verò per epistolas audaciùs ago.

‡ Obsecro, inquam, ut caveatis ne deinceps præsens cogar cum tantâ fiduciâ et audaciâ potestatem meam exercere in quosdam ex vobis, quantâ absens illam exercere existimor.

§ Potestatem puniendi, etc. quâ utemur cùm omnes ferè obedientes fueritis, nolo verò quamdiù tam multi sunt inobedientes inter vos.

|| Præ detractoribus meis, et pseudoapostolis vestris, sive in prædicando sive in puniendo.

tolæ, inquiunt, graves sunt et fortes: præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis:

11. hoc cogitet qui ejusmodi est, quià quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentes in facto.

12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes nosmetipsos nobis.

13. Nos autem non in * immensum gloriabimur, sed secundùm mensuram regulæ, quâ mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usquè ad vos.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usquè ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ †, in vobis magnificari secundùm regulam nostram in abundantiam,

16. ‡ etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in alienâ regulâ in iis quæ præparata sunt gloriari.

17. Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. (Jer. 9. 23. 1 Cor. 1. 31.)

18. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit quarè nihil subsidii ab eis acceperit: deindè ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quàm illis, sua recenset encomia; et primùm adversa quæ perpessus est; prædicando Christi fidem, et labores ac sollicitudines.

Utinam sustineretis § modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me:

2. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi || enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

3. Timeo autem, ne sicut serpens Evam seduxit astutiâ suâ, ita ¶ corrumpantur sensus vestri, et excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

4. Nam si is qui venit, alium Christum prædicat **, quem

---

* Ultra metas laborum nostrorum sicut faciunt vestri pseudoapostoli, *sed secundùm*, etc. Eph. 4. 7. ad prædicandum Evangelium.

† Crescente fide vestrâ, abundantiùs laudari à vobis, etiam juxta regulam et mensuram laboris nostri.

‡ Imò et in regionibus illis quæ ultra vos sunt spero me Evangelizare.

§ In gloriatione et commendatione mei ipsius, quod insipientiæ speciem in se habet.

|| Veluti paranymphus, et nuptiarum vestrarum spiritualium pronubus, trado vos Christo ut virginem incorruptam viro suo.

¶ Sensus mentis vestræ per pseudoapostolos, ut à purâ et incorruptâ fide Christi excidatis.

** Perfectiorem doctrinam.

non prædicavimus; aut alium spiritum * accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium †, quod non recepistis: rectè pateremini.

5. Existimo enim nihil me minùs fecisse à magnis Apostolis.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientiâ: in omnibus autem manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniàm gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?

8. Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cùm essem apud vos, et egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à Macedoniâ: et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo.

10. ‡ Est veritas Christi in me, quoniàm hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaïæ.

11. Quarè? Quià non diligo vos? Deus scit.

12. Quod autem facio et faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi.

14. Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundùm opera ipsorum.

16. Iterùm dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem § accipite me, ut et ego modicum quid glorier)

17. quod loquor, non loquor secundùm Deum, sed quasi in insipientiâ, in hâc substantiâ gloriæ.

18. Quoniàm multi gloriantur secundùm carnem: et ego gloriabor ||.

19. Libenter enim suffertis insipientes: cùm sitis ¶ ipsi sapientes.

20. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit**, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit ††:

21. secundùm ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hâc parte. In quo quis audet (in insipientiâ dico)

---

* Præstantiores gratias.

† Aliud excellentius.

‡ Teste Christo, verum est quod dico. Nolo gloriationem hanc, quâ dico, me gratis Evangelium prædicasse, interrumpi.

§ Saltèm ut talem me suscipite, et tolerate, ut sicut ipsi pseudoapostoli multùm, ita et ego paululùm de me glorier.

|| Et ego possem gloriari.

¶ Ironicè dicitur, quià tolerabant pseudoapostolos ineptè gloriari.

** Munera à vobis extorquet.

†† Ignominiosè vobis in faciem exprobrat peccata vestra.

audeo et ego :

22. Hebræi sunt, et ego : Israëlitæ sunt, et ego : Semen Abrahæ sunt, et ego :

23. Ministri Christi sunt, (ut minùs sapiens dico) plus ego : in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.

24. A Judæis quinquies, * quadragenas, una minus, accepi.

25. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, (Act. 16. 22. 14. 18. 27. 41.)

26. in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus :

27. in labore et ærumnâ, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate :

28. † præter illa quæ extrinsecùs sunt, instanti mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, et ego non infirmor ? quis scandalizatur, et ego non uror ?

30. Si gloriari oportet : quæ infirmitatis meæ ‡ sunt, gloriabor.

31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quòd non mentior.

32. Damasci præpositus Gentis Aretæ regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet : (Act. 9. 24.)

33. et per fenestram in sportâ dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14, divinas visiones, et de dato sibi carnis stimulo, ostendens quòd eum compulerint ut se laudaret, cùm ab illis potiùs debuisset commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhùc immolari paratus est : sed metuit ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhùc involutos.

Si gloriari oportet (non expedit quidem :) veniam autem ad visiones et revelationes Domini.

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim ; (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usquè ad tertium cœlum.

3. Et scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive

* Deut. 25. 3. Lex præscribit ut 40 numerum verbera non excedant.

† Imò et præter illa extrinseca, quæ commemoravi, adhùc habeo afflictiones intrinsecas, dolores animi ex negotiis et difficultatibus quæ quotidiè accidunt.

‡ In eis quæ passus sum, et propter quæ solent homines contemni.

extra corpus, nescio, Deus scit)
4. quoniàm raptus est in Paradisum: et audivit arcana* verba, quæ non licet homini loqui.

5. Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.

6. Nam, et si voluero gloriari, non ero insipiens: † veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet à me:

9. et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Cùm enim infirmor, tunc potens sum.

11. Factus sum ‡ insipiens, vos me coëgistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum:

12. § signa tamen Apostolatûs mei facta sunt super vos, in omni patientiâ, in signis, et prodigiis, et virtutibus.

13. Quid est enim, quod minùs habuistis præ cæteris Ecclesiis, nisi quòd ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14. Ecce, tertiò hoc paratus sum venire ad vos: et non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.

15. Ego autem libentissimè || impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minùs diligar.

16. Sed esto: ego vos non gravavi: sed cùm essem astutus, dolo vos cepi.

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19. ¶ Olim putatis quòd

---

* Ineffabilia verba vel signa, quæ impossibile est.

† Necessitas excusat gloriationem veram.

‡ Gloriando sc. et meipsum laudando, *coëgistis*, eò quòd tanti facitis novos vestros magistros.

§ Opera et miracula à me facta apud vos, sunt argumenta firmissima Apostolatûs mei inter vos, imò et æqualitatis meæ cum summis illis Apostolis.

|| Et mea omnia et meipsum insumere, imò mori paratus sum pro vestrâ salute.

¶ Numquid iterùm putatis me velle Apologiam facere. Nequaquam.

excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram.

20. Timeo enim, ne fortè cùm venero, * non quales volo, inveniam vos: et ego inveniar à vobis †, qualem non vultis: ne fortè contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos:

21. ne iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos; et lugeam multos ex iis qui antè peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam super immunditiâ, et fornicatione, et impudicitiâ, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis qui peccaverunt, quò ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severè eos castigare datâ sibi à Christo potestate, cujus virtutem meritò deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, et salutationes.

ECCE tertio hoc venio ad vos: ‡ In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.

2. Prædixi, et prædico, ut præsens, et nunc absens, iis qui antè peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniàm si venero iterùm, non parcam.

3. An § experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos || infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5. Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quià Christus Jesus in vobis est? nisi fortè reprobi estis ¶?

6. Spero autem quòd cognoscetis, quià nos non sumus ** reprobi.

7. Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati †† appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus.

8. Non enim possumus ali-

---

* Correctos à vitiis, de quibus in priori meâ Epistolâ.

† Severus pater et judex.

‡ Deut. 19.15. Matt. 18.16. Joan. 8.17. Heb. 10.28. judicanda est lis omnis juxta duorum vel trium testimonium; hâc ratione insinuat Apostolus Corinthios peccatores haud temerè judicatùrum.

§ Vultis experiri an potestate à Christo acceptâ utar? Christus adeò potens est erga vos, ut sicut vobis benefecit, ita et delinquentes inter vos possit punire, si necesse sit.

|| Obnoxii sumus injuriis propter illum. Potentes tamen erimus, instar Christi, ad vos puniendos quandò opus fuerit.

¶ Degeneres.

** Degeneres. Apostolicâ potestate destituti.

†† Non hoc dico ut videar potens, aut magni nominis apud vos. Nam ut vilem et potestate destitutum haberi non curo, modò vos in bono perseveretis.

quid adversùs veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniàm nos infirmi sumus, vos autem potentes * estis. Hoc et oramus vestram consummationem †.

10. Ideò hæc absens scribo, ut non præsens duriùs agam, secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, et non in destructionem.

11. De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Sancti Spiritûs sit cum omnibus vobis. Amen.

---

* Vos autem adeò potentes vitâ et moribus, ut nihil possim in vos.

† Vestram in virtute perfectionem.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD GALATAS.

Galatæ, ad fidem ab Apostolo primùm conversi, falsorum quorundam didascalorum hortatu, ad circumcisionem, et ceremoniarum legis exercitium, discesso Paulo, rediêre; quos ad veritatem Evangelicam reducere conatur in hâc Epistolâ. Creditur scriptam fuisse Româ, vel, ut alii volunt, ab Epheso.

CAPUT PRIMUM.

Reprehendit Galatas Apostolus quòd abduci se permiserint à veritate quam ab ipso acceperant, cùm sola hæc tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, et tantâ solertiâ posteà illam docuerit, quantâ ipsam anteà impugnabat: addens quomodò ipsum Deus ad evangelizandum segregaverit.

PAULUS Apostolus non ab * hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis:

2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.

3. Gratia vobis et pax à Deo Patre, et Domino nostro Jesu Christo,

4. qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de † præsenti sæculo nequam, secundùm voluntatem Dei et Patris nostri,

5. cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.

6. Miror quòd sic tam citò transferimini, ab ‡ eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium:

7. quod non est § aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi.

8. Sed licet nos, aut An-

---

* Necesse fuit Apostolo scripturo adversùs pseudoapostolos primùm stabilire Apostolicam suam authoritatem, quam divinitus sibi traditam fuisse affirmat.

† Segregaret nos ab impiis hujus sæculi.

‡ A Domino Deo Patre, qui vos vocavit in participationem gratuitorum beneficiorum Christi.

§ Evangelium, sed sunt, etc.

gelus de cœlo evangelizet vobis præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema sit *.

9. Sicut prædiximus, et nunc iterùm dico : Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.

10. † Modò enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhùc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quià non est secundùm hominem : (1 Cor. 15. 1.)

12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. (Eph. 3. 3.)

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaïsmo : quoniàm supra modum persequebar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam,

14. et proficiebam in Judaïsmo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam,

16. ‡ ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus : continuò non § acquievi carni et sanguini,

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meòs Apostolos : sed abii in Arabiam : et iterùm reversus sum Damascum :

18. deindè post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum ||, et mansi apud eum diebus quindecim :

19. alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quæ autem scribo vobis ; ecce coram Deo, quià non mentior.

21. Deindè veni in partes Syriæ, et Ciliciæ.

22. Eram autem ¶ ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo :

23. tantùm autem auditum habebant : Quoniàm qui persequebatur nos aliquandò, nunc evangelizat fidem, quam aliquandò expugnabat :

24. et in me clarificabant Deum.

---

* Sit execrabilis, maledictus, excommunicatione dignus.

† An apud homines, veluti judices, an apud tribunal Dei hanc causam ago?

‡ Ut per me mundo manifestaret Evangelium Filii sui.

§ Non contuli Evangelium mihi revelatum cum quovis mortalium.

|| Invisere honoris gratiâ, tanquam caput Apostolorum et totius Ecclesiæ.

¶ Hoc totum, ut probet se à nemine mortalium didicisse Evangelium.

CAPUT II.

Paulus Evangelii veritatem liberè semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, et nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palàm reprehendit Cepham, ostendens quòd non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

DEINDE post annos quatuordecim, iterùm ascendi Jerosolymam cum Barnabâ, * assumpto et Tito.

2. Ascendi autem secundùm revelationem: et contuli illis † Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsùm autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in ‡ vacuum currerem, aut cucurrissem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4. § sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

5. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos:

6. ab iis autem, qui videbantur esse || aliquid, (quales aliquandò fuerint, nihil meâ interest. Deus personam hominis non accipit ¶) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.

7. Sed econtrà cùm vidissent quòd creditum est mihi Evangelium ** præputii, sicut et Petro circumcisionis:

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes)

9. et cùm cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem:

10. †† tantùm ut pauperum memores essemus: quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

---

* Tametsi incircumcisus, adeò certus eram circumcisionem esse abolitam.

† Communicavi publicè doctrinam meam; privatim verò cum primariis Apostolis, qui majoris erant pretii et æstimationis, Petro, Jacobo, Joanne.

‡ Ne traducerer diversum aliquid ab iis prædicare, et sic infructuosè.

§ Ne quidem propter, etc. qui urgebant ut Gentiles facti Christiani circumciderentur, tollebant *libertatem* à lege Mosaïcâ, ut in servitutem ejusdem legis, etc.

|| Ut sup. v. 2. *ab iis*, primariis apud Judæos, supple, nihil mihi accessit.

¶ Deut. 10. 17. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 16. Act. 10. 34. Eph. 6. 9. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17.

** Evangelii prædicationem apud Gentiles.

†† Hoc tantùm admonebant, ut pauperum in Judæâ *memores*, etc.

11. Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quià reprehensibilis erat.

12. Priùs enim quàm venirent quidam à Jacobo, cum Gentibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant.

13. Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cùm Judæus sis, gentiliter vivis, et non Judaicè: quomodò Gentes cogis Judaizare?

15. Nos naturâ Judæi, et non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem quòd non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. (Rom. 3. 20.)

17. Quòd si quærentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.

18. Si enim quæ destruxi, iterùm hæc ædifico: prævaricatorem me constituo.

19. Ego enim per legem, * legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci †.

20. Vivo autem, jam ‡ non ego: vivit vero in me Christus. Quòd autem nunc vivo in carne: in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abrahæ, ita et posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus Sanctus: subditi autem legi, cùm nemo præstet legem, maledicti sunt; sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab eâ liberavit: promissiones verò factæ Abrahæ per fidem complentur, licet interim lex tamquàm pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

O § INSENSATI Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, antè quorum oculos Jesus Christus præscriptus

---

* Lex ipsa me docuit se non esse perpetuam, sed Messiæ (Christi Evangelio) se debere cedere, ac ideò per ipsammet, ei mortuus et substractus sum, desinens illi obnoxius esse.

† Per baptismum mortuus sum legi et vivo Christo per merita mortis suæ.

‡ Id est, ex meipso, sed per efficaciam gratiæ Christi.

§ Stupidi, et tardi corde ad credendum, Luc. 24.

est *, in vobis crucifixus ?

2. Hoc solum à vobis volo † discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei ?

3. Sic stulti estis, ut ‡ cùm Spiritu cœperitis, nunc carne consummemini ?

4. Tanta passi estis sine causâ ? si tamen sine causâ.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei ?

6. Sicut scriptum est: § Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam.

7. Cognoscite ergo, quià qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ.

8. || Providens autem Scriptura, quià ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: Quià benedicentur in te omnes Gentes.

9. Igitur qui ¶ ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10. Quicumque enim ** ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.

11. †† Quoniàm autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: quià justus ex fide vivit.

12. ‡‡ Lex autem non est ex fide, sed, Qui fecerit ea, vivet in illis.

13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum §§: quià scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno:

14. ut in |||| Gentibus bene-

---

* Ante scriptum à Prophetis, Christum ut talem vobis adeò clarè proposui, ac si propriis oculis illum vidissetis.

† Hoc solum interrogo, ad hoc respondete.

‡ Postquam Spiritûs Sancti charismata accepistis, vultis jam perfectionem quærere in carnalibus legis ceremoniis.

§ Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Jac. 2. 23. exemplum proponit quo non per opera legis sed per fidem justitia obtenta fuit.

|| Cùm præviderat Deus justificandas esse gentes per fidem, voluit hoc prænuntiatum esse Abrahæ patri credentium, nempè, quòd benedicentur, etc. Gen. 12. 3. Eccli. 44. 20.

¶ Sicut Abraham per fidem promissam benedictionem promeruit, ita qui benedictionem æternam assequi volunt, illam per fidem expectare debent.

** Qui ex operibus legis benedictionem expectant, execrationi obnoxii sunt, Deut. 27. 26.

†† Quod autem nemo sperans justificari ex operibus legis, justificatur apud Deum, constat, quià justus ex fide vivit. Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.

‡‡ Opera ex lege facta non sunt opera ex fide facta; quamvis enim is qui omnia quæ lex præscribit integrè et perseveranter observaret, vivet vitâ justitiæ et salutis, hoc tamen nemo unquam præstitit nec præstabit nisi ex fide, Levit. 18. 5.

§§ Non ita Christus re verâ; sed similitudinem quandam maledicti sustinuit in cruce, Deut. 21. 23.

|||| Ut inter omnes gentes compleretur benedictionis promissio Abrahæ facta, per Jesum Christum; ut per fidem in eum acciperemus spiritum charitatis et adoptionis,

dictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritûs accipiamus per fidem.

15. Fratres (secundùm hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat*.

16. Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17. † Hoc autem dico: testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos et triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18. Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

19. ‡ Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos § in manu mediatoris.

20. Mediator autem || unius non est: Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversùs promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, verè ex lege justitia.

22. Sed conclusit ¶ Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23. Priùs autem quàm veniret fides, ** sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat.

24. Itaque lex †† pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.

26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.

27. ‡‡ Quicumque enim in

---

etiam per Prophetas nobis promissum.

* Multò minùs testamentum seu pactum Dei cum Abraham, Heb. 9. 17.

† Hinc concludo testamentum à Deo confirmatum non posse fieri irritum; lex enim quæ data fuit post 430 annos à promissione, non potest irritum facere testamentum seu pactum tantò ante à Deo firmatum, ut sic aboleatur Dei promissio.

‡ Ad quid igitur lex, si omnia ex promissione? vel ad coacervandas, vel forsan ostendendas et augendas, *ut sup.* Rom. 3. non finaliter sed occasionaliter, usquè dum veniret Christus.

§ Angelorum ministerio digesta ac lata. Deut. 33. per Moysen, vel etiam per Jesum Christum.

|| Duorum saltem est omne medium, Moyses mediator inter Deum et populum Israëliticum, Christus inter Deum et homines.

¶ Scriptura sacra vetus testamentum concludit, et quasi captivos tenet omnes homines sub peccato, Rom. 3. 9. ut promissa hæreditas justitiæ daretur credentibus in Christum Jesum.

** Ante fidem in Christum nos Judæi sub imperio legis quasi in custodiâ concludebamur et coërcebamur à gravioribus criminibus, hoc est, servabamur in fidem revelandam per Christum.

†† Lex instar pædagogi nos, dum parvuli essemus, id est, ad vitia proclives, coërcuit et duxit ad fidem in Christum quâ justificaremur.

‡‡ Rom. 6. 3. sive Gentilis sive Judæus, incorporati estis Christo per baptismum, in novum hominem.

Christo baptizati estis, Christum induistis.

28. * Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29. Si autem † vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundùm promissionem heredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum, Judæi, in modum heredis adhùc parvuli, sub lege continebantur, tamquàm sub tutore: conatur autem eos à legis servitute revocare, cùm fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans quanto fervore ipsum ac prædicationem ipsius anteà acceperant: et simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis, duo testamenta designantibus: per quod docet legis æmulatores à Christi hereditate ejiciendos.

DICO autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cùm sit dominus omnium:

2. sed sub tutoribus et actoribus est, usquè ad præfinitum tempus à patre:

3. ita et nos cùm essemus parvuli, sub ‡ elementis mundi eramus servientes.

4. At ubi venit § plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,

5. ut eos, qui sub lege erant, || redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6. Quoniàm autem ¶ estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater.

7. Itaque jam non ** est servus, sed filius. Quòd si filius: et heres per Deum.

8. †† Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui naturâ non sunt dii, serviebatis.

9. Nunc autem cùm cognoveritis Deum, ‡‡ immò cogniti sitis à Deo: quomodò conver-

---

transformati.

* Nullum baptizatorum discrimen apud Christum. vid. Rom. 3.

† Vos membra Christi, ut sup. Christus verò semen Abrahæ in quo promissa complenda erant, ergo et vos æquè ac Judæi semen Abrahæ estis.

‡ Nos Judæi, qui de rebus divinis et verâ justitiâ nihil sapiebamus, ac ideò pueri respectu hæreditatis promissarum benedictionum nobis suo tempore tradendarum, eramus sub corporalibus signis et carnalibus ceremoniis quasi servitute detenti.

§ Impleto tempore à Patre nostro æterno præfinito.

|| A servitute legis, suos faceret, dato pretio.

¶ Quòd sitis filii, constat ex eo quod Deus dedit vobis Spiritum Sanctum, per quem clamatis et Deum appellatis Patrem vestrum.

** Quisquis es, Galatas alloquitur.

†† Antequàm filii essetis Gentiles eratis.

‡‡ Imò verò et cogniti et dilecti à Deo, qui vos ad eum cognoscendum attraxit. Cur vultis iterùm in servitutem relabi, et servare cere-

timini iterùm ad infirma et egena elementa, quibus denuò servire vultis?

10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos.

11. Timeo vos, ne fortè sine causâ laboraverim in vobis.

12. *Estote sicut ego, quià et ego sicut vos: fratres, obsecro vos: Nihil me læsistis.

13. Scitis autem quià per † infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: et tentationem vestram in carne meâ

14. non ‡ sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

15. Ubi est ergo § beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quià, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17. || Æmulantur vos non benè: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.

18. ¶ Bonum autem æmulamini in bono semper: et non tantùm cùm præsens sum apud vos.

19. Filioli mei, quos iterùm ** parturio, donec formetur Christus in vobis.

20. Vellem autem esse apud vos modò, et †† mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22. Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: ‡‡ unum de ancillâ, et unum de liberâ.

23. Sed §§ qui de ancillâ, secundùm carnem natus est: qui autem de liberâ, per repromissionem |||| :

24. quæ sunt per allego-

---

monias legales quæ nihil ad justitiam et salutem conferunt sine fide in Messiam.

* Sicut ego abjeci Judaïcas ceremonias, ita facite et vos, nam et ego accommodavi me vestræ infirmitati. *Obsecro*, supple ut faciatis quod dixi. Si quid duriùs dixi, non à vobis injuriâ lacessitus id feci, sed ex solâ charitate, et amore vestræ salutis.

† Per varias afflictiones et persecutiones diversorum generum mihi illatas, quæ vobis tentatio erant.

‡ Non fuistis tentati ad me contemnendum, vel ad Evangelium respuendum.

§ Gratulatio vestra quâ me beatum dixistis? at jam proh dolor! res longè aliter se habent.

|| Simulant pseudoapostoli vestri zelum se habere salutis vestræ, sed à veritate et libertate Evangelii excludere vos volunt, ut eos tanquam patres et magistros habeatis.

¶ Æmulamini quemque in rebus bonis et constanter, etiam me absente.

** Generatione spirituali, ad veritatem Evangelicam vos iterùm revoco; donec formam Christi, id est, fidem veram absque legalium observatione accipiatis.

†† Ut inflecterem vocem seu aptarem sermonem meum particulari conditioni vestræ, quam absens non video. Afficior pudore, ob levitatem vestram.

‡‡ Gen. 16. 15. *ancillâ*, servâ Agar. *De liberâ*, Sarâ. Gen. 21. 2.

§§ Ismael. *Secundùm carnem*, juxta communem generandi naturæ legem carni insitam.

|||| Isaac, genitus supra virtutem

riam dicta. Hæc enim sunt
duo testamenta. Unum qui-
dem in monte Sinâ, in servi-
tutem generans: quæ est
Agar:
25. * Sina enim mons est
in Arabiâ, qui conjunctus est
ei quæ nunc est Jerusalem,
et servit cum filiis suis.
26. † Illa autem, quæ sur-
sùm est Jerusalem, libera est;
quæ est mater nostra.
27. Scriptum est enim:
‡ Lætare, sterilis, quæ non
paris: erumpe, et clama, quæ
non parturis: quià multi filii §
desertæ, magis quàm ejus quæ
habet virum.
28. Nos autem, fratres, se-
cundùm Isaac promissionis fi-
lii sumus. (Rom. 9. 8.)
29. || Sed quomodò tunc
is, qui secundùm carnem na-
tus fuerat, persequebatur eum,
qui secundùm Spiritum: ita
et nunc.
30. Sed quid dicit Scriptu-
ra? ¶ Ejice ancillam, et filium
ejus: non enim heres erit filius
ancillæ cum filio liberæ.
31. Itaque, fratres, non su-
mus ancillæ filii, sed liberæ:
quâ libertate Christus nos li-
beravit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructûs Christi, in quo nec prodest circumcisio nec præputium, sed fides viva: hortatur ergo ut caveant à seductoribus, studeantque mutuæ dilectioni: caro autem semper repugnans spiritui trahit ad carnis opera, quæ separant à regno cælorum; spiritus autem adfert fructus quibus illud consequimur, etiam si legis opera non præstemus.

** STATE, et nolite iterùm ju-
go servitutis contineri.
2. Ecce ego Paulus dico
vobis: quoniam si circumci-
damini, Christus vobis nihil
proderit. (Act. 15. 1.)
3. Testificor autem rursùs
omni homini circumcidenti se,
quoniam debitor est universæ
legis faciendæ.

---

naturæ per potentiam divinam secundum promissionem.

* Rectè perfluit lex à monte Sinâ (qui sicut et Agar vetus testamentum significat) quià mons horridus est, et extra terram promissionis situs; localiter distans sed mysticè conjunctus ob significationem jam dictam.

† Sara, libera, id est, novi Testamenti Ecclesia, mater nostra, quæ dicitur cœlestis Jerusalem, generat filios in libertatem Evangelicam et amorem.

‡ Isa. 54. 1. alloquitur novi Testamenti Ecclesiam, quæ fuit sterilis, veteri lege stante, ut laudet Deum ob adventum Christi.

§ Multò plures erunt filii ei quæ sterilis fuit.

|| Sed quemadmodùm Ismaël persequebatur Isaac; ita et nunc, qui ex solâ lege justitiam sperant, persequuntur nos qui per supernaturalem virtutem Spiritûs Sancti adoptati sumus in filios.

¶ Gen. 21. 10. *ejice*, ejicienda est lex vetus ab Ecclesiâ Christi.

** Constanter persistite in libertate Evangelii.

4. * Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratiâ excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide, † spem justitiæ expectamus.

6. Nam in Christo Jesu, neque circumcisio ‡ aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

7. Currebatis benè: quis vos impedivit veritati non obedire?

8. § Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.

9. Modicum fermentum totam massam corrumpit. (1 Cor. 5. 6.)

10. Ego confido in vobis in Domino, quòd || nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.

11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhùc prædico: quid adhùc persecutionem patior? Ergo ¶ evacuatum est scandalum crucis.

12. Utinam et abscindantur qui vos conturbant.

13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres: tantùm ne libertatem in ** occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritûs servite invicem.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. (Levit. 19. 18. Matt. 22. 39. Rom. 13, 8.)

15. Quòd si invicem mordetis, et comeditis: videte ne ab invicem †† consumamini.

16. Dico autem: ‡‡ Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.

17. Caro enim concupiscit adversùs Spiritum: Spiritus autem adversùs carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis.

18. Quòd si Spiritu ducimini, non estis sub lege.

19. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,

21. invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

22. Fructus autem Spiritûs est: charitas, gaudium, pax,

---

* Qui in lege veteri justitiam quærit, Christus huic inutilis est.

† Ipsam justitiam speramus per fidem.

‡ Nihil confert ad salutem, sed fides charitate formata totum facit.

§ Levis hæc credulitas vestra non est ex Deo, qui vos primò vocavit.

|| Præter veritatem quam à me accepistis.

¶ Cessavit ergo Judæorum offensio, quâ ob crucis prædicationem scandalizantur, dum dicimus legem abolitam esse per crucem.

** Cavete ne hinc occasionem capiatis ad serviendum carni.

†† Ne salute æternâ vos mutuò privetis.

‡‡ Vivite secundùm Spiritum Sanctum in lege amoris, et sic juxta concupiscentiam carnis nòn facietis. I Pet. 2. 11.

patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23. mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversùs hujusmodi * non est lex.

24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

25. Si Spiritu vivimus, Spiritu et ambulemus.

26. Non efficiamur † inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Cum humilitate juvandus est proximus, nec aliorum laudes curandæ : semperque benè operandum est, ut tempore suo metamus vitam æternam : rursùm monet, ut caveant à seductoribus, qui cùm legem suadeant, ipsi illam non observant : Paulus autem in solo Christo crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec præputium quidquam faciunt.

FRATRES, et si ‡ præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.

4. Opus autem suum § probet unusquisque, et sic in semetipso tantùm gloriam habebit, et non in altero.

5. Unusquisque enim onus suum portabit. (1 Cor. 3. 8.)

6. || Communicet autem, is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis.

7. Nolite errare : Deus non irridetur.

8. Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui seminat in carne suâ, de carne et metet corruptionem : qui autem seminat in Spiritu, de Spiritu metet vitam æternam.

9. Bonum autem facientes, non ¶ deficiamus : tempore enim suo metemus non deficientes.

10. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

11. Videte ** qualibus litteris scripsi vobis meâ manu.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantùm

---

* Nulla est lex his opposita, hæc facientem puniens.

† Quià caduca, et in hominum opinione posita ; ex hujusmodi enim gloriæ cupiditate emanant contentiones, invidiæ.

‡ Quasi ex infirmitate lapsus.

§ Vitam et actiones suas discutiat : in suâ propriâ conscientiâ coram Deo, et non mendicans gloriam ab aliis.

|| Instruenti se in doctrinâ Christianâ, bona temporalia quæ necessaria sunt administret.

¶ 2 Thess. 3. 13. ne simus victi molestiâ, ita ut cessemus.

** Quanta sit epistola ; meâ tamen manu eam scripsi.

ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestrâ * glorientur.

14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mihi mundus † crucifixus est, et ego mundo.

15. In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura ‡.

16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israël Dei.

17. De cetero nemo mihi § molestus sit: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto ||.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

---

* In circumcisione vestrâ, quæ in carne fit.

† Nulla ampliùs est inter mundum et me societas vel communicatio.

‡ Vivens vitâ spirituali per gratiam Jesu Christi, quasi sic de novo creata à Deo.

§ Tædium mihi afferat per hujusmodi contentiones, quales inter vos sunt.

|| Plagas, vincula, et alia hujusmodi signa laborum et passionum corpori suo pro Christo impressa.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD EPHESIOS.

Ephesi, Asiæ Minoris Metropolis, cives Christianos, aliosque ex Gentibus fideles Asianos collaudat Apostolus, ob eorum in fide perseverantiam. Atque præthereà eos instruit in variis fidei mysteriis et doctrinis moralibus. Scripta fuit hæc Epistola Româ, cùm incarceratus fuerit Paulus; missaque per Tychicum Diaconum.

CAPUT PRIMUM.

Deum benedicit Apostolus, qui prædestinatos plurimis, iisque maximis per Christum Filium affecit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Ephesiorum erga proximos, orans ut perfectam adipiscantur sapientiam: ostendens etiam Christi à mortuis suscitati exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam.

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.

2. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali * in cœlestibus in Christo; (2 Cor. 1. 3.)

4. sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate.

5. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, † secundùm propositum voluntatis suæ,

6. in laudem ‡ gloriæ gratiæ suæ, in quâ gratificavit nos in dilecto Filio suo.

7. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus,

---

* Qui spiritualibus beneficiis suis nos affecit, quibus nos ducat ad cœlestia per Christum.

† Ex puro suo beneplacito.

‡ Ut laudetur et glorificetur Dei *Gratia*, quâ gratos sibi nos reddidit per merita Filii sui quem summè diligit.

remissionem peccatorum, secundùm divitias gratiæ ejus,

8. quæ superabundavit in nobis, in omni sapientiâ et prudentiâ:

9. ut notum faceret nobis * sacramentum voluntatis suæ, secundùm beneplacitum ejus, quod proposuit in eo †,

10. in dispensatione plenitudinis temporum, ‡ instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, et quæ in terrâ sunt, in ipso:

11. § In quo etiam et nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ:

12. || ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui antè speravimus in Christo:

13. In quo et ¶ vos, cùm audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo ** et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto,

14. qui est †† pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis: in laudem gloriæ ipsius.

15. Propterea et ego audiens ‡‡ fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis:

17. §§ ut Deus, Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, et |||| revelationis, in agnitione ejus;

18. ¶¶ illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis,

19. et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundùm operationem potentiæ *** virtutis ejus,

20. ††† quam operatus est in Christo, suscitans illum à mor-

---

* Patefacto nobis mysterio voluntatis suæ.

† In seipso.

‡ Elapso tempore definito, instaurare, i. e. adunare per Christum et in Christo, veluti capite, omnia quæ, etc. Angelos scilicet et homines.

§ In quo, sc. Christo, nos etiam Judæi sorte, i. e. non propter merita nostra vocati sumus, sed prædestinati.

|| Ut glorificetur Deus in nobis qui antè, i. e. priores, etc.

¶ *Vos*, Gentiles, in Christo nuper sperare cæpistis.

** Cui credentes accepistis Spiritum Sanctum.

†† Arrha hæreditatis promissæ, usquè dum completæ redemptionis electorum, sanguine Christi acquisitæ, tempus advenerit, id est, finis mundi.

‡‡ Integritatem fidei vestræ.

§§ *Deus, Domini*, quâ homo est vel potiùs Pater Domini, etc. qui simul est Pater omnis gloriæ.

|||| Ut agnoscatis et Deum ipsum et ejus mysteria quæ solâ revelatione divinâ disci possunt.

¶¶ Ut mentis vestræ oculi sint illuminati, ut sciatis quàm magna sint bona quæ per vocationem vestram sperare debetis, quàm immensa sit gloria cœlestis quæ est hæreditas sanctorum.

*** Potentiæ Dei nos ad vitam et gloriam resuscitando.

††† Sicut fuerit in Christo resuscitando.

tuis, et constituens ad dexteram suam in cœlestibus,

21. supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

22. Et omnia subjecit sub pedibus ejus: et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, (Psal. 8. 8.)

23. quæ est corpus ipsius, et plenitudo ejus *, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Peccatis anteà mortui, per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratis per fidem: ostendit Gentes quæ priùs alienæ erant à Dei promissionibus, jam per Christum et fidem, quæ Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis ac Prophetis.

Et vos, cùm essetis † mortui delictis et peccatis vestris,

2. in quibus aliquando ambulastis secundùm sæculum mundi hujus, secundùm principem ‡ potestatis aëris hujus, spiritûs, qui nunc operatur in filios diffidentiæ,

3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus naturâ filii iræ §, sicut et cæteri:

4. Deus autem, qui dives est in misericordiâ, propter nimiam charitatem suam, quâ dilexit nos,

5. et cùm essemus mortui peccatis, convivificavit || nos in Christo, (cujus gratiâ estis salvati)

6. et conresuscitavit, et consedere fecit in ¶ cœlestibus in Christo Jesu:

7. ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.

8. Gratiâ enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est;

9. non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.

11. Propter quod memores estote, quòd aliquandò vos ** Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab eâ quæ dicitur circumcisio in carne, manu factâ:

---

* Quæ quidem Ecclesia est plenitudo et complementum corporis ejus, quâ caput Ecclesia est, qui et omnia in omnibus implet.

† Colos. 2. 13. vitâ spirituali destituti per peccata vestra.

‡ Juxta beneplacitum diaboli principis tenebrarum harum, *Spiritûs* maligni, Dæmonis, qui in incredulis fidei resistentibus operatur.

§ Iræ Dei obnoxii nos Judæi, æquè ac Gentiles.

|| Vivificavit nos cum Christo in baptismo, vitâ nempè justitiæ.

¶ Per Christum Jesum in consummatione sæculi.

** Ex Gentilibus progeniti, ideòque vocabamini præputium à Ju-

12. quià eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israël, et hospites * testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo.

13. Nunc autem in Christo Jesu, vos, qui aliquando eratis † longè, facti estis propè in sanguine Christi.

14. Ipse enim est ‡ pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne suâ:

15. legem mandatorum decretis evacuans, ut § duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis; et pacem iis, qui propè.

18. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.

19. Ergo jam non estis || hospites, et advenæ: sed estis cives sanctorum, et domestici Dei:

20. superædificati super fundamentum Apostolorum, et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu:

21. ¶ in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino:

22. ** in quo et vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis et Apostolis revelatum, quòd Gentes essent per Christum participes promissionum Dei; quem orat ut spiritu corroborentur, et in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edoceantur.

---

dæis qui dicebantur circumcisio, eratis tunc sine notitiâ Christi.

* Peregrini et extranei à pactis Deum inter et populum Israëliticum, et à Messiæ promissione, imò fuistis Athei.

† Remoti à Deo et populo ejus. Nunc autem per meritum passionis Christi facti estis propinqui et conjuncti in unam Ecclesiam cum illis.

‡ Et cum Deo et inter nos ipsos, Judæos et Gentiles, reconciliavit, ex utroque populo unum corpus effecit, eorum inimicitiarum causam diruit per passionem quam in carne sustinuit, nempè, legis Mosaïcæ decreta abrogans, per Evangelii decreta.

§ Ut duos populos crearet sub uno capite (semetipso) in unum novum hominem.

|| Peregrini, extranei, à promissis, sed filii et hæredes per adoptionem.

¶ *In quo*, super quem (Christum) totum Ecclesiæ ædificium construitur, et ita consurgit ut fiat templum Deo sanctificatum ex meritis Christi.

** Super quo, *Vos*, Ephesii Gentiles, coædificamini unà cum fidelibus Judæis in templum, in quo Deus inhabitat per gratiam et operationem Spiritûs Sancti.

* HUJUS rei gratiâ, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus,

2. si tamen † audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis :

3. ‡ quoniàm secundùm revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut suprà scripsi in brevi :

4. § prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi :

5. quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, et Prophetis in Spiritu ;

6. Gentes esse coheredes, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium :

7. Cujus factus sum minister, secundùm donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundùm operationem virtutis ejus. (Sup. 1. 19.)

8. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, (1 Cor. 15. 9.)

9. et illuminare omnes, quæ sit dispensatio || sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit,

10. ¶ ut innotescat principatibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei,

11. **secundùm præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro :

12. †† In quo habemus fiduciam, et accessum in confidentiâ per fidem ejus.

13. Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis : quæ est gloria vestra.

14. ‡‡ Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15. ex quo omnis paternitas in cœlis et in terrâ §§ nominatur,

16. ut det vobis secundùm |||| divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus

---

* Ut vos in habitaculum Dei coædificemini.

† Scitis, vos Ephesii, quòd divinâ dispensatione mihi collatum est munus Apostolicum prædicandi vobis Evangelium.

‡ Per revelationem mihi patefecit Deus mysterium hoc vocationis gentium et legationis meæ.

§ Ita ut, legentes ea quæ scripsi, potestis percipere quantam habeo scientiam de mysterio Christi.

|| Œconomia mysterii.

¶ Ut beatis Angelis in cœlis habitantibus innotescant particulares nonnullæ incarnationis circumstantiæ, in quibus relucet multiplex Dei sapientia, per ea quæ quotidiè in Ecclesiâ geruntur.

** Quæ supradicta implenda sunt suis temporibus juxta propositum Dei ab æterno præfinitum et in Christo factum.

†† In quo per fidem in nomine ipsius audemus confidenter accedere ad Deum.

‡‡ Ut sup. v. 1. quòd nempè sitis *cives sanctorum*, etc.

§§ A Patre æterno omnis familia originem accepit, et tanquam ad finem refertur.

|||| Oro ut det vobis juxta super-

in interiorem hominem,

17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, et fundati,

18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum *:

19. scire etiam supereminentem scientiæ † charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus, secundùm virtutem, quæ operatur in nobis:

21. Ipsi gloria in Ecclesiâ, et in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem Spiritûs hortatur, ostendens Christum diversa diversis dedisse charismata, et ad sui corporis ædificationem varios in Ecclesiâ instituisse ordines ad finem usquè mundi: monet igitur ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursùmque monet ut in hoc corpore manentes, separentur ab iis qui mente excæcati sequuntur effrænè carnis desideria, et novos induant mores damnatis prioribus.

Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione, quâ vocati estis, (Phil. 1. 27.)

2. cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientiâ, supportantes invicem in charitate.

3. solliciti servare unitatem Spiritûs in vinculo pacis. (Rom. 12. 10.)

4. ‡ Unum corpus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in unâ spe vocationis vestræ.

5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

6. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. (Mal. 2. 10.)

7. Unicuique autem nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi. (Rom. 12. 3. 1 Cor. 12. 11. 2 Cor. 10. 13.)

8. § Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit

---

abundantiam bonitatis suæ, corroborari per virtutem Spiritûs Sancti ad perfectionem hominis interioris.

* Mysteriorum Christi omnimoda immensitas.

† Excellentiorem quàm ut clarè cognosci possit, infinitam charitatem Christi, ut omnibus donis divinis abundetis.

‡ Sicut unum corpus estis, ita et unus spiritus estote, vocati estis in unam spem vitæ æternæ.

§ Ad hanc gratuitam largitatem significandam dicit. Psal. 67. 19. cùm ascendisset Christus in cœlum, multas gentes captivas cepit, id est, in suam potestatem reduxit è Diaboli tyrannide per Apostolorum prædicationem.

* dona hominibus.

9. † Quòd autem ascendit, quid est, nisi quià et descendit primùm in inferiores partes terræ?

10. ‡ Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.

11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores, et doctores, (1Cor. 12. 28.)

12. ad consummationem sanctorum § in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi:

13. donec occurramus omnes in || unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi:

14. ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ ¶ in nequitiâ hominum, in astutiâ ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem ** facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus:

16. †† ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

17. Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et Gentes ambulant in vanitate sensûs sui, (Rom. 1. 21.)

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vitâ Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum,

19. qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.

20. ‡‡ Vos autem non ita didicistis Christum.

21. Si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, si-

---

* *Dona*, nempè Spiritûs Sancti.

† Quid aliud sibi vult quod dictum est de Christo, nempè, *quod ascendit*, nisi quòd ipse priùs descendit in terram, vel in limbum Patrum.

‡ Idem Christus qui adeò se humiliavit, ut meruerit ascendere super omnes creaturas.

§ Ad instruendos fideles sanctitate perfectâ, dispensando verbum, ut in unum corpus perfectum compingantur.

|| Donec perveniamus omnes electi in unam eandemque fidem et cognitionem Christi: ita ut corpus Christi mysticum (nos) perficiatur spiritualiter, ad modum corporis viri robusti, in statu ætatis suæ perfecto.

¶ Per fallaciam et versutiam quâ in errorem nos inducere laborant hujusmodi homines.

** Sectantes adeò crescamus in charitate, ut veluti membra omninò correspondeamus capiti nostro, quod est Christus.

†† Ex Christo dependet corpus hoc mysticum per connectionem membrorum, et per operationem seu influxum ejusdem capitis in unumquodque membrum juxta naturam suam, ita ut tandem perficiat unum corpus perfectum per charitatem.

‡‡ Talia non docet Christi Evangelium.

cut est veritas in Jesu,

22. * deponere vos secundùm pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris.

23. Renovamini autem spiritu mentis vestræ, (Rom. 6. 4.)

24. et induite novum hominem, qui secundùm Deum creatus est in justitiâ, et sanctitate veritatis. (Col. 3. 12.)

25. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniàm sumus invicem membra. (1 Pet. 2. 1.)

26. † Irascimini, et nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. (Ps. 4. 5.)

27. ‡ Nolite locum dare diabolo:

28. qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat undè tribuat necessitatem patienti.

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30. Et nolite § contristare Spiritum Sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

31. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur à vobis, cum omni malitiâ.

32. Estote autem invicem benigni, misericordes, || donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

CAPUT V.

Hortatur ut Christum imitentur, longè separati ab omni vitio ac scelerato, et redimentes tempus, assumant spiritualia, quæ tradit, exercitia: uxores vult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi:

2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. (Joan. 13. 34. et 15. 12. 1 Joan. 4. 21.)

3. Fornicatio autem, et om-

* Didicistis, sc. *deponere*, id est, veterem hominem exuere, nempè priorem conversationem, quam habuistis antequàm fuistis Christiani. Col. 3. 8.

† Ita excandescite in scelera fratrum, ut fratres ipsos odio non habeatis. At ne etiam fratrem odisse videamini, videant omnes iram vestram compositam fuisse antè solis occasum.

‡ Jac. 4. 7. sinentes iram vestram durare, quo Diabolus tentandi vos occasionem accipit.

§ Peccatis prædictis Spiritum Sanctum in quo (forsan per sacramentum confirmationis) veluti sigillo obsignati estis usquè in diem resurrectionis.

|| Condonantes. Col. 3. 13.

nis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

4. aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei.

6. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. (Matt. 24. 4. Marc. 13. 5. Luc. 21. 8. 2 Thess. 2. 3.)

7. Nolite ergo effici participes eorum.

8. Eratis enim aliquandò tenebræ; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate:

9. fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitiâ, et veritate:

10. * probantes quid sit beneplacitum Deo:

11. et nolite communicare † operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere.

13. Omnia autem, quæ arguuntur, à ‡ lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: § Surge, qui dormis, et exurge à mortuis, et illuminabit te Christus.

15. Videte itaque, fratres, quomodò cautè ambuletis: non quasi insipientes, (Col. 4. 5.)

16. sed ut sapientes: || redimentes tempus, quoniàm dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. (Rom. 12. 3. 1 Thess. 4. 3.)

18. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu Sancto,

19. loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino,

20. gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.

21. ¶ Subjecti invicem in timore Christi.

---

* Diligenter explorantes quænam opera sint grata Deo.

† Oppositis operibus lucis; sed potiùs reprehendite correctione fraternâ.

‡ Omnia quæ argui merentur, talia lumine Evangelico dignoscuntur, quod autem manifestatur aut dignoscitur ut malum, è tenebris ad lucem per pœnitentiam evadit.

§ Isa. 60. expergescere qui dormis, imò et qui mortuus es in somno peccati.

|| Quod antè actum tempus malè perdidistis, illud benè faciendo reparate, quoniam dies periculis et miseriis pleni sunt.

¶ Inferiores superioribus, in timore Christianis conveniente.

22. * Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino:

23. † quoniàm vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis ejus.

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.

25. Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro eâ, (Col. 3. 19.)

26. ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ ‡ in verbo vitæ,

27. ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.

28. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit §.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam:

30. quià membra sumus corporis ejus, || de carne ejus et de ossibus ejus.

31. Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carne unâ. (Gen. 2. 24. Matt. 19. 5. Marc. 10. 7. 1 Cor. 6. 16.)

32. ¶ Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesiâ.

33. Veruntamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

Filii parentibus, servique dominis obediant: rursùmque parentes erga filios, et domini erga servos sui memores sint officii: monet Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam, ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam ut pro se orent.

FILII, obedite parentibus vestris ** in Domino: hoc enim justum est.

2. †† Honora patrem tuum, et matrem tuam, quod est mandatum primum ‡‡ in promissione:

3. ut benè sit tibi, et sis

* Gen. 3. 16. Col. 3. 18. 1 Pet. 3. 1. *sicut Domino*, sicut Christo, Christum in viris suis considerantes.

† 1 Cor. 11. 3. *sicut*, ad bonum ejus regens eam, sicut Christus Ecclesiam, qui est salvator corporis sui mystici.

‡ Per formam baptismi in quâ sunt verba vitæ.

§ Vir et uxor sunt unum corpus, ac proindè seipsum diligit.

|| In quantum participes sumus ejusdem naturæ humanæ cum illo.

¶ Mysterium hoc de conjunctione viri et uxoris, rei sacratissimæ signum est, significat enim unionem Christi cum Ecclesiâ.

** In quantum doctrina Christi Domini vel præcipit vel permittit.

†† Col. 3. 20. Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Eccli. 3. 9. Matt. 15. 4. Marc. 7. 10. *honora*, reverentiâ, obedientiâ, et suppeditatione rerum necessariarum.

‡‡ Primum cui adjuncta est promissio benedictionis.

longævus super terram.

4. Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplinâ et correptione Domini *.

5. Servi, obedite dominis carnalibus cum timore, et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: (Col. 3. 22. Tit. 2. 9. 1 Pet. 2. 18.)

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bonâ voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus:

8. scientes quoniàm unusquisque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos, domini, eadem facite illis, remittentes minas: scientes quià et illorum, et vester Dominus est in cœlis: et personarum acceptio non est apud eum. (Deut. 10. 17. 2 Paral. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 16. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17.)

10. De cetero, fratres, † confortamini in Domino, et in potentiâ virtutis ejus.

11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias diaboli:

12. quoniàm non est nobis colluctatio adversùs ‡ carnem et sanguinem; sed adversùs principes, et potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus.

13. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in § die malo, et in omnibus perfecti stare.

14. State ergo succincti lumbos vestros || in veritate, et induti loricam justitiæ,

15. et ¶ calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:

16. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere:

17. ** et galeam salutis assumite; et gladium Spiritûs, (quod est verbum Dei)

18. †† per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu: et in ipso vigilantes in omni instantiâ, et obsecratione pro omnibus sanctis;

---

* In castigatione moderatâ et salutari.

† Constanti et forti animo estote adversùs Satanam; freti auxiliatore Domino et potenti fortitudine ejus.

‡ Supple, *tantùm*, id est, cum inimicis corporeis sed etiam spiritualibus, angelis malis, qui in aëre nobis proximò adversantur.

§ Tempore tentationis et periculi.

|| Veram fidem et animi sinceritatem habete pro baltheo militari, justitiam pro thorace.

¶ Studio et zelo prædicandi et promovendi Evangelium pacis.

** Isa. 59. 17. 1 Thess. 5. 8. *galeam*, bonorum operùm spem salutarem, *gladium* à Sancto Spiritu subministratum, *verbum Dei*, doctrinam revelatam sive scriptam sive traditam, symbolum Apostolicum.

†† Assiduis orationibus cum affectu precantes, ut vos pugnantes adjuvet Deus; in hoc ipsum vigiles, et cum instantiâ obsecrantes, Colos. 4. 2.

19. pro me, ut detur mihi * sermo in apertione oris mei cum fiduciâ, notum facere mysterium Evangelii :

20. pro quo legatione fungor in † catenâ, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21. Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam : omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, et fidelis minister in Domino :

22. quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

23, Pax fratribus, et charitas cum fide, à Deo Patre, et Domino Jesu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

---

* 2 Thess. 3. 1. Col. 4. 3. *sermo,* efficax et intrepidus in predicatione Evangelii, quod olim fuit absconditum mysterium.

† Licet in vinculis constitutus ob hanc legationem.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD PHILIPPENSES.

Philippenses, qui Macedones sunt, perseverantes in fide et pseudoapostolos rejicientes, collaudat Apostolus. Eos ad constantiam exhortatur, et pro ipsorum beneficentiâ erga se illis gratias agit. Scripta fuit Româ, Apostolo in carcere agente, missaque per Epaphroditum.

CAPUT PRIMUM.

Ex magno affectu quem habet erga Philippenses, manifestat eis quòd pressuræ suæ in majorem Evangelii fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omninò dissolvi cuperet, et esse cum Christo : eosque adhortatur ut dignè ad Christi Evangelium conversentur, dicens quòd pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

PAULUS et Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, et diaconibus.

2. Gratia vobis et pax à

Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo * in omni memoriâ vestri,

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5. super † communicatione vestrâ in Evangelio Christi à primâ die usquè nunc.

6. Confidens hoc ipsum, quià qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usquè in diem Christi Jesu.

7. Sicut est mihi ‡ justum hoc sentire pro omnibus vobis: eò quòd habeam vos in corde, et in vinculis meis, et in defensione, et confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodò § cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9. Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in || scientiâ, et in omni sensu:

10. ut probetis potiora, ut sitis sinceri, et sine offensâ in diem Christi,

11. repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

12. Scire autem vos volo, fratres, quià quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii:

13. ita ut vincula mea ¶ manifesta fierent in Christo in omni prætorio, et in ceteris omnibus;

14. et plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantiùs auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem et propter invidiam et contentionem, quidam autem et propter bonam voluntatem Christum prædicant.

16. Quidam ex charitate, scientes quoniàm ** in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincerè, existimantes †† pressuram se suscitare vinculis meis,

18. Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuntietur; et in hoc gau-

---

* Quoties vestri recordor.

† Eò quòd prædicatoribus Evangelii, et mihi præcipuè subsidium contuleritis, idque ab initio conversionis vestræ usquè modò.

‡ Justum est hoc confidere de vobis, vos esse perseveraturos, eò quòd diligam vos et habeam vos participes gaudii quod capio in vinculis meis pro defensione et confirmatione Evangelii.

§ Amore prosequor, et benè vobis volo in Christo.

|| Verè Christianâ; ut per rectæ rationis judicium pseudoapostolos evitetis.

¶ Ut per totum Prætorium, imò et per totam urbem, notum est me Christi causâ vinctum et incarceratum esse.

** Incarceratus sum ut Evangelii, quod prædico, rationem reddam; ac ideò quidam laborant impedimentum hoc supplere per suam prædicationem.

†† Afflictionem, dolorem superaddere mihi vincto.

deo, sed et gaudebo.
19. Scio enim quià * hoc
mihi proveniet ad salutem,
per vestram orationem, et sub-
ministrationem Spiritûs Jesu
Christi,
20. † secundùm expectatio-
nem et spem meam, quià in
nullo confundar: sed in omni
fiduciâ sicut semper, et nunc
magnificabitur Christus in
corpore meo, sive per vitam,
sive per mortem.
21. ‡ Mihi enim vivere
Christus est, et mori lucrum.
22. § Quòd si vivere in car-
ne, hic mihi fructus operis est,
et quid eligam ignoro.
23. ‖ Coarctor autem è duo-
bus; desiderium habens dis-
solvi, et esse cum Christo,
multò magis meliùs:
24. permanere autem in
carne, necessarium propter vos.
25. Et hoc ¶ confidens scio
quià manebo, et permanebo
omnibus vobis, ad profectum
vestrum, et gaudium fidei:
26. ut gratulatio vestra
abundet in Christo Jesu in
me, per meum adventum ite-
rùm ad vos.
27. Tantùm dignè Evan-
gelio Christi conversamini: ut
sive cùm venero, et videro vos,
sive absens, audiam de vobis,
quià statis in uno spiritu una-
nimes, collaborantes fidei
Evangelii. (Eph. 4. 1. Col. 1.
10. 2 Thess. 2. 12.)
28. et in nullo terreamini
** ab adversariis: quæ illis est
causa perditionis, vobis autem
salutis, et hoc à Deo:
29. quià vobis donatum est
†† pro Christo, non solùm ut
in eum credatis, sed ut etiam
pro illo patiamini:
30. idem certamen haben-
tes, quale et vidistis in me, et
nunc audistis de me.

CAPUT II.

Ad mutuam dilectionem et concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur, exemplo Christi, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur tum illis quòd inter malos sanctè vivant, tum sibi quòd tales habeat discipulos: Timotheum lau-

---

* Horum prædicatio, quicquid tandem eveniet, erit mihi in profectum spiritualem, mediantibus orationibus vestris, quibus petere vos precor Spiritum Christi mihi subministrari.

† Expecto et spero quòd, etc. et confido quòd sicut, etc.

‡ Si vivo, vivo ut Christo serviam, mors mihi beatitudinem afferet.

§ Si adhùc vivendo operis mei fructum percipiam, id est, multos ad Christum adducam, an vivere an mori eligam ignoro.

‖ Ad utrumque trahor, et desiderio esse cum Christo, et salutis animarum amore, multò autem melius est esse cum Christo.

¶ Hoc mihi plenè persuadeo me vobiscum per aliquod tempus mansurum.

** Eò quòd vos persequuntur, hoc enim judicium seu causa est eorum perditionis, et vestræ salutis occasio.

†† A Christo.

dat à sincerâ Evangelii prædicatione et obedientiâ; similiter et Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquàm ab ægritudine convaluit.

Si qua ergo * consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas Spiritûs, si qua viscera miserationis:

2. implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. † nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,

4. non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum.

5. Hoc enim ‡ sentite in vobis, quòd et in Christo Jesu:

6. qui cùm § in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est ssse se æqualem Deo:

7. sed semetipsum || exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.

8. Humiliavit semetipsum factus obediens usquè ad mortem, mortem autem crucis. (Heb. 2. 9.)

9. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen:

10. ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum; (Isa. 45. 24. Rom. 14. 11.)

11. et omnis lingua confiteatur, quià Dominus Jesus Christus in gloriâ est Dei Patris.

12. Itaque, charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentiâ mei tantùm, sed multò magis nunc in absentiâ meâ, cum metu et tremore vestram salutem operamini.

13. Deus est enim, qui operatur in vobis et velle, et perficere, pro bonâ voluntate ¶.

14. ** Omnia autem facite sine murmurationibus, et hæsitationibus: (Rom. 4. 9.)

15. ut sitis sine †† querelâ, et simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ et perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

16. verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quià non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17. Sed et si ‡‡ immolor su-

---

* Si vultis mihi consolationem afferre in re Christi, etc.

† *Nihil*, supple facite.

‡ Talis sit vobis erga vos invicem affectus, qualis fuit Christi erga nos.

§ Cùm verus Deus sit, *rapinam*, veluti ex rapto rem alienam usurpare, cùm æqualitatem in deitate habere se agnosceret.

|| Quasi ad imum usquè se dejecit, naturam humanam accipiens, ideòque similis hominum factus in specie exteriori.

¶ Suâ in nos.

** 1 Pet. 4. 9. *hæsitationibus*, Gr. disceptationibus.

†† Gr. inculpati.

‡‡ Sensus est: sed si sanguis meus effundendus est suprà sacrificium et hostiam fidei vestræ, quâ vos Deo

prà sacrificium, et obsequium fidei vestræ, gaudeo, et congratulor omnibus vobis.

18. * Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.

19. Spero autem in Domino Jesu, Timotheum me citò mittere ad vos : ut et ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. (Act. 16. 1.)

20. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincerà affectione pro vobis sollicitus sit.

21. † Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.

22. Experimentum autem ejus cognoscite, quià sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, ‡ mox ut videro quæ circa me sunt.

24. Confido autem in Domino, quoniàm et ipse veniam ad vos citò.

25. Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, et cooperatorem, et commilitonem meum, § vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos :

26. quoniàm quidem omnes vos ‖ desiderabat : et mœstus erat, propterеà quòd audieratis illum infirmatum.

27. Nam et infirmatus est usquè ad mortem : sed Deus misertus est ejus ; non solùm autem ejus, verùm etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28. Festinantiùs ergo misi illum, ut viso eo iterùm gaudeatis, et ego sine tristitià sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote.

30. quoniàm propter opus Christi usquè ¶ ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleretur id, quod ex vobis deerat ergà meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maximè conveniret : qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quò Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens ut tandem perfectionem consequeretur : quapropter Philippenses hortatur ut ipsum, et non dyscolos, crucis Christi inimicos, imitentur.

---

obtulistis, gaudeo, etc.

* Et ob hoc ipsum etiam vos debetis mecum congaudere.

† 1 Cor. 13. 5. valdè multi privata commoda aliorum saluti præferunt.

‡ Statim ut videro quem exitum habebunt negotia, seu vincula mea.

§ Vestrum ad me legatum, per quem mihi necessaria subministrastis. Paulus enim in vinculis non poterat manibus victum quærere.

‖ Revisere, sollicitus.

¶ Exposuit se mortis periculo mihi invisendo et inserviendo, ut impleret ministerium, quod vos absentes exhibere non potestis, quod et ipse vestro nomine fecit.

De cetero, fratres, mei * gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2. † Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3. Nos enim sumus ‡ circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes:

4. § quamquàm ego habeam confidentiam et in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

5. circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundùm legem Pharisæus, (Act. 23. 6.)

6. || secundùm æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querelâ.

7. Sed quæ mihi fuerunt ¶ lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8. ** Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9. et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide,

10. †† ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

11. ‡‡ si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.

12. §§ Non quòd jam acce-

---

* Abjicite tristitiam, sive de vinculis meis, sive de Epaphroditi periculo, *eadem*, quæ aliis scripsi, libenter vobis scribo, et, ut hinc vos sitis extra periculum, hoc necessariò faciendum duxi.

† Cavete pseudoapostolos Judaïzantes, Evangelium pervertentes, circumcisionem exercentes et Christum prædicantes.

‡ Verè circumcisi corde in spiritu non litterâ, id est, mente et animo non externè tantùm.

§ Tametsi habeam in rebus carnalibus et humanis undè gloriari et confidere æquè ac illi.

|| Per zelum et legis studium.

¶ Opera justitiæ legalis.

** Imò omnia in lege quæ tam magnifica mihi videbantur, noxia reputo, ut perfectam Christi et Evangelii cognitionem et fructum assequar; omnium detrimentum passus sum, et justitiam legalem ut stercora existimo, ut veram per Christum justitiam obtineam.

†† Quâ quidem justitiâ cognoscitur Christus, virtus, etc. quâ habetur communio passionum ejus, in quam admittor, et conformis fio morti ejus, dum pericula et passiones subeo pro ejus nomine.

‡‡ Ut hoc modo ad beatam resurrectionem perveniam.

§§ Non hoc dico quasi jam acceperim omnem perfectionem quæ in hâc vitâ haberi potest, nec ultrà proficere possim, sed adhùc prosequor, ut ad perfectionem perveniam, ad quam ut pervenirem, ego oberrans per gratiam suam specialem et et prævenientem comprehensus sum à Christo.

perim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quomodò comprehendam in quo et comprehensus sum à Christo Jesu.

13. Fratres, * ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retrò sunt obliviscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum,

14. ad destinatum † persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: et si quid aliter sapitis ‡, et hoc vobis Deus revelabit.

16. Verumtamen ad quod § pervenimus, ut idem sapiamus, et in eàdem permaneamus regulâ.

17. Imitatores mei estote, fratres, et observate eos qui ità ambulant, sicut habetis formam nostram.

18. Multi enim || ambulant, quos sæpè dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi:

19. quorum finis interitus: quorum Deus venter est: et gloria in confusione ipsorum ¶, qui terrena sapiunt.

20. Nostra autem conversatio in cœlis est: undè etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum.

21. qui reformabit corpus ** humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, quâ etiam possit subjicere sibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perseverantiam et spirituale gaudium, modestiam, preces et gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans, utque mordicus teneant quæcumque Dei sunt; laudans ipsos, quòd per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

ITAQUE, fratres mei charissimi, et desideratissimi, gaudium meum, et corona mea: sic state in Domino, charissimi.

2. ‡‡ Euodiam rogo, et Syntychen deprecor, idipsum

---

* Ego non sum assecutus omnem debitam perfectionem; præcipuum ago, ut operum à conversione meâ præteritorum (quæ valdè imperfecta mihi videntur) obliviscens, ad perfectiora in posterum contendam.

† Ad palmam seu præmium vitæ æternæ ad quam vocati sumus per Christi merita.

‡ Et si quis putet se ulteriùs proficere non debere, spero Deum tali revelaturum per internam saltèm inspirationem, veritatem hujus quod dico.

§ Intereà hoc moneo, ut ad quemcumque gradum perfectionis pervenimus idem tamen sentiamus quod suprà, et in eâdem doctrinâ fidei et charitatis permaneamus.

|| Ità etenim vivunt multi, Rom. 16. 17. etiam qui Christum prædicant, veluti crucis Christi hostes essent, dum justitiam ex lege haberi volunt.

¶ Gloriantur in eis quorum eos pudere oportebat.

** Transmutabit corruptibile corpus nostrum in conformitatem corporis sui gloriosi per efficacem potentiam.

‡‡ Has duas præcipuas fœminas inter se dissidentes ad concordiam

supere in Domino.

3. Etiam rogo et te * germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et cæteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

4. Gaudete in Domino semper: iterùm dico gaudete.

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus propè est.

6. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum.

7. Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras, in Christo Jesu.

8. De cætero, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate †.

9. Quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, hæc agite: et Deus pacis erit vobiscum.

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniàm tandem aliquandò ‡ refloruistis pro me sentire: sicut et sentiebatis: occupati autem eratis.

11. § Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12. Scio et humiliari, scio et abundare; (ubique et in omnibus institutus sum) et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.

13. Omnia possum in eo, qui me confortat.

14. Verumtamen benè fecistis, || communicantes tribulationi meæ.

15. Scitis autem et vos Philippenses, quòd in principio Evangelii, quando profectus sum à Macedoniâ, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti ¶, nisi vos soli:

16. quià et Thessalonicam ** semel et bis in usum mihi misistis.

17. Non quià quæro †† datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestrâ.

---

hortatur.

* Intelligendum est, de sincero aliquo cooperatore et laboris socio.

† Quæcumque in morum disciplinâ verâ laude digna sunt, hæc meditamini, hæc agite.

‡ Revirescentes iterùm pro me sollicitos esse incepistis, quod ex subsidio vestro per Epaphroditum ad me misso intelligo, veluti etiam semper pro me solliciti eratis: sed non semper hoc testificandi opportunitatem habebatis.

§ Non hoc dico eò quòd egestatem meam sublevastis, sed quòd charitatem vestram ostendistis.

|| De facultatibus vestris mihi afflicto et egenti tribuendo.

¶ i. e. Quòd possim referre in meas tabulas. Beneficia enim veluti referimus in tabulas, ut eorum apud nos non pereat memoria.

** Semel atque iterùm, necessaria quibus opus habebam, etc.

†† Non hæc dico, ut mihi dona et munera mittatis, sed magis ut lucrum spirituale ex liberalitate vestrâ comparetis.

18. Habeo autem omnia, et abundo : repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. (Rom. 12. 1.)

19. Deus autem meus impleat omne * desiderium vestrum, secundùm divitias, in gloriâ in Christo Jesu.

20. Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen.

21. Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.

22. Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de Cæsaris domo sunt.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

---

* Indigentiam, temporalibus omnibus quibus opus habetis, ita ut cedat vobis illa temporalis repletio in gloriam æternam.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD COLOSSENSES.

Colossenses, qui Asiani sunt, quique per Epaphram in fide instituti, à pseudodidascalis, puto Simonianis, in nonnullis, tum circa Jesu Christi mediatoris officium, tum etiam per Judaïcas quasdam observationes, et philosophicas superstitiones præventi (quod acceperat Apostolus ab Archippo illorum Episcopo seu ministro in Evangelio) corripit Apostolus per hanc Epistolam. Quam scripsit ligatus Româ, non Epheso, ut volunt quidam, eamque misit per Tychicum Diaconum, et Onesimum Acolythum, ab Apostolo in vinculis ad fidem conversum.

CAPUT PRIMUM.

Auditâ fide, charitate ac spe Colossensium, orat pro ipsis Apostolus, quò in scientiâ Dei bonisque operibus perficiantur: Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt, et qui caput est Ecclesiæ, quo omnia pacificata sunt: hortatur ergo ut immobiles in fide permaneant; seque dicit effectum Christi ministrum, ad prædicandum mysterium à sæculis absconditum, et nunc manifestatum.

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater:

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis, et fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes:

4. audientes fidem vestram in Christo Jesu, et dilectionem quam habetis in sanctos omnes,

5. Propter spem, quæ reposita est vobis in cœlis: quam audistis * in verbo veritatis Evangelii:

6. quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis, ex eâ die quâ audis-

---

* Jam antè audistis per prædicationem verissimi Evangelii.

tis, et cognovistis gratiam Dei in veritate,

7. sicut didicistis ab Epaphrâ charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9. Ideò et nos ex quâ die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, et postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni * sapientiâ et intellectu spiritali :

10. ut ambuletis dignè Deo per omnia placentes : in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientiâ Dei :

11. in omni virtute confortati secundùm † potentiam claritatis ejus, in omni patientiâ et longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit ‡ in partem sortis sanctorum in lumine :

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ ;

14. in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum :

15. qui est imago Dei invisibilis, primogenitus § omnis creaturæ.

16. Quoniàm in ipso condita sunt universa in cœlis, et in terrâ, visibilia, et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates : omnia per ipsum, et in ipso creata sunt : (Joan. 1. 3.)

17. et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus || ex mortuis : ut sit in omnibus ipse primatum tenens ¶ : (1 Cor. 15. 20. Ap. 1. 5.)

19. quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem ** inhabitare :

20. †† et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.

21. Et vos cùm essetis aliquandò ‡‡ alienati, et inimici sensu in operibus malis :

22. nunc autem §§ reconci-

---

* In verâ sapientiâ et prudentiâ spirituali, id est, à Spiritu Sancto profectâ.

† Precor ut corroboremini in virtute juxta illustrem et gloriosam potentiam Dei.

‡ In partem et sortem cœlestis hæreditatis, et sanctorum electorum ejus, quæ est in vero lumine.

§ Genitus ante omnem creaturam.

|| Primus qui resurrexit, ut non ampliùs moreretur.

¶ Tum ut Deus, tum ut homo.

** Gratiæ et perfectionis.

†† Adeò placuit Patri, ut per eum voluit sibi omnia reconciliare, et cùm peccatum quodammodò fecisset inimicitias Angelos inter et homines, illo deleto per sanguinem crucis, pacem inter eos restituit.

‡‡ A Deo et rectâ ratione, et quasi inimici ejus per opera vestra mala.

§§ Vos idem Christus Patri suo reconciliavit per ipsummet corpus suum mortale, et mortem in eo toleratam, ut exhiberet, etc. coram Patre suo.

liavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, et immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso:

23. si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles à spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universâ creaturâ, quæ sub cœlo, cujus factus sum ego Paulus minister.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo * ea quæ desunt passionum Christi, in carne meâ, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:

25. cujus factus sum ego minister secundùm dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei †:

26. mysterium, quod absconditum fuit à sæculis, et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ ‡ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,

28. quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientiâ, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. § in quo et laboro, certando secundùm operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur ut caveant ne ullis aut persuasionibus aut imposturis philosophorum, seu legem inducere volentium, seducantur à Christi fide: per quem à peccatis, à potestate diaboli, et ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro iis qui sunt Laodiciæ, et quicumque non viderunt faciem meam in carne:

2. ut consolentur corda ipsorum, || instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectûs, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu:

3. in quo sunt omnes the-

---

* Ecclesiam acquisivit sanguine suo, seu fundavit multa mala mortemque ipsam patiendo, sed eam firmari ac diffundi voluit Apostolorum et martyrum sanguine; ideò dicit Apostolus: Adimpleo seu perfero in carne meâ eas passiones quæ post mortem Christi tolerandæ supersunt pro, etc id est, ut corpus ejus, quod est Ecclesia, firmetur et diffundatur.

† De vocatione gentium.

‡ Mysterii secreti, quod est Christus gentibus prædicatus, per quem speratis gloriam æternam.

§ Ad quod efficiendum maximè laboro, certans secundùm potentissimam et efficacissimam operationem Christi in me.

|| Cùm conjuncti fuerint inter se per charitatem, et cùm fuerint plenè edocti in cognitione mysticæ hujus veritatis de Deo quâ uno, quâ Patre, et de Christo Jesu.

sauri sapientiæ et scientiæ absconditi.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum *.

5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, et videns ordinem vestrum et firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ. (1 Cor. 5. 3.)

6. Sicut ergo † accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. radicati, et superædificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo ‡ in gratiarum actione.

8. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi §, et non secundùm Christum:

9. quià in ipso inhabitat omnis ‖ plenitudo divinitatis corporaliter:

10. et estis in illo ¶ repleti, qui est caput omnis principatûs, et potestatis;

11. in quo et circumcisi estis circumcisione non manu factâ in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:

12. consepulti ei in baptismo, in quo ** et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum à mortuis.

13. Et vos, cùm mortui essetis †† in delictis, et præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: (Eph. 2. 1.)

14. delens quod adversùs nos erat ‡‡ chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci:

15. §§ et expolians principatus, et potestates, traduxit confidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

16. Nemo ergo vos ‖‖ judicet in cibo, aut in potu, aut

---

* Sermonibus ad persuadendum compositis, subtilibus argutiis.

† Perseverate in doctrinâ receptâ, quâ Christum ut Dominum, et ut caput ac mediatorem vestrum esse edocti estis.

‡ Proficientes in Christi cognitione cum gratiarum actione.

§ Secundùm rudimenta sæcularis philosophiæ, quæ non est, etc.

‖ Tota ipsa Deitas unita substantiæ corporeæ, id est, naturæ humanæ.

¶ Donis spiritualibus, et scientiâ, quæ ex capite redundant in membra

** Per quem baptismum novam vitam adepti estis, *per fidem*, quâ credidistis Christum à morte resuscitatum fuisse per potentem operationem Dei.

†† Per peccata et per concupiscentiam et opera carnis præputio significata.

‡‡ Veterem legem, quâ, ad instar chirographi, debitores se fecerunt Judæi (quos hic alloquitur) illam abolevit Christus per instituta novi Testamenti, cùm cruci affixus esset, id est, per mortem suam.

§§ Expolians dæmones imperio suo in homines, palàmque spectandos exhibuit in triumpho obtentâ victoriâ super illos, hæcque per semetipsum et sanguinem suum.

‖‖ Reos culpæ quasi non observantes legem Mosaïcam circa cibum et potum, vel circa festa Judaïca,

in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum :

17. quæ sunt * umbra futurorum, corpus autem Christi.

18. Nemo vos seducat, volens † in humilitate, et religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustrà inflatus sensu carnis suæ, (Matt. 24. 4.)

19. ‡ et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei.

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab § elementis hujus mundi : quid adhùc tamquam viventes in mundo decernitis?

21. || Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis :

22. ¶ quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundùm præcepta et doctrinas hominum :

23. ** quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hìc explicat, novum induant; in quo non est distinctio nationis aut conditionis; assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes : docet deindè quomodò se habere debeant uxores et mariti, filii et patres, servi ac domini.

IGITUR, si consurrexistis cum Christo, quæ sursùm sunt quærite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens :

2. quæ sursùm sunt sapite, non quæ super terram.

3. †† Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4. Cùm Christus apparuerit,

---

aut novilunii dies, aut sabbata; legalia quippè omnia abolita sunt per Christum.

* Figuræ, typi. Illarum umbrarum corpus est Christus; illæ signa, hic veritas.

† Affectans humilitatem et religionem Angelorum, quasi mediatores, loco Christi, inter Deum et homines, in imaginariis suis arcanis extollens se, in superbiam elatus in cogitationibus suis carnalibus.

‡ Non inhærens Christo, qui est caput Angelorum et hominum, ex quo omnia Ecclesiæ membra augmentum recipiunt per charitatem erga Deum.

§ A ceremoniis Judaïcis, quæ fuêre rudimenta Religionis carnalis; quid sinitis vos hisce decretis teneri, quasi essetis adhùc rudimentis Judaïcarum ceremoniarum obnoxii.

|| Supple, dicunt vobis pseudoapostoli, ne tetigeritis, etc. quià prohibita à lege veteri.

¶ Hæc omnia pereunt aut consumuntur ipso usu; et præcepta quibus prohibentur non sunt nisi præcepta et doctrinæ hominum post abrogatam legem.

** Quæ quidem præcepta speciem habent sapientiæ, sed reverà superstitiosa et hypocritica, eò quòd non parcunt corpori et sustentationem sufficientem carni non subministrant.

†† Terrenis enim rebus mortui estis per baptismum.

vita vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloriâ.

5. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: (Eph. 5. 3.)

6. propter quæ venit ira Dei super filios * incredulitatis:

7. in quibus et vos ambulastis aliquandò, cùm viveretis in illis.

8. Nunc autem deponite et vos † omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. (Rom. 6. 4. Eph. 4. 22. Heb. 12. 1. 1 Pet. 2. 1. et 4. 2.)

9. Nolite mentiri invicem, expoliantes ‡ vos veterem hominem cum actibus suis,

10. et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundùm imaginem ejus qui creavit illum.

11. § ubi non est Gentilis, et Judæus, circumcisio, et præputium, Barbarus, et Scytha, servus, et liber: sed omnia ||, et in omnibus Christus.

12. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam:

13. supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversùs aliquem habet querelam, sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis:

15. et pax Christi ¶ exultet in cordibus vestris, in quâ et vocati estis in uno corpore: et grati estote.

16. ** Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientiâ, docentes, et commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratiâ cantantes in cordibus vestris Deo.

17. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum. (1 Cor. 10. 31.)

18. Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino. (Eph. 5.22. 1 Pet. 3.1.)

19. Viri, diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas.

20. Filii, obedite parenti-

---

* Insuasibiles ad bonum, infideles.

† Tam graviora quæ nominavi, quàm minora.

‡ Cùm jam exuistis per baptismum veterem hominem corruptum in Adamo. *Et induisis*, etc. vide Eph. 4.

§ In quo renovationis negotio non habetur ratio an quis sit Gentilis an Judæus, etc.

|| Christus est omnia ad renovationem spectantia, idque in omnibus.

¶ Prævaleat in cordibus vestris, studete paci conservandæ.

** Doctrina Christi constanter inhabitet in vobis, vosque locupletes faciet in verâ et perfectâ rerum divinarum cognitione.

bus * per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

21. Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. (Eph. 6. 4.)

22. Servi, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. (Tit. 2. 9. 1 Pet. 2. 18.)

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus:

24. scientes quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite.

25. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod iniquè gessit: et non est personarum acceptio apud Deum.

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, et cautè ac discretè cum infidelibus conversari: mittitque qui manifestent eis quæ apud ipsum agantur, et variorum salutationes adscribit, cupiens ut hæc et similiter Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

Domini, quod justum est et æquum, servis præstate: scientes quòd et vos Dominum habetis in cœlo.

2. Orationi instate, vigilantes in eâ in gratiarum actione: (Luc. 18. 1. 1 Thes. 5. 17.)

3. orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) (Eph. 6. 19. 2 Thess. 3. 1.)

4. ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.

5. In sapientiâ ambulate ad eos qui foris sunt; tempus redimentes. (Eph. 5. 15.)

6. Sermo vester semper † in gratiâ sale sit conditus, ut sciatis quomodò oporteat vos unicuique respondere.

7. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino:

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo charissimo, et fideli fratre, qui ‡ ex vobis est. Omnia, quæ hîc aguntur, nota facient vobis.

10. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, et § Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata ||: si venerit ad vos, excipite illum:

11. et Jesus, qui dicitur Justus: qui sunt ex circumci-

---

* In omnibus quæ vobis præcipere possunt parentes. Eph. 6. 1.

† Cum gratâ jucunditate.

‡ Sc. Colossensis est.

§ Non Evangelista, sed Joannes cognomento Marcus. Act. 13. et 15.

|| Litteras commendatitias, formatas. *Excipite*, humaniter tractate.

sione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet * multum laborem pro vobis, et pro iis qui sunt Laodiciæ, et qui Hierapoli.

14. Salutat vos Lucas medicus charissimus, et Demas. (2 Tim. 4. 11.)

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, et † Nympham, et quæ in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut et in Laodicensium Ecclesiâ legatur: et eam, quæ Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18. Salutatio, meâ manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

* Gr. zelum.

† Viri nomen.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES PRIMA.

Thessalonicenses, qui Macedones sunt, persistentes in verbo veritatis, illis à Paulo prædicato, etiam sæviente persecutione; imò et pseudoapostolos et eorum errores rejicientes collaudat Apostolus. Illis tradit morum præcepta in hâc Epistolâ, quæ Paulinarum prima fuit. Missa fuit, ut volunt nonnulli, ex Athenis, vel, quod potiùs crederem, è Corintho, per Tychicum Diaconum, an comitante Onesimo, incertum existimo.

CAPUT PRIMUM.

Thessalonicenses commendat, actis Deo gratiis, quòd susceptam semel fidem servaverint, Pauli, imò ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palàm ostendentes, quem apud ipsos fructum Pauli prædicatio habuerit.

PAULUS, et * Silvanus, et Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre, et Domino Jesu Christo.

2. Gratia vobis, et pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestrî facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3. memores operis fidei vestræ, et laboris, et charitatis, et sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum:

4. † scientes, fratres, dilecti à Deo, electionem vestram:

5. quià Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantùm, sed et in virtute, et in Spiritu Sancto, et in plenitudine multâ, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multâ, cum gaudio Spiritûs Sancti:

7. ita ut facti sitis forma ‡

---

* Idem qui Silas, coapostolus Pauli, maximè ad Thessalonicenses.

† Cùm cognoverimus vos esse electos ex purâ dilectione Dei erga vos.

‡ Forma, id est, exemplar.

omnibus credentibus in Macedoniâ, et in Achaïâ.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solùm in Macedoniâ, et in Achaïâ, sed et in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: et quomodò conversi estis ad Deum à simulacris, servire Deo vivo, et vero,

10. et expectare Filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab irâ venturâ.

CAPUT II.

Ostendit quàm sincerum se exhibuerit in prædicando ipsis Evangelio, gratias Deo agens quòd susceptum Dei verbum sedulò servaverint, passi multa à contribulibus, sicut Ecclesiæ Judææ à Judæis, qui unà cum Christo etiam pios omnes persequuntur: declarat etiam quàm ardentem gerat erga ipsos affectum.

NAM ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quià non inanis fuit:

2. sed antè passi, et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multâ sollicitudine. (Act. 16. 19. 17. 8.)

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditiâ, neque in dolo,

4. sed sicut probati sumus à Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ*: Deus testis est;

6. nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis.

7. Cùm possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrûm, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8. † Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solùm Evangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniàm charissimi nobis facti estis.

9. Memores enim estis, fratres, laboris nostri, et fatigationis: nocte ac die operantes, ne quem vestrûm gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei. (Act. 20. 34. 1 Cor. 4. 12. 2 Thes. 3. 8.)

10. Vos testes estis, et Deus, quàm sanctè, et justè, et sine

* Neque in quibuscunque occasionibus ad implendam avaritiam quæsivimus privata commoda nostra.

† Adeò ardenter vos amavimus et cupivimus, etc.

querelâ, vobis, qui credidistis, fuimus :

11. sicut scitis, qualiter * unumquemque vestrûm (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos et consolantes, testificati sumus, ut ambularetis dignè Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.

13. Ideò et nos gratias agimus Deo sine intermissione : quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

14. Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæâ in Christo Jesu : quià eadem passi estis et vos à contribulibus vestris, sicut et ipsi à Judæis :

15. qui et Dominum occiderunt Jesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur :

16. prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, † ut impleant peccata sua semper : pervenit enim ira Dei super illos usquè in finem.

17. Nos autem, fratres, ‡ desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantiùs festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio :

18. quoniam voluimus venire ad vos : ego quidem Paulus, et semel, et iterùm, sed impedivit nos satanas.

19. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus ?

20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

CAPUT III.

Metuens ne propter suas afflictiones à fide moverentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret : illo autem reverso gratias Deo agit, quòd in fide ac dilectione firmi permanserint : ostendens quantùm cupiat illos invisere, ut suppleat quod deest fidei ipsorum.

§ Propter quod non sustinentes ampliùs, placuit nobis remanere Athenis, solis : (Act. 16. 1.)

2. et misimus Timotheum fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestrâ :

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis : ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus.

4. Nam et cùm apud vos

---

* Supple, amavimus, instituimus.
† Peccatorum mensuram.
‡ Separati.

§ Cùm non possem diutiùs ferre vehemens desiderium meum videndi vos.

essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut et factum est, et scitis.

5. Propterea et ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne fortè tentaverit vos is qui tentat, et inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, et annuntiante nobis fidem et charitatem vestram, et quià memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos quoque vos:

7. ideò consolati sumus, fratres, in vobis, in omni necessitate et tribulatione nostrâ, per fidem vestram,

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantiùs orantes, ut videamus faciem vestram, et * compleamus ea quæ desunt fidei vestræ?

11. Ipse autem Deus et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodùm et nos in vobis:

13. ad confirmanda corda vestra sine querelâ in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes à fornicatione, ac se mutuò diligentes, manibusque operantes, quò nullius quidquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinatâ tristitiâ se crucient propter eos qui moriuntur.

De cetero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodùm accepistis à nobis, quomodò oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis.

2. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione, (Rom. 12. 2. Eph. 5. 17.)

4. ut sciat unusquisque vestrûm † vas suum possidere in sanctificatione, et honore;

5. non in passione desiderii, sicut et Gentes, quæ ignorant Deum:

6. et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, et testificati sumus.

---

* Ut pleniùs instruamus vos in rebus fidei.

† Corpus, nam corpus est quasi vas animæ.

7. non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum : qui etiam dedit Spiritum suum Sanctum in nobis.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis : ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invicem. (Joan. 13. 34. et 15 17. et 1 Joan. 2. 10. et 4. 12.)

10. * Etenim illud facitis in omnes fratres in universâ Macedoniâ. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis,

11. et operam detis ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis : et ut honestè ambuletis ad eos qui foris sunt : et nullius aliquid desideretis.

12. Nolumus autem vos † ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri, qui spem non habent.

13. Si enim credimus quòd Jesus mortuus est, et resurrexit : ita et Deus eos, qui ‡ dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

14. Hoc enim vobis dicimus in § verbo Domini, quià nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.

15. Quoniam ipse Dominus in ‖ jussu, et in voce Archangeli, et in tubâ Dei ¶ descendet de cœlo : et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16. ** Deindè nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviàm Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus.

17. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Diem judicii dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cùm semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur : monet quoque de obedientiâ erga suos præfectos, et quomodò erga invicem et erga Deum se habere debeant : orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

---

* Charitatem exercetis.

† *De dormientibus* (seu de mortuis), quasi ad vitam statim excitandis, undè cæmeteria antiquitùs dormitoria dicebantur.

‡ Mortui sunt in fide Jesu Christi.

§ Est doctrina Christi Domini, quod vobis dicturus sum, *quià nos*, nam nos (induit personam electorum qui viventes invenientur in die judicii) qui vivimus, id est, qui superstites erimus in adventu Domini, non præveniemus eos qui ante nos mortui sunt, sed omnes simul resurgemus, 1 Cor. 15. 23.

‖ Jubens omnes angelos et ministros sibi comites adesse.

¶ Quæ est ipsa vox Archangeli.

** Non post sed simul, nos electi (viventes, sc. in adventu Domini, ut sup.) rapiemur (mediante tamen morte, forsan per ipsum ignem conflagrationis inferendâ) cum illis electis qui ante nos dormierunt.

De * temporibus autem, et momentis, fratres, non indigetis ut scribamus vobis.

2. Ipsi enim diligenter scitis, quià dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. (2 Pet. 3. 10. Apoc. 3. 3. et 16. 15.)

3. Cùm enim dixerint pax, et securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient.

4. Vos autem, fratres, non estis † in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat:

5. omnes enim vos filii lucis estis; et filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.

6. Igitur non dormiamus ‡ sicut et cæteri, sed vigilemus, et sobrii simus.

7. Qui enim dormiunt, § nocte dormiunt: et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis: (Isa. 59. 17. Eph. 6. 17.)

9. quoniam non || posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis: ut sive ¶ vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus.

11. Propter quod consolamini invicem, et ædificate alterutrum, sicut et facitis.

12. Rogamus autem vos, fratres, ut ** noveritis eos, qui laborant inter vos, et præsunt vobis in Domino, et monent vos,

13. ut habeatis illos †† abundantiùs in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis.

14. Rogamus autem vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes. (Prov. 17. 13. et 20. 22. Rom. 12. 17. 1 Pet. 3. 9.)

16. Semper gaudete.

17. Sine intermissione orate. (Luc. 18. 1. 1 Col. 4. 2.)

18. ‡‡ In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis.

19. §§ Spiritum nolite extinguere.

20. Prophetias nolite spernere.

---

* De temporibus quibus hæc implenda sunt.

† Infidelitatis, vel peccati, sed illuminati fide Christianâ.

‡ Desidiæ et peccatorum somno.

§ Qui malè agit, odit lucem, secretò fiunt mala.

|| Non prædestinavit nos in damnationem, sed ut salutem consequamur.

¶ Sive vivamus, sive mortui simus.

** Ut cum debitâ reverentiâ agnoscatis Ecclesiæ vestræ præfectos.

†† Ut summoperè illos æstimetis et diligatis.

‡‡ Tam adversis quàm prosperis.

§§ Effectus Spiritûs Sancti, sc. peccando graviter; vel donorum Spiritûs Sancti utilitatem nolite impedire in aliis.

21. Omnia autem probate: quod bonum est tenete.

22. Ab omni specie malâ abstinete vos.

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, et anima, et corpus, sine querelâ in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.

24. Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam * faciet. (1 Cor. 1. 9.)

25. Fratres, orate pro nobis.

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen.

* Præstabit promissis, vobis perseverantiam dabit.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Thessalonicenses admonet Apostolus per hanc secundam Epistolam de temporibus novissimis, non adeò brevi venturis ac ipsi timebant, et de magni adversarii Antichristi ruinâ, quem per adventum Domini Jesu Christi dejiciendum asserit. Ac tandem otiosos, curiosos, et inquietos, quos in priori Epistolâ notaverat, acriùs objurgat. Incertum est an scripta fuerit hæc Epistola ab Athenis, an è Corintho, an à Laodicæâ. Missa dicitur Per Tychicum Diaconum, et Onesimum Acolythum.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantiâ Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios verò ultionem in die judicii recepturos; orans ut digni habeantur vocatione Dei.

PAULUS, et Silvanus, et Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

2. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres,

ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrûm in invicem :

4. ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientiâ vestrâ, et fide, et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis

5. * in exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini.

6. † si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant:

7. et vobis, qui tribulamini : requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo cum angelis virtutis ejus ‡,

8. § in flammâ ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini Jesu Christi.

9. qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini ||, et à gloriâ virtutis ejus :

10. cùm venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt : quià creditum est ¶ testimonium nostrum super vos in die illo.

11. ** In quo etiam oramus semper pro vobis : ut dignetur †† vos vocatione suâ Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute,

12. ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, et vos in illo, secundùm gratiam Dei nostri, et Domini Jesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet ne credant seductoribus, ostendens venturum priùs filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducentur : de electione et fide Thessalonicensium gratias agit, monens ut servent acceptas ab ipso traditiones, et pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum ‡‡ :

2. ut non citò §§ moveamini à nostro sensu, neque terrea-

---

* In ostensionem justi judicii Dei, quod in impios persecutores vestros aliquandò exercebit.

† Siquidem, non loquitur dubitans.

‡ Potentiæ suæ ministris.

§ Christi, inquam, sumentis vindictam per ignem de iis, qui, etc.

|| Quarum sententia prodibit ex ore Domini, et quæ infligentur ab ejus potentiâ.

¶ Quià fidem habuistis prædicationi nostræ, de die illo adventûs Domini.

** Quapropter.

†† i. e. faciat vos dignos vocatione quâ vocavit vos ad fidem, ut compleat æternum bonitatis suæ beneplacitum, et ut perficiat opus fidei in vobis.

‡‡ Et per nostram aggregationem, quâ nos omnes electi simul colligemur ad caput nostrum.

§§ Ut à sententiâ seu doctrinâ quam à nobis accepistis, nempè de

mini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

3. * Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,

4. † qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus.

5. Non retinetis quòd cùm adhùc essem apud vos, hæc dicebam vobis ?

6. Et nunc quid detineat ‡ scitis, ut reveletur in suo tempore.

7. Nam § mysterium jam operatur iniquitatis: tantùm ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

8. || Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventûs sui eum:

9. ¶ cujus est adventus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus,

10. et in ** omni seductione iniquitatis iis qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris ††, ut credant mendacio,

11. ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper ‡‡ pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus

---

adventu Domini, non facilè dimoveamini, neque *terreamini*, quasi jam instaret, aut per prætensum prophetiæ spiritum, aut *per sermonem*, quasi à nobis dictum, aut per etc. nos enim nunquam hoc vel diximus vel scripsimus.

* Eph. 5. 6. Supple, non veniet dies Domini nisi et priùs defectio universalis à fide.

† Christi adversarius ac ideò Antichristus, sese extollet suprà, etc.

‡ Nostis quid in causâ est, cur non jam sed suo tempore manifestetur.

§ Sive per Neronem typum Antichristi; sive per arcanam illam iniquitatem, quæ tunc per hæreticos, Antichristi præcursores, quasi clanculùm agebatur, posteà verò in apertam Apostasiam eruptura, et per ipsum Antichristum tandem consummanda; intereà qui Christum tenet, retineat firmiter, donec fiat palàm defectio illa generalis.

|| Statim post initium illius defectionis apparebit Antichristus, quem per solum imperium et stupendam jussionem suam Christus in adventu suo destruet.

¶ Antichristus veniet Diaboli minister, per quem et faciet mirabilia, quamvis illusoriè, ut homines in errorem inducat.

** Omnibus malis artibus seducet eos qui suâ culpâ pereunt, eò quòd veritatem Christianam, quam diligere debebant, non receperunt.

†† Hominem impostorem in quo Diabolus adeò potenter operabitur, ut erroribus decipiantur.

‡‡ Eò sc. quòd non pertinetis ad Antichristum, sed dilecti Deo, imò et electi ad salutem æternam, ab initio prædicationis nostræ, ut per Spiritum Sanctum, et fidem sitis sanctificati.

primitias in salutem, in sanctificatione spiritûs, et in fide veritatis.

13. in quâ et vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi *.

14. Itaque, fratres, state: et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem æternam, et spem bonam in gratiâ †,

16. exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere et sermone bono.

CAPUT III.

Cupit ut pro se precentur, confidens quòd servaturi sint ipsius præcepta: monetque ut subtrahant se à Christianis nolentibus servare quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos fecerat: cavet tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

De cætero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud nos: (Eph. 6. 19. Col. 4. 3.)

2. et ut liberemur ab importunis, et malis hominibus: non enim omnium est fides.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet à malo.

4. Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniàm quæ præcipimus, et facitis, et facietis.

5. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, et patientiâ Christi.

6. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, et non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

7. Ipsi enim scitis quemadmodùm oporteat imitari nos: quoniàm non inquieti fuimus inter vos:

8. neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et in fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrûm gravaremus: (Act. 20. 34. 1 Cor. 4. 12. 1 Thes. 2. 9.)

9. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10. Nam et cùm essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniàm si quis non vult operari, nec manducet.

11. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare ‡ inquietè, nihil operantes, sed curiosè agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, et obse-

---

* Hoc fecit Christus Dominus ut sibi gloriam acquireret, vel, ut ipsi sitis gloriæ suæ participes.

† In gratiâ, i. e. suâ erga nos benevolentiâ.

‡ Versantes inordinatè, nihil, etc. sed circumcursitantes veluti spectatores et censores rerum alienarum.

cramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.
13. Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes. (Gal. 6. 9.)
14. Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur.
15. Et nolite quasi * inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.
16. Ipse autem Dominus pacis, det vobis pacem † sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.
17. Salutatio, meâ manu Pauli : ‡ quod est signum in omni epistolâ, ita scribo.
18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

---

* Habete tamen semper fratris affectum erga illum, cumque fraternâ admonitione benignè corripite.

† Gr. semper, ut nunquam ac nullibi correctionem vestram fraternam sequatur contentio.

‡ Ut meam esse hanc Epistolam sciatis, sic subsigno ac subscribo propriâ manu, hæc nempè verba sequentia, *Gratia*, etc.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM PRIMA.

In hâc Epistolâ instruit Apostolus charissimum discipulum suum Timotheum, primum ordinatum Ephesiorum Ecclesiæ Episcopum, Asiæ Minoris metropolis, de disciplinâ Ecclesiasticâ; præcipuè verò de Episcoporum et Diaconorum ordinatione. Aliasque varias tradit regulas ad mores Christianos spectantes, atque ad Ecclesiarum gubernationem utilissimas. Scriptam fuisse hanc Epistolam putant aliqui à Laodiceâ, sed longè probabilius mihi videtur scriptam fuisse in Macedoniâ, missamque per Tychicum Diaconum.

CAPUT PRIMUM.

Præceptum revocat quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam à perversâ doctrinâ et tradendâ sanâ: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quòd eum ab Ecclesiæ persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuum agat militem.

PAULUS Apostolus Jesu Christi * secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei nostræ:

2. Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, et pax à Deo Patre et Christo Jesu Domino nostro. (Act. 16. 1.)

3. Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cùm irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent,

4. neque intenderent fabulis, et genealogiis interminatis †: quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide.

5. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientiâ bonâ, et fide non fictâ.

6. A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes neque

---

* Per mandatum Dei Patris, qui est author salutis nostræ, et Jesum Christum, in quo est tota spes nostra.

† Judæi conversi nitebantur ostendere genus se ab Abrahamo ducere, quæ genealogiæ altercationes potiùs generant, quam, etc.

quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. Scimus autem quià bona est lex, si quis ea legitimè utatur: (Rom. 7. 12.)

9. sciens hoc quià lex * justo non est posita, sed injustis, et non subditis, impiis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis, et matricidis, homicidis,

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, † plagiariis, mendacibus, et perjuris, et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur,

11. quæ ‡ est secundùm Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quià fidelem me existimavit, ponens in ministerio:

13. qui priùs blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quià ignorans feci in incredulitate.

14. § Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, et dilectione, quæ est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus: quòd Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. (Matt. 9. 13. Marc. 2. 17.)

16. Sed ideò misericordiam consecutus sum: ut in me || primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam.

17. Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

18. ¶ Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundùm præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. Habens fidem, et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20. ex quibus est Hymenæus, et Alexander: quos tradidi Satanæ**, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult pro regibus et magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum et unum Mediatorem;

---

* Lex terrens et puniens non est posita, etc.

† Qui liberos homines in servitutem abripiunt. Exod. 21. 16.

‡ Quæ sana doctrina conformis Evangelio, quo glorificatur Deus.

§ Exuberavit, et fidem et charitatem, loco incredulitatis et sævitiæ mihi dedit gratuitò.

|| Maximo peccatore, singularem longanimitatem, ut me faceret exemplar cæteris peccatoribus, ut et ipsi convertantur et sperent vitam æternam per Christum.

¶ Ut sup. v. 3. nempè, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, secundùm divinas tibi factas revelationes.

** Per excommunicationem.

quomodò orare debeant vir ac mulier, et quomodò hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus:

2. pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate, et castitate.

3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.

5. Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus:

6. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium * temporibus suis:

7. † in quo positus sum ego prædicator et Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, et veritate.

8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine irâ et disceptatione.

9. Similiter et mulieres in habitu ‡ ornato, cum verecundiâ et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosâ:

10. sed quod decet mulieres, § promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in || silentio discat cum omni subjectione.

12. ¶ Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio.

13. Adam enim primus formatus est, deindè Eva: (Gen. 1. 27.)

14. et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. (Gen 3.6.)

15. Salvabitur autem per filiorum ** generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodò conversari debeat in Ecclesiâ quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

---

* Veritatis Evangelicæ per mortem suam testimonium perhibuit, idque in tempore adeò præordinato, et à Prophetis prædicto.

† Ad quod testimonium.

‡ 1 Pet. 3. 3. orare debent in habitu modesto, et moderato.

§ Profitentes Christianam Religionem.

|| In publico et Ecclesiastico cætu.

¶ 1 Cor. 14. 34. hoc est in Ecclesiis et publicis conventibus.

** Et educationem, modò tamen permanserit simul cum liberis suis in fide.

* FIDELIS sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, (Tit. 1. 7.)

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. suæ domui benè præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodò Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.

7. Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli.

8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9. habentes mysterium fidei in conscientiâ purâ.

10. Et hi autem probentur primùm: et sic ministrent, nullum crimen habentes.

11. † Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis benè præsint, et suis domibus.

13. Qui enim benè ministraverint, ‡ gradum bonum sibi acquirent, et multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu.

14. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire citò.

15. Si autem tardavero, ut scias quomodò oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

16. § Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloriâ.

CAPUT IV.

Prædicit quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimùm de nuptiis ac cibis: discipulum autem monet ut spretâ vanâ doctrinâ, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi

---

* Certum est quòd si quis, etc.

† Supple oportet esse Diaconissas.

‡ Ad gradum altiorem, sc. Presbyteratum, sibi viam sternunt: et habebunt multam fiduciam ad prædicandam fidem Christi.

§ Mysterium incarnationis antehàc absconditum, omnis pietatis et veri cultûs fundamentum, quo Deus manifestatus est in carne, justus et in omnibus verax declaratus est à Spiritu Sancto, idque multis modis, ut in nativitate, baptismo, miraculis, etc. ab angelis Deus et homo visus, ubique prædicatus, et assumptus in gloriam.

præfertur: et quamquàm sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

* SPIRITUS autem manifestè dicit, quià in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum,

2. in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam;

3. † prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt veritatem.

4. ‡ Quià omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur:

5. sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem.

6. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

7. Ineptas autem, et aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. (2 Tim. 2. 23. Tit. 3. 9.)

8. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ.

9. § Fidelis sermo, et omni acceptione dignus.

10. In hoc enim || laboramus et maledicimur, quià speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fidelium.

11. Præcipe hæc, et doce.

12. Nemo ¶ adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13. ** Dum venio, attende lectioni, exhortationi, et doctrinæ.

14. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi †† per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15. Hæc meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, et doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt.

---

* 2 Tim. 3. 2. 2 Pet. 3. 3. Jud 18. Spiritus Sanctus sive mihi sive aliis inspiravit, ac dicit.

† Matrimonium contrahere, qui nuptias veluti malas et illicitas damnabunt, *abstinere*, supple jubentium, à cibis quibusdam veluti ex se immundis.

‡ Norunt veri Christiani quod omnis, etc. nihil rejiciendum tanquam ex se malum aut immundum.

§ Certum est et ab omnibus approbandum quod dico.

|| Ideò incommoda et probra sustinemus, quià spem certam habemus in Deo nostro vivente, qui gratiâ quâdam generali salutem aliquam omnibus tribuit, saltem hujus vitæ bona, sed fidelibus electis salutem æternam.

¶ Ità doce et gere te ut nemo, etc.

** Donec veniam.

†† Juxta quod propheticè de te prædictum fuit, cùm tibi manus imposui in cœtu. Vid. infr. epist. 2. c. 1.

CAPUT V.

Docet quomodò seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursùm seniores ac juniores viduas: et de conditionibus in eligendâ viduâ requisitis: presbyteri probè suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facilè adversùs presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publicè arguat: hæc mandata servet, nemini citò manus imponens: modico vino utatur: et de variis hominum peccatis.

SENIOREM ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; juvenes, ut fratres;

2. anus, ut matres; juvenculas, ut sorores, in omni castitate:

3. * Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.

4. Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primùm domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5. Quæ autem verè vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die.

6. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8. † Si quis autem suorum, et maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.

9. Vidua eligatur ‡ non minùs sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11. Adolescentiores autem viduas § devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:

12. habentes || damnationem, quià primam fidem irritam fecerunt.

13. Simul autem et ¶ otiosæ discunt circuire domos: non solùm otiosæ, sed et verbosæ, et curiosæ, loquentes quæ non oportet.

14. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratiâ.

15. Jam enim quædam con-

---

* Ale egentes, sustenta de communi Ecclesiæ thesauro, quæ *verè viduæ* sunt, i. e. desolatæ, probatæ continentiæ, sive Deo dicatæ sive non.

† *Suorum*, non solùm filiorum, et famulorum, sed et quoquo modo propinquorum.

‡ (Adde) ut diaconissa.

§ Ne admittas inter diaconissas, cùm enim in Ecclesiâ pauperum facultatibus saginatæ fuerunt, nubere volunt.

|| Damnationis reatum, quià *primam fidem*, promissionem, seu votum Christo factum de continentiâ.

¶ Quià jam aluntur ab Ecclesiâ, vagari assuescunt.

versæ sunt retrò satanam.

16. * Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ verè viduæ sunt, sufficiat.

17. Qui benè præsunt præsbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo et doctrinâ.

18. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti. Et: Dignus est operarius mercede suâ. (Deut. 25. 4. 1 Cor. 9.9. Matt. 10.10. Luc. 10. 7.)

19. † Adversùs præsbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20. ‡ Peccantes coram omnibus argue: ut et cæteri timorem habeant.

21. § Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio ||, nihil faciens in alteram partem declinando ¶.

22. ** Manus citò nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi.

23. Noli adhùc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.

24. †† Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem et subsequuntur.

25. Similiter et facta bona manifesta sunt: et quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt qui his relictis vana docent: quantùm mali inducat avaritia, quâ devitatâ hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servatâ fide quam in Baptismo confessus est, utque in finem usquè servet hæc mandata: divites autem reprimat à superbiâ, inducens ad eleemosynas.

---

* Viduas egentes habeat, quâvis necessitate sibi conjunctas, a at illas.

† Ordine non ætate, sive Præsbyterum sive Episcopum. In Asiâ enim fuêre tunc plures Episcopi, cujus Ephesus erat metropolis, ac proindè Timotheus Ephesinus Episcopus, tam Episcoporum quam Presbyterorum constitutus judex.

‡ Peccatores publicos increpa in publico cætu.

§ Obtestor, quàm vehemens adjuratio.

|| Sine præcipitatione judicii.

¶ i. e. propter personarum acceptionem et favorem.

** Cave ne quemquam ordinaveris haud diligenter examinatum, ne in hoc te coinquinaveris, vel te participem feceris eorum peccato qui volunt indignè ordinari.

†† Adeò palàm peccant multi ut, antequam ad judicium examinis venerint, statim rejiciendi sint ab ordinatione. Alii verò adeò occultè peccant ut non nisi post examen manifestentur eorum pravi mores, qui etiam tunc rejiciendi sunt.

QUICUMQUE sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt : sed magis serviant, quià fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, et exhortare.

3. Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ :

4. superbus est, * nihil sciens, sed languens circa quæstiones, et pugnas verborum : ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

5. † conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6. Est autem ‡ quæstus magnus, pietas cum sufficientiâ.

7. Nihil enim intulimus in hunc mundum : haud dubium quòd nec auferre quid possumus. (Job. 1. 21. Eccli. 5.14.)

8. Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. (Prov. 27. 26.)

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas : quam quidam appetentes, erraverunt à fide, et inseruerunt se doloribus multis.

11. Tu autem, ô homo Dei, hæc fuge : sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. § Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in quâ vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem : (Matt. 27. 11. Joan. 8. 37.)

14. ut serves mandatum sine maculâ, irreprehensibile usquè in adventum Domini nostri Jesu Christi :

15. quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium : (Apoc. 17. 14. et 19. 16.)

---

* Quòd veram pietatem spectat, sed animo malè sano discutiens frivola et curiosa quæ ad rem Christianam non faciunt.

† Disputationes inutiles hominum, etc. sub pietatis prætextu temporale commodum aucupantium.

‡ Et sanè vera pietas est magnus quæstus spiritualis, modò animus sit eâ quam possidet sufficientiâ contentus, seu paucis contentus.

§ Cursum pro fide inceptum, quasi in stadio ministerii tui fortiter perage, ut bravium, vitam æternam, accipias ; quandò quidem confessus es Christianam fidem coram, etc.

16. * qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem : quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest : cui honor, et imperium sempiternum. Amen. (Joan. 1. 18. 1 Joan. 4. 12.)

17. Divitibus hujus sæculi præcipe non † sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) (Luc. 12. 15.)

18. ‡ benè agere, divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare,

19. thezaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20. O Timothee, § depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ,

21. quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

---

* *Solus*, ex se.

† Superbire, elato esse animo, ne confidant in re adeò incertâ.

‡ Præcipe ut divitiis benè utantur, ut prompti sint ad largiendum, ut communicativi sint, id est, egenis impertiendo quod opus habent.

§ Doctrinam tam traditam quàm scriptam à me apud te depositam. Episcopi sunt custodes doctrinæ fidei. Loquacitatem inanem et pietati noxiam ; imò potiùs vocabulorum novitates devita. *Oppositiones*, fidei, sc. sub falso nomine scientiæ.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM SECUNDA.

Charissimum suum Timotheum exhortatur Apostolus ad persecutiones tolerandas, atque ad virtutes omnes et veritates amplexandas. Futura nonnulla de suâ propriâ personâ prædicit. Scribit Româ, cùm secundò Cæsari Neroni præsentatus fuisset.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepidâ prædicatione jubet exeri: Christus mortem destruxit, et Paulum in Gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit quòd omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam quòd indè multa receperit obsequia.

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundùm * promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu:

2. Timòtheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro.

3. Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientiâ purâ, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die,

4. desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5. recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ et habitavit primùm in aviâ tuâ Loïde, et matre tuâ Eunice, certus sum autem quòd et in te.

6. Propter quam causam admoneo te, ut † resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

7. ‡ Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris; sed

---

* Ad annuntiandam promissionem quâ Deus promisit daturum se vitam æternam per Jesum Christum.

† *Gratiam* ad munus tuum Episcopale exequendum.

‡ Rom. 8. 15. *Timoris,* timidita-

virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.

8. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundùm virtutem Dei:

9. qui * nos liberavit, et vocavit vocatione suâ sanctâ, non secundùm opera nostra, sed secundùm propositum suum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu antè tempora sæcularia. (Tit. 3. 5.)

10. Manifestata est autem nunc per † illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium:

11. in quo positus sum ego prædicator, et Apostolus, et magister Gentium. (1 Tim. 2. 7.)

12. Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, et certus sum quià potens est depositum meum servare in illum diem.

13. ‡ Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide et in dilectione in Christo Jesu.

14. § Bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis hoc, quòd aversi sunt à me omnes qui in Asiâ sunt, ex quibus est Phigellus, et Hermogenes.

16. Det misericordiam Dominus || Onesiphori domui: quià sæpè me refrigeravit, et catenam meam non erubuit:

17. sed cùm Romam venisset, sollicitè me quæsivit, et invenit.

18. Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino ¶ in illâ die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu meliùs nosti.

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincerè docendum et patiendum pro Christo, factâ mentione futuri præmii ac resurrectionis Christi: utque contentiones et profana vaniloquia devitet, stultasque legis quæstiones: de magnâ domo varia habente vasa, et quas virtutes servus Dei sectari debeat.

---

tis humanæ et mundanæ quo vereatur quis audacter loqui aut facere quæ debet; sed spiritum fortitudinis, etc.

* *Nos*, fideles liberavit à peccatis, et sanctificavit per hanc vocationem ad fidem, quæ non est ex operum nostrorum merito, sed ex purâ suâ prædestinatione et beneficentiâ, idque ab æterno.

† Id est, per adventum Domini nostri Jesu Christi declarata est.

‡ Doctrinam sanam aliis propone.

§ Sanam et præclaram tibi à me commendatam; quod præstet tibi Spiritûs Sancti gratia.

|| Onesiphorus tamen Asianus mecum est et compatitur mecum, ut Inf. 4. 10.

¶ In die Domini seu judicii.

Tu ergo, fili mi, confortare in gratiâ, * quæ est in Christo Jesu :

2. et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.

3. Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit †.

5. Nam et qui ‡ certat in agone, non coronatur nisi legitimè certaverit.

6. § Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere.

7. || Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8. Memor esto Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine David ¶, secundùm Evangelium meum,

9. in quo laboro usquè ad vincula, quasi malè operans : sed verbum Dei non est alligatum.

10. Ideò omnia sustineo ** propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloriâ cœlesti.

11. †† Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et convivemus :

12. ‡‡ si sustinebimus, et conregnabimus : si negaverimus, et ille negabit nos : (Matt. 10. 33. Marc. 8. 38.)

13. si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. (Rom. 3. 3.)

14. Hæc commone, §§ testificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

15. Sollicitè cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

16. Profana autem, et vaniloquia devita : multùm enim proficiunt ad impietatem :

17. |||| et sermo eorum ut cancer serpit : ex quibus est Hymenæus, et Philetus,

18. qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorumdam fidem.

19. Sed firmum ¶¶ fundamentum Dei stat, habens sig-

---

* Quæ datur per Jesum Christum.

† Cui se addixit.

‡ Argumentum petit ex Athletis, qui certaminis leges servare tenentur : ità et ministri Christi.

§ Par etiam argumentum ex agricolis, qui primùm laborant, deindè percipiunt fructus. Ità et ministri Evangelii.

|| Has considera parabolas et earum sequelas.

¶ Qui fuit verè homo et de stirpe David.

** Ut divulgetur verbum Dei, quo prædestinati salutem, etc.

†† Certum est qùod dixi. *Commortui*, vel peccato, vel tribulationes et mortem ipsam subeundo pro eo.

‡‡ Afflictiones in hâc vitâ.

§§ Cooperarios tuos commone, hoc obtestans coram Domino, atque ne contentiosè disputent.

|||| Sermo hæreticorum.

¶¶ Decretum æternum, Ecclesiæ et electorum fides, sigillo hoc ob-

naculum hoc: cognovit Dominus qui sunt ejus; et discedat ab iniquitate, omnis qui nominat nomen Domini.

20. In magnâ autem domo non solùm sunt vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et fictilia: et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam*.

21. Si quis ergo† emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

22. ‡Juvenilia autem desideria fuge, sectare verò justitiam, fidem, spem, charitatem, et pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro.

23. Stultas autem, et sine § disciplinâ quæstiones devita: sciens quià generant lites.

24. Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25. || cum modestiâ corripientem eos, qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem,

26. et resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

Prædicit homines futuros variis involutos pecatis, qui mulierculas seducentes veritati resistant: Timotheum autem hortatur ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus, et de sacrarum litterarum utilitate.

Hoc autem scito quòd in¶ novissimis diebus instabunt tempora periculosa:

2. erunt homines ** seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,

3. †† sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate,

4. ‡‡ proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis quam Dei:

5. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita:

6. ex his enim sunt, §§ qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis:

---

signatum, sc. quod Deus eos qui sui sunt cognovit, qui infallibilis est.

* Adde: Sic in Ecclesiâ, perfecti multi sunt et multi infirmi et impii.

† Ab hæretiticorum erroribus et malorum vitiis se purgaverit.

‡ Concupiscentias libidinosas, vel forsan superbiam, et inanem gloriam.

§ Indisciplinatas, ineruditas. (I Tim. 1. 4. et 4. 7.)

|| In mansuetudine, quia forsan Deus illis dabit spiritum pœnitentiæ.

¶ In temporibus succesivè futuris, tum maximè in fine sæculi. 1 Tim. 4. 1. 2 Pet. 3. 3. Jud. 18.

** Amore inordinato, quærentes quæ sua sunt, et non quæ Jesu Christi.

†† Nullo tacti erga proximum amoris affectu. *Criminatores*, calumniatores.

‡‡ Amicorum desertores.

§§ In familias alienas se ingerunt,

7. * semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes.

8. Quemadmodùm autem Jannes et Mambres restiterunt Moysi: ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, (Exod. 7. 11.

9. sed ultrà non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit.

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, et Lystris: quales persecutiones sustinui, et ex omnibus eripuit me Dominus. Act. 14. 1 et seq.

12. Et omnes, qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Mali autem homines, et seductores proficient in pejus; errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu verò permane in iis, quæ didicisti, et credita sunt tibi: sciens à quo didiceris:

15. et quià ab infantiâ sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu.

16. † Omnis scriptura divinitùs inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ:

17. ut perfectus sit ‡ homo Dei, ad omne opus bonum instructus §.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversùs falsos doctores, et eos qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerando quæcumque infligentur adversa: prædicitque suam passionem et futurum præmium; advocans Timotheum, eò quòd à multis desertus sit, et ab Alexandro multa passus: in primâ sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed à Domino liberatus.

‖Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus;

2. prædica verbum, insta

---

vel turpis lucri vel inanis gloriæ gratiâ, et doctrinis suis laxioribus, vel potiùs lenociniis reddunt captivas mulierculas peccatrices.

* Specie colloquiorum spiritualium, et *Nunquam*, etc. quià falsa et vana docentur.

† 2 Pet. 1. 20, Scriptura sacra. En quatuor officia doctoris et pastoris Ecclesiastici. Docere, refellere, corrigere, et erudire, et hoc ultimum, ad institutionem perfectæ vitæ spiritualis.

‡ Talis dicitur qui populo præest et pius est.

§ Ad omnem mùneris sui partem comparatus.

‖ Obtestor te coram etc.

opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientiâ, et doctrinâ *.

3. Erit enim tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt † sibi magistros, prurientes auribus:

4. et à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. Tu verò vigila, in ‡ omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

6. Ego enim jam § delibor, et tempus resolutionis meæ instat.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona || justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die justus judex: non solùm autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus. Festina ad me venire citò.

9. Demas enim me reliquit, ¶ diligens hoc sæculum, et abiit Thessalonicam:

10. ** Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. Lucas est mecum solus. Marcum †† assume, et adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium. (Col. 4. 14.)

12. ‡‡ Tychicum autem misi Ephesum.

13. §§ Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maximè autem membranas.

14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundùm opera ejus:

15. quem et tu devita: valdè enim restitit verbis nostris.

16. |||| In primâ meâ defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

17. Dominus autem mihi astitit, et confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes Gentes: et liberatus sum de ore Leonis.

18. Liberavit me Dominus ab omni opere malo: et salvum faciet ¶¶ in regnum suum cœleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

19. Saluta Priscam, et Aquilam, et Onesiphori domum. (Sup. 1. 16.)

---

* Cum sanâ et rationali doctrinâ convince.

† Plures quærent qui cupiditatibus suis faveant.

‡ Ad omnes muneris tui partes.

§ Immolor, ad martyrium brevi iturus.

|| Quià Paulo legitimè certanti debebatur, quamvis nonnisi per gratiam legitimè certaverit.

¶ Securitati suæ consulens, privatis commodis Pauli et Evangelii curam postponens.

** Abiit missus à Paulo in Galatiam.

†† *Marcum*, non Evangelistam, sed Joannem, Barnabæ consobrinum.

‡‡ Ad tuas supplendas vices.

§§ Pallii genus quo tegimur ab imbribus.

|||| Quandò primùm ad Neronis tribunal ductus fui nullius habui patrocinium.

¶¶ Perducendo me, etc.

20. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.
21. Festina antè hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.
22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TITUM.

Titum, Pauli discipulum, primum ordinatum Episcopum Cretæ (nunc Candiæ) seu Cretensis Ecclesiæ, instruit Apostolus de Episcoporum et Præsbyterorum constitutione, de diversarum personarum in re Ecclesiasticâ officiis, de spirituali conversatione, ac denique de hæreticis vitandis. Scriptam dicitur fuisse hanc Epistolam Nicopoli Macedoniæ, missamque ut volunt nonnulli per Zenam et Apollo.

CAPUT PRIMUM.

Factâ in salutatione mentione spei vitæ æternæ quæ jam manifestata est, ostendit quales debeat ordinare præsbyteros ac episcopos: et de quibusdam qui ob varia vitia durè sunt increpandi: mundis omnia munda: quidam facto Deum negant.

PAULUS servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundùm * fidem electorum Dei, et agnitionem veritatis, quæ secundùm pietatem est
2. † in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, antè tempora sæcularia:
3. ‡ manifestavit autem tem-

---

* Ut electis à Deo fidem annunciem, et adducam ad agnitionem veritatis, *Quæ*, ad veram pietatem ducit.

† Quâ speranda est vita æterna, *Quam* antè mundum conditum decrevit et promisit in tempore.

‡ Evangelium suum in tempore à se præordinato, per prædicationem quæ, etc.

poribus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundùm præceptum Salvatoris nostri Dei :

4. Tito dilecto filio secundùm communem fidem, gratia et pax à Deo Patre, et Christo Jesu Salvatore nostro.

5. Hujus rei gratiâ reliqui te Cretæ, ut ea quæ * desunt corrigas, et constituas per civitates præbyteros †, sicut et ego disposui tibi :

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. (1 Tim. 3. 2.)

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem : non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum :

8. sed hospitalem, ‡ benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem : ut potens sit exhortari in doctrinâ sanâ, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores ; maximè qui de circumcisione sunt :

11. quos oportet redargui : qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratiâ.

12. Dixit § quidam ex illis, proprius ipsorum Propheta : Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri ||.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, ut sani sint in fide,

14. ¶ non intendentes Judaïcis fabulis, et mandatis hominum, aversantium se a veritate.

15. ** Omnia munda mundis : coinquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum et mens et conscientia.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant : cùm sint †† abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

CAPUT II.

Quomodò docere debeat senes, anus, adolescentulas ac juvenes, præbendo se omnibus vitæ exemplum : et in quibus nos erudiat gratia Dei quæ apparuit, beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

---

* Quæ restabant corrigenda. Ipse enim Apostolus prima tantùm jacuit fundamenta.

† Episcopos.

‡ Boni amatorem.

§ Epimenides, qui non solùm Poëta fuit, sed et quasi vates seu Propheta de oraculis scribens.

|| *Pigri,* ventri et otio dediti.

¶ Attendentes fabulis Rabinorum, nec præceptis seu traditionibus Pharisaïcis.

** Rom. 14. 20. sanctè viventibus nihil ex se immundum, coinquinatis autem è contrà omnia immunda, abutuntur omnibus.

†† Abominabiles, insuasibiles, ad omne verè bonum inepti.

Tu autem loquere quæ * decent sanam doctrinam:

2. † Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientiâ:

3. Anus similiter in habitu ‡ sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, benè docentes:

4. § ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domûs curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei.

6. Juvenes similiter hortare ut sobrii sint.

7. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrinâ, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. || Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent ¶ in omnibus.

11. ** Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobriè, et justè, et piè vivamus in hoc sæculo,

13. expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi:

14. qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15. Hæc loquere, et exhortare, et argue †† cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari, et à quibus vitiis dehortari: et quòd à peccatis prioribus solâ Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe hæredes vitæ æternæ: monetque, ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter et hæreticos.

Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum ‡‡ paratos esse:

2. neminem §§ blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

---

* Conformia sunt.

† Supple, hortare.

‡ Qui sanctitatem redolet, non calumniatrices.

§ Modestiam, temperantiam.

|| Supple, hortare. Eph. 6 5. Colos. 3. 22. 1 Pet. 2. 18. *in omnibus*, justis et debitis.

¶ Commendatam reddant.

** Annuntiata proposita est omni generi hominum etiam mancipiis.

†† Non imperiosè sed cum authoritate, ita te gere, ut nemo te ritè despicere possit.

‡‡ Ad quodcunque licitum vobis jusserit potestas.

§§ Maledicere.

3. Eramus enim aliquandò et nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitiâ et invidiâ agentes, odibiles, odientes invicem.

4. Cùm autem benignitas et * humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei;

5. non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum † regenerationis et renovationis Spiritûs Sancti,

6. quem effudit in nos abundè per Jesum Christum Salvatorem nostrum:

7. ut justificati gratiâ ipsius, ‡ hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

8. Fidelis sermo est: et de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona et utilia hominibus.

9. Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita, sunt enim inutiles, et vanæ. (1 Tim. 4. 7.)

10. § Hæreticum hominem, post unam et secundam correptionem devita:

11. sciens quià || subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cùm sit proprio judicio condemnatus.

12. Cùm ¶ misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare:

13. Zenam legisperitum, et Apollo sollicitè ** præmitte, ut nihil illis desit.

14. Discant autem et †† nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15. Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis, Amen.

---

* Amor erga homines.

† 2 Tim. 1. 9. *Lavacrum*, baptismum, in quo renovatur homo per Spiritum Sanctum.

‡ Per adoptionem in filios efficiamur hæredes cum spe maximâ obtinendi vitam æternam.

§ Contumacem sc. nota, quod Episcopi est hoc facere, qui et debet talem bis vel ter admonere.

|| A semetipso damnatus; non quòd semper cognitam veritatem oppugnet, sed quòd sententiam Episcopi prævenit, et quasi seipsum separat ab Ecclesiâ, palàm pertinaciter ab ejus doctrinâ universali dissentiens.

¶ Alios mittere voluit Apostolus, qui vices Titi in ejus absentiâ supplerent.

** Curam habe ut ipsis Cretam transeuntibus necessaria subministrentur.

†† Fideles Christiani, præstare bona opera ubicunque necessarium fuerit, ut non sibi onus sed fructus videatur hujuscemodi operibus sese incumbere.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD PHILEMONEM.

De carcere ab urbe Româ familiariter scribit Apostolus discipulo suo Philemoni. Cui Onesimum, Epistolæ hujus latorem, et ipsius Philemonis servum, nondùm manumissum, magnoperè commendat. Atque ut illum in gratiam recipiat condonato furto ab eodem Onesimo commisso, obnixè flagitat.

Philemoni, cujus charitatem ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit; quem illi commendat, et ejus culpam in se recipit; judicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelii prædicatione.

PAULUS vinctus Christi Jesu, et Timotheus frater; Philemoni dilecto, et adjutori nostro,

2. et * Appiæ sorori charissimæ, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ, quæ in domo tuâ est.

3. Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. † audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos:

6. ‡ ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in § charitate tuâ: quià viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam || fi-

---

* Philemonis uxori.

† Ideò gratias ago Deo, quià audio de charitate quam exerces erga omnes sanctos, id est, fideles.

‡ Ut magis ac magis manifestet se fides tua per bonorum operum exercitium, per gratiam Jesu Christi.

§ Ex famâ charitatis tuæ mihi delatâ, quâ corporalis miseria seu necessitas fidelium sublevata est.

|| Tametsi cum confidentiâ et libertate in Christo possim tibi imperare quod æquum est.

duciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;

9. * propter charitatem magis obsecro, cùm sis talis, ut Paulus, senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi.

10. Obsecro te pro meo filio, quem † genui in vinculis, Onesimo,

11. qui tibi aliquandò ‡ inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,

12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea § viscera, suscipe:

13. quem ego volueram mecum detinere, ut || pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne ¶ velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideò ** discessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes:

16. jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, †† maximè mihi; quantò autem magis tibi, et in carne ‡‡, et in Domino?

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me:

18. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc §§ mihi imputa.

19. Ego Paulus scripsi |||| meâ manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod et teipsum mihi debes:

20. ita, frater. Ego te ¶¶ fruar in Domino: Refice viscera mea in Domino.

21. Confidens in obedientiâ tuâ scripsi tibi: sciens quoniam et super id, quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu,

24. Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas, adjutores mei.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

---

* Malo tamen per amorem te rogare, cùm sis senex ut ego Paulus qui nunc, etc.

† Christianum feci.

‡ Imò furto reus et fugitivus.

§ Tanquam meipsum.

|| Ut tuas vices suppleret, tu enim ipse hoc mihi officium præstares si adesses.

¶ Illum tibi remitto, ut quidquid boni de eo statueris, id non quasi ex necessitate, sed liberè factum judicetur.

** Non dicit fugit, sed secessit ad horam; Deus ita providit ex malo bonum, ut illum tanquam fratrem in æternum haberes.

†† Non tibi solùm sed et mihi frater etiam charissimus.

‡‡ Ob corporalia ministeria quæ tibi præstat, et propter Dominum in quem nunc credit.

§§ Debitum illius in me recipio.

|||| Ad quod ego me obligo etiam sub proprio meo chirographo.

¶¶ Sit ita precor, ut fructum hunc (Onesimi reconciliationem) à te consequar; refice me vinctum et sollicitum pro Onesimo.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD HEBRÆOS.

Notum est Epistolam hanc nonnisi post 300 annos à Christo, ab Ecclesiâ, præcipuè à Latinis, in canonem receptam fuisse. Eam Pauli non esse putant nonnulli, etiam hujus ætatis authores. Verùm Paulinam esse dubitare non debemus ; idque efficacissimis argumentis evinci posse existimo. Quod verò in eâ nullam facit mentionem nec ministerii nec vocationis suæ; quemadmodùm in cæteris Epistolis suis facere consueverat ; ex eo fit quod non Judæorum sed Gentium Apostolus fuerit ; imò et quià Paulo vehementer offensi fuêre Judæi. Hanc fertur Apostolum linguâ Hebraicâ scripsisse epistolam, quam Lucam Evangelistam fecisse Græcam post obitum Pauli, communis est, sed incerta fides. Agit Apostolus in hâc Epistolâ de Christi ejusque sacerdotii ac sacrificii dignitate, maximè verò comparatione factâ ad sacerdotium et sacrificia veteris legis. Hebræos, præcipuè Jerosolymitanos fideles, variè à Judæis infidelibus afflictos, consolatur, atque ad perseverantiam exhortatur. Scriptam fuisse constat ex Italiâ, missamque per Timotheum.

CAPUT PRIMUM.

Tantùm veteri testamento per Angelos dato novum per Christum datum præfertur, quantùm Christus Angelis dignior est ; quos origine, dominio, potentiâ, et honore antecellit.

* MULTIFARIAM, multisque modis, olìm Deus loquens patribus in Prophetis : novissimè,

2. diebus istis locutus est nobis in † Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula.

---

* Quasi per partes et variis visionum generibus inspiravit mysteria Deus in veteri lege.

† Suo naturali, quem constituit Dominum, ut homo est, rerum omnium creatarum.

3. * qui cùm sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis :

4. Tantò † melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditavit.

5. Cui enim dixit aliquandò Angelorum : Filius meus es tu, ego hodiè genui te ‡ : Et rursùm : Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium § ? (2 Reg. 7. 14.)

6. Et cùm iterùm || introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei. (Ps. 96. 8.)

7. Et ad ¶ Angelos quidem dicit : Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. (Ps. 103. 4.)

8. Ad Filium autem : Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi : virga æquitatis, virga ** regni tui. (Ps. 44. 7.)

9. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterеà unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis †† præ participibus tuis.

10. Et : ‡‡ Tu in principio, Domine, terram fundasti : et opera manuum tuarum sunt cœli. (Ps. 101. 26.)

11. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes ut vestimentum veterascent :

12. et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur : §§ tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquandò : |||| Sede à dextris meis, quoadusquè ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ?

14. ¶¶ Nonnè omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis ?

---

* Sap. 7. 26. lumen æquale de lumine infinito, et substantialis imago et essentiæ et personæ Patris, omnia sustinens, conservans omnipotentiæ suæ imperio, *purgationem* peccatorum, ut homo, per merita passionis suæ fecit, etc.

† Tantò præstantior, etc. quantò excellentius, *nomen hæreditavit* ; i.e. quantò excellentiorem dignitatem sortitus est, scil. deitatem.

‡ Ps. 2. 7. Vel ab æterno, Deum ; vel in resurrectione ad immortalem gloriam regeneratum, Act. 13. 33.

§ Hæc de Salomone dicuntur qui figura Christi erat ; et ab Hebræis, ut videtur, de Messiâ intelligebantur, sicut et sequentia.

|| 1. introduxit Filium suum in orbem terræ per incarnationem, 2. introducet eum per adventum ejus ad judicium.

¶ De Angelis dicit : Qui Angelis suis utitur ut legatis et ministris tàm expeditis quàm si ventus et fulgura sint.

** Administratio regni tui, sceptrum justitiæ.

†† Plenitudine gratiæ quæ animam amore exhilarat et erigit, præ iis qui ejusdem æternæ hæreditatis erunt participes ut adoptivi.

‡‡ Christus.

§§ Christus Deus, et Creator.

|||| Psal. 109. 1. 1 Cor. 15. 25. æqualis mihi, Deus sicut ego. Hæc sola Christo conveniunt. Matt. 22. 44.

¶¶ Angeli non sunt nisi ministri Dei, Christus verò conregnat æqualis Deo.

CAPUT II.

Cùm Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multò magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi: qui per susceptam humanitatem et crucem minoratus est ab Angelis, et ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

* PROPTEREÀ abundantiùs oportet observare nos ea quæ audivimus, ne fortè pereffluamus.

2. Si enim qui per Angelos dictus est sermo †, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3. ‡ quomodò nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est,

4. § contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritûs Sancti distributionibus secundùm suam voluntatem.

5. Non enim Angelis subjecit Deus || orbem terræ futurum, de quo loquimur.

6. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: Quid est homo quòd memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum ¶? (Ps. 8. 5.)

7. Minuisti eum ** paulominùs ab Angelis: gloriâ et honore coronasti eum; et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quòd omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdùm videmus omnia subjecta ei. (Matt. 28. 18. 1 Cor. 15. 26.)

9. Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloriâ et honore coronatum: ut gratiâ Dei ††, pro omnibus gustaret mortem. (Philip. 2. 8.)

10. ‡‡ Decebat enim eum,

---

* Cùm igitur Christus sit angelis excellentior, imò cùm sit Deus, oportet, etc. ne pereamus sine spe reparationis, sicut liquor è vase.

† Si quæ per angelos data est lex, facta est, etc.

‡ Quantò magis nos, si legem salutis à Christo latam neglexerimus.

§ Doctrinam Christi confirmant tot patrata miracula.

|| Statum mundi futurum, quandò erit cœlum novum et terra nova.

¶ Quòd eum tanto honore dignatus sis ut per unionem hypostaticam verbi, ipsum tibi in unitate personæ conjungeres.

** Christum in assumptâ humanitate ad breve tempus angelis inferiorem reddidisti, quamdiù et quatenùs mortale corpus habuit et passioni obnoxium.

†† Ità ut ex purâ charitate voluerit pro omnibus mortem gustare.

‡‡ Decebat Deum Patrem propter, etc. ut Christum auctorem salutis omnium passione et morte consummaret, seu gloriosum redderet; oportuit pati Christum et ità intrare in gloriam suam. Luc. 24. 26.

propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

12. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. (Ps. 21.23.)

13. Et iterùm: * Ego ero fidens in eum. Et iterùm: Ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus.

14. † Quià ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:

15. ‡ et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16. Nusquam enim Angelos § apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

17. || Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18. ¶ In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longè excellentior est Christus, ut pote filius, quàm Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei: curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Judæorum ab ejus requie repellamur.

UNDè, fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate **Apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum:

2. qui fidelis est ei, †† qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus. (Num. 12. 7.)

3. Amplioris enim gloriæ ‡‡

---

* Psal. 17. 3 *Ego*, Christus, *Ecce ego*, Isa. 8. 18. *Pueri mei*, filii mei spirituales.

† Sicuti igitur filii, homines et miseri sunt, ità et ipse homo et passibilis fuit, *ut per mortem*, etc. Osee 13, 14. 1 Cor. 15. 54.

‡ Et per spem vitæ æternæ à metu mortis liberaret eos qui ex metu mortis quasi in servitute detinebantur.

§ Nusquam legitur Christum naturam angelicam assumpsisse.

|| Quapropter conveniebat Christum hominem mortalem fieri.

¶ Cùm ipse passus fuerit, fueritque tentatus, magis moveri potest, ad ferendum auxilium iis qui tentantur et affliguntur.

** Missum à Patre ad salutem annuntiandam.

†† *Ei*, Patri, qui constituit illum Apostolum et Pontificem nostrum.

‡‡ Quantò majorem gloriam habere debet opifex domûs quàm domus. Moyses erat tantùm pars domûs; hoc est, unus ex populo cui præfectus erat. Christus est domûs seu populi Judaïci Creator.

iste præ Moyse dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo : qui autem omnia creavit, Deus est.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in totâ domo ejus tamquàm famulus, * in testimonium eorum quæ dicenda erant :

6. Christus verò tamquàm filius in domo suâ : quæ domus sumus nos, si fiduciam, et gloriam spei usquè ad finem, firmam retineamus.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus Sanctus : Hodiè si vocem ejus audieritis, (Ps. 94. 8.)

8. nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto,

9. † ubi tentaverunt me patres vestri; probaverunt, et viderunt opera mea,

10. quadraginta annis : Propter quod infensus fui generationi huic, et dixi : Semper erant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas ‡,

11. sicut juravi in irâ meâ : § Si introibunt in requiem meam.

12. Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo :

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodiè cognominatur ||, ut non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus : si ¶ tamen initium substantiæ ejus usquè ad finem firmum retineamus.

15. ** Dum dicitur : Hodiè si vocem ejus audieretis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodùm in illâ exacerbatione.

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis ? Nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto ? (Num. 14. 37.)

18. Quibus autem juravit non introire in †† requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt ?

19. Et videmus, quià non potuerunt introire propter incredulitatem.

---

* Denunciando, sc. populo mandata Dei.

† David Deum loquentem inducit.

‡ Non consideraverunt opera mea, id est, opera omnipotentiæ meæ, vias operum meorum.

§ Si (pro) non.

|| Quoad usquè dies hodiernus currit, id est, dies hujus vitæ.

¶ Si inchoatam fidem in eum usquè ad finem, etc.

** Quamdiù dicitur, *hodiè*, id est, per totam vitam hanc.

†† In terram promissionis.

CAPUT IV.

Quandoquidem Judæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, et reliquum est ut alii ingrediantur, curandum est ne eâ frustremur, sed credentes, in ipsam admittamur : de vivo et efficaci Dei verbo quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

* TIMEAMUS ergo ne fortè relictâ pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2. Etenim et nobis nunciatum est, quemadmodùm et illis : sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei † ex iis quæ audierunt.

3. Ingrediemur enim in requiem ‡, qui credidimus: quemadmodùm dixit : Sicut juravi in irâ meâ : Si introibunt in requiem meam : et quidem operibus ab institutione mundi perfectis §. (Ps. 94. 11.)

4. Dixit enim in quodam loco de die septimâ sic : || Et requievit Deus die septimâ ab omnibus operibus suis. (Gen. 2. 2.)

5. Et in isto rursùm : Si introibunt ¶ in requiem meam.

6. ** Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem :

7. iterùm †† terminat diem quemdam, Hodiè, in David, dicendo, post tantum temporis, sicut suprà dictum est : Hodiè, si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. (Sup. 3. 7.)

8. ‡‡ Nam si eis Jesus requiem præstitisset, numquam de aliâ loqueretur, posthac, die.

9. Itaque relinquitur §§ sabbatismus populo Dei.

10. |||| Qui enim ingressus est in requiem ejus ; etiam ip-

---

* Israëlitarum exemplo, ne divinâ professione neglectâ per diffidentiam et incredulitatem aliquis frustratus et exclusus inveniatur à requie æternâ.

† Quià fidem non habuerunt ii qui audierunt.

‡ Æternæ beatitudinis nos qui, etc. nam solis incredulis dixit : non, etc.

§ Et quidem loquitur de aliâ quiete statim à perfectis Dei operibus.

|| Nam de quiete statim ab operibus absolutis dicit Moyses : et requievit, etc.

¶ Et multis post sæculis Deus per Davidem dicit : non introibunt, etc. innuit ergo aliam esse requiem à fidelibus sperandam.

** Cùm igitur sit alia requies in quam introituri sunt quidam, et ii, scilicet Judæi, quibus, etc.

†† Deus, dicendo, per David tot sæcula post occupatam à Judæis terram promissionis, hodiè, etc. determinat Diem, quem vocat Hodiè in quo requiem excellentiorem fideles habere debent.

‡‡ Nam si Josue dedisset requiem ultrà quàm nulla expectanda foret, Deus aliam posteà non promisisset per os David. Prior igitur requies non erat nisi figura posterioris.

§§ Quapropter superest adhùc alia requies à fidelibus speranda, quam vocat Apostolus, *sabbatismus*.

|||| Qui in requiem à Deo paratam ingreditur, ille etiam requiescet à laboribus hujus vitæ.

se requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens usquè ad divisionem animæ ac spiritûs, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.

13. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, * ad quem nobis sermo. (P33. 16. Eccli. 15. 20.)

14. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei: teneamus † confessionem.

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; ‡ tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16. Adeamus ergo cum fiduciâ ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio § opportuno.

CAPUT V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est: et discens ex iis quæ passus est obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ: sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii ad quos hìc scribebat Apostolus.

|| OMNIS namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis:

2. qui condolere possit iis, qui ignorant, et errant: quoniam et ipse circumdatus est infirmitate:

3. et propterea debet, quemadmodùm pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.

4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron. (Ex. 28. 1. 2 Par. 26. 18.)

5. Sic et Christus non semetipsum ¶ clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te. (Ps. 2. 7.)

6. Quemadmodùm et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. (Ps. 109. 4.)

---

* De quo nobis est sermo.

† Fidem nostram.

‡ *Tentatum*, expertum hujus vitæ mala omnia, sicut et nos, solo peccato excepto.

§ Ad auxilium, cùm opus erit obtinendum.

|| *Constituitur*, ut tanquam mediator eorum causam agat apud Deum.

¶ Hoc est, non seipsum, quà homo, Pontificem fecit; sed Deus qui, etc. Psal. 2. 7.

7. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro suâ reverentiâ.

8. Et quidem cùm esset Filius Dei, * didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam:

9. † et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ,

10. appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo nobis ‡ grandis sermo, et ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12. Etenim cùm deberetis magistri esse § propter tempus: rursùm indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13. || Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14. Perfectorum autem est ¶ solidus cibus; eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt qui post susceptum baptismum rursùm in peccata relabuntur, imò timenda illis est æterna maledictio: consolando autem Hebræos hortatur ut Abrahæ longanimitatem imitantes, reddant se participes eorum quæ jurejurando promisit illi Deus.

QUAPROPTER intermittentes ** inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursùm jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum,

2. †† baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et judicii æterni.

3. Et hoc ‡‡ faciemus, si quidem permiserit Deus.

---

* Expertus est, exercuit.

† In perfectione, et ad culmen honoris elevatus, factus est et redditus causa, etc.

‡ *De quo multa nobis forent dicenda, et difficilia explicatu.*

§ Ratione temporis longioris quo in Christianismo degistis.

|| Omnis qui non nisi simplicioris et facilioris doctrinæ capax est, *est* inexpertus in doctrinâ perfectionis.

¶ Doctrina sublimior perfectis convenit, iis qui mentem habent exercitatam ad discernendum bonum et malum.

** Omissis Christianæ doctrinæ rudimentis ad perfectionem, etc. *Non rursùm*, non iteranda sunt fundamenta jam dudùm posita, de pœnitentiâ quæ fit antè baptismum, de peccatis, et de fide in Deum trinum et unum.

†† De baptismate, de Sacramento Confirmationis quod confertur per impositionem manuum.

‡‡ De perfectioribus et sublimioribus agemus.

4. * Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, et participes facti sunt Spiritûs Sancti,

5. gustaverunt nihilominùs † bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi,

6. et ‡ prolapsi sunt; rursùs renovari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, et ostentui habentes.

7. Terra enim sæpè venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo §.

8. proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, et || maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, et viciniora saluti: ¶ tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis.

11. Cupimus autem unumquemque vestrûm eamdem ostentare sollicitudinem ad ** expletionem spei usquè in finem:

12. ut non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide et patientiâ hæreditabunt promissiones.

13. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

14. dicens: †† Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te.

15. Et sic ‡‡ longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16. Homines enim per majorem sui jurant: et omnis controversiæ eorum finis, ad

---

* Matt. 12. 45. 2 Pet. 2. 19. Inf. 10. 26. Impossibile est enim ut, qui semel sunt baptisati (baptismus antiquitùs dicebatur sacramentum illuminationis) qui receperunt corpus Christi in Eucharistiâ, (hoc est donum cœleste) qui participes, etc. in confirmatione.

† Qui Evangelium Dei quo in venturo sæculo promittitur gloria et immortalitas suaviter in voluntate gustaverunt.

‡ Et post tot beneficia in apostasiam vel aliud quodvis grave peccatum labuntur, impossibile est, inquam, ut hujusmodi rursùs ad pœnitentiam antè baptismalem admittantur et iterùm baptisentur. Cùm enim jam per baptismum Christo crucifixo configurati sunt; si iterùm baptisarentur, Christum, quantùm in ipsis est, iterùm quoquo modo crucifigerent et ludibrio exponerent. Baptismus iterari non potest. Hâc ratione probat Apostolus rursùs tradi non debere principia fidei.

§ Sic augmentum gratiæ accipit, qui gratiâ benè utitur.

|| Maledictioni, sc. meretur reprobari et comburi, ita et relabens.

¶ Quamvis hoc dicimus de terrâ maledictâ.

** Ad confirmationem.

†† Gen. 22. 16. nisi, i. e. certè.

‡‡ Posteaquam patienter satis expectasset Abraham.

confirmationem, est juramentum.

17. * In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum :

18. ut per † duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem :

19. ‡ quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, et incedentem usquè ad interiora velaminis :

20. ubi præcursor pro nobis § introivit Jesus, secundùm ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

CAPUT VII.

Cùm Melchisedech sacerdotium, ex decimarum acceptione et benedictione Leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quâdam secundùm ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum præcellit Leviticum, et ipsum unà cum lege evacuat.

Hic enim || Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cæde regum, et benedixit ei :

2. cui et decimas omnium divisit Abraham : primùm ¶ quidem qui interpretatur rex justitiæ : deindè autem et rex Salem, quod est, rex pacis,

3. ** sine patre, sine matre, sine genealogiâ, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere à populo secundùm legem, id est, à fratribus suis : quamquàm et ipsi exierint de lumbis Abrahæ. (Deut. 18. 8. Jos. 14. 4.)

6. †† Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc, qui habebat re-

---

* In quâ promissione.

† Per promissionem et juramentum. *Confugimus,* ab erroribus sæculi ad retinendam spem bonorum æternorum nobis propositorum.

‡ Spem tenemus velut anchoram, etc. et penetrantem intra velum, et in ipsa sancta sanctorum, quæque Deo ipso et bonis æternis figitur.

§ Per admirabilem ascensionem suam, ut pararet nobis locum. Joan. 14. 3.

|| Gen. 14. 18. typus Christi, hominem fuisse certum est, quis verò incertum.

¶ Primùm typus est Christi per nomen ejus, quod significat Rex justus, Rex pacificus.

** Nempè de quibus in scripturis nulla fit mentio. Cùm nihil de ortu vel interitu ejus scriptum sit, manet in æternum.

†† Non recensetur in genealogiis populi orti ab Abraham.

promissiones, benedixit.

7. Sine ullâ autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur.

8. * Et hìc quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quià vivit.

9. Et (ut ita † dictum sit) per Abraham, et Levi, qui decimas accepit, decimatus est:

10. adhùc enim in lumbis patris erat quandò obviavit ei Melchisedech.

11. ‡ Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhùc necessarium fuit, secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundùm ordinem Aaron dici?

12. § Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat.

13. || In quo enim hæc dicuntur, de aliâ tribu est, de quâ nullus altari præstò fuit.

14. Manifestum est enim quòd ex Judâ ortus sit Dominus noster: ¶ in quâ tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

15. ** Et ampliùs adhùc manifestum est; si secundùm similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos,

16. †† qui non secundùm legem mandati carnalis factus est, sed secundùm virtutem vitæ insolubilis.

17. ‡‡ Contestatur enim: Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, et inutilitatem:

19. nihil enim §§ ad perfectum adduxit lex; introductio verò melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

---

* Et in lege quidem, Num. 28. constitutâ, mortales sunt qui decimas accipiunt, et per mortem unius in alterum transit sacerdotium. In Genesi verò is decimas accepit de quo testatum est quod vivat.

† (Ut id dicam) Abrahamo decimas dante Melchisedeci etiam tota tribus Levitica hoc idem præstitit, et benedictionem accepit.

‡ Si perfecta justificatio hominis erat *per sacerdotium*, etc. sub quo legem accepit populus.

§ Et sicut necesse dixi transferri sacerdotium, ita etiam dicendum est, necesse fuisse transferri legem.

|| Ad quem enim hæc (*tu es sacerdos in æternum*) dicuntur, ut sit de alterâ tribu necesse est, de quâ nullus ministravit seu astitit altari.

¶ Ad quam quidem tribum, sc. Judæ.

** Legem translatam esse.

†† Alius sacerdos, sc. Christus, qui non per carnalem successionem patris in filium, ut in lege veteri, sed per Divinam virtutem, quæ vitam immortalem ei præstat, cujus igitur sacerdotium non successionarium sed indissolubile et æternum est.

‡‡ Testatur per Davidem, ad Filium suum loquens.

§§ Neminem ad justitiam veram et perfectam adduxit. Introduxit verò Christus melius sacerdotium et legem, quibus certè sperare possumus appropinquare ad Deum.

20. * Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt;

21. hic autem cum jurejurando, per eum, qui dixit ad illum : Juravit Dominus, et non pœnitebit eum : tu es sacerdos in æternum.)

22. in tantum melioris testamenti † sponsor factus est Jesus.

23. ‡ Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcircò quòd morte prohiberentur permanere.

24. Hic autem eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26. Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, et excelsior cœlis factus :

27. qui non habet necessitatem quotidiè, quemadmodùm § sacerdotes, priùs pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populi : hoc enim || fecit semel, seipsum offerendo.

28. ¶ Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico, cùm ipse in dexterâ Patris sedeat in cœlis, et majorum sacramentorum minister fuerit quàm sacerdotes veteris legis : ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, et ex promissione Dei per Jeremiam.

** Capitulum autem super ea quæ dicuntur : Talem habemus Pontificem, qui consedit in dexterâ sedis magnitudinis in cœlis,

2. sanctorum minister et tabernaculi veri, quod fixit Dominus, et non homo.

3. †† Omnis enim pontifex ad offerendum munera, et

---

* Et in quantum non sine, etc. supple, factus est sacerdos, sc. Christus.

† Fidejussor, mediator, hoc est, mediante sanguine suo novum sancivit et firmavit fœdus Deum inter et homines.

‡ *Et alii,* plures successivè in veteri lege facti sunt, etc. eò quòd mortales erant, morte finiebatur cujusvis sacerdotium.

§ Aaronici, Levitici. *Priùs,* etc. Levit. 16. 2.

|| Christus, id est, hostiam obtulit pro peccatis populi, non pro suis. *Semel, Semetipsum,* non pecudes sed suam propriam vitam.

¶ *Lex* vetus, etc. *infirmitatem,* et mortalitatem, et ad peccandum proclivitatem ; verbum autem Dei quandò juravit (juravit Dominus), quod post legem est, filium Pontificem constituit, etc.

** Hæc summa et caput est eorum quæ jam diximus. Talem, etc. qui sedet in dexterâ solii divinæ majestatis in cœlo.

†† Pontificis munus exercet

hostias constituitur : undè necesse est et hunc habere aliquid, quod offerat :

4. si ergo * esset super terram, nec esset sacerdos : cùm essent qui offerrent secundùm legem munera,

5. † qui exemplari et umbræ deserviunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cùm consummaret tabernaculum : Vide (inquit) omnia facito secundùm exemplar quod tibi ostensum est in monte. (Ex. 25. 40. Act. 7. 44.)

6. Nunc autem melius sortitus est ‡ ministerium, quantò et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

7. § Nam si illud prius culpâ vacasset : non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans enim eos dicit : Ecce dies venient, dicit Dominus : et consummabo super domum Israël, et super domum Juda, testamentum novum ; (Jer. 31. 31.)

9. non secundùm || testamentum quod feci patribus eorum, in die quâ apprehendi manum eorum ut educerem illos de terrâ Ægypti : quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus.

10. ¶ Quià hoc est testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus : Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas : et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum :

11. ** et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum : dicens : Cognosce Dominum : quoniàm omnes scient me à minore usquè ad majorem eorum :

12. quià propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum jam non memorabor.

13. †† Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit, propè interitum est.

Christus etiam in cœlo, seipsum pro nobis continuò offerendo Patri suo, seu potiùs seipsum repræsentando ut in cruce oblatum.

* Si adhùc esset in terris, non esset ei locus inter sacerdotes Leviticos, quià non ex genere sacerdotum Aaronicorum, eò quòd jam essent alii sacerdotes qui, etc.

† In iis ceremoniis quæ erant umbræ et typi cœlestium, id est, eorum quæ Christus in cœlis agit.

‡ Christus sortitus est tantò præstantius sacerdotium, quantò, etc. quià spiritualia, æterna promittuntur, non carnalia tantùm et terrena, sicut in veteri Testamento seu pacto.

§ Si vetus Testamentum non fuisset imperfectum.

|| Non quale prius illud fœdus quod pepigi cùm, etc.

¶ En quale erit fœdus novum.

** Non opus erit ut quisquis doceat alterum nosse Deum.

†† Deus dicendo se daturum novum Testamentum indicavit se velle antiquare seu abrogare *prius*, id est, vetus Testamentum.

CAPUT IX.

Ex his quæ in veteri erant testamento et imperfectione illarum hostiarum, ostendit novi perfectionem, in quo Christus Pontifex et hostia semel oblata emundat conscientiam à peccatis: quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse.

HABUIT quidem et * prius, justificationes culturæ, et Sanctum sæculare.

2. † Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur Sancta. (Ex. 26. 1. et 36. 8.)

3. ‡ Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum:

4. aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in quâ urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronduerat, et tabulæ testamenti, (Exod. 25, et 37. Num. 16. Levit. 16. 16. 3 Reg. 8. 9. 2 Paral. 5. 10.)

5. superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modò dicendum per singula.

6. His verò ita compositis; in priori quidem tabernaculo § semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes:

7. || in secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro suâ et populi ignorantiâ: (Exod. 30. 10. Lev. 16. 2.)

8. ¶ hoc significante Spiritu Sancto, nondùm propalatam esse sanctorum viam, adhùc priore tabernaculo habente statum.

9. ** quæ parabola est temporis instantis: juxta quam munera, et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodò in cibis et in potibus,

10. †† et variis baptismatibus, et justitiis carnis usquè ad tempus correctionis impositis,

---

* Vetus testamentum habuit mandata et ceremonias ad cultum Dei ordinata, *Sanctum sæculare*, idest, tabernaculum terrenum, manufactum, non cœleste, terrenis promissionibus sancitum.

† Prima pars tabernaculi, id est, quæ prior erat ingredientibus, in quâ, etc. *Quæ* dicebatur *sancta*, seu *sanctum*, seu *sanctuarium*.

‡ Post secundum autem velamentum erat tabernaculum. Vid. Exod. 26.

§ De quo. v. 2.

|| In secundâ parte tabernaculi.

¶ Per quod nobis significavit Spiritus Sanctus, quod stante adhùc lege veteri (cujus signum prior pars tabernaculi) nondùm propalatam fuisse viam ad sancta sanctorum, id est, ad cœlum, sed manifestandam esse per Christum.

** Quod erat figura pro tempore tum præsente, in quo dona et sacrificia offerebantur, quæ non poterant emundare conscientiam eorum qui huic cultui erant addicti, qui quidem cultus erat solummodò, etc. [illegible]t

†† Lotionibus, munditiis corporalibus; quæ mandata ceremoni[illegible] imposita fuère usquè ad tempus adventûs Christi seu novi testamenti.

11. Christus autem * assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis;

12. neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in † Sancta, æternâ redemptione inventâ.

13. ‡ Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:

14. § quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi. (1 Pet. 1. 19. 1 Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5.)

15. Et ideò novi testamenti mediator est: ut morte intercedente ||, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

16. Ubi enim ¶ testamentum est; mors necesse est intercedat testatoris.

17. Testamentum enim in ** mortuis confirmatum est: alioquin nondùm valet, dum vivit qui testatus est.

18. Undè †† nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19. Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum, cum aquâ, et lanâ coccineâ, et hyssopo, ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit,

20. dicens: ‡‡ Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21. Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.

22. Et omnia penè in sanguine secundùm legem mundantur: et sine sanguinis effusione non fit §§ remissio.

23. Necesse est ergo |||| exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia ¶¶ melioribus hostiis quàm istis.

---

* Pontifex factus per ipsammet incarnationem.

† Non manufacta, sed cœlestia, æternâ redemptione nobis parta.

‡ Levit. 16. 15. *ad emundationem*, ad expiationem legalem et externam peccatorum.

§ 1 Pet. 1. 19. 1 Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5. *per Spiritum Sanctum*, incitante eum Spiritu Sancto, *ab operibus*, à peccatis.

|| Ut suâ morte redimeret prævaricationes durante veteri testamento perpetratas; atque ut qui vocati sunt promissam accipiant hæreditatem.

¶ Ut valeat testamentum.

** In morte, per mortem.

†† Vetus testamentum.

‡‡ Exod. 24. 8. *sanguis*, quo confirmatur fœdus quod pepigit vobiscum Deus.

§§ Peccatorum legalis, sc. non vera et interna quæ fit per sanguinem Christi.

|||| Figuras et umbras Ecclesiæ militantis, imò et triumphantis, *His* hostiis, vitulorum sanguine, etc.

¶¶ Ipsam autem Ecclesiam ac fideles qui cœlo destinati sunt melioribus hostiis mundari.

24. Non enim in * manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25. Neque † ut sæpè offerat semetipsum, quemadmodùm Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:

26. ‡ alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27. Et quemadmodùm statutum est hominibus § semel mori, post hoc autem judicium:

28. ‖ sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem. (Rom. 5. 8. 1 Pet. 3. 18.)

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit novum induci, cujus unicâ hostiâ auferruntur universa peccata: cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhæserimus, acerbiùs puniemur quàm veteris testamenti transgressores: laudat interim Hebræos quòd et mùlta passi sint, et patientibus astiterint.

UMBRAM enim habens lex futurorum bonorum ¶, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere:

2. ** alioquin cessassent offerri: ideò quòd nullam haberent ultrà conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3. sed in †† ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4. ‡‡ Impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.

5. §§ Ideò ingrediens mun-

---

* In sancta terrena, quæ fuêre solùm umbræ sanctorum æternorum, sed *in ipsum*, etc. ut sistat se coram Deo pro nobis interpellare.

† Semel enim fecit superabundanter. *Pontifex*, Aaronicus.

‡ Si hoc necesse esset, nimirùm se ipsum sæpè offerre, hoc debuisset facere à quo peccatum primò incepit, id est, à mundo condito: nunc autem semel tempore consummationis sæculorum, ad destructionem peccati per immolationem sui ipsius apparuit.

§ Non nisi semel mori juxta legem communem naturæ, nec igitur Christus nisi semel. *Post hoc*, post omnium hominum mortem judicium generale.

‖ In secundo suo adventu, nullum portans peccatum sicut in primo adventu, apparebit, afferens salutem iis qui ipsum in hâc vitâ patienter et perseveranter expectaverint.

¶ Non ipsammet substantiam, etc. lex nunquam potuit verè justificare.

** Etenim si hoc esset, non ampliùs fuisset opus sacrificare, eò quòd jam mundi à peccatis Judæi, non habuissent ampliùs peccati maculam.

†† Hostiis et sacrificiis.

‡‡ Ut ex se taurorum sanguis verè auferat peccata, quod putabant Judæi; licet ex institutione divinâ hoc fieri possit.

§§ Filius Dei, etc.

dum dicit: Hostiam, et oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: (Ps. 39. 7.)

6. holocautomata pro peccato non tibi placuerunt.

7. Tunc * dixi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8. Superiùs dicens †: Quià hostias, et oblationes, et holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundùm legem offeruntur;

9. ‡ tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10. § In quâ voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. Et omnis quidem ‖ sacerdos præstò est quotidiè ministrans, et easdem sæpè offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata:

12. ¶ hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dexterâ Dei,

13. de cætero expectans ** donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.

14. Unâ enim oblatione, consummavit in sempiternum †† sanctificatos.

15. ‡‡ Contestatur autem nos et Spiritus Sanctus. Postquam enim dixit:

16. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum, superscribam eas: (Jer. 31. 33. Sup. 8. 8.)

17, et peccatorum, et iniquitatum eorum jam non recordabor ampliùs.

18. Ubi autem horum remissio: §§ jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres, fiduciam ‖‖ in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est, carnem suam,

21. ¶¶ et sacerdotem magnum super domum Dei:

---

* Christus cùm incarnatus fuit dixit: Ipse ego jam incarnatus venio, ut sicut in volumine scriptum est de me, faciam, etc.

† Cùm Christus dixisset.

‡ Potiùs *dixit*: est enim Psalmista qui loquitur de verbis quæ dixit Christus. Hæc dicendo, vetus testamentum vel sacerdotium tollit, ut novum statuat.

§ (Adde) Patris ad quam exequendam Christus venit, etc.

‖ Aaronicus.

¶ Christus semetipsum semel oblit, et non astat reiterans sacrifiium, sed *sedet*, etc.

** Psal. 109. 2. 1 Cor. 15. 25. donec Pater omnes adversarios suos ipsi subjiciat.

†† Omnes electos, in quâcunque fuerint temporis differentiâ.

‡‡ Testatur nobis prædictam veritatem ipsemet Spiritus Sanctus.

§§ Non est jam ampliùs opus oblatione.

‖‖ Libertatem introeundi in sancta sanctorum, i. e. cœlos per sanguinem Christi, quam viam velut novam et ad vitam æternam ducentem nobis ostendit, idque fecit Christus per corpus suum velut per velum, per quod Summus Sacerdos introibat in Sancta Sanctorum.

¶¶ Supple, habentes, etc. Christum super totam Ecclesiam.

22 * accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientiâ malâ, et abluti corpus aquâ mundâ,

23. teneamus spei nostræ † confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit)

24. ‡ et consideremus invicem in provocationem charitatis, et bonorum operum :

25. non deserentes collectionem § nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, et tantò magis quantò videritis appropinquantem diem.

26. || Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, (Sup. 6. 4.)

27. terribilis autem quædam expectatio judicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

28. ¶ Irritam quis faciens legem Moysi, sine ullâ miseratione duobus vel tribus testibus moritur ;

29. quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit **, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit ?

30. Scimus enim qui dixit : Mihi vindicta, et ego retribuam. Et iterùm : Quià judicabit Dominus populum suum. (Deut. 32. 35. Rom. 12. 19.)

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. Rememoramini autem †† pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum,

33. ‡‡ et in altero quidem, opprobriis et tribulationibus spectaculum facti : in altero autem, socii taliter conversantium effecti.

34. Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam.

---

* Ad Deum corde sincero mundatis cordibus et animis purificatis per aquam baptismi.

† Eam spem et fidem quas in baptismo professi sumus.

‡ Considerantes proximorum pietatem, ad illam imitandam ; infirmitatem, ad illam sublevandam, vel supportandam, provocate invicem ad charitatem et, etc.

§ Congregationem seu Ecclesiam nostram, nec per apostasiam, nec, etc. *Consolantes*, invicem. *Diem*, judicii vel mortis.

|| Discedentibus à fide Christi, ut ad Judaismum convertantur, jam non relinquitur hostia ; non in lege Mosaicâ cujus sacrificia abolita sunt, non in lege Christi quem abjiciunt ; sed terribile quoddam iis expectandum est judicium et ignis vehemens qui consumpturus est eos ut Christi adversarios.

¶ Qui abjiceret legem Moysis, declinando ad deos alienos. *Duobus*, etc. Deut. 17. 6. Matt. 18. 16. Joan. 8. 17. 2 Cor. 13. 1.

** Dicens ejus morte non sanctificari homines, prophanum et nullius virtutis ad sanctificationem duxerit sanguinem, etc.

†† Superiora tempora, in quibus baptizati, magnum, etc. afflictionum.

‡‡ Partim quidem opprobriis et, etc. objecti estis, partim consortes et participes afflictionum fratrum vestrorum.

35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36. Patientia enim vobis necessaria est ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

37. Adhùc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, et non tardabit. (Hab. 2. 3. Rom. 1. 17.)

38. * Justus autem meus ex fide vivit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

39. Nos autem non sumus † subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Fidem magnificè cammendat ex actis patrum, à mundi exordio usquè ad David ac Prophetas: et in universum quanta patrarint ac passi sint per fidem: nec tamen plenam adhùc acceperunt retributionem.

Est autem fides sperandarum ‡ substantia rerum, argumentum non apparentium.

2. § In hâc enim testimonium consecuti sunt senes.

3. || Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.

4. ¶ Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain, obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo; et per illam defunctus adhùc loquitur. (Gen 4.4)

5. Fide Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur, quià transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. (Gen. 5. 24. Eccli. 44. 16.)

6. Sine fide autem impossibile est ** placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quià est, et inquirentibus se remunerator sit.

7. †† Fide Noë, responso accepto de iis quæ adhùc non

---

* Gal. 1. 18. *justus*, qui per meam gratiam justus est, magis ac magis in dies justificatur per fidem in me: qui se subduxerit à fide in me, etc. (Hæb. 2. 4. Gal. 3. 11.)

† Non subducemus nos à tolerandis persecutionibus propter fidem, quod nos induceret in perditionem; sed fideles perseverabimus in salutem.

‡ Fundamentum quod quasi existere facit in nobis res speratas, convictio, assensus firmissimus, etc.

§ Per fidem seniores in temporibus antiquis ante legem (Abel, Enoch, etc.) veluti justi probati sunt à Deo per testimonium sacrarum litterarum.

|| Credimus totum hoc universum factum esse verbo et imperio Dei. Gen. 1, 3.

¶ Gen. 4. 4. præstantiorem ex virtute fidei ejus, quam, etc. Matt. 23. 24. ob quam fidem testificatur de illo in scripturis, grata fuisse Deo ejus dona, et quià fidelis fuit, sanguis ejus post mortem clamavit ad Deum de terrâ.

** Necesse est credere Deum esse ut accedatur ad Deum, et, etc.

†† Gen. 6. 14. Eccli. 44. 17. admonitus revelatione divinâ de futuro et imprævisibili et quasi incredibili diluvio, arcam aptavit ad salvandam familiam suam; *Per quam* fidem aliorum incredulitatem damnavit.

videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domûs suæ, per quam damnavit mundum: et justitiæ, quæ per fidem est, hæres est institutus.

8. * Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: et exiit, nesciens quò iret.

9. Fide demoratus est in Terrâ repromissionis, tamquam in alienâ, in casulis habitando, cum † Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem.

10. Expectabat enim ‡ fundamenta habentem civitatem: cujus artifex et conditor Deus.

11. Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniàm fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. (Gen. 17. 19.)

12. Propter quod et ab uno § orti sunt (et hoc emortuo) tamquam sidera cœli in multitudinem, et sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis.

13. || Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, et salutantes, et confitentes quià peregrini et hospites sunt super terram.

14. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius meminissent de quâ exierunt, habebant utique tempus revertendi;

16. nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideò ¶ non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

17. Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur, et unigenitum offerebat, ** qui susceperat repromissiones, (Gen. 22. 2. Eccli. 44. 21.)

18. †† ad quem dictum est: Quià in Isaac vocabitur tibi semen: (Gen. 21. 12.)

19. arbitrans quià et à mortuis suscitare potens est Deus: undè eum et in ‡‡ parabolam accepit.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac Jacob, et Esaü. (Gen. 27. 27. 39. 40.)

---

* Gen. 12. 1. Is qui vocatur Abraham, fide impulsus obedivit Deo jubenti eum exire de terrâ suâ in locum quem daturus ei erat in possessionem perpetuam.

† Successivè, i. e. idem posteà fecerunt Isaac, etc.

‡ Cœlestem civitatem, immobilem.

§ Posteri innumeri geniti sunt, et hoc quidem cùm jam emortuus et effætus fuit Abraham.

|| Et in fide seu cum fide mortui sunt, etc. non acceptâ terræ Canaan possessione, quam non hi, sed eorum posteri acceperunt, sed à longè tum terram Chanaan, tum præsertim cœlestem patriam, etc.

¶ Adeò grati fuerunt Deo, ut non dedignatus sit vocari eorum Deus.

** Per quem promissiones.

†† Sc. Abrahamum. Gen. 21. 12. Rom. 9. 7. in solâ Isaaci posteritate complebuntur promissiones.

‡‡ Ut sit figura seu typus resurrectionis Christi.

21. * Fide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit: et adoravit fastigium virgæ ejus. (Gen. 48. 15. 47. 31.)

22. † Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israël memoratus est, et de ossibus suis mandavit.

23. Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum. (Exod. 2. 2. 1. 16.)

24. Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis. (Exod. 2. 11.)

25. magis eligens affligi cum populo Dei, quàm ‡ temporalis peccati habere jucunditatem,

26. majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, § improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

27. Fide reliquit Ægyptum, non veritus ‖ animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinuit.

28. ¶ Fide celebravit Pascha, et sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.

29. Fide transierunt Mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptii, devorati sunt. (Exod. 14. 22.)

30. Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem. (Jos. 6. 20.)

31. Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace, (Jos. 2. 3. Jac. 2. 25.)

32. Et quid adhùc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, et Prophetis:

33. qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum,

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum:

35. acceperunt ** mulieres

---

* Josephi stantis ad caput lectuli sui, id est, potestatem ejus honoravit, in quo Christum per fidem prospexerit.

† Gen. 50. 23. de exitu filiorum Israël ex Ægypto, et *de ossibus* suis asportandis in terram Chanaan.

‡ Elegit potiùs servire in luto et latere, quàm modico tempore in peccato delectari, id est, liberationem gentis suæ divitiis Ægyptiacis præponere.

§ Maluit improperium pati, quod est Christo assimilari, quàm honoribus abundare. Revelatæ fuerant Moysi Christi passiones.

‖ Non veritus furorem regis, cùm invisibilem (quem fidei oculis intuebatur) sibi habuit adjutorem.

¶ Exod. 12. 21. *Fide,* in Messiam et Christum futurum, etc. immolavit agnum paschalem. Gr. primogenita.

** Sareptana, et Sunamitis mortuos filios suos receperunt vivos, illa ab Eliâ, hæc ab Elizeo. 3 Reg. 7. et 4. Reg. 4. Alii, excoriati, decollati, (Exempla sunt utriusque generis mortis.) *Non suscipientes,* maluerunt mori quàm leges prævaricando redimi, ut consequerentur vitam post mortem.

de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.

36. Alii verò ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres:

37. lapidati sunt *, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti:

38. quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terræ.

39. Et hi omnes † testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem,

40. Deo pro nobis ‡ melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Priscorum imò Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans à peccatis: et ex novi testamenti super vetus excellentiâ deterret ab inobedientiâ, ne majora quàm Judæi pati cogamur supplicia.

IDEÒQUE et nos tantam habentes impositam nubem testium § deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: (Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Col. 3. 8. 1 Pet. 2. 1. et 4. 2.)

2. aspicientes in Auctorem fidei, et || consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemptâ, atque in dexterâ sedis Dei sedet.

3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversùm semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

4, Nondùm enim usquè ad sanguinem restitistis, adversùs peccatum repugnantes:

5. ¶ et obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris.

6. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat au-

---

* Isaïas serrâ dissectus, gladio occisi sunt, ovinis pellibus, vel malè induti, etc.

† Promeriti sunt per fidem ut bonum testimonium de illis reddatur in scripturis, et tamen non adepti sunt bona promissa. Habete igitur vos patientiam ad modicum.

‡ Nostra conditio honoratior et melior est, quià ipsi expectant æterna bona promissa nobiscum consummanda in resurrectione generali, nos autem veluti propinquiores sumus huic bonorum omnium consummationi.

§ Fidei.

|| Præsidem cursûs nostri et præmiatorem, qui pro gaudio quo potuit frui, elegit ignominiam crucis, per quam ad gloriam pervenit. Imitamini igitur.

¶ Num immemores estis exhortationis scripturæ Sacræ. Proverb. 3. 11. Apoc. 3. 19.

tem omnem filium, quem recipit *.

7. In disciplinâ perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater?

8. Quòd si † extra disciplinam estis cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, et non filii estis.

9. Deindè patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, et reverebamur eos: non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?

10. Et illi quidem ‡ in tempore paucorum dierum, secundùm voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem § disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: posteà autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ.

12. Propter quod, remissas manus et soluta genua erigite,

13. et gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans ‖ quis erret, magis autem sanetur.

14. Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Deum: (Rom. 12. 10.)

15. ¶ contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, et per illam inquinentur multi.

16. Ne quis fornicator, aut profanus ut Esaü: qui propter unam escam vendidit primitiva sua. (Gen. 25. 33.)

17. Scitote enim quoniàm et posteà cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquàm cum lacrymis inquisisset eam. (Gen. 27. 38.)

18. Non enim accessistis ad tractabilem montem, et accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam,

19. et tubæ sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum. (Exod. 19. 12. et 20. 21.)

20. Non enim portabant quod dicebatur: Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur **.

21. Et ità terribile erat †† quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, et tremebundus.

---

* Quem amat.

† Si non vultis castigationem paternam, quam omnes verè filii Dei receperunt, tunc estis spurii, et, etc.

‡ Vel durante ætate puerili, vel in ordine ad vitam temporalem, castigabant: Deus autem nos castigat ut participes simus sanctimoniæ ejus.

§ Castigatio Dei.

‖ Rectæ sint actiones vestræ: ut qui claudicat vel infirmus est, non erret ampliùs, sed sanetur.

¶ Inspicientes, seu invicem curam habentes, ne quis negligat gratiam Dei.

** Exod. 19. 13. hoc bestiis, quid nobis si legem transgredimur.

†† Quod visu apparebat ità ut *Moyses*, etc.

22. * Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, et multorum millium Angelorum frequentiam,

23. et Ecclesiam † primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, et judicem omnium Deum, et spiritus justorum perfectorum,

24. et testamenti novi mediatorem Jesum, et sanguinis aspersionem ‡ meliùs loquentem quàm Abel.

25. Videte ne recusetis § loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multò magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus.

26. Cujus vox movit terram || tunc: nunc autem repromittit ¶, dicens: Adhùc semel; et ego movebo non solum terram, sed et cœlum.

27. Quòd autem, Adhùc semel, dicit: declarat ** mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia.

28. Itaque †† regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu et reverentiâ.

29. Etenim Deus noster ‡‡ ignis consumens est. (Deut. 4. 24.)

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extraneâ doctrinâ, ac memoriam refricans altaris et hostiarum veteris novique testamenti, et subindè monens ut præpositis obtemperent: orat ut pro se precentur, idem vicissim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

Charitas fraternitatis maneat in vobis.

2. §§ Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim la-

---

* Jam estis filii novi Testamenti, non ampliùs filii Sina, sed filii Sion, militantis et triumphantis Ecclesiæ.

† Primogenitorum, hoc est, vel electorum, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ; vel sanctorum jam in cœlis beatorum, etc. et ad animas hominum apud Deum viventes, et secundùm rationem istius statûs perfectas.

‡ Et sanguinem ejus quo aspergimur, meliùs, etc.

§ Christum promittentem bona æterna.

|| Quandò lex dabatur in monte Sina, Christus tunc locutus est per Angelum.

¶ Quod Propheta prædixit, promisit Christus. *Adhùc*, Agg. 2. 7. modicum, et *Movebo* in secundo adventu meo.

** Declarat res mobiles seu mutationi obnoxias cessaturas aut mutandas esse, utpote quæ ad tempus factæ sint, ut solùm maneant, etc. Sc. regnum Christi quod est immobile et immutabile.

†† Itaque regnum Christi suscipere incipientes, retineamus gratiam, etc.

‡‡ (Adde) qui eos punit et urit qui sine metu et reverentiâ sunt erga illum.

§§ Erga pauperes. Rom. 12. 13. 1 Pet. 4. 9. *Latuerunt*, etc quidam inscii Angelos receperunt quos homines esse putarunt. Gen. 18. 3. et 19. 2.

tuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.

3. Mementote * vinctorum, tamquam simul vincti; et laborantium, tamquam et ipsi in corpore morantes.

4. Honorabile connubium † in omnibus, et thorus immaculatus. Fornicatores enim, et adulteros judicabit Deus.

5. Sint mores sine avaritiâ, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. (Deut. 31. Jos. 1. 5.)

6. ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo. (Psal. 117. 6.)

7. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes ‡ exitum conversationis, imitamini fidem.

8. Jesus Christus herì, et hodiè: § ipse et in sæcula.

9. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratiâ stabilire cor ||, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

10. Habèmus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. (Lev. 16. 27.)

12. ¶ Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13. Exeamus igitur ad eum ** extra castra, improperium ejus portantes.

14. Non enim habemus hìc manentem civitatem, sed futuram inquirimus. (Mich. 2. 10.)

15. Per ipsum ergo offeramus †† hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16. ‡‡ Beneficentiæ autem, et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. Obedite præpositis vestris, et subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris redituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedit vobis.

18. Orate pro nobis: confidimus enim quià §§ bonam

---

* Qui vincti sunt pro Jesu Christo, etc. in afflictione laborantium, veluti corpora habentes iisdem malis obnoxia.

† Servate omnes honorem conjugio debitum, et sit thorus vester sine maculâ.

‡ Considerantes, quem finem habuerit sancta eorum conversatio.

§ Idem semper, sicut et illis, ità et vobis. Eamdem fidem tenete.

|| Ciborum discrimine more Judaïzantium, quod nihil contulit ad veram sanctitatem.

¶ Ut impleretur figura repræsentata per carnes illas extra castra cremandas.

** Per novitatem vitæ, opprobria pro Christi nomine patiamur.

†† Sacrificia spiritualia laudis et gratiarum actionum, etc. quæ sunt fructus labiorum nostrorum.

‡‡ Officia externa charitatis maximè egenis, delectatur enim, etc.

§§ i.e. quià de vobis benè meriti sumus, nec enim conscii sumus nos

conscientiam habemus in omnibus benè volentes conversari.

19. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs restituar vobis.

20. Deus autem pacis, qui * eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum,

21. † aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

22. Rogo autem vos, fratres, ‡ ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.

23. § Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celeriùs venerit) videbo vos.

24. Salutate omnes || præpositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italiâ fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

---

aliquid contra vos fecisse, imò omnibus prodesse voluimus.

* Reduxit, resuscitavit Christum à morte ex merito sanguinis ipsius, quo fœdus seu testamentum æternum sancivit et confirmavit; vel Christum resuscitavit pastorem ovium, quas sanguine æterni testamenti redemit.

† Veluti membra unius corporis in omni bonorum operum genere.

‡ Ut æquo animo hunc exhortationis sermonem feratis.

§ Scitote Timotheum solutum esse à vinculis, quibus pro Christo detinebatur. *Cum quo*, quo comite vos invisam.

|| Episcopos, Prælatos.

Septem Epistolæ sequentes dicuntur *Canonicæ,* hoc est, ad Sacrarum Scripturarum canonem pertinentes. Dicuntur etiam *Catholicæ,* eò quòd omnes ferè ad fideles in universum scriptæ sunt.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JACOBI APOSTOLI.

Authoritatis esse divinæ Epistolam hanc viro Catholico dubitare non licet. Nec mihi dubium est, quin scripta fuerit à Jacobo Apostolo, cognatione fratre Domini, Alphæi filio, Judæ fratre, Jerosolymorum Episcopo, cognomento *Justo*, qui et *Minor* dictus est. Instruit quosdam superbos, simul et avaros, sapientiam jactitantes, ac qui ideò aliorum magistri videri volebant, bonorum operum necessitatem adversùs voluptuosos Nicolaïtas docet; aliis nonnullis hinc indè immixtis, ad pietatem utilissimis ac saluberrimis institutis, Sacræ unctionis extremæ institutionem ac administrationem tradit. Scriptam fuisse hanc Epistolam Jerosolymis communis est opinio.

CAPUT PRIMUM.

Docet tentationum utilitatem, et sapientiam à Deo cum confidentiâ postulandam: Deus tentator non est aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur ut ad audiendum veloces, ad loquendum verò et ad iram tardi sint: nec satìs est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subdit etiam quænam sit vera et immaculata religio.

JACOBUS Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus *, quæ sunt in dispersione, salutem.
2. Omne gaudium existimate, fratres mei, cùm in † tentationes varias incideritis:
3. scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur. (Rom. 5. 3.)

---

* Fidelibus Judæis per varia regna et nationes dispersis.

† Magni et perfecti gaudii materia vobis sit persecutiones et injurias ab infidelibus pati.

4. Patientia autem opus perfectum * habet: ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes.

5. Si quis autem vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus † affluenter, et non improperat: et dabitur ei.

6. Postulet autem in fide nihil hæsitans ‡: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur et circumfertur. (Matt. 7. 7. et 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. et 16. 23.)

7. § Non ergo æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

8. || Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.

9. Glorietur autem frater humilis in ¶ exaltatione suâ:

10. dives autem in ** humilitate suâ, quoniàm sicut flos fœni transibit. (Eccli. 14. 18. Isa. 40. 6. 1 Pet. 1. 24.)

11. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor vultûs ejus deperiit: ità et dives in itineribus suis marcescet.

12. Beatus vir, qui suffert tentationem ††: quoniàm cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. (Job. 5. 17.)

13. Nemo, cùm ‡‡ tentatur, dicat, quoniàm à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

14. Unusquisque verò tentatur à concupiscentiâ suâ abstractus, et illectus.

15. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit §§, generat mortem.

16. Nolite itaque |||| errare, fratres mei dilectissimi.

17. Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursùm est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

18. Voluntariè ¶¶ enim ge-

---

* Reddit, vel patientia sit perfecta.

† Omnibus petentibus ut oportet.

‡ Quasi dubius de Dei promissione, vel de ejusdem fidelitate seu veracitate.

§ Talis hæsitans.

|| Gr. qui est incerti animi non potest non esse inconstans.

¶ Pauperes et abjecti inter vos consolentur se in hoc, quòd ad statum adeò sublimem, qualis est Christianos esse, evecti sint.

** Glorietur eò quòd apud homines abjectus sit, Christiani enim his temporibus omnibus odio erant. Joan. 15. 19.

†† Afflictionem et persecutionem spe vitæ æternæ.

‡‡ Cùm incitatur ad peccatum, maximè carnis seu concupiscentiæ, de quo hic loquitur.

§§ Per plenum et deliberatum consensum.

|||| In Deum rejicientes peccatorum vestrorum tentationes.

¶¶ Adeò bonus Deus ut voluerit nos Judæos primos regenerare et justificare per Evangelium, ut inter homines primi simus qui susceperimus Evangelium.

nuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus.

19. * Scitis, fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. (Prov. 17. 27.)

20. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21. Propter quod abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum †, quod potest salvare animas vestras.

22. Estote autem factores verbi; et non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos. (Matt. 7. 21. Rom. 2. 13.)

23. Quià si quis auditor est verbi, et non factor: hic comparabitur viro consideranti ‡ vultum nativitatis suæ in speculo:

24. consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit.

25. Qui autem § perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in eâ, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

26. Si quis autem putat se || religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

27. Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

CAPUT II.

Monet ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens quòd homo per opera justificatur: nam fides sine operibus mortua est.

FRATRES mei, ¶ nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. (Levit. 19. 13. Deut. 1. 16. et 16. 19. Prov. 24. 23. Eccli. 42. 1.)

2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candidâ, introierit autem et pauper in sordido habitu,

3. et intendatis in eum qui indutus est veste præclarâ, et dixeritis ei: Tu sede hìc benè: pauperi autem dicatis: Tu sta illìc; aut sede sub scabello pedum meorùm:

4. ** nonnè judicatis apud

---

* Adde, vera esse quæ dico.

† Evangelii.

‡ Nativam seu naturalem faciem suam.

§ Qui legem Christi intuetur, ut secundùm eam operetur.

|| Bonum Christianum esse.

¶ In eis quæ Religionis et fidei Christianæ sunt, nullus sit inter vos personarum respectus.

** Nonnè apud vos inter divitem et pauperem discrimen fecistis? cùm in Christo æquè honorabiles sint.

vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?

5. Audite, fratres mei dilectissimi, nonnè Deus elegit pauperes in hoc mundo, * divites in fide, et hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. Vos autem † exhonorastis pauperem. Nonnè divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia?

7. Nonnè ipsi ‡ blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8. § Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas: Diliges proximum tuum sicut teipsum: benè facitis:

9. si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores.

10. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno; || factus est omnium reus. (Matt. 5. 19.)

11. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit et: Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem ¶ libertatis incipientes judicari.

13. Judicium enim sine misericordiâ illi ** qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium ††.

14. Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

15. Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, (Joan. 3. 17.)

16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, ‡‡ quid proderit?

17. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsâ.

18. Sed dicet quis: §§ Tu fidem habes, et ego opera ha-

---

* Ut faceret vos divites in fide.

† Contempsistis.

‡ Moribus suis perversis et superbis blasphemari faciunt nomen Christi.

§ Si verò non præcisè ex intuitu divitiarum et paupertatis, divitem præ paupere honoratis, et servatis legem magnam et Regiam in scripturis traditam, etc. Levit. 19. 18. Matt. 22. 39. Marc. 12. 31. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14.

|| Nihil ei prodest reliqua servasse, si legem graviter infregerit in aliquo puncto, eò quòd ad Christum legislatorem non attendat eumque quodammodo despiciat.

¶ Utpotè qui futuri estis judicandi per legem, *diliges proximum tuum*, etc.

** Supple, fiet, erit.

†† Qui autem facit misericordiam mitigat justitiam Dei: i. e. misericordiam consequetur

‡‡ Indigenti fratri aut sorori.

§§ Poterit quis dicere tali fidem sine operibus sibi arroganti: Esto quòd fidem habeas, et ego opera quæro. Certè fides in animo hominibus apparere non potest, nisi per opera, ergo frustrà jactas fidem tuam.

beo: ostende mihi fidem tuam
sine operibus; et ego osten-
dam tibi ex operibus fidem
meam.
19. Tu credis quoniàm unus
est Deus: Benè facis: et dæ-
mones credunt, et contremis-
cunt.
20. Vis autem scire, ô homo
inanis, quoniàm fides sine ope-
ribus mortua est?
21. Abraham pater noster,
nonnè ex operibus justificatus
est, offerens Isaac filium suum
super altare? (Gen. 22. 9.)
22. Vides quoniàm fides *
cooperabatur operibus illius:
et ex operibus fides consum-
mata est?
23. Et † suppleta est Scrip-
tura, dicens: Credidit Abra-
ham Deo, et reputatum est
illi ad justitiam, et amicus
Dei appellatus est.
24. Videtis quoniàm ex
operibus justificatur homo, et
non ex fide tantùm?
25. Similiter et Rahab ‡
meretrix, nonnè ex operibus
justificata est, suscipiens nun-
tios, et aliâ viâ ejiciens?
26. Sicut enim corpus sine
spiritu mortuum est, ità et fi-
des sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Linguæ mala recenset, quam difficillimum est rectè gubernare; subditque differentiam inter sapientiam terrenam et cœlestem.

§ NOLITE plures magistri fieri,
fratres mei, scientes quoniàm
majus judicium sumitis. (Matt.
23. 8.)
2. || In multis enim offendi-
mus omnes. Si quis in verbo
non offendit, hic perfectus est
vir, potest etiam fræno cir-
cumducere totum corpus.
3. Si autem equis fræna in
ora mittimus ad consentien-
dum nobis, et omne corpus il-
lorum ¶ circumferimus.
4. Ecce et naves, cùm mag-
næ sint, et à ventis validis
minentur, circumferuntur à
modico gubernaculo ubi im-
petus dirigentis voluerit.
5. Ità et lingua modicum
quidem membrum est, et **
magna exaltat. Ecce quantus
ignis quàm magnam silvam in-
cendit!
6. †† Et lingua ignis est,

---

* Non fuit otiosa, cooperantur fides et charitas ex operibus: fides perficitur.

† Impleta, id est, offerendo filium suum fides ejus perfecta reddita fuit ac ideò *amicus*, etc. Gen. 15. 6. Rom. 4. 3 Gal. 3. 6.

‡ Conversa ad Deum, et per fidem et per opera justificata fuit. Jos. 2. 4. et 6. 17.

§ Ne passim ambiatis esse magistri, Doctores, Prædicatores, Prælati.

|| In aliis quamplurimis, ità ut cavendum sit ne peccata nostra augeamus dum magistri munus affectamus.

¶ Gr. circumagimus. Aptissimæ duæ comparationes fræni et gubernaculi in equo et navi, instar linguæ in homine.

** Gr. magna mala excitat. Quàm exiguus ignis, etc.

†† Instar ignis turbas excitat, et est causativè quasi peccatorum quæ-

universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehennâ.

7. Omnis enim natura bestiarum, et volucrum, et serpentium, et cæterorum domantur, et domita sunt à naturâ humanâ :

8. linguam autem nullus * hominum domare potest : inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. In ipsâ benedicimus Deum et Patrem : et in ipsâ maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ità fieri.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, et amaram aquam ?

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus ? Sic † neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens, et ‡ disciplinatus inter vos ? Ostendat ex bonâ conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.

14. Quòd si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris : nolite gloriari, et mendaces esse adversùs veritatem.

15. Non est enim ista sapientia desursùm descendens ; sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus et contentio : ibi inconstantia, et omne opus pravum.

17. Quæ autem desursùm est sapientia, primùm quidem pudica est, deindè pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiâ, et fructibus bonis, non judicans §, sine simulatione.

18. || Fructus autem justitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, et Deo appropinquandum, mutuæque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ providentiæ commissis.

Undè bella et lites in vobis ? Nonnè hinc ? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris ?

2. Concupiscitis, et non habetis : occiditis, et zelatis : et

---

dám universitas. Lingua ità inter membra nostra constituta est ut totum hominem vitiis inficiat, cursum totius vitæ nostræ inflammet, ipsa Diabolo inflammata.

* Quàm difficilè ! sed per gratiam Dei hoc fieri potest.

† Aquæ salsæ non possunt effici dulces.

‡ Scientiâ præditus. In magistro Christiano requirit sapientiam, scientiam, bona opera, et mansuetudinem.

§ Non dijudicans, non discernens, sine respectu personarum. Vel non temerè judicans.

|| Ipsa justitia est fructus quem metunt colentes pacem.

non potestis adipisci : litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quòd non postulatis *.

3. Petitis, et non accipitis : eò quòd malè petatis : † ut in concupiscentiis vestris insumatis.

4. ‡ Adulteri, nescitis quià amicitia hujus mundi, inimica est Dei ? Quicumque ergò voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.

5. An putatis quià inaniter scriptura § dicat : Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis ?

6. || Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit : Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. (Prov. 3. 34.

7. Subditi ergo estote Deo : resistite autem diabolo, et fugiet à vobis.

8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores : et purificate corda, duplices animo.

9. ¶ Miseri estote, et lugete, et plorate : risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem.

10. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos. (1 Pet, 5. 6.)

11. Nolite detrahere alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat ** fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem : non es factor legis, sed judex.

12. Unus est legislator, et judex, qui potest perdere, et liberare.

13. Tu autem quis es, qui judicas proximum †† ? Ecce nunc qui dicitis : Hodiè, aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus :

14. qui ignoratis quid erit in crastino.

15. Quæ est enim vita vestra ? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis ‡‡ : Si Dominus voluerit ; et : Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

16. §§ Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.

17. Scienti igitur bonum facere ||||, et non facienti, peccatum est illi.

---

* Propterea quòd non postulatis à Deo.

† Petitis, ut cupiditatibus vestris satisfaciatis.

‡ Metaphoricè, id est, immoderati in concupiscentiis vestris mundanis.

§ Deus zelotes. Exod. 20. 5. et alibi. Spiritus Dei qui habitat in vobis more viri zelotypi vos amat, nec patitur vos amorem vestrum ad mundum transferre.

|| Deus dat majora beneficia quam mundana quælibet.

¶ Gr. affligite vosmetipsos operibus pœnalibus.

** Temerè, privato suo judicio condemnat, contemnit legem, oppositum docentem. Vel legislatoris officium usurpat.

†† Rom. 14. 4.

‡‡ Loco ejus quod dixistis debuistis dicere.

§§ Verùm his non obstantibus, vanè exultatis in superbis actionibus vestris.

|||| i. e. quod est faciendum.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem, pauperes verò ad longanimitatem hortatur: juramentum fugiendum, et infirmi à præsbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quàm efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

Agite nunc, divites, plorate ululantes in * miseriis vestris, quæ advenient vobis.

2. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt †: et vestimenta vestra à tineis comesta sunt.

3. Aurum et argentum vestrum æruginavit: et ærugo eorum in testimonium vobis erit ‡, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.

4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.

5. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra, § in die occisionis.

6. || Addixistis, et occidistis justum, et non restitit vobis.

7. ¶ Patientes igitur estote, fratres, usquè ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, et serotinum.

8. Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra: quoniàm adventus Domini appropinquavit **.

9. †† Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex antè januam assistit.

10. Exemplum accipite, fratres, ‡‡ exitus mali, laboris, et patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini.

11. §§ Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniàm misericors Dominus est, et miserator.

12. Antè omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non:

---

* Propter miserias æternas, quæ, etc.

† Corrumpentur.

‡ Quòd maluistis opes perire quàm pauperibus illas erogare, et erit veluti carnifex acerrimus per reatum conscientiæ.

§ In diem judicii, quandò jam satis saginati mactandi estis, sicut in die solemnis sacrificii victimæ cædi solent.

|| Gr. condemnastis justum; pauperum justorum oppressores violenti, usquè ad mortem aliquandò, qui non potuerunt vobis resistere.

¶ Afflictos et oppressos hortatur.

** Quià tempus quodlibet breve est comparatum æternitati.

†† Acerbè queri et impatienter ferre aliorum offensas, ut non condemnemini.

‡‡ Malorum perpessionis.

§§ Beatos prædicamus.

ut non sub judicio decidatis. (Matt. 5. 34.)

13. Tristatur aliquis vestrûm ? oret : Æquo animo est ? psallat.

14. * Infirmatur quis in vobis ? inducat præsbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini † :

15. et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus : et si in peccatis sit, remittentur ei ‡.

16. § Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini : multùm enim valet deprecatio justi assidua.

17. Elias homo erat similis nobis passibilis : et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. (3 Reg. 17. 1. Luc. 4. 25.)

18. Et rursùm oravit : et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. (3 Reg. 18.)

19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum :

20. scire debet, quoniàm qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, et operiet multitudinem peccatorum.

---

* Gravi, sc. morbo.

† En unctionem extremam ad amussim traditam, quæ Marc. 6. 13. insinuatur à Christo instituta : nihil enim ausi fuissent Apostoli facere, nisi quod iis à Christo fuerat præceptum.

‡ Vel peccata absolutè, conjunctis aliis sacramentis, vel peccatorum reliquiæ.

§ Vel veniam petite ab eis quos injuriâ affecistis ; vel confitemini sacramentaliter et Deo et Præsbyteris Ecclesiæ.

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

PRIMA.

Judæos ad quos saltem principaliter hanc Epistolam scripsit S. Petrus, ad constantiam et patientiam exhortatur. Varia tradit in eâ pietatis præcepta, ac tandem Episcopos ac pastores in Ecclesiæ regimine instruit. Missam fuisse hanc Epistolam per Silvanum constat, et à Babylone scriptam esse. An verò sub *Babylonis* nomine Romam designet, valdè incertum puto.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit de vocatione ad fidem et vitam æternam, quæ tamen per multas tributationes acquiritur, de quâ Prophetæ vaticinati sunt: hortatur eos ad vitæ munditiem, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

PETRUS Apostolus Jesu Christi, electis advenis * dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ,
2. secundùm præscientiam Dei Patris, in sanctificationem † Spiritûs, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis et pax multiplicetur.
3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam ‡, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,
4. § in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cœlis in vobis ||,
5. ¶ qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem,

---

* Christianis qui velut advenæ habitant ac dispersi sunt per provincias, etc. electis, etc.

† Ut sanctificentur spiritu, ut obediant fidei et aspergantur sanguine Christi.

‡ Ut speremus vitam æternam.

§ Ut acciperemus.

|| Pro vobis.

¶ Per efficacem Dei gratiam perseveratis et custodimini per fidem in salutem æternam.

paratam revelari in tempore novissimo.

6. In quo * exultabitis, modicùm nunc si oportet contristari in variis tentationibus :

7. ut probatio vestræ fidei multò pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur † in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi :

8. quem cùm non videritis, diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis : credentes autem exultabitis lætitiâ inenarrabili, et glorificatâ.

9. Reportantes ‡ finem fidei vestræ, salutem animarum.

10. De quâ salute exquisierunt, atque scrutari sunt Prophetæ, qui de futurâ in vobis gratiâ prophetaverunt :

11. § scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi : prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias :

12. quibus revelatum est, quià non sibimetipsis, vobis autem ministrabant || ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu Sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere ¶.

13. Propter quod ** succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfectè sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi :

14. †† quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis :

15. ‡‡ sed secundùm eum, qui vocavit vos, Sanctum ; et ipsi in omni conversatione sancti sitis :

16. quoniàm scriptum est : Sancti eritis, quoniàm ego Sanctus sum. (Levit. 11. 44. et 19. 2. et 20. 7.)

17. §§ Et si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundùm uniuscujusque opus ||||, in timore incolatûs vestri tempore conversamini ¶¶.

18. *** Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vanâ ves-

---

* In quâ die.

† Inveniatur digna laude, etc. in die judicii.

‡ i. e. mercedem.

§ Exquisierunt quo tempore aut quo rerum statu significaret Spiritus Christi gratiam illam et salutem venturam esse.

|| Prædicebant.

¶ Christum cujus visione delectantur Angeli et quem semper videre desiderant.

** A cupiditatibus mentem et corpus restringentes, vigilantes sperate, etc. in die judicii.

†† Filii obedientes, non conformantes vos pristinis cupiditatibus vestris, quas in tenebris infidelitatis exercuistis.

‡‡ Sed sicut ille qui vos vocavit, Sanctus est, sic et ipsi, etc.

§§ Cùm veluti filii patrem, etc.

|||| Deut. 10. 17. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.

¶¶ Tempus peregrinationis vestræ super terram in timore conversantes transigite.

*** Cùm sciatis, etc. à servitute vanarum et inutilium traditionum Judaïcarum, quas à patribus acceperatis.

trâ conversatione paternæ traditionis :

19. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati : (1 Cor. 6. 20. et 7. 23. Heb. 9. 14. 1 Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5.)

20. * præcogniti quidem antè mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. qui per ipsum † fideles estis in Deo, qui suscitavit eum à mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra, et spes esset in Deo.

22. Animas vestras ‡ castificantes in obedientiâ charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentiùs :

23. renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi, et permanentis in æternum.

24. Quià omnis caro ut fœnum, et omnis gloria ejus tamquam flos fœni : exaruit fœnum, et flos ejus decidit. (Eccli. 14. 18. Isa. 40. 6. Jac. 1. 10.)

25. Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusâ omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes, qui sunt genus electum, cùm priùs essent populus abjectus : hortatur ut tanquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

DEPONENTES igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones, (Rom. 6. 4. Eph. 4. 22. Col. 3. 8. Heb. 12. 1.)

2. sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem ;

3. § si tamen gustastis quoniàm dulcis est Dominus.

4. || Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum et honorificatum :

5. et ipsi tamquam lapides vivi ¶ superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura : Ecce pono in Sion lapidem summum angularem,

* Præordinati, loquitur de Christo.

† Creditis in Deum.

‡ Purificantes.

§ Siquidem, gustate et videte, etc. Psal. 33. quiá benignus seu bonus,

|| *Ad quem*, Christum, *reprobatum*, à Judæis.

¶ Super Christum lapidem illum fundamentalem et angularem, in domum spiritualem, ut efficiamini mysticè sacerdotes qui offeratis hostias spirituales.

electum, pretiosum: et qui crediderit in eum, non confundetur. (Isa. 28. 16. Rom. 9. 33.)

7. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, (Psal. 117. 22. Isa. 8. 14. Matt. 21. 42. Act. 4. 11.)

8. * et lapis offensionis, et petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.

9. † Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. Qui aliquandò ‡ non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. (Osee 2. 24. Rom. 9. 25.)

11. Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversùs animàm; (Rom. 13. 14. Gal. 5. 16.)

12. conversationem vestram inter gentes habentes bonam: ut in eo, quòd detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ § propter Deum: sive regi, quasi præcellenti; (Rom. 13. 1.)

14. || sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum:

15. quià sic est voluntas Dei, ut benè facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16. quasi ¶ liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

17. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate. (Rom. 12. 10.)

18. Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis et modestis, sed etiam dyscolis. (Ephes. 6. 5. Colos. 3. 22. Tit. 2. 9.)

---

* Ille idem lapis fit incredulis lapis offensionis, etc. iis qui scandalizantur propter Evangelium, et non credunt id ad quod credendum ordinati erant per legem et Prophetas.

† Maximè quâ Christiani, regale Sacerdotium. Sacerdotes quià offertis spirituales hostias, et reges quià hæredes regni cœlestis, gens sancta et doctrinis et moribus, populus redemptus sanguine Christi ut laudetis bonitatem cæterasque virtutes Dei, qui vos, etc.

‡ Gentiles hìc respicere videtur, de Judæis tamen dici potest, quià anteà veram et salutarem Dei cognitionem non habebant. Osee 2. 24. Rom. 9. 25.

§ In potestate constitutæ, *propter Deum*, cujus vices gerunt.

|| Præsidibus.

¶ Liberè principibus obedientes, et non sub prætextu libertatis Judaïcæ aut Christianæ, jugum principum aut legum Excutiatis, sed veluti Deo, illis vos subjicite.

19. Hæc est enim * gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè.

20. Quæ enim est † gloria, si peccantes et colaphizati suffertis ? Sed si benè facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum.

21. In hoc enim ‡ vocati estis : quià et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus :

22. qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus : (Isa. 53. 9.)

23. qui cùm malediceretur, non maledicebat : cùm pateretur, non comminabatur : tradebat autem judicanti se injustè :

24. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum : ut peccatis mortui, justitiæ vivamus; cujus livore sanati estis. (1 Joan. 3. 5. Isa. 53. 5.)

25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

CAPUT III.

De mutuâ inter conjuges conversatione, et mulierum ornatu : hortatur ad varias virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa : et quòd per Baptismum salvamur in similitudinem eorum qui in arcâ Noë salvabantur.

SIMILITER et mulieres subditæ sint viris suis : ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem § sine verbo lucrifiant, (Eph. 5. 22. Col. 3. 18.)

2. || considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus : (1 Tim. 2. 9.)

4. sed qui ¶ absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritûs, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquandò et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.

6. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans : cujus estis filiæ benefacientes **, et non pertimentes ullam perturbationem. (Gen. 18. 12.)

---

* Opus laude dignum, si quis ut Deo placeat, quem in animo gerit, sustinet, etc.

† Quæ laus si quis cæditur propter crimen? Sed si, etc. hoc gratum erit Deo.

‡ Christianorum est benè agere et mala patienter sustinere

§ Ut viri increduli per uxorum suarum sanctam conversationem, ad fidem inducantur, etiam sine prædicatione.

|| Gr. dum inspexerint castam cum reverentiâ conversationem vestram.

¶ Sed occultus cordis; id est, interior homo sit illorum ornatus, qui situs est in affectu animi placidi et quieti et coram Deo gratus est.

** Modo benefaciatis : quod si fe-

7. Viri similiter cohabitantes secundùm scientiam *, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et cohæredibus gratiæ vitæ : ut non impediantur orationes vestræ. (1 Cor. 7. 3.)

8. In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles :

9. non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes : quià in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis. (Prov. 17. 13. Rom. 12. 17. 1 Thes. 5. 15.)

10. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coërceat linguam suam à malo, et labia ejus ne loquantur dolum. (Ps. 33. 13.)

11. Declinet à malo, et faciat bonum : inquirat pacem, et sequatur eam : (Isa. 1. 16. et 59. 3.)

12. Quià oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum : vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis ?

14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini. (Matt. 5. 10.)

15. Dominum autem Christum † sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de eâ, quæ in vobis est, spe.

16. Sed cum modestiâ et timore, conscientiam habentes bonam : ut in eo, quòd detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. (Sup. 2. 12.)

17. Meliùs est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes.

18. Quià et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. (Rom. 5. 6. Heb. 9. 28.)

19. In quo ‡ et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit :

20. § qui increduli fuerant aliquandò, quandò expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca : in quâ pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. (Gen. 7. 7. Matt. 24. 37. Luc. 17. 26.)

21. Quod et vos nunc simi-

---

ceritis, non erit quod metuatis.

* Rectam rationem et prudentiam ; uxores honorate quià infirmiores ac cohæredes Evangelii et vitæ æternæ æquè ac vos.

† Agnoscite sanctum, eumque ut talem ubique prædicate et verbis et factis, parati semper ad rationem reddendam de spe et fide vestrâ in Christum.

‡ Per spiritum sive animam cum divinitate sine corpore animabus bonis quæ in limbo detinebantur annunciavit se esse redemptorem.

§ Quarum aliquæ quodammodò incredulæ fuerunt cùm Noë prædicavit illis diluvium ; sed ante mortem pœnitentes fuerunt.

lis * formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dexterâ Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur ut pergant præterita devitare peccata: incumbentes orationibus ac mutuæ dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, et gaudentes si propter Christum pati oporteat.

Christo igitur passo in carne, et vos eâdem cogitatione armamini, quià qui passus est † in carne, desiit à peccatis:

2. Ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne ‡ vivat temporis. (Eph. 4. 23.)

3. § Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus.

4. In quo || admirantur, non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes,

5. Qui reddent rationem ei qui paratus est judicare vivos et mortuos.

6. Propter hoc enim et mortuis ¶ evangelizatum est, ut judicentur quidem secundùm homines in carne, vivant autem secundùm Deum in Spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itàque prudentes, et vigilate in orationibus.

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quià charitas operit multitudinem peccatorum. (Prov. 10. 12.)

9. Hospitales invicem sine murmuratione.

10. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

---

* Et nunc vos salvos fecit per baptisma, cujus area typus fuit; nos verò salvat baptisma non abstergendo sordes corporis, sed efficiendo ut conscientia nostra probata sit Deo et confidenter ipsius interrogationem ferre possimus; et hoc præstat per resurrectionem Jesu Christi.

† Quià qui mortuus est carni abstinet à peccatis.

‡ Reliquum vitæ.

§ Sat est anteacto tempore vos voluntatem gentium executos fuisse in luxuriis, etc.

|| Obstupescunt novum hoc in vobis videntes; vos, sc. non jam concurrere simul cum illis more solito ad epulas luxu confusas, qui et ideò vos maledicunt.

¶ Spiritibus qui in carcere erant, ut sup. c. 3. v. 19. prædicavit Christus se Messiam esse, ut postquàm puniti fuerint in carne per diluvium, vivant beati secundùm animam coram Deo.

Rom. 12. 13. Heb. 13. 2. Philip. 2. 14)

11. * Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquàm ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen. (Rom. 12. 6. 1 Cor. 4. 2.)

12. Charissimi, nolite † peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

13. sed ‡ communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

14. Si exprobamini in § nomine Christi, beati eritis: quoniàm quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. Nemo autem vestrùm patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

17. || Quoniàm tempus est ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?

18. ¶ Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?

19. Itaque et hi, qui patiuntur secundùm voluntatem Dei, ** fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPUT V.

Seniores orat ut verbo et exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint: hortatur omnes ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes, et in sobrictate ac fide diabolo resistentes.

†† SENIORES ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum: qui et ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator ‡‡:

---

* Si quis ad munus docendi in Ecclesiâ vocetur, nihil dicat quod non sit verbo Dei congruum: in ministeriis publicis Ecclesiæ fideliter exerceat officium suum; ut, etc.

† Ne turbemini tanquàm ob rem novam si per gravem aliquam afflictionem vos tentet ac probet Deus.

‡ Sed participes effecti, etc. ut cùm venerit gloriosus ad judicium, etc.

§ Propter nomen, etc. id est, eò quòd Christiani estis.

|| Jam est tempus ut inchoet Deus pœnis exercere Christianos, et electos suos etiam per homines malos. Si filios flagellat, quid fiet de infidelibus et reprobis?

¶ Prov. 11. 31. si non nisi post castigationem severam, etc.

** In manus Dei, qui fidelissimus custos est, deponant animas suas etiam benefaciendo persecutoribus suis.

†† Dignitate et gradu, non ætate, id est, Ecclesiarum Episcopos et pastores, etc.

‡‡ Vel qui futurus sum in adven-

2. pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deum : neque turpis lucri gratiâ, sed voluntariè :

3. neque ut dominantes in * cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

5. Similiter, adolescentes, subditi estote † senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quià Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. (Rom. 12. 10. Jac. 4. 6.)

6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis :

7. ‡ omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniàm ipsi cura est de vobis. (Psal. 54. 23. Matt. 6. 25. Luc. 12. 22.)

8. Sobrii estote, et vigilate : quià adversarius vester diabolus tamquàm leo rugiens circuit, quærens quem devoret :

9. cui resistite fortes in fide : scientes § eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicùm passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi : || obsecrans et contestans hanc esse veram gratiam Dei, in quâ statis.

13. Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coëlecta, et Marcus filius meus.

14. Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

---

tu ejus particeps gloriæ ejus : vel qui speculator fui in monte Thabor, etc.

* In illam Ecclesiæ portionem quæ vobis commissa est.

† Vel ætate vel superioritate. Omnes, humilitatem infixam habete in animis vestris.

‡ Curam etiam quam habere vobis licitum est, conjicite, resignate in Deum.

§ Omnes fratres vestros ubique dispersos similes afflictiones pati quales et vos habetis.

|| Adhortans vos, et testificans vobis verissimam esse fidei gratiam quam suscepistis et in quâ statis.

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

SECUNDA.

Epistolam hanc et esse Canonicam ac Catholicam, atque esse S. Petri, certum est apud Catholicos : Ad eosdem etiam scriptam ad quos prior. Hortatur fideles doctrinæ traditæ inhærere, et à pseudodidascalis cavere, quos præcipuè designare videtur Gnosticos, Simonianos, et Nicolaïtas.

CAPUT PRIMUM.

Hortatur ut memores maximorum quæ à Deo acceperunt donorum, per varias scandant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur: dicitque se brevì moriturum, et suæ doctrinæ certitudinem ostendit ex Christo doctore, quem et vox Patris et Prophetæ commendarunt.

SIMON Petrus, servus et Apostolus Jesu Christi, iis qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem * in justitiâ Dei nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

2. Gratia vobis et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Jesu Domini nostri :

3. † quomodò omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam et pietatem donata sunt, per cognitionem ejus qui vocavit nos propriâ gloriâ et virtute,

4. per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit : ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ : fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

5. Vos autem ‡ curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestrâ virtutem, in virtute autem scientiam,

---

* Quæ fides simul cum justitiâ datur per D. N. Jesum Christum.

† Sicut nobis donata sunt, divinâ ipsius virtute omnia *quæ ad vitam*, etc. per fidem in eum, id est, Jesum Christum, qui ex propriâ et purâ suâ bonitate et misericordiâ vocavit nos.

‡ Adhibete studium omne ad hoc ipsum, nempè ut per accepta Dei beneficia simul cum fide opera bona exerceatis, et hæc opera bona cum prudentiâ.

6. * in scientiâ autem abstinentiam, in abstinentiâ autem patientiam, in patientiâ autem pietatem,

7. in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8. Hæc enim si vobiscum adsint, et † superent; non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9. Cui enim non præstò sunt hæc, cæcus est, et manu tentans, oblivionem accipiens ‡ purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquandò.

11. Sic enim abundanter § ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

12. Propter quod || incipiam vos semper commonere de his; et quidem scientes et confirmatos vos in præsenti veritate.

13. Justum autem arbitror quamdiù sum in hoc tabernaculo, ¶ suscitare vos in commonitione:

14. certus quòd ** velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.

15. Dabo autem operam et †† frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16. Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam; sed speculatores ‡‡ facti illius magnitudinis: (1 Cor. 1. 17. 2. 1. 4)

17. §§ Accipiens enim à Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsâ ad eum hujuscemodi à magnificâ gloriâ: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. (Matt. 17. 5.)

18. Et hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cùm essemus cùm ipso in monte sancto.

19. Et habemus |||| firmiorem propheticum sermonem;

---

* Et cum prudentiâ exercete temperantiam, et cum temperantiâ exercete, etc.

† Et exuberant.

‡ Oblitus se à veteribus suis peccatis purgatum fuisse per baptismum.

§ Si vos abundatis bonis operibus, conferentur vobis magna præmia.

|| Gr. non negligam, tametsi vos arbitror et scire et confirmari satis in his quæ scribo.

¶ Veruntamen puto me debere vos excitare, etc. quamdiù fuero in hoc corpore mortali.

** Sciens, me brevi moriturum quod habeo per revelationem. Joan. 21. 19.

†† Ut possitis etiam identidem et omni tempore post exitum meum horum quæ scribo memoriam renovare.

‡‡ Inspectores majestatis Christi in monte Thabor, in transfiguratione suâ.

§§ Ubi accepit testimonium honoris et gloriæ.

|||| Firmius fuit testimonium seu

cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris:

20. hoc primùm intelligentes, * quòd omnis prophetia Scripturæ propriâ interpretatione non fit. (2 Tim. 3. 16.)

21. Non enim † voluntate humanâ allata est aliquandò prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

CAPUT II.

Pseudoprophetæ multos seducent, verùm acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvii, et de Sodomitis: prosequitur autem pravos mores horum, quos admodùm effusos dicit in libidinem.

FUERUNT verò et pseudoprophetæ in populo, ‡ sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2. et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur:

3. et in avaritiâ fictis verbis de vobis § negotiabuntur: quibus judicium jam olìm non cessat; et perditio eorum non dormitat.

4. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium || reservari; (Job. 4. 18. Jud. 6.)

5. et originali mundo non pepercit, sed octavum Noë justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens; (Gen. 7. 1.)

6. et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens: (Gen. 19. 25.)

7. et justum Lot oppressum à nefandorum injuriâ ac luxuriosâ conversatione eripuit:

8. ¶ aspectu enim et auditu justus erat: habitans apud

---

auctoritas Prophetarum, quantùm ad certitudinem in mente Judæorum, quam fuerit Apostolica illa attestatio de revelatione factâ in monte.

* Omnis scripturarum expositio fieri debet ex traditione universalis Ecclesiæ, et non ex propriâ et privatâ interpretatione cujusvis hominis particularis.

† Non est humanum inventum, ac proindè non à quovis privato homine interpretandum.

‡ Sicut in veteri lege, ità et in novâ erunt pseudodidascali, qui sectas ad perditionem ducentes, etc. et Christum Dominum, qui eos redemit, negabunt. Ergo aliquo modo redemit reprobos. *Celerem*, subitam, inopinatam.

§ Facient quæstum ex vobis per artificiosa et suasibilia verba; eorum damnatio ab æterno prævisa non tardabitur, et certissimè eveniet eorum perditio.

|| Servandos in magni illius diei judicium ultimo damnandos.

¶ Qui nec oculis nec auribus contagium hauserit.

eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatione eripere; iniquos verò in diem judicii reservare cruciandos:

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentiâ immunditiæ ambulant, dominationemque * contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes †. (Jud. 8.)

11. ‡ Ubi angeli fortitudine et virtute cùm sint majores, non portant adversùm se execrabile judicium.

12. Hi verò, velut § irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem, in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione suâ peribunt,

13. percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias ‖: coinquinationes ¶, et maculæ **, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14. oculos habentes plenos adulterii, et †† incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritiâ habentes, maledictionis filii:

15. derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: (Jud. 11. Num. 22. 23.)

16. ‡‡ correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

17. §§ Hi sunt fontes sine aquâ, et nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.

18. ‖‖ Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiunt, qui in errore conversantur:

19. libertatem illis promittentes, cùm ipsi servi sint corruptionis: à quo enim quis superatus est, hujus et servus est. (Joan. 8. 34. Rom. 6. 16. Heb. 6. 4.)

20. Si enim ¶¶ refugientes

---

* Dei ejusque ministrorum.

† Divinam Majestatem vel Christi fideles.

‡ Cùm Angeli, etc. non inferant adversùm se (boni adversùm malos) maledicum judicium; i. e. Angeli boni nec malis maledicunt. Jud. 9.

§ Hi (hæretici) veluti bruta animalia nata ut capiantur et pereant, ea quæ ignorant (mysteria fidei) blasphemantes, etc.

‖ Felicitatem statuentes in præsentibus sensuum et carnis deliciis.

¶ Turpes quasdam spurcities exercentes, etc.

** Toti animo et corpore polluti.

†† Qui nesciunt à peccatis cessare.

‡‡ Sed redargutus fuit ob iniquitatem suam, et prohibitus à suâ dementiâ per, etc.

§§ Nihil veri habent quod præ se ferunt. *Nebulæ*, inconstantes in placitis suis, quibus tenebræ exteriores, etc. Matt. 8. 12.

‖‖ Fastuosa et tumida verba, etc. deliniunt illecebris carnalium voluptatum eos qui paululùm effugerant, i. e. neophytos, ab iis qui in errore conversantur.

¶¶ Si postquàm abrenunciarunt inquinamentis mundi per baptis-

coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, his rursùs implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus.

21. Meliùs enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem, retrorsùm converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

22. * Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum; et sus lota in volutabro luti.

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cùm brevì et insperatò Dominus adveniet: ad cujus adventum monet ut se præparent, laudans Pauli scripta quæ indocti depravant.

HANC ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem:

2. ut memores sitis eorum, quæ † prædixi, verborum à sanctis Prophetis, et Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini et Salvatoris.

3. Hoc primùm scientes, quòd venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, (1 Tim. 4. 1. 2 Tim. 3. 1. Jud. 18.)

4. dicentes: ‡ Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. (Ezech. 12. 27.)

5. § Latet enim eos hoc volentes, quòd cœli erant priùs, et terra de aquâ et per aquam consistens Dei verbo:

6. || per quæ, ille tunc mundus aquâ inundatus periit.

7. Cœli autem qui nunc sunt, et terra, eodem verbo repositi sunt ¶, igni reservati in diem judicii, et perditionis impiorum hominum.

8. Unum verò hoc non lateat vos, charissimi, quià unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.

9. ** Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter

---

mum, id est, per agnitionem D. N. Jesu Christi. *Posteriora*, Matt. 12. 45.

* Completum est in eis. *Canis*, Prov. 6. 11.

† Gr. prædicta sunt, sc. à Prophetis, et præceptorum quæ accepistis à nobis Apostolis vestris, quæ et sunt præcepta Christi.

‡ Ubi est promissus adventus Christi?

§ Ignorant, etiam datâ operâ, hoc sc. quod cœlum aëreum et terra, quasi ex aquâ emergens, et per aquam compacta, olim imperio Dei condita fuêre.

|| Seu potiùs, *per quos*, id est, cœlos, cœlorum imbres, genus humanum submersum periit.

¶ Servati ad beneplacitum imperii Dei, igne consummandi, simul et perdendi sunt impii in die judicii.

** Quod promisit Deus præstabit in tempore debito.

agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.

10. * Adveniet autem dies Domini ut fur : in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore solventur, terra autem et quæ in ipsâ sunt opera, exurentur. (1 Thess. 5. 2. Apoc. 3. 3. et 16. 15.)

11. Cùm igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus,

12. expectantes et † properantes in adventum diei Domini, per quem cœli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent ?

13. Novos verò cœlos, et novam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. (Isa. 65. 17. et 66. 22. Apoc. 21. 1.)

14. Propter quod, charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati et inviolati ei inveniri in pace.

15. et ‡ Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini : sicut et charissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis,

16. sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de § his : in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres, || præscientes custodite : ne insipientium errore traducti excidatis à propriâ firmitate.

18. Crescite verò in gratiâ, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc, et in diem æternitatis. Amen.

---

* 1 Thes. 5. 2. Apoc. 3. 3. et 16. 15. dies judicii veniet quandò minimè expectabitur. *Transient*, qualis futura sit hæc transitio in ultimâ conflagratione nequit exprimi. *Opera*, omnia orta naturaliter ex terrâ.

† Nempè, per desiderium vehemens ad occurrendum Christo.

‡ Rom. 2. 4. reputate propter vestram esse salutem quod Christus adventum suum tardet, ut pœnitentiæ locum habeatis.

§ *De his*, de quibus vos modò monui.

|| Cùm jam præmoniti estis, cavete.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

Certum est hanc Epistolam et esse Joannis et esse Canonicam, ad Parthos, seu potiùs ad Judæos in Parthiâ scriptam. Quibus an Evangelium prædicaverit, valdè incertum est, sicut et an ab insulâ Pathmo, ubi exulavit, an verò post vel ante exilium ejus scripta fuerit hæc Epistola, dubium est. In eâ totam ferè Incarnationis Dominicæ œconomiam tradit. Hæreses illius temporis retundit, earumque duces Antichristos vocat, ac speciatim fidem sine charitate et bonis operibus ad salutem non sufficere, frequenter astruit.

CAPUT PRIMUM.

Joannes quod de Christo vidit et audivit, iis annuntiat, ut unà cum ipso socientur Deo et Christo ejus Filio, cujus sanguine hominum peccata mundantur: porrò qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

QUOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ *:

2. (et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam †, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis:)

3. quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis; ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo.

4. Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum.

5. Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, et annuntiamus vobis: Quoniam Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. (Joan. 8.12.)

6. Si dixerimus quoniàm societatem habemus cum eo,

---

* Verbum Patris, verbum vivens, imò ipsamet vita et vivificans.

† Christum seu verbum divinum, quod æternum est.

et in * tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus.

7. † Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. (1 Pet. 1. 19. Apoc. 1. 5.)

8. Si dixerimus quoniàm peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. (3 Reg. 8. 46. 2 Paral. 6. 36. Prov. 20. 9. Eccles. 7. 21.)

9. ‡ Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus quoniàm non peccavimus, mendacem facimus § eum, et verbum ejus non est in nobis.

CAPUT II.

Jesus Christus advocatus noster est apud Patrem, et propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio: quod sit vetus ac novum mandatum: quis sit in luce et in tenebris: variis scribit ætatibus, revocans à mundi dilectione et ab hæreticis, ac monens ut semel acceptæ fidei adhæreant, sequentes ductum Spiritûs Sancti.

FILIOLI mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum:

2. et ipse est || propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi ¶.

3. ** Et in hoc scimus quoniàm cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum, et mandata ejus non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est.

5. Qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est: et in hoc scimus quoniàm in ipso sumus.

6. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.

7. Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus ††, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus est verbum quod audistis.

8. ‡‡ Iterùm mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis:

---

* In errore et peccato.

† In fide, gratiâ, et pietate.

‡ Cum dolore, amore, et proposito corrigendi nos.

§ Deum, qui contrarium asseruit. Is. 53. 6. Eccles. 7. 21, etc.

|| Ipsemet suâ propriâ personâ satisfecit Patri pro nobis in cruce.

¶ Satisfactio sufficiens et superabundans pro peccatis totius mundi.

** Constat quòd verè cognoscimus et credimus in Deum, per mandatorum observationem et bona opera.

†† De dilectione Dei.

‡‡ De dilectione proximi, quod dicitur mandatum novum. (Joan.

quià tenebræ transierunt, et verum lumen jam lucet.

9. Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usquè adhùc.

10. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est *. (Inf. 3. 14.)

11. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit † quò eat : quià tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12. Scribo vobis, filioli, quoniàm remittuntur vobis peccata ‡ propter nomen ejus.

13. Scribo vobis, § patres, quoniàm cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniàm vicistis malignum.

14. Scribo vobis, infantes, quoniàm cognovistis Patrem. Scribo vobis, juvenes, quoniàm fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.

15. Nolite diligere || mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo :

16. quoniàm omne quod est in mundo, ¶ concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ : quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18. Filioli, ** novissima hora est : et sicut audistis quià Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt : undè scimus quià novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis †† : nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum : sed ut manifesti sint quoniàm non sunt omnes ex nobis ‡‡.

20. Sed vos unctionem habetis à §§ Sancto, et nostis omnia.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam : et quoniàm omne mendacium ex veritate non est ||||.

---

13. 34.) quod, etc. Ac ideò ignorantia quæ erat tum in statu naturæ tum in lege scriptâ transiit, etc.

* Qui verè diligit proximum non facilè scandalizatur, nec scandalizat.

† Inducitur in peccatum contra suam propriam et rectam rationem.

‡ In baptismo per merita Christi.

§ Seniores, vel in Christianismo, vel in perfectione Christianâ.

|| Homines mundanos, quà tales, neque res mundanas.

¶ Carnalis voluptas, curiosa et inordinata cupiditas videndi, cognoscendi, experiendi res inutiles et vanas, aut avaritia, fastus mundi, ambitio sæculi.

** Ultimus mundi status. Dictum est vobis Antichristum venturum esse ; at intereà Antichristi orti sunt, scilicet heretici, Apostatæ.

†† Et non erant verè Christiani.

‡‡ Hoc Deus permisit, tum ut illos vitemus, tum ut constet omnes non esse electos qui sunt in Ecclesiâ.

§§ Vel à Christo per gratiam, vel à Spiritu Sancto per unctionem spiritualem.

|||| Veritati contrarium est.

22. Quis est mendax, nisi is qui negat quoniàm Jesus est Christus * ? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, et Filium.

23. Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet †: qui confitetur Filium, et Patrem habet.

24. Vos ‡ quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis §.

25. Et hæc est || repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26. Hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos.

27. Et vos ¶ unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ** ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

28. Et nunc, filioli, manete in eo: ut, cùm apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. †† Si scitis quoniàm justus est, scitote quoniàm et omnis qui facit justitiam, ex ipso natus est ‡‡.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, et quomodò distinguantur qui ex Deo sunt et qui ex diabolo: de dilectione et odio fratrum: qui mentis puritate et fide in Christum quippiam à Deo petit, impetrat.

VIDETE qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos §§: quià non novit eum.

2. Charissimi, nunc filii Dei sumus: et nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniàm, cùm apparuerit, similes ei erimus ||||, quoniàm videbimus eum sicuti est.

3. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.

4. Omnis qui facit peccatum, et ¶¶ iniquitatem facit: et peccatum est iniquitas.

5. Et scitis quià ille apparuit ut peccata nostra tolleret: et peccatum in eo non est.

---

* Quòd Jesus Mariæ filius sit Messias, sit Deus.

† Is nec agnoscit Patrem.

‡ Quod igitur vobis traditum fuit ab initio, etc.

§ In societate et gratiâ Patris et Filii permanebitis.

|| Quippe res nobis promissa, est vita æterna.

¶ Gratiam Dei.

** Fides quam accepistis à nobis.

†† Cùm sciatis Christum esse justissimum, etc.

‡‡ Per regenerationem filius ejus adoptivus est.

§§ Non diligit nos.

|||| Gloriosi animâ, per visionem beatificam; corpore, per conformitatem ad gloriam corporis Christi.

¶¶ Etiam iniquitatem facit, quià peccatum, etc.

(Isa. 53. 9. 1 Pet. 2. 22.)
6. Omnis qui in eo manet, non peccat: et omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum *.
7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut et ille justus est.
8. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniàm ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. (Joan. 8. 44.)
9. Omnis qui † natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniàm semen ‡ ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniàm ex Deo natus est.
10. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum:
11. quoniàm hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. (Joan. 13. 35. et 15. 12.)
12. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniàm opera ejus maligna erant: fratris autem ejus, justa. (Gen. 4. 8.)
13. Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus.
14. Nos scimus quoniàm translati sumus de § morte ad vitam, quoniàm diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte: (Lev. 19. 17.)
15. omnis qui || odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniàm omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.
16. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniàm ille animam suam pro nobis posuit: et nos debemus pro fratribus animas ponere. (Joan. 15. 13.)
17. ¶ Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo: quomodò charitas Dei manet in eo? (Jac. 2. 15.)
18. Filioli mei, non diligamus verbo, neque linguâ, sed opere et veritate.
19. In hoc cognoscimus quoniàm ex veritate sumus: et ** in conspectu ejus suadebimus corda nostra.
20. Quoniàm si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus †† corde nostro, et novit omnia.
21. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:
22. et quicquid petierimus,

* Visione et cognitione affectivâ et charitativâ.

† Per regenerationem et adoptionem, quamdiù in hoc statu manet.

‡ Gratia Spiritûs Sancti.

§ De statu peccati ad statum gratiæ, etc. fructus translationis hujus est diligere. E contrà verò, *qui non*, etc.

|| Odit ad mortem usquè, licet tantùm internè.

¶ Divitias, opes, facultates mundanas.

** Et hoc coram Deo in conscientiâ nostrâ probabiliter suadebimus nobismetipsis.

†† Quantò magis redarguet nos Deus qui scit omnia.

accipiemus ab eo: quoniàm mandata ejus custodimus, et ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. (Matt. 21. 22.)

23. Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi: et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. (Joan. 6. 29. et 17. 3. Joan. 13. 34. et 15. 12.)

24. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo: et in hoc scimus quoniàm manet in nobis de Spiritu *, quem dedit nobis.

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, et qui non: cùm Deus suâ nos dilectione prævenerit, dato pro nobis Filio suo, debemus et nos Deum ac proximum diligere: perfecta autem charitas forùs mittit timorem.

CHARISSIMI, nolite † omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniàm multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2. In hoc cognoscitur Spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3. et omnis spiritus ‡ qui solvit Jesum, ex Deo non est; et hic est Antichristus, de quo audistis quoniàm venit, et nunc jam in mundo est §.

4. Vos ex Deo estis, filioli, et vicistis || eum, quoniàm major est qui in vobis est ¶, quàm qui in mundo.

5. Ipsi de mundo sunt: ideò de mundo loquuntur, et mundus eos audit. (Joan. 8. 47.)

6. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.

7. Charissimi, diligamus nos invicem: quià charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum: quoniàm Deus charitas est.

9. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniàm Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. (Joan. 3. 16.)

10. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniàm ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: et nos debemus alterutrum diligere.

12. Deum nemo vidit um-

---

* Per Spiritum (vel) gratiam.

† Omni doctori.

‡ Qui non confitetur.

§ Annunciatum est vobis Antichristum venturum, cujus membra sunt hi qui inter vos conversantur hæretici.

|| Antichristum, in præcursoribus suis.

¶ Spiritus Christi major est quàm Diabolus aut Antichristus.

quam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. (Joan. 1. 18. 1 Tim. 6. 16.)

13. In hoc cognoscimus quoniàm in eo manemus, et ipse in nobis: quoniàm * de Spiritu suo dedit nobis.

14. Et nos vidimus, et testificamur, quoniàm Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15. Quisquis confessus fuerit quoniàm Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo.

16. Et nos cognovimus, et credidimus † charitati quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.

17. In hoc perfecta est charitas ‡ Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quià sicut ille est §, et nos sumus in hoc mundo.

18. || Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foràs mittit timorem: quoniàm timor pœnam habet ¶. Qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniàm Deus prior dilexit nos.

20. Si quis dixerit quoniàm diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodò potest diligere?

21. Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. (Joan. 13. 34. et 15. 12. Eph. 5. 2.)

CAPUT V.

De natis ex Deo, verâque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terrâ testantur Christum verum hominem, et tres in cœlo verum Dei Filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, et non ad mortem.

Omnis qui credit, quoniàm Jesus est Christus, ex Deo natus est **. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit et eum qui natus est ex eo ††.

2. In hoc cognoscimus quoniàm diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, et mandata ejus faciamus.

3. Hæc est enim charitas

---

* Quòd charismata Spiritûs Sancti dedit nobis in die Pentecostes.

† Gr. charitatem. Agnovimus et fide complexi sumus infinitam illam charitatem quam erga nos habet Deus.

‡ Hic fructus est charitatis Dei erga nos, ut, etc.

§ Sicut Christus in hoc mundo summam nobis charitatem testificatus est; ità et nos in hâc vitâ proximos diligimus et pro eis animas nostras ponere parati sumus.

|| Servilis, ergo perfecta charitas, etc.

¶ Pro objecto.

** Filius et hæres Dei est.

†† Quemlibet Christianum.

Dei, ut mandata ejus custodiamus: et mandata ejus gravia non sunt.

4. Quoniàm omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

5. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniàm Jesus est Filius Dei? (1 Cor. 15. 57.)

6. Hic est, qui venit * per aquam et sanguinem, Jesus Christus: non in aquâ solùm, sed in aquâ et sanguine. Et Spiritus est qui testificatur, quoniàm Christus est veritas.

7. Quoniàm † tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terrâ: ‡ Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt §.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniàm hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniàm testificatus est de Filio suo.

10. Qui credit in Filium Dei, || habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quià non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.

11. Et hoc est testimonium, quoniàm vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12. ¶ Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13. Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniàm vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14. Et hæc est fiducia quam habemus ad eum; Quià, quodcumque petierimus secundùm voluntatem ejus, audit nos.

15. Et scimus quià audit nos quidquid petierimus: scimus quoniàm habemus petitiones quas postulamus ab eo.

16. Qui scit fratrem suum peccare ** peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem ††:

---

* Non solùm in aquâ, ut Joan. Bapt. sed in aquâ effluente è latere Christi, et sanguine è toto corpore; vel in aquâ baptismatis, vivificante et abluente ipsam animam per meritum sanguinis Christi.

† Tota Trinitas fert testimonium de hoc quod Jesus est Christus seu Messias: de quâvis personâ plura sunt scripturæ loca in quibus hoc constat.

‡ Spiritus quem emisit Christus in cruce clamans, aqua et sanguis quæ fluxerunt ex ejus latere testantur Christum esse verum hominem.

§ Hi tres ad unum idemque testandum concurrunt.

|| Joan. 3. 36. admittit testimonium Dei in cor suum, et propter illud credit Jesum esse Christum; et è contra qui, etc.

¶ Qui tenet seu credit fide vivâ in Filium Dei, habet, etc. et è contra.

** Peccatum infirmitatis non malitiæ, cujus ipsum pœniteat.

†† Peccatum non infirmitatis sed malitiæ, ac præcipuè hæresis, apos-

non pro illo dico ut roget quis.

17. Omnis iniquitas, peccatum est: et est peccatum ad mortem.

18. Scimus quià omnis qui natus est ex Deo, * non peccat: sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum.

19. † Scimus quoniàm ex Deo sumus: et mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus quoniàm Filius Dei venit, et dedit nobis sensum ‡ ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus §. Hic est verus Deus, et vita æterna. (Luc. 24. 45.)

21. Filioli, custodite vos à || simulacris. Amen.

---

tasia, de quo justa est suspicio finalem sequi impœnitentiam: non dico ut quis pro illo roget cum tantâ fiduciâ.

* Sc. graviter, quamdiù retinet gratiam regenerationis, quâ natus est Deo.

† Nos verè Christiani.

‡ Lumen fidei.

§ Per incorporationem in corpus mysticum ejus.

|| Gr. ab idolis.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

SECUNDA.

Has secundam et tertiam Epistolas, et Joannis et Catholicas esse, certâ traditione teneamus. Ex hâc ipsâmet secundâ Epistolâ constat eam præcipuè scriptam fuisse adversùs hæresim Basilidis, veram Christi humanitatem denegantis. Electam (sive ex nomine sive ex electione divinâ ità dictam) nobilem quandam mulierem Christianam, ejusque filios in fide et charitate confirmat, ne ab hæreticis seducantur, idque paucis, cætera servans donec ad eos veniat.

Senior * Electæ dominæ, et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem quæ

---

* Joannes Apostolus, Presbyter, Episcopus, et Primas Asiæ salutem dico.

permanet in nobis, et nobiscum erit in æternum.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, et à Christo Jesu Filio Patris, in veritate et charitate.

4. Gavisus sum valdè, quoniàm inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre.

5. Et nunc rogo te, domina, non tamquàm mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. (Joan. 13.34. et 15. 12.)

6. Et hæc est charitas, ut ambulemus secundùm mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut, quemadmodùm audistis ab initio, in eo ambuletis:

7. quoniàm multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, et antichristus.

8. * Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis qui recedit, et non permanet in doctrinâ Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrinâ, hic et Patrem et Filium habet.

10. Si quis venit ad vos, et hanc † doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

11. Qui enim ‡ dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum: spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

13. Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

---

* Cavete vobis ne quæcunque bona opera hùc usquè fecistis, etc.

† De Verbo incarnato.

‡ Per hæreticos salutare et hospitio recipere, intelligitur eorum hæresibus favere, vel cum periculo seductionis cum illis familiariter versari.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

TERTIA.

Gaium seu Caium collaudat quòd in veritate ambulet, et peregrinos humanè excipiat; subdens de Diotrephis calumniis et inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevì invisurum.

SENIOR Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.

2. Charissime, * de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, et valere, sicut prosperè agit anima tua.

3. Gavisus sum valdè venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus † veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4. ‡ Majorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime, § fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos,

6. qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces dignè Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus.

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos ||.

10. Propter hoc, si venero, ¶ commonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos: et quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres; et eos, qui susci-

---

* De rebus quibuscunque circa te, oro Deum ut tibi prosperè succedant, sicut, etc.

† Verum testimonium beneficentiæ erga eos et alios omnes, et quià in fide rectâ et charitate non fictâ, etc.

‡ Gr. majus his non habeo gaudium.

§ Christiano dignum facis, etc.

|| Epistolam nostram parvi faceret.

¶ Coram totâ Ecclesiâ commemorabo ejus opera prava, eaque redarguam.

piunt, prohibet, et de Ecclesiâ ejicit.

11. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsâ veritate, sed et nos testimonium perhibemus: et nosti quoniàm testimonium nostrum verum est.

13. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum et calamum scribere tibi.

14. Spero autem protinùs te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatìm.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JUDÆ APOSTOLI.

Judam Apostolum, qui et Thaddæus et Lebbæus dictus est, fratrem Jacobi Minoris, Epistolam hanc scripsisse, eamque Canonicam esse, indubitatum est apud Catholicos. Materiam eamdem habet; imò eadem ferè est cum Epistolâ Petri, ac ad eosdem scripta videtur.

CAPUT PRIMUM.

Monet ut firmi sint in traditâ semel fide adversùs insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Judæorum ac Sodomorum: nam et hi nullum veriti, effrænè feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: et istos ad Enoch ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.

JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, * his qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Jesu conservatis, et vocatis.

2. Misericordia vobis, et

---

* Quos Pater in Filio per Spiritum Sanctum vocat, justificat et conservat.

pax, et charitas adimpleatur.

3. Charissimi, * omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestrâ salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.

4. Subintroierunt enim quidam homines (qui † olìm præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

5. Commonere autem vos volo, ‡ scientes semel omnia, quoniàm Jesus populum de terrâ Ægypti salvans, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit: (Exod. 12. Num. 14. 37.)

6. Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum §, sed dereliquerunt suum domicilium ||, in judicium magni diei ¶, vinculis æternis sub caligine reservavit. (2 Pet. 2. 4.)

7. Sicut Sodoma, et Gomorrha, et finitimæ civitates simili modo exfornicatæ **, et abeuntes post carnem alteram ††, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. (Gen. 19. 24.)

8. Similiter ‡‡ et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant. (2 Pet. 2. 10.)

9. §§ Cùm Michaël Archangelus, cum diabolo, disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ; sed dixit: Imperet tibi Dominus. (Zach. 3. 2.)

10. Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquàm muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

11. Væ illis, quià in |||| viâ Cain abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt.

---

* Non solùm maximam habeo curam vobis scribere de, etc. sed et hoc necessarium mihi videtur exhortari vos ut certetis pro fide Ecclesiæ traditâ, ut eamdem retineatis veluti depositum.

† De quibus in veteri testamento prænuntiatum est, tales, sc. venturos in fidei naufragium in hâc vitâ, et in damnationem æternam in futurâ.

‡ Tametsi non ignoretis.

§ Statum in quo à principio conditi sunt.

|| i. e. suum locum, sed supra solium Dei ascendere voluerunt. Is. 14. 13.

¶ Ut publicè judicentur quamvis nunc judicati sint.

** Fornicatæ contra naturam.

†† Quàm quæ adnaturalem usum adhibetur lege naturæ; i. e. ejusdem sexûs. Rom. 1. 27.

‡‡ Hæretici.

§§ At Michael. Deut. ult. habetur Dominum sepelivisse Moysen, sc. ministerio Michaëlis Archangeli, loco hominibus incognito, ne idololatricè adoraretillum populus, quod voluit Diabolus; undè altercatio hæc.

|||| Alia adhùc tria proponit exempla punitionis divinæ. *Cain,* Gen. 4. 8. *Balaam,* Num. 22. 23. *Core,* Num. 16. 32. *mercede effusi,* avaritiâ ducti ut Balaam.

12. Hi sunt in epulis suis * maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aquâ †, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ,

13. fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

14. Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis ‡,

15. facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, et de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.

16. Hi sunt murmuratores querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, et os eorum loquitur superba, mirantes § personas quæstûs causâ.

17. Vos autem, charissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, (1 Tim. 4. 1. 2 Tim. 3. 1. 2 Pet. 3. 3.)

18. qui dicebant vobis, quoniàm in novissimo tempore venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. Hi sunt, || qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

20. Vos autem, charissimi, ¶ superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu Sancto orantes,

21. vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

22. Et hos quidem arguite ** judicatos:

23. illos verò salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes et eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam ††.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu

---

* Gr. in Agapis. Convivia erant Christianorum, ad quæ divites invitabant pauperes, ad mutuam fraternitatem testandam. In his hi hæretici erant quasi maculæ, turpia agebant.

† 2 Pet. 2. 17.

‡ Cum Angelis, etc.

§ Adulatoriè laudantes.

|| Schismaticorum proprium est separare se à corpore Ecclesiæ. *Animales*, sensibus obsequentes; qui non percipiunt ea quæ sunt Spiritûs.

¶ Actiones vestras super fidem Apostolicam superstruite, orantes per Spiritum Sanctum quid, et quomodò oportet.

** Quasi jam convictos et damnatos. Erga seductos fratres hoc agite. Alios disputando redarguite, revincite. Aliis incutite timorem judicii Dei, ità ut illos salvos faciatis veluti ab incendio illos rapientes. Aliis denique in spiritu lenitatis exhibete misericordiam.

†† Hæreticorum opera turpia, quæ etiam ipsorum vestes maculant, sint vobis exosa et execrabilia.

Domini nostri Jesu Christi ;
25. soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia, imperium et potestas ante omne sæculum, et nunc, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

APOCALYPSIS

BEATI JOANNIS APOSTOLI.

Non defuêre antiquitùs qui dubitaverint tum de auctore tum de auctoritate sacri hujus libelli. Verùm de neutro licet modò cuicunque Catholico ambigere. Joannes igitur Evangelista in insulam Pathmos propter verbum Dei et testimonium Jesu Christi, à Domitiano in exilium relegatus, divinum hunc, septem Asiæ Ecclesiis sibi creditis, et earum nomine universis Christi fidelibus, codicem scripsit, adversùs tunc temporis pullulantes hæreses, maximè de Christi Deitate. Suadens præcipuè ad patientiam et constantiam, in tribulationibus et pressuris. *Apocalypsis* est, seu Revelatio Jesu Christi, Angelo mediante, Joanni facta, per plures quasdam et diversas visiones.

Totus hic libellus mysticus est, qui *tot* (inquit Hieron.) *habet Sacramenta quot verba.* Ac ideò sensum ejus litteralem (qui nonnunquam per imagines, potiùs quàm per verba intelligendus est) singulatim et asseveranter exprimere nemo valet. Certum est varios et ærumnosos Ecclesiæ militantis status in genere prædixisse et descripsisse Joannem . quanta nimirùm mala passi sint fideles in primitivo suo tempore, quanta in sæculis succedentibus, maximè per pseudomagistrorum et falsorum Prophetarum errores et persecutiones sint passuri : ac denique quàm terribiles venturæ sint sub finem mundi in novissimis Antichristi temporibus calamitates et vexationes.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in Pathmos insulâ relegatus jubetur scribere quæ viderit septem Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis quæ vidit in circuitu Filii hominis ; modum describens quo hic demonstratus sit.

APOCALYPSIS Jesu Christi, quam dedit illi Deus palàm facere servis suis, quæ oportet fieri citò * : et signifi-

---

* Quæ tunc temporis inceptura ad finem usque perseverarent.

cavit, mittens per Angelum
suum servo suo Joanni,
2. qui testimonium perhi-
buit verbo Dei, et testimonium
Jesu Christi, quæcumque vi-
dit.
3. Beatus, qui legit et au-
dit verba prophetiæ hujus : et
servat ea, quæ in eâ scripta
sunt : tempus enim propè est.
4. Joannes septem Ecclesiis,
quæ sunt in Asiâ. Gratia vo-
bis et pax ab eo, * qui est, et
qui erat, et qui venturus est ;
et à septem spiritibus, qui in
conspectu throni ejus sunt ;
5. et à Jesu Christo, qui est
testis fidelis, primogenitus
mortuorum †, et princeps re-
gum terræ : qui dilexit nos, et
lavit nos à peccatis nostris in
sanguine suo, (Heb. 9. 14.
1 Pet. 1. 19.)
6. Et fecit nos ‡ regnum et
sacerdotes Deo et Patri suo :
ipsi gloria, et imperium in sæ-
cula sæculorum : Amen.
7. Ecce venit cum nubibus,
et videbit eum omnis oculus,
et qui eum pupugerunt. Et
plangent se super eum omnes
tribus terræ : Etiam : Amen.
(Isa. 3. 13. Matt. 24. 30. Judæ.
14.)
8. Ego sum α et ω, princi-
pium et finis, dicit Dominus
Deus, qui est, et qui erat,
et qui venturus est, omni-
potens. (Isa. 41. 4. et 44. 6.
Infr. 21. 6. et 22. 13.)
9. Ego Joannes frater ves-
ter, et particeps in tribulatio-
ne, et regno §, et patientiâ in
Christo Jesu, fui in insulâ ||,
quæ appellatur Pathmos, prop-
ter verbum Dei, et testimo-
nium Jesu ¶ :
10. ** Fui in Spiritu in Do-
minicâ †† die, et audivi post me
vocem magnam tamquàm tu-
bæ,
11. dicentis : Quod vides,
scribe in libro : et mitte sep-
tem Ecclesiis, quæ sunt in
Asiâ, Epheso, et Smyrnæ, et
Pergamo, et Thyatiræ, et
Sardis, et Philadelphiæ, et
Laodiciæ.
12. Et conversus sum, ut
viderem vocem quæ loqueba-
tur mecum. Et conversus vi-
di septem candelabra aurea :
13. et in medio septem can-
delabrorum aureorum similem
Filio hominis, vestitum pode-
re ‡‡, et præcinctum ad ma-
millas zonâ aureâ :
14. caput autem ejus et ca-
pilli erant candidi tamquàm
lana alba, et tamquàm nix ; et

* Nomen Dei. Exod. 3. 14.

† i. e. primus qui ad vitam immortalem resurrexit. 1 Cor 15. 20. Col. 1. 18.

‡ Reges qui per gratiam, carne, mundo et diabolo fortiores regnemus, et sacerdotes, qui spirituales hostias Deo acceptabiles per Jesum Christum offeramus.

§ In spe regni cœlorum.

|| Maris Asiatici.

¶ Propter Evangelium à me prædicatum.

** In extasi.

†† Sabbatum in diem Dominicam mutatum ab Ecclesiâ quandò abrogatæ fuêre ceremoniæ veteris legis.

‡‡ Veste albâ sacerdotali, quippè ut verus sacerdos quotidiè interpellat Christus pro nobis.

oculi ejus tamquàm flamma ignis.

15. Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, et vox illius tamquàm vox aquarum multarum :

16. et habebat in dexterâ suâ stellas septem : et de ore ejus gladius utrâque parte acutus exibat : et facies ejus sicut sol lucet in virtute suâ *.

17. Et cùm vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquàm mortuus. Et posuit dextram suam super me, dicens : Noli timere : ego sum primus, et novissimus, (Isai. 41. 4. et 44. 6.)

18. et vivus, et fui mortuus ; et ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis et inferni.

19. Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc.

20. † Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dexterâ meâ, et septem candelabra aurea : septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum : et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

CAPUT II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami et Thyatiræ : collaudans eos qui Nicolaïtarum doctrinam non admiserant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans : tepidum quoque detestans, et vincenti præmium pollicens.

‡ ANGELO Ephesi Ecclesiæ scribe : Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dexterâ suâ, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum :

2. Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam, et quià non potes sustinere § malos : et tentasti || eos, qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt : et invenisti eos mendaces :

3. et patientiam habes, et sustinuisti ¶ propter nomen meum, et non defecisti.

4. Sed habeo adversùm te, quòd charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque unde excideris : et age pœnitentiam, et prima opera fac : sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum ** de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6. Sed hoc habes, quià odisti facta Nicolaïtarum, quæ et ego odi.

7. Qui habet †† aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis : Vincenti dabo edere de

* i.e. cùm maximè lucet.

† Sacrum secretum significatum per, etc.

‡ Episcopo Ephesino.

§ Sufferre, sed illos (hæreticos) è communione fidelium ejicis.

|| Experimentum fecisti eorum qui, etc.

¶ Persecutiones adversùs te excitatas patienter sustinuisti.

** Ecclesiam tuam. Subtraham à te dona mea, vel subditos tuos ab obedientiâ tuâ.

†† Præparatam, intellectum benè dispositum.

ligno vitæ, quod est in Para-
diso Dei mei *.
8. Et Angelo Smyrnæ Ec-
clesiæ scribe: Hæc dicit pri-
mus, et novissimus, qui fuit
mortuus, et vivit:
9. Scio tribulationem tuam
et paupertatem tuam, sed di-
ves es; et blasphemaris ab his,
qui se dicunt Judæos esse, et
non sunt, sed sunt synagoga
satanæ.
10. Nihil horum timeas quæ
passurus es. Ecce missurus
est diabolus aliquos ex vobis in
carcerem ut tentemini; et ha-
bebitis tribulationem diebus
decem †. Esto fidelis usquè
ad mortem, et dabo tibi coro-
nam vitæ.
11. Qui habet aurem, au-
diat quid Spiritus dicat Eccle-
siis: Qui vicerit, non lædetur
à ‡ morte secundâ.
12. Et Angelo Pergami Ec-
clesiæ scribe: Hæc dicit qui
habet rhomphæam § utrâque
parte acutam:
13. Scio ubi ‖ habitas, ubi
sedes est satanæ: et tenes no-
men meum, et non negasti fi-
dem meam. Et in diebus il-
lis Antipas testis meus fidelis,
qui occisus est apud vos, ubi
satanas habitat.
14. Sed habeo adversùs te
pauca: quià habes illìc tenen-
tes doctrinam Balaam, qui
docebat Balac mittere scanda-
lum coram filiis Israël, edere,
et fornicari: (Num. 24. 3. et
25. 2.)
15. ità habes et tu tenentes
doctrinam Nicolaïtarum.
16. Similiter pœnitentiam
age: si quo minùs ¶, veniam
tibi citò et pugnabo cum illis in
gladio oris mei.
17. Qui habet aurem, au-
diat quid Spiritus dicat Eccle-
siis: Vincenti dabo manna ab-
sconditum, et dabo illi calcu-
lum candidum, et in calculo
nomen novum scriptum, quod
nemo scit, nisi qui accipit.
18. Et Angelo Thyatiræ
Ecclesiæ scribe: Hæc dicit
Filius Dei, qui habet oculos
tamquàm flammam ignis, et
pedes ejus similes aurichalco:
19. Novi opera tua, et fi-
dem, et charitatem tuam, et
ministerium, et patientiam
tuam, et opera tua novissima
plura prioribus.
20. Sed habeo adversùs te
pauca: quià permittis ** mu-
lierem Jezabel, quæ se dicit
propheten, docere, et seduce-
re servos meos, fornicari, et
manducare de idolothytis.
21. Et dedi illi tempus ut
pœnitentiam ageret: et non
vult pœnitere à fornicatione
suâ.
22. Ecce mittam eam in ††

---

* Beatitudinem æternam. Allusio ad arborem in paradiso. Gen. 2.

† i. e. diebus multis.

‡ A morte æternâ.

§ Gladium.

‖ Quòd sis in tribulationibus, tibi tamen utilissimis, quamvis excitatis à Satanâ inter suos ibi sedente et regnante.

¶ Si illos non corrigis, si non facis ut agant pœnitentiam.

** Similem Jezabel.

†† i. e. morbo afficiam.

lectum: et qui mœchantur cum eâ, in tribulatione maximâ erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.

23. * et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiæ, quià ego sum scrutans renes et corda †: et dabo unicuique vestrûm secundùm opera sua. Vobis autem dico,

24. et cæteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non ‡ habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodùm dicunt, non mittam super vos aliud pondus:

25. tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

26. Et qui vicerit, et custodierit usquè in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes §,

27. et reget eas in || virgâ ferreâ, et tanquàm vas figuli confringentur,

28. Sicut et ego accepi à Patre meo: et dabo illi ¶ stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ et Laodiciæ; errantes ad pœnitentiam minis revocans, sed alios collaudans, et vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum qui aperuerit.

Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei, et septem stellas: Scio opera tua, quià nomen habes quòd vivas **, et mortuus es.

2. Esto vigilans, et confirma †† cætera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3. In mente ergo habe qualiter acceperis, et audieris, et serva, et pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, Veniam ad te tamquàm fur, et nescies quâ horâ veniam ad te. (Infr. 16. 15. 1 Thes. 5. 2. 2 Pet. 3. 10.)

4. ‡‡ Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: et ambulabunt mecum in albis, quià digni sunt.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis; et non delebo nomen ejus de libro vitæ,

---

* Discipulos, imitatores ejus, in gehennam mittam.

† 1 Reg. 16. 7. Psal. 7. 10. Jer. 11. 20. et 17. 10. et 20. 12.

‡ Recipiunt doctrinam Jezabel.

§ Hìc videre est sanctos post mortem cum Deo vivere et potestatem exercere super nationes.

|| In inflexibili et immutabili justitiâ.

¶ Gloriosum corpus immortale, claritatem et splendorem gratiæ et gloriæ.

** Sanctitatis famam, scil. te esse in Christo, et per gratiam Spiritûs Sancti producere fructus justitiæ, sed spiritualiter mortuus es.

†† Sustine verbo et exemplo populum tuum in peccatum lapsurum.

‡‡ Paucorum in Sardis habes commendationem, eorum sc. qui non inquinaverunt, etc. per Idololatriam.

et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus.

6. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit: (Isa. 22. 22. Job. 12. 14.)

8. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum *, quod nemo potest claudere: quià modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum.

9. Ecce dabo de synagogâ satanæ, qui dicunt se Judæos esse et non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos: et scient quià ego dilexi te.

10. Quoniàm servasti verbum † patientiæ meæ, et ego servabo te ab horâ tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terrâ.

11. Ecce venio citò: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam ‡ in templo Dei mei, et foràs non egredietur ampliùs §: et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo à Deo meo, et nomen meum novum.

13. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium || creaturæ Dei.

15 Scio opera tua, quià neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:

16. sed quià tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo ¶.

17. Quià dicis: Quòd dives sum, et locupletatus, et nullius egeo: et nescis quià tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus.

18. Suadeo tibi ** emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos ut videas.

19. Ego quos amo, arguo et castigo. Æmulare ergo, et pœnitentiam age. (Prov. 3. 12. Heb. 12. 6.)

---

* Tum ad intelligendum scripturas, tum ad promovendum regnum Dei.

† Verbo et opere doctrinam meam sustinuisti.

‡ Immobilem, in fide stantem in Ecclesiâ.

§ Per Apostasiam, vel excommunicationem.

|| Ex quo omne creatum.

¶ Ejiciam te à me velut abominabile quid.

** Pretio bonorum operum, fidem, sapientiam, charitate accensam.

20. Ecce sto ad ostium, et pulso: si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

22. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Aperto in cœlo ostio videt sedentem in throno, et in hujus circuitu vigintiquatuor seniores sedentes: et, quæ hìc describit, quatuor animalia, quæ sedentem in throno assiduè unà cùm vigintiquatuor senioribus glorificabant.

POST hæc vidi: et ecce ostium apertum in cœlo; et vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende hùc, et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.

2. Et statìm fui in * Spiritu: et ecce sedes posita erat in cœlo, et suprà sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis: et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ.

4. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor: et super thronos vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronæ aureæ.

5. Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua: et septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6. Et in conspectu sedis tamquàm mare vitreum simile crystallo: et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis antè et retrò.

7. Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas: et in circuitu, et intùs plena sunt oculis: et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. (Is. 6. 3.)

9. Et cùm darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum,

10. procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculorum, et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11. Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam,

* Quasi raptus in extasi.

et honorem, et virtutem: quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.

CAPUT V.

Flente Joanne quòd librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, agnus primùm occisus illum aperuit; quo facto, quatuor animalia et vigintiquatuor seniores, cum innumerâ Angelorum multitudine omnique creaturâ illum maximè glorificarunt.

Et vidi in dexterâ sedentis supra thronum, librum scriptum intùs et foris, signatum sigillis septem.

2. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magnâ: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus?

3. Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terrâ, neque subtùs terram, aperire librum, neque respicere illum.

4. Et ego flebam multùm, quoniàm nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Judâ, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.

6. Et vidi: et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum, agnum stantem tamquàm occisum, habentem cornua septem, et oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

7. Et venit, et accepit de dexterâ sedentis in throno librum.

8. Et cùm aperuisset librum, quatuor animalia, et vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli cytharas, et phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum:

9. et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus: quoniàm occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et linguâ, et populo, et natione:

10. et fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes: et regnabimus super terram.

11. Et vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum: et erat numerus eorum millia millium, (Dan. 7. 10.)

12. dicentium voce magnâ: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quæ in cœlo est, et super terram, et sub terrâ, et quæ sunt in mari, et quæ in eo: omnes audivi, dicentes: Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum.

14. Et quatuor animalia di-

cebant: Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas: et adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

CAPUT VI.

Apertis quatuor sigillis varii adversùs terram sequuntur effectus: quinto verò aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad sexti autem apertionem ostenduntur signa futuri judicii.

Et vidi quòd aperuisset Agnus unum de septem sigillis, et audivi unum de quatuor animalibus, dicens, tanquàm vocem tonitrui: Veni, et vide.

2. Et vidi: et ecce equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret.

3. Et cùm aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal, dicens: Veni, et vide.

4. Et exivit alius equus rufus: et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terrâ, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

5. Et cùm aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal, dicens: Veni, et vide. Et ecce equus niger: et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu suâ.

6. Et audivi tamquàm vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario; et vinum et oleum ne læseris.

7. Et cùm aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis, dicentis: Veni, et vide.

8. Et ecce equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

9. Et cùm aperuisset sigillum quintum, vidi subtùs altare animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant,

10. et clamabant voce magnâ, dicentes: Usquequò, Domine, (sanctus, et verus) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terrâ?

11. Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: et dictum est illis ut requiescerent adhùc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

12. Et vidi cùm aperuisset sigillum sextum: et ecce terræ motus magnus factus est, et sol factus est niger tamquàm saccus cilicinus: et luna tota facta est sicut sanguis:

13. et stellæ de cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cùm à vento magno movetur.

14. et cœlum recessit sicut liber involutus: et omnis mons,

et insulæ de locis suis motæ sunt :
15. Et reges terræ, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus, et liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium :
16. et dicunt montibus, et petris : Cadite super nos, et abscondite nos à facie sedentis super thronum, et ab irâ Agni : (Isa. 2. 19. Ose. 10. 8. Luc. 23. 30.)
17. quoniàm venit dies magnus iræ ipsorum : et quis poterit stare ?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra, jubentur absque nocumento servari signum in fronte gerentes : qui describuntur tam ex Judæis quàm ex Gentibus, benedicentes Deum : et de his qui amicti erant stolis albis.

Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.
2. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi : et clamavit voce magnâ quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ et mari,
3. dicens : Nolite nocere terræ et mari, neque arboribus, quoadusquè signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.
4. Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israël.
5. Ex tribu Juda duodecim millia signati : Ex tribu Ruben duodecim millia signati : Ex tribu Gad duodecim millia signati :
6. Ex tribu Aser duodecim millia signati : Ex tribu Nephthali duodecim millia signati : Ex tribu Manasse duodecim millia signati :
7. Ex tribu Simeon duodecim millia signati : Ex tribu Levi duodecim millia signati : Ex tribu Issachar duodecim millia signati :
8. Ex tribu Zabulon duodecim millia signati : Ex tribu Joseph duodecim millia signati : Ex tribu Benjamin duodecim millia signati.
9. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis : stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis ; et palmæ in manibus eorum :
10. et clamabant voce magnâ, dicentes : Salus Deo nostro qui sedet super thronum, et Agno.
11. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium : et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum,

12. Dicentes: Amen. Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum. Amen.

13. Et respondit unus de senioribus, et dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et undè venerunt?

14. Et dixi illi: Domine mi, tu scis: Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de * tribulatione magnâ, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. Ideò sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus: et qui sedet in throno, habitabit super illos.

16. Non esurient, neque sitient ampliùs; nec cadet super illos sol, neque ullus æstus: (Isa. 49. 10.)

17. Quoniàm Agnus, qui in medio throni est, reget illos, et deducet eos ad vitæ fontes aquarum, et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. (Isa. 25. 8. Inf. 21. 4.)

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusoque in terram igne altaris ab alio Angelo fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tubâ canentibus producuntur variæ plagæ adversùs homines.

Et cùm aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi mediâ horâ.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: et datæ sunt illis septem tubæ.

3. Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum: et data sunt illi incensa multa, ut daret † de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4. ‡ Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5. Et accepit Angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram; et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terræ motus magnus.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tubâ canerent.

7. Et primus Angelus tubâ cecinit: et facta est grando, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram; et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum concremata est, et omne fœnum viride combustum est.

8. Et secundus Angelus

---

* De persecutione, et de martyrio.

† Ut offerret preces sanctorum Christo, qui est Altare aureum, etc.

‡ Unde gratissimæ fuêre Deo horum orationes.

tubâ cecinit: et tamquàm mons magnus igne ardens missus est in mare; et facta est tertia pars maris sanguis;

9. et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10. Et tertius Angelus tubâ cecinit: et cecidit de cœlo stella magna, ardens tamquàm facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum:

11. et nomen stellæ dicitur Absinthium; et facta est tertia pars aquarum in absinthium: et multi hominum mortui sunt de aquis, quià amaræ factæ sunt.

12. Et quartus Angelus tubâ cecinit: et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunæ, et tertia pars stellarum; ita ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.

13. Et vidi, et audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magnâ: Væ, væ, væ habitantibus in terrâ, de cæteris vocibus trium Angelorum, qui erant tubâ canituri.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tubâ canente stella cadit, et locustæ à fumo putei egressæ describuntur, quæ homines crucient: sexto verò Angelo canente solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant.

Et quintus Angelus tubâ cecinit: et vidi stellam de cœlo cecidisse in terram; et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi: et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: et obscuratus est sol et aër de fumo putei:

3. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ:

4. et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem; nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis;

5. et datum est * illis ne occiderent eos: sed ut cruciarent mensibus quinque: et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii, cùm percutit hominem.

6. Et in diebus illis quærent homines mortem, et non invenient eam: et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. (Is. 2. 19. Ose. 10. 8. Luc. 23. 30.)

7. Et similitudines locustarum similes equis paratis in prœlium: et super capita earum tamquàm coronæ similes auro: et facies earum tamquàm facies hominum. (Sup. 16. 9.)

8. Et habebant capillos si-

* Præceptum est.

cut capillos mulierum; et dentes earum, sicut dentes leonum erant:

9. et habebant loricas sicut loricas ferreas; et vox * alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:

10. et habebant caudas similes scorpionum; et aculei erant in caudis earum: et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: et habebant super se

11. regem angelum abyssi, cui nomen Hebraïcè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latinè habens nomen Exterminans.

12. Væ unum † abiit; et ecce veniunt adhùc duo væ ‡ post hæc.

13. Et sextus Angelus tubâ cecinit: et audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equestris exercitûs vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17. Et ità vidi equos in visione: et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas; et capita equorum erant tamquàm capita leonum: et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur.

10. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, et de fumo, et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19. Potestas enim equorum in ore eorùm est, et in caudis eorum: nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: et in his nocent.

20. Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, et simulacra aurea, et argentea, et ærea, et lapidea, et lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21. et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione suâ, neque à furtis suis.

CAPUT X.

Clàmante alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porrò Angelus jurat non ampliùs fore tempus, sed consummandum

---

* Strepitus.
† Calamitas una.
‡ Duo Calamitates.

ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Joanni devorandum.

Et vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube; et iris in capite ejus; et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tamquàm columnæ ignis:

2. et habebat in manu suâ libellum apertum: et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram:

3. et clamavit voce magnâ, quemadmodùm cùm leo rugit. Et cùm clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4. Et cùm locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: et audivi vocem de cœlo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere.

5. Et angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit manum suam ad cœlum: (Dan. 12. 7.)

6. et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cœlum, et ea quæ in eo sunt; et terram, et ea quæ in eâ sunt; et mare, et ea quæ in eo sunt: Quià tempus non erit ampliùs:

7. sed in diebus vocis septimi angeli, cùm cœperit tubâ canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

8. Et audivi vocem de cœlo iterùm loquentem mecum, et dicentem: Vade, et Accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, et super terram.

9. Et abii ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, et devora illum: et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquàm mel. (Ezek. 3. 1.)

10. Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum: et erat in ore meo tamquàm mel dulce; et, cùm devorassem eum, amaricatus est venter meus:

11. et dixit mihi: * Oportet te iterùm prophetare Gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.

CAPUT XI.

Joannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia à mari ascendens occidet; at illi resurgentes in cœlum ascendunt, ac terræmotu occiduntur 7000 *hominum, et ad cantum septimi Angeli vigintiquatuor seniores Deo gratias agunt.*

Et datus est mihi † calamus similis virgæ, et dictum est mihi: Surge et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo.

2. Atrium autem, quod est

---

* Oportet te prædicare Evangelium post reditum tuum ab exilio. Quod et præstitit Joannes tempore Nervæ et Trajani.

† Arundo.

foris templum, ejice foràs, et ne metiaris illud, quoniàm datum est Gentibus; et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus:

3. et dabo* duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. Hi sunt duæ † olivæ, et duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6. Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plagâ quotiescumquè voluerint.

7. Et cùm finierint testimonium suum, ‡ bestia quæ ascendit de abysso, faciet adversùm eos bellum, et vincet illos, et occidet eos.

8. Et corpora eorum jacebunt in plateis § civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est.

9. Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et Gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium: et corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, et jucundabuntur, et munera mittent invicem, quoniàm hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. Et post dies tres et dimidium, spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem eis: Ascendite hùc. Et ascenderunt in cœlum in nube: et viderunt illos inimici eorum.

13. Et in illâ horâ factus est terræ motus magnus, et decima pars civitatis cecidit: et occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia: et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo cœli.

14. || Væ secundum abiit: et ecce væ tertium veniet citò.

15. Et septimus angelus tubâ cecinit: et factæ sunt voces magnæ in cœlo, dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus; et regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

16. Et vigintiquatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceci-

---

* Vulgò intelligitur de Eliâ et Enoch.

† Uncti gratiâ Spiritûs Sancti. *Candelabra*, propter fulgorem et ardorem charitatis.

‡ Antichristus.

§ Jerusalem *Sodoma*, etc. ob vitia et tenebrosam ignorantiam.

|| Calamitas.

derunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes:

17. Gratias agimus tibi, Domine, Deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es: quià accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti.

18. Et iratæ sunt Gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis Prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos qui corruperunt terram.

19. Et apertum est templum Dei in cœlo: et visa est arca testamenti ejus in templo ejus; et facta sunt fulgura, et voces, et terræ motus, et grando magna.

CAPUT XII.

Cùm mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab eâ filius ejus ad Deum; tunc facto in cælo prælio, lapsus draco cæpit mulieris semen persequi.

Et signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim:

2. et in utero habens, clamabat parturiens, et cruciabatur ut pariat.

3. Et visum est aliud signum in cœlo: et ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem: et in capitibus ejus diademata septem:

4. et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terram: et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; ut, cùm peperisset, filium ejus devoraret.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virgâ ferreâ: et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus:

6. et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7. Et factum est prœlium magnum in cœlo: Michaël, et angeli ejus prœliabantur cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus:

8. et non valuerunt; neque locus inventus est eorum ampliùs in cœlo.

9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit universum orbem: et projectus est in terram, et Angeli ejus cum illo missi sunt.

10. Et audivi vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus: quià projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11. Et ipsi vicerunt eum propter * sanguinem Agni, et

* Per meritum sanguinis Christi.

propter verbum testimonii sui ; et non dilexerunt animas suas usquè ad mortem.

12. Propterea lætamini, cœli, et qui habitatis in eis. Væ terræ, et mari, quià descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quòd modicum tempus habet *.

13. Et postquam vidit draco quòd projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum :

14. et datæ sunt mulieri † alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus et tempora et dimidium temporis, â facie serpentis.

15. Et misit ‡ serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquàm flumen, ut eam faceret trahi à flumine.

16. Et adjuvit § terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbuit flumen quod misit draco de ore suo.

17. Et iratus est draco in mulierem : et abiit facere prœlium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi.

18. Et stetit supra arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum et decem cornuum decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, et sanctos debellat : alteraque bestia duorum cornuum de terrâ ascendens illi maximè favet, cogens fieri, et adorari ejus imaginem, haberique characterem nominis ejus.

Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomina blasphemiæ.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, et potestatem magnam.

3. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem : et plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ : et adoraverunt bestiam, dicentes : Quis similis bestiæ ? et quis poterit pugnare cum eâ ?

5. Et datum est ei os lo-

---

* Ad nocendum.

† Duo testamenta, duæ vitæ, contemplativa et activa ad volandum ad Deum, etiam in deserto, id est, in persecutione, sub protectione Dei ; et hoc per tres annos et dimidium.

‡ Callidas suggestiones ad malum. *Flumen*, inundantem tribulationem ut fideles traheret in peccatum.

§ Sancti homines, stabiles in fide et pietate, qui patienter sustinuerunt persecutionem, præbebunt auxilium infirmis. *Absorbuit*, impedivit ne quid mali illi inferret.

quens magna, et blasphemias: et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cœlo habitant.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, * et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem:

8. et adoraverunt eam† omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9. Si quis habet aurem, audiat.

10. ‡ Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: qui in gladio § occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, et fides Sanctorum.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terrâ, et habebat cornua duo similia Agni, et loquebatur sicut draco.

12. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus: et fecit terram, et habitantes in eâ, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14. Et seduxit habitantes in terrâ, propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terrâ, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, et vixit.

15. Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, et ut loquatur imago bestiæ: et faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur.

16. Et faciet omnes, pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dexterâ manu suâ, aut in frontibus suis;

17. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est. Qui habet intellectum computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: et numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, Angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio verò cruciatum eorum qui bestiam adorarunt prædicante: porrò duo haben-

---

* Corporaliter, faciet eos mori.

† Præter electos.

‡ Qui captivos duxerit homines quosdam in vitiis et erroribus, ipse in infernum captivus ducendus est.

§ Gen. 9. 6. Matt. 26. 52. Hic apparebit patientia electorum et fortium in fide.

tes falces jubentur, ille messem, hic autem vineam terræ demetere.

Et vidi: et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2. Et audivi vocem de cœlo, tamquàm vocem aquarum multarum, et tamquàm vocem tonitrui magni: et vocem quam audivi, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.

3. Et cantabant quasi canticum novum, ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores: et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terrâ.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quòcumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, et Agno.

5. Et in ore eorum non est inventum mendacium: sine maculâ enim sunt ante thronum Dei:

6. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum:

7. dicens magnâ voce: Timete Dominum, et date illi honorem, quià venit hora judicii ejus: et adorate eum, qui fecit cœlum et terram, mare et fontes aquarum. (Psal. 145. 6. Act. 14. 14.)

8. Et alius Angelus secutus est, dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes. (Is. 21. 9. Jer. 51. 8.)

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magnâ: Si quis adoraverit bestiam, et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte suâ, aut in manu suâ,

10. et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, et cruciabitur igne et sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni:

11. et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, et imaginem ejus, et si quis acceperit characterem nominis ejus.

12. Hîc * patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu.

13. Et audivi vocem de cœlo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in † Domino moriuntur. Amodò jam

---

* Electorum patientia toties probata debet hic consolari.

† In charitate ad Deum et proximum.

dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, et ecce nubem candidam: et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu suâ falcem acutam.

15. Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magnâ ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, et mete, quià venit hora ut metatur, quoniàm aruit messis terræ. (Joel. 3. 13. Matt. 13. 39.)

16. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cœlo, habens et ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: et clamavit voce magnâ ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ: quoniàm maturæ sunt uvæ ejus.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ, et misit in lacum iræ Dei magnum:

20. et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usquè ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant et ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant; et septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem Phialæ irâ Dei plenæ.

Et vidi aliud signum in cœlo magnum et mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniàm in illis consummata est ira Dei.

2. Et vidi tamquàm mare vitreum mistum igne, et eos, qui vicerunt bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

3. et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni, dicentes: Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine, Deus omnipotens: justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

4. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quià solus pius es: quoniàm omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniàm judicia tua manifesta sunt. (Jer. 10. 7.)

5. Et post hæc vidi: et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cœlo:

6. et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis.

7. Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8. Et impletum est tem-

plum fumo à majestate Dei, et de virtute ejus : et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphratem et aërem, multæ in terrâ plagæ oriuntur.

Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis : Ite, et effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2. Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram : et factum est vulnus sævum et pessimum in homines qui habebant characterem bestiæ, et in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare : et factus est sanguis tamquàm mortui : et omnis anima vivens mortua est in mari.

4. Et tertius effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum : et factus est sanguis.

5. Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es, Domine, qui es, et qui eras; sanctus, qui hæc judicasti :

6. quià sanguinem Sanctorum et Prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere : digni enim sunt.

7. Et audivi alterum ab altari dicentem : Etiam, Domine, Deus omnipotens, vera et justa judicia tua.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem : et datum est illi æstu affligere homines, et igni :

9. et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ : et factum est regnum ejus tenebrosum, et commanducaverunt linguas suas præ dolore :

11. et blasphemaverunt Deum cœli, præ doloribus et vulneribus suis, et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten : et siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13. Et vidi de ore draconis, et de ore bestiæ, et de ore pseudoprophetæ, spiritus tres immundos in modum ranarum.

14, Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terræ, congregare illos in prœlium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitu-

dinem ejus. (Sup. 3. 3. Mat. 24. 43. Luc. 12. 39.)

16. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraicè Armagedon.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, et exivit vox magna de templo à throno, dicens : Factum est.

18. Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræ motus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram : talis terræ motus, sic magnus.

19. Et facta est civitas magna in tres partes : et civitates Gentium ceciderunt, et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus.

20. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

21. Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines : et blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis : quoniàm magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Mulier fornicaria sive Babylon variis induta ornamentis et ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum et decem cornuum : quæ omnia hìc declarat Angelus.

Et venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens : Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas,

2. cum quâ fornicati sunt reges terræ, et inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, et cornua decem.

4. Et mulier erat circumdata purpurâ et coccino, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu suâ, plenum abominatione, et immunditiâ fornicationis ejus :

5. Et in fronte ejus nomen scriptum : Mysterium : Babylon magna, mater fornicationum, et abominationum terræ.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum, cùm vidissem illam, admiratione magnâ.

7. Et dixit mihi Angelus : Quarè miraris ? Ego dicam tibi * sacramentum mulieris, et bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, et cornua decem.

8. Bestia, quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de abysso, et in interitum ibit : et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro

* Occulti hujus mysterii significationem.

vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, et non est.

9. Et hic est sensus, qui habet * sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondùm venit: et, cùm venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quæ erat, et non est; et ipsa octava est; et de septem est, et in interitum vadit.

12. Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondùm acceperunt, sed potestatem tamquàm reges unâ horâ accipient post bestiam.

13. Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestiæ tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincet illos: quoniàm Dominus dominorum est, et Rex regum, et qui cum illo sunt, vocati, electi, et fideles. (1 Tim, 6. 15. Inf. 19. 16.)

15. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, et gentes, et linguæ.

16. Et decem cornua, quæ vidisti in bestiâ: hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam igni concremabunt.

17. Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plagæ, et ultiones: propter quas reges ac negotiatores terræ olìm ipsi adhærentes amarè lugebunt; cœlum verò, Apostoli ac Prophetæ exultabunt.

Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: et terra illuminata est à gloriâ ejus.

2. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna: et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritûs immundi, et custodia omnis volucris immundæ et odibilis: (Isa. 21. 9. Jer. 51. 8. Sup. 14. 8.)

3. quià de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes: et reges terræ cum illâ fornicati sunt: et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4. Et audivi aliam vocem de cœlo, dicentem: Exite de illâ, populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis.

5. Quoniàm pervenerunt peccata ejus usquè ad cœlum, et recordatus est Dominus

† Qui intelligens est.

iniquitatum ejus.

6. * Reddite illi sicut et ipsa reddidit vobis: et duplicate duplicia secundùm opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7. Quantùm glorificavit se, et in deliciis fuit; tantùm date illi tormentum et luctum: quià in corde suo dicit: Sedeo regina: et vidua non sum: et luctum non videbo. (Isa. 47. 8.)

8. Ideò in unâ die venient plagæ ejus, mors, et luctus, et fames, et igne comburetur: quià fortis est Deus, qui judicabit illam.

9. Et flebunt, et plangent se super illam reges terræ, qui cum illâ fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cùm viderint fumum incendii ejus:

10. longè stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ, civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniàm unâ horâ venit judicium tuum.

11. Et negotiatores terræ flebunt, et lugebunt super illam: quoniàm merces eorum nemo emet ampliùs;

12. merces auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritæ, et byssi, et purpuræ, et serici, et cocci, (et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et æramento, et ferro, et marmore,

13. et cinnamomum) et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similæ, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum.

14. Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt à te, et omnia pinguia et præclara perierunt à te, et ampliùs illa jam non invenient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab eâ longè stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16. et dicentes: Væ, væ, civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, et purpurâ, et cocco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis:

17. quoniàm unâ horâ destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, et omnis qui in lacum navigat, et nautæ, et qui in mari operantur, longè steterunt,

18. et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ?

19. Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt flentes et lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in quâ divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus: quoniàm unâ horâ desolata est.

20. Exulta super eam, cœlum, et sancti Apostoli, et Prophetæ: quoniàm judica-

* Vindictam vult Deus mediantibus hominibus ministris suis.

vit Deus judicium vestrum de illâ.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens : Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultrà jam non invenietur.

22. Et vox citharœdorum, et musicorum, et tibiâ canentium, et tuba non audietur in te ampliùs : et omnis artifex omnis artis non invenietur in te ampliùs : et vox molæ non audietur in te ampliùs :

23. et lux lucernæ non lucebit in te ampliùs : et vox sponsi et sponsæ non audietur adhùc in te : quià mercatores tui erant principes terræ, quià in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24. Et in eâ sanguis Prophetarum et Sanctorum inventus est ; et omnium qui interfecti sunt in terrâ.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, et Angelus à Joanne adorari recusat : apparens autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei et Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversùs bestiam et reges terræ ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cœli ad edendas eorum carnes.

Post hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium : Alleluia : Salus, et gloria, et virtus Deo nostro est :

2. quià vera et justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magnâ quæ corrupit terram in prostitutione suâ, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3. Et iterùm dixerunt : Alleluia. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum.

4. Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes : Amen : Alleluia.

5. Et vox de throno exivit, dicens : Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus ; et qui timetis eum, pusilli et magni.

6. Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium : Alleluia : quoniàm regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei : quià venerunt nuptiæ Agni et uxor ejus præparavit se.

8. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti et candido. Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum.

9. Et dixit mihi : Scribe : Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt : et dicit mihi : Hæc verba Dei vera

sunt. (Matt. 22. 2. Luc. 14. 16.)

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi : Vide ne feceris : conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu, est spiritus prophetiæ.

11. Et vidi cœlum apertum : et ecce equus albus; et qui sedebat super eum vocabatur Fidelis, et Verax, et cum justitiâ judicat, et pugnat.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

13. Et vestitus erat veste aspersâ sanguine : et vocatur nomen ejus, Verbum Dei. (Isa. 63. 1.)

14. Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo.

15. Et de ore ejus procedit gladius ex utrâque parte acutus : ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virgâ ferreâ : et ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. (Psal. 2. 9.)

16. Et habet * in vestimento, et in femore suo scriptum : Rex regum, et Dominus dominantium. (Sup. 17. 14. 1 Tim. 6. 15.)

17. Et vidi unum Angelum stantem in sole : et clamavit voce magnâ, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli : Venite, et congregamini ad cœnam magnam Dei,

18. ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.

19. Et vidi bestiam, et reges terræ, et exercitus eorum congregatos, ad faciendum prœlium cum illo qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus.

20. Et apprehensa est bestia, et cum eâ pseudopropheta : qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure :

21. Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius : et omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem sive diabolum mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus animæ martyrum in resurrectione primâ regnabunt cum Christo : post quos solutus satanas excitabit Gog et Magog innumerum exercitum adversùs civitatem di-

---

* In humanitate suâ, quam ex progenie patrum accepit. *Rex regum.* (Sup. 17. 14. 1 Tim. 6. 15.)

lectam, sed igni cœlesti devorabuntur: deindè apertis libris, à sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundùm opera ipsorum.

Et vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu suâ.

2. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille *:

3. et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat ampliùs gentes, donec consummentur mille anni: et post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et judicium datum est illis: et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt † cum Christo mille annis ‡.

5. Cæteri mortuorum § non vixerunt, donec consummentur mille anni ||. Hæc est resurrectio prima.

6. Beatus, et sanctus, qui habet partem in resurrectione primâ: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

7. ¶ Et cùm consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, et exibit, et seducet Gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, et Magog; et congregabit eos in prœlium, quorum numerus est sicut arena maris.

8. Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam.

9. Et descendit ignis à Deo de cœlo, et devoravit eos: et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia

10. et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum, à cujus conspectu fugit terra et cœlum; et locus non est inventus eis.

12. Et vidi mortuos, magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt: et alius Liber apertus est qui est vitæ: et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundùm opera ipsorum.

* Usquè ad tempus Antichristi. Tempus definitum pro indefinito.

† In cœlo.

‡ Usquè ad diem judicii.

§ i. e. reprobi non vixerunt vitâ beatâ.

|| i. e. usquè ad judicium.

¶ Ezech. 39. 2. cùm venerit Antichristus.

13. et dedit mare mortuos qui in eo erant : et mors et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant : et judicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

14. Et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

15. Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cœlo ac terrâ renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam à Deo parata ostenditur, justis glorificatis, impiisque in stagnum ignis detrusis ; cujus civitatis murus et portæ ac fundamenta describuntur et mensurantur, quæ universa sunt aurum ac vitrum mundum, lapides pretiosi ac margaritæ.

Et vidi * cœlum novum, et terram novam. Primum enim cœlum, et prima terra abiit ; et mare jam non est.

2. Et ego Joannes vidi † sanctam civitatem Jerusalem novam, descendentem de cœlo à Deo, ‡ paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

3. Et audivi vocem magnam de throno, dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus :

4. § et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum : et mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà, quià prima abierunt ||.

5. Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi : Scribe, quià hæc verba fidelissima sunt, et vera. (Is. 43. 19. 2 Cor. 5. 11.)

6. Et dixit mihi : ** Factum est. Ego sum, α, et ω, initium, et finis. Ego sitienti dabo de fonte †† aquæ vitæ, gratis. (Isa. 41. 4. 44. 6. et 48.12. Sup.1.8.17. Inf.22.13.)

7. Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius.

8. Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure: quod est mors secunda.

9. Et venit unus de septem

---

* Mutata, renovata, in statum perfectum et immutabilem transposita. Isa. 65. 17. et 66. 22. 2 Pet. 3. 13.

† Ecclesiam electorum seu triumphantem.

‡ Paratam dotibus animæ et corporis, omni gratiâ et gloriâ ornatam.

§ Isa. 25. 8. Sup. 7. 17. ô diem felicem! quæ omni miseriæ humanæ finem ponet.

|| Vita mortalis ærumnis plena.

¶ Consummata et impleta sunt omnia.

** Beatitudinem et felicitatem æternam.

Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam *, uxorem Agni.

10. Et sustulit me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo à Deo,

11. habentem claritatem Dei: et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquàm lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim: et in portis Angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël.

13. Ab Oriente portæ tres, et ab Aquilone portæ tres, et ab Austro portæ tres, et ab Occasu portæ tres.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum.

16. Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est quanta et latitudo; et mensus est civitatem de arundine aureâ per stadia duodecim millia: et longitudo, et altitudo, et latitudo ejus, æqualia sunt.

17. Et mensus est murum ejus † centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa verò civitas, aurum mundum simile vitro mundo.

19. Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus:

20. quintum, sardonix: sextum, sardius: septimum, chrysolitus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: et platea civitatis aurum mundum, tamquàm vitrum perlucidum.

22. Et templum non vidi in eâ. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus.

23. Et civitas non eget sole, neque lunâ, ut luceant in eâ ‡: nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus.

24. Et ambulabunt gentes in lumine ejus: et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam.

25. Et portæ ejus non clau-

---

* Ecclesiam beatorum sponsam Christi triumphantis.

† Determinata hæc mensura significat magnitudinem in genere.

‡ Isa. 60. 19.

dentur per diem: nox enim non erit illic. (Isai. 60. 11.)

26. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium, nisi * qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum: nec maledictum nec ulla nox est in civitate: Angelus autem qui hæc citò ventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque justos in civitatem intraturos, impios autem foràs ejiciendos: contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hanc prophetiam.

Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquàm crystallum, procedentem de sede Dei et Agni.

2. In medio plateæ ejus, et ex utrâque parte fluminis, lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum; et folia ligni ad sanitatem Gentium.

3. Et omne † maledictum non erit ampliùs: sed sedes Dei et Agni in illâ erunt, et servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus: et nomen ejus in frontibus eorum.

5. Et nox ultrà non erit: et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniàm Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum. (Is. 60. 20.)

6. Et dixit mihi: ‡ Hæc verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri citò.

7. Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8. Et ego Joannes, qui audivi, et vidi hæc. Et postquàm audissem, et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat:

9. et dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum Prophetarum, et eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora.

10. Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim propè est.

11. Qui nocet, noceat adhùc: et qui in sordibus est, sordescat adhùc: qui justus est, justificetur adhùc: et sanctus, sanctificetur adhùc.

12. Ecce venio citò, et merces mea mecum est, reddere

---

* Nisi (pro) sed.

† Nullum erit peccatum, quod verè facit maledictum.

‡ Omnia quæ ostendi tibi et quæ vidisti, verissima sunt.

unicuique secundùm opera sua.

13. Ego sum α, et ω, primus et novissimus, principium et finis. (Isa. 41. 4. et 44. 6. Sup. 8. 17. 21. 6.)

14. Beati, qui lavant * stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem.

15. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.

16. Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella splendida et † matutina.

17. Et Spiritus et sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: et qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis. (Isa. 55. 1.)

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sanctâ, et de his quæ scripta sunt in libro isto.

20. Dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio citò: Amen. Veni, Domine Jesu.

21. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

* Peccata sua in sanguine Christi per veram pœnitentiam, ut possint edere de ligno vitæ, id est, participare de fructu ligni crucis.

† Prænuntians ortum futuræ beatitudinis.

FINIS.

INDEX

EPISTOLARUM ET EVANGELIORUM,

Quæ è Veteri et Novo Testamento excerpta, in Ecclesiâ Dominicis et aliis festis diebus leguntur, juxta Missalis reformationem ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restituti, Pii V. Pont. Max. jussu editi, et Clementis VIII. auctoritate recogniti.

ADVENTUS. *Dominica prima*
Epistola, Rom. 13. v. 11 ad 14
Evangelium, Luc. 21. v. 25 ad 34
Dominica secunda
Ep. Rom. 15. v. 4 ad 14
Ev. Matt. 11. v. 2 ad 11
Dominica tertia
Ep. Philipp. 4. v. 4 ad 8
Ev. Joan. 1. v. 19 ad 29
Feria quarta Quatuor Temporum
Ep. Isa. 2. 2. 5
Item Ep. Isa. 7. 11. 15
Ev. Luc. 1. v. 26 ad 39
Feria sexta
Ep. Isa. 11. 1. 5
Ev. Luc. 1. v. 39 ad 48
Sabbato
Ep. Isa. 19. 20. 22
Item Ep. Isa. 35. 1. 7
Item Ep. Isa. 40. 9. 11
Item Ep. Isa. 45. 1. 8
Item Ep. Dan. 3. 49. 51
Item Ep. 2 Thess. 2. v. 1 ad 9
Ev. Luc. 3. v. 1. ad 7
Dominica quarta
Ep. 1 Cor. 4. v. 1 ad 6
Ev. Luc. 3. v. 1 ad 7
In vigilia Nativitatis Domini
Ep. Rom. 1. v. 1 ad 7
Ev. Matth. 1. v. 18 ad 22
25. Decemb. IN NATIVITATE DOMINI. *Ad primam Missam in nocte*
Ep. Tit. 2. v. 11 ad 15.
Ev. Luc. 2. v. 1 ad 15.
Ad secundam Missam in Aurorâ
Ep. Tit. 3. v. 4 ad 8
Ev. Luc. 2. v. 15 ad 21
Ad tertiam Missam in die
Ep. Heb. 1. v. 1 ad 13
Ev. Joan. 1. v. 1 ad 15
26. Decemb. *In festo S. Stephani Protomartyris*
Ep. Act. 6. v. 8 ad 10. et c. 7. v. 54 ad 59
Ev. Matth. 23. v. 34 ad 39

27. Decemb. *In festo S. Joannis Apostoli et Evangelistæ*
Ep. Eccli. 5. 1. 6
Ev. Joan. 21. v. 19 ad 25
28. Decemb. *In festo SS. Innocentium*
Ep. Apoc. 14. v. 1 ad 6
Ev. Matth. 2. v. 13 ad 19
29. Decemb. *In festo S. Thomæ Cantuariensis Episcopi et Martyris*
Ep. Hebr. 5. v. 1 ad 7
Ev. Joan. 10. v. 11 ad 17
Dominica infra Octavam Nativitatis Domini
Ep. Galat. 4. v. 1 ad 8
Ev. Luc. 2. v. 33 ad 41
In Octavâ Nativitatis Domini
Ep. Tit. 3. v. 4 ad 8
Ev. Luc. 2. v. 15 ad 21
31. Decemb. *In festo S. Sylvestri Papæ et Confessoris*
Ep. 2 Timoth. 4. v. 1 ad 9
Ev. Luc. 12. v. 35 ad 41
1. Januarii. *In die Circumcisionis et Octavâ Nativitatis Domini*
Ep. Tit. 2. v. 11 ad 15
Ev. Luc. 2. v. 21 ad 22
In vigilia Epiphaniæ
Ep. Gal. 4. v. 1 ad 8.
Ev. Matt. 2. v. 19 ad 23
6. Januarii. *In Epiphaniâ Domini.*
Ep. Isa. 60. 1. 6.
Ev. Matth. 2. v. 1 ad 13
Dominica infra Octavam Epiphaniæ.
Ep. Rom. 12. v. 1 ad 6
Ev. Luc. 2. v. 42. 52
In Octavâ Epiphaniæ
Ep. Isa. 60
Ev. Joan. 1. v. 29 ad 35

Dominica secunda post Epiphaniam
Ep. Rom. 12. v. 6 ad 17
Ev. Joan. 2. v. 1 ad 12
Dominica tertia post Epiphaniam
Ep. Rom. 12. v. 16 ad 21
Ev. Matth. 8. v. 1 ad 14
Dominica quarta post Epiphaniam
Ep. Rom. 13. v. 8 ad 11
Ev. Matth. 8. v. 23 ad 28
Dominica quinta post Epiphaniam
Ep. Coloss. 3. v. 12 ad 18
Ev. Matth. 13. v. 24 ad 31
Dominica sexta post Epiphaniam
Ep. 1 Thess. 1. v. 2 ad 10
Ev. Matth. 13. v. 31 ad 36
Dominica in Septuagesima
Ep. 1 Cor. 9. v. 24 ad 6 cap. sequen.
Ev. Matt. 20. v. 1 ad 17
Dominica in Sexagesima
Ep. 2 Cor. 11. v. 19 ad 10 cap. sequen.
Ev. Luc. 8. v. 4 ad 16
Dominica in Quinquagesima
Ep. 1 Cor. 13. v. 1 ad 13
Ev. Luc. 18. v. 31 ad 43
Feria quarta Cinerum
Ep. Joël. 2. 12. 19
Ev. Matt. 6. v. 16 ad 22
Feria quinta
Ep. Isa. 38. 1. 7
Ev. Matt. 8. v. 5 ad 14
Feria sexta
Ep. Isa. 58. 1. 9
Ev. Matt. 5. v. 43 ad 5 cap. sequen.
Sabbato
Ep. Isa. 58. 9. 14
Ev. Marc. 6. v. 47. 56

Dominica prima in Quadragesima
Ep. 2 Cor. 6. v. 1 ad 11
Ev. Matt. 4. v. 1 ad 12
Feria secunda
Ep. Ezek. 34. 11. 16
Ev. Matt. 25. v. 31 ad finem cap.
Feria tertia
Ep. Isa. 55. 6. 11
Ev. Matth. 21. v. 10 ad 18
Feria quarta Quatuor Temporum Quadragesimæ
Ep. Exod. 24. 12 ad finem
Item alia Ep. 3 Reg. 19. 3. 8
Ev. Matth. 12. v. 38 ad finem cap.
Feria quinta.
Ep. Ezeck. 18. 1. 9
Ev. Matt. 15. v. 21 ad 29
Feria sexta Quatuor Temporum Quadragesimæ
Ezech. 18. 20. 28
Joan. 5. v. 1 ad 16
Sabbato Quatuor Temporum Quadragesimæ
Ep. Deut. 26. 12. 19
Item alia Ep. Deut. 11. 22. 25
Item alia Ep. 2 Machab. 1. 23. 27
Item alia Ep. Eccli. 36. 1. 10
Item alia Ep. Dan. 3. 40. 51
Item alia Ep. 1 Thess. 5. v. 14 ad 24
Ev. Matt. 17. v. 1 ad 10
Dominica secunda in Quadragesima
Ep. 1 Thess. 4. v. 1 ad 8
Ev. Matt. 17. v. 1 ad 10
Feria secunda
Ep. Dan. 9. 15. 19
Ev. Joan. 8. v. 21 ad 30
Feria tertia
Ep. 3 Reg. 17. 8. 16
Ev. Matth. 23. v. 2 ad 13
Feria quarta
Ep. Esther 13. 8. 17
Ev. Matth. 20. v. 17 ad 28
Feria quinta
Ep. Jer. 17. 5. 10
Ev. Luc. 16. v. 19 ad finem capitis
Feria sexta
Ep. Genes. 37. 6. 22
Ev. Matth. 21. v. 33 ad finem
Sabbato
Ep. Gen. 27. 6. 40
Ev. Luc. 15. v. 11 ad finem
Dominica tertia in Quadragesima
Ep. Ephes. 5. v. 1 ad 10
Ev. Luc. 11. v. 14 ad 25
Feria secunda
Ep. 4 Reg. 5. 1. 15
Ev. Luc. 4. v. 23. 30
Feria tertia
Ep. 4 Reg. 4. 1. 7
Ev. Matth. 18. v. 15 ad 23
Feria quarta
Ep. Exod. 20. 12. 24
Ev. Matth. 15. v. 2 ad 21
Feria quinta
Ep. Jer. 7. 1. 7
Ev. Luc. 4. v. 38 ad finem
Feria sexta
Ep. Num. 20. 2. 13
Ev. Joan. 4. v. 5 ad 43
Sabbato
Ep. Dan. 13. 1. 62
Ev. Joan. 8. v. 1 ad 12
Dominica quarta in Quadragesima
Ep. Galat. 4. v. 22 ad finem
Ev. Joan. 6. v. 1 ad 16

Feria secunda
Ep. 3 Reg. 3. 16 ad finem
Ev. Joan. 2. v. 13 ad finem
Feria tertia
Ep. Exod. 32. 7. 14
Ev. Joan. 7. v. 14 ad 31
Feria quarta
Ep. Ezech. 36. 23. 28
Item alia Ep. Isai. 1. 16. 19
Ev. Joan. 9. v. 1 ad 39
Feria quinta
Ep. 4 Reg. 4. 25. 38
Ev. Luc. 7. v. 11 ad 17
Feria sexta
Ep. 3 Reg. 17. 11 ad finem
Ev. Joan. 11. v. 1 ad 46
Sabbato
Ep. Isai. 49. 8. 15
Ev. Joan. 8. v. 12 ad 21
Dominica de Passione
Ep. Heb. 9. v. 11 ad 16
Ev. Joan. 8. v. 46 ad finem
Feria secunda
Ep. Jonæ. 3. 1. 10
Ev. Joan. 7. v. 32 ad 39
Feria tertia
Ep. Dan. 14. 27 ad finem
Ev. Joan. 7. v. 1 ad 14
Feria quarta
Ep. Levit. 19. 16. 19
Ev. Joan. 10. v. 22 ad 39
Feria quinta
Ep. Dan. 3. 34. 45
Ev. Luc. 7. v. 36 ad finem
Feria sexta
Ep. Jer. 17. 13. 18
Ev. Joan. 11. v. 47 ad 55
Sabbato
Ep. Jer. 18. 18 ad finem
Ev. Joan. 12. v. 10 ad 37
Dominica in Palmis.—Post benedictionem Palmarum
Ep. Exod. 15. 27 ad 7. cap. 16
Ev. Matt. 21. v. 1 ad 9
Ad Missam
Ep. Phil. 2. v. 5 ad 12
Ev. Matt. 26. v. 2 ad finem capitis seq.
Feriæ secunda majoris Hebdomadæ.
Ep. Isa. 50. 5. 10
Ev. Joan. 12. v. 1 ad 10
Feria tertia majoris Hebdomadæ
Ep. Jer. 11. 18. 20
Ev. Marc. 14. v. 1 ad 47 capitis seq.
Feria quarta majoris Hebdomadæ
Ep. Isai. 62. 11 ad 7 cap. seq.
Alia Ep. Isai. 53. 1 ad finem
Ev. Luc. 22. v. 1 ad ver. 54. cap. 15
Feria quinta in Cœnâ Domini.
Ep. 1 Cor. 11. v. 20 ad 33
Ev. Joan. 13. v. 1 ad 16
Feria sexta in Parascene
Ep. Osee 6. 1. 6
Alia Ep. Exod. 12. 1. 11
Ev. Joan. 18 et 19. v. 1 ad finem capitis 19
Sabbato sancto
Ep. Coloss. 3. v. 1 ad 5
Ev. Matt. 28. v. 1 ad 8
Dominica Resurrectionis Domini
Ep. 1 Cor. 5. v. 7 ad 9
Ev. Marc. 16. v. 1 ad 8
Feria secunda
Ep. Act. 10. v. 37 ad 44
Ev. Luc. 24. v. 13 ad 36
Feria tertia
Ep. Act. 13. v. 26 ad 33
Ev. Luc. 24. v. 36 ad 48
Feria quarta
Ep. Act. 3. v. 12 ad 20

Ev. Joan. 21. v. 1 ad 15
Feria quinta
Ep. Act. 8. v. 26 ad finem
Ev. Joan. 20. v. 11 ad 19
Feria sexta
Ep. 1 Pet. 3. 18 ad 22
Ev. Matt. 28. v. 16 ad finem
Sabbato in Albis
Ep. 1 Pet. 2. v. 1 ad 11
Ev. Joan. 20. v. 1 ad 10
Dominica in Albis in octavá Paschæ
Ep. 1 Joan. 5. v. 4 ad 11
Ev. Joan. 20. v. 19 ad finem
Dominica secunda post Pascha
Ep. 1 Pet. 2. v. 21 ad finem
Ev. Joan. 10. v. 11 ad 17
Dominica tertia post Pascha
Ep. 1 Pet. 2. v. 11 ad 19
Ev. Joan. 16. v. 16 ad 23
Dominica quarta post Pascha
Ep. Jacob. 1. v. 17 ad 22
Ev. Joan. 16. v. 5 ad 14
Dominica quinta post Pascha
Ep. Jacob. 1. v. 22. ad finem
Ev. Joan. 16. v. 23. ad 31
In Rogationibus
Ep. Jacob. 5. 16. ad finem
Ev. Luc. 11. v. 5 ad 14
In Vigilia Ascensionis
Ep. Ephes. 4. v. 7 ad 14
Ev. Joan. 17. v. 1 ad 11
In die Ascensionis Domini
Ep. Act. 1. v. 1 ad 12
Ev. Marc. 16. v. 14 ad finem
Dominica infra octavam Ascensionis
Ep. 1 Pet. 4. v. 7 ad 12
Ev. Joan. 15. v. 26. ad 5 seq. cap.
Sabbato in vigilia Pentecostes
Ep. Act. 19. v. 1 ad 9
Ev. Joan. 14. v. 15 ad 22
In Dominica Pentecostes
Ep. Act. 2. v. 1 ad 12
Ev. Joan. 14. v. 23 ad finem
Feria secunda
Ep. Act. 10. v. 42 ad finem
Ev. Joan. 3. v. 16 ad 22
Feria tertia
Ep. Act. 8. v. 14 ad 18
Ev. Joan. 10. v. 1 ad 11
Feria quarta quatuor temp. Pentecostes
Ep. Act. 2. v. 14 ad 22
Alia Ep. Act 5. v. 12 ad 17
Ev. Joan. 6. v. 44 ad 53
Feria quinta
Ep. Act. 8. v. 5 ad 9
Ev. Luc. 9. v. 1 ad 7
Feria sexta quatuor temp. Pentecostes
Ep. Joel. 2. 23. 27
Ev. Luc. 5. v. 17 ad 27
Sabbato quatuor temp. Pentecostes
Ep. Joel. 2. 28. 32
Alia Ep. Levit. 23. 9. 21
Alia Ep. Deut. 26. 1. 12
Alia Ep. Levit. 26. 3. 12
Alia Ep. Dan. 3. 49. 51
Alia Ep. Rom. 5. v. 1 ad 6
Ev. Luc. 4. v. 38 ad finem
In festo sanctissimæ Trinitatis
Ep. Rom. 11. v. 33 ad finem
Ev. Matt. 28. v. 18 ad finem
Dominica prima post Pentecosten

Ep. 1 Joan. 4. v. 9 ad finem
Ev. Luc. 6. v. 36 ad 43

In solemnitate Corporis Christi
Ep. 1 Cor. 11. v. 23 ad 30
Ev. Joan. 6. v. 56 ad 60

Dominica secunda post Pentecosten quæ est infra Octavam Corporis Christi
Ep. 1 Joan. 3. v. 13 ad 19
Ev. Luc. 14. v. 16 ad 25

Dominica tertia post Pentecosten
Ep. 1 Pet. 5. v. 6 ad 12
Ev. Luc. 15. v. 1 ad 11

Dominica quarta post Pentecosten
Ep. Rom. 8. v. 18 ad 24
Ev. Luc. 5. v. 1 ad 12

Dominica quinta post Pentecosten
Ep. 1 Pet. 3. v. 8 ad 15
Ev. Matt. 5. v. 20 ad 25

Dominica sexta post Pentecosten
Ep. Rom. 6. v. 3 ad 12
Ev. Marc. 8. v. 1 ad 10

Dominica septima post Pentecosten
Ep. Rom. 6. v. 19 ad finem
Ev. Matt. 7. v. 15 ad 22

Dominica octava post Pentecosten
Ep. Rom. 8. v. 12 ad 17
Ev. Luc. 16. v. 1 ad 10

Dominica nona post Pentecosten
Ep. 1 Cor. 10. v. 6 ad 14
Ev. Luc. 19. v. 41 ad 48

Dominica decima post Pentecosten
Ep. 1 Cor. 12. v. 2 ad 12
Ev. Luc. 18. v. 9. ad 15

Dominica undecima post Pentecosten
Ep. 1 Cor. 15. v. 1 ad 11
Ev. Marc. 7. v. 31 ad finem

Dominica duodecima post Pentecosten
Ep. 2 Cor. 3. v. 4 ad 10
Ev. Luc. 10. v. 23 ad 38

Dominica decima tertia post Pentecosten
Ep. Galat. 3. v. 16 ad 23
Ev. Luc. 17. v. 11 ad 20

Dominica decima quarta post Pentecosten
Ep. Galat. 5. v. 16 ad 25
Ev. Matt. 6. v. 24 ad 34

Dominica decima quinta post Pentecosten
Ep. Galat. 5. v. 25 ad 11 cap. sequen.
Ev. Luc. 7. v. 11 ad 17

Dominica decima sexta post Pentecosten
Ep. Ephes. 3. v. 13 ad finem
Ev. Luc. 14. v. 1 ad 12

Dominica decima septima post Pentecosten
Ep. Ephes. 4. v. 1 ad 7
Ev. Matt. 22. v. 34 ad finem

Feria quarta Quatuor Temporum Septembris
Ep. Amos 9. 13 ad finem
Alia Ep. Nehem. vel 2 Esdr. 8. 1. 10
Ev. Marc. v. 16 ad 29

Feria sexta Quatuor Temporum Septembris
Ep. Osee 14. 2 ad finem
Ev. Luc. 7. v. 36 ad finem

Sabbata Quatuor Temporum Septembris
Ep. Levit. 23. 26. 32
Alia Ep. Levit. 23. 34. 43
Alia Ep. Mich. 7. 14 ad fin.
Alia Ep. Zachar. 8. 14. 19
Alia Ep. Dan. 3. 49. 51
Alia Ep. Heb. 9. v. 2 ad 13
Ev. Luc. 13. v. 6 ad 18
Dominica decima octava post Pentecosten
Ep. 1 Cor. 1. v. 4. ad 9
Ev. Matt. 9. v. 1 ad 9
Dominica decima nona post Pentecosten
Ep. Ephes. 4. v. 23 ad 29
Ev. Matt. 22. v. 2 ad 15
Dominica vigesima post Pentecosten
Ep. Ephes. 5. v. 15 ad 22
Ev. Joan. 4. v. 46 ad 54
Dominica vigesima prima post Pentecosten
Ep. Ephes. 6. v. 10 ad 18
Ev. Matt. 18. v. 23 ad finem
Dominica vigesima secunda post Pentecosten
Ep. Philip. 1. v. 6 ad 12
Ev. Matt. 22. v. 15 ad 22
Dominica vigesima tertia post Pentecosten
Ep. Philip. 3. v. 17 ad 4 seq. capitis
Ev. Matt. 9. v. 18 ad 27
Dominica 24 et ultima post Pentecosten
Ep. Coloss. 1. v. 9 ad 15
Ev. Matt. 24. v. 15 ad 36

PROPRIUM SANCTORUM.

30. Novembris.
In festo sancti Andreæ Apostoli
Ep. Rom. 10. v. 10 ad 19
Ev. Matt. 4. v. 18 ad 23

Mense Decembri.
. *S. Francisci Xav.*
Ep. Rom. 10. v. 10. 18
Ev. Marc. 16. v. 15. 18
8. *In conceptione B. Mariæ Virginis*
Ep. Proverb. 8. 22. 35
Ev. Matt. 1. v. 1 ad 17
21. *In festo sancti Thomæ Apostoli*
Ep. Ephes. 2. v. 19 ad finem
Ev. Joan. 20. v. 24 ad 30

Mense Januarii.
Dominica 2 post Epiphaniam St. Nominis Jesu
Ep. Act. 4. 8. 12
Ev. Luc. 2. 21
17. *In festo Sancti Antonii Abbatis*
Ep. Eccl. 45
Ev. Matt. 19. v. 27 ad 30
20. *In festo SS. Fabiani et Sebastiani*
Ep. Heb. 11. v. 33 ad 40
Ev. Luc. 6. v. 17 ad 24
25. *In conversioni Sancti Pauli Apostoli*
Ep. Act. 9. v. 1 ad 23
Ev. Matt. 19. v. 27 ad 30

MENSE FEBRUARII.

2. *In festo Purificationis B. Mariæ Virginis*
Ep. Malach. 3. 1. 4
Ev. Luc. 2. 22 ad 33

24 vel 25. *In festo Sancti Mathiæ Apostoli*
Ep. Act. 1. 15 ad finem
Ev. Matt. 11. v. 25 ad finem

MENSE MARTIO.

19. *S. Joseph Sponsi, B.M.V.*
Ep. Eccl. 45. 1. 6
Ev. 1. 18. 21

25. *In festo Annuntiationis B. Mariæ Virginis*
Ep. Isa. 7. 10. 15
Ev. Luc. 1. v. 26 ad 39

Feria 6a. *post Dom. passionis septem dolorum B. M. V.*
Ep. Judith. 13. 22 ad 25
Ev. Joan. 19. v. 25 ad 28

MENSE APRILIS.

25. *In festo Sancti Marci Evangelistæ*
Ep. Ezech. 1. 10. 15
Ev. Luc. 10. v. 1 ad 10

MAII.

1. *In festo Sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi*
Ep. Sap. 5 v. 1 ad 6
Ev. Joan. 14. v. 1 ad 14

2. *St. Athanasii*
Ep. 2 Cor. 4. 5. 14
Ev. Matt. 10. 23. 28

3. *In festo Inventionis Sanctæ Crucis*
Ep. Philip. 2. v. 5 ad 12
Ev. Joan. 3. v. 1 ad 16

6. *St. Joan. ante portam Latinam*
Ep. Sap. 5. 1. 5
Ev. Matt. 20. 20. 23

8. *In apparitione St. Michaelis*
Ep. Apoc. 1. 1. 5
Ev. Matt. 18. 1. 10

MENSE JUNII.

11. *St. Barnabæ Apost*
Ep. Act. 11. 21. 26. et 13. 1. 3
Ev. Matt. 10 16. 22

22. *In festo Sancti Joannis Baptistæ*
Ep. Isai. 49. 1. 7
Ev, Luc. 1. v. 57 ad 69

26. *St. Joannis et Pauli*
Ep. Eccl. 44. 10. 15
Ev. Luc. 12. 1. 8

29. *In festo Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli*
Ep. Act. 12. v. 1 ad 12
Ev. Matt. 16. v. 13 ad 20

30. *In commemoratione St. Pauli Apost.*
Ep. Gal. 1. 11 20
Ev. Matt. 10. 16. 22

MENSE JULII.

2. *In festo Visitationis B. Mariæ Virginis*
Ep. Cant. 2. 8. 14
Ev. Luc. 1. v. 39 ad 48

3. *Infra octavam St. Apost.*
Ep. Act. 5. 12. 16
Ev. Matt. 19. 27. 29

6. *In Octavâ SS. Apost.*
Ep. Eccl. 44. 10. 15
Ev. Matt. 14. 22. 33

10. *Septem fratrum M. M.*
Ep. Prov. 31. 10. 31
Ev. Matt. 12. 46. 30

18. *St. Camilli de Lellis*
Ep. 1 Jo. 3. 13. 18
Ev. Jo. 15. 12. 16

19. *St Vincentii à Paulo*
Ep. Luc. 10. 1. 9

20. *St. Hieronymi Æmiliani*
Ep. Isa. 58. 7. 11
Ev. Matt. 19. 13. 21

22. *In festo Sanctæ Mariæ Magdalenæ*
Ep. Cant. 3
Ev. Luc. 7. v. 36 ad finem capitis
25. *In festo Sancti Jacobi Apostoli*
Ep. 1 Cor. 4. v. 9 ad 16
Ev. Matt. 20. v. 20 ad 24
26. *In festo Sanctæ Annæ matris B. Mariæ Virginis*
Ep. Proverb. 31 v. 10
Ev. Matt. 13. v. 44 ad 53
29. *St. Marthæ*
Ev. Luc. 10. 38. 42
31. *St. Ignatii*
Ep. 2 Tim. 2. 10. et 3. 10. 12
Ev. Luc. 10. 1. 9

MENSE AUGUSTI.

1. *St. Petri ad Vincula*
Ep. Act. 12. v. 1—11
Ev. Matt. 16. v. 13—19
5. *In dedicatione S. M. ad nives*
Ep Eccl. 24. v. 14 ad 16
Ev. Luc. 12. v. 27. 28
6. *In festo Transfigurationis Domini nostri Jesu Chr.*
Ep. 2 Pet. 1. v 16 ad 20
Ev. Matt. 17. v. 1 ad 10
7. *St. Cajetani*
Ev. Matt. 6. v. 24. 33
Dominica infra octavam assumptionis S. Joachim Patris B. M. V.
Ev. Matt. 1. v. 1. 16
10. *In festo Sancti Laurentii Martyris*
Ep. 2 Cor. 9. v. 6 ad 11
Ev. Joan 12. v. 24 ad 27
15. *In Assumptione B. Mariæ Virginis*
Ep. Eccl. 24. v. 11. ad 16
Ev. Luc. 10. v. 38 ad finem capitis
24. *In festo St. Bartholomæi Apostoli*
Ep. 1 Cor. 12. v. 27 ad 31
Ev. Luc. 6. v. 12 ad 20
25. *In festo St. Ludovici Confess. Regis Francorum*
Ep. Sap. 10 v. 1. 14.
Ev. Luc. 19. v. 12 ad 27
27. *St. Joseph Calasanctii*
Ep. Sap. 10. v. 10 ad 14
Ev. Matt. 18. v. 1 ad 5
29. *In decollatione St. Joannis Baptistæ*
Ep. Hier. 1 v. 17.
Ev. Marc. 6. v. 17 ad 30

MENSE SEPTEMBRI.

Dominica inf. oct. Nativ. festum St. Nominis B. M. V.
Ep. 24. v. 23 ad 31
Ev. Luc. 1. v. 26. 38
8. *In Nativitate B. Mariæ Virginis*
Ep. Proverb. 8 v. 23. 31.
Ev. Matt. 1. v. 1 ad 17
15. *In festo Exaltationis St. Crucis*
Ep. Philip. 2. v. 5 ad 12
Ev. Joan. 12. v. 31 ad 37
17. *St. Stigmatum St. Francisci*
Ep. Gal. 6. v. 14 ad 18
Ev. Matt. 16. v. 24 ad 27
18. *St. Josephi à Cupertino*
Ep. 1 Cor. 13. v. 1 ad 8
Ev. Matt. 22. v. 2 ad 14
21. *In festo St. Matthæi Apostoli et Evangelistæ*
Ep. Ezech. 1. v. 5. 13
Ev. Matt. 9. v. 9 ad 14
24. *B. M. V. de Mercede*
Ep. Eccl. 24. v. 14 ad 16
Ev. Luc. 11. v. 27 ad 28.

29. *In festo dedicationis St. Michaelis Archangeli*
Ep. Apocal. 1. v. 1 ad 6
Ev. Matt. 18. v. 1 ad 11

MENSE OCTOBRIS.

Dominica 1a. SS. Rof.
Ep. 24. v. 14. 16.
Luc. 11. v. 27 ad 28

4. *St. Francisci*
Ep. Gal. 6. v. 14 ad 18
Ev. Matt. 11. v. 25 ad 30

4. *In festo Sancti Francisci Confessoris*
Ep. Galat. 6. v. 14 ad finem capitis
Ev. Matt. 11. v. 25 ad finem capitis

9. *In festo SS. Martyrum Dionysii et sociorum*
Ep. Act. 17. v. 22. ad finem capitis
Ev. Luc. 12. v. 1 ad 9

18. *In festo S. Lucæ Evangelistæ*
Ep. 2 Cor. 8. v. 16 ad finem capitis
Ev. Luc. 10. v. 1. ad 10

28. *In festo SS. Apostolorum Simonis et Judæ*
Ep. Ephes. 4. v. 7 ad 14
Ev. Joan. 15. v 17 ad 26

MENSE NOVEMBRIS.

1. *In festo Omnium Sanctorum*
Ep. Apoc. 7. v. 2 ad 13
Ev. Matt. 5. v. 1 ad 12

2. *In commemoratione Defunctorum*
Ep. 1 Cor. 15. v. 51 ad 58
Alia Ep. 2 Macch. 12
Alia Ep. Apoch. 14. v. 13 ad 14
Ev. Joan. 5. v. 25 ad 30
Aliud Ev. Joan. 11. v. 21 ad 28
Aliud Ev. Joan. 6. v. 37 ad 41
Aliud Ev. Joan. 6. v. 51 ad 56

11. *In festo M. Martini Episcopi et Confessoris*
Ep. Eccl. 44 et 45
Ev. Luc. 11. v. 33 ad 37

17. *St. Gregorii Thaumaturgi*
Ev. Marc. 11. v. 22 ad 24

21. *In festo Presentationis B. Mariæ Virginis*
Ep. Eccl. 24
Ev. Luc. 11. v. 27 ad 29

In festo Sancta Catharinæ Virginis et Martyris
Ep. Eccl. 51
Ev. Matt. 25. v. 1 ad 14

23. *St. Clementis P.*
Ep. Phil. 3. v. 12. cap. 4. 3
Ev. Matt. 24. v. 42 ad 47

COMMUNE SANCTORUM.

In natali Apostolorum
Ep. Eph. 2. v. 19 ad finem capitis
Ev. Joan. 15. v. 12 ad 17

In natali unius Martyris Pontificis
Ep. Jacob. 1. v. 12 ad 19
Alia Ep. 2 Cor. 1. v. 3 ad 8

Ev. Luc. 14. v. 26 ad 34
Aliud Ev. Matt. 16. v. 24 ad 28

In natali unius Martyris non Pontificis

Ep. Sap. 10
Jacob. 1. v. 2 ad 13
Alia Ep. 2 Tim. 2. v. 8 ad 15. et à v. 10. cap. 31 ad v. 13
1 Pet. 4. v. 13. ad finem capitis
Ev. Matt. 10. v. 14 ad finem capitis
Aliud Ev. Matt. 10. v. 26 ad 33
Joan. 12. v. 24 ad 27

De uno Martyre temp. Paschali

Ep. Sap. 5
Ev. Joan. 15. v. 1 ad 8

De pluribus Martyribus temp. Paschali

Ep. 1 Pet. 1. v. 3 ad 8
Alia Ep. Apoc. 19. v. 1 ad 10
Ev. Joan. 15. v. 1 ad 8
Aliud Ev. Joan. 16. v. 20 ad 23

Commune plurimorum Martyrum extra tempus Paschale

Ep. Sap. 3
Alia Ep. Sap. 5
Alia Ep. Heb. 10. v. 32 ad 39
Alia Ep. Sap. 10
Alia Ep. Rom. 5. v. 1 ad 6
Alia Ep. Rom. 8. v. 18 ad 14
Alia Ep. 2 Cor. 6. v. 4 ad 11
Alia Ep. Heb. 11. v. 33 ad 40
Alia Ep. Apoc. 5. v. 13 ad finem capitis
Ev. Luc. 21. v. 9 ad 20
Aliud Ev. Luc. 6. v. 3 ad 14
Aliud Ev. Matt. 24. v. 3 ad 14
Aliud Ev. Matt. 5. v. 1 ad 12
Aliud Ev. Matt. 11, v. 25 ad finem capitis
Aliud Ev. Luc. 11. v. 47 ad 52
Aliud Ev. Luc. 10. v. 16 ad 21
Aliud Ev. Luc. 12. v. 1 ad 10

Commune Confessoris Pontificis

Ep. 1 Eccles. 44 et 45
Alia Ep. Heb. 7. v. 23 ad 28
Alia Ep. Heb. 5. v. 1 ad 5
Alia Ep. Heb. 13. v. 7 ad 17. v. 33
Ev. Matt. 25. v. 14 ad 24
Aliud Ev. Matt. 24. v. 42 ad 48
Aliud Ev. Luc. 11. v. 33 ad 37
Aliud Ev. Marc. 13 ad finem capitis

Commune Doctorum

Ep. 2 Tim. 4. v. 1 ad 9. Justus cor suum tradet. Eccl. 30
Ev. Matt. 5. v. 13 ad 20

Commune Confessoris non Pontificis

Ep. Eccl. 31
Alia Ep. 1 Cor. 4. v. 9. ad 15
Alia Ep. Philip. 3. v. 7 ad 13
Ev. Luc. 12. v. 35 ad 41

SERIES
QUÆDAM COMPENDIARIÆ
VITÆ ET ACTIONUM
CHRISTI,

QUÆ EST

HISTORIÆ EVANGELICÆ QUASI SUMMA.

ANGELUS Gabriel annunciat Zachariæ Sacerdoti de vice Abia nasciturum ei filium nomine Joannem, quem paulò post Elizabeth uxor ejus sterilis concipit. (Luc. 1. v. 5.)

Sexto mense idem Angelus annunciat Mariæ Virgini in civitate Galilææ Nazareth ex ipsâ nasciturum Salvatorem, eodemque instanti, operante Spiritu Sancto, VERBUM in ejus utero caro factum est; ipsaque visitat Elizabeth cognatam in civitate Juda, et cum eâ moratur quasi tribus mensibus. (Luc. 1. v. 26.)

Reversâ in civitatem Nazareth Mariâ, Joannes nascitur. (Luc. 1. v. 57.)

Joseph anxius ob Mariam sibi desponsatam uxorem prægnantem, monetur eam virtute Spiritûs Sancti concepisse. (Matt. 1. v. 18.)

Urgente Cæsaris edicto, Joseph cum Mariâ prægnante Bethleem proficiscitur, nomen daturus. Ibi Christus nascitur et à Pastoribus adoratur. (Luc. 2.) Stella in Oriente videtur. (Matt. 2. v. 1.)

Octavo die circumciditur et nomine JESU insignitur. (Luc. 2. v. 21.)

Magi ab Oriente Jerosolymam venientes quærunt Regem Judæorum natum; ab Herode seniore rege Judææ mittuntur Bethleem, ubi oblatis muneribus Christum adorant, et aliâ viâ in patriam revertuntur. (Matt. 2.)

Christus quadraginta dies natus, in templo juxta legem Moysi offertur, ubi mira de illo prædicant Simeon senex et Anna prophetissa. (Luc. 2. v. 22.)

Herodes nati Regis necem quærens infantes Bethleemiticos et finitimæ regionis jugulari jubet: Joseph verò monitus ab Angelo noctu fugit in Ægyptum cum Jesu et Mariâ matre ejus. (Mat. 2. v. 13.)

Mortuo Herode, Joseph iterùm ab Angelo monitus in Galilæam revertitur, et habitat in civitate Nazareth. (Matt. 2. v. 19.)

Anno Christi duodecimo Joseph cum Jesu et Mariâ, juxta consuetudinem, Jerosolymam proficiscitur ad festum Paschæ: quo transacto, Christus ab eis elapsus in templo post triduum inter doctores reperitur. (Luc. 2. v. 40.)

Anno decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris Joannes (qui à pueritiâ in desertis pœnitentiæ vacabat, (Luc. 1. v. 80.) viam Domino Jesu parare incipit, Judæis prædicans et ministrans baptismum pœnitentiæ, eisque Christum annuncians. (Matt. 3. Marc. 1. Luc. 3.)

Jesus à Joanne baptisatur natus circiter annos triginta, statimque in desertum agitur, et post jejunium quadraginta dierum, omnem diaboli tentationem superat. (Matt. 3. v. 13. Marc. 1. v. 9. Luc. 3. v. 21.)

Joannes iterum et tertiò testimonium perhibet de Christo. Andreas et alter ex discipulis Joannis ab eo moniti Jesum sequuntur, deinde Simon qui posteà vocatus est Cephas. (Joan. 1. v. 15.)

Christus in Galilæam proficiscens vocat Philippum et laudat Nathanaëlem. (Joan. 1. v. 43.)

Vocatus ad nuptias in Canâ civitate Galilææ aquam vertit in vinum, deinde paucis diebus habitavit Capharnai. (Joan. 2.)

Instante festo Paschatis ascendit Jerosolymam, et è templo ejicit vendentes. (Joan. 2. v. 13.)

Nocte Nicodemum docet necessitatem regenerationis per baptismum. (Joan. 3.)

Christus baptisat in terrâ Judæâ, Joannes verò in Ænnon, qui discipulis suis suî minutionem, Christi autem incrementum prædicit. (Joan. 3. v. 22.)

Joannes ab Herode Antipâ tetrarchâ Galilææ incarceratur propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui quam ab eo tulerat. (Matt. 14. v. 3. Marc. 6. v. 17. Luc. 3. v. 19.) Quod audiens Christus, et quod Pharisæi ægrè ferrent quòd plures per discipulos baptisaret quàm Joannes, in Galilæam secedit. (Matt. 4. v. 12. Marc. 1. v. 14. Joan. 4.)

Per Samariam transiens, mulierem Samaritanam edocet juxta civitatem Sichar, ac per biduum multos in eâdem civitate ad suî fidem convertit. (Joan. 4. v 4.)

In Galilæam reversus in civitate Canâ filium reguli jacentem Capharnai sanat. (Joan. 4. v. 46.)

Inde venit Capharnaum, ubi habitavit, pœnitentiam prædicans et regnum cœlorum. (Matt. 4. v. 13. Marc. 1. v. 14. Luc. 4. v. 14.)

Simonem Petrum et Andream fratrem ejus, Jacobum et Joannem fratres piscatores vocat. (Matt. 4. v. 18. Marc. 1. v. 16. Luc. 5.)

Possessum à diabolo in Synagogâ liberat. (Marc. 1. v. 21. Luc. 4. v. 31.) Socrum Simonis Petri et alios sanat. (Matt. 8. v. 14. Marc. 1. v. 29. Luc. 4. v. 38.)

Desertum oraturus petit, deindè totam Galilæam peragrat docens in Synagogis et curans infirmos. (Matt. 4. v. 23. Marc. 1. v. 35. Luc. 4. v. 42.)

Reversus Capharnaum et trans lacum navigaturus in regionem Gerasenorum scribam se sequi volentem deterret: duos alios moram facientes increpat. (Matt. 8. v. 18. Luc. 9. v. 57.)

Navigans à somno excitatus tempestatem sedat. (Matt. 8. v. 23. Marc. 4. v. 35. Luc. 8. v. 22.)

In regione Gerasenorum Legionem dæmonum ejicit. (Matt. 8. v. 28. Marc. 5. Luc. 8. v. 26.)

Capharnaum reversus paralyticum è tecto demissum sanat. (Mat. 9. Marc. 2. Luc. 5. v. 18.)

Matthæum vocat: cum peccatoribus manducat, et disputat de jejunio. (Matt. 9. v. 9. Marc. 2. v. 13. Luc. 5. v. 27.)

A Jairo Archisynagogo ad sanandam filiam vocatus hæmorroissam in viâ sanat: ingressus domum Archisynagogi filiam ejus mortuam ad vitam revocat. (Matt. 9. v. 18. Marc. 5. v. 21. Luc. 8. v. 41.)

Indè revertens duobus cæcis visum restituit, et dæmoniacum mutum liberat. (Matt. 9. v. 27.)

Paschâ recurrente Jesus languidum triginta octo annorum Jerosolymis sanat, et Judæos confutat. (Joan. 5.)

Discipulos per sata spicas manibus fricantes tuetur adversùs accusationes Pharisæorum. (Matt. 12. Marc. 2. v. 23. Luc. 6.)

Die Sabbati manum aridam curat in Synagogâ. Pharisæi et Herodiani consilium habent adversùs eum. (Matt. 12. v. 9. Marc. 3. Luc. 6. v. 6.)

In Galilæam revertitur ad mare, ubi omnes sanat. (Matt. 12. v. 15. Marc. 3. v. 6.)

Eliguntur duodecim Apostoli. Curantur infirmi. (Matt. 4. v. 25. Marc. 3. v. 13. Luc. 6. v. 12.)

Sermo in monte. (Mat. 5. 6. 7. Luc. 6. v. 20.)

Leprosus mundatur. (Matt. 8. Marc. 1. v. 40. Luc. 5. v. 12.)

Servus Centurionis sanatur. (Matt. 8. v. 5. Luc. 7.)

Filius viduæ suscitatur ad portam civitatis Naim. (Luc. 7. v. 11.)

Duo discipuli Joannis ab eo mittuntur ad JESUM. Exprobratio in impœnitentes. (Matt. 11. v. 2. Luc. 7. v. 18.)

Mulier peccatrix absolvitur. (Luc. 7. v. 36.)

Dæmoniacus cæcus et mutus liberatur. Blasphemiæ Pharisæorum retunduntur. (Matt. 12. v. 22. Marc. 3. v. 20. Luc. 11. v. 14.)

Qui verbum Dei audiunt et servant, carnalibus Christi parentibus præferuntur. (Luc. 11. v. 27. Matt. 12. v. 46. Marc. 3. v. 31. Luc. 8. v. 19.)

Variæ proponuntur parabolæ. (Matt. 13. Marc. 4. Luc. 8. v. 4.)

JESUS docens in Synogogâ Nazareth extra urbem educitur præcipitandus. (Matt. 13. v. 53. Marc. 6. Luc. 4. v. 16.)

Cum discipulis perambulat iterùm Galilæam, sequentibus Magdalene et aliis mulieribus. (Matt. 9. v. 35. Marc. 6. v. 6. Luc. 8.)

Mittuntur Apostoli. (Matt. 9. v. 36. Matt. 10. Marc. 6. v. 7. Luc. 9.)

Decollatur Joannes. (Matt. 14. v. 6. Marc. 6. v. 21.)

JESUS pro Joanne redivivo habetur. (Matt. 14. Marc. 6. v. 14. Luc. 9. v. 7.)

Paschâ propinquante quinque panibus satiat quinque millia virorum in deserto. (Matt. 14. v. 13. Marc. 6. v. 30. Luc. 9. v. 10. Joan. 6.)

Ambulat super mare, et Petrum à submersione liberat. (Matt. 14. v. 24. Marc. 6. v. 47. Joan. 6. v. 18.)

Capharnaum reversus se vivum panem esse docet. (Joan. 6. v. 22.)

Defendit discipulos illotis manibus manducantes. (Matt. 15. Marc. 7.)

In finibus Tyri et Sidonis mulieris Chananææ filia à dæmonio liberatur. (Matt. 15. v. 21. Marc. 7. v. 24.)

Surdus et mutus sanatur. Multi alii pariter sanantur (Matt. 15. v. 29. Marc. 7. v. 31.)

Septem panibus satiantur quatuor millia hominum. (Matt. 15. v. 32. Marc. 8.)

In finibus Magedan Pharisæis signum de cœlo quærentibus signum Jonæ Prophetæ datur. (Matt. 12. v. 40 et 16. Marc. 8. v. 11. Luc. 12. v. 54.)

JESUS Bethsaidam navigans docet discipulos cavendum

esse à fermento Pharisæorum. (Matt. 16. v. 5. Marc. 8. v. 13.)

Bethsaidæ cæcum curat impositis secundò in eum manibus. (Marc. 8. v. 22.)

In partibus Cæsareæ Philippi, Petrus Filium Dei confitetur. Claves regni cœlorum ei promittuntur. Christi passio prædicitur. (Matt. 16. v. 13. Marc. 8. v. 27. Luc. 9. v. 18.)

Christus orans in monte transfiguratur. (Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. v. 28. 2 Pet. 1. v. 16.)

Inde descendens lunaticum, quem discipuli curare non potuerunt, à dæmonio liberat. (Matt. 17. v. 14. Marc. 9. v. 13. Luc. 9. v. 37.)

Incipit in Judæam proficisci moriturus. In viâ mortem suam secundò prædicit. (Matt. 17. v 21. Marc. 9. v. 29. Luc. 9. v. 44.)

Capharnai solvit didrachma. (Matt. 17. v. 23.)

Discipulis de majoritate contendentibus, exemplo parvuli, commendat humilitatem. Vitandum scandalum. Parvuli non contemnendi. (Matt. 18. Marc. 9. v. 32. Luc. 17. et 9. v. 46.)

Correctio fraterna. Fratri condonandum. (Matt, 18. v. 15. Luc. 17. v. 3.)

Appropinquante Scenopegiorum festo Christus de Galilæâ transit in Judæam per mediam Samariam. (Matt. 19. Luc. 17. v. 11. Joan. 7. v. 2.)

A civitate Samaritanorum repulsus zelum Jacobi et Joannis corripit. (Luc. 9. v. 51.)

In pagum intrans decem leprosos mundat. (Luc. 17. v. 11.)

Mediante festo Scenopegiorum docet in templo. Varia de illo Judæorum judicia. Pharisæi frustrà ministros mittunt ad eum comprehendendum. Ultimo festivitatis die promittit suis Spiritum Sanctum. (Joan. 7. v. 14.)

Pernoctat in monte Oliveti. Die sequenti docens in templo indemnatam dimittit adulteram. Arguit Judæos servos peccati. (Joan. 8.)

Cæcum à nativitate illuminat die Sabbati. (Joan. 9.)

Ostendit se esse bonum pastorem. (Joan. 10.)

Mittit ante se septuaginta discipulos, quibus reversis ostendit undè gaudere debeant. (Luc. 10.)

Gratias agit Patri. Jugum Christi tollendum super se. (Matt. 11. v. 25. Luc. 10. v. 21.)

Parabola Samaritani. (Luc. 10. v. 25.)

Christus à Marthâ excipitur. (Luc. 10. v. 38.)

Docet orare. (Luc. 11.)

In Pharisæos et Legisperitos multiplex Væ interminatur. (Matt. 23. v. 13. Luc. 11. v. 37.)

Mors non metuenda. Dives stultus destruens horrea. Vana sollicitudo. Bonus et malus servus. (Luc. 12.)

Pœnitentia agenda. Ficulnea. Mulier inclinata. (Luc. 13.)

In Encæniis Judæi Christum lapidare volunt; ipse autem abit trans Jordanem. (Joan. 10. v. 22. Matt. 19.)

Docet matrimonium esse indissolubile. Commendat virginitatem. (Matt. 19. v. 3. Marc. 10. v. 2. Luc. 16. v. 18.)

Parvuli Christo oblati ab ipso benedicuntur. (Matt. 19. v. 13. Marc. 10. v. 13. Luc. 18. v. 15.)

Viam ingressus, divitem adolescentem omnibus venditis ad perfectionem hortatur. Centuplum promissum iis qui reliquerunt omnia. (Matt. 19. v. 16. Marc. 10. v. 17. Luc. 18. v. 19.)

Pauci salvandi. Parabola denarii operariis vineæ dati. (Luc. 13. v. 23. Matt. 19. v. 30. Matt. 20.)

Christus in Jerusalem occidendus. (Luc. 13. v. 31. Matt. 23. v. 37.)

A principe Pharisæorum convivio exceptus Sabbato hydropicum sanat: humilitatem et beneficentiam in pauperes docet. Parabola cœnæ magnæ. Omnibus renunciandum. (Luc. 14.)

Parabolæ, ovis recuperatæ, drachmæ repertæ, filii adolescentioris prodigi, villici iniquitatis. (Luc. 15. v. 16.)

Dives et Lazarus. (Luc. 16. v. 19.)

Adventus regni Dei. (Luc. 17. v. 20.)

Judex iniquitatis et vidua. Pharisæus et Publicanus. (Luc. 18.)

Christus quatriduanum Lazarum è monumento suscitat. Judæi in concilio, in quo Caiphas Pontifex anni illius Prophetat, mortem ejus statuunt: ille autem in Ephrem secedit. (Joan. 11.)

Appropinquante Paschâ, (Joan. 11. v. 55.) viam carpit in Jerusalem cum discipulis, quibus mortem suam et modum mortis prædicit. Rejicit ambitiosam petitionem filiorum Zebedæi. (Matth. 20. v. 17. Marc. 10. v. 32. Luc. 18. v. 31.)

In civitate Jericho apud Zacchæum Publicanum hospitatur. Parabola decem mnarum. (Luc. 19.)

Egrediens Jericho, Bartimæum et alterum cæcum illuminat. (Matt. 20. v. 29. Marc. 10. v. 46. Luc. 18. v. 35.)

Sexto die ante Pascha Bethaniæ à Simone leproso convivio excipitur. Ungitur à Mariâ, id indignè ferente Judâ proditore. Illùc se conferunt Judæi ad videndum Lazarum unum è convivis. (Matt. 26. v. 6. Marc. 14. v. 3. Joan. 12.)

Die crastino, quinto ante Pascha, Christus pullo asinæ insidens intrat Jerusalem turbis acclamantibus Hosanna. In templum ingressus multos sanat. Gentiles volunt videre Jesum. Vespere Bethaniam revertitur. (Matt. 21. Marc. 11. Luc. 19. v. 29. Joan. 12. v. 12.)

Quarto die ante Pascha revertitur in civitatem. Maledicit ficui, et ejicit vendentes de templo. Vespere egreditur de

civitate. (Matt. 21. v. 18. Marc. 11. v. 12.) Nocte moratur in monte Oliveti. (Luc. 21. v. 37.)

Tertio die ante Pascha, discipulos mirantes ficum aridam docet vim fidei. (Matt. 21. v. 20. Marc. 11. v. 21.)

Ingressus Jerusalem docet in templo. Interrogatus in quâ potestate ageret, quærit unde baptisma Joannis. (Matt. 21. v. 23. Marc. 11. v. 27. Luc. 20.)

Parabolæ, duorum filiorum in vineam missorum. (Matt. 21. v. 28. Vineæ agricolis locatæ. (Matt. 21. v. 33. Marc. 12. Luc. 20. v. 9.) Invitatorum ad nuptias. (Matt. 22.)

Quæ Cæsaris Cæsari reddenda; quæ Dei, Deo. (Matt. 22. v. 15. Marc. 12. v. 13. Luc. 20. v. 20.)

Satisfit quæstioni Sadducæorum de uxore septem fratrum, et probatur resurrectio mortuorum. (Matt. 22. v. 22. Marc. 12. v. 18. Luc. 20. v. 27.)

Magnum mandatum in lege. (Matt. 22. v. 34. Marc. 12. v. 28.)

Christus filius David. (Matt. 22. v. 41. Marc. 12. v. 35. Luc. 20. v. 41.)

Audiendi Scribæ et Pharisæi, sed non imitandi. (Matt. 23. Marc. 12. v. 38. Luc. 20. v. 45.)

Præferuntur duo minuta viduæ copiosis divitum muneribus. (Marc. 12. v. 41. Luc. 21.)

Christus egressus è civitate, sedensque in monte Oliveti, disserit de futurâ ruinâ templi, et de secundo suo adventu, ad quem unusquisque debet se disponere, ne imparatus deprehendatur. (Matt. 24. 25. Marc. 13. Luc. 21. v. 5.)

Biduo ante Pascha Judas paciscitur cum Judæis de tradendo Jesu. (Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.)

Crastinò, primâ scilicet die azymorum, in cujus vesperâ incipiebat usus azymorum, quando necesse erat occidi Pascha, ipsumque Judæi immolabant, Petrus et Joannes mittuntur in civitatem et parant Pascha, ut præceperat eis Dominus. (Matt. 26. v. 17. Marc. 14. v. 12. Luc. 22. v. 7.)

Ipsâ vesperâ Paschatis, quæ est ante diem festum, Christus manducat agnum Paschalem cum duodecim discipulis, eorum pedes lavat, Eucharistiæ Sacramentum instituit, proditorem designat, qui nocte foràs egreditur. (Matt. 26. v. 28. Marc. 14. v. 17. Luc. 22. v. 14. Joan. 13. 1 Cor. 11. v. 23.)

Post cœnam discipuli contendunt de primatu. (Luc. 22. v. 24.)

Prædicitur trina Petri negatio. (Matt. 26. v. 31. Marc. 14. v. 27. Luc. 22. v. 31. Joan. 13. v. 33.)

Christus longo sermone dolorem Apostolorum consolatur,

et præcipua doctrinæ suæ capita eis tradit. Pro eis orat ad Patrem. (Joan. 14. 15. 16. 17.)

Egreditur trans torrentem Cedron in villam Gethsemani sitam in monte Olivarum, ubi hortum ingressus ter orat. (Joan. 18. Mat. 26. v. 36. Marc. 14. v. 32. Luc. 22. v. 39.)

A Judâ traditur : comprehenditur et adducitur ligatus, primò ad Annam, deindè ad Caipham Pontificem. Petrus et alius discipulus à longè secuti intrant in atrium Pontificis. Jesus interrogatus alapâ percutitur. Requiruntur testimonia adversùs eum. Interim Petrus ter negat. (Matt. 26. v. 47. Marc. 14. v. 43. Luc. 22. v. 47. Joan. 18. v. 3.)

Adventante die, Jesus à Pontifice adjuratus Filium Dei se confitetur, ut blasphemus morti addicitur, à ministris illuditur. (Luc. 22. v. 66. Matt. 25. v. 63. Marc. 14. v. 61.)

Mane primæ diei azymorum facto, cùm jam parasceve Sabbati esset, post consilium initum, Judæi vinctum adduxerunt Jesum ad Pilatum. Judas autem projectâ pecuniâ quam à principibus Sacerdotum acceperat, laqueo se suspendit. (Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 18. v. 28.)

Jesus à Pilato declaratur innocens, et ad Herodem Tetrarcham mittitur, à quo spernitur et ad Pilatum remittitur. Barabbas ei præfertur. (Matt. 27. v. 11. Marc. 15. v. 2. Luc. 23. v. 2. Joan. 18. v. 29.)

Flagellatur, spinis coronatur, illuditur, ac tandem à Pilato timore victo ad crucem damnatur, post horam tertiam. (Matt. 27. v. 27. Marc. 15. v. 16. Luc. 23. v. 24. Joan. 19.)

Incipit bajulare sibi crucem, quam posteà Simon Cyrenæus portat usquè ad Calvariæ montem. Ibi crucifigitur orans pro crucifigentibus, horâ nondùm sextâ. Milites ejus vestes partiuntur. Blasphemiis appetitur. Latroni paradisum promittit. Matrem Joanni commendat. (Matt. 27. v. 31. Marc. 15. v. 20. Luc. 23. v. 26. Joan. 19. v. 16.)

Horâ sextâ tenebræ operiunt terram usquè ad horam nonam. (Matt. 27. v. 45. Marc. 15. v. 33. Luc. 23. v. 44.)

Horâ nonâ Jesus queritur se à Deo derelictum, sitiens aceto potatur, omnia consummata esse denunciat, Spiritum Patri commendans moritur. (Matt. 27. v. 46. Marc. 15. v. 34. Joan. 19. v. 28. Luc. 23. v. 46.) Descendit ad inferos. (Eph. 4. v. 9. 1 Petr. 3. v. 19.)

Terræ motus et cætera prodigia. Latronum crura franguntur. Jesu latus lanceâ aperitur. (Matt. 27. v. 51. Marc. 15. v. 38. Luc. 23. v. 47. Joan. 19. v. 31.)

Vespere, cùm jam instaret magnus dies Sabbati, Jesus sepelitur cum aromatibus in sepulchro novo in horto juxta

Calvariæ montem, (Matt. 27. v. 57. Marc. 15. v. 42. Luc. 23. v. 5. Joan. 19. v. 38.)

Ipso magno die Sabbati principes Sacerdotum et Pharisæi milites collocant ad custodiam sepulchri, (Matt. 27. v. 62.)

Vespere illius Sabbati, cùm jam prima dies Sabbati inciperet, mulieres emerunt aromata ad ungendum corpus Jesu, (Marc. 16. Luc. 23. v. 56.)

Primâ Sabbati summo mane et ante lucem conveniunt mulieres, et proficiscuntur ad monumentum. Interim fit terræ motus, Angelus revolvit lapidem ab ostio monumenti, terrentur milites custodes sepulchri. Orto sole mulieres veniunt ad monumentum. (Matt. 28. Marc. 16. v. 2. Luc. 24. Joan. 20.)

Maria Magdalene non invento corpore Jesu currit ad Petrum et Joannem dicens ablatum esse. (Joan. 20. v. 2.) Interim cæteræ mulieres quæ permanserant, monitæ ab Angelis eunt ad discipulos nunciatum resurrexisse Dominum. (Matt. 28. v. 5. Marc. 16. v. 6. Luc. 24. v. 5.)

Petrus et Joannes à Magdalenâ moniti currunt ad sepulchrum, et mox ad propria redeunt. Magdalene verò ad monumentum reversa videt Jesum in specie hortulani, et ab ipso mittitur ad discipulos. (Joan. 16. v. 3. Luc. 24. v. 12.)

Dum irent aliæ mulieres, apparuit illis Jesus in viâ. Illæ cum Mariâ Magdalene annunciant discipulis Domini resurrectionem: illis fides non adhibetur. (Matt. 28. v. 9. Marc. 16. v. 10. Luc. 24. v. 9. Joan. 20. v. 18.)

Milites custodes sepulchri pecuniâ corrupti rumorem spargunt, se dormientibus, furto ablatum fuisse corpus Jesu à discipulis. (Matt. 28. v. 11.)

Eodem die Jesus se comitem jungit duobus discipulis euntibus in Emmaüs, et tandem ab eis agnoscitur. (Marc. 16. v. 12. Luc. 24. v. 13.)

Illi statim reversi in Jerusalem sero jam facto discipulis congregatis, excepto Thomâ, narrant quæ viderant in viâ: illi verò non credunt. Dum autem loquerentur venit Jesus januis clausis, incredulitatem eorum exprobrat, se palpandum præbet, et dat eis potestatem remittendi et retinendi peccata. (Luc. 24. v. 33. Joan. 20. v. 19. Marc. 16. v. 14.)

Octavo post resurrectionem die Jesus intrat iterùm januis clausis, et Thomas qui hactenùs incredulus permanserat in vulnera ejus jubetur manum inferre, (Joan. 20. v. 24.)

Disciputi in Galilæam se conferunt, ut eis jussum fuerat, (Matt. 28. v. 10. 16.) Quibusdam piscantibus apparet ad mare Galilææ, et Petrum Ecclesiæ suæ pastorem præficit. (Joan. 21.)

Discipuli conveniunt in montem ubi constituerat illis Jesus.

Ibì videtur et adoratur à fratribus plusquam quingentis. Deindè visus est seorsim Jacobo. (Matt. 28. v. 16. 1 Cor. 15. v. 6.)

Per quadraginta dies sæpiùs apparet Apostolis loquens eis de regno Dei. (Act. 1. v. 3.)

Quadragesimo die apparet omnibus Apostolis. (1 Cor. 15. v. 7.) Manducat cum ipsis : promittit eis Spiritum Sanctum. (Act. 1. v. 4.)

Jubet eos prædicare per universum mundum et baptisare, se eis semper præsentem esse et fore asserens. (Matt. 28. v. 18. Marc. 16. v. 15. Luc. 24. v. 44. Act. 1. v. 8.)

Novissimè educit eos in Bethaniam, et benedicens eis ascendit in cœlum è monte Olivarum, et sedet à dextris Dei. (Marc. 16. v. 19. Luc. 24. v. 50. Act. 1. v. 9.)

RERUM CHRISTIANORUM

USQUE AD ANNUM FERE 100 A

NATIVITATE CHRISTI,

AC PRÆSERTIM

SANCTORUM PETRI ET PAULI

GESTORUM SYNOPSIS.

ANNI ÆRÆ VULG. 33.

DIE 14 Maii, CHRISTUS ascendit in Cœlum, (Act. 1.) Apostoli Jerosolymis congregati MATTHIAM eligunt, ibid.)

Die PENTECOSTES (24 Maii) Spiritus Sanctus descendit super discipulos, (Actor. 2.)

Petrus et Joannes ascendentes ad templum claudum sanant (Act. 3.)

Ananias et Sapphira subitâ morte puniuntur, (Act. 5.)

Septem Diaconi eliguntur, (Act. 6.)

STEPHANUS lapidatur, (Act. 7.)

SAULUS spirans minarum furit in discipulos, (Act. 8.)

PHILIPPUS post Stephanum secundus, in Samariâ Simonem Magum baptizat. Ad Samaritanos mittuntur Petrus et Paulus qui manus illis imponerent. Philippus verò monitu Angeli versùs Gazam profectus, EUNUCHUM baptizat, (Act. 8.) primum ex gentibus, et totius orbis fidelium primitias factum, (Euseb.)

34.

SAULUS pergens Damascum contra discipulos Domini ad fidem convertitur, (Act. 9.)

Fuit autem Damasci tribus diebus non videns neque manducans. Mox per Ananiam visum recipit et baptizatur, (Act. 9.)

Indeque in Arabiam desertam secedit. Ac posteà Damascum redit, ubi in Synagogâ prædicat, et confundit Judæos, (Gal. 1, cum Act. 9.)

ANNI ÆRÆ VULG. 35.

TIBERIUS de rebus Christi certior factus, de eo in numerum Deorum adscribendo refert ad Senatum, (Tertul. atque Euseb.)

36.

Matthæus primus, in Judæorum idiomate, scribit Evangelium.

37.

SAULUS post annos 3. à conversione suâ, venit Hierosolymam visere Petrum, (Gal. 1.)

Ibi cùm tentaret se jungere discipulis, timebant eum, non credentes ipsum esse discipulum (quippe qui majorem hujus triennii partem in desertis Arabiæ delituerat) sed Barnabas ducit eum ad Apostolos, Petrum videlicet et Jacobum, (Act. 9. cum Gal. 1.)

Hierosolymis disceptat cum Hellenistis Paulus, qui eum conantur interficere, (Act. 9.) Indè abiit Tharsum, (Ibid.) venitque in regiones Syriæ et Ciliciæ, hactenùs ignotus Ecclesiis, (Gal. 1.)

Ecclesiæ autem habentes pacem multiplicabantur, (Act. 9.)

Has visitans Petrus varias provincias peragrat, (Ibid.) Tuncque ANTIOCHIAM venisse, et ibi sedem collocasse videtur.

38.

Liddæ Æneam sanavit, Joppe Tabitam suscitavit, multosque dies apud Simonem Coriarium mansit, (Act. 9.)

39.

CORNELIUS CENTURIO à Petro convertitur, (Act. 10.)

40.

Discipuli à persecutione factâ sub Stephano, dispersi, veniunt Antiochiam, ubi etiam mittitur Barnabas ab Ecclesiâ quæ erat Hierosolymæ, (Act. 11.)

41.

Profectus est Tarsum BARNABAS ut quæreret SAULUM quem duxit Antiochiam ; ibique discipuli primùm dicti sunt CHRISTIANI, (Act. 11.)

42.

Ingruente fame ab Agabo prædictâ (quam Claudii anno 2. contigisse patet ex Dione) Antiocheni, fratribus Judæis subsidium mittunt per Barnabam et Saulum, (Act. 11.)

S. Jacobus, dictus Major, necatur ab Agrippâ, (Act. 12)

Interim Petrus è carcere liberatus *abiit in alium locum*, (Act. 12.) undè commodè conjicitur eum occidentem petiisse, Romamque pervenisse, ac sedem ibi suam collocasse circa initium anni sequentis.

Cùm Antiochiam regressi essent Saulus et Barnabas, jussit

eos Spiritus Sanctus segregari in ministerium prædicandi, (Act. 13.)

Sergius Paulus ad fidem convertitur, indèque *Saulus*, novo Pauli nomine semper est appellatus, (Ibid.)

43.

Iconii facto impetu in Paulum et Barnabam, ipsi Lystram profugerunt; ubi claudum ab utero matris cùm Saulus sanasset, ei ut Mercurio, et Barnabæ uti Jovi plebs sacrificare voluit. Mox excitato tumultu, Paulum lapidatum extra urbem traxerunt quasi mortuum, (Act. 14.)

Hoc anno, et hoc etiam fortasse tempore Raptus est Paulus in Cœlum: ante annos scilicet 14. quàm posteriorem ad Corinthios epistolam scriberet, (2 Cor. 12.)

Lystrâ Derben profecti, multos Christo lucrifecerunt, (Act. 14.)

Inter hos Timotheum cum matre Eunice et aviâ Loide, (2 Tim. 1 et 3.)

Marcus hoc anno Evangelium, ut illud à Petro audierat, Romæ scripsit ac idiomate Græco, (Hierom. Aug.)

Petrus eodem anno scripsit primam Epistolam suam, paulò antè discessum Marci in Alexandriam, cujus in fine meminit.

44.

Derben non prætergressi Antiochiam Pisidiæ redierunt, descenderuntque Attaliam, et illinc navigaverunt Antiochiam Syriæ; ubi, congregatâ Ecclesiâ, retulerunt quanta per eos fecisset Deus, (Act. 14.)

45.

Paulus et Barnabas Antiochiæ non parùm temporis commorati sunt, (Ibid. v. 28.) Post quod, Paulus, Christi Evangelium usquè ad Illyrium propagavisse videtur, iis qui de Christo nihil audierant, (Rom. 15.) eaque perpessus quæ 2. ad Cor. 11. ipse commemorat.

49.

Quidam de sectâ Pharisæorum Antiochiam venientes, Christianos ex Gentibus circumcidi oportere dicebant, quibus Paulus et Barnabas acriter se opposuerunt, (Act. 15.)

50.

Paulus annis 14. post primam profectionem Hierosolymitanam, ascendit rursùs Hierosolymam, cum Barnabâ, Tito, (quem ad circumcisionem cogi noluit) et aliis: ut Apostolorum de unâ obortâ controversiâ sententiam exquirerent, (Act. 15. cum Gal. 2.)

Concilio Hierosolymis habito, Synodica ad Antiochenos Epistola mittitur, (Act. 15.)

ANNI ÆRÆ VULG. 50.

Antiochiam cùm venisset Petrus, ejus simulationem non ferens Paulus, eum coram omnibus redarguit, (Gal. 2.)

51.

Dissentio facta est inter Paulum et Barnabam, occasione Marci, quo assumpto Barnabus Cyprum navigat, Paulus verò allecto Sylâ, peragrat Syriam, Ciliciam, venitque Lystram, ubi Timotheum sibi assumit, priùs curans eum circumcidi, (Act. 15 et 16.)

Phrygiâ deindè peragratâ, veniunt Troadem, ubi Lucas se Paulo adjunxisse videtur : quippe qui hinc in primâ personâ semper loquatur, *Statim*, inquit, *quæsivimus proficisci in Macedoniam*, etc. (Act. 16.)

Philippis, Lydiam purpurariam ad fidem convertit Paulus, (Act. 16.)

Paulus et Silas virgis cœsi in carceremque detrusi sunt, ubi orantibus illis mediâ nocte, magno terræ motu facto fores carceris apertæ sunt. Jubentibus verò Prætoribus ut liberi dimitterentur, de injuriâ sibi illatâ, quòd cives Romani essent, expostulant, (Act. 16.)

52.

Paulus Athenis Silam et Timotheum expectans de Christo et Ignoto Deo disceptat, Dionysiumque Areopagitam ad fidem convertit, (Act. 17.)

Paulus cùm semel et iterùm Thessalonicam voluisset proficisci, à satanâ est præpeditus, ideòque Timotheum eò misit, qui in fide eos confirmaret, (Act. 18. et 1 Thess. 2 et 3.)

Interim ipse venit Corinthum, ubi Judæum Aquilam et Priscillam ejus uxorem invenit, apud quos manens operabatur, et disserebat Sabbatis in Synagogâ. Cùmque Dominus Paulum confortasset, jussissetque *nihil timere, sed loqui*, illìc annum et 6. menses commoratus est, (Act. 18.) Unà cum Silvano sive Sila et Timotheo, (2 Cor. 1.)

Lucas suum Evangelium scripsisse videtur, dum in comitatu Pauli Achaiæ et Beotiæ partes peragraret, (Hieron.)

Post reditum Timothei è Macedoniâ, Paulus priorem ad Thessalonicenses scripsit epistolam, (1 Thess. 3.) Data etiam paulò post est ad eosdem secunda, ubi clariùs, quæ de die judicii erat locutus, explicat, (2 Thess. 2.)

53.

Cùm Gallio (L. Senecæ Philosophi frater) Proconsul esset Achaiæ, Judæi Corinthii Paulum ad illius tribunal adduxerunt, qui de ejusmodi quæstionibus judicare nihil curat, (Act. 18.)

ANNI ÆRÆ VULG. 54.

Judæus Apollo Ephesum perveniens, docet diligenter ea quæ sunt Domini, (Ibid.)

Paulus Ephesum reversus 12 discipulos, qui baptismum Joannis tantùm noverant, instituit: qui, delapso in eos Spiritu Sancto, loquebantur linguis. Mansitque ibi per tres menses suadens de regno Dei, (Act. 19. v 1. et seq.)

55.

Discipulos deindé separans à Judæis, docet in scholâ Tyranni per biennium, (Act. 19. v. 9.)

56.

Septem filii Scevæ sacerdotis primarii ab Energumeno vulnerantur. Qui fuerant curiosa sectati, libros denar. 50. millia combusserunt, (Act. 19. v. 13. et seq.)

Galatæ citò post discessum Pauli seducti, vehementiori Epistolâ ab eo revocantur, (Act. 18. 23. cum Gal. 1. 6.)

57.

Orto in Ecclesiâ Corinth. schismate, Paulus ad eos priorem scripsit Epistolam, (1 Corinth. 1.)

Et paulò post, cùm de eorum statu per Titum certior factus esset, Secundam ad eosdem dedit.

58.

Ex Macedoniâ in Græciam profectus Apostolus, Corinthum venit, undè Epistolam ad Romanos scripsit, quo tempore cum collectis Macedoniæ et Achaiæ profecturus erat Hierusalem, (Rom. 15. 25.)

Indè in Asiam per Macedoniam iturus, Troade Eutychum in vitam restituit, (Act. 20. v. 3. et seq.)

Asso, Mitylene, Samo Miletum pervenerunt, undè Paulus mittens Ephesum Præsbyteros Ecclesiæ accersivit, quos gravissimâ oratione de officio admonuit, (Ibid. 13. usque ad fin.)

Paulus ab Ecclesiâ Hierosolymitanâ exceptus, à Judæis propè trucidatus est: Tum à superveniente Lysiâ Tribuno ereptus, (Act. 21. v. 17. et seq.)

Posterâ die coram Synedrio causam perorans, Ananiam principem sacerdotum, qui eum in os cædi jusserat *parietis dealbati* nomine perstringit. (Act. 23.)

Orto die Tribunus Paulum ad Felicem provinciæ præsidem misit, (Act. 23.)

59.

Aliquot post diebus Felix qui Paulum de fide Christi ac judicio futuro disserentem audiit tremens, sperans tamen pecuniam ab eo, sæpiùs cum eo colloquebatur, totoque biennio eum in vinculis detinuit, (Act. 24.)

Sed cùm successorem accepisset Portium Festum, Paulum vinctum Cæsareæ reliquit.

Paulus à Festo auditus Cæsarem appellavit, deindè coram Agrippa et ejus sorore Berenice causam iterùm orat, catenâ vinctus, (Act. 25. et 26.)

Ut Romam mitteretur Paulus traditus est Julio Centurioni cum aliis vinctis, multisque diebus Cretam pervenerunt.

61.

Cùm jejunium (solemne illud *expiationis*, mensis 7. die 10.) jam præteriisset et periculosa esse inciperet navigatio, Paulus, ut illic hyemarent, suasit: Non acquiescentibus nautis, tempestate gravi jactati sunt, navique dissolutâ, homines Melitam adnatarunt, (Act. 27.)

62.

Cùm Melitæ per tres menses mansissent, Romam sunt delati, ubi Paulo permissum est ut habitaret seorsim cum custodiente se milite, mansitque per biennium in proprio conducto, (Act. 28.)

Atque hic finis libri Actuum Apostolorum, quem Romæ, ut apparet, scripsit Lucas.

Onesiphorus Paulum Romæ studiosè quæsivit, invenit, et eum recreavit (2 Tim. 1.)

63.

Philippenses Epaphroditum cum pecuniis Romam miserunt, ut Paulo subveniret; per quem Epistolam ad eos scripsit Paulus, sperans se ad eos citò venturum, (Philip. 2.)

Colossos ad Philemonem, per servum ipsius Onesimum, scribit Paulus, (Philem.)

Aliam eodem tempore ad Colossenses è vinculis scribit, (Coloss. 1. 7. et 21.)

Per Tychicum ad Ephesios scribit Paulus, (Ephes. 4.)

Circa idem tempus ad Hebræos Epistolam dedisse videtur; salute illis à fratribus Italis dictâ. (Hebr. 13.)

Paulus expleto biennio illo, quo in liberâ custodiâ Romæ docuerat, (Act. 28. 30.) manumissus, iterùm Orientem, Occidentemque lustrat, et Colossis à Philemone hospitio exceptus est. (Philem. 22.)

64.

Nero Romam incendit, abolendoque rumori subdidit reos Christianos, (Pacit.)

Hæc fuit prima in Christianos excitata persecutio sanguinis.

Anni Æræ Vulg. 65.

In Cretæ insulâ prædicavit Paulus, relicto ibi Tito ut reliqua corrigeret, (Tit. 1. 5.)

Ephesi aliquandiù moratus, Timotheum ibi reliquit, ut eam Ecclesiam administraret, (1 Tim. 1 et 3.)

66.

In Macedoniâ apud Philippenses Paulus permansit sicut ipsis promiserat, (Philip. 1 et 2.)

Priorem tunc ad Timotheum scripsit Epistolam, (1 Tim. 1.)

Mox aliam ad Titum misit Cretam.

Paulus secundò Romam veniens, à Nerone semel auditus, absolutus est: de quo ipse, (2 Tim. 4.) *In primâ meâ defensione nemo mihi adfuit ...... sed Dominus eripuit me de ore leonis.*

Demas Paulum reliquit, profectus Thessalonicam.

Crescens in Galatiam sive Galliam est missus, Titus in Dalmatiam, Lucas solus Romæ cum Paulo mansit, (2 Tim. 4.)

Petrus et Paulus de appropinquante vitæ exitu à Domino sunt admoniti, (2 Pet. 1. et 2 Tim. 4.)

Paulus Ephesum Secundam ad Timotheum misit Epistolam, (2 Tim. 4.)

67.

Petrus et Paulus Romæ prædixerunt brevi futurum regem qui Judæos expugnaret, (Lactant. lib. 4. cap. 21.)

Junii 29. Paulus Romæ gladio cæsus est, et Petrus cruci affixus, (Tertull. Dionys. Corinth. Origen. apud Euseb.)

70.

Capitur Jerusalem à Romanis. Templum inceditur.

95.

S. Joannes, exul in Patmos insulâ, scribit Apocalypsim.

96.

S. Joannes scribit Evangelium et circiter eodem tempore suas tres Epistolas.

100.

Ultimus Apostolorum S. Joannes moritur.

Ex Typis R. Juigné, 17, Margaret-street, Cavendish-square.

Page

ERRATA.

2. not. col. 2. lin. ult. *pro* bnssequitur *lege* subsequitur
3. v. 6. *pro* Judæ *lege* Juda
20. v. 26. *pro* nihil est *lege* nihil enim est
27. v. 14. *ante* intelligatis *adde* non
46. v. 21. *post* ait *adde* eis
69. v. 35. *pro* ei *lege* et
102. v. 14. *pro* clamaverunt *lege* clamabant
106. not. col. 1. lin. 4. *pro quâ lege* quæ
108. v. 42. *pro* ei *lege* et
129. v. 30. *pro* introierant *lege* intraverant
132. v 26. *pro* eribuerit *lege* erubuerit
135. v. 18. *pro* fulgor *lege* fulgur
138. v. 14. *pro* ejicens *lege* ejiciens
146. v. 31. *pro* discentes *lege* dicentes
149. v. 8. *pro* evertit *lege* everrit
183. v. 19. *pro* enim *lege* ei
186. v. 4. *pro* detenebatur *lege* detinebatur
187. v. 24. *pro* transit *lege* transiit
193. v. 18. *ante* verax *adde* hic
196. v. 7. *pro* illum *lege* illam
209. v. 43. *pro* hominis *lege* hominum
215. v. 3. *pro* et hoc *lege* et hæc
241. v. 14. *ante* mutabit *adde* et
256. v. 11. *pro* eccidit *lege* cecidit
258. v. 36. *pro* Dei *lege* Deo
259. v. 45. *pro* eis *lege* his
276. col. 2. v. 24. *pro* sciens *lege* scient
282. col. 1. v. 3. *pro* suscepimus *lege* suscipimus
288. col. 1 v. 12. *pro* Africam *lege* Africum
291. col. 1. v. 13. *pro* stante *lege* flante
296. col. 1. v. 29. *post* fornicatione *adde* avaritiâ
307. col. 1. v. 13. *pro* exhibere *lege* exhibete
313. col. 2. v. 34. *pro* dexterum *lege* dexteram
331. col. 2. v. 22. *ante* scripsi *adde* qui
333. col. 2. v. 3. *pro* Christi *lege* Christo
338. col. 1. v. 13. *ante* unius cujusque *adde* et
339. col. 1. v. 1. *ante* dispensatores *adde* et
357. col. 1. v. 25. *post* cordis *adde* ejus
360. col. 1. v. 35. *pro* resurgunt *lege* resurgent
365. col. 1. v. 19. *post* in illo *adde* fuit
380. col. 2. v. 28. *pro* instanti *lege* instantia
386. col. 1. v. 2. *post* contuli *adde* cum
407. col. 1. v. 19. *ante* pro me *adde* et
410. col. 1. v. 6. *pro* ssse *lege* esse
411. col. 2. v. 30. *pro* impleretur *lege* impleret
415. col. 1. v. 19. *post* divitias *adde* suas
431. col. 2. v. 8. *post* Domini *adde* nostri
do. do. v. 2. *pro* nostro *lege* vestro
433. col. 1. v. 1. lin. ult. *pro* nos *lege* vos
437. not. col. 1. lin. 3. *pro* adeò *lege* à Deo
460. col. 1. v. 10. *pro* erant *lege* errant
486. not. col. 1. lin. 2. *post* charitas pone duo puncta; *dele* ea post operibus
498. col. 1. v. 14. *pro* exprobamini *lege* exprobramini
543. col. 2. v. 19. *pro* n-ves *lege* naves.

INDEX GEOGRAPHICUS

REGIONUM ET LOCORUM

IN

NOVO TESTAMENTO MEMORABILIUM

ABYLINA, Abyline: Syriæ sive Phœniciæ tractus, cujus Metropolis fuit Abyla.

Achaia, Græciæ pars meridionalior, ubi Corinthus.

Adria, id est, mare Adriaticum.

Ægyptus, Lybiæ, sive Africæ, Regio, non longè à Judæâ Meridiem inter et Occidentem.

Alexandria, Ægypti inferioris urbs nobilissima.

Amphipolis, urbs in Macedoniâ.

Antiochia, totius Syriæ Metropolis, ubi discipuli primùm Christiani dicti sunt.

Antiochia Pisidiæ, urbs Asiæ minoris.

Antipatris, urbs in dimidiâ tribu Manasse juxta mare Mediterraneum.

Apollonia, urbs Macedoniæ.

Appii forum, urbs inter Terracinam et tres Tabernas, nunc *Cæsarilio di S. Maria.*.

Asia minor, pars Asiæ majoris quæ una est ex quatuor orbis partibus: illa ab Aquilone, Ponto-Euxino; ab Occasu, mari Ægæo; ab Austro, Mediterranei maris parte; ab Ortu verò, terminatur Euphrate fluvio: nunc vulgò *Anatolia,* sive *Natolia,*

Attalia, urbs in littore Pamphyliæ,

Athenæ, urbs Græciæ clarissima.

Azotus, una ex quinque Satrapiis Philistinorum in Palæstinâ.

B

C

D

E

G

H

I

L.

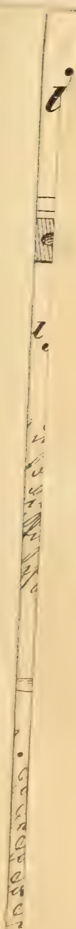
M.

N.

P.

Z.

FINIS.

Zu Seite 10. 11. 12. 13. u. 14.

Die Garnitur.

Taf IV.

1. Der Oberring.

a. Trichtermund
b. Loch für den Kopf der Ringfeder.
c. Der Einschnitt für das Korn.

2. Der mittlere Ring.

a. Warze mit dem Öhr
b. Das Loch für den Kopf der Ringfeder.
c. Der obere Riemenbügel.

3. Der untere Ring.

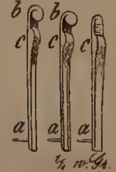
6. Der Abzug.

1. Das Abzugblech.
a. Das Kopfblech.
b. Der Einschnitt für das untere Riemenbügelfüßchen.
c. Das Kreuzschraubenloch.
d. Das Loch für das Abzugfüßchen.
e. Der lange Einschnitt für die Platte.
f. Das Loch für die Holzschraube.
g. Die Holzschraube.
2. Das Abzugfüßchen.
3. Der Abzug.
a. Die Platte.
b. Das Züngel.

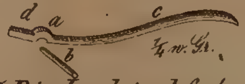
8. Der untere Riemenbügel.

a. Der eigentliche Riemenbügel.
b. Das Riemenbügelfüßchen.
c. Der Stift.

4. Die 3 Ringfedern.

a. Der Stift.
b. Der Federkopf.
c. Der Federarm.

5. Die Ladstockfeder.

a. Der Lug
b. Der Stift.
c. Der lange Federarm.
d. Der kurze Arm.

7. Der Abzugbügel.

a. Das vordere Laub mit dem Einschnitt.
b. Der Bügelkasten.
c. Das hintere oder lange Laub.
d. Das Loch für die Holzschraube.
e. Die Holzschraube.

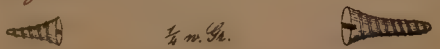
9. Das Seitenblech

10. Die 2 Schlossschrauben.

11. Die Kappe.

12. Die 2 Kappenschrauben.

[illegible]